ADVANCED LEARNER'S COURSE

ੴ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ

ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸੰਥਿਆ ਪੋਥੀ ੨

SRI DASAM GRANTH SAHIB JI SANTHIYA POTHI 2

SRI GURU GRANTH SAHIB JI ACADEMY PUBLICATION

PREFACE

We are pleased to bring to you on our 10th anniversary, 'Advanced Learners Course'. This would be our very first course on Sri Dasam Granth. This Guide is an introduction to the reading of Sri Dasam Granth which contains the Bani of our tenth Master and our spiritual father – Sri Guru Gobind Singh Ji.

This inaugural and unique Reading Guide provides guidelines on the articulation and notation on key pronunciation for correct and proper reading of Sri Dasam Granth. The 2nd Volume contains the first part of Choubis Avtaar – A marvelous narration of deities reincarnation through the four ages as assigned by Almighty. The perfection of the composition will be an on-going process as we have come across minor differences in various printed scripts against the manuscripts. These words are underlined to be referred to the comparison table for our reference.

With this Guide, it is hoped that the reader will be able to grasp and better reflect on the meaning of Dasam Bani as uttered by Guru Gobind Singh Ji. This Guide aims to train the reader to be attentive to the meanings of Dasam Bani in its original context by reciting correctly.

The preparation of this course has been based on references that are accepted by the panth and a number of manuscripts.

The Guide includes a line-by-line English Translation by our volunteers by referring to many Teekas namely, Teeka Sri Dasam Granth Sahib by Gyani Bishen Singh, Pandit Narain Singh and Gyani Harbans Singh. The process for the translation is still in progress as we have just done it midway of Akal Ustat. We aspire to finish with the translation in our coming editions. The rest is based on the translation by Jodh Singh, with minor improvements to simplify the language and provide additional information, where appropriate.

This Guide has been prepared by a number of Malaysian Sikhs who have worked on the project entirely on a voluntary basis. On behalf of the Academy, we acknowledge and appreciate the efforts of these individuals.

We also take this opportunity to thank the Malaysian Sikh Sangat without whom, this project could not have materialized.

This Guide is made available at no cost in the spirit of disseminating the universal message of our Tenth Master, Sri Guru Gobind Singh Ji.

Lastly, we would like to stress that this is a humble and sincere attempt to contribute to the Sikh community. Whilst every effort has been made to ensure that the quality and accuracy of the information is of the highest standards, there is still room for improvement. In this regard, we look forward to your valuable feedback so that we can improve this 1st edition. We are a very young group and thus have a lot to learn and improve. It is only with the Blessings of our beloved Guruji and HIS beloved Sanggat that we are able to continue this mission in the service of the Khalsa Panth.

Hence, if you have any comments or suggestions to further improve, please feel free to email your comments to sggsacademy@hotmail.com

Board of Trustees
Sri Guru Granth Sahib Ji Academy Malaysia
2nd Floor, Wisma Tatt Khalsa,
No. 24, Jalan Raja Alang, 50480 ,
Kuala Lumpur , Malaysia
Tel : +603-26971350
Mobile : +6019-3143417
+6012-2147315
+6013-3300625

Email: sggsacademy@hotmail.com ,

Website: www.sggsacademy.com

Facebook: Sri Guru Granth Sahib Ji Academy

Introduction

Sri Dasam Granth Sahib is has been acknowledge as the second most respected after Sri Guru Granth Sahib Ji since the time of our Tenth Master. Our Spiritual Father, Sahib Sri Guru Gobind Singh Ji has pen down His wisdom and thoughts though the most marvellous poetry ever composed till today. It does not only fill the heart with love, courage, strength but also instantly brings us to an elevated level where the seeker, the Sikh can start to see the Almighty for himself. That's the power of Sri Dasam Bani. Its indescribable. One will have to read and understand for oneself to experience.

The Dasam Granth contains Bani entirely composed by our Tenth Master and Spiritual Father, Sri Guru Gobind Singh Ji.

The Dasam Granth is a crucial and integral part of the Khalsa Panth. It contains Gurbani that form part of the Sikhs' daily prayer - Jaap Sahib, Tvye Prasad Sawaiye (Amrit Savaiye) and Benti Chaupai, are part of the 5 Banis which an Amritdhari Gursikh is to recite daily. More importantly, these Banis also form part of the Khalsa initiation ceremony - Khande di Pahul.

The beginning portion of the daily Ardas for Sikhs is also a composition within the Dasam Granth titles Chandi Dhi Vaar.

History

The History of Dasam Granth begins with the time when included compositions were verbally spoken, composed and compiled by Sri Guru Gobind Singh Ji. These compositions of Guru Gobind Singh were in the form of booklets and Granths which were created over various period of the Guru's life. These compositions were combined in the form of the present-day granth or single volume by Bhai Mani Singh Khalsa, with help of other Khalsa brothers. This was done on the direct instruction of Mata Sundri and this volume is presently recognized as Sri Dasam Granth Sahib. It is understood that Bhai Mani Singh spent nine years at this task, by getting copies from other disciples and filling in some of the gaps by memory.

The Dasam Granth contains 1428 ang and it contains his Jaap Sahib, the Akal Ustat or praise of the Creator, the Bachittar Natak or Wonderful Drama, in which the Guru gives an account of his parentage, his divine mission, and the battles in which he had been engaged. Then come three abridged translations

of the Devi Mahatamya, an episode in the Markandeya Puran, (Chandi Chritras: Chandi Chritra I, Chandi Chritra II, Chandi Ki Var).

Then follows the Gyan Parbodh, or awakening of knowledge; Chobis Avatar - accounts of twenty-four incarnations of the Vishnu, according to the Hindus, and Brahrnavatar and Rudravtdr, selected because of their warlike character; the Shabad Hazare; quatrains called Sawaiyas, which are religious hymns in praise of God and reprobation of idolatry and hypocrisy; the Khalsa Mahima, or words in praise of the Khalsa; the Shastar Nam Mala, a list of offensive and defensive weapons used in the Guru's time, with special reference to the attributes of the Creator; the Tria Charitar, or tales illustrating the qualities, but principally the deceit of women; the Kabiovach Bainti Chaupai will "absolve the suffering, pain or fear of the person, who will even once recite this Bani"; the Zafarnama, containing the tenth Guru's epistle to the Emperor Aurangzeb; and Hikayats, several metrical tales in the Persian language.

According to Dasam Granth scholars Gurinder Singh Mann and Kamalroop Singh, the original manuscript of Sri Dasam Granth is the Anandpuri Bir. They have shown photos of this Granth in their book: Sri Dasam Granth Sahib: Questions and Answers.

Following is in brief about Historical books referencing Dasam Guru's Compositions -

1. Rehitnama Bhai Nand Lal mentioned Jaap Sahib is an important Bani for a Sikh.
2. Rehitnama Chaupa Singh Chibber quotes various lines from Bachitar Natak, 33 Swiayey, Chopai Sahib, Jaap Sahib.
3. In 1711, Sri Gur Sobha was written by Poet Senapat mentioned Conversation of Guru Gobind Singh and Akal Purakh, and written three of it's Adhyay on base of Bachitar Natak.
4. In 1741, Parchian Srvadas Kian quoted lines from Rama Avtar, 33 Swaiyey and mentioned Zafarnama with Hikayats.
5. in 1751, Gurbilas Patshahi 10 - Koyar Singh Kalal, mentioned Guru Gobind Singh composed Bachitar Natak, Krisna Avtar, Bisan Avtar, Akal Ustat, Jaap Sahib, Zafarnama, Hikayats etc. This is first Granth mentioned Gurushiip of Guru Granth Shahib.
6. In 1766, Kesar Singh Chibber mentioned history of Compilation of Dasam Granth by Bhai Mani Singh Khalsa on directions of Mata Sundri, as he was first who wrote history after death of Guru Gobind Singh.

7. In 1766, Sri Guru Mahima Parkash - Sarup Chand Bhalla, mentioned about various Banis of Guru Gobind Singh and Compilation of Dasam Granth
8. In 1790, Guru Kian Sakhian - Svarup Singh Kashish, mentione Guru Gobind Singh Composed, bachitar Natak, Krishna Avtar, Shastarnaam Mala, 33 Swaiyey etc.
9. In 1797, Gurbilas Patshahi 10 - Sukkha Singh, mentioned compositions of Guru Gobind Singh.
10. In 1812, JB Malcolm, in Sektch of Sikhs mentioned about Dasam Granth as Bani of Guru Gobind Singh.

Kamalroop Singh in his recent PHD has discovered many new sources related to the history of the Sri Dasam Granth Sahib. Gurinder Singh Mann has cataloged many British sources on the Sri Dasam Granth.

Unauthentic writings, Controversy

In recent times, there have been numerous claims against the authenticity of the Sri Dasam Granth. With prevalence of the internet, numerous social media such as the Facebook, various Blogs in Malaysia and abroad, these claims have gained mileage simply because the general lack of time for one to research for the trust.

These attempts are not the first. There have been many attempts to question whether the compositions included in the Dasam Granth are in its entirety composition of Sri Guru Gobind Singh Ji.

As such, it is necessary that we outlined below some of the efforts undertaken by the Panth during the various periods and the readers will be pleased to note that every single one of the effort ended in a conclusion that the Dasam Granth in its entirety is the composition of our Tenth Master.

1. From 1892 to 1897, eminent scholars assembled at the Akal Takht, Amritsar, to study the various printed Dasam Granths and prepare an authoritative version. They consulted as many as 32 editions before preparing the version that is currently in circulation. Among these scholars were Bhai Manna Singh Hakim, Bhai Narain Singh, Bhai Thakur Singh, Bhai Sant Singh (son of Giani Gian Singh), Bhai Bishan Singh, Sant Gopal Das Udasi and Mahant Amir Singh. In this process, they determined that the Dasam Granth was entirely the work of Guru Gobind Singh.

2. In 1906, Teja Singh Bhasod was first person who had written against Dasam Granth. Including Dasam Granth, he had written against Namdev's Bani and Bhatt Bani. He was leader of Panch Khalsa Diwan.
3. Further re-examinations and reviews took place in 1931, under the aegis of The Darbar Sahib Committee of the Shiromani Gurdwara Prabandhak Committee. It indicated the earlier conclusions and published its findings in a book.
4. However, the controversy continues, as there is reluctance among some modern day preachers to fully accept the entire text of the Dasam Granth. Therefore, scholars appealed to Baba Virsa Singh, a highly revered spiritual teacher of Sikh background, to gather scholars to clarify the doubts about the Dasam Granth. A seminar was held on January 3rd and 4th, 1999, at the Gobind Sadan Institute in New Delhi, India. On February 20th, 2000, at Gobind Sadan, Baba Virsa Singh confirmed the Dasam Granth in its entirety as the Guru's work and released the first complete Punjabi translation of the writings of Guru Gobind Singh, plus other scholarly works about the life and teachings of Guru Gobind Singh.
5. The controversy again aroused by Kala Afghana, 'Prof' Darshan Singh Ex-Jathedar and Missionaries (a Dera founded by British Raj), and did preaching against Dasam Granth.
6. Akal Takhat took strict action against them, by excommunicating many and organize various seminars with other Sikh organizations, where they proved that whole Dasam Granth is Bani of Guru Gobind Singh.

Some of the more prominent scholars who have acknowledged and accepted that the Dasam Granth contains compositions of Sri Guru Gobind Singh Ji include:

- Before 1900's Singh Sabha Movement activists include Giani Ditt Singh had quoted in his writings that whole Dasam granth was written by Guru Gobind Singh.
- In 1902 A.D., Bhai Bishan Singh of Sangrur, son of Bhai Gurdiyal Singh Anandpuri, wrote the book Dasam Granth Sahib Kisne Banaiya? ("Who Created the Tenth Granth?"). According to the method and style of the writings and much other evidence, he proved that the Dasam Granth was written by Guru Gobind Singh.
- In 1935, Bhai Sher Singh of Kashmir wrote a book, Dasmesh Darpan ("Mirror of the Tenth Guru") in which he gave many proofs that the Dasam Granth was written by Guru Gobind Singh.
- In 1937, Dr. Jaswant Singh of Lucknow published a series of articles in Amrit magazine. This was scholarly research in which after great effort,

giving many proofs from the scripture itself and the style of writing, he concluded that the whole book was written by Guru Gobind Singh.

- In 1941, Professor Sahib Singh written articles where he proved with all facts that Chandi Charitars, Bachitar Natak, Shastarnaam Mala, Zafarnama etc. were written by Guru Gobind Singh.
- In 1955, Dr. Tarlochan Singh published his scholarly writing in 4 consecutive issues of Sikh Review, giving the history of the compilation of the Dasam Granth. He provided solid proofs that all the writings in Dasam Granth are those of Guru Gobind Singh.
- In 1955, Bhai Randhir Singh, eminent member of Sikh History Society Amritsar, wrote a book entitled Dasme Patshah Ji ka Granth da Itihas ("History of the Tenth Guru's Granth"). After 20 years of labour collecting proofs, he firmly established that the Dasam Granth was written by Guru Gobind Singh. This book was published by the Shiromani Gurdwara Parbandak Committee. The first printing was sold out within a few days of its publication, and there was great demand from the public. Ultimately, three printings were made of this publication.
- In April 1959, Sardar Kapoor Singh, I.C.S., published an article in the Gurmat Prakash magazine and proved that the whole of the Dasam Granth was written by Guru Gobind Singh.
- Dr. Taran Singh, Punjabi University, Patiala, published a book in 1967 entitled Dasam Granth Roop te Ras ("Dasam Granth's Form and Taste"). He proved that the whole of the Dasam Granth was written by Guru Gobind Singh. This book was published by the Guru Gobind Singh Foundation, Chandigarh.In 1980, Giani Harbans Singh, Chandigarh, wrote the book Dasam Granth Darpan ("Mirror of the Dasam Granth"), and proved that the entire Dasam Granth was written by Guru Gobind Singh.
- Professor Piara Singh Padam wrote a book entitled Dasam Granth Darshan, printed in 1968, again proving that the whole scripture was written by Guru Ji.
- Pandit Tara Singh Narodam, in his writing, has concurred that the whole of Dasam Granth was written by Guru Gobind Singh.
- Bhagwant Singh Hari, son of Bhai Kahn Singh Nabha, wrote Dasam Granth Tuk Tatkara ("Line Index of Dasam Granth"), published in 1969. The preface of this book is written by Dr. Balbir Singh, who was younger brother of the, famous scholar Bhai Vir Singh. In that preface, he has written that the entire Dasam Granth is the writing of Guru Gobind Singh.
- Some of other prominent Sikh scholars include:

    - Bhai Vir Singh
    - Bhai Kahn Singh Nabha
    - Principal Teja Singh
    - Harbhajan Singh Yogi
    - Bhai Randhir Singh
    - Sant Jarnail Singh Bhindranwale
    - Baba Mitt Singh (Buddha Dal)
    - Professor Piara Singh Padam
    - Giani Sant Singh Maskeen

After 1955, people began research of Dasam Granth to obtain PhD degrees.

- In 1955 Dr. Dharam Pal Ashta and
- in 1959 Dr. Harbajan Singh proved in their research papers that the entire Granth was written by Guru Gobind Singh.
- In 1961, Dr. Parsini Sehgal offered her research paper along the lines of the former two scholars. Dr. Lal Manohar Upadihiya of Benares University, Dr. Om Prakash Bhardwaj of Agra University, Dr. Sushila Devi of Punjab University, Dr. Shamir Singh of Guru Nanak Dev University, Dr. Mohan Jit Singh of Usmaniya University, Dr. Bhushan Sach Dev of Punjabi University, Dr. Nirmal Gupta of Punjabi University, etc.-about two dozen scholars wrote their PhD and DLit research papers on the subject. They have all agreed that the Dasam Granth was written by Guru Sahib. After all this research, it is clearly evident that this scripture is great not only due to its religious aspects but also due to its literary merit. The scholars who have studied the Dasam Granth have written great praises of the high standard of its poetry.
- Modern research on Sri Dasam Granth has been undertaken by Gurinder Singh Mann(Leicester) whose 2001 MA thesis was,"The role of the Dasam Granth in Khalsa". In 2011, Kamalroop Singh completed his Phd on Sri Dasam Granth. They have both undertaken extensive research on the history and manuscripts of Guru Gobind Singh's Granth. They published their first book on the Granth on 15th August 2011, entitled Sri Dasam Granth Sahib: Questions and Answers.The book contains the earliest manuscripts and historical sources of Sri Dasam Granth Sahib.
- Bhai Vir Singh
- Bhai Kahn Singh Nabha
- Principal Teja Singh
- Harbhajan Singh Yogi
- Bhai Randhir Singh
- Sant Jarnail Singh Bhindranwale

- Baba Mitt Singh (Buddha Dal)
- Professor Piara Singh Padam
- Giani Sant Singh Maskeen

Today the Dasam Granth is being kept open with reverence at Takht Patna Sahib, Takht Sach Khand Hazur Sahib Nander, and all gurdwaras maintained by Nihang Singh. In these places, its meanings are being explained and hukamnama (holy commandment for the congregation) is also being taken from the scripture.

Lastly, on a personal account – the late Gyiani Mahinder Singh Ji who was a the SGPC General Secretary until 1978 had personally confirmed to one of the Academy's Trustees' that Katha of Dasam Granth was actually done in the Darbar of Harminder Sahib. In fact, it was Gyiani's father, Gyani Mangal Singh who was the Katha Vachak who did the Katha.

It is hoped that the humble effort of bringing to the sanggat this Reading Guide of Dasam Bani will open the unlimited treasure of knowledge left to us by our Spiritual Father and our lives will improve by following his teachings and by being inspired and enlightened through reading and understanding HIS compositions. Last but not least, lets leave our coming generations with wisdom and love not doubts.

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ

ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਪਾਠ ਸੰਥਿਆ – ਪੋਥੀ ੨

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਅਕੈਡਮੀ

ੴ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤੇ ॥

One Oankar Victory to the Wondrous Lord

ਪਾਤਿਸਾਹੀ ੧੦ ॥

The Tenth Master

ਅਥ ਚੌਬੀਸ ਅਉਤਾਰ ॥

Now begins the Twenty-four Incarnations

ਚਉਪਈ ॥

Chaupai

ਅਬ ਚਉਬੀਸ ਉਚਰੌਂ ਅਵਤਾਰਾ॥ ਜਿਹ ਬਿਧ ਤਿਨ ਕਾ ਲਖਾ ਅਖਾਰਾ॥

Now I recite as I have seen the feats of the twenty-four incarnations.

ਸੁਨੀਅਹੁ ਸੰਤ ਸਬੈ ਚਿਤ ਲਾਈ ॥

O saint! listen to it attentively;

ਬਰਨਤ ਸਜਾਮ ਜਥਾ ਮਤ ਭਾਈ ॥੧॥

Shyam (Guru Gobind Singh's pen name), according to his wisdom is describing it.

ਚਉਪਈ ॥

Chaupai

ਜਬ ਜਬ ਹੋਤ ਅਰਿਸਟਿ ਅਪਾਰਾ ॥ ਤਬ ਤਬ ਦੇਹ ਧਰਤ ਅਵਤਾਰਾ ॥

As and when many inimical persons emerge (and the spirit of rigtheousness decreases), it is supposed that the incarnation (of the Lord) takes place.

ਕਾਲ ਸਬਨ ਕੋ ਪੇਖ ਤਮਾਸਾ ॥ ਅੰਤਹ ਕਾਲ ਕਰਤ ਹੈ ਨਾਸਾ ॥੨॥

The time (kal) aspect of Lord beholds the feats of all and ultimately perishes one and all

ਚੌਪਈ ॥

Chaupai

ਕਾਲ ਸਭਨ ਕਾ ਕਰਤ ਪਸਾਰਾ ॥ ਅੰਤ ਕਾਲ ਸੋਈ ਖਾਪਨਹਾਰਾ ॥

Kal gives birth to all and ultimately subsumes all in Him.

ਆਪਨ ਰੂਪ ਅਨੰਤਨ ਧਰਹੀ ॥ ਆਪਹਿ ਮਧ ਲੀਨ ਪੁਨ ਕਰਹੀ ॥੩॥

He assumes His many forms and at the end merges all in Him

ਚਉਪਈ ॥

Chaupai

ਇਨ ਮਹਿ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਸੁ ਦਸ ਅਵਤਾਰਾ ॥
ਜਿਨ ਮਹਿ ਰਮਿਯਾ ਰਾਮ ਹਮਾਰਾ ॥

In the Time have been created the ten incarnations and in all of them pervades Ram (the transcendental Lord).

ਅਨਤ ਚਤੁਰਦਸ ਗਨ ਅਵਤਾਰੂ ॥
ਕਹੋ ਜੁ ਤਿਨ ਤਿਨ ਕੀਏ ਅਖਾਰੂ ॥੪॥

Beside ten, fourteen other incarnations have also been created and the feats they have performed are delineated here

ਚਉਪਈ ॥

Chaupai

ਕਾਲ ਆਪਨੋ ਨਾਮੁ ਛਪਾਈ ॥ ਅਵਰਨ ਕੇ ਸਿਰਿ ਦੈ ਬੁਰਿਆਈ ॥

Kal (the infinite Lord) keeping His own name concealed and not shouldering any blame holds all others responsible for their evils.

ਆਪਨ ਰਹਤ ਨਿਰਾਲਮ ਜਗ ਤੇ ॥ ਜਾਨ ਲਏ ਜਾਨਾ ਮੈ ਤਬ ਤੇ ॥੫॥

This fact I know already that He keeps Himself detached from the temporal activities of this world.

ਚਉਪਈ ॥

Chaupai

ਆਪ ਰਚੇ ਆਪੇ ਕਲ ਘਾਏ ॥ ਅਵਰਨ ਕੈ ਦੈ ਮੂੰਡ ਹਤਾਏ ॥

Kal Himself creates, Himself destroys but making others the efficient cause for the good and evil holds them responsible for their deeds.

ਆਪ ਨਿਰਾਲਮੁ ਰਹਾ ਨ ਪਾਯਾ ॥ ਤਾਂਤੇ ਨਾਮੁ ਬਿਅੰਤ ਕਹਾਯਾ ॥੬॥

He remains away from all sorts of evil and His extent could not be known by anyone. That is why His one name ‘Infinite’ is also there.

ਚਉਪਈ ॥

Chaupai

ਜੋ ਚਉਬੀਸ ਅਵਤਾਰ ਕਹਾਏ ॥ ਤਿਨ ਭੀ ਤੁਮ ਪ੍ਰਭ ਤਨਕ ਨ ਪਾਏ ॥

The so-called twenty four incarnations, O Lord, could not attain even an iota of you.

ਸਭ ਹੀ ਜਗ ਭਰਮੇ ਭਵਰਾਯੰ ॥ ਤਾਤੇ ਨਾਮੁ ਬਿਅੰਤ ਕਹਾਯੰ॥੭॥ (ਭਵਰਾਇਅੰ ਬੋਲੋ)

Becoming worldly kings they got deluded in the worldly affairs and are known by many names

ਚਉਪਈ ॥

Chaupai

ਸਭਹੀ ਛਲਤ ਨ ਆਪ ਛਲਾਯਾ ॥ ਤਾਤੇ ਛਲੀਆ ਆਪ ਕਹਾਯਾ ॥

O Lord! you have been deluding one and all but you yourself were never deceived by anybody. That is why you are called the deluder (Chhaliya) also.

ਸੰਤਨ ਦੁਖੀ ਨਿਰਖ ਅਕੁਲਾਵੈ ॥ ਦੀਨ ਬੰਧ ਤਾਤੇ ਕਹਲਾਵੈ ॥੮॥

Seeing the saints suffering you become anguished and that is why you are called friend of the poor (Deen-bandhu).

ਚਉਪਈ ॥

Chaupai

ਅੰਤ ਕਰਤ ਸਭ ਜਗ ਕੋ ਕਾਲਾ ॥ ਨਾਮੁ ਕਾਲ ਤਾਤੇ ਜਗ ਡਾਲਾ ॥

Time to time you annihilate the whole universe and that is why this world calls you Kal also.

ਸਮੈ ਸੰਤ ਪਰ ਹੋਤ ਸਹਾਈ ॥ ਤਾਤੇ ਸੰਖਜਾ ਸੰਤ ਸੁਨਾਈ ॥੯॥

On different occasions and in different Ages you have been helping the saints and accordingly your incarnations have been counted by the saints.

ਚਉਪਈ ॥

Chaupai

ਨਿਰਖ ਦੀਨ ਪਰ ਹੋਤ ਦਿਆਰਾ ॥ ਦੀਨ ਬੰਧ ਹਮ ਤਬੈ ਬਿਚਾਰਾ ॥

Seeing the helpless you show your kindness and realizing this we call you the friend of poor ones.

ਸੰਤਨ ਪਰ ਕਰੁਣਾ ਰਸ ਢਰਈ ॥ ਕਰੁਣਾ ਨਿਧਿ ਜਗ ਤਬੈ ਉਚਰਈ ॥੧੦॥

Your compassionate sentiments rain upon the saints and that is why the world calls you the treasure of compassion

ਚਉਪਈ ॥

Chaupai

ਸੰਕਟ ਹਰਤ ਸਾਧਵਨ ਸਦਾ ॥ ਸੰਕਟ ਹਰਨ ਨਾਮੁ ਭਯੋ ਤਦਾ ॥

You always wipe out the troubles of the saints and that is why your one name is trouble-wiper (*sankatharan*).

ਦੁਖ ਦਾਹਤ ਸੰਤਨ ਕੇ ਆਯੋ ॥ ਦੁਖ ਦਾਹਨ ਪ੍ਰਭ ਤਦਿਨ ਕਹਾਯੋ ॥੧੧॥

You have been destroying the sufferings of the saints and that is why you are called perisher of the suffering

ਚਉਪਈ ॥

Chaupai

ਰਹਾ ਅਨੰਤ ਅੰਤ ਨਹੀ ਪਾਯੋ ॥ ਯਾਤੇ ਨਾਮੁ ਬਿਅੰਤ ਕਹਾਯੋ ॥

You are ever eternal and none could know your mystery. That is why your name Infinite is also known.

ਜਗ ਮੋ ਰੂਪ ਸਭਨ ਕੇ ਧਰਤਾ ॥ ਯਾਤੇ ਨਾਮੁ ਬਖਾਨੀਯਤ ਕਰਤਾ ॥੧੨॥

In the world you assume the forms of all and that is why your name is called the creator also

ਚਉਪਈ ॥

Chaupai

ਕਿਨਹੂੰ ਕਹੂੰ ਨ ਤਾਹਿ ਲਖਾਯੋ ॥ ਇਹ ਕਰ ਨਾਮੁ ਅਲਖ ਕਹਾਯੋ ॥

None could perceive you so far, so your name Imperceptible is also known.

ਜੋਨ ਜਗਤ ਮੈ ਕਬਹੂੰ ਨ ਆਯਾ ॥ ਯਾਤੇ ਸਭੋਂ ਅਜੋਨ ਬਤਾਯਾ ॥੧੩॥

You never take birth in the world and that is why you are called unborn by the people

ਚਉਪਈ ॥

Chaupai

ਬ੍ਰਹਮਾਦਕ ਸਬਹੀ ਪਚਹਾਰੇ ॥ ਬਿਸਨ ਮਹੇਸਵਰ ਕਉਨ ਬਿਚਾਰੇ ॥

In the process of knowing your mystery the poor fellows Brahma, Vishnu, Mahesh et al.

ਚੰਦ ਸੂਰ ਜਿਨ ਕਰੇ ਬਿਚਾਰਾ ॥ ਤਾਤੇ ਜਾਨੀਯਤ ਹੈ ਕਰਤਾਰਾ ॥੧੪॥

have got tired. Moon and Sun also ponder upon you, that is why you are known as their creator

ਚਉਪਈ ॥

Chaupai

ਸਦਾ ਅਭੇਖ ਅਭੇਖੀ ਰਹਈ ॥ ਤਾਤੇ ਜਗਤ ਅਭੇਖੀ ਕਹਈ ॥

You also remain without any guise so the world says you are beyond all the garbs.

ਅਲਖ ਰੂਪ ਕਿਨਹੂੰ ਨਹਿ ਜਾਨਾ॥
ਤਿਹ ਕਰ ਜਾਤ ਅਲੇਖ ਬਖਾਨਾ ॥੧੫॥

Your invisible form is not known to anybody and that is why you are delineated as imperceptible

ਚੌਪਈ ॥

Chaupai

ਰੂਪ ਅਨੂਪ ਸਰੂਪ ਅਪਾਰਾ ॥ ਭੇਖ ਅਭੇਖ ਸਭਨ ਤੇ ਨਿਆਰਾ ॥

Your beauty is incomparable and form infinite, guise or no guise you are different from all.

ਦਾਇਕ ਸਭੋ ਅਜਾਚੀ ਸਭ ਤੇ ॥ ਜਾਨ ਲਯੋ ਕਰਤਾ ਹਮ ਤਬ ਤੇ ॥੧੬॥

You are the giver to all and you yourself beg from nobody. That is why we know you in the form of Creator

ਚੌਪਈ ॥

Chaupai

ਲਗਨ ਸਗਨ ਤੇ ਰਹਤ ਨਿਰਾਲਮ ॥ ਹੈ ਯਹ ਕਥਾ ਜਗਤ ਮੈ ਮਾਲਮ ॥

You do not get influenced by the omens and the auspicious time etc. is known for the whole world.

ਜੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ ਤੰਤ੍ਰ ਨ ਰਿਝਾਯਾ ॥ ਭੇਖ ਕਰਤ ਕਿਨਹੂੰ ਨਹਿ ਪਾਯਾ ॥੧੭॥

No mantra, yantra or tantra can make you happy and even through different garbs none could attain you

ਚੌਪਈ ॥

Chaupai

ਜਗ ਆਪਨ ਆਪਨ ਉਰਝਾਨਾ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਾਹੂ ਨ ਪਛਾਨਾ ॥

The creatures of the world are deeply engrossed in their own selfish ends and none has identified the transcendental Lord.

ਇਕ ਮੜ੍ਹੀਅਨ ਕਬਰਨ ਵੇ ਜਾਂਹੀ ॥
ਦੁਹੂੰਅਨ ਮੈ ਪਰਮੇਸ੍ਵਰ ਨਾਂਹੀ ॥੧੮॥

To attain you many go to the cemeteries or the cremation grounds but in both these places no Lord is there

ਚੌਪਈ ॥

Chaupai

ਏ ਦੋਊ ਮੋਹ ਬਾਦ ਮੋ ਪਚੇ ॥ ਇਨ ਤੇ ਨਾਥ ਨਿਰਾਲੇ ਬਚੇ ॥

These both types of persons engrossed in their infatuations and oral debates are waste, but O Lord! You are different from these both.

ਜਾ ਤੇ ਛੂਟਿ ਗਯੋ ਭ੍ਰਮ ਉਰ ਕਾ ॥ ਤਿਹੱ ਆਗੈ ਹਿੰਦੂ ਕਿਆ ਤੁਰਕਾ ॥੧੯॥

Attaining whom one clears away the delusions of the heart, before that Lord, no one is Hindu or a Muslim

ਚੌਪਈ ॥

Chaupai

ਇਕ ਤਸਬੀ ਇਕ ਮਾਲਾ ਧਰ ਹੀ ॥ ਏਕ ਕੁਰਾਨ ਪੁਰਾਨ ਉਚਰਹੀ ॥

One uses beads and the other keeps rosary; one recites the holy Quran and the other Purans.

ਕਰਤ ਬਿਰੁੱਧ ਗਏ ਮਰਿ ਮੂੜਾ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੋ ਰੰਗ ਨ ਲਾਗਾ ਗੂੜ੍ਹਾ ॥੨੦॥

Persons of both these sects are dying while opposing each other and none of these have got the fast colour of the love of the Lord

ਚੌਪਈ ॥

Chaupai

ਜੋ ਜੋ ਰੰਗ ਏਕ ਕੇ ਰਾਚੇ ॥ ਤੇ ਤੇ ਲੋਕ ਲਾਜ ਤਜਿ ਨਾਚੇ ॥

Those who have dyed in the fast colour of the Lord, they repudiating the worldly shame dance in sheer happiness.

ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਜਿਨਿ ਏਕੁ ਪਛਾਨਾ ॥
ਦੁਤੀਆ ਭਾਵ ਨ ਮਨ ਮਹਿ ਆਨਾ ॥੨੧॥

Those who have identified the one primal Lord from their hearts the sense of duality has perished

ਚੌਪਈ ॥

Chaupai

ਜੇ ਜੇ ਭਾਵ ਦੁਤਿਯ ਮਹਿ ਰਾਚੇ ॥ ਤੇ ਤੇ ਮੀਤ ਮਿਲਨ ਤੇ ਬਾਚੇ ॥

Those who are absorbed in the sense of duality i.e. who consider them separate from the Lord are in fact away from meeting Lord, the supreme friend.

ਏਕ ਪੁਰੁਖ ਜਿਨਿ ਨੈਕ ਪਛਾਨਾ ॥
ਤਿਹ ਹੀ ਪਰਮ ਤਤ ਕੱਹ ਜਾਨਾ॥੨੨॥

Who has even a bit understood the Lord in fact has understood Him as the supreme reality

ਚੌਪਈ ॥

Chaupai

ਜੋਗੀ ਸੰਨਿਆਸੀ ਹੈ ਜੇਤੇ ॥ ਮੁੰਡੀਆ ਮੁਸਲਮਾਨ ਗਨ ਕੇਤੇ ॥

As much as *yogis*, ascetics, the shaven heads, and Muslim *fakirs* are there, they assuming their different guises are looting the world.

ਭੇਖ ਧਰੇ ਲੂਟਤ ਸੰਸਾਰਾ ॥ ਛਪਤ ਸਾਧ ਜਿਹ ਨਾਮੁ ਅਧਾਰਾ ॥੨੩॥

The saints whose total base is the name of the Lord, never become manifest before the people and keep themselves concealed

ਚੌਪਈ ॥

Chaupai

ਪੇਟ ਹੇਤੁ ਨਰ ਡਿੰਭੁ ਦਿਖਾਹੀਂ ॥ ਡਿੰਭ ਕਰੇ ਬਿਨੁ ਪਈਯਤ ਨਾਹੀਂ ॥

The worldly creatures show their hypocrisies just for the sake of bread and butter because without hypocrisy they don't get any monetary profits.

ਜਿਨ ਨਰ ਏਕ ਪੁਰਖ ਕਹ ਧਿਆਯੋ ॥
ਤਿਨ ਕਰਿ ਡਿੰਭ ਨ ਕਿਸੀ ਦਿਖਾਯੋ ॥੨੪॥

The person who has concentrated upon one supreme reality, has never shown any pretentions to anybody.

ਚੌਪਈ ॥

Chaupai

ਡਿੰਭ ਕਰੇ ਬਿਨੁ ਹਾਥਿ ਨ ਆਵੈ ॥ ਕੋਊ ਨ ਕਾਹੂ ਸੀਸ ਨਿਵਾਵੈ ॥

Without pretentions the selfish ends are not attained and none bows before anybody.

ਜੋ ਇਹ ਪੇਟ ਨ ਕਾਹੂ ਹੋਤਾ ॥ ਰਾਵ ਰੰਕ ਕਾਹੂ ਕੋ ਕਹਤਾ ॥੨੫॥

Had this belly not been there attached with the body, nobody would have been king or a pauper in this world.

ਚੌਪਈ ॥

Chaupai

ਜਿਨ ਪ੍ਰਭ ਏਕ ਵਹੈ ਠਹਰਾਯੋ ॥ ਤਿਨ ਕਰ ਡਿੰਭ ਨ ਕਿਸੂ ਦਿਖਾਯੋ ॥

Those who have accepted God as one have never shown any pretentions to anybody.

ਸੀਸ ਦੀਯੋ ਉਨ ਸਿਰਰ ਨ ਦੀਨਾ ॥
ਰੰਚ ਸਮਾਨ ਦੇਹ ਕਰਿ ਚੀਨਾ ॥੨੬॥

Such person gets his head cut but never repudiates the truth. And only such person accepts this body as a particle of dust

ਚੌਪਈ ॥

Chaupai

ਕਾਨ ਛੇਦ ਜੋਗੀ ਕਹਵਾਯੋ ॥ ਅਤਿ ਪ੍ਰਪੰਚ ਕਰ ਬਨਹਿ ਸਿਧਾਯੋ ॥

Split ear, the individual is known as yogi who being variously hypocritical goes to the forest.

ਏਕ ਨਾਮੁ ਕੋ ਤੱਤੁ ਨ ਲਯੋ ॥ ਬਨ ਕੋ ਭਯੋ ਨ ਗ੍ਰਿਹ ਕੋ ਭਯੋ ॥੨੭॥

If he has not realized the essence of the Name of the Lord, he is neither useful in the forest nor he remains of any use for the household

ਚੌਪਈ ॥

Chaupai

ਕਹਾ ਲਗੈ ਕਬਿ ਕਥੈ ਬਿਚਾਰਾ ॥ ਰਸਨਾ ਏਕ ਨ ਪਇਜਤ ਪਾਰਾ ॥ (ਪਈਅਤ ਬੋਲੋ)

How long this poet can describe because one tongue cannot know the mystery of that infinite.

ਜਿਹਬਾ ਕੋਟਿ ਕੋਟਿ ਕੋਊ ਧਰੈ ॥ ਗੁਣ-ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਤ੍ਵ ਪਾਰ ਨ ਪਰੈ ॥੨੮॥

Maybe somebody has crores of tongues, even then the end limit of your ocean of qualities cannot be known

ਚੌਪਈ ॥

Chaupai

ਪ੍ਰਥਮ ਕਾਲ ਸਭ ਜਗ ਕੋ ਤਾਤਾ ॥ ਤਾ ਤੇ ਭਯੋ ਤੇਜ ਬਿਖਯਾਤਾ ॥

First of all the Lord in the form of *Kal* is the father of whole creation and from Him emerged tremendous radiance,

ਸੋਈ ਭਵਾਨੀ ਨਾਮੁ ਕਹਾਈ ॥
ਜਿਨਿ ਸਿਗਰੀ ਯਹ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਪਾਈ ॥੨੯॥

which was known by the name of Bhavani. Who further created this universe.

ਚੌਪਈ ॥

Chaupai

ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਓਅੰਕਾਰ ਤਿਨਿ ਕਹਾ ॥ ਸੋ ਧੁਨਿ ਪੂਰ ਜਗਤ ਮੋ ਰਹਾ ॥

First He articulated Oankar and this resonance became diffused in the whole world.

ਤਾ ਤੇ ਜਗਤ ਭਯੋ ਬਿਸਥਾਰਾ ॥
ਪੁਰਖ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਿ ਜਬ ਦੁਹੂੰ ਬਿਚਾਰਾ ॥੩੦॥

From this and the combination of the Prakriti and Purusha this world got expanded

ਚੌਪਈ ॥

Chaupai

ਜਗਤ ਭਯੋ ਤਾ ਤੇ ਸਭ ਜਨੀਯਤ ॥
ਚਾਰ ਖਾਨਿ ਕਰਿ ਪ੍ਰਗਟ ਬਖਨੀਯਤ ॥

The creation got created and since then this is known as the world. Grossly the four mines of creation are described (these mines are egg. foetus, sweat and vegetation).

ਸਕਤਿ ਇਤੀ ਨਹੀ ਬਰਨ ਸੁਨਾਊਂ ॥
ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਕਰਿ ਨਾਮ ਬਤਾਊਂ ॥੩੧॥

I have not that much of power that could describe their various names.

ਚੌਪਈ ॥

Chaupai

ਬਲੀ ਅਬਲੀ ਦੋਊ ਉਪਜਾਏ ॥ ਊਚ ਨੀਚ ਕਰਿ ਭਿੰਨ ਦਿਖਾਏ ॥

That Lord created both powerful and the weak and cleared the distinction of the high and low.

ਬਪੁ ਧਰ ਕਾਲ ਬਲੀ ਬਲਵਾਨਾ ॥ ਆਪਹ ਰੂਪ ਧਰਤ ਭਯੋ ਨਾਨਾ ॥੩੨॥

The mighty *Kal* (Lord) assuming bodies manifested Himself in different forms

ਚੌਪਈ ॥

Chaupai

ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਜਿਮੁ ਦੇਹ ਧਰਾਏ ॥ ਤਿਮੁ ਤਿਮੁ ਕਰ ਅਵਤਾਰ ਕਹਾਏ ॥

As and when (that Lord) assumed body, He became popular in the forms of different incarnations.

ਪਰਮ ਰੂਪ ਜੋ ਏਕ ਕਹਾਯੋ ॥ ਅੰਤ ਸਭੋ ਤਿਹ ਮਾਂਧਿ ਮਿਲਾਯੋ ॥੩੩॥

But ultimately all merged in the Supreme form of the Lord.

ਚੌਪਈ ॥

Chaupai

ਜਿਤਿਕ ਜਗਤਿ ਕੇ ਜੀਵ ਬਖਾਨੋ ॥ ਏਕ ਜੋਤਿ ਸਭ ਹੀ ਮਹਿ ਜਾਨੋ ॥

As much as in number the *jivas* are there in the world, consider them all enligthened by the One flame (of the Lord).

ਕਾਲ ਰੂਪ ਭਗਵਾਨ ਭਨੈਬੋ ॥ ਤਾ ਮਹਿ ਲੀਨ ਜਗਤਿ ਸਭ ਹ੍ਵੈਬੋ ॥੩੪॥

Whole of world subsumes in that Lord God who is known in the form of *kal*

ਚੌਪਈ ॥

Chaupai

ਜੋ ਕਿਛੁ ਦਿਸਟਿ ਅਗੋਚਰ ਆਵਤ ॥ ਤਾ ਕਹੁ ਮਨ ਮਾਯਾ ਠਹਰਾਵਤ ॥

Whatever is perceptible is given the name of *maya* by our mind.

ਏਕਹਿ ਆਪ ਸਭਨ ਮੋ ਬਿਆਪਾ ॥
ਸਭ ਕੋਈ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਕਰਿ ਥਾਪਾ ॥੩੫॥

He, the One pervades through all and people have established Him according to their own understandings

ਚੌਪਈ ॥

Chaupai

ਸਭ ਹੀ ਮਹਿ ਰਮ ਰਹਯੋ ਅਲੇਖਾ ॥ ਮਾਗਤ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਤੇ ਲੇਖਾ ॥

That invisible (Lord) permeates all, and all the creatures according to their station in life due to their *karmas* beg of Him.

ਜਿਨ ਨਰ ਏਕ ਵਹੈ ਠਹਰਾਯੋ ॥
ਤਿਨ ਹੀ ਪਰਮ ਤੱਤ ਕਹੁ ਪਾਯੋ ॥੩੬॥

Whosoever has known that Lord as One, only he has attained the Supreme Reality

ਚੌਪਈ ॥

Chaupai

ਏਕਹ ਰੂਪ ਅਨੂਪ ਸਰੂਪਾ ॥ ਰੰਕ ਭਯੋ ਰਾਵਤ ਕਹੂੰ ਭੂਪਾ ॥

His one (formless) form is superb one and He only is at one place, a king and at other a pauper.

ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਸਭਹਨ ਉਰਝਾਯੋ ॥ ਸਭ ਤੇ ਜੁਦੋ ਨ ਕਿਨਹੂੰ ਪਾਯੋ ॥੩੭॥

He has entrapped all variously but Himself is detached from all, and none could know His mystery

ਚੌਪਈ ॥

Chaupai

ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਸਭਹੂੰ ਉਪਜਾਯੋ ॥ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਕਰਿ ਤਿਨੋ ਖਪਾਯੋ ॥

In different forms He has created all and He only annihilates them differently.

ਆਪ ਕਿਸੂ ਕੋ ਦੋਸ ਨ ਲੀਨਾ ॥
ਅਉਰਨ ਸਿਰ ਬੁਰਿਆਈ ਦੀਨਾ ॥੩੮॥

He never takes any responsibility of any wrong done; *jivas* (created) rather are held responsible for their evils

ਚੌਪਈ ॥

Chaupai

ਮਛੁ ਕਛੁ ਕੂਰਮੁ ; ਆਗਿਆ ਅਉਤਰਾਸੀ ॥ *(1082-15, ਮਾਰੂ, ਮਃ 5)*

By the Pleasure of His Will, He took incarnation as the great fish and the tortoise.

ਕੇਸਵ ਚਲਤ ਕਰਹਿ ਨਿਰਾਲੇ ; ਕੀਤਾ ਲੋੜਹਿ ਸੋ ਹੋਇਗਾ ॥੮॥ *(1082-15, ਮਾਰੂ, ਮਃ 5)*

Almighty of beauteous hair, the Worker of miraculous deeds, whatever He wishes, comes to pass. ||8||

ਸੰਖਾਸੁਰ ਦਾਨਵ ਪੁਨਿ ਭਯੋ ॥ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਕੈ ਜਗ ਕੋ ਦੁਖਦਯੋ ॥

Once upon a time a demon named Shankhasur flourished who had made the world suffer variously.

ਮੱਛ ਅਵਤਾਰ ਆਪਿ ਪੁਨ ਧਰਾ ॥
ਆਪਨ ਜਾਪੁ ਆਪ ਮੋ ਕਰਾ ॥੩੯॥

Then Lord assumed the form of a fish and pondering upon Himself identified His own self

ਚੌਪਈ ॥

Chaupai

ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਤੁੱਛ ਮੀਨ ਬਪੁ ਧਰਾ ॥ ਪੈਠਿ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਝਕਝੋਰਨ ਕਰਾ ॥

First, the Lord assumed the form of a small fish and churned the whole ocean.

ਪੁਨਿ ਪੁਨਿ ਕਰਤ ਭਯੋ ਬਿਸਥਾਰਾ ॥
ਸੰਖਾਸੁਰ ਤਬ ਕੋਪ ਬਿਚਾਰਾ ॥੪੦॥

Then gradually He extended His form, seeing which Shankhasur got enraged

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ ॥

Bhujang Prayat Chhand

ਤਬੈ ਕੋਪ ਗਰਜਿਯੋ ਬਲੀ ਸੰਖ ਬੀਰੰ ॥
ਧਰੇ ਸਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰੰ ਸਜੇ ਲੋਹ ਚੀਰੰ ॥

Then the angered Shankhasur thundered and adorning his weapons put on his iron armour.

ਚਤੁਰ ਬੇਦ ਪਾਤੰ ਕੀਯੋ ਸਿੰਧੁ ਮੱਧੰ ॥
ਤ੍ਰਸਯੋ ਅਸਟ ਨੈਣੰ ਕਰਿਯੋ ਜਾਪੁ ਸੁਧੰ ॥੪੧॥

He threw all the four Vedas into sea seeing which the eight-eyed Brahma became frightened and started remembering the Lord

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ ॥

Bhujang Prayat Chhand

ਤਬੈ ਸੰਭਰੇ ਦੀਨ ਹੇਤੰ ਦਿਆਲੰ ॥
ਧਰੇ ਲੋਹ ਕ੍ਰੋਹੰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੈ ਕ੍ਰਿਪਾਲੰ ॥

Then sympathetic to both (the Lord) became full of compassion and (to kill Shankhasur) getting enraged that kind hearted Lord donned His weaponry.

ਮਹਾਂ ਅਸਤ੍ਰ ਪਾਤੰ ਕਰੇ ਸਸਤ੍ਰ ਘਾਤੰ ॥
ਟਰੇ ਦੇਵ ਸਰਬੰ ਗਿਰੇ ਲੋਕ ਸਾਤੰ ॥੪੨॥

The strokes of the weapons started and the missiles were raining. All the gods moved from their places and all the seven worlds started trembling due to this fierce battle

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ ॥

Bhujang Prayat Chhand

ਭਏ ਅਤ੍ਰ ਘਾਤੰ ਗਿਰੇ ਚਉਰ ਚੀਰੰ ॥
ਰੁਲੇ ਤੱਛ ਮੁੱਛੰ ਉਠੇ ਤਿੱਛ ਤੀਰੰ ॥

With the strokes of flying weapons the canopies and the clothes started falling on the ground and with rain of arrows the bodies cut to pieces started coming down to earth.

ਗਿਰੇ ਸੁੰਡ ਮੁੰਡੰ ਰਣੰ ਭੀਮ ਰੂਪੰ ॥
ਮਨੋ ਖੇਲ ਪਉਢੇ ਹਠੀ ਫਾਗੁ ਜੂਪੰ ॥੪੩॥

The severed trunks and heads of elephants were falling and the spectacle was such as if groups of stubborn young men were playing *holi*, a festival of colours

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ ॥

Bhujang Prayat Chhand

ਬਹੇ ਖੱਗਯੰ ਖੇਤ ਖਿੰਗੰ ਸੁ ਧੀਰੰ ॥
ਸੁਭੈ ਸਸਤ੍ਰ ਸੰਜਾਨ ਸੋ ਸੂਰਬੀਰੰ ॥

The swords of the forbearing warriors were moving and the great warriors are getting dressed with their armours and weaponry.

ਗਿਰੇ ਗਉਰਿ ਗਾਜੀ ਖੁਲੇ ਹੱਥਿ ਬੱਥੰ ॥
ਨਚਿਯੋ ਰੁਦ੍ ਰੁਦ੍ਂ ਨਚੇ ਮੱਛ ਮੱਥੰ ॥੪੪॥

Great warriors are lying down empty handed and seeing this all Rudra is dancing on the one hand and on the other the Fish is also happily churning (the ocean)

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ ॥

Rasaval Chhand

ਮਹਾ ਬੀਰ ਗੱਜੇ ॥ ਸੁਭੰ ਸਸਤ੍ਰ ਸੱਜੇ ॥

Armed with fine weapons the great warriors thundered.

ਬੱਧੇ ਗੱਜਗਾਹੰ ॥ ਸੁ ਹੂਰੰ ਉਛਾਹੰ ॥੪੫॥

Beholding the killing of the elephant-like warriors, the fairies to have them as spouse (in the heavens) are feeling happy

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ ॥

Rasaval Chhand

ਢਲਾ ਢੁੱਕ ਢਾਲੰ ॥ ਝਮੀ ਤੇਗ ਕਾਲੰ ॥

The thuds of shields and the sparkle of the swords is seen all around.

ਕਟਾ ਕਾਟ ਬਾਹੈਂ ॥ ਉਭੈ ਜੀਤ ਚਾਹੈਂ ॥੪੬॥

Producing the sound of ‘cut’ the swords are moving and both the sides are desiring to win

ਮੁਖੰ ਮੁੱਛ ਬੰਕੀ ॥ ਤਮੰ ਤੇਗ ਅਤੰਕੀ ॥

Fine moustaches on the mouth (lips) and horrible swords in the hands are there.

ਫਿਰੈਂ ਗਉਰ ਗਾਜੀ ॥ ਨਚੈਂ ਤੁੰਦ ਤਾਜੀ ॥੪੭॥

In the battlefield great warriors are moving and very fast horses are dancing

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ ॥

Bhujang Chhand

ਭਰਯੋ ਰੋਸ ਸੰਖਾਸੁਰੰ ਦੇਖ ਸੈਨੰ ॥ ਤਪੇ ਬੀਰ ਬਕਤ੍ਰੰ ਕੀਏ ਰਕਤ ਨੈਨੰ ॥

Beholding the army Shankhasur became enraged. Other warriors also consumed in their anger started crying and their eyes became full of blood.

ਭੁਜਾ ਠੋਕ ਭੂਪੰ ਕਰਯੋ ਨਾਦ ਉੱਚੰ ॥
ਸੁਣੇ ਗਰਭਣੀਆਨ ਕੇ ਗਰਭ ਮੁੱਚੰ ॥੪੮॥

The king (Shankhasur) slapping his arms thundered and listening to his horrible voice the pregnant women got aborted.

ਭੁਜੰਗ ॥

Bhujang

ਲਗੇ ਠਾਮ ਠਾਮੰ ਦਮਾਮੰ ਦਮੰਕੇ ॥ ਖੁਲੇ ਖੇਤ ਮੋ ਖੱਗ ਖੂਨੀ ਖਿਮੰਕੇ ॥

All stood fast at their places and the drums now sounded loudly. In the battlefield, bloody swords came out to glitter.

ਭਏ ਕੂਰ ਭਾਂਤੰ ਕਮਾਣੰ ਕੜੱਕੇ ॥
ਨਚੇ ਬੀਰ ਬੈਤਾਲ ਭੂਤੰ ਭੜੱਕੇ ॥੪੯॥

Cracking sounds of pitiless bows started and the ghosts and goblins in full rage started dancing

ਭੁਜੰਗ ॥

Bhujang

ਗਿਰਯੋ ਆਯੁਧੰ ਸਾਯੁਧੰ ਬੀਰ ਖੇਤੰ ॥ ਨਚੇ ਕੰਧ ਹੀਣੰ ਕਮੱਧੰ ਅਚੇਤੰ ॥

The warriors along with their weaponry began to fall in the battlefield and headless bodies in their unconscious state started dancing in the battle.

ਖੁਲੇ ਖਗ ਖੂਨੀ ਖਿਯਾਲੰ ਖਤੰਗੰ ॥
ਭਜੇ ਕਾਤਰੰ ਸੂਰ ਬੱਜੇ ਨਿਹੰਗੰ ॥੫੦॥

Bleedy swords and sharp arrows were being plied; the drums were beaten and the warriors started running helter- skelter

ਭੁਜੰਗ ॥

Bhujang

ਕਟੇ ਚਰਮ ਬਰਮੰ ਗਿਰਿਯੋ ਸਤ੍ਰ ਸਸਤ੍ਰੰ ॥
ਭਕੇ ਭੈ ਭਰੇ ਭੂਤ ਭੂਮੰ ਨ੍ਰਿਸਤ੍ਰੰ ॥ (ਨਿ-ਰੱਸਤ੍ਰੰ ਬੋਲੋ)

The armours and bodies of the warriors were cut (to pieces) and the weapons fell (on the ground). The ghosts becoming full of fear started moving on earth.

ਰਣੰ ਰੰਗ ਰਤੇ ਸਭੀ ਰੰਗ ਭੂਮੰ ॥
ਗਿਰੇ ਜੁੱਧ ਮੱਧੰ ਬਲੀ ਝੂਮ ਝੂਮੰ ॥੫੧॥

All were coloured in the colour of war i.e. got fully absorbed and in the battlefield the great warriors were falling waverly

ਭੁਜੰਗ ॥

Bhujang

ਭਯੋ ਦੁੰਦ ਜੁੱਧੰ ਰਣੰ ਸੰਖ ਮੱਛੰ ॥ ਮਨੋ ਦੋ ਗਿਰੰ ਜੁੱਧ ਜੁਟੇ ਸਪੱਛੰ ॥

Such a fierce duel ensued between Shankhasur and the Fish as if clearly two mountains were fighting with each other.

ਕਟੇ ਮਾਸ ਟੁੱਕੰ ਭਖੇ ਗਿੱਧਿ ਬ੍ਰਿਧੰ ॥
ਹਸੀ ਜੋਗਣੀ ਚਉਸਠਾ ਸੂਰ ਸੁੱਧੰ ॥੫੨॥

Pieces of the flesh started falling (on earth) which were devoured by the vultures. Beholding this horrible battle, the sixty four *yoginis* (witches) started laughing loudly

ਭੁਜੰਗ ॥

Bhujang

ਕੀਯੋ ਉਧਾਰ ਬੇਦੰ ਹਤੇ ਸੰਖ ਬੀਰੰ ॥
ਤਜਯੋ ਮੱਛ ਰੂਪੰ ਸਜਯੋ ਸੁੰਦ੍ਰ ਚੀਰੰ ॥

Having killed Shankhasur the Fish saved the Vedas and then the Lord repudiating the form of a fish adorned Himself with beautiful garments.

ਸਬੈ ਦੇਵ ਥਾਪੇ ਕੀਯੋ ਦੁਸਟ ਨਾਸੰ ॥
ਟਰੇ ਸਰਬ ਦਾਨੋ ਭਰੇ ਜੀਵ ਤ੍ਰਾਸੰ ॥੫੩॥

Wiping out the knaves the Lord again established all the gods and all the frigthening demons were finished

ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ ਛੰਦ ॥

Tribhangi Chhand

ਸੰਖਾਸੁਰ ਮਾਰੇ ਬੇਦ ਉਧਾਰੇ ਸਤ੍ਰ ਸੰਘਾਰੇ ਜਸੁ ਲੀਨੋ ॥

Killing Shankhasur, liberating the Vedas and annihilating enemies, the Lord earned great glory.

ਦੇਵੇਸੁ ਬੁਲਾਯੋ ਰਾਜ ਬਿਠਾਯੋ ਛਤ੍ਰ ਫਿਰਾਯੋ ਸੁਖ ਦੀਨੋ ॥

He called Indra, the king of gods, handed over kingdom to him and made him happy.

ਕੋਟ ਬਜੇ ਬਾਜੇ ਅਮੁ ਰੇਸੁਰ ਗਾਜੇ ਸੁਭ ਘਰਿ ਸਾਜੇ ਸੋਕ ਹਰੇ ॥

Crores of instruments started ringing, gods started making sounds of applause and the sorrow from all the homes was wiped out.

ਦੈ ਕੋਟਕ ਦੱਛਨਾ ਕ੍ਰੋਰ ਪ੍ਰਦਛਨਾ ਆਨਿ ਸੁ ਮੱਛ ਕੇ ਪਾਇ ਪਰੇ ॥੫੪॥

All the gods putting up offerings and performing crores of circumambulations fell on the feet of First incarnation as Fish

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ ਮੱਛ ਅਵਤਾਰ ਕਥਨੰ ॥ ਸੰਖਾਸੁਰ ਬਧਹ ॥

In *Bachitra Natak* the description of Shankhasur killing ends

ਅਥ ਕੱਛ ਅਵਤਾਰ ਕਥਨੰ

Tortoise (Kachchhap) incarnation begins

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ ॥

Bhujang Prayat Chhand

ਕਿਤੋ ਕਾਲ ਬੀਤਜੋ ; ਕਰਜੋ ਦੇਵ ਰਾਜੰ ॥
ਭਰੇ ਰਾਜ ਧਾਮੰ ; ਸੁਭੰ ਸਰਬ ਸਾਜੰ ॥

For a long time the gods ruled as kings and filled their palaces with all pleasures.

ਗਜੰ ਬਾਜ ਬੀਣੰ ; ਬਿਨਾਂ ਰਤਨ ਭੂਪੰ ॥
ਕਰਯੋ ਬਿਸਨ ਬੀਚਾਰ ; ਚਿੱਤੰ ਅਨੂਪੰ ॥੧॥

Once Vishnu in his great mind thought that though these kings have much material yet they are without horses, elephants and jewels (some arrangement for them should be made)

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ ॥

Bhujang Chhand

ਸਬੈ ਦੇਵ ਏਕਤ੍ਰ ਕੀਨੇ ਪੁਰਿੰਦ੍ਰੰ ॥
ਸਸੰ ਸੂਰਜੰ ਆਦਿ ਲੈ ਕੈ ਉਪਿੰਦ੍ਰੰ ॥

Indra made moon, sun and junior Indras to assemble.

ਹੁਏ ਦਈਤ ਜੇ ਲੋਕ ; ਮੱਧਜੰ ਹੰਕਾਰੀ ॥
ਭਏ ਏਕਠੇ ਕ੍ਰਾਂਤਿ ; ਭਾਵੰ ਬਿਚਾਰੀ ॥੨॥

The arrogant demons seeing and considering it any intrigue against them also got together there

ਭੁਜੰਗ ॥

Bhujang

ਬਦਜੋ ਅਰਧ ਅਰਧੰ; ਦੁਹੂ ਬਾਂਟਿ ਲੀਬੋ ॥
ਸਬੋ ਬਾਤ ਮਾਨੀ ; ਯਹੈ ਕਾਮ ਕੀਬੋ ॥

Now both the groups finalized that whatever will be received will be divided half and half. Accepting this, all started working.

ਕਰੋ ਮੱਥਨੀ ; ਕੂਟ ਮੰਦ੍ਰਾਚਲੇਯੰ ॥
ਤਕਯੋ ਛੀਰ ਸਾਮੁੰਦ੍ਰ ; ਦੇਅੰ ਅਦੇਯੰ ॥੩॥

Making *Mandrachal* mountain as the churning stick, these gods and demons made the programme of churning the ocean of milk (*kshirsagar*)

ਭੁਜੰਗ ॥

Bhujang

ਕਰੀ ਮੱਥਕਾ ਬਾਸਕੰ ; ਸਿੰਧ ਮੱਧੰ ॥ ਮਥੈ ਲਾਗ ਦੋਊ ; ਭਏ ਅੱਧ ਅੱਧੰ ॥

Vasuki snake was made string of the churning stick and dividing the whole group into two both the ends of that string were caught.

ਸਿਰੰ ਦੈਤ ਲਾਗੇ; ਗਹੀ ਪੂਛ ਦੇਵੰ ॥
ਮਥਯੋ ਛੀਰ ਸਿੰਧ ; ਮਨੋ ਮਾਟਕੇਵੰ ॥੪॥

Head-side was caught by the demons and the tail by the gods. They started churning the ocean of milk as if curd is churned in a pitcher

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ ॥

Bhujang Chhand

ਇਸੋ ਕਉਣ ਬੀਯੋ ; ਧਰੇ ਭਾਰੁ ਪੱਬੰ ॥
ਉਠੇ ਕਾਂਪ ਬੀਰੰ ; ਦਿੱਤਯਾਦਿ ਤਯਸੱਬੰ ॥

Now the question emerged as to who is brave one who could bear the weight of the mountain (because the base under mountain was required). Hearing this, sons of *Diti* and *Aditi* i.e. demons and gods felt wonder struck and began trembling.

ਤਬੈ ਆਪਹੀ ; ਬਿਸਨ ਮੰਤ੍ਰੰ ਬਿਚਾਰਯੋ ॥
ਤਰੇ ਪਰਬਤੰ ; ਕੱਛਪੰ ਰੂਪ ਧਾਰਯੋ ॥੫॥

Realizing this problem, Vishnu himself thought over it and assuming the form of tortoise settled under the mountain

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਦੁਤੀਆ ਅਉਤਾਰ ਸਪੂਰਨ ਮਸਤੁ ॥

In Bachitra Natak, the description of second incarnation-Kachchhap (Tortoise) ends here.

ਅਥ ਛੀਰ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਮਥਨ ਚਉਦਹ ਰਤਨ ਕਥਨੰ ॥

Churning of the milk-ocean and the description of the fourteen jewels commences

। । Invocation to the Divine । ।

ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ ॥

siri bhagauti ji sahaye

ਤੋਟਕ ਛੰਦ ॥

Totak Chhand

ਮਿਲਿ ਦੇਵ ਅਦੇਵਨ ਸਿੰਧ ਮਥਯੋ ॥
ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਵਿੱਤਨ ਮੱਧ ਕਥਯੋ ॥

The gods and demons jointly churned the ocean which has been described by Shyam, the poet in Kabitts (a syllabic metre in Hindi).

ਤਬ ਰਤਨ ਚਤੁਰਦਸ ਯੌਂ ਨਿਕਸੇ ॥
ਅਸਤਾ ਨਿਸਿ ਮੋ ; ਸਸ ਸੇ ਬਿਗਸੇ ॥੧॥

The fourteen jewels came out as if in the night, the moon adorns the night

ਤੋਟਕ ਛੰਦ ॥

Totak Chhand

ਅਮਰਾਂਤਕ ; ਸੀਸ ਕੀ ਓਰ ਹੂਅੰ ॥ ਮਿਲਿ ਪੂਛ ਗਹੀ ; ਦਿਸ ਦੇਵ ਦੂਅੰ ॥

Towards head stood demons and the gods caught Vasuki, the snake from the tail side.

ਰਤਨੰ ਨਿਕਸੇ ਬਿਗਸੇ ਸਸਿ ਸੇ ॥ ਜਨੁ ਘੂਟਨ ਲੇਤ ਅਮੀ ਰਸ ਕੇ ॥੨॥

Seeing the jewels coming out they were looking to be so happy as if they were enjoying the happiness after having drunk the nectar

ਨਿਕਸਯੋ ਧਨੁ ਸਾਇਕ ਸੁੱਧ ਸਿਤੰ ॥
ਮਧੁ ਪਾਨ ਕਢਯੋ ; ਘਟ ਮਦਿਜ ਮਤੰ ॥

Sheer white coloured bow and arrow came out and those entrapped ones brought out one pitcher of wine also.

ਗਜ ਬਾਜ ਸੁਧਾ ; ਲਛਮੀ ਨਿਕਸੀ ॥
ਘਨ ਮੋ ਮਨੋ ; ਬਿੱਦੁਲਤਾ ਬਿਗਸੀ ॥੩॥

Elephant named Airavat, a horse, nectar and Lakshmi, the goddess of wealth were adorned in such a way as if the ligthning had shined in the clouds

ਤੋਟਕ ਛੰਦ॥

Totak chhand

ਕਲਪਾਦ੍ਰੁਮ ਮਾਹੁਰ ; ਅਉ ਰੰਭਾ ॥ ਜਿਹ ਮੋਹਿ ਰਹੈ ; ਲਖਿ ਇੰਦ੍ਰ ਸਭਾ ॥

Wish fulfilling tree (Kalpadrum) , poison and a fairy named Rambha also came out, seeing whom every one in the assembly of Indra felt enticed.

ਮਨਿ ਕੌਸਤਕ ਚੰਦ ; ਸੁ ਰੂਪ ਸੁਭੰ ॥
ਜਿਹ ਭੱਜਤ ; ਦੈਤ ਬਿਲੋਕ ਜੁਧੰ ॥੪॥

Also brought out were *Kaustubhmani* (a special jewel) and moon which are desired by the demons in the battle field

ਤੋਟਕ ਛੰਦ ॥

Totak Chhand

ਨਿਕਸੀ ਗਵਰਾਜ; ਸੁ ਧੇਨ ਭਲੀ ॥ ਜਿਹ ਛੀਨਿ ਲਯੋ ; ਸਹਸਾਸਤ੍ਰ ਬਲੀ ॥

Wish fulfilling cow also came out which was captured by mighty Sahsrarjuna.

ਗਨਿ ਰਤਨ ਗਨਉ ; ਉਪ ਰਤਨ ਅਬੈ ॥
ਤੁਮ ਸੰਤ ਸੁਨੋ ; ਚਿਤ ਲਾਇ ਸਬੈ ॥੫॥

Having counted the jewels now I count the secondary jewels. O saints, you listen to it with single mind

ਤੋਟਕ ਛੰਦ ॥

Totak Chhand

ਗਨ ਜੋਕ ਹਰੀਤਕੀ ਓਰ ਮਧੰ ॥
ਜਨ ਪੰਚ ਸੁ ਨਾਮਯ ਸੰਖ ਸੁਭੰ ॥ (ਨਾਮੈ ਬੋਲੋ)

(1) Jok= leech (Hirudo medicinalis); **(2) Hareetki**= Harad as known as Terminalia Chebula. Mentioned in Vedic scriptures as an ailment for constipation, cough, piles, flatulence, etc.; **(3) Aur**= Hakik also known as agate. Agate is an opaque gem found in many different colours. It is believed to bring good fortune by eliminating bad luck in astrology. **(4) Madhang**= honey; **(5) Jan Panch**= a conch (Sankh) held by Lord Vishnu. Panch meaning Five (5) and Jan meaning outlets so it is a conch with 5 outlets. Valmiki Ramayan mentions that Vishnu killed a demon named Panchajana from whom the conch, Panchjan was obtained.

ਸਸ ਬੇਲ ਬਿਜਿਯਾ ਅਰ ਚੱਕ੍ਰ ਗਦਾ ॥
ਜੁਵਰਾਜ ਬਿਰਾਜਤ ਪਾਨ ਸਦਾ ॥੬॥

(6) Sas Bail= Soma, a Vedic drink made up of extracting the juice from a plant whose ingredients are not known currently[1]. **(7) Bhang**= cannabis; **(8) Chakar**= Sudarshan Chakar of Lord Vishnu which is a spinning, disk-like weapon with 108 serrated edges present on his right hand. Su means auspicious and Darshan means vision, meaning ‘vision of which is auspicious’; **(9) Gadha**= A mace which is always present with Vishnu;

ਤੋਟਕ ॥

Totak

---

[1] proposed plants for the drink are; *Amanita muscaria*, *Psilocybe cubensis*, *Peganum Harmala*, *Ephedra sinica*, and *Cannabis sativa*

ਧਨੁ ਸਾਰੰਗ ਨੰਦਗ ਖਗ ਭਣੰ ॥ ਜਿਨ ਖੰਡਿ ਕਰੇ ਗਨ ਦਈਤ ਰਣੰ ॥

(10) Sarang= Bow; **(11) Nandag**= sword, Tulwar which has anhillated many demons;

ਸਿਵ ਸੂਲ ਬੜਵਾਨਲ ਕਪਲ ਮੁਨੰ ॥
ਤ ਧਨੰਤਰ ਚਉਦਸਵੋ ਰਤਨੰ ॥੭॥

(12) Sool= Shiva's trident of Shiva, **(13) Barvanal**= fire at the bed of ocean, **(14) Kapil**= The sage; The above are the fourteen (14) sub jewels but **Dhanantar** (medicine expert) is the fourteenth subjewel/ secondary jewel.

ਗਨ ਰਤਨ ਉਪ ਰਤਨ ਔ ਧਾਤ ਗਨੋ ॥
ਕਹਿ ਧਾਤ ਸਬੈ ਉਪ ਧਾਤ ਭਨੋ ॥

Having counted the main and secondary jewels now I shall count the metals and secondary metals retrieved from the churning of ocean

ਸਬ ਨਾਮ ਜਥਾ ਮਤਿ ਸਯਾਮ ਧਰੋ ॥
ਘਟ ਜਾਨ ਕਵੀ ਜਿਨ ਨਿੰਦ ਕਰੋ ॥੮॥

Poet Shyam (Guru Gobind Singh) will mention the names according to his own wisdom. Dear poets, if there are some discrepencies do not slander.

ਤੋਟਕ ਛੰਦ ॥

Totak Chhand

ਪ੍ਰਿਥਮੋ ਗਨਿ ; ਲੋਹ ਸਿਕਾ ਸ੍ਵਰਨੰ ॥ ਚਤੁਰਥ ਭਨ ; ਧਾਤ ਸਿਤੰ ਰੁਕਮੰ ॥

First I count **(1) Loh**=Iron; **(2) Sika**= lead and **(3) Svarnang**= gold and the fourth metal I call **(4) Rukmang**= silver.

ਬਹੁਰੋ ਕਥ ; ਤਾਂਬਰ ਕਲੀ ਪਿਤਰੰ ॥
ਕੱਥ ਅਸਟਮ ; ਜਿਸਤੁ ਹੈ ਧਾਤ ਧਰੰ ॥੯॥

Then describing **(5) Tamba**= copper; **(6) Kli**= tin; **(7)Pitar**= pewter; I consider **(8) Jisat**= zinc as the eighth metal

ਤੋਟਕ ਛੰਦ ॥

Totak Chhand

ਉਪਧਾਤ ਕਥਨੰ ॥

Description of the secondary metals-

ਸੁਰਮੰ ਸਿੰਗਰਫ ਹਰਤਾਲ ਗਣੰ ॥ ਚਤੁਰਥ ; ਤਿਹ ਸਿੰਬਲ ਖਾਰ ਭਣੰ ॥

(1) Surmang= Antimony, lustrous gray metalloid; **(2) Singraf**= Vermilion (Sindoor), **(3) Ganang**= Orpiment, a bright yellow mineral consisting of arsenic trisulfide, formerly used as a dye, artist's pigment and vedic medicines; **(4) Simbal**= Simal tree (Bombax genus of tropical trees);

ਮ੍ਰਿਤ ਸੰਖ ਮਨਾਸਿਲ ਅਭ੍ਰਕਯੰ ॥ (ਅਭਰ-ਕਇਅੰ ਬੋਲੋ)
ਭਨ ਅਸਟਮ ਲੋਣ ਰਸੰ ਲਵਣੰ ॥੧੦॥

(5) Mirt sankh= *massicot* yellow form of lead monoxide mineral, used as a pigment. Used as a mucolytic, and for gastric tumors (Vaogoley); **(6) Mnaseel**= realgar is a soft, reddish mineral consisting of arsenic sulfide, formerly used as a pigment and in fireworks. It has many medicinal properties especially hematologic related. **(7) Abharkyang**= mica is a shiny silicate mineral with a layered structure, found as minute scales in granite; **(8) Lon**= salt. These are the names of 8 secondary metals.

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਧਾਤ ਉਪਧਾਤ ਜਥਾ ਸਕਤਿ ; ਸੋ ਹੂ ਕਹੀ ਬਨਾਇ ॥

These primary and secondary metals I have described according to my own wisdom.

ਖਾਨਨ ਮਹਿ ਭੀ ਹੋਤ ਹੈ ; ਕੋਈ ਕਹੂੰ ਕਮਾਇ ॥੧੧॥

These all are available in the mines and whosoever desires can acquire them

ਚੌਪਈ ॥

Chaupai

ਰਤਨ ਉਪਰਤਨ ਨਿਕਾਸੇ ਤਬ ਹੀ ॥
ਧਾਤ ਉਪਧਾਤ ਦਿਰਬ ਮੋ ਸਬ ਹੀ ॥

Jewels, metals etc. when came out, they were all captured by Vishnu and

ਤਿਹ ਤਬਹੀ ਬਿਸਨਹਿ ਹਿਰ ਲਯੋ ॥
ਅਵਰਨਿ ਬਾਂਟ ਅਵਰ ਨਹਿ ਦਯੋ ॥੧੨॥

other materials were distributed among all

ਚੌਪਈ ॥

Chaupai

ਸਾਰੰਗ ਸਰ ਅਸਿ ਚਕ੍ਰ ਗਦਾ ਲੀਅ ॥
ਪਾਂਚਾਮਰ ਲੈ ਨਾਦ ਅਧਿਕ ਕੀਅ ॥

Bow and arrow, sword, disc, mace and conch Panchjanya etc.

ਸੂਲ ਪਿਨਾਕ ਬਿਸਹ ਕਰਿ ਲੀਨਾ ॥
ਸੋ ਲੈ ਮਹਾਂਦੇਵ ਕਉ ਦੀਨਾ ॥੧੩॥

he himself took over and trident a bow named Pinak and the poison picking up in his hand he handed over to Shiva, the great god.

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ ॥

Bhujang Chhand

ਦੀਯੋ ਇੰਦ੍ਰ ਐਰਾਵਤੰ ਬਾਜ ਸੂਰੰ ॥ ਉਠੇ ਦੀਹ ਦੀਨੋ ਜੁਧੰ ਲੋਹ ਪੂਰੰ ॥

Airavat was given to Indra and the horse to Sun seeing which the demons getting enraged became ready to fight.

ਅਨੀ ਦਾਨਵੀ ਦੇਖਿ ਉਠੀ ਅਪਾਰੰ ॥
ਤਬੈ ਬਿਸਨ ਜੂ ਚਿਤਿ ਕੀਨੋ ਬਿਚਾਰੰ ॥੧੪॥

Beholding the innumerable demon army moving forward to attack, Vishnu pondered upon the matter.

ਅਥ ਨਰ ਨਾਰਾਇਣ ਅਵਤਾਰ ਕਥਨੰ ॥

Description of Nar-Narayan incarnation now begins

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ ॥

Bhujang Chhand

ਨਰੰ ਅਉਰ ਨਾਰਾਇਣੰ ਰੂਪ ਧਾਰੀ ॥
ਭਯੋ ਸਾਮੁਹੇ ਸਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰੰ ਸੰਭਾਰੀ ॥

Vishnu in the form of Nar and Narayan taking over His weapons came to stand firmly before the army of demons.

ਭਟੰ ਐਂਠ ਫੈਂਟੇ ; ਭੁਜੰ ਠੋਕ ਭੂਪੰ ॥
ਬਜੇ ਸੂਲ ਸੇਲੰ ; ਭਏ ਆਪ ਰੂਪੰ ॥੧੫॥

The brave warriors tied their clothes and the kings started slapping their arms. Tridents and spears started clashing each other in that battle

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ ॥

Bhujang Chhand

ਪਰਯੋ ਆਪ ਮੋ ; ਲੋਹਿ ਕ੍ਰੋਹੰ ਅਪਾਰੰ ॥
ਧਰਯੋ ਐਸ ਕੈ ; ਬਿਸਨ ਤ੍ਰਿਤੀਆ ਵਤਾਰੰ ॥

Anger and iron started raining upon one another and in the meanwhile Vishnu assumed his third incarnation.

ਨਰੰ ਏਕੁ ਨਾਰਾਇਣੰ ; ਦੁਐ ਸਰੂਪੰ ॥
ਦਿਪੈ ਜੋਤਿ ਸਉ ਦਰਜੁ ; ਧਾਰੇ ਅਨੂਪੰ ॥੧੬॥

Nar and Narayan both have the same form and one excels the other hundred times in brightness

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ ॥

Bhujang Chhand

ਉਠੇ ਟੂਪ ਟੋਪੰ ; ਗੁਰਜੰ ਪ੍ਰਹਾਰੇ ॥ ਜੁਟੇ ਜੰਗ ਕੋ ; ਜੰਗ ਜੋਧਾ ਜੁਝਾਰੇ ॥

Wearing iron headgears the warriors are striking with maces and the great warriors are absorbed in the battle.

ਉਡੀ ਧੂਰਿ ਪੂਰੰ ; ਛੁਹੀ ਐਨ ਗੈਨੰ ॥
ਡਿਗੇ ਦੇਵਤਾ ਦੈਤ ; ਕੰਪਿਯੋ ਤ੍ਰਿਨੈਨੰ ॥੧੭॥

So much of dust has blown in the sky that the god and the demons going astray are falling down and Shiva has also got frightened

ਭੁਜੰਗ ॥

Bhujang

ਗਿਰੇ ਬੀਰ ਏਕੰ ; ਅਨੇਕੰ ਪ੍ਰਕਾਰੰ ॥ ਸੁਭੇ ਜੰਗ ਮੋ ; ਜੰਗ ਜੋਧਾ ਜੁਝਾਰੰ ॥

In various ways the warriors were falling on the grounds and the great figthers were adoring the battlefield.

ਪਰੀ ਤੱਛ ਮੁਛੰ ; ਸੁਭੇ ਅੰਗ ਭੰਗੰ ॥
ਮਨੋ ਪਾਨ ਕੈ ਭੰਗ ; ਪੌਢੇ ਮਲੰਗੰ ॥੧੮॥

Getting piece to piece the warriors were falling and it was looking as if the wrestlers having drunk hemp are lying intoxicated

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ ॥

Bhujang paryaat Chhand

ਦਿਸਾ ਮਉਨ ਆਈ ; ਅਨੀ ਦੈਤ ਰਾਜੰ ॥
ਭਜੇ ਸਰਬ ਦੇਵੰ ; ਤਜੇ ਸਰਬ ਸਾਜੰ

From another direction the army of demons came in and seeing that the gods leaving behind their provisions took to their heels.

ਗਿਰੇ ਸੰਜ ਪੁੰਜੰ ; ਸਿਰੰ ਬਾਹੁ ਬੀਰੰ ॥
ਸੁਭੇ ਬਾਨ ; ਜਿਉ ਚੇਤ ਪੁਹਪੰ ਕਰੀਰੰ ॥੧੯॥

Clusters of limbs were falling and the arrows were looking so beautiful as if in the month of Chaitra the flowers are adorning on the tree of acacia

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ ॥

Bhujang Chhand

ਜਬੈ ਜੰਗ ਹਾਰਿਯੋ ; ਕੀਯੋ ਬਿਸਨ ਮੰਤ੍ਰੰ ॥
ਭਯੋ ਅੰਤ੍ਰ ਧਯਾਨੰ ; ਕਰਯੋ ਜਾਨੁ ਤੰਤ੍ਰੰ ॥

The gods got defeated and then Vishnu after consulting them vanished with the help of his Tantric skills.

ਮਹਾਂ ਮੋਹਨੀ ਰੂਪ ; ਧਾਰਯੋ ਅਨੂਪੰ ॥
ਛਕੇ ਦੇਖਿ ਦੋਊ ; ਦਿਤਿਯਾ ਦਿਤਿ ਭੂਪੰ ॥੨੦॥

Then demons as well as gods both became very elated

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ ਗ੍ਰੰਥੇ ਨਰ ਨਾਰਾਇਣ ਅਵਤਾਰ ਚਤੁਰਥ ਸਪੂਰਨੰ ॥੪॥

In the Bachitra Natak, Nar, the third and Narayan, the fourth one incarnation ends here.

ਅਥ ਮਹਾਂ ਮੋਹਨੀ ਅਵਤਾਰ ਕਥਨੰ ॥

Description of Maha Mohini incarnation begins

੧ੴ ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ ॥

[[Invocation to the Divine [[

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ ॥

Bhujang Chhand

ਮਹਾਂ ਮੋਹਨੀ ਰੂਪ ; ਧਾਰਯੋ ਅਪਾਰੰ ॥
ਰਹੇ ਮੋਹਿ ਕੈ ; ਦਿਤਿਆ ਦਿਤਿਯਾ ਕੁਮਾਰੰ ॥

Vishnu assumed the form of Maha Mohini seeing whom gods and demons both became enamoured.

ਛਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਜੋਗੰ ; ਰਹੇ ਰੀਝ ਸਰਬੰ ॥
ਤਜੇ ਸਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰੰ ; ਦੀਯੋ ਛੋਰ ਗਰਬੰ ॥੧॥

All tried to please her and resolved to become her lover. Now all repudiated their weapons as well as ego

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ ॥

Bhujang Chhand

ਫੰਧੇ ਪ੍ਰੇਮ ਫਾਂਧੰ; ਭਯੋ ਕੋਪ ਹੀਣੰ ॥ ਲਗੈ ਨੈਨ ਬੈਨੰ ; ਧਯੋ ਪਾਨ ਪੀਣੰ ॥

All getting bound in her love became devoid of anger and to enjoy the sweetness of her talks and flicker of her eyes, all swarmed towards her.

ਗਿਰੇ ਝੂੰਮਿ ਭੂਮੰ ; ਛੁਟੇ ਜਾਨ ਪ੍ਰਾਣੰ ॥
ਸਭੈ ਚੇਤ ਹੀਣੰ ; ਲਗੇ ਜਾਨ ਬਾਣੰ ॥੨॥

All with faltering steps were falling on earth as if they were about to die. All became unconscious before that Maha Mohini as the warriors getting arrows struck, lose their wits.

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ ॥

Bhujang paryaat Chhand

ਲਖੇ ਚੇਤ ਹੀਣੰ ; ਭਏ ਸੂਰ ਸਰਬੰ ॥
ਛੁਟੇ ਸਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰੰ ; ਸਭੈ ਅਰਬ ਖਰਬੰ ॥

Beholding them unconscious the infinite weapons of gods plied with all might.

ਭਯੋ ਪ੍ਰੇਮ ਜੋਗੰ ; ਲਗੇ ਨੈਨ ਐਸੇ ॥
ਮਨੋ ਫਾਧ ਫਾਂਧੇ ; ਮ੍ਰਿਗੀ ਰਾਜ ਜੈਸੇ ॥੩॥

Demons were dying and feeling as if now they have been accepted by Mohini fit for her love. They all were looking like a lion encaged

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ ॥

Bhujang paryaat Chhand

ਜਿਨੇ ਰਤਨ ਬਾਂਟੇ ; ਤੁਮਊ ਤਾਹਿ ਜਾਨੋ ॥
ਕਥਾ ਬ੍ਰਿਧ ਤੇ ਬਾਤ ; ਥੋਰੀ ਬਖਾਨੋ ॥

already know about the distribution of the jewels and therefore fearing the extensions of the stories now I describe briefly.

ਸਬੈ ਪਾਂਤ ਪਾਤੰ ; ਬਹਿਠੇ ਸੁ ਬੀਰੰ ॥
ਕਟੰ ਪੇਚ ਛੋਰੇ ; ਤਜੇ ਤੇਗ ਤੀਰੰ ॥੪॥

Loosening the waist clothes, all the warriors leaving aside their swords now set in line

ਚੌਪਈ ॥

Chaupai

ਸਭ ਜਗ ਕੋ ਜੁ ਧਨੰਤਰਿ ਦੀਆ ॥ ਕਲਪ ਬ੍ਰਿਛ ਲਛਮੀ ਕਰਿ ਲੀਆ ॥

Dhanvantri was given for the world and the wish fulfilling tree (*Kalpavraksha*) and Lakshmi, the goddess of wealth, was given to gods.

ਸ਼ਿਵ ਮਾਹੁਰ ਰੰਭਾ ਸਭ ਲੋਕਨ ॥ ਸੁਖ ਕਰਤਾ ਹਰਤਾ ਸਭ ਸੋਕਨ ॥੫॥

Poison to Shiva and fairy Rambha, who was giver of all pleasures and wiper of all sorrows, was given to all others (to enjoy her dance)

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਸਸਿ ਕ੍ਰਿਸ ਦੇ ਕਰਬੇ ਨਮਿਤ ; ਮਨਿ ਲਛਮੀ ਕਰਿ ਲੀਨ ॥

To give someone the moon and to have herself *Kaustubhmani* and Lakshmi, Mahamohini took them up in her hand.

ਉਰਿ ਰਾਖੀ ਤਿਹਤੇ ਚਮਕ ; ਪ੍ਰਗਟ ਦਿਖਾਈ ਦੀਨ ॥੬॥

The *mani* (jewel) she concealed in her heart but its glitter was clearly visible

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਗਾਇ ਰਿਖੀਸਨ ਕਉ ਦਈ ; ਕਹ ਲਉ ਕਰੋਂ ਬਿਚਾਰ ॥

Kamdhenu, the wish fulfilling cow was handed over to the *rishis* and now how long this can be described.

ਸਾਸਤ੍ਰ ਸੋਧ ਕਬੀਅਨ ਮੁਖਨ ; ਲੀਜਹੁ ਪੂਛ ਸੁਧਾਰ ॥੭॥

You please go through other relevant literature (*shastras*) and asking the poets make amends in the description.

ਭੁਜੰਗ ॥

Bhujang

ਰਹੇ ਰੀਝ ਐਸੇ ; ਸਬੈ ਦੇਵ ਦਾਨੰ ॥
ਮ੍ਰਿਗੀਰਾਜ ਜੈਸੇ ; ਸੁਨੇ ਨਾਦ ਕਾਨੰ ॥

Demons and gods were swinging in such a way as if the king of deer was feeling enchanted by listening to the voice.

ਬਟੇ ਰਤਨ ਸਰਬੰ ; ਗਈ ਛੂਟ ਰਾਰੰ ॥
ਧਰਯੋ ਐਸ ਸ੍ਰੀ ਬਿਸਨ ; ਪੰਚਮ ਵਤਾਰੰ ॥੮॥

All the jewels were distributed and the quarrell ended. Thus emerged the fifth incarnation of Vishnu

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ ਗ੍ਰੰਥੇ ਅਵਤਾਰ ਪੰਚਮ ਸਪੂਰਨੰ ॥੫॥

In the *Bachitra Natak* the fifth incarnation named Mahamohini ends here

Description of the Bairah *Varah* (Boar) incarnation begins

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ ॥

Bhujang Prayat Chhand

ਦਯੋ ਬਾਂਟ ਮਦਿਯੰ ; ਅਮੱਦਿਯੰ ਭਗਵਾਨੰ ॥
ਗਏ ਠਾਮ ਠਾਮੰ ; ਸਬੈ ਦੇਵ ਦਾਨੰ ॥

When the Lord (Vishnu) had distributed wine and nectar, all the gods and demons left for their abodes.

ਪੁਨਰ ਦ੍ਰੋਹ ਬੱਢਯੋ ; ਸੁ ਆਪੰ ਮਝਾਰੰ ॥
ਭਜੇ ਦੇਵਤਾ ਦਈਤ ; ਜਿੱਤੇ ਜੁਝਾਰੰ ॥੧॥

Again among them enmity increased and the war took place in which brave demons invaded the gods to take to their heels

ਭੁਜੰਗ ॥

Bhujnag

ਹਿਰਿਨਯੋ ਹਿਰੰਨਾਛਸੰ ; ਦੋਇ ਬੀਰੰ ॥ (ਹਿਰਿਨਿਉ ਬੋਲੋ)
ਸਬੈ ਲੋਗ ਕੈ ਜੀਤ ; ਲੀਨੇ ਗਹੀਰੰ ॥

Hiranyaksh and Hiranyakshipu, the demon warriors conquered the treasures of all the world.

ਜਲੰ ਬਾ ਥਲੇਯੰ ; ਕੀਯੋ ਰਾਜ ਸਰਬੰ ॥
ਭੁਜਾ ਦੇਖਿ ਭਾਰੀ ; ਬਢਯੋ ਤਾਹਿ ਗਰਬੰ ॥੨॥

They ruled on water, earth and everywhere, and seeing the strength of their arms their pride increased manyfold.

ਭੁਜੰਗ ॥

Bhujang

ਚਹੈ ਜੁੱਧੁ ਮੋ ਸੋ ; ਕਰੇ ਆਨ ਕੋਊ ॥
ਬਲੀ ਹੋਏ ਵਾ ਸੋ ; ਭਿਰੇ ਆਨ ਸੋਊ ॥

They started desiring that someone should battle with them but only he who were exceptionally great and brave warrior could grapple with them.

ਚੜਯੋ ਮੇਰ ਸ੍ਰਿੰਗੰ ; ਪਗੰ ਗੁਸਟ ਸੰਗੰ ॥
ਹਰੇ ਬੇਦ ਭੂਮੰ ; ਕੀਏ ਸਰਬ ਭੰਗੰ ॥੩॥

Mounting the peak of Sumer mountain they hit with their maces and stealing the earth and the Vedas they ransacked all the laws of nature

ਧਸੀ ਭੂਮਿ ਬੇਦੰ ; ਰਹੀ ਹੁਐ ਪਤਾਰੰ ॥
ਧਰਯੋ ਬਿਸਨ ; ਤਉ ਦਾੜ ਗਾੜਾਵਤਾਰੰ ॥

The earth sank into the nether world and then Vishnu assumed the incarnation of Boar with its horrible and hard teeth.

ਧਸਯੋ ਨੀਰ ਮੱਧੰ ; ਕੀਯੋ ਊਚ ਨਾਦੰ ॥
ਰਹੀ ਧੁਰਿ ਪੂਰੰ ; ਧੁਨੰ ਨਿਰ ਬਿਖਾਦੰ ॥੪॥

He pushing himself into the water made a thundering roar which pervaded the whole world without any obstruction.

ਭੁਜੰਗ ॥

Bhujnag

ਬਜੇ ਡਾਕ ਡਉਰੂ ; ਦੋਊ ਬੀਰ ਜਾਗੇ ॥
ਸੁਣੇ ਨਾਦਿ ਬੰਕੇ ; ਮਹਾਂ ਭੀਰ ਭਾਗੇ ॥

Seeing this horrible sound and the beat of drums both the brave ones got up. Hearing their roar, the cowards took to their heels.

ਝਮੀ ਤੇਗ ਤੇਜੰ ; ਸਰੋਸੰ ਪ੍ਰਹਾਰੰ ॥
ਖਿਵੀ ਦਾਮਿਨੀ ; ਜਾਣੁ ਭਾਦੋਂ ਮਝਾਰੰ ॥੫॥

The battle raged and the sounds of the thuds of swords and the wrathful strokes were heard now. The glittering of the swords was looking as if the lightning was flashing in the (rainy) month of Bhadon

ਭੁਜੰਗ ॥

Bhujnag

ਮੁਖੰ ਮੁੱਛ ਬੰਕੀ ; ਬਕੈ ਸੂਰ ਬੀਰੰ ॥ ਤੜੰਕਾਰ ਤੇਗੰ ; ਸੜੰਕਾਰ ਤੀਰੰ ॥

The brave ones having beautiful moustaches are shouting. Rustling sound of arrows and cracking noise of swords are heard (all around).

ਧਮੱਕਾਰ ਸਾਂਗੰ ; ਖੜੱਕਾਰ ਖੱਗੰ ॥
ਟੁਟੇ ਟੂਕ ਟੋਪੰ ; ਉਠੇ ਨਾਲ ਅੱਗੰ ॥੬॥

With the thump of spears and rattling sounds of double-edged swords, the broken headgears were falling and the sparks are coming out of them

ਭੁਜੰਗ ॥

Bhujnag

ਉਠੇ ਨੱਦ ਨਾਦੰ ; ਢਮੱਕਾਰ ਢੋਲੰ ॥ ਢਲੰਕਾਰ ਢਾਲੰ ; ਮੁਖੰਮਾਰ ਬੋਲੰ ॥

Along with the thunder of drums and thuds of shields, the noise of 'kill kill' is heard.

ਖਹੇ ਖਗ ਖੂਨੀ ; ਖੁਲੇ ਬੀਰ ਖੇਤੰ ॥ ਨਚੇ ਕੰਧਿ ਹੀਨੰ ; ਕਮੱਧੰ ਨ੍ਰਿਚੇਤੰ ॥੭॥

In the battlefield the bloody swords are unsheathed and in the unconscious state the headless bodies are dancing

ਭੁਜੰਗ ॥

Bhujnag

ਭਰੇ ਜੋਗਣੀ ਪਤ੍ਰ ; ਚਉਸਠ ਚਾਰੀ ॥ ਨਚੀ ਖੋਲਿ ਸੀਸੰ ; ਬਕੀ ਬਿਕਰਾਰੀ ॥

Sixty four *yoginis* (witches) have filled their bowls with blood and unleashing their matted hair, they are horribly shrieking.

ਹਸੈ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤੰ ; ਮਹਾ ਬਿਕਰਾਲੰ ॥ ਬਜੇ ਡਾਕ ਡਉਰੂ ; ਕਰੂਰੰ ਕਰਾਲੰ ॥੮॥

Ghosts and goblins are making horse-laugh and the noise of terrible witches is heard

ਭੁਜੰਗ ॥

Bhujnag

ਪ੍ਰਹਾਰੰਤ ਮੁਸਟੰ ; ਕਰੈਂ ਪਾਵ ਘਾਤੰ ॥ ਮਨੋ ਸਿੰਘ ਸਿੰਘੰ ; ਡਹੇ ਗਜ ਮਾਤੰ ॥

The warriors were striking with their fists and feet in such a way as if the lions were attacking one another roaring.

ਛੁਟੀ ਈਸ ਤਾੜੀ ; ਡਗਿਯੋ ਬ੍ਰਹਮ ਧਿਆਨੰ ॥
ਭਜਯੋ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਕਾਂਪ ; ਭਾਨੰ ਮਧਯਾਨੰ ॥੯॥

Hearing the tumultous fury of the battle the concentration of Shiva and Brahma got shattered. The moon trembled and the noon sun also getting frightened ran away

ਭੁਜੰਗ ॥

Bhujnag

ਜਲੇ ਬਾ ਥਲੇਯੰ ; ਥਲੰ ਤਥ ਨੀਰੰ ॥ ਕਿਧੋ ਸੰਧਿਯੰ ਬਾਣ ; ਰਘੁਇੰਦ੍ਰ ਬੀਰੰ ॥

Up, down, hither, thither, everywhere was water and then and there Vishnu aimed his arrow.

ਕਰੈ ਦੈਤ ਆਘਾਤ ; ਮੁਸਟੰ ਪ੍ਰਹਾਰੰ ॥
ਮਨੋ ਚੋਟ ਬਾਹੈ ; ਘਰਿਯਾਰੀ ਘਰਿਯਾਰੰ ॥੧੦॥

The demons were also striking fiercely with their fists as if a time keeper is hitting a gong

ਬਜੇ ਡੰਕ ਬੰਕੇ ; ਸੁ ਕ੍ਰੂਰੰ ਕਰਾਰੇ ॥ ਮਨੋ ਗਜ ਜੁੱਟੇ ; ਦੰਤਾਰੇ ਦੰਤਾਰੇ ॥

The drums were beaten and the mighty cruel warriors grappled with each other as if the long toothed tuskers were hitting each other.

ਢਮੰਕਾਰ ਢੋਲੰ ; ਰਣੰਕੇ ਨਫੀਰੰ ॥
ਸੜੱਕਾਰ ਸਾਗੰ ; ਤੜੱਕਾਰ ਤੀਰੰ ॥੧੧॥

The sound of drums and trumpets was heard and the spears and arrows were making whistling and cracking sounds

ਭੁਜੰਗ ॥

Bhujnag

ਦਿਨੰ ਅਸਟ ਜੁੱਧੰ ; ਭਯੋ ਅਸਟ ਰੈਣੰ ॥
ਡਗੀ ਭੂਮ ਸਰਬੰ ; ਉਠਯੋ ਕਾਂਪ ਗੈਣੰ ॥

For eight days and nights the battle continued and during this fight the earth shaked and the sky got trembling.

ਰਣੰ ਰੰਗ ਰੱਤੇ ; ਸਭੈ ਰੰਗ ਭੂਮੰ ॥
ਹਨਯੋ ਬਿਸਨ ਸੱਤ੍ਰੂੰ ; ਗਿਰਯੋ ਅੰਤ ਝੂਮੰ ॥੧੨॥

In the battlefield all were looking absorbed in war and in the battlefield itself Vishnu killed the enemy who fell on the earth unsteadily

ਭੁਜੰਗ ॥

Bhujnag

ਧਰੇ ਦਾੜ ਅਗਰੰ ; ਚਤੁਰ ਬੇਦ ਤਬੰ ॥
ਹਠੀ ਦੁਸਟਿ ਜਿੱਤੇ ; ਭਜੇ ਦੈਤ ਸਬੰ ॥

He lifted the four Vedas on the tip of his teeth and drove away the stubborn demons.

ਦਈ ਬ੍ਰਹਮ ਆਗਿਆ ; ਧਨੁਰ ਬੇਦ ਕੀਯੰ ॥
ਸਬੈ ਸੰਤਨੰ ਤਾਨ ਕੋ ; ਸੁਖ ਦੀਯੰ ॥੧੩॥

Brahma created Dhanurveda on the bidding (of Vishnu) and bestowed happiness upon all the saints

ਭੁਜੰਗ ॥

bhujang

ਧਰਯੋ ਖਸਟਮੰ ; ਬਿਸ ਐਸਾਵਤਾਰੰ ॥
ਸਬੈ ਦੁਸਟ ਜਿੱਤੇ ; ਕੀਯੋ ਬੇਦ ਉਧਾਰੰ ॥

Thus, this was minor sixth incarnation of Vishnu who decimated the enemies and salvaged the Vedas.

ਥਟਯੋ ਧਰਮਰਾਜੰ ; ਜਿਤੇ ਦੇਵ ਸਰਬੰ ॥
ਉਤਾਰਯੋ ਭਲੀ ਭਾਂਤ ਸੋਂ ; ਤਾਹਿ ਗਰਬੰ ॥੧੪॥

The righteousness became victorious, the gods conquered and they completely wiped out the pride of all

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ ਛੇਵਾਂ ਅਵਤਾਰ ਬੈਰਾਹ ॥੬॥

In Bachitra Natak the sixth incarnation of Vishnu as Boar ends here

ਅਥ ਨਰਸਿੰਘ ਅਵਤਾਰ ਕਥਨੰ ॥

Description of Man-lion incarnation begins

ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ ॥

Invocation to the Divine

ਪਾਧਰੀ ਛੰਦ ॥

Padhari Chhand

ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਕੀਯੋ ; ਦਿਵ ਰਾਜ ਰਾਜ ॥ ਭੰਡਾਰ ਭਰੇ ; ਸੁਭ ਸਰਬ ਸਾਜ ॥

Thus, the king of gods ruled all over and filled his coffers abundantly.

ਜਬ ਦੇਵਤਾਨ ; ਬਢਯੋ ਗਰੂਰ ॥ ਬਲਵੰਤ ਦੈਤ ; ਉਠੇ ਕਰੂਰ ॥੧॥

When the arrogance of gods increased much then to smash their pride, the cruel and powerful demons again stood up

ਪਾਧਰੀ ਛੰਦ ॥

Padhari Chhand

ਲਿੱਨੋ ਛਿਨਾਇ ; ਦਿਵ ਰਾਜ ਰਾਜ ॥
ਬਾਦਿਤ੍ਰ ਨੇਕ ; ਉਠੇ ਸੁ ਬਾਜ ॥
ਇਹ ਭਾਂਤ ਜਗਤ ; ਦੋਹੀ ਫਿਰਾਇ ॥
ਜਲ ਬਾ ਥਲੇਅੰ ; ਹਿਰਿਨਾਛ ਰਾਇ ॥੨॥

The kingdom of Indra was usurped and all around this was promulgated with the drum beats that on waters and earth everywhere Hiranyakshipu is the emperor

ਪਾਧਰੀ ਛੰਦ ॥
ਇਕ ਦਯੋਸ ਗਯੋ ; ਨਿਜ ਨਾਰਿ ਤੀਰ ॥
ਸਜਿ ਸੁੱਧ ਸਾਜ ; ਨਿਜ ਅੰਗ ਬੀਰ ॥

Once, fully embellished this mighty one went to his wife

ਕਿਹ ਭਾਂਤਿ ਸੱਤ੍ਰਿਯ ਮੋ ; ਭਯੋ ਨਿਰਕਤ ॥
ਤਬ ਭਯੋ ਦੁਸਟ ਕੋ ; ਬੀਰਜ ਮੁਕਤ ॥੩॥

and got so much absorbed in coition that his semen fell out

ਪਾਧਰੀ ਛੰਦ ॥

Padhari Chhand

ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਭਗਤ ; ਲੀਨੋ ਵਤਾਰ ॥ ਸਬ ਕਰਨਿ ਕਾਜ ; ਸੰਤਨ ਉਧਾਰ ॥

From it, devotee Prahalad took birth to liberate the saints and to do their work.

ਚਟਸਾਰ ਪੜਨਿ ; ਸਉਪਯੋ ਨ੍ਰਿਪਾਲਿ ॥
ਪਟੀਯਹਿ ਕਹਿਯੋ ; ਲਿਖਿਦੈ ਗੁਪਾਲ ॥੪॥

When king handed him over to the teacher in the school he insisted upon the teacher to write the name of the Lord upon his slate i. e. Prahalad became absorbed in the devotion of the Lord God

ਤੋਟਕ ਛੰਦ ॥

Totak Chand

ਇਕਿ ਦਿਯੋਸ ਗਯੋ ; ਚਟਸਾਰ ਨ੍ਰਿਪੰ ॥
ਚਿਤਿ ਚੌਕ ਰਹਯੋ ; ਸੁਭ ਦੇਖ ਸੁਤੰ ॥

One day the king went to the seminary and felt shocked to see his son.

ਜੁ ਪੜ੍ਹਯੋ ਦਿਜ ਤੇ ; ਸੁਯ ਤਾਹਿ ਰੜੋ॥
ਨਿਰਭੈ ਸਿਸ ਨਾਮੁ ; ਗੁਪਾਲ ਪੜ੍ਹੋ ॥੫॥

When the king asked, as to what the boy had studied, Prahalad fearlessly started reciting the name of the Lord

ਤੋਟਕ ॥

Totak

ਸੁਨਿ ਨਾਮੁ ਗੁਪਾਲ ; ਰਿਸਯੋ ਅਸੁਰੰ ॥
ਬਿਨੁ ਮੋਹਿ ਸੁ ਕਉਣ ; ਭਜੋ ਦੁਸਰੰ ॥

Hearing the name of the Lord, the demon became enraged and said, who is there except him whom you are meditating upon.

ਜੀਯ ਮਾਹਿ ਧਰੋ ; ਸਿਸ ਯਾਹਿ ਹਨੋਂ ॥
ਜੜ ; ਕਿਉਂ ਭਗਵਾਨ ਕੋ ਨਾਮ ਭਨੋ ॥੬॥

He decided that this disciple (of Lord) has to be killed and said, 'O block head, why are you reciting the name of Lord'

ਤੋਟਕ ॥

totak

ਜਲ ਅਉਰ ਥਲੰ ; ਇਕ ਬੀਰ ਮਨੰ ॥
ਇਹ ਕਾਹਿ ਗੁਪਾਲ ਕੋ ; ਨਾਮੁ ਭਣੰ ॥

On earth and in water only one brave person (Hiranyakashipu) is known. Why are you reciting the name of God.

ਤਬ ਹੀ ; ਤਿੱਹ ਬਾਂਧਤ ਥੰਮ ਭਏ ॥
ਸੁਨ ਸ੍ਰਵਨਨ ; ਦਾਨਵ ਬੈਨ ਧਏ ॥੭॥

The demons got command of tying Prahlad with the pillar and they rushed towards the latter to do so. They tied him with

ਤੋਟਕ ॥

totak

ਗਹਿ ਮੂੜ ਚਲੇ ; ਸਿਸੁ ਮਾਰਨ ਕੋਂ ॥ ਨਿਕਸਯੋ ਬ ਗੁਪਾਲ ; ਉਬਾਰਨ ਕੋਂ ॥

As soon as these stupid ones moved forward to kill the disciple child, the Lord manifested Himself in order to liberate and save him.

ਚਕਚਉਧ ਰਹੇ ; ਜਨੁ ਦੇਖ ਸਬੈ ॥ (ਚਕ–ਚਉਧ ਬੋਲੋ)
ਨਿਕਸਯੋ ਹਰਿ ; ਫਾਰਿ ਕਿਵਾਰ ਜਬੈ ॥੮॥

Beholding the manifest Lord, and further seeing Him vanquishing all the obstacles, all fled wonder-struck

ਲਖਿ ਦੇਵ ਦਿਵਾਰ ; ਸਬੈ ਥਹਰੇ ॥ ਅਵਿਲੋਕਿ ਚਰਾਚਰ ; ਹੂਹਿ ਹਿਰੇ ॥

Gods and demons all seeing Him started trembling and the movables and immovables all in their hearts became frightened.

ਗਰਜੇ ਨਰਸਿੰਘ ; ਨਰਾਂਤ ਕਰੰ ॥ ਦ੍ਰਿਗ ਰੱਤ ਕੀਏ ; ਮੁਖ ਸ੍ਰੋਣ ਭਰੰ ॥੯॥

In man-lion from the Lord with his blood red eyes and mouth thundered terribly

ਤੋਟਕ ॥

totak

ਲਖਿ ਦਾਨਵ ; ਭਾਜ ਚਲੇ ਸਬਹੀ ॥ ਗਰਜਯੋ ਨਰਸਿੰਘ ; ਰਣੰ ਜਬਹੀ ॥

With this spectacle before them and hearing the roar of the man-lion all the demons took to their heels.

ਇਕ ਭੂਪਤਿ ਠਾਢਿ ; ਰਹਯੋ ਰਣ ਮੈਂ ॥
ਗਹਿ ਹਾਥਿ ਗਦਾ ; ਨਿਰਭੈ ਮਨ ਮੈ ॥੧੦॥

Only, the King (Hiranyakashipu) with mace in his hand, stood firmly in the field

ਤੋਟਕ ॥

totak

ਲਰਜੇ ਸਬ ਸੂਰ ; ਨ੍ਰਿਪੰ ਗਰਜੇ ॥ ਸਮੁਹਾਤ ਭਏ ; ਭਟ ਕੇਹਰ ਕੇ ॥

When the emperor roared loudly, all the warriors trembled and started coming before that lion.

ਜੁ ਗਏ ਸਮੁਹੇ ; ਛਿਤ ਤੈ ਪਟਕੇ ॥
ਰਣਿ ਭੇ ਰਣਧੀਰ ; ਬਟਾ ਨਟ ਕੇ ॥੧੧॥

Like an acrobat, that Man-lion dashed all the warriors who came before him, to the ground

ਤੋਟਕ ॥

totak

ਬਬਕੇ ਰਣ ਧੀਰ ਸੁ ਬੀਰ ਘਣੇ ॥ ਰਹਿਗੇ ਮਨੋ ; ਕਿੰਸਕ ਸ੍ਰੋਣ ਸਣੇ ॥

The warriors started challenging each other fiercely and drenched in blood began to fall (on earth).

ਉਮਗੇ ਚਹੂੰ ਓਰਨ ਤੇ ; ਰਿਪ ਯੋਂ ॥
ਬਰਸਾਤ ਬਹਾਰਨ ਅਭ੍ਰਨ ਜਿਯੋਂ ॥੧੨॥(ਅ-ਭਰਨ ਬੋਲੋ)

As the clouds rise and spread out, enemies started swarming from all around

ਤੋਟਕ ॥

totak

ਬਰਖੇ ਸਰ ਸੁੱਧਿ ਸਿਲਾ ਸਿਤਯੰ ॥ ਉਮਡੇ ਬਰਬੀਰ ਦਸੋ ਦਿਸਯੰ ॥

Welled up from all the ten directions the warriors started raining arrows and the rocks.

ਚਮਕੰਤ ਕ੍ਰਿਪਾਣ ਸੁ ਬਾਣ ਜੁਧੰ ॥ ਫਹਰੰਤ ਧੁਜਾ ਜਨੁ ਬੀਰ ਕ੍ਰੁਧੰ ॥੧੩॥

Swords, arrows began to shine in the battlefield and enraged warriors started fluttering their flags

ਤੋਟਕ ॥

totak

ਹਹਰੰਤ ਹਠੀ ; ਬਰਖੰਤ ਸਰੰ ॥ ਜਨ ਸਾਵਨ ਮੇਘ ; ਬੁਠਯੋ ਦੁਸਰੰ ॥

Causing others to shudder, the warriors were raining the arrows as if the clouds were pouring in the rainy season (of Savan Month).

ਫਹਰੰਤ ਧੁਜਾ ; ਹਰਹੰਤ ਹਯੰ ॥ ਉਪਜਿਯੋ ਜੀਅ ; ਦਾਨਵ ਰਾਇ ਭਯੰ ॥੧੪॥

Flags are fluttering, the horses are neighing and beholding all this, the heart of the demon king also became frightened

ਤੋਟਕ ॥

totak

ਹਹਨਾਤ ਹਯੰ ; ਗਰਜੰਤ ਗਜੰ ॥ ਭਟ ਬਾਂਹ ਕਟੀ ; ਜਨੁ ਇੰਦ੍ਰ ਧੁਜੰ ॥

The horses are neighing and the elephants are trembling. The cut out long arms of the warriors are looking as if they are the flags of Indra.

ਤਰਫੰਤ ਭਟੰ ; ਗਰਜੰਤ ਗਜੰ ॥ ਸੁਨ ਕੈ ਧੁਨਿ ਸਾਵਨ ਮੇਘ ਲਜੰ ॥੧੫॥

The warriors are screaming and the elephants are trumpeting in such a way that hearing them, the clouds of rainy seaon are also feeling shy (of their feebleness)

ਤੋਟਕ ॥

totak

ਬਿਚਲਯੋ ਪਗ ਦ੍ਵੈਕ ਫਿਰਯੋ ਪੁਨਿ ਜਯੋਂ ॥ (ਬਿਚਲਿਓ ਬੋਲੋ)
ਕਰਿ ਪੁੰਛ ਲਗੇ ਆਹ ਕ੍ਰੁਧਤ ਜਿਯੋਂ ॥

As soon as Hiranyakashipu turned a bit, he himself getting restless came back two steps.

ਰਣ ਰੰਗ ਸਮੈ ਮੁਖ ਯੋ ਚਮਕਯੋ ॥
ਲਖ ਸੂਰ ਸਰੋਰਹੁ ਸੋ ਦਮਕਯੋ ॥੧੬॥ (ਸਰੋਰ-ਹੁ ਬੋਲੋ)

However, he was as furious as a snake becomes irate when its tale is pressed by foot. His face was so much shining in the battlefield as the lotus blooms while beholding the sun

ਤੋਟਕ ॥

totak

ਰਣ ਰੰਗ ਤੁਰੰਗਨ ਐਸ ਭਯੋ ॥
ਸਿਵ ਧਿਆਨ ਛੁਟਯੋ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਗਿਰਯੋ ॥

Horses in the battlefield were moving and neighing in the battlefield and due to their noise the concentration of Shiva got shattered.

ਸਰ ਸੇਲ ਸਿਲਾ ਸਿਤ ਐਸ ਬਹੇ ॥
ਨਭ ਅਉਰ ਧਰਾ ਦੋਊ ਪੂਰਿ ਰਹੇ ॥੧੭॥

It seemed as if the whole universe became destablized. Flying arrows, spears and rocks were filling the space between earth and the sky

ਤੋਟਕ ॥

totak

ਗਨ ਗੰਧ੍ਰਬ ਦੇਖਿ ਦੋਊ ਹਰਖੇ ॥ ਪੁਹਪਾਵਲਿ ਦੇਵ ਸਭੈ ਬਰਖੇ ॥ (ਪੁਹ-ਪਾਵਲਿ ਬੋਲੋ)

The *ganas* and the *gandharvas* became happy to see them both and the gods showered flowers upon them.

ਮਿਲ ਗੇ ਭਟ ਆਪ ਬਿਖੈ ਦੋਊ ਯੋਂ ॥
ਸਿਸ ਖੇਲਤ ਰੈਣ ਹੁਡੁਹੁਡ ਜਯੋਂ ॥੧੮॥ (ਹੁਡੁ-ਹੁਡ ਬੋਲੋ)

Both these warriors were grappling with one another in such a way as if the children in the night were playing competitive games

ਤੋਟਕ ॥

totak

ਬੇਲੀ ਬਿੰਦ੍ਰਮ ਛੰਦ ॥

Beli Bindram Chhand

ਰਣਧੀਰ ਬੀਰ ਸੁ ਗੱਜਹੀਂ ॥ ਲਖਿ ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਸੁ ਲੱਜਹੀਂ ॥

In battlefield are thundering the warriors and to behold them demons as well as gods were becoming shy.

ਇਕ ਸੂਰ ਘਾਇਲ ਘੂੰਮਹੀਂ ॥ ਜਨੁ ਧੂਮ ਅਧੋ ਮੁਖ ਧੂਮਹੀਂ ॥੧੯॥

The injured brave ones are roaming as if the down headed smoke is (trying)to go up

ਭਟ ਏਕ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੀ ॥ ਜੁੱਝੇ ਅਜੁੱਝ ਜੁਝਾਰ ਹੀ ॥

Variously the warriors are grappling with each other.

ਫਹਰੰਤ ਬੈਰਕ ਬਾਣਯੰ ॥ ਠਹਰੰਤ ਜੋਧ ਕਿਕਾਣਯੰ ॥੨੦॥

Spears and arrows are flying and the horses of the warriors are moving further slowly

ਤੋਮਰ ਛੰਦ ॥

Tomar Chhand

ਹਿਹਣਾਤ ਕੋਟ ਕਿਕਾਨ ॥ ਬਰਖੰਤ ਸੇਲ ਜੁਆਨ ॥

Innumerable horses are neighing and the warriors are pouring arrows.

ਛੁਟਕੰਤ ਸਾਇਕ ਸੁੱਧ ॥ ਮਚਯੋ ਅਨੂਪਮ ਜੁੱਧ ॥੨੧॥

The bows are dropping from hands and thus an incomparable war is on

ਭਟ ਏਕ, ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ॥ ਜੁੱਝੇ ਅਨੰਤ ਸਾਰ ॥

Many types of warriors and many a rider are fighting with each other.

ਬਾਹੈ ਕ੍ਰਿਪਾਣ ਨਿਸੰਗ ॥ ਮਚਯੋ ਅਪੂਰਬ ਜੰਗ ॥੨੨॥

They are plying their swords fearlessly and thus unprecedented war is going on

ਦੋਧਕ ਛੰਦ ॥

dodhak chhand

ਬਾਹ ਕ੍ਰਿਪਾਣ ਸੁ ਬਾਣ ਭਟੱਗਣ ॥ (ਭ-ਟੱਗਣ ਬੋਲੋ)
ਅੰਤ ਗਿਰੇ ਪੁਨਿ ਜੂਝਿ ਮਹਾਂ ਰਣ ॥

Having shot arrows and set in motions their swords, ultimately the warriors fell down.

ਘਾਇ ਲਗੈ ਇਮ ਘਾਇਲ ਝੂਲੈ ॥
ਫਾਗਨਿ ਅੰਤਿ ਬਸੰਤ ਸੇ ਫੂਲੈ ॥੨੩॥

Wounded ones are stumbling and looking as if at the end of Phagun (month) the spring season has flowered

ਦੋਧਕ ਛੰਦ ॥

Dodhak Chhand

ਬਾਹ ਕਟੀ ਭਟ ਏਕਨ ਐਸੀ ॥ ਸੁੰਡ ਮਨੋ ਗਜ ਰਾਜਨ ਜੈਸੀ ॥

Somewhere the severed arms of the warriors are lying and

ਸੋਹਤ ਏਕ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰੰ ॥ ਫੂਲ ਖਿਰੇ ; ਜਨੁ ਮੱਧਿ ਫੁਲਵਾਰੰ ॥੨੪॥

they look so grand as if the flowers have blossomed in the

ਦੋਧਕ ॥

dodhak

ਸ੍ਰੋਣ ਰੰਗੇ ; ਅਰਿ ਏਕ ਅਨੇਕੰ ॥ ਫੂਲ ਰਹੇ ; ਜਨੁ ਕਿੰਸਕ ਨੇਕੰ ॥

Enemies were dyed in blood and they were looking like blossomed flowers

ਧਾਵਤ ਘਾਵ ਕ੍ਰਿਪਾਣ ਪ੍ਰਹਾਰੰ ॥ ਜਾਨਕ ਕੋਪ ; ਪ੍ਰਤੱਛ ਦਿਖਾਰੰ ॥੨੫॥

Wounded with swords the warriors were roaming. They were looking as if the angers incarnate was moving around

ਦੋਧਕ ਛੰਦ ॥

Dodhak Chhand

ਜੂਝਿ ਗਿਰੇ ; ਅਰ ਏਕ ਅਨੇਕੰ ॥ ਘਾਇ ਲਗੇ ਬਿਸੰਭਾਰ ਬਿਸੇਖੰ ॥

Many an enemy fell fighting and several wounds were inflicted upon Vishnu in the form of Man-lion.

ਕਾਟਿ ਗਿਰੇ ; ਭਟ ਏਕਹ ਵਾਰੰ ॥ ਸਾਬਨ ਜਾਨ ; ਗਈ ਬਹਿ ਤਾਰੰ ॥੨੬॥

Having got cut in single stroke, in the blood stream warriors are floating as if the foam bubbles are moving on the surface

ਦੋਧਕ ॥

dodhak

ਪੂਰ ਪਰੇ ਭਏ ਚੂਰਿ ਸਿਪਾਹੀ ॥ ਸੁਆਮ ਕੇ ਕਾਜ ਕੀ ਲਾਜ ਨਿਬਾਹੀ ॥

The fighting soldiers broken to pieces fell down but they maintained the reputation of their masters.

ਬਾਹਿ ਕ੍ਰਿਪਾਣਨ ਬਾਣ ਸੁ ਬੀਰੰ ॥ ਅੰਤਿ ਭਜੇ ਭਯਮਾਨ ਅਧੀਰੰ ॥੨੭॥

Ultimatley pouring the strokes of swords and arrows, the frightened warriors fled (from the battle field)

ਚਉਪਈ ॥

Chaupai

ਤਜਾਗਿ ਚਲੇ ਰਣ ਕੌ ਸਭ ਬੀਰਾ ॥ ਲਾਜ ਬਿਸਰਿ ਗਈ ਭਏ ਅਧੀਰਾ ॥

All the warriors left the battlefield and ran away. Now impatient as they were they put aside their shame (and took to their heels).

ਹਿਰਿਨਾਛਸ ਤਬ ਆਪੁ ਰਿਸਾਨਾ ॥
ਬਾਂਧਿ ਚਲਜੋ ਰਣ ਕੋ ਕਰ ਗਾਨਾ ॥੨੮॥

Beholding this, the enraged Hiranyakashipu accepting the challenge himself came forward to fight

ਚੌਪਈ ॥
ਭਰਜੋ ਰੋਸ ਨਰਸਿੰਘ ਸਰੂਪੰ ॥ ਆਵਤ ਦੇਖ ਸਮੁਹਿ ਰਣ ਭੂਪੰ ॥
Seeing the emperor coming forward to fight, the Man-like also became full of fury.

ਨਿਜ ਘਾਵਨ ਕੋ ਰੋਸ ਨ ਮਾਨਾ ॥
ਨਿਰਖ ਸੇਵਕਹਿ ਦੁਖੀ ਰਿਸਾਨਾ ॥੨੯॥
Caring and not worrying about his own wounds he was much aggrieved to see the sufferings of the devotees.

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ ॥
Bhujang Prayat Chhand

ਕੰਪਾਈ ਸਟਾ ਸਿੰਘ ; ਗਰਜਜੋ ਕ੍ਰੂਰੰ ॥
ਉਡਜੋ ਹੇਰਿ ਬੀਰਾਨ ਕੇ ; ਮੁਖ ਨੂਰੰ ॥
Giving jerk to his neck the lion roared fiercely and hearing his roar the faces of the warriors became dull and colourless.

ਉਠਜੋ ਨਾਦਿ ਬੰਕੇ ; ਛੁਹੀ ਗੈਣ ਰੱਜੰ ॥
ਹਸੇ ਦੇਵ ਸਰਬੰ ; ਭਏ ਦੈਤ ਲੱਜੰ ॥੩੦॥
Due to that terrible sound (the earth trembled) and the dust of earth started touching the sky. The gods began to smile and the heads of demons were lowered

ਭੁਜੰਗ ॥
ਮਚਜੋ ਦੁੰਦ ਜੁੱਧੰ ; ਮਚੇ ਦੁਇ ਜੁਆਣੰ ॥
ਤੜੱਕਾਰ ਤੇਗੰ ; ਕੜੱਕੇ ਕਮਾਣੰ ॥
Duel fight of both the warriors flared up and crackling of swords and cracking of bows began to be heard.

ਭਿਰਜੋ ਕੋਪ ਕੈ ; ਦਾਨਵੰ ਸੁਲਤਾਣੰ ॥
ਹੜੰ ਸ੍ਰੋਨ ਚਲੇ ; ਮਧੰ ਮੁਲਤਾਣੰ ॥੩੧॥
The demon king grappled furiously and the battlefield flooded with blood

ਭੁਜੰਗ ॥
ਕੜੱਕਾਰ ਤੇਗੰ ; ਤੜੱਕਾਰ ਤੀਰੰ ॥ ਭਏ ਟੂਕ ਟੂਕੰ ; ਰਣੰ ਬੀਰ ਧੀਰੰ ॥
With the cracklings of arrows and cracking of swords in the battlefield patienceful great warriors got cut into small pieces.

ਬਜੇ ਸੰਖ ਤੂਰੰ ; ਸੁ ਢੋਲੰ ਢਮੰਕੇ ॥ ਰੜੰ ਕੰਕ ਬੰਕੇ ; ਡਹੇ ਬੀਰ ਬੰਕੇ ॥੩੨॥

Conches, trumplets and drums started making sounds and riding the fast horses the skilled warriors stood firm in the battlefield

ਭੁਜੰਗ ॥

ਭਜੇ ਬਾਜਿ ਗਾਜੀ ; ਸਿਪਾਹੀ ਅਨੇਕੰ ॥

ਰਹੇ ਠਾਢਿ ਭੂਪਾਲ ; ਆਗੇ ਨ ਏਕੰ ॥

Riding their horses and elephants innumerable soldiers ran away and no king could withstand Narsingh, the Man-lion.

ਫਿਰਯੋ ਸਿੰਘ ਸੂਰੰ ; ਸੁ ਕ੍ਰੂਰੰ ਕਰਾਲੰ ॥

ਕੰਪਾਈ ਸਟਾ ; ਪੂਛ ਫੇਰੀ ਬਿਸਾਲੰ ॥੩੩॥

That cruel and terrible lion waving its head and tail started roaring in the battlefield

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਗਰਜਤ ਰਣਿ ਨਰ ਸਿੰਘ ਕੇ ; ਭੱਜੇ ਸੂਰ ਅਨੇਕ ॥

With the thunder of Man-lion many a warrior took to their heels and

ਏਕ ਟਿਕਯੋ ਹਿਰਿਨਾਛ ਤਹ ; ਅਵਰੁ ਨ ਜੋਧਾ ਏਕੁ ॥੩੪॥

none except Hiranyakashipu could stay in the battlefield

ਚੌਪਈ ॥

Chaupai

ਮੁਸਟ ਜੁੱਧ ਜੁੱਟੇ ਭਟ ਦੋਊ ॥ ਤੀਸਰ ਤਾਹਿ ਨ ਪੇਖੀਅਤ ਕੋਊ ॥

Between both the warriors now boxing started and except these two none else was seen in the battlefield.

ਭਏ ਦੁਹਨ ਕੇ ਰਾਤੇ ਨੈਣਾ ॥ ਦੇਖਤ ਦੇਵ ਤਮਾਸੇ ਗੈਣਾ ॥੩੫॥

The eyeballs of both were red now and in the sky all the gods were beholding their feat

ਚੌਪਈ ॥

ਅਸਟ ਦਿਵਸ ਅਸਟੇ ਨਿਸਿ ਜੁੱਧਾ ॥

ਕੀਨੋ ਦੁਹੂੰ ਭਟਨ ਮਿਲਿ ਕ੍ਰੂੱਧਾ ॥

For eight days and eight nights both these warriors fought fiercely.

ਬਹੁਰੋ ਅਸੁਰ ਕਿਛੁਕੁ ਮੁਰਝਾਨਾ ॥
ਗਿਰਯੋ ਭੂਮਿ ਜਨੁ ਬ੍ਰਿਛ ਪੁਰਾਨਾ ॥੩੬॥

After that the demon king became a bit spiritless and fell on the ground as if some old tree falls on land

ਚੌਪਈ ॥
ਸੀਚ ਬਾਰਿ ਪੁਨਿ ਤਾਹਿ ਜਗਾਯੋ ॥
ਜਗੇ ਮੂਰਛਨਾ ਪੁਨ ਜੀਯ ਆਯੋ ॥

Sprinkling nectar Man-lion awakened him from his unconscious state and coming to the senses he again reversed his balance.

ਬਹੁਰੋ ਭਿਰੇ ਸੂਰ ਦੋਈ ਕ੍ਰੁੱਧਾ ॥
ਮੰਡਯੋ ਬਹੁਰਿ ਆਪ ਮਹਿ ਜੁੱਧਾ ॥੩੭॥

Again being full of wrath these warriors grappled with one another and the fierce battle began again

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ ॥

Bhujang Prayat Chhand

ਹਲਾ ਚਾਲ ਕੈ ਕੈ ; ਪੁਨਰ ਬੀਰ ਢੂਕੇ ॥
ਮਚਯੋ ਜੁੱਧ ; ਜਿਯੋਂ ਕਰਨ ਸੰਗੰ ਘੜੂਕੇ ॥

Challenging one another again both the fighters engaged in duel and to conquer the other a terrible fight began.

ਨਖੰਪਾਤ ਦੋਊ ; ਕਰੇ ਦੈਤ ਘਾਤੰ ॥
ਮਨੋ ਗਜ ਜੁੱਟੇ ; ਬਨੰ ਮਸਤ ਮਾਤੰ ॥੩੮॥

With nails, both were inflicting fatal blows and looked as if two intoxicated elephants were grappling with one another

ਭੁਜੰਗ ॥
ਪੁਨਰ ਨਾਰ ਸਿੰਘੰ ; ਧਰਾ ਤਾਹਿ ਮਾਰਯੋ ॥
ਪੁਰਾਨੋ ਪਲਾਸੀ ; ਮਨੋ ਬਾਇ ਡਾਰਯੋ ॥

Again the Man-lion struck Hiranyakashipu against ground as with the wind blow old *plash* tree (Butea frandosa) falls on land.

ਹਨਯੋ ਦੇਖਿ ਦੁਸਟੰ ; ਭਈ ਪੁਹਪ ਬਰਖੰ ॥
ਕੀਏ ਦੇਵਤਿਯੋਂ ; ਆਨਕੈ ਜੀਤ ਕਰਖੰ ॥੩੯॥

Seeing the wicked dead, the flowers were showered and the gods sang victory songs variously.

ਪਾਧਰੀ ਛੰਦ ॥

Padhari Chhand

ਕੀਨੋ ਨ੍ਰਿਸਿੰਘ ; ਦੁਸਟੰ ਸੰਘਾਰ ॥
ਧਰਯੋ ਸੁ ਬਿਸਨ ; ਸਪਤਮ ਵਤਾਰ ॥

Man-lion killed the wicked (demon) and this way Vishnu assumed his seventh incarnation.

ਲਿੱਨੋ ਸੁ ਭਗਤ ; ਅਪਨੋ ਛਿਨਾਇ ॥
ਸਬ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਧਰਮ ਕਰਮਨ ਚਲਾਇ ॥੪੦॥

He protected his devotee and spread righteousness in the world.

ਪਾਧਰੀ ਛੰਦ ॥
ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਕਰਯੋ ਨ੍ਰਿਪ ; ਛੱਤ੍ਰ ਫੇਰ ॥
ਦੀਨੋ ਸੰਘਾਰ ; ਸਬ ਇਮ ਅੰਧੇਰ ॥

Waving canopy over the head of Prahalad, he was made king and this dark like demons were annihilated.

ਸਬ ਦੁਸਟ ਅਰਿਸਟ ; ਦਿੱਨੇ ਖਪਾਇ ॥
ਪੁਨਿ ਲਈ ਜੋਤਿ ; ਜੋਤਹਿ ਮਿਲਾਇ ॥੪੧॥

Having killed all the wicked and tyrants he merged his light in the Supreme light.

ਪਾਧਰੀ ਛੰਦ ॥
ਸਭ ਦੁਸਟ ਮਾਰ ; ਕੀਨੇ ਅਭੇਖ ॥
ਪੁਨਿ ਮਿਲਯੋ ਜਾਇ ; ਭੀਤਰ ਅਲੇਖ ॥

Killing all the rouges they were put to shame and that imperceptible Lord merged in his own original form.

ਕਬਿ ਜਥਾ ਮਤਿ ; ਕਥਯੋ ਬਿਚਾਰ ॥
ਇਮ ਧਰਯੋ ਬਿਸਨੁ ; ਸਪਤਮ ਵਤਾਰ ॥੪੨॥

The poet according to his own wisdom has described the above that this way Vishnu assumed his seventh incarnation.

ਨਰਸਿੰਘ ਅਵਤਾਰ ॥੭॥ ਸਮਾਪਤੰ ॥

Man-lion, the seventh incarnation ends here.

ਅਥ ਬਾਵਨ ਅਵਤਾਰ ਕਥਨੰ ॥

Description of Vaman (Drawf) incarnation begins

ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ ॥

। । Invocation to the Divine । ।

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ ॥

Bhujang Prayat Chhand

ਭਏ ਦਿਵਸ ਕੇਤੇ ; ਨਰਸਿੰਘਾਵਤਾਰੰ ॥
ਪੁਨਰ ਭੂਮ ਮੋਂ ; ਪਾਪ ਬਾਢਯੋ ਅਪਾਰੰ ॥

Enough time after the Man-lion incarnation again plenty of sin increased on the earth.

ਕਰੇ ਲਾਗ ਜੱਗੰ ; ਪੁਨਰ ਦੈਤ ਦਾਨੰ ॥
ਬਲਰਾਜ ਕੀ ਦੇਹ ; ਬੱਢਿਯੋ ਗੁਮਾਨੰ ॥੧॥

Saints and demons again started doing *yajnas* and king Bali became proud of his greatness

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ ॥
ਨ ਪਾਵੈ ਬਲੰ ; ਦੇਵਤਾ ਜੱਗ ਬਾਸੰ ॥
ਭਈ ਇੰਦ੍ਰ ਕੀ ; ਰਾਜਧਾਨੀ ਬਿਨਾਸੰ ॥

In the burnt oblations (*yajnas*) of Bali, no place was there for the gods and the capital of Indra also was perished.

ਕਰੀ ਜੋਗ ਆਰਾਧਨਾ ; ਸਰਬ ਦੇਵੰ ॥
ਪ੍ਰਸੰਨੰ ਭਏ ; ਕਾਲ ਪੁਰਖੰ ਅਭੇਵੰ ॥੨॥

Anguished as they were all the gods worshipped and the Supreme Lord became happy

ਭੁਜੰਗ ॥
ਦੀਯੋ ਆਇਸੰ ; ਕਾਲ ਪੁਰਖੰ ਅਪਾਰੰ ॥
ਧਰੋ ਬਾਵਨਾ ; ਬਿਸਨ ਅਸਟਮ ਵਤਾਰੰ ॥

From among the gods, the Lord commanded Vishnu to assume eight incarnation in the form of Vaman.

ਲਈ ਬਿਸਨੁ ਆਗਿਆ ; ਚਲਯੋ ਧਾਇ ਐਸੇ ॥
ਲਹਯੋ ਦਾਰਦੀ ; ਭੂਪ-ਭੰਡਾਰ ਜੈਸੇ ॥੩॥

Vishnu took leave and hastened in such a way as a servant getting the wealth of a king goes away swiftly

ਨਰਾਜ ਛੰਦ ॥

Naraj Chhand

ਸਰੂਪ ਛੋਟ ਧਾਰਿਕੈ ॥ ਚਲਯੋ ਤਹਾਂ ਬਿਚਾਰਿਕੈ ॥
Assuming small size and deciding something in his mind he set out and

ਸਭਾ ਨਰੇਸ ਜਾਨਯੋ ॥ ਤਹੀਂ ਸੁ ਪਾਂਵ ਠਾਨਯੋ ॥੪॥
reaching the court of Bali, the king he stood firmly

ਨਰਾਜ ਛੰਦ ॥
ਸੁ ਬੇਦ ਚਾਰ ਉਚਾਰ ਕੈ ॥ ਸੁਣਯੋ ਨ੍ਰਿਪੰ ਸੁਧਾਰ ਕੈ ॥
This (small sized) man recited all the four Vedas which were heard carefully by the king.

ਬੁਲਾਇ ਬਿਪੁ ਕੋ ਲਯੋ ॥ ਮਲਯਾਗਰ ਮੂੜਕਾ ਦਯੋ ॥੫॥
King Bali called this brahmin and respectfully made him sit on the sandalwood seat.

ਨਰਾਜ ॥
ਪਦਾਰਘ ਦੀਪ ਦਾਨ ਦੈ ॥ ਪ੍ਰਦੱਛਨਾ ਅਨੇਕ ਕੈ ॥
Taking the footwash of the brahmin, king gave many donations and circumambulated many times around the brahmin.

ਕਰੋਰਿ ਦੱਛਨਾ ਦਈ ॥ ਨ ਹਾਥਿ ਬਿੱਪ ਨੈ ਲਈ ॥੬॥
Thereafter, the king presented crores of offerings but that brahmin did not even touch any of them.

ਨਰਾਜ ਛੰਦ ॥
ਕਹਯੋ ਨ ਮੋਰ ਕਾਜ ਹੈ ॥ ਮਿਥਿਯਾਹ ਇਹ ਤੋਰ ਸਾਜ ਹੈ ॥
Brahmin told that this all is no use to me and your this whole ostentation is a false show.

ਅਢਾਇ ਪਾਵ ਭੂਮਿ ਦੈ ॥ ਬਸੇਖ ਪੂਰ ਕੀਰਤ ਲੈ ॥੭॥
You may give me land only two and a half footsteps and earn special merit

ਚੌਪਈ ॥
Chaupai

ਜਬ ਦਿਜ ਐਸ ਬਖਾਨੀ ਬਾਨੀ ॥ ਭੂਪਤ ਸਹਤ ਨ ਜਾਨਯੋ ਰਾਨੀ ॥
When the brahmin said this all, the king along with his queen could not understand it.

ਪੈਰ ਅਢਾਇ ਭੂੰਮਿ ਦੇ ਕਹੀ ॥
ਦਿੜ ਕਰਿ ਬਾਤ ਦਿਜੋਤਮ ਗਹੀ ॥੮॥
The brahmin again told firmly that he had demanded only two and a half steps of land from the king

ਦਿਜਬਰ ਸੁਕ੍ਰ ਹੁਤੋ ਨ੍ਰਿਪ ਤੀਰਾ ॥ ਜਾਨ ਗਯੋ ਸਭ ਭੇਦੁ ਵਜੀਰਾ ॥

Guru Shukracharya was nearby the king at that time. He and all the ministers understood the mystery of this demand.

ਜਯੋਂ ਜਯੋਂ ਦੇਨ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਨ੍ਰਿਪ ਕਹੈ ॥
ਤਿਮੁ ਤਿਮੁ ਬਾਂਹਿ ਪ੍ਰੋਹਤ ਗਹੈ ॥੯॥

As again and again the king asks to offer the land, priest Shukracharya prevents him to do so.

ਚੌਪਈ ॥
ਜਬ ਨ੍ਰਿਪ ਦੇਨ ਧਰਾ ਮਨ ਕੀਨਾ ॥ ਤਬ ਹੀ ਉੱਤਰ ਸੁਕ੍ਰ ਇਮ ਦੀਨਾ ॥

But when the king ultimately made firm resolution of bestowing the land , Shukracharya replying the king said that O Lord,

ਲਘੁ ਦਿਜ ਯਾਹਿ ਨ ਭੂਪ ਪਛਾਨੋ ॥
ਬਿਸਨ ਅਵਤਾਰ ਇਸੀ ਕਰਿ ਮਾਨੋ ॥੧੦॥

do not consider him a small brahmin and know him as the incarnation of Vishnu

ਚੌਪਈ ॥
ਸੁਨਤ ਬਚਨ ਦਾਨਵ ਸਭ ਹਸੇ ॥ ਉਚਰਤ ਸੁਕ੍ਰ ਕਹਾ ਘਰਿ ਬਸੇ ॥

Hearing this all the demons laughed and said what in vain Shukracharya was thinking about.

ਸਸਿਕ ਸਮਾਨ ਨਾ ਦਿਜ ਮਹਿ ਮਾਸਾ ॥
ਕਸ ਕਰ ਹੈ ਇਹ ਜੱਗ ਬਿਨਾਸਾ ॥੧੧॥

How a brahmin having no flesh even equal to the meat of a hare on his body, could destroy the world.

ਦੋਹਰਾ॥

Dohara

ਸੁੱਕ੍ਰਬਾਚ ॥

Shukra said

ਜਿਮ ਚਿਨਗਾਰੀ ਅਗਨਿ ਕੀ ; ਗਿਰਤ ਸਘਨ ਬਨ ਮਾਹਿ ॥
ਅਧਿਕ ਤਨਿਕ ਤੇ ਹੋਤ ਹੈ ; ਤਿਮ ਦਿਜਬਰ ਨਰਨਾਹਿ ॥੧੨॥

As a spark of fire falling in the deep forest increases (and destroys it), likewise this brahmin is not a small man

ਚੌਪਈ ॥

Chaupai

ਹਸਿ ਭੂਪਤ ਇਹ ਬਾਤ ਬਖਾਨੀ ॥ ਸੁਨਹੁ ਸੁਕ੍ਰ ਤੁਮ ਬਾਤ ਨ ਜਾਨੀ ॥
King Bali laughed and said, O Shukracharya, you have not understood the matter,

ਫੁਨਿ ਇਹ ਸਮੋ ਸਭੋ ਛਲ ਜੈਹੈ ॥
ਹਰਿ ਸੋ ਫੇਰਿ ਨ ਭਿੱਛਕ ਐਹੈ ॥੧੩॥
for this lost time I will never be holding again. Where would I find again a beggar like god.

ਮਨ ਮਹਿ ਬਾਤ ਇਹੈ ਠਹਰਾਈ ॥ ਮਨ ਮੋ ਧਰੀ ਨ ਕਿਸੂ ਬਤਾਈ ॥
The king resolved in his mind but said nothing to anybody.

ਭ੍ਰਿਤ ਤੇ ਮਾਂਗ ਕਮੰਡਲ ਏਸਾ ॥ ਲਗਯੋ ਦਾਨ ਤਿਹ ਦੇਨ ਨਰੇਸਾ ॥੧੪॥
Asking for a spout from a servant, the king posed to donate (the land)

ਸੁੱਕ੍ਰ ਬਾਤ ਮਨ ਮੋ ਪਹਿਚਾਨੀ ॥ ਭੇਦ ਨ ਲਹਤ ਭੂਪ ਅਗਿਆਨੀ ॥
Shukracharya understood his mind but the ignorant king could not know the mystery.

ਧਾਰ ਮਕਰਿ ਕੇ ਜਾਰ ਸਰੂਪਾ ॥ ਪੈਠਿਯੋ ਮੱਧ ਕਮੰਡਲ ਭੂਪਾ ॥੧੫॥
Assuming the form of a small fish Shukracharya sat in the spout.

ਚਉਪਈ ॥
ਨ੍ਰਿਪ ਬਰ ਪਾਨਿ ਸੁਰਾਹੀ ਲਈ ॥ ਦਾਨ ਸਮੈ ਦਿਜਬਰ ਕੀ ਭਈ ॥
King held that water pot in his hand and now the time of giving the gift approached.

ਦਾਨ ਹੇਤ ਜਬ ਹਾਥ ਚਲਾਯੋ ॥
ਨਿਕਸ ਨੀਰ ਕਰਿ ਤਾਹਿ ਨ ਆਯੋ ॥੧੬॥
When for bestowing gift the king wished to throw water by taking it in his hand the water did not come out of that spout

ਤੋਮਰ ਛੰਦ ॥
Tomar Chhand

ਚਮਕਯੋ ਤਬੈ ਦਿਜ ਰਾਜ ॥ ਕਰੀਐ ਨ੍ਰਿਪੇ ਸੁ ਇਲਾਜ ॥
Immediately, the great priest got enraged and asked the king to set right the spout.

ਤਿਨਕਾ ਮਿਲੇ ਇਹ ਬੀਚਿ ॥ ਇਕ ਚੱਛ ਹੁਐ ਹੈ ਨੀਚ ॥੧੭॥
With a straw the pipe of the spout was dug and by that digging Shukracharya lost his one eye

ਤੋਮਰ ॥
ਤੁਨਕਾ ਨ੍ਰਿਪਤ ਕਰਿ ਲੀਨ ॥ ਭੀਤਰ ਕਮੰਡਲ ਦੀਨ ॥
The king took straw in his hand and moved it into the spout.

ਸੁਕ੍ਰ ਆਂਖਿ ਲਗੀਆ ਜਾਇ ॥ ਇਕ ਚੱਛ ਭਯੋ ਦਿਜਰਾਇ ॥੧੮॥

That struck in the eye of Shukracharya and his one eye got damaged

ਤੋਮਰ ਛੰਦ ॥

ਨੇਤ੍ਰ ਤੇ ਜੁ ਗਿਰਯੋ ਨੀਰ ॥ ਸੋਈ ਲੀਯੋ ਕਰਿ ਦਿਜ ਬੀਰ ॥

The water which fell from the eye of Shukracharya was taken in hand by the king.

ਕਰਿ ਨੀਰ ਚੁਵਨ ਨ ਦੀਨ ॥ ਇਮ ਸੁਆਮ ਕਾਰਜ ਕੀਨ ॥੧੯॥

Shukracharya did not allow the water to drip down and thus tried to save the destruction of his master

ਚੌਪਈ ॥

Chaupai

ਚੱਛ ਨੀਰ ਕਰ ਭੀਤਰ ਪਰਾ ॥ ਵਹੈ ਸੰਕਲਪ ਦਿਜਹ ਕਰਿ ਧਰਾ ॥

As soon as the water of eye fell upon the hand, the king in the form of his resolution gifted it on the hand of the brahmin.

ਐਸ ਤਬੈ ਨਿਜ ਦੇਹ ਬਢਾਯੋ ॥ ਲੋਕ ਛੇਦਿ ਪਰਲੋਕਿ ਸਿਧਾਯੋ ॥੨੦॥

Immediately the dwarf (brahmin) expanded his body which was now crossing this end and the other world

ਚੌਪਈ ॥

ਨਿਰਖ ਲੋਗ ਅਦਭੁਤ ਬਿਸਮਏ ॥ ਦਾਨਵ ਪੇਖਿ ਮੂਰਛਨ ਭਏ ॥

Beholding this, all felt utterly surprised and seeing the larger body of Vishnu the demons fell unconscious.

ਪਾਵ ਪਤਾਰ ਛੁਯੋ ਸਿਰ ਕਾਸਾ ॥ (ਛਇਓ ਬੋਲੋ)

ਚਕ੍ਰਤ ਭਏ ਲਖਿ ਲੋਕ ਤਮਾਸਾ ॥੨੧॥

The feet of Vishnu touched the netherworld and head the sky. This spectacle made one and all wonderstruck

ਚੌਪਈ ॥

ਏਕੈ ਪਾਂਵ ਪਤਾਰਹ ਛੁਆ ॥ ਦੂਸਰ ਪਾਵ ਗਗਨ ਲਉ ਹੁਆ ॥

In one step he measured the nether world and in other the sky.

ਭਿਦਯੋ ਅੰਡ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਅਪਾਰਾ ॥

ਤਿਹ ਤੇ ਗਿਰੀ ਗੰਗ ਕੀ ਧਾਰਾ ॥੨੨॥

This was Vishnu who pierced the whole world and from the cosmos the current of Ganges started flowing downward.

ਚੌਪਈ ॥
ਇਹ ਬਿਧਿ ਭੂਪ ਅਚੰਭਵ ਲਹਾ ॥
ਮਨ ਕ੍ਰਮ ਬਚਨ ਚਕ੍ਰਤ ਹੁਐ ਰਹਾ ॥
King Bali also felt wonderstruck and thought that whatever Shukracharya said is materialising.

ਸੁ ਕੁਛ ਭਯੋ ਜੋਊ ਸੁਕ੍ਰ ਉਚਾਰਾ ॥
ਸੋਈ ਅੱਖੀਯਨ ਹਮ ਆਜ ਨਿਹਾਰਾ ॥੨੩॥
I am beholding everything (come true) with my own eyes.

ਚੌਪਈ ॥
ਅਰਧਿ ਦੇਹਿ ਅਪਨੋ ਮਿਨ ਦੀਨਾ ॥
ਇਹ ਬਿਧਿ ਕੈ ਭੂਪਤਿ ਜਸੁ ਲੀਨਾ ॥
Getting his own body measured in half step, Bali the king earned merit.

ਜਬ ਲਉ ਗੰਗ ਜਮੁਨ ਕੋ ਨੀਰਾ ॥
ਤਬ ਲਉ ਚਲੀ ਕਥਾ ਜਗਿ ਧੀਰਾ ॥੨੪॥
So long the water flows in the Ganges and Yamuna, the story of this perseverant one will continue to be told and listened to

ਚੌਪਈ ॥
ਬਿਸਨ ਪ੍ਰਸੰਨਿ ਪ੍ਰਤੱਛ ਹੁਐ ਕਹਾ ॥ ਚੋਬਦਾਰੁ ਦੁਆਰੇ ਹੁਐ ਰਹਾ ॥ (ਚੋਬ-ਦਾਰੁ ਬੋਲੋ)
Being glad then Vishnu made himself manifest and said, 'O King, becoming your servent I myself will guard your doors and.

ਕਹਯੋ ਚਲੇ ਤਬ ਲਗੈ ਕਹਾਨੀ ॥
ਜਬ ਲਗ ਗੰਗ ਜਮਨ ਕੋ ਪਾਨੀ ॥੨੫॥
so long Ganges and Yamuna hold water in them, the tale of your gift will continue to be told.

ਦੋਹਰਾ ॥
Dohara

ਜੱਹ ਸਾਧਨ ਸੰਕਟ ਪਰੈ ਤੱਹ ਤੱਹ ਭਏ ਸਹਾਇ ॥
When and where ever the sadhus are endangered, the Lord God himself helps them.

ਦੁਆਰਪਾਲ ਹੁਐ ਦਰਿ ਬਸੇ ਭਗਤ ਹੇਤ ਹਰਿਰਾਇ ॥੨੬॥ (ਦੁਆਰ-ਪਾਲ ਬੋਲੋ)
In the guise of a doorkeeper, the Lord remained at the door of the devotee

ਚੌਪਈ ॥
Chaupai

ਅਸਟਮ ਅਵਤਾਰ ਬਿਸਨ ਅਸ ਧਰਾ ॥ ਸਾਧਨ ਸਬੈ ਕ੍ਰਿਤਾਰਥ ਕਰਾ ॥

Thus assuming the eighth incarnation, Vishnu gratified all the sadhus.

ਅਬ ਨਵਮੋਂ ਬਰਨੋ ਅਵਤਾਰਾ ॥
ਸੁਨਹੁ ਸੰਤ ਚਿਤ ਲਾਇ ਸੁਧਾਰਾ ॥੨੭॥

Now I relate ninth incarnation to which with making corrections all the saints may understand and listen to carefully

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਿਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਬਾਵਨ ਅਵਤਾਰ ਅਸਟਮੋ ਕਥਨੰ ॥੮॥
ਬਲ ਛਲਨ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ॥

In Bachitra Natak, the description of eighth Vaman incarnation and beguiling of Bali (by Vishnu) ends here

ਅਥ ਪਰਸਰਾਮ ਅਵਤਾਰ ਕਥਨੰ ॥

Description of Parshu Ram incarnation begins

ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ ॥

। । Invocation to the Divine । ।

ਚੌਪਈ ॥

Chaupai

ਪੁਨਿ ਕੇਤਿਕ ਦਿਨ ਭਏ ਬਿਤੀਤਾ ॥ ਛਤ੍ਰਨਿ ਸਕਲ ਧਰਾ ਕਹੁ ਜੀਤਾ ॥

Many a day went by and the Kshtriyas conquered the whole world.

ਅਧਿਕ ਜਗਤ ਮਹਿ ਊਚ ਜਨਾਯੋ ॥
ਬਾਸਵ ਬਲਿ ਕਹੂੰ ਲੈਨ ਨ ਪਾਯੋ ॥੧॥

They started considering themselves the highest ones and their strength became limitless

ਚੌਪਈ ॥
ਬਿਆਕਲ ਸਕਲ ਦੇਵਤਾ ਭਏ ॥ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਸਭੁ ਬਾਸਵ ਪੈ ਗਏ ॥

All the gods became restive and they jointly approached Indra and said to him, "All the demons have assumed the forms of Kshtriyas.

ਛਤ੍ਰੀ ਰੂਪ ਧਰੇ ਸਭੁ ਅਸੁਰਨ ॥ ਆਵਤ ਕਹਾ ਭੂਪ ਤੁਮਰੇ ਮਨ ॥੨॥

In such circumstances, O King tell us your mind" (on the problem)

ਸਬ ਦੇਵਨ ਮਿਲਿ ਕਰਯੋ ਬਿਚਾਰਾ ॥ ਛਰਿ ਸਮੁਦ੍ਰ ਕਹੁ ਚਲੇ ਸੁਧਾਰਾ ॥

The gods consulted each other and for their betterment moved towards milk-ocean (Kshirsagar).

ਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਕੀ ਕਰੀ ਬਡਾਈ ॥
ਇਮ ਆਗਿਆ ਤਹ ਤੇ ਤਿਨ ਆਈ ॥੩॥

There they eugolised the Lord (God) and then only they got the command

ਚੌਪਈ ॥
ਦਿਜ ਜਮ ਦਗਨਿ ਜਗਤ ਮੋ ਸੋਹਤ ॥
ਨਿਤ ਉਠਿ ਕਰਤ ਅਘਨ ਓਘਨ ਹਤ ॥

The Lord told that on earth resides a rishi named Jamdagni who daily annihiltes his sins by doing meritorious deeds.

ਤਹ ਤੁਮ ਧਰੋ ਬਿਸਨ ਅਵਤਾਰਾ ॥ ਹਨਹੁ ਸਕ੍ਰ ਕੇ ਸਤ੍ਰ ਸੁਧਾਰਾ ॥੪॥

O Vishnu, you take birth there and wipe out the enemies of Indra

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ ॥

Bhujang Prayat Chhand

ਜਯੋ ਜਾਮਦਗਨੰ ; ਦਿਜੰ ਆਵਤਾਰੀ ॥ (ਜਾਮ-ਦਗਨੰ ਬੋਲੋ)
ਭਯੋ ਰੇਨੁਕਾ ਤੇ ; ਕਵਾਚੀ ਕੁਠਾਰੀ ॥

Hail to Jamdagni rishi, the spritually glorious person whose wife Renuka gave birth to the armoured son who took over axe in his hand (Parshu Ram).

ਧਰਯੋ ਛਤ੍ਰੀਯਾ ਪਾਤ ਕੋ ; ਕਾਲ ਰੂਪੰ ॥
ਹਨਯੋ ਜਾਇ ਜਉਨੇ ; ਸਹੰਸਾਸਤ੍ਰ ਭੂਪੰ ॥੫॥ (ਸਹੰ-ਸਾਸਤ੍ਰ ਬੋਲੋ)

To destroy Kshatriyas he assumed the form of death and wiped out even the king like Sahasrabahu

ਭੁਜੰਗ ॥
ਕਹਾ ਗੰਮ ਏਤੀ ; ਕਥਾ ਸਰਬ ਭਾਖਉ ॥
ਕਥਾ ਬ੍ਰਿਧ ਤੇ ; ਥੋਰੀਐ ਬਾਤ ਰਾਖਉ ॥

Where have the capacity to tell the whole story, therefore fearing the bulk of the story I tell the tale in a nut-shell.

ਭਰੇ ਗਰਬ ਛਤ੍ਰੀ ; ਨਰੇਸੰ ਅਪਾਰੰ ॥
ਤਿਨੈ ਨਾਸ ਕੋ ; ਪਾਣ ਧਾਰਯੋ ਕੁਠਾਰੰ ॥੬॥

The Kshatriya kings were engrossed in their pride and to destroy them Parashu Ram took his axe in his hand

ਭੁਜੰਗ ॥
ਹੁਤੀ ਨੰਦਨੀ ; ਸਿੰਧਜਾ ਕੀ ਸੁਪੁਤ੍ਰੀ ॥
ਤਿਸੈ ਮਾਂਗ ਹਾਰਜੋ ; ਸਹੰਸਾਸਤ੍ਰ ਛਤ੍ਰੀ ॥

Cow Nandini was like a daughter to the sage Jamdagni and king Sahasrabahu had got tired of demanding the cow from the rishi.

ਲੀਯੋ ਛੀਨ ਗਾਯੰ ; ਹਤਜੋ ਰਾਮ ਤਾਤੰ ॥
ਤਿਸੀ ਬੈਰ ਕੀਨੇ ; ਸਬੈ ਭੂਪ ਪਾਤੰ ॥੭॥

Ultimately he grabbed the cow and killed the sage and to avenge this killing Parshu Ram exterminated all the Kshatriyas

ਭੁਜੰਗ ॥
ਗਈ ਬਾਲਤਾ ਤੇ ; ਲੀਯੋ ਸੋਧ ਤਾ ਕੋ ॥
ਹਨਯੋ ਤਾਤ ਮੇਰੋ ; ਕਹੋ ਨਾਮੁ ਵਾ ਕੋ ॥

From the very childhood Parshu Ram kept alive in his memory that his father had been killed by someone; and he is to know his name.

ਸਹੰਸਾਸਤ੍ਰ ਭੂਪੰ ; ਸੁਣਯੋ ਸ੍ਰਉਣ ਨਾਮੰ ॥
ਗਹੇ ਸਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰੰ ; ਚਲਯੋ ਤਉਨ ਠਾਮੰ ॥੮॥

As soon as he heard that that man was king Sahasrabahu, he taking his weapons with him rushed towards his (king's) palace

ਕਹੋ ਰਾਜ ਮੇਰੋ ; ਹਨਯੋ ਤਾਤ ਕੈਸੇ ॥
ਅਬੈ ਜੁੱਧ ਜੀਤੋਂ ; ਹਨੋ ਤੋਹਿ ਤੈਸੇ ॥

Parshu Ram asked from the king that O King, tell me how did you kill my father. Right now I will fight and kill you.

ਕਹਾ ਮੂੜ ਬੈਠੋ ; ਸੁ ਅਸਤ੍ਰੰ ਸੰਭਾਰੋ ॥
ਚਲੋ ਭਾਜ ਨ ਤੋ ; ਸਬੈ ਸਸਤ੍ਰ ਡਾਰੋ ॥੯॥

O fool, take care of your weapons or surrender your weaponry and run away from here

ਭੁਜੰਗ ॥
ਸੁਣੇ ਬੋਲ ਬੰਕੇ ; ਭਰਜੋ ਭੂਪ ਕੋਪੰ ॥
ਉਠਯੋ ਰਾਜ ਸਰਦੂਲ ; ਲੈ ਪਾਣ ਧੋਪੰ ॥

Hearing these satirical remarks the king became full of wrath and taking weapons in his hand sttod like a lion.

ਹਠਜੋ ਖੇਤਿ ਖੂਨੀ ; ਦਿਜੰ ਖੇਤ੍ਰ ਹਾਯੋ ॥
ਚਹੇ ਆਜ ਹੀ ; ਜੁੱਧ ਮੋ ਸੋ ਮਚਾਯੋ ॥੧੦॥

Understanding that the brahmin Parshu Ram is eager to fight me today itself, the steadfast king reached the battlefield

ਭੁਜੰਗ ॥
ਧਏ ਸੂਰ ਸਰਬੰ ; ਸੁਨੇ ਬੈਨ ਰਾਜੰ ॥
ਚੜਯੋ ਕ੍ਰੱਧ ਜੁੱਧੰ ; ਸ੍ਰਜੇ ਸਰਬ ਸਾਜੰ ॥

Listening to the king, all the enraged warriors got ready and swarmed for the fight.

ਗਦਾ ਸੈਹਥੀ ਸੂਲ ; ਸੇਲੰ ਸੰਭਾਰੀ ॥
ਚਲੇ ਜੁੱਧ ਕਾਜੰ ; ਬਡੇ ਛਤ੍ਰ ਧਾਰੀ ॥੧੧॥

Taking over tridents, spears and maces etc. the great canopied kings moved for the battle

ਨਰਾਜ ਛੰਦ ॥

Naraj Chhand

ਕ੍ਰਿਪਾਣ ਪਾਣ ਧਾਰਿ ਕੈ ॥ ਚਲੇ ਬਲੀ ਪੁਕਾਰਿ ਕੈ ॥

Holding swords in hands the warriors came out crying.

ਸੁ ਮਾਰਿ ਮਾਰਿ ਭਾਖਹੀ ॥ ਸਰੋਘ ਸ੍ਰੋਣ ਚਾਖਹੀ ॥੧੨॥

They are shouting ‘kill, kill’ and their arrows are soaking blood

ਨਰਾਜ ॥
ਸੰਜੋਇ ਸੈਹਥੀਨ ਲੈ ॥ ਚੜੇ ਸੁ ਬੀਰ ਰੋਸ ਕੈ ॥

Along with their armours and double-edged sword, the enraged warriors mounted the attack.

ਚਟਾਕ ਚਾਬਕੰ ਉਠੇ ॥ ਸਹੰਸ੍ਰ ਸਾਇਕੰ ਬੁਠੇ ॥੧੩॥

The whips made cracking sounds on the horse backs, and thousands of arrows were shot at

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ ॥

Rasaval Chhand

ਭਏ ਏਕ ਠਉਰੇ ॥ ਸਬੈ ਸੂਰ ਦਉਰੇ ॥

All the warriors ran and gathered at one place.

ਲਯੋ ਘੇਰ ਰਾਮੰ ॥ ਘਟਾ ਸੂਰ ਸਜਾਮੰ ॥੧੪॥

They encircled Parshu Ram in such a way as the sun is surrounded by the clouds

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ ॥

ਕਮਾਣੰ ਕੜੰਕੇ ; ਭਏ ਨਾਦ ਬੰਕੇ ॥

From the crackings of bows a wondrous type of sound started emerging and

ਘਟਾ ਜਾਨਿ ਸਿਆਹੰ ॥ ਚੜਿਓ ਤਿਉ ਸਿਪਾਹੰ ॥੧੫॥

the army gathered as if the black clouds swarmed

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ ॥

ਭਏ ਨਾਦ ਬੰਕੇ ॥ ਸੁ ਸੇਲੰ ਧਮੰਕੇ ॥

Curious sound of thumping of spears emerged; the groups of elephants started trumpeting and

ਗਜਾ ਜੂਹ ਗੱਜੇ ॥ ਸੁਭੰ ਸੱਜ ਸੱਜੇ ॥੧੬॥

all the people in their dressed armour were adorning (the place)

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ ॥

ਚਹੂੰ ਓਰ ਢੂਕੇ ॥ ਗਜੰ ਜੂਹ ਝੂਕੇ ॥

Gathering from different directions the groups of elephants grappled with each other.

ਸਰੰ ਬਜੂਹ ਛੂਟੇ ॥ ਰਿਪੰ ਸੀਸ ਫੂਟੇ ॥੧੭॥

Bunch of arrows started being shot and the heads of the kings were breaking

ਰਸਾਵਲ ॥

ਉਠੇ ਨਾਦ ਭਾਰੀ ॥ ਰਿਸੇ ਛੱਤ੍ਰ ਧਾਰੀ ॥

Terrible sound started and all the kings became full of wrath.

ਘਿਰਯੋ ਰਾਮ ਸੈਨੰ ॥ ਸਿਵੰ ਜੇਮ ਮੈਨੰ ॥੧੮॥

Parshu Ram was surrounded by the army as if the army of Kamdev (deity of pleasure) have encircled Shiva

ਰਸਾਵਲ ॥

ਰਣੰ ਰੰਗ ਰੱਤੇ ॥ ਤ੍ਰਸੇ ਤੇਜ ਤੱਤੇ ॥

Getting imbued with the colour of war, they became afraid of the glory of each other.

ਉਠੀ ਸੈਣ ਧੂਰੰ ॥ ਰਹਯੋ ਗੈਣ ਪੂਰੰ ॥੧੯॥

The dust, due to army, was produced so much that the whole sky got covered by it.

ਰਸਾਵਲ ॥

ਪਣੋ ਢੋਲ ਬੱਜੇ ॥ ਮਹਾਂ ਬੀਰ ਗੱਜੇ ॥

Fearful sounds of drums started striking (against ears) and the great warriors began to roar.

ਮਨੋ ਸਿੰਘ ਛੁੱਟੇ ॥ ਇਮੰ ਬੀਰ ਜੁੱਟੇ ॥੨੦॥

Warriors were striking each other as if free roaming lions were grappling with one another

ਰਸਾਵਲ ॥

ਕਰੈ ਮਾਰਿ ਮਾਰੰ ॥ ਬਕੈ ਬਿਕਰਾਰੰ ॥

With the cries of 'kill, kill' the warriors were loudly talking nonsensically.

ਗਿਰੇ ਅੰਗ-ਭੰਗੰ ॥ ਦਵੰ ਜਾਨ ਦੰਗੰ ॥੨੧॥

The cut organs of warriors are falling and it looks as if the whole surrounding is on fire

ਰਸਾਵਲ ॥

ਗਏ ਛੂਟ ਅਸਤ੍ਰੰ ॥ ਭਜੇ ਹ੍ਵੈ ਨ੍ਰਿਅਸਤ੍ਰੰ ॥ (ਨਿਰ-ਅਸਤ੍ਰੰ ਬੋਲੋ)

The flying weapons (missiles) were dropping from the hands and unarmed warriors started fleeing.

ਖਿਲੇਂ ਸਾਰ ਬਾਜੀ ॥ ਤੁਰੇ ਤੁੰਦ ਤਾਜੀ ॥੨੨॥

The horses are neighing and moving swiftly helter-skelter

ਰਸਾਵਲ ॥

ਭੁਜਾ ਠੋਕ ਬੀਰੰ ॥ ਕਰੇ ਘਾਇ ਤੀਰੰ ॥

Slapping their arms the warriors, pouring the arrows, are injuring the enemies.

ਨੇਜੇ ਗੱਡ ਗਾਢੇ ॥ ਮਚੇ ਬੈਰ ਬਾਢੇ ॥੨੩॥

Pitching their spears and enhancing the sentiment of enemity they are fighting terribly

ਰਸਾਵਲ ॥

ਘਣੰ ਘਾਇ ਪੇਲੇਂ ॥ ਮਨੋ ਫਾਗ ਖੇਲੇਂ ॥

Wounds are inflicted and the injured warriors look as if they are celebrating the festival of colours (*holi*).

ਕਰੇਂ ਬਾਣ ਬਰਖਾ ॥ ਭਏ ਜੀਤ ਕਰਖਾ ॥੨੪॥

Raining their arrows all desire to be victorious

ਰਸਾਵਲ ॥

ਗਿਰੇ ਅੰਤ ਘੂਮੰ ॥ ਮਨੋ ਬ੍ਰਿਛ ਝੂਮੰ ॥

Moving around, the warriors are falling as if the trees are swinging.

ਟੂਟੇ ਸਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰੰ ॥ ਭਜੇ ਹੁਐ ਨਿਰਅਸਤ੍ਰੰ ॥੨੫॥ (ਨਿਰ-ਅਸਤ੍ਰੰ ਬੋਲੋ)

Getting weapons broken and becoming unarmed, the warriors have fled (from battlefield)

ਰਸਾਵਲ ॥
ਜਿਤੇ ਸਤ੍ਰ ਆਏ ॥ ਤਿਤੇ ਰਾਮ ਘਾਏ ॥
As much enemies came, Parshu Ram killed them all.

ਚਲੇਂ ਭਾਜਿ ਸਰਬੰ ॥ ਭਯੋ ਦੂਰ ਗਰਬੰ ॥੨੬॥
Ultimately all ran away and their pride was wiped out

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ ॥
Bhujang Prayat Chhand

ਮਹਾਂ ਸਸਤ੍ਰ ਧਾਰੇ ; ਚਲਯੋ ਆਪ ਭੂਪੰ ॥
ਲਏ ਸਰਬ ਸੈਨਾ ; ਕੀਏ ਆਪ ਰੂਪੰ ॥
Taking over large weapons, the king himself along with his soldiers moved forward in the battle. He shot many a flying weapon and began to fight terribly.

ਅਨੰਤ ਅਸਤ੍ਰ ਛੋਰੇ ; ਭਯੋ ਜੁੱਧ ਮਾਨੰ ॥
ਪ੍ਰਭਾ ਕਾਲ ਮਾਨੋ ; ਸਭੈ ਰਸਮ ਭਾਨੰ ॥੨੭॥
As the moving sun, king himself was looking steadfast in the battlefield

ਭੁਜੰਗ ॥
ਭੁਜਾ ਠੋਕਿ ਭੂਪੰ ; ਕੀਯੋ ਜੁੱਧੁ ਐਸੇ ॥
ਮਨੋ ਬੀਰ ਬ੍ਰਿਤਰਾ ਸੁਰੇ ; ਇੰਦ੍ਰ ਜੈਸੇ ॥
Slapping his arms, the king fought firmly as Vritrasur has fought against Indra.

ਸਬੈ ਕਾਟ ਰਾਮੰ ; ਕੀਯੋ ਬਾਂਹਿ ਹੀਨੰ ॥
ਹਤੀ ਸਰਬ ਸੈਨਾ ; ਭਯੋ ਗਰਬ ਛੀਨੰ ॥੨੮॥
Parashu Ram, cutting all his arms made him (king) armless and decimating all his armies shattered his pride

ਭੁਜੰਗ ॥
ਗਹਯੋ ਰਾਮ ਪਾਣੰ ; ਕੁਠਾਰੰ ਕਰਾਲੰ ॥
ਕਟੀ ਸੁੰਡ ਸੀ ; ਰਾਜ ਬਾਹੰ ਬਿਸਾਲੰ ॥
Parashu Ram took over his terrible axe in his hand and cut away the elephant like arm of the king.

ਭਏ ਅੰਗ ਭੰਗੰ ; ਕਰੰ ਕਾਲ ਹੀਣੰ ॥
ਗਯੋ ਗਰਬ ਸਰਬੰ ; ਭਈ ਸੈਣ ਛੀਣੰ ॥੨੯॥

As the luck would have it, all the organs of soldiers (and the king) were cut to pieces; their pride shattered and the whole army got perished

ਭੁਜੰਗ ॥
ਰਹਯੋ ਅੰਤ ਖੇਤੰ ; ਅਚੇਤੰ ਨਰੇਸੰ ॥
ਬਚੇ ਬੀਰ ਜੇਤੇ ; ਗਏ ਭਾਜ ਦੇਸੰ ॥

Ultimately the king fell unconscious in the battlefield and all the surviving warriors fled to their respective abodes.

ਲਈ ਛੀਨ ਛਉਨੀ ; ਕਰੇ ਛਤ੍ਰ ਘਾਤੰ ॥
ਚਿਰੰਕਾਲ ਪੂਜਾ ; ਕਰੀ ਲੋਕ-ਮਾਤੰ ॥੩੦॥

Seizing his capital Parashu Ram killed all the Kshatriyas and for a long time people worshipped him

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ
ਰਾਜਾ ਸਹੰਸ੍ਰਬਾਹ ਬਧਹਿ ਸਮਾਪਤ ਮਸਤੁ ॥ ੩੦ ॥ (ਸਹੰਸ੍ਰ-ਬਾਹ ਬੋਲੋ)

In the Bachitra Natak, the killing of Sahasrabahu ends

ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ ॥

। । Invocation to the Divine । ।

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ ॥

Bhujang Prayat Chhand

ਲਈ ਛੀਨ ਛਉਨੀ ; ਕਰੇ ਬਿੱਪ ਭੂਪੰ ॥
ਹਰੀ ਫੇਰਿ ਛਤ੍ਰਿਨ ; ਦਿਜੰ ਜੀਤਿ ਜੂਪੰ ॥

Seizing the capital the brahmin was installed as the king, but again, exterminating the brahmins, the kshatriyas grabbed their city.

ਦਿਜੰ ਆਰਤੰ ; ਤੀਰ ਰਾਮੰ ਪੁਕਾਰੰ ॥
ਚਲਿਯੋ ਰੋਸ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ; ਲੀਨੇ ਕੁਠਾਰੰ ॥੩੧॥

The suffering brahmins called Parashu Ram for help and enraged as he became, Parashu Ram taking over his axe moved towards them.

ਭੁਜੰਗ ॥
ਸੁਨਯੋ ਸਰਬ ਭੂਪੰ ; ਹਠੀ ਰਾਮ ਆਏ ॥
ਸਭੰ ਜੁੱਧੁ ਕੋ ; ਸਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰੰ ਬਨਾਏ ॥
When all the kings heard that the stubborn Parashu Ram has arrived, all of them prepared their weaponry for the battle.

ਚੜੇ ਚਉਪ ਕੈਕੈ ; ਕੀਏ ਜੁੱਧ ਐਸੇ ॥
ਮਨੋ ਰਾਮ ਸੋ ; ਰਾਵਣੰ ਲੰਕ ਜੈਸੇ ॥੩੨॥
Getting full of wrath all struck in the battle as if in Lanka the fight between Rama and Ravan was on

ਭੁਜੰਗ ॥
ਲਗੇ ਸਸਤ੍ਰੰ ਅਸਤ੍ਰੰ ; ਲਖੇ ਰਾਮ ਅੰਗੰ ॥
ਗਹੇ ਬਾਣ ਪਾਣੰ ; ਕੀਏ ਸਤ੍ਰ ਭੰਗੰ ॥
Having seen that he is being attacked with arms, Parashu Ram holding arrows in his hand crushed the enemy.

ਭੁਜਾ ਹੀਣ ਏਕੰ ; ਸਿਰੰ ਹੀਣ ਕੇਤੇ ॥
ਸਭੈ ਮਾਰ ਡਾਰੇ ; ਗਏ ਬੀਰ ਜੇਤੇ ॥੩੩॥
Many a warrior became armless and many headless. As much warriors came across Parashu Ram, he killed them all

ਭੁਜੰਗ ॥
ਕਰੀ ਛਤ੍ਰਹੀਣੰ ; ਛਿਤੰ ਕੀਸ ਬਾਰੰ ॥
ਹਣੇ ਐਸ ਹੀ ; ਭੂਪ ਸਰਬੰ ਸੁਧਾਰੰ ॥
Twenty-one time he made this earth bereft of Kshatriyas and thus perished the roots of all the kings.

ਕਥਾ ਸਰਬ ਜਉ ; ਛੋਰ ਤੇ ਲੈ ਸੁਨਾਊਂ ॥
ਹ੍ਰਿਦੈ ਗ੍ਰੰਥ ਕੇ ; ਬਾਢਬੇ ਤੇ ਡਰਾਊਂ ॥੩੪॥
If I relate the whole story, I am afraid that the size of the work will much enhance

ਚੌਪਈ ॥
Chaupai

ਕਰਿ ਜਗ ਮੋਂ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਅਖਾਰਾ ॥
ਨਵਮ ਵਤਾਰ ਬਿਸਨ ਇਮ ਧਾਰਾ ॥
Thus the arena of sport was created and this way Vishnu assumed his ninth incarnation.

ਅਬ ਬਰਨੋ ਦਸਮੋ ਅਵਤਾਰਾ ॥
ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਕਾ ਪ੍ਰਾਨ ਅਧਾਰਾ ॥੩੫॥

Now I relate the tenth incarnation who is the base of the lives of the saints

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਿਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ ਨਵਮੋ ਅਵਤਾਰ ਕਥਨੰ ॥
ਪਰਸਰਾਮ ਅਵਤਾਰ ॥੯॥ਸਮਾਪਤਮਸਤੁ ਸੁਭ ਮਸਤੁ ॥

In the Bachitra Natak the description of the ninth incarnation Parashu Ram ends auspiciously

ਅਥ ਬ੍ਰਹਮਾ ਅਵਤਾਰ ॥

Description of Brahma incarnation begins

ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ ॥

। । Invocation to the Divine । ।

ਚੌਪਈ ॥

Chaupai

ਅਬ ਉਚਰੋ ਮੈ ਕਥਾ ਚਿਰਾਨੀ ॥
ਜਿਮ ਉਪਜਯੋ ਬ੍ਰਹਮਾ ਸੁਰ ਗਿਆਨੀ ॥

Now I relate the ancient story as to how the knowledgeable Brahma was born.

ਚਤੁਰਾਨਨ ਅਘ ਓਘਨ ਹਰਤਾ ॥
ਉਪਜਯੋ ਸਕਲ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਕੋ ਕਰਤਾ ॥੧॥

Four-faced Brahma in the form of creator of the whole creation and annihilatoer of sins was born

ਚੌਪਈ ॥
ਜਬ ਜਬ ਬੇਦ ਨਾਸ ਹੋਇ ਜਾਹੀ ॥ ਤਬ ਤਬ ਪੁਨ ਬ੍ਰਹਮਾ ਪ੍ਰਗਟਾਹੀ ॥

As and when the principles cherished in the Vedas are wiped out, Brahma manifests himself (in the world).

ਤਾਤੇ ਬਿਸਨ ਬ੍ਰਹਮ ਬਪੁ ਧਰਾ ॥
ਚਤੁਰਾਨਨ ਕਰ ਜਗਤ ਉਚਰਾ ॥੨॥

That is why Vishnu assumed the body of Brahma and came to be known in the world by the name of *chaturanan* (having four faces)

ਜਬ ਹੀ ਬਿਸਨ ਬ੍ਰਹਮ ਬਪੁ ਧਰਾ ॥ ਤਬ ਸਬ ਬੇਦ ਪ੍ਰਚੁਰ ਜਗ ਕਰਾ ॥

When Vishnu assumed the incarnation in the form of Brahma, he spread the Vedas in the world.

ਸਾਸਤ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤ ਸਕਲ ਬਨਾਏ ॥
ਜੀਵ ਜਗਤ ਕੇ ਪੰਥ ਲਗਾਏ ॥੩॥

He prepared Shastras and Smrities and showed the path to the creatures of the world

ਚੌਪਈ ॥
ਜੇ ਜੇ ਹੁਤੇ ਅਘਨ ਕੇ ਕਰਤਾ ॥ ਤੇ ਤੇ ਭਏ ਪਾਪ ਤੇ ਹਰਤਾ ॥

Having known the Vedic knowledge all those who were sinners became the annihilators of the sins.

ਪਾਪ ਕਰਮੁ ਕੱਹ ਪ੍ਰਗਟਿ ਦਿਖਾਏ ॥
ਧਰਮ ਕਰਮ ਸਬ ਜੀਵ ਚਲਾਏ ॥੪॥

A clear explanation of the sinful deeds was done and all the creatures became rapt in the actions of dharma

ਚੌਪਈ ॥
ਇਹ ਬਿਧਿ ਭਯੋ ਬ੍ਰਹਮ ਅਵਤਾਰਾ ॥ ਸਬ ਪਾਪਨ ਕੋ ਮੇਟਨਹਾਰਾ ॥

Thus became Brahma incarnation who is the wiper of all the transgressions against morality.

ਪ੍ਰਜਾ ਲੋਕੁ ਸਬ ਪੰਥ ਚਲਾਏ ॥ ਪਾਪ ਕਰਮ ਤੇ ਸਬੈ ਹਟਾਏ ॥੫॥

Now all the people followed the way of dharma and remained away from sinful acts

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਇਹ ਬਿਧ ਪ੍ਰਜਾ ਪਵਿਤ੍ਰ ਕਰ ; ਧਰਜੋ ਬ੍ਰਹਮ ਅਵਤਾਰ ॥

Thus to purify the public, incarnation of Brahma took place and

ਧਰਮ ਕਰਮ ਲਾਗੇ ਸਬੈ ; ਪਾਪ ਕਰਮ ਕੱਹ ਡਾਰਿ ॥੬॥

the people discarding the evil deeds started acting according to the divine moral law

ਚੌਪਈ ॥

Chaupai

ਦਸਮ ਅਵਤਾਰ ਬਿਨ ਕੋ ਬ੍ਰਹਮਾ ॥
ਧਰਜੋ ਜਗਤਿ ਭੀਤਰਿ ਸੁਭ ਕਰਮਾ ॥

Tenth incarnation of Vishnu is Brahma who established meritorious deeds in the world.

ਬ੍ਰਹਮ ਬਿਸਨ ਮਹਿ ਭੇਦੁ ਨ ਲਹੀਐ ॥
ਸਾਸਤ੍ਰ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਭੀਤਰ ਇਮ ਕਹੀਐ ॥੭॥

In the Shastras and the Smrities it is told that there is no difference between Brahma and Vishnu

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਿਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ ਦਸਮੋ ਅਵਤਾਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਕਥਨੰ ॥੧੦॥ ਸਮਾਪਤ ਮਸਤ ॥
ਅਥ ਰੁਦ੍ਰ ਅਵਤਾਰ ਬਰਨਨੰ ॥

In the Bachitra Natak, the description of tenth incarnation Brahma ends here

Here begins the account of Rudra incarnation

ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ ॥

। । Invocation to the Divine । ।

ਤੋਟਕ ਛੰਦ ॥

Totak Chhand

ਸਬ ਹੀ ਜਨ ; ਧਰਮ ਕੇ ਕਰਮ ਲਗੇ ॥
ਤਜਿ ਜੋਗ ਕੀ ਰੀਤਿ ਕੀ ; ਪ੍ਰੀਤਿ ਭਗੇ ॥

All the people got engaged in the deeds of dharma. But after a long time the postulates of yoga and the devotion were repudiated (by the people).

ਜਬ ਧਰਮ ਚਲੇ ; ਤਬ ਜੀਉ ਬਢੇ ॥
ਜਨ ਕੋਟ ਸਰੂਪ ਕੇ ; ਬ੍ਰਹਮੁ ਗਢੇ ॥੧॥

When dharma acts all round only then the creatures become happy and behaving on a par with each other realizes Brahma, pervading one and all

ਤੋਟਕ ॥
ਜਗ ਜੀਵਨ ; ਭਾਰ ਭਰੀ ਧਰਣੀ ॥ ਦੁਖ ਆਕਲ ; ਜਾਤ ਨਹੀਂ ਬਰਣੀ ॥

This earth got burdened of the load of the sufferings of people and its sorrows were ineffable.

ਧਰ ਰੂਪ ਗਊ ; ਦਧ ਸਿੰਧ ਗਈ ॥
ਜਗ ਨਾਇਕ ਪੈ ; ਦੁਖੁ ਰੋਤ ਭਈ ॥੨॥

Then the earth assuming the form of cow entered into the milk ocean and weeping and wailing reached before the protagonists of the world (Akalpurakh)

ਤੋਟਕ ॥
ਹੱਸ ਕਾਲ ਪ੍ਰਸੰਨਿ ; ਭਏ ਤਬ ਹੀ ॥
ਦੁਖ ਸ੍ਰਉਨਨ ਭੂਮ ; ਸੁਨਯੋ ਜਬ ਹੀ ॥

When Himself heard the sufferings of the earth, the Akalpurakh smiled a bit happily.

ਢਿਗ ਬਿਸਨੁ ਬੁਲਾਇ ; ਲਯੋ ਅਪਨੇ ॥
ਇਹ ਭਾਂਤ ਕਹਯੋ ; ਤਿੱਹ ਕੋ ਸੁਪਨੇ ॥੩॥

He called Vishnu nearby and said thus

ਤੋਟਕ ॥
ਸੁ ਕਹਯੋ ਤੁਮ ; ਰੁਦ੍ਰ ਸਰੂਪ ਧਰੋ ॥
ਜਗ ਜੀਵਨ ਕੋ ; ਚਲਿ ਨਾਸ ਕਰੋ ॥

Akalpurakh, the Timeless supreme Lord, said to Vishnu that you while assuming the form of Rudra destroy the creatures of the world.

ਤਬਹੀ ਤਿਹ ; ਰੁਦ੍ਰ ਸਰੂਪ ਧਰਯੋ ॥
ਜਗ ਜੰਤ ਸੰਘਾਰਕੈ ; ਜੋਗ ਕਰਯੋ ॥੪॥

Then Vishnu assumed the form of Rudra, killed the creatures of the world and established the yoga there in.

ਤੋਟਕ ॥
ਕਹਿਹੌਂ ਸਿਵ ; ਜੈਸਕ ਜੁੱਧ ਕੀਏ ॥
ਸੁਖ ਸੰਤਨ ਕੋ ; ਜਿਹ ਭਾਂਤ ਦੀਏ ॥

How the battles were fought by Shiva and how he imparted happiness to the saints will be described by me.

ਗਨਿ ਹੌਂ ਜਿਹ ਭਾਂ ; ਬਰੀ ਗਿਰਜਾ ॥
ਜਗਜੀਤ ਸੁਯੰਬਰ ; ਮੋ ਸਪ੍ਰਭਾ ॥੫॥

I will tell this as much also as to how he won over Parvati in the conditioned marriage (Svayambar) .

ਤੋਟਕ ॥
ਜਿਮ ਅੰਧਕ ਸੋ ; ਹਰਿ ਜੁਧੁ ਕਰਯੋ ॥
ਜਿਹ ਭਾਂਤ ਮਨੋਜ ਕੋ ; ਮਾਨ ਹਰਯੋ ॥

How Shiva fought Andhakasur (a demon), crushed the pride of Kamdev (god of sex) and

ਦਲ ਦੈਤ ਦਲੇ ; ਕਰ ਕੋਪ ਜਿਮੰ ॥
ਕਹਿਹੌਂ ਸਬ ਛੋਰਿ ; ਪ੍ਰਸੰਗ ਤਿਮੰ ॥੬॥

getting angry wiped out the hordes of demons; I will relate all these states

ਪਾਧਰੀ ਛੰਦ ॥

Padhari Chhand

ਜਬ ਹੋਤ ਧਰਨ ; ਭਾਰਾਕਰਾਂਤ ॥
ਤਬ ਪਰਤ ਨਾਹਿ ; ਤਿੱਹ ਹ੍ਰਿਦੇ ਸਾਂਤਿ ॥

When the earth gets pressed under the burdens of sins, its heart cannot remain at peace.

ਚਲ ਦਧ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ; ਕਰਈ ਪੁਕਾਰ ॥
ਤਬ ਧਰਤ ਬਿਸਨ ; ਰੁਦ੍ਰਾਵਤਾਰ ॥੭॥

It goes into the milk ocean, cries hard and then Vishnu incarnates as Rudra.

ਪਾਧਰੀ ਛੰਦ ॥
ਤਬ ਕਰਤ ਸਕਲ ; ਦਾਨਵ ਸੰਘਾਰ ॥
ਕਰ ਦਨੁਜ ਪ੍ਰਲਵ ; ਸੰਤਨ ਉਧਾਰ ॥

Then born as incarnation Rudra destroys the demons and liberates the saints.

ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਸਕਲ ; ਕਰਿ ਦੁਸਟ ਨਾਸ ॥
ਪੁਨਿ ਕਰਤਿ ਹ੍ਰਿਦੈ ; ਭਗਤਾਨ ਬਾਸ ॥੮॥

Thus wiping out all the knaves, he resides in the heart of the saints

ਤੋਟਕ ਛੰਦ ॥

Totak Chhand

ਤ੍ਰਿਪੁਰੈ ਇਕ ਦੈਤ ; ਬਢਿਯੋ ਤ੍ਰਿਪੁਰੰ ॥
ਜਿਹ ਤੇਜ ਤਪੈ ; ਰਵਿ ਜਿਉ ਤ੍ਰਿਪੁਰੰ ॥

In Tripura (region) a demon named Tripur lived whose glory was like Sun which has its impact upon the three worlds.

ਬਰਦਾਇ ; ਮਹਾਸੁਰ ਐਸ ਭਯੋ ॥
ਜਿਨਿ ਲੋਕ ਚਤੁਰ ਦਸ ; ਜੀਤ ਲਯੋ ॥੯॥

Having obtained boon, that demon became so powerful that he conquered all the fourteen worlds i.e. whole of universe.

ਤੋਟਕ ॥
ਜੋਊ ਏਕ ਹੀ ਬਾਣ ; ਹਣੈ ਤ੍ਰਿਪੁਰੰ ॥ ਸੋਊ ਨਾਸ ਕਰੈ ; ਤਿਹ ਦੈਤ ਦੁਰੰ ॥

That horrible demon had the boon that whosoever had the power of killing him by hitting only one arrow could kill him.

ਅਸ ਕੋ ਪ੍ਰਗਟਜੋ ; ਕਬਿ ਤਾਹਿ ਗਨੈ ॥
ਇਕ ਬਾਣ ਹੀ ਸੋ ; ਪੁਰ ਤੀਨ ਹਨੈ ॥੧੦॥

Now the poet wishes to delineate that who is such a person who could kill the demon by one arrow.

ਤੋਟਕ ॥
ਸਿਵ ਧਾਇ ਚਲਜੋ ; ਤਿਹ ਮਾਰਨ ਕੋ ॥ ਜਗ ਕੇ ਸਬ ਜੀਵ ; ਉਧਾਰਨ ਕੋ ॥

To kill that demon and liberate the world Shiva moved forward.

ਕਰਿ ਕੋਪਿ ਤਜਜੋ ; ਸਿਤ ਸੁੱਧ ਸਰੰ ॥
ਇਕ ਬਾਰ ਹੀ ; ਨਾਸ ਕੀਯੋ ਤ੍ਰਿਪੁਰੰ ॥੧੧॥

The angered Shiva hit an arrow and by one stroke killed Tripura, the demon

ਤੋਟਕ ॥
ਲਖ ਕਉਤਕ ਸਾਧ ; ਸਬੈ ਹਰਖੇਂ ॥ ਸੁਮਨੰ ਬਰਖਾ ; ਨਭ ਤੇ ਬਰਖੇ ॥

Witnessing this feat, all the saints became happy and the gods from the sky showered flowers.

ਧੁਨਿ ਪੂਰਿ ਰਹੀ ; ਜਯ ਸੱਦ ਹੂਅੰ ॥
ਗਿਰਾਹੇਮ ਹਲਾਚਲ ; ਕੰਪ ਭੂਅੰ ॥੧੨॥

Hailing applause emerged; the Himalayan region became unstable and the whole world trembled.

ਤੋਟਕ ॥
ਦਿਨ ਕੇਤਕ ; ਬੀਤ ਗਏ ਜਬ ਹੀ ॥ ਅਸੁਰੰਧਕ ਬੀਰ ; ਬੀਯੋ ਤਬਹੀ ॥

After a long time there emerged a demon named Andhakasur.

ਤਬ ਬੈਲਿ ਚੜਜੋ ; ਗਹਿ ਸੂਲ ਸਿਵੰ ॥
ਸੁਰ ਚਉਕਿ ਚਲੇ ; ਹਰਿ ਕੋਪ ਕਿਵੰ ॥੧੩॥

Then mounting the ox and catching hold of the tridents, Shiva moved towards him. Seeing his fierce form the gods were also amazed.

ਤੋਟਕ ॥
ਗਣ ਗੰਧ੍ਰਬ ਜੱਛ ; ਸਬੈ ਉਰਗੰ ॥ ਬਰਦਾਨ ਦਯੋ ; ਸਿਵ ਕੋ ਦੁਰਗੰ ॥

Alongwith *ganas*, *gandharvas*, *yakshas*, and *nags* Shiva came forth and Durga also granted him many boons (for victory).

ਹਨਿਹੋ ਨਿਰਖੰ ; ਤਮੁਰਾਰ ਸੁਰੰ ॥
ਤ੍ਰਿਪੁਰਾਰ ਹਨਜੋ ; ਜਿਮ ਕੈ ਤ੍ਰਿਪੁਰੰ ॥੧੪॥

The gods were seeing that Andhakasur will also be killed in the manner Tripur was destroyed by Shiva

ਤੋਟਕ ॥
ਉਹੁ ਓਰ ਚੜੇ ; ਦਲ ਲੈ ਦੁਜਨੰ ॥
ਇਹ ਓਰ ਰਿਸਜੋ ; ਗਹਿ ਸੂਲ ਸਿਵੰ ॥

From the other side came forward the ill willed demon and from this side Shiva having trident in his hand moved.

ਰਣ ਰੰਗ ਰੰਗੇ ; ਰਣਧੀਰ ਰਣੰ ॥
ਜਨ ਸੋਭਤ ਪਾਵਕ ; ਜੁਆਲ ਬਣੰ ॥੧੫॥

Intoxicated by the sentiment of the battle all the mighty warriors were producing such a spectacle as the flames of fire were coming up in the forest.

ਤੋਟਕ ॥
ਦਨੁ ਦੇਵ ਦੋਊ ; ਰਣ ਰੰਗ ਰਚੇ ॥ ਗਹਿ ਸਸਤ੍ਰ ਸਬੈ ; ਰਸ ਰੁਦ੍ਰ ਮਚੇ ॥

Demons and gods got engaged in the battle and taking hold of their weapons they all started enjoying the sentiment of anger.

ਸਰ ਛਾਡਤ ਬੀਰ ; ਦੋਊ ਹਰਖੇ ॥
ਜਨੁ ਅੰਤਿ ਪ੍ਰਲੈ ; ਘਨ ਸੇ ਬਰਖੇ ॥੧੬॥

Warriors of both the sides are happy with their shooting of arrows. The arrows are poured in such a way as if the clouds are raining on the day of dissolution

ਰੁਆਮਲ ਛੰਦ ॥
Ruamal Chhand

ਘਾਇ ਖਾਇ ਭਜੇ ਸੁਰਾਰਦਨ ; ਕੋਪੁ ਓਪ ਮਿਟਾਇ ॥ (ਸੁਰਾਰ-ਦਨ ਬੋਲੋ)
ਅੰਧਿ ਕੰਧਿ ਫਿਰਜੋ ਤਬੈ ; ਜਯ ਦੁੰਦਭੀਨ ਬਜਾਇ ॥ (ਦੁੰਦ-ਭੀਨ ਬੋਲੋ)

Getting injured and fainted when the demons started fleeing, Andhakasur with blowing trumpets moved towards the battlefield.

ਸੂਲ ਸੈਹਥ ਪਰਘ ਪਟਸਿ ; ਬਾਣ ਓਘ ਪ੍ਰਹਾਰ ॥
ਪੇਲ ਪੇਲ ਗਿਰੇ ਸੁ ਬੀਰਨ ; ਖੇਲ ਜਾਨ ਧਮਾਰ ॥੧੭॥

The strokes were on by tridents, swords, arrows and other weapons and the warriors were falling down in such a way as if some riotous revelry was going on

ਰੁਆਮਲ ॥
ਸੇਲ ਰੇਲ ਭਈ ਤਹਾ ; ਅਰੁ ਤੇਗ ਤੀਰ ਪ੍ਰਹਾਰ ॥
ਗਾਹਿ ਗਾਹਿ ਫਿਰੇ ਫਵਜਨ ; ਬਾਹਿ ਬਾਹਿ ਹਥਿਯਾਰ ॥
With the strokes of swords and arrows, pushing and jostling ensued in the battlefield and using their arms the warriors started churning the armies.

ਅੰਗਭੰਗ ਪਰੇ ਕਹੂੰ ; ਸਰਬੰਗ ਸ੍ਰੋਨਤ ਪੂਰ ॥
ਏਕ ਏਕ ਬਰੀ ਅਨੇਕਨ ; ਹੇਰਿ ਹੇਰਿ ਸੁ ਹੂਰ ॥੧੮॥
At places organless warriors and at other places the full bodies were lying immersed in blood. The warriors killed in action married after search, the fairies of their choice.

ਰੁਆਮਲ ॥
ਚਉਰ ਚੀਰ ਰਥੀ ਰਥੋਤਮ ; ਬਾਜ ਰਾਜ ਅਨੰਤ ॥
ਸ੍ਰੋਣ ਕੀ ਸਰਤਾ ਉਠੀ ; ਸੁ ਬਿਅੰਤ ਰੂਪ ਦੁਰੰਤ ॥
Scattered here and there were many a dress, chariot, the rider of the chariots and the horse. In the battlefield the horrible river was flowing.

ਸਾਜ ਬਾਜ ਕਟੇ ਕਹੂੰ ; ਗਜਰਾਜ ਤਾਜ ਅਨੇਕ ॥ (ਗਜ-ਰਾਜ ਬੋਲੋ)
ਉਸਟਿ ਪੁਸਟਿ ਗਿਰੇ ਕਹੂੰ ; ਰਿਪੁ ਬਾਚੀਯੰ ਨਹੀ ਏਕ ॥੧੯॥
At one place bedecked horses and elephants were lying and at other place the heaps of (dead) warriors were there. Not a single enemy survived

ਰੁਆਮਲ ਛੰਦ॥
ਛਾਡਿ ਛਾਡਿ ਚਲੇ ਤਹਾਂ ਨ੍ਰਿਪ ; ਸਾਜ ਬਾਜ ਅਨੰਤ ॥
ਗਾਜ ਗਾਜ ਹਨੇ ਸਦਾ ਸਿਵ ; ਸੂਰਬੀਰ ਦੁਰੰਤ ॥
The kings left their bedecked elephants and horses and ran away. The thundering Shiva killed mighty brave warriors.

ਭਾਜ ਭਾਜ ਚਲੇ ਹਠੀ ; ਹਥਿਆਰ ਹਾਥਿ ਬਿਸਾਰਿ ॥
ਬਾਣ ਪਾਣ ਕਮਾਣ ਛਾਡਿ ; ਸੁ ਚਰਮ ਬਰਮ ਬਿਸਾਰ ॥੨੦॥
Leaving back their weapons the warriors have fled and their bows-arrows, steel armours have also left behind

ਨਰਾਜ ਛੰਦ ॥
Naraj Chhand

ਜਿਤੇਕ ਸੂਰ ਧਾਈਯੰ ॥ ਤਿਤੇਕ ਰੁਦ੍ਰ ਘਾਈਯੰ ॥
As much as warriors come to confront Shiva, he kills them all.

ਜਿਤੇਕ ਅਉਰ ਧਾਵਹੀ ॥ ਤਿਤਯੋ ਮਹੇਸ ਘਾਵਹੀ ॥੨੧॥

Whosoever other will come forward will be also destroyed by Shiva

ਨਰਾਜ ॥

ਕਮੰਧ ਅੰਧ ਉੱਠ ਹੀ ॥ ਬਸੇਖ ਬਾਣ ਬੁਠ ਹੀ ॥

Blind headless bodies are emerging from the battlefield and are pouring certain arrows.

ਪਿਨਾਕ ਪਾਣ ਤੇ ਹਣੇ ॥ ਅਨੰਤ ਸੂਰਮਾ ਬਣੇ ॥੨੨॥

Innumerable warriors by shooting the arrows are proving to be brave warriors

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ ॥

Rasaval Chhand

ਸਿਲਹ ਸੰਜਿ ਸੱਜੇ ॥ ਚਹੂੰ ਓਰ ਗੱਜੇ ॥

Adorned with steel armour the brave warriors are thundering all around.

ਮਹਾਂ ਬੀਰ ਬੰਕੇ ॥ ਮਿਟੈ ਨਾਹਿ ਡੰਕੈ ॥੨੩॥

Imperishable in all respects, these handsome warriors are adorning there.

ਰਸਾਵਲ ॥

ਬਜੇ ਘੋਰਿ ਬਾਜੰ ॥ ਸਜੇ ਸੂਰ ਸਾਜੰ ॥

The deep sounds of instruments is heard and bedecked warriors are seen there.

ਘਣੰ ਜੇਮ ਗੱਜੇ ॥ ਮਹਿਖੁਆਸ ਸੱਜੇ ॥੨੪॥ (ਮਹਿ-ਖੁਆਸ ਬੋਲੋ)

The bows are cracking as if the clouds are thundering

ਰਸਾਵਲ ॥

ਮਹਿਖੁਆਸ ਧਾਰੀ ॥ ਚਲੇ ਬਿਯੋਮ ਚਾਰੀ ॥

The gods also taking over their bows have moved forward and

ਸੁਭੰ ਸੂਰ ਹਰਖੇ ॥ ਸਰੰਧਾਰ ਬਰਖੇ ॥੨੫॥

all the warriors happily are pouring arrows

ਰਸਾਵਲ ॥

ਧਰੇ ਬਾਣ ਪਾਣੰ ॥ ਚੜੇ ਤੇਜ ਮਾਣੰ ॥

Taking arrows in their hands the glorious and proud warriors have swarmed up and

ਕਟਾ ਕਟਿ ਬਾਹੈਂ ॥ ਅਧੋ ਅੰਗ ਲਾਹੈਂ ॥੨੬॥

by the 'cut-cut' movement of their weapons, the bodies of the enemies are being cut into two pieces

ਰਸਾਵਲ ॥

ਰਿਸੇ ਰੋਸ ਰੁਦ੍ਰੰ ॥ ਚਲੇ ਭਾਜ ਛੁਦ੍ਰੰ ॥

Seeing wrath of Shiva the lowly demons ran away.

ਮਹਾਂ ਬੀਰ ਗੱਜੇ ॥ ਸਿਲਹ ਸੰਜਿ ਸੱਜੇ ॥੨੭॥

The mighty braves adorned in their armours are thundering

ਰਸਾਵਲ ॥

ਲਏ ਸਕਤਿ ਪਾਣੰ ॥ ਚੜੇ ਤੇਜ ਮਾਣੰ ॥

Taking hold of *shakti* (powerful weapon) in his hand, the glorious and deep thundering Shiva has come forward in the battle.

ਗਣੰ ਗਾੜ ਗਾਜੇ ॥ ਰਣੰ ਰੁੱਦ੍ਰ ਰਾਜੇ ॥੨੮॥

His *ganas* are fiercely roaring and Shiva is adorning the battlefield

ਭਭੰਕੇਤ ਘਾਯੰ ॥ ਲਰੇ ਚਉਪ ਚਾਯੰ ॥ (ਭਭੰ-ਕੇਤ ਬੋਲੋ)

From wounds the blood is gushing forth and all are fighting enthusiastically.

ਡਕੀ ਡਾਕਣੀਯੰ ॥ ਰੜੇ ਕਾਕਣੀਯੰ ॥੨੯॥

The witches are feeling happy and the horses are falling on the ground

ਭਯੰ ਰੋਸ ਰੁਦ੍ਰੰ ॥ ਹਣੇ ਦੈਤ ਛੁਦ੍ਰੰ ॥

The enraged Shiva has destroyed the demons and

ਕਟੇ ਅਧ ਅੱਧੰ ॥ ਭਈ ਸੈਣ ਬੱਧੰ ॥੩੦॥

cutting their bodies piece to piece has encircled the army

ਰਿਸਜੋ ਸੂਲ ਪਾਣੰ ॥ ਹਣੇ ਦੈਤ ਭਾਣੰ ॥

The trident holder Shiva has become very much full of wrath and has wiped out the demons.

ਸਰੰ ਓਘ ਛੁੱਟੇ ॥ ਘਣੰ ਜੇਮ ਟੁੱਟੇ ॥੩੧॥

The groups of arrows are shot in such a way as if burst clouds are falling on earth

ਰਣੰ ਰੁੱਦ੍ਰ ਗੱਜੇ ॥ ਤਬੈ ਦੈਤ ਭੱਜੇ ॥

When Rudra thundered in the battlefield, all the demons fled away.

ਤਜੇ ਸਸਤ੍ਰ ਸਰਬੰ ॥ ਮਿਟਿਓ ਦੇਹ ਗਰਬੰ ॥੩੨॥

All abandoned their weapons and the pride of all got crushed

ਚੌਪਈ ॥

Chaupai

ਧਾਯੋ ਤਬੈ ਅੰਧਿਕ ਬਲਵਾਨਾ ॥ ਸੰਗ ਲੈ ਸੈਨ ਦਾਨਵੀ ਨਾਨਾ ॥

In the meantime, the mighty Andhakasur ran forward along with his demonic army.

ਅਮਿੱਤ ਬਾਣ ਨੰਦੀ ਕੱਹੁ ਮਾਰੇ ॥
ਬੇਧ ਅੰਗ ਕਹ ਪਾਰ ਪਧਾਰੇ ॥੩੩॥

He shot many arrows at Nandi (the vehicle of Shiva) which pierced out its organs

ਜਬ ਹੀ ਬਾਣ ਲਗੇ ਬਾਹਣ ਤਨ ॥
ਰੋਸ ਜਗਯੋ ਤਬ ਹੀ ਸਿਵਕੇ ਮਨਿ ॥

Seeing arrows in the body of his vehicle, the wrath in the mind of Shiva increased.

ਅਧਕ ਰੋਸ ਕਰ ; ਬਿਸਖ ਚਲਾਏ ॥
ਭੂਮ ਅਕਾਸ ; ਛਿਨਕ ਮਹਿ ਛਾਏ ॥੩੪॥

In anger he shot poisoned arrows, which instantly filled in between the earth and the sky

ਬਾਣਾਵਲੀ ਰੁਦ੍ਰ ਜਬ ਸਾਜੀ ॥
ਤਬ ਹੀ ਸੈਣ ਦਾਨਵੀ ਭਾਜੀ ॥

When Rudra incessantly poured arrows the demon army took to their heels.

ਤਬ ਅੰਧਿਕ ਸਿਵ ਸਾਮੁਹੁ ਧਾਯੋ ॥
ਦੁੰਦ ਜੁੱਧੁ ਰਣ ਮੱਧਿ ਮਚਾਯੋ ॥੩੫॥

Then Andhakarsur confronted Shiva and now a duel was on in the battlefield

ਅੜਿਲ ॥

Aril

ਬੀਸ ਬਾਣ ਤਿਨ ਸਿਵਹਿ ; ਪ੍ਰਹਾਰੇ ਕੋਪ ਕਰ ॥
ਲਗੇ ਰੁਦ੍ਰ ਕੇ ਗਾਤ ; ਗਏ ਓਹ ਘਾਨਿਕਰ ॥

The enraged demon hit Shiva with twenty arrows which struck to the body of Shiva and wounded him.

ਗਹਿ ਪਿਨਾਕ ਕਹ ਪਾਣ ; ਪਿਨਾਕੀ ਧਾਇਯੋ ॥
ਹੋਤੁ ਮੁਲ ਜੁੱਧੁ ਦੁਹੂੰਅਨ ; ਰਣ ਮੱਧਿ ਮਚਾਇਯੋ ॥੩੬॥

Shiva also catching hold of the bow ran forward and a fierce duel ensued there

ਅੜਿਲ ॥

ਤਾੜ ਸਤ੍ਰ ਕੱਹ ਬਹੁਰਿ ; ਪਿਨਾਕੀ ਕੋਪੁ ਹੁਐ ॥
ਹਣੇ ਦੁਸਟ ਕਹੁ ਬਾਣ ; ਨਿਖੰਗ ਤੇ ਕਾਢ ਦੁਐ ॥

Aiming at the enemy Shiva got more than enraged and picking out two arrows from his quiver he shot at the knave (Andhakasur).

ਗਿਰਿਯੋ ਭੂਮ ਭੀਤਰਿ ; ਸਿਰ ਸਤ੍ਰ ਪ੍ਰਹਾਰਿਯੋ ॥
ਹੋ ਜਨਕ ਗਾਜ ਕਰਿ ਕੋਪ ; ਬੁਰਜ ਕੱਹੁ ਮਾਰਿਯੋ ॥੩੭॥

These arrows hit the enemy in the head and he fell down on the earth. He fell as if struck by lightning a column had fallen.

ਤੋਟਕ ਛੰਦ॥

Totak Chhand

ਘਟਿ ਏਕ ਬਿਖੈ ; ਰਿਪ ਚੇਤ ਭਯੋ ॥ ਧਨ ਬਾਣ ਬਲੀ ; ਪੁਨ ਪਾਣ ਲਯੋ ॥

After few minutes (one *ghari*) Andhakasur regained consciousness and that mighty one again took his bow and arrow in his hand.

ਕਰਿ ਕੋਪ ਕੁਵੰਡ ; ਕਰੰ ਕਰਖਯੋ ॥
ਸਰ ਧਾਰ ਬਲੀ ; ਘਨ ਜਿਯੋਂ ਬਰਖਯੋ ॥੩੮॥

Becoming full of wrath, the pulling of the bow in his hand started, and, like rains from the clouds arrows started pouring.

ਤੋਟਕ ਛੰਦ ॥

ਕਰ ਕੋਪ ਬਲੀ ; ਬਰਖਯੋ ਬਿਸਖੰ ॥ ਇਹ ਓਰ ਲਗੇ ; ਨਿਸਰੇ ਦੁਸਰੰ ॥

Being full of wrath, that mighty one started pouring arrows with special power.

ਤਬ ਕੋਪ ਕਰੰ ; ਸਿਵ ਸੂਲ ਲੀਯੋ ॥
ਅਰਿ ਕੋ ਸਿਰ ਕਾਟ ; ਦੁਖੰਡ ਕੀਯੋ ॥੩੯॥

These arrows pierced on one side and came out from the other side. Then the enraged Shiva took over trident in his hand and cut the enemy head into two pieces

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ ਪਿਨਾਕ ਪਰਬੰਧਹਿ ਅੰਧਕ ਬਧਹਿ ਰੁਦ੍ਰੋ ਸਤਤੇ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤ ਮਸਤੁ ॥

In the Bachitra Natak, the killing of Andhak and eulogization of Rudra Chapter ends here.

ਅਥ ਗਉਰ ਬਧਹ ਕਥਨੰ ॥

Description begins of the slaying of Parvati

ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ ॥

Invocation to the Divine

ਤੋਟਕ ਛੰਦ ॥

Totak Chhand

ਸੁਰਰਾਜ ਪ੍ਰਸੰਨਿ ; ਭਏ ਤਬਹੀ ॥ (ਸੁਰ-ਰਾਜ ਬੋਲੋ)
ਅਰਿ ਅੰਧਕ ਨਾਸ ; ਸੁਨਿਯੋ ਜਬਹੀ ॥

When Indra learnt of the annihilation of Andhkasur, he felt rather pleased.

ਇਮਕੈ ਦਿਨ ; ਕੇਤਕ ਬੀਤ ਗਏ ॥
ਸਿਵ ਧਾਮਿ ਸਤਕ੍ਰਿਤ ; ਜਾਤ ਭਏ ॥੧॥

Many days thus went by, and Shiva also went to his abode

ਤਬ ਰੁਦ੍ਰ ਭਯਾਨਕ ; ਰੂਪ ਧਰਯੋ ॥
ਹਰਿ ਹੇਰਿ ਹਰੰ ; ਹਥਿਆਰ ਹਰਯੋ ॥

Then Rudra took a frightening form. Shiva's weapon was searched for and found out.

ਤਬ ਹੀ ਸਿਵ ਕੋਪ ; ਅਖੰਡ ਕੀਯੋ ॥
ਇਕ ਜਨਮ ਅੰਗਾਰ ; ਅਪਾਰ ਲੀਯੋ ॥੨॥

Then Shiva also felt highly enraged and became red like the burning coal.

ਤਿਹ ਤੇਜ ਜਰੇ ; ਜਗ ਜੀਵ ਸਬੈ ॥
ਤਿਹ ਡਾਰ ਦਯੋ ; ਮਧਿ ਸਿੰਧੁ ਤਬੈ ॥

All the beings in the world started burning with this heat. Shiva threw away his weapons and anger in the sea so as to calm himself down.

ਸੋਊ ਡਾਰ ਦਯੋ ; ਸਿੰਧੁ ਮਹਿ ਨ ਗਯੋ॥
ਤਿਹ ਆਨਿ ਜਲੰਧਰ ; ਰੂਪ ਲਯੋ ॥੩॥

But his anger did not drown in the sea and took the form of Jalandhar demon

ਚੌਪਈ ॥

Chaupai

ਇਹ ਬਿਧਿ ਭਯੋ ਅਸੁਰ ਬਲਵਾਨਾ ॥ ਲਯੋ ਕੁਬੇਰ ਕੋ ਲੂਟ ਖਜਾਨਾ ॥

This demon was thus very mighty. He looted the treasure of Kuber. He asserted Brahma and made him weep.

ਪਕਰ ਸਮਸ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮੁ ਰੁਵਾਯੋ ॥ ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ ਸਿਰ ਛੱਤ੍ਰ ਢੁਰਾਯੋ ॥੪॥

He also vanquished Indra and took upon on his head Indra's royal umbrella

ਜੀਤਿ ਦੇਵਤਾ ਪਾਇ ਲਗਾਏ ॥ ਰੁਦ੍ਰ ਬਿਸਨੁ ਨਿਜ ਪੁਰੀ ਬਸਾਏ ॥

He vanquished the gods and subdued them. He compelled Vishnu and Shiva to live in his kingdom.

ਚਉਦਹ ਰਤਨ ਆਨ ਰਾਖੇ ਗ੍ਰਿਹ ॥ ਜਹਾਂ ਤਹਾਂ ਬੈਠਾਏ ਨਵ ਗ੍ਰਹ ॥੫॥

He gathered together the fourten jewels in his house and even planted nine planets here and there.

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਜੀਤਿ ਬਸਾਏ ਨਿਜ ਪੁਰੀ ; ਅਸੁਰ ਸਕਲ ਅਸੁਰਾਰ ॥

The demon-king vanquished all and made them settle down as his subjects in his kingdom.

ਪੂਜਾ ਕਰੀ ਮਹੇਸ ਕੀ ; ਗਿਰ ਕੈਲਾਸ ਮਝਾਰ ॥੬॥

The gods went to the Kailash mountain and paid obeisance to Shiva.

ਚੌਪਈ ॥

Chaupai

ਧਜਾਨ ਬਿਧਾਨ ਕਹੇ ਬਹੁ ਭਾਂਤਾ ॥ ਸੇਵਾ ਕਰੀ ਅਧਿਕ ਦਿਨ ਰਾਤਾ ॥

Meditation, worship and obeisance were paid in different ways. They served Shiva day and night.

ਐਸ ਭਾਂਤ ਤਿਹ ਕਾਲ ਬਿਤਾਯੋ ॥
ਅਬ ਪ੍ਰਸੰਗਿ ਸਿਵ ਊਪਰ ਆਯੋ ॥੭॥

Thus a long time passed. Now the entire matter rested on Shiva.

ਚੌਪਈ ॥
ਭੂਤਰਾਟ ਕੋ ਨਿਰਖ ਅਤਲ ਬਲ ॥
ਕਾਂਪਤ ਭਏ ਅਨਿਕ ਅਰਿ ਜਲ ਥਲ ॥

Sensing the immense strength of Shiva, enemies on earth and water (everywhere) trembled.

ਦੱਛ ਪ੍ਰਜਾਪਤਿ ਹੋਤ ਨ੍ਰਿਪਤ ਬਰ ॥ (ਪ੍ਰਜਾ-ਪਤਿ ਬੋਲੋ)
ਦਸ ਸਹੰਸ੍ਰ ਦੁਹਿਤਾ ਤਾ ਕੇ ਘਰ ॥੮॥

Daksh Prajapati was the greatest among kings. He had ten thousand daughters

ਤਿਨ ਇਕਬਾਰ ਸੁਯੰਬਰ ਕੀਯਾ ॥ ਦਸ ਸਹੰਸ੍ਰ ਦੁਹਿਤਾ ਇਸ ਦੀਯਾ ॥

The king once held a *swaiambar*. He told his ten thousand daughters that

ਜੋ ਬਰੁ ਰੁਚੈ ਬਰਹੁ ਅਬ ਸੋਈ ॥ ਊਚ ਨੀਚ ਰਾਜ ਹੋਇ ਕੋਈ ॥੯॥

they can marry anybody, not considering the high or low status of the prospective groom. He may not even be a king

ਜੋ ਜੋ ਜਿਸੈ ; ਰੁਚਾ ਤਿਨਿ ਬਰਾ ॥ ਸਬ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨਹੀ ਜਾਤ ਉਚਰਾ ॥

The girls married whosoever they liked. All the details cannot be mentioned here.

ਜੋ ਬਿਰਤਾਂਤ ਕਹਿ ਛੋਰ ਸੁਨਾਊਂ ॥
ਕਥਾ ਬ੍ਰਿਧ ਤੇ ਅਧਿਕ ਡਰਾਊਂ ॥੧੦॥

In case I give all the details, I am afraid the volume of the book will become very bulky.

ਚੌਪਈ ॥
ਚਾਰ ਸੁਤਾ ਕੱਸਪ ਕਹ ਦੀਨੀ ॥ ਕੇਤਕ ਬਜਾਹ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਲੀਨੀ ॥

Four of the daughters were given to Kashyap *rishi*. Many were married off to Moon.

ਕੇਤਕ ਗਈ ਅਉਰ ਦੇਸਨ ਮਹਿ ॥
ਬਰਜੋ ਗਉਰਜਾ ਏਕ ਰੁਦ੍ਰ ਕਹਿ ॥੧੧॥

Many went to other lands. But Gauri (Parvati) gave her preference for Shiva.

ਜਬਹੀ ਬਜਾਹ ਰੁਦ੍ਰ ਗ੍ਰਿਹ ਆਨੀ ॥ ਚਲੀ ਜਗ ਕੀ ਬਹੁਰਿ ਕਹਾਨੀ ॥

When she reached Shiva's abode after marriage, several ancedotes became current.

ਸਬ ਦੁਹਿਤਾ ਤਿਹ ਬੋਲ ਪਠਾਈ ॥
ਲੀਨੇ ਸੰਗਿ ਭਤਾਰਨ ਆਈ ॥੧੨॥

The king sent for all her daughters who came there along with their husbands

ਚੌਪਈ ॥
ਜੇ ਜੇ ਹੁਤੇ ਦੇਸ ਪਰਦੇਸਾ ॥ ਜਾਤ ਭਏ ਸਸੁਰਾਰ ਨਰੇਸਾ ॥

All the kings of surrounding countries left for their in-laws.

ਨਿਰਖ ਰੁਦ੍ਰ ਕੋ ਅਉਰ ਪ੍ਰਕਾਰਾ ॥
ਕਿਨਹੂ ਨ ਭੂਪਤ ਤਾਹਿ ਚਿਤਾਰਾ ॥੧੩॥

Finding Shiva in a strange attire, the king or anyone else did not think of inviting him

ਨਹਨ ਗਉਰਜਾ ਦੱਛ ਬੁਲਾਈ ॥ ਸੁਨਿ ਨਾਰਦ ਤੇ ਹ੍ਰਿਦੈ ਰਿਸਾਈ ॥

The king did not invite Parvati. When she heard from Narad (of her father's invitation to all other sisters),

ਬਿਨ ਬੋਲੇ ਪਿਤ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹ ਗਈ ॥
ਅਨਿਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਤੇਜ ਤਨ ਤਈ ॥੧੪॥

she went to her father's place uninvited. She was besides herself with rage.

ਜੱਗ ਕੁੰਡ ਮਹਿ ਪਰੀ ਉਛਰ ਕਰਿ ॥
ਸਤ ਪ੍ਰਤਾਪਿ ਪਾਵਕ ਭਈ ਸੀਤਰਿ ॥

In rage she jumped into the *yajna* pit. The charm of her fidelity turned the burning fire cold.

ਜੋਗ ਅਗਨ ਕੱਹੁ ਬਹੁਰਿ ਪ੍ਰਕਾਸਾ ॥
ਤਾ ਤਨ ਕੀਯੋ ਪ੍ਰਾਨ ਕੋ ਨਾਸਾ ॥੧੫॥

However, she created fire with her yogic powers and thus destroyed her body and ended her life.

ਆਇ ਨਾਰਦ ਇਮ ਸਿਵਹਿ ਜਤਾਈ ॥ ਕਹਾਂ ਬੈਠਿਹੋ ਭਾਂਗ ਚੜਾਈ ॥

Narad went to Shiva and told him : have you taken *bhang* (that you do not know of Parvati's burning herself) ?

ਛੁਟਯੋ ਧਜਾਨ ਕੋਪੁ ਜੀਯ ਜਾਗਾ ॥
ਗਹਿ ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਤਿਹ ਕੋ ਉਠਿ ਭਾਗਾ ॥੧੬॥

On hearing this, Shiva's concentration was broken and he got enraged. He got hold of his trident and ran towards that place.

ਜਬ ਹੀ ਜਾਤ ਭਯ ਤਿਹ ਥਲੈ ॥ ਲਯੋ ਉਠਾਇ ਸੂਲ ਕਰ ਬਲੈ ॥

When Shiva reached the place where his wife had burnt herself, he tigthened his grip on the trident.

ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਿਨ ਕਰੇ ਪ੍ਰਹਾਰਾ ॥
ਸਕਲ ਬਿਧੁੰਸ ਜੱਗ ਕਰ ਡਾਰਾ ॥੧੭॥

He made attacks in various ways and turned the *yajna* topsy-turvy

ਚੌਪਈ ॥
ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਤਨ ਭੂਪ ਸੰਘਾਰੇ ॥
ਇਕ ਇਕ ਤੇ ; ਕਰ ਦੁਇ ਦੁਇ ਡਾਰੇ ॥

Many kings lost their lives. Their bodies were slain into twos.

ਜਾ ਕੱਹੁ ਪਹੁੰਚ ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਪ੍ਰਹਾਰਾ ॥
ਤਾ ਕੱਹੁ ਮਾਰ ਠਉਰ ਹੀ ਡਾਰਾ ॥੧੮॥

Whosoever was hit with the trident got instantly killed at the same place

ਜਗ ਕੁੰਡ ਨਿਰਖਤ ਭਯੋ ਜਬ ਹੀ ॥
ਜੂਟ ਜਟਾਨ ਉਖਾਰਸ ਤਬ ਹੀ ॥

When Shiva looked at the *yajna* pit (wherein Parvati had burnt herself), he began pulling his hair.

ਬੀਰਭਦ੍ਰ ਤਬ ਕੀਆ ਪ੍ਰਕਾਸਾ ॥
ਉਪਜਤ ਕਰੋ ਨਰੇਸਨ ਨਾਸਾ ॥੧੯॥

At that moment Vir Bhadra appeared on the scene, and immediately there after he began killing the kings.

ਕੇਤਕ ਕਰੇ ਦੁਖੰਡ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਬਰ ॥
ਕੇਤ ਪਠੈ ਦਏ ਜਮ ਕੇ ਘਰ ॥

Many kings were slain into twos, and many were despatched to the god of death.

ਕੇਤਕ ਗਿਰੇ ਧਰਣ ਬਿਕਰਾਰਾ ॥
ਜਨ ਸਰਤਾ ਕੇ ਗਿਰੇ ਕਰਾਰਾ ॥੨੦॥

Many frightening warriors fell down dead as the banks of a river get eroded when in flood.

ਤਬ ਲਉ ਸਿਵਹ ਚੇਤਨਾ ਆਈ ॥
ਗਹਿ ਪਿਨਾਕ ਕੱਹੁ ਪਰੋ ਰਿਸਾਈ ॥

By then Shiva had also regained full consciousness. He took up bow in hand and attacked with full vigour.

ਜਾ ਕੇ ਤਾਣ ਬਾਣ ਤਨ ਮਾਰਾ ॥
ਪ੍ਰਾਨ ਤਜੇ ਤਿਨ ਪਾਨ ਨੁਚਾਰਾ ॥੨੧॥

Whosoever was hit with Shiva's arrow gave away his life instantly.

ਚੌਪਈ ॥
ਡੱਮਾ ਡੱਮ ਡਉਰੂ ਬਹੁ ਬਾਜੇ ॥ ਭੂਤ ਪ੍ਰਤ ਦਸਊ ਦਿਸ ਗਾਜੇ ॥

Many drums were being beaten. Ghosts and witches roared in all the ten directions.

ਝਿੱਮ ਝਿੱਮ ਕਰਤ ਅਸਨ ਕੀ ਧਾਰਾ ॥
ਨਾਚੇ ਰੁੰਡ ਮੁੰਡ ਬਿਕਰਾਰਾ ॥੨੨॥

The swords shown splendidly. Headless bodies began dancing all around

ਬੱਜੇ ਢੋਲ ਸਨਾਇ ਨਗਾਰੇ ॥ ਜੁਟੇ ਜੰਗ ਕੋ ਜੋਧ ਜੁਝਾਰੇ ॥

The drums and cattle drums were sounded. The soldiers got engaged in fighting.

ਖਹਿ ਖਹਿ ਮਰੇ ਅਪਰ ਰਿਸ ਬਢੇ ॥
ਬਹੁਰਿ ਨ ਦੇਖੀਯਤ ਤਾਜੀਅਨ ਚਢੇ ॥੨੩॥

They got further enraged as they clashed. None of them was seen riding the horse after the fighting (implying all fell down dead)

ਜਾ ਪਰ ਮੁਸਟ ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਪ੍ਰਹਾਰਾ ॥ ਤਾ ਕੱਹੁ ਠਉਰ ਮਾਰ ਹੀ ਡਾਰਾ ॥

Whosoever was hit with the trident held in Shiva's grip, he did instantly at that very place.

ਐਸੋ ਭਯੋ ਬੀਰ ਘਮਸਾਨਾ ॥
ਭਕ ਭਕਾਇ ; ਤਹ ਜਗੇ ਮਸਾਨਾ ॥੨੪॥

Vir Bhadra caused so furious a battle that ghosts and witches in cremation grounds also got up

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਤੀਰ ਤਬਰ ਬਰਛੀ ਬਿਛੂਅ ; ਬਰਸੇ ਬਿਸਖ ਅਨੇਕ ॥ (ਬਿਛੂਇ ਬੋਲੋ)

Arrows, spears, *bichhue*, and many other kinds of weapons were used.

ਸਬ ਸੂਰਾ ਜੂਝਤ ਭਏ ; ਸਾਬਤ ਬਚਾ ਨ ਏਕ ॥੨੫॥

All the warriors laid down their lives, and not a single one survived

ਚੌਪਈ ॥

Chaupai

ਕਟਿ ਕਟਿ ਮਰੇ ਨਰੇਸ ਦੁਖੰਡਾ ॥ ਬਾਇ ਹਨੇ ਗਿਰਿ ਗੇ ਜਨੁ ਝੰਡਾ ॥

The slain bodies of kings lay on the ground like the trees felled down the high velocity wind.

ਸੂਲ ਸੰਭਾਰਿ ਰੁਦ੍ਰ ਜਬ ਪਰਯੋ ॥
ਚਿਤ੍ਰ ਬਚਿਤ੍ਰ ਅਯੋਧਨ ਕਰਯੋ ॥੨੬॥

When Shiva, with trident in hand, caused havoc, it presented a strange sight.

ਭਾਜ ਭਾਜ ਤਬ ਚਲੇ ਨਰੇਸਾ ॥ ਜੱਗ ਬਿਸਾਰ ਸੰਭਾਰਯੋ ਦੇਸਾ ॥

These kings now began to flee. They forgot the *yajna* and became concerned for their countries.

ਜਬ ਰਣ ਰੁਦ੍ਰ ਰੁਦ੍ਰ ਹੁਐ ਧਾਏ ॥ ਭਾਜਤ ਭੂਪ ਨ ਬਾਚਨ ਪਾਏ ॥੨੭॥

Shiva in a frightening form chased them, and none of the fleeing kings could save his life.

ਤਬ ਸਬ ਭਰੇ ਤੇਜ ਤਨੁ ਰਾਜਾ ॥
ਬਾਜਨ ਲਗੇ ਅਨੰਤਨ ਬਾਜਾ ॥
ਮਚਯੋ ਬਹੁਰਿ ਘੋਰਿ ਸੰਗ੍ਰਾਮਾ ॥

Then the (remaining) kings got inspired by heroism. Numerous kinds of instruments began to be played.

ਜਮ ਕੋ ਭਰਾ ਛਿਨਕ ਮਹਿ ਧਾਮਾ ॥੨੮॥

A furious battle ensued again, and the house of the god of death began to fill with the dead.

ਭੂਪਤ ਫਿਰੇ ਜੁੱਧ ਕੇ ਕਾਰਨ ॥ ਲੈ ਲੈ ਬਾਣ ਪਾਣ ਹਥੀਯਾਰਨ ॥

The kings returned to battle. They had bows and other weapons in hands.

ਧਾਇ ਧਾਇ ਅਰ ਕਰਤ ਪ੍ਰਹਾਰਾ ॥
ਜਨ ਕਰ ਚੋਟ ਪਰਤ ਘਰੀਯਾਰਾ ॥੨੯॥

They ran to strike with strength as the huge bell was beaten to ring.

ਖੰਡ ਖੰਡ ਰਣ ਗਿਰੇ ਅਖੰਡਾ ॥ ਕਾਂਪਯੋ ਖੰਡ ਨਵੇ ਬ੍ਰਹਮੰਡਾ ॥

The strong warriors fell down slain into pieces. All the nine realms, the entire universe trembled.

ਛਾਡਿ ਛਾਡਿ ਅਸਿ ਗਿਰੇ ਨਰੇਸਾ ॥ ਮੱਚਿਯੋ ਜੁੱਧੁ ਸੁਯੰਬਰ ਜੈਸਾ ॥੩੦॥

The kings fell down dead and their swords also fell down. The battle was furious enough to look like a *swaiyambar*.

ਨਰਾਜ ਛੰਦ ॥

Naraj Chhand

ਅਰੁਝੇ ਕਿਕਾਣੀ ॥ ਧਰੇ ਸਸਤ੍ਰ ਪਾਣੀ ॥

The warriors rode their horse with weapons in hand.

ਪਰੀ ਮਾਰ ਬਾਣੀ ॥ ਕੜੱਕੇ ਕਮਾਣੀ ॥੩੧॥

The arrows were shot and bows twitched.

ਝੜੱਕੇ ਕ੍ਰਿਪਾਣੀ ॥ਧਰੇ ਧੂਰ ਧਾਣੀ ॥

Swords fell off hands. Dust rose up from the ground.

ਚੜੇ ਬਾਣ ਸਾਣੀ ॥ ਰਟੇ ਏਕ ਪਾਣੀ ॥੩੨॥

On the one hand, sharp arrows are being shot, and on the other there are repeated cries for water

ਨਰਾਜ ਛੰਦ ॥

ਚਵੀ ਚਾਂਵਡਾਣੀ ॥ ਜੁਟੇ ਹਾਣ ਹਾਣੀ ॥

The kites fly down sharp on to the dead. Equally strong warriors are fighting.

ਹਸੀ ਦੇਵ ਰਾਣੀ ॥ ਝਮੱਕੇ ਕ੍ਰਿਪਾਣੀ ॥੩੩॥

Durga laughs at this, and the swords shine as they are swung.

ਬ੍ਰਿਧ ਨਰਾਜ ਛੰਦ ॥

Bridh Naraj Chand

ਸੁ ਮਾਰੁ ਮਾਰ ਸੂਰਮਾ ; ਪੁਕਾਰ ਮਾਰ ਕੈ ਚਲੇ ॥

ਅਨੰਤ ਰੁਦ੍ਰ ਕੇ ਗਣੋ ; ਬਿਅੰਤ ਬੀਰ ਹਾ ਦਲੇ ॥

The warriors left with the cries of ‘kill ! kill !’, and the disciples of Shiva killed hordes of warriors.

ਘਮੰਡ ਘੋਰ ਸਾਵਣੀ ; ਅਘੋਰ ਜਿਉ ਘਟਾ ਉਠੀ ॥

ਅਨੰਤ ਬੂੰਦ ਬਾਣ ਧਾਰ ; ਸੁੱਧ ਕ੍ਰੁੱਧ ਕੈ ਬੁਠੀ ॥੩੪॥

Just as dark clouds overcast the sky and pour down heavy rain, arrows were showered in plenty by the enraged soldiers.

ਨਰਾਜ ਛੰਦ ॥

Naraj Chhand

ਬਿਅੰਤ ਸੂਰ ਧਾਵਹੀਂ ॥ ਸੁ ਮਾਰ ਮਾਰ ਘਾਵਹੀਂ ॥

Innumerable warriors move ahead. They cry ‘kill ! kill !’ and injure the enemy.

ਅਘਾਇ ਘਾਇ ਉਠਹੀਂ ॥ ਅਨੇਕ ਬਾਣ ਬੁੱਠਹੀਂ ॥੩੫॥

Some of the injured get up again and begin shooting arrows.

ਨਰਾਜ ਛੰਦ ॥

ਅਨੰਤ ਅਸਤ੍ਰ ਸੱਜਕੈ ॥ ਚਲੇ ਸੁ ਬੀਰ ਗੱਜਕੈ ॥

Equipped with many a weapon, the soldiers set out roaring.

ਨਿਰਭੈ ਹਥਯਾਰ ਝਾਰਹੀਂ ॥ ਸੁ ਮਾਰ ਮਾਰ ਉਚਾਰਹੀਂ ॥੩੬॥

They use their weapons fearlessly as they cry out ‘kill ! kill !’

ਘਮੰਡ ਘੋਰ ਜਿਉ ਘਟਾ ॥ ਚਲੇ ਬਨਾਇ ਤਿਉ ਥਟਾ ॥

Just as dark clouds come up on the sky, the warriors move up majestically.

ਸੁ ਸਸਤ੍ਰ ਸੂਰ ਸੋਭਹੀਂ ॥ ਸੁਤਾ ਸੁਰਾਨ ਲੋਭਹੀਂ ॥੩੭॥

They are valiant and weapons adorn them. Looking at them even the fairies feel enchanted.

ਸੁ ਬੀਰ ਬੀਨ ਕੈ ਬਰੈਂ ॥ ਸੁਰੇਸ ਲੋਗ ਬਿਚਰੈਂ ॥

They 'marry' the warriors by choice. All the kings move about in the field.

ਸੁ ਤ੍ਰਾਸ ਭੂਪ ਜੇ ਭਜੇ ॥ ਸੁ ਦੇਵ ਪੁਤ੍ਰਕਾ ਤਜੇ ॥੩੮॥

Those among the kings who are given to fear are ditched by these supernatural maids.

ਬ੍ਰਿਧ ਨਰਾਜ ਛੰਦ ॥

Bridh Naraj Chhand

ਸੁ ਸਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ ਸੱਜ ਕੇ ; ਪਰੇ ਹੁਕਾਰ ਕੈ ਹਠੀ ॥
ਬਿਲੋਕਿ ਰੁੱਦ੍ਰ ਰੁੱਦ੍ਰ ਕੋ ; ਬਨਾਇ ਸੈਣ ਏਕਠੀ ॥

The warriors set out to attack roaring loud and well armed. Looking at the frightening form of Shiva, they gathered together their armies.

ਅਨੰਤ ਘੋਰ ਸਾਵਣੀ ; ਦੁਰੰਤ ਜਯੋਂ ਉਠੀ ਘਟਾ ॥
ਸੁ ਸੋਭ ਸੂਰਮਾ ਨਚੈ ; ਸੁ ਛੀਨ ਛੱਤ੍ਰ ਕੀ ਛਟਾ ॥੩੯॥

The soldiers moved in strength like the rising dark clouds during the rainy season. They danced and seemed to have captured unto themselves the glory of sky.

ਬ੍ਰਿਧ ਨਰਾਜ ॥
ਕੰਪਾਇ ਖੱਗ ਪਾਣ ਮੋ ; ਤ੍ਰਪਾਇ ਤਾਜੀਯਨ ਤਹਾਂ ॥
ਜੁਆਨ ਆਨ ਕੈ ਪਰੇ ; ਸੁ ਰੁਦ੍ਰ ਠਾਢਬੋ ਜਹਾਂ ॥

Taking the sword in hand and making their horses pace up fast, these warriors moved up to where stood Shiva.

ਬਿਅੰਤ ਬਾਣ ਸੈਹਥੀ ; ਪ੍ਰਹਾਰ ਆਨ ਕੈ ਕਰੈਂ ॥
ਧਕੇਲਿ ਰੇਲਿ ਲੈ ਚਲੈ ; ਪਛੇਲ ਪਾਂਵ ਨਾ ਟਰੈ ॥੪੦॥

They attacked him with numerous arrows and other weapons. They pushed one another ahead and retracted not a step.

ਸੜੱਕ ਸੂਲ ਸੈਹਥੀ ; ਤੜੱਕ ਤੇਗ ਤੀਰਯੰ ॥

The sound of spears shot and swords struck is heard

ਬਬੱਕ ਬਾਘ ਜਿਯੋਂ ਬਲੀ ; ਭਭੱਕ ਘਾਇ ਬੀਰਯੰ ॥

. The warriors attack and injure one another just like wolves.

ਅਘਾਇ ਘਾਇਕੈ ਗਿਰੇ ; ਪਛੇਲ ਪਾਵ ਨਾ ਟਰੇ ॥
ਸੁ ਬੀਨ ਬੀਨ ਅੱਛਰੇ ; ਪ੍ਰਬੀਨ ਦੀਨ ਹੁਐ ਬਰੇ ॥੪੧॥

Getting injured, they fall down but retract not their steps

ਚੌਪਈ ॥

Chaupai

ਇਹ ਬਿਧਿ ਜੂਝ ਗਿਰਯੋ ਸਬ ਸਾਥਾ ॥
ਰਹਿ ਗਯੋ ਦੱਛ ਅਕੇਲ ਅਨਾਥਾ ॥

Thus all companions (of Daksh) fell down fighting. He remained alone, hapless.

ਬਚੇ ਬੀਰ ; ਤੇ ਬਹੁਰਿ ਬੁਲਾਇਸ ॥
ਪਹਰਿ ਕਵਚ ਦੁੰਦਭੀ ਬਜਾਇਸੁ ॥੪੨॥

He summoned all the surviving soldiers. He put on the armour and blew the trumpet

ਆਪਨ ਚਲਾ ਜੁੱਧ ਕੱਹੁ ਰਾਜਾ ॥
ਜੋਰ ਕਰੋਰ ਅਯੋਧਨ ਸਾਜਾ ॥ (ਅਯੋ-ਧਨ ਬੋਲੋ)

Daksh himself set out for the battle. He was followed by a huge horde of soldiers.

ਛੂਟਤ ਬਾਣ ਕਮਾਣ ਅਪਾਰਾ ॥
ਜਨੁ ਦਿਨ ਤੇ ਹੁਐ ਗਯੋ ਅੰਧਾਰਾ ॥੪੩॥

Innumerable arrows began to be shot from his bow. They covered the sky and darkness prevailed even during daytime.

ਭੂਤ ਪਰੇਤ ਮਸਾਣ ਹਕਾਰੇ ॥
ਦੁਹੂੰ ਓਰ ਡਉਰੂ ਡਮਕਾਰੇ ॥

Ghosts, witches and evil spirits began crying. Drums were sounded on both the sides.

ਮਹਾਂ ਘੋਰ ਮੱਚਯੋ ਸੰਗ੍ਰਾਮਾ ॥
ਜੈਸਕ ਲੰਕ ਰਾਵਣ ਅਰੁ ਰਾਮਾ ॥੪੪॥

A furious battle began as if it were a war between Rama and Ravan in Lanka.

ਭੁਜੰਗ ਪਰਯਾਤ ਛੰਦ ॥

Bhujang Prayat Chhand

ਭਯੋ ਰੁਦ੍ਰ ਕੋਪੰ ; ਧਰਯੋ ਸੂਲ ਪਾਣੰ ॥
ਕਰੇ ਸੂਰਮਾ ; ਸਰਬ ਖਾਲੀ ਪਲਾਣੰ ॥

Shiva was highly enraged and he held the trident in hand. He killed many warriors, thus emptying the saddle of many horses.

ਉਤੇ ਏਕ ਦੱਛੰ ; ਇਤੇ ਰੁਦ੍ਰ ਏਕੰ ॥
ਕਰਯੋ ਕੋਪ ਕੈ ਜੁੱਧ; ਭਾਂਤੰ ਅਨੇਕੰ ॥੪੫॥

Now on one side was Daksh alone and on the other Shiva alone. They fought furiously using many methods.

ਭੁਜੰਗ ॥
ਗਿਰਯੋ ਜਾਨੁ ; ਕੂਟ ਸਥਲੀ ਬ੍ਰਿਛ ਮੂਲੰ ॥
ਗਿਰਯੋ ਦੱਛ ਤੈਸੇ ; ਕਟਯੋ ਸੀਸ ਸੂਲੰ ॥

Shiva slew off Daksh's head with his trident and his slain head fell down as a tree falls after getting uprooted.

ਪਰਿਯੋ ਰਾਜ ਰਾਜੰ ; ਭਯੋ ਦੇਹ ਘਾਤੰ ॥
ਹਨਯੋ ਜਾਨੁ ਬੱਜ੍ਰੰ ; ਭਯੋ ਪੱਬ ਪਾਤੰ ॥੪੬॥

Daksh, the king of kings, was badly injured and fell down like a mountain whose wings had been clipped off by Shiva

ਗਯੋ ਗਰਬ ਸਰਬੰ ; ਭਜੋ ਸੂਰ ਬੀਰੰ ॥
ਚਲਯੋ ਭਾਜ ਅੰਤਹਪੁਰੰ ; ਹੁਐ ਅਧੀਰੰ ॥ (ਅੰਤਹ-ਪੁਰੰ ਬੋਲੋ)

All pride of Daksh was gone and the warrior Shiva badly mauled it. Now Shiva felt depressed and he hastened towards inner places.

ਗਰੇ ਡਾਰ ਅੰਚਰ ; ਪਰੇ ਰੁਦ੍ਰ ਪਾਯੰ ॥
ਅਹੋ ਰੁਦ੍ਰ ਕੀਜੈ ; ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੈ ਸਹਾਯੰ ॥੪੭॥

There all greeted him with bowed heads. They sought Shiva's grace and wanted him to help them.

ਚੌਪਈ ॥
Chaupai

ਹਮ ਤੁਮਰੋ ਹਰਿ ; ਓਜ ਨ ਜਾਨਾ ॥ ਤੁਮ ਹੋ ਮਹਾਂ ਤਪੀ ; ਬਲਵਾਨਾ ॥

O Shiva ! We had failed to realize your grandeur and might. You are a great sage and mighty warrior.

ਸੁਨਤ ਬਚਨ ; ਭਏ ਰੁਦ੍ਰ ਕ੍ਰਿਪਾਲਾ ॥
ਅਜਾ ਸੀਸ ਨ੍ਰਿਪ ; ਜੋਰ ਉਤਾਲਾ ॥੪੮॥

On hearing this, Shiva became compassionate. He re-united Daksh's head and he was alive again.

ਰੁਦ੍ਰ ਕਾਲ ਕੋ ਧਰਾ ਧਿਆਨਾ ॥ ਬਹੁਰਿ ਜੀਯਾਇ ਨਰੇਸ ਉਠਾਨਾ ॥

Then Shiva contemplated upon God and revived other kings as well.

ਰਾਜ ਸੁਤਾ ਪਤਿ ਸਕਲ ਜੀਯਾਏ ॥
ਕਉਤਕ ਨਿਰਖ ਸੰਤ ਤ੍ਰਿਪਤਾਏ ॥੪੯॥

The husbands of all princesses were restored to life. Seeing this, all the saints felt highly pleased

ਨਾਰ ਹੀਨ ਸਿਵਕਾਮ ਖਿਝਾਯੋ ॥ ਤਾਤੇ ਸੰਭੁ ਘਨੋ ਦੁਖੁ ਪਾਯੋ ॥

The widower Shiva was now highly tortured by lust. Shiva suffered a lot on this count.

ਅਧਿਕ ਕੋਪ ਕੈ ਕਾਮ ਜਰਾਯਸ ॥
ਬਿਤਨ ਨਾਮ ਤਿਹੱ ਤਦਿਨ ਕਹਾਯਸ ॥੫੦॥ (ਕਹਾਇਸ-ਬੋਲੋ)

Once when highly upset, Shiva burnt to ashes the god of lust himself. Since then the latter has also been called Anang or bodiless.

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਰੁਦ੍ਰ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੱਛ ਬਧਹ ਰੁਦ੍ਰ ਮਹਾਤਮੇ ਗਉਰ ਬਧਹ ਧਿਆਇ ਯਾਰਾਂ ਸੰਪੂਰਣ ਮਸਤੁ ਸੁਭ ਮਸਤੁ ॥੧੧॥

Thus concludes the section dealing with the killing of Daksh and the death of Parvati. Eleven chapters conclude

ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ ॥

May Sri Bhagauti help me

ਚੌਪਈ ॥

Chaupai

ਵਹੁ ਜੋ ਜਰੀ ਰੁਦ੍ਰ ਕੀ ਧਾਰਾ ॥
ਤਿਨ ਹਿਮ ਗਿਰਿ ਗ੍ਰਿਹ ਲੀਯ ਅਵਤਾਰਾ ॥

The wife of Shiva, who had burnt herself to death, took rebirth in the house of Himalaya.

ਛੁਟੀ ਬਾਲਤਾ ਜਬ ਸੁਧਿ ਆਈ ॥
ਬਹੁਰੋ ਮਿਲੀ ਨਾਥ ਕਹੁੱ ਜਾਈ ॥੧॥

When her childhood was over and she came of age, she again met Lord Shiva

ਜਿਹ ਬਿਧ ਮਿਲੀ ਰਾਮ ਸੋ ਸੀਤਾ ॥ ਜੈਸਕ ਚਤੁਰ ਬੇਦ ਤਨ ਗੀਤਾ ॥

Just as Sita is one with Rama, the ideology of the Gita is one with the Vedic one,

ਜੈਸੇ ਮਿਲਤ ਸਿੰਧ ਤਨ ਗੰਗਾ ॥
ਤਯੋ ਮਿਲਿ ਗਈ ਰੁਦ੍ਰ ਕੈ ਸੰਗਾ ॥੨॥

the Ganga becomes one with the ocean as it reaches there, she met with Shiva in the same manner

ਜਬ ਤਿਹੱ ਬਯਾਹ ਰੁਦ੍ਰ ਘਰ ਆਨਾ ॥
ਨਿਰਖ ਜਲੰਧਰ ਤਾਹਿ ਲੁਭਾਨਾ ॥

When Shiva brought her to his home after marrying her, a demon, called Jalandhar felt enchanted by her beauty.

ਦੂਤ ਏਕ ਤਹੱ ਦੀਯੋ ਪਠਾਈ ॥
ਲਿਆਉ ਰੁਦ੍ਰ ਤੇ ਨਾਰਿ ਛਿਨਾਈ ॥੩॥

He sent a messenger with the instruction that he should charm Shiva's wife and bring her here.

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਜਲੰਧਰ ਬਾਚ ॥

Jalandhar's saying :

ਕੈ ਸਿਵ ਨਾਰਿ ਸੰਗਾਰ ਕੈ ; ਮਮ ਗ੍ਰਿਹ ਦੇਹਿ ਪਠਾਇ ॥

Tell Shiva that he should send his wife, after her make up,

ਨਾਤਰ ਸੂਲ ਸੰਭਾਰ ਕੇ ; ਸੰਗਿ ਲਰਹੁ ਮੁਰਿ ਆਇ ॥੪॥

to me or failing that he should take up his trident and fight with me

ਚੌਪਈ ॥

Chaupai

ਕਥਾ ਭਈ ਇਹ ਦਿਸ ਇਹ ਭਾਤਾ ॥
ਅਰ ਕਹੋ ਬਿਸਨ ਤ੍ਰੀਯਾ ਕੀ ਬਾਤਾ ॥

This episode happened this way. Now I narrate the story of Vishnu's wife as related to it.

ਬ੍ਰਿੰਦਾਰਿਕ ਦਿਨ ਏਕ ਪਕਾਏ ॥ (ਬ੍ਰਿੰਦਾ-ਰਿਕ ਬੋਲੋ)
ਦੈਤ ਸਭਾ ਤੇ ਬਿਸਨ ਬੁਲਾਏ ॥੫॥

One day she cooked brinjals. That very day a message arrived from the court of demons inviting Vishnu there.

ਚੌਪਈ ॥
ਆਇ ਗਯੋ ਤਹ ਨਾਰਦ ਰਿਖਿ ਬਰ॥ ਬਿਸਨ ਨਾਰਿ ਕੇ ਧਾਮ ਛੁਧਾਤਰ ॥

At that time Narad came to their house. He was highly hungry as he reached there.

ਬੈਂਗਨ ਨਿਰਖਿ ਅਧਿਕ ਲਲਚਾਯੋ ॥
ਮਾਂਗ ਰਹਿਯੋ ਪਰੁ ਹਾਥਿ ਨ ਆਯੋ ॥੬॥

Seeing the vegetable of brinjals, his desire for food aggravated further. He even asked for it, but got nothing.

ਨਾਥ ਹੇਤ ਮੈ ਭੋਜ ਪਕਾਯੋ ॥ ਮਨੁਛ ਪਠੈ ਕਰ ਬਿਸਨ ਬੁਲਾਯੋ ॥

(Vishnu's wife said :) I have cooked this food for my husband. I have sent someone to bring him home.

ਨਾਰਦ ਖਾਇ ਜੂਠ ਹੋਇ ਜੋ ਜੈ ਹੈ ॥
ਪੀਅ ਕੋਪਤ ਹਮਰੇ ਪਰ ਹੁਐ ਹੈ ॥੭॥

If Narad is given food, it might become impure, and her husband will get annoyed at this.

ਨਾਰਦ ਬਾਚ ॥

Thus spoke Narad :

ਮਾਂਗ ਥਕਯੋ ਮੁਨ ; ਭੋਜ ਨ ਦੀਆ ॥
ਅਧਿਕ ਰੋਸੁ ; ਮੁਨਬਰ ਤਬ ਕੀਆ ॥

Muni Narad got tired of asking food again and again, but nothing was given to him, he felt rather angry.

ਬ੍ਰਿੰਦਾ ਨਾਮ ਰਾਛਸੀ ਬਪੁ ਧਰ ॥
ਤ੍ਰੀਅ ਹੁਐ ਬਸੋ ਜਲੰਧਰ ਕੇ ਘਰ ॥੮॥

He said : you will take the form of Vrinda and live with Jalandhar as his wife

ਦੇ ਕਰ ਸ੍ਰਾਪ ਜਾਤ ਭਯੋ ਰਿਖਬਰ ॥
ਆਵਤ ਭਯੋ ਬਿਸਨ ਤਾ ਕੇ ਘਰ ॥

Narad muni thus cursed her and went out. At that very moment, Vishnu entered his house.

ਸੁਨਤ ਸ੍ਰਾਪ ਅਤਿ ਹੀ ਦੁਖ ਪਾਯੋ ॥
ਬਿਹਸ ਬਚਨ ਤ੍ਰੀਯ ਸੰਗ ਸੁਨਾਯੋ ॥੯॥

He felt rather pained on learning of the curse. His wife also repeated the same to her husband

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਤ੍ਰੀਯ ਕੀ ਛਾਯਾ ਲੈ ਤਬੈ ; ਬ੍ਰਿੰਦਾ ਰਚੀ ਬਨਾਇ ॥

Vishnu took the shadow of his wife and transformed it into Vrinda and

ਧੂਮ੍ਰਕੇਸ ਦਾਨਵ ਸਦਨ ; ਜਨਮ ਧਰਤ ਭਈ ਜਾਇ ॥੧੦॥ (ਧੂਮ੍ਰ-ਕੇਸ ਬੋਲੋ)
she took birth on the earth in the house of demon Dhumraketu

ਚੌਪਈ ॥
Chaupai

ਜੈਸਕ ਰਹਤ ਕਮਲ ਜਲ ਭੀਤਰ ॥
ਪੁਨਿ ਨ੍ਰਿਪ ਬਸੀ ਜਲੰਧਰ ਕੇ ਘਰ ॥
Just as lotus remained in water yet unaffected by it, similarly Vrinda lived in Jalandhar's house.

ਤਿਹ ਨਿਮਿੱਤ ਜਲੰਧਰ ਅਵਤਾਰਾ ॥
ਧਰ ਹੈ ਰੂਪ ਅਨੂਪ ਮੁਰਾਰਾ ॥੧੧॥
For her, Vishnu also incarnated himself as Jalandhar, thus taking to a uniquely beautiful form.

ਕਥਾ ਐਸ ਇਹ ਦਿਸ ਮੋ ਭਈ ॥ ਅਬ ਚਲ ਬਾਤ ਰੁਦ੍ਰ ਪਰ ਗਈ ॥
Thus, the story took this turn. Now the story comes to Shiva.

ਮਾਂਗੀ ਨਾਰਿ ਨ ਦੀਨੀ ਰੁੱਦ੍ਰਾ ॥
ਤਾਂਤੇ ਕੋਪ ਅਸੁਰ ਪਤ ਛੁੱਦ੍ਰਾ ॥੧੨॥
Shiva refused to give over his wife to Jalandhar at which the demon-king felt rather enraged

ਚੌਪਈ ॥
ਬੱਜੇ ਢੋਲ ਨਫੀਰਿ ਨਗਾਰੇ ॥ ਦੁੱਹੂ ਦਿਸਾ ਡਮਰੂ ਡਮਕਾਰੇ ॥
On all sides were sounded drums and trumpets were also sounded on both sides.

ਮਾਚਤ ਭਯੋ ਲੋਹ ਬਿਕਰਾਰਾ ॥
ਝਮਕਤ ਖੱਗ ਅਦੱਗ ਅਪਾਰਾ ॥੧੩॥
Iron ferociously struck iron and the shine of swords was seen everywhere.

ਗਿਰ ਗਿਰ ਪਰਤ ਸੁਭਟ ਰਣ ਮਾਹੀਂ ॥
ਧੁਕ ਧੁਕ ਉਠਤ ਮਸਾਣ ਤਹਾ ਹੀਂ ॥
Warriors began to fall down dead in the field. Ghosts and witches got up and ran around.

ਗਜੀ ਰਥੀ ਬਾਜੀ ਪੈਦਲ ਰਣ॥
ਜੂਝ ਗਿਰੇ ਰਣ ਕੀ ਛਿਤ ਅਨਗਣ ॥੧੪॥
Innumerable soldiers on elephants, chariots, horses and on foot were falling down fighting.

ਤੋਟਕ ਛੰਦ ॥
Totak Chhand

ਬਿਰਚੇ ਰਣ ਬੀਰ ; ਸੁਧੀਰ ਕ੍ਰੁਧੰ ॥ (ਕਰੁਧੰ ਬੋਲੋ)
ਮੱਚਿਯੋ ਤਿਹੱ ਦਾਰੁਣ ; ਭੂਮ ਜੁਧੰ ॥
The warriors wandered in the field enraged.

ਹਹਰੰਤ ਹਯੰ ; ਗਰਜੰਤ ਗਜੰ ॥
ਸੁਣਕੈ ਧੁਨ ; ਸਾਵਣ ਮੇਘ ਲਜੰ ॥੧੫॥
A furious battle began. Listening to the neighing of horses and cries of elephants even the clouds of rainy season felt ashamed.

ਬਰਖੈ ਰਣ ; ਬਾਣ ਕਮਾਣ ਖਣੰ ॥
ਤਹ ਘੋਰ ਭਯਾਨਕ ; ਜੁੱਧ ਜਗੰ ॥
In the battle, full use of swords and arrows was made. Thus a furious battle took place in the world.

ਗਿਰ ਜਾਤ ਭਟੰ ; ਹਹਰੰਤ ਹਠੀ ॥
ਉਮਗੀ ਰਿਪ ਸੈਣ ; ਕੀਏ ਇਕਠੀ ॥੧੬॥
The warriors fall down but they are so valiant that they shout challenges even then. Thus hordes of enemy troops gathered from all sides.

ਚਹੂੰ ਓਰ ਘਿਰਯੋ ; ਸਰ ਸੋਧਿ ਸਿਵੰ ॥ ਕਰਿ ਕੋਪ ਘਨੋ ; ਅਸੁਰਾਰ ਇਵੰ ॥
Surrounded from all sides, Shiva took up his bow. He was highly enraged on the demons.

ਦੁਹੂੰ ਓਰਨ ਤੇ ; ਇਮ ਬਾਣ ਬਹੇ ॥
ਨਭ ਅਉਰ ਧਰਾ ; ਦੋਊ ਛਾਇ ਰਹੇ ॥੧੭॥
Arrows were shot at such a fast pace from both the sides as the sky got overcast and the earth was covered with shadow.

ਗਿਰ ਗੇਤਹ ; ਟੋਪਨ ਟੂਕ ਘਨੇ ॥ ਰਹਗੇ ਜਨ ; ਕਿੰਸਕ ਸ੍ਰੋਣ ਸਨੇ ॥
The helmets fell down in the field just as blood-drenched flowers had fallen.

ਰਣ ਹੇਰਿ ਅਗੰਮ ; ਅਨੂਪ ਹਰੰ ॥
ਜੀਯ ਮੋ ਇੱਹ ਭਾਂਤਿ ; ਬਿਚਾਰ ਕਰੰ ॥੧੮॥
Unfathomable and unparalleled Shiva contemplated upon thus in the field of battle.

ਜੀਯ ਮੋ ਸਿਵ ; ਦੇਖ ਰਹਾ ਚਕ ਕੈ ॥ ਦਲ ਦੈਤਨ ਮੱਧਿ ; ਪਰਾ ਹਕ ਕੈ ॥
Shiva looked into his heart with amazement and then invaded the army of demons.

ਰਣ ਸੂਲ ਸੰਭਾਰ ; ਪ੍ਰਹਾਰ ਕਰੰ ॥
ਸੁਣ ਕੈ ਧੁਨਿ ; ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਡਰੰ ॥੧੯॥

He took hold of the trident and made the attack. Listening to the sound of his blows, both the gods and demons got frightened.

ਤੋਟਕ ਛੰਦ ॥

Totak Chhand

ਜੀਵ ਮੋ ਸਿਵ ; ਧਜਾਨ ਧਰਾ ਜਬ ਹੀ ॥
ਕਲ ਕਾਲ ਪ੍ਰਸੰਨਿ ; ਭਏ ਤਬ ਹੀ ॥

Now Shiva set his mind on God who felt instantly pleased.

ਕਹਜੋ ਬਿਸਨ ; ਜਲੰਧਰ ਰੂਪ ਧਰੋ ॥
ਪੁਨਿ ਜਾਇ ਰਿਪੇਸ ; ਕੋ ਨਾਸ ਕਰੋ ॥੨੦॥

He decreed Vishnu to take birth as Jalandhar and thus annihilate the enemy king

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ ॥

Bhujang Prayat Chhand

ਦਈ ਕਾਲ ਆਗਿਆ ; ਧਰਿਯੋ ਬਿਸਨ ਰੂਪੰ ॥
ਸਜੇ ਸਾਜ ਸਰਬੰ ; ਬਨਯੋ ਜਾਨ ਭੂਪੰ ॥

God decreed and Vishnu transformed himself as Jalandhar. Equipped in all respects, he looked like a king.

ਕਰਯੋ ਨਾਥ ਯੋਂ ; ਆਪ ਨਾਰੰ ਉਧਾਰੰ ॥
ਤ੍ਰਿਯਾ ਰਾਜ ਬ੍ਰਿੰਦਾ ; ਸਤੀ ਸੱਤ ਟਾਰੰ ॥੨੧॥

Vishnu took to this form for the amelioration of his wife. Thus he deflowered Vrinda.

ਤਜਯੋ ਦੇਹਿ ਦੈਤੰ ; ਭਈ ਬਿਸਨੁ ਨਾਰੰ ॥
ਧਰਯੋ ਦੁਆਦਸਮੋ ; ਬਿਸਨ ਦਈਤਾਵਤਾਰੰ ॥ (ਦੁਆ-ਦਸਮੋ ਬੋਲੋ)

Giving up the form of demoness, she again became Lakshmi, i.e. Vishnu's wife. Thus Vishnu incarnated himself for the twelfth time as Jalandhar demon.

ਪੁਨਰ ਜੁੱਧੁ ਸੱਜਯੋ ; ਗਹੇ ਸਸਤ੍ਰ ਪਾਣੰ ॥
ਗਿਰੇ ਭੂਮ ਮੋ ਸੂਰ ; ਸੋਭੇ ਬਿਮਾਣੰ ॥੨੨॥

Again, the fighting began and the warriors held weapons in hand. Warriors began to fall to ground and they were instantly transported to heaven

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ ॥
ਮਿਟਯੋ ਸਤਿ ਨਾਰੰ ; ਕਟਯੋ ਸੈਨ ਸਰਬੰ ॥
ਮਿਟਯੋ ਭੂਪ ਜਾਲੰਧਰੰ ; ਦੇਹ ਗਰਬੰ ॥
As soon as the maiden was deflowered, the entire army got annihilated. Pride of Jalandhar was also shattered.

ਪੁਨਰ ਜੁਧੁ ਸੱਜਯੋ ; ਹਠੇ ਤੇਜ ਹੀਨੰ ॥
ਭਜੇ ਛਾਡ ਕੈ ਸੰਗ ; ਸਾਥੀ ਅਧੀਨੰ ॥੨੩॥
The determined but majesty-less king continued the fight. All of his companions deserted him in the field.

ਚੌਪਈ ॥
Chaupai

ਦੁਹੂੰ ਜੁੱਧੁ ਕੀਨਾ ਰਣ ਮਾਹੀ ॥ ਤੀਸਰ ਅਵਰੁ ਤਹਾਂ ਕੋ ਨਾਹੀ ॥
Both Shiva and Jalandhar clashed in the field. There was no third person.

ਕੇਤਕ ਮਾਸ ਮਚਯੋ ਤਹ ਜੁੱਧਾ ॥
ਜਾਲੰਧਰ ਹੁਐ ਸਿਵ ਪੁਰ ਕ੍ਰੁੱਧਾ ॥੨੪॥
The battle continued for many months. And, Jalandhar felt highly enraged on Shiva.

ਤਬ ਸਿਵ ਧਿਆਨ ਸਕਤਿ ਕੋ ਧਰਾ ॥
ਤਾਤੇ ਸਕਤਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਹੱ ਕਰਾ ॥
The Shiva concentrated on Shakti who showered her grace on him.

ਤਾਤੇ ਭਯੋ ਰੁਦ੍ਰ ਬਲਵਾਨਾ ॥
ਮੰਡਯੋ ਜੁੱਧੁ ਬਹੁਰਿ ਬਿਧਿ ਨਾਨਾ ॥੨੫॥
This added to Shiva's might and he engaged in fighting through various ways.

ਉਤ ਹਰਿ ਲਯੋ ਨਾਰਿ ਰਿਪ ਸਤ ਹਰਿ ॥
ਇਤ ਸਿਵ ਭਯੋ ਤੇਜ ਦੇਬੀ ਕਰਿ ॥
On the one hand, Vishnu had deflowered the maiden and on the other Shiva became much stronger as a result of the blessing of the goddess.

ਛਿਨ ਮੋ ਕੀਯੋ ਅਸੁਰ ਕੋ ਨਾਸਾ ॥
ਨਿਰਖ ਰੀਝ ਭਟ ਰਹੇ ਤਮਾਸਾ ॥੨੬॥
He now killed the demon in an instant. Looking at this sight, everybody felt rather pleased.

ਜਲੰਧਰੀ ਤਾ ਦਿਨ ਤੇ ਨਾਮਾ ॥ ਜਪਹੁ ਚੰਡਕਾ ਕੋ ਸਬ ਜਾਮਾ ॥

All those who worship Chandi know that since that day she is known as Jalandhari as well.

ਤਾਤੇ ਹੋਤ ਪਵਿਤ੍ਰ ਸਰੀਰਾ ॥
ਜਿਮ ਨਾਏ ਜਲ ਗੰਗ ਗਹੀਰਾ ॥੨੭॥

(It is said that) remembering her makes one as pure as does bathing in the waters of the Ganga.

ਤਾ ਤੇ ਕਹੀ ਨ ਰੁਦ੍ਰ ਕਹਾਨੀ ॥ ਗ੍ਰੰਥ ਬਢਨ ਕੀ ਚਿੰਤ ਪਛਾਨੀ ॥

I have not narrated the entire story of Shiva as I was afraid it might make the volume bulky.

ਤਾਤੇ ਕਥਾ ਥੋਰ ਹੀ ਭਾਸੀ ॥
ਨਿਰਖ ਭੂਲਿ ਕਬਿ ਕਰੋ ਨ ਹਾਸੀ ॥੨੮॥

The story has been retold in brief. The poets may not laugh at me on this count.

ਇਤਿ ਜਲੰਧਰ ਅਵਤਾਰ ਬਾਰਵਾਂ ਸਮਾਪਤ ਮਸਤੁ ਸੁਭ ਮਸਤੁ ॥੧੨॥

Thus concludes the account of Jalandhar, the twelfth incarnation of Vishnu

ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ ॥

May Sri Bhagauti Ji help me

ਅਥ ਬਿਸਨੁ ਅਵਤਾਰ ਕਥਨੰ ॥

Now begins the discription of Vishnu-incarnation

ਚੌਪਈ ॥

Chaupai

ਅਬ ਮੈ ਗਨੋ ਬਿਸਨ ਅਵਤਾਰਾ ॥ ਜੈਸਕ ਧਰਯੋ ਸਰੂਪ ਮੁਰਾਰਾ ॥

Now I count the incarnations of Vishnu as well as tell as to which forms Vishnu took.

ਬਿਆਕਲ ਹੋਤੁ ਧਰਨਿ ਜਬ ਭਾਰਾ ॥
ਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਪਹਿ ਕਰਤ ਪੁਕਾਰਾ ॥੧॥

When the earth gets disquiet with the burden of sins, it expresses its pain before the Timeless Lord.

ਚੌਪਈ ॥

Chaupai

ਅਸੁਰ ਦੇਵ ਤਨ ਦੇਤਿ ਭਜਾਈ ॥ ਛੀਨ ਲੇਤ ਭੂਅ ਕੀ ਠਕੁਰਾਈ ॥

When the demons cause the gods to flee and usurp from them the suzerainty of earth,

ਕਰਤ ਪੁਕਾਰ ਧਰਣ ਭਰ ਭਾਰਾ ॥
ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਤਬ ਹੋਤ ਕ੍ਰਿਪਾਰਾ ॥੨॥

the earth burdened with sins makes an appeal and the Lord shows mercy to it

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਸਭ ਦੇਵਨ ਕੋ ਅੰਸ ਲੈ ; ਤਤ ਆਪਨ ਠਹਰਾਇ ॥

Then taking in the partial essence of all gods and placing Himself primarily therein,

ਬਿਸਨ ਰੂਪ ਧਾਰਤ ਭ ਦਿਨ ; ਗ੍ਰਿਹਿ ਅਦਿੱਤ ਕੇ ਆਇ ॥੩॥

Vishnu assumes various forms and takes birth in the house of Aditya.

ਚੌਪਈ ॥

Chaupai

ਆਨ ਹਰਤ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਕੋ ਭਾਰਾ ॥
ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਅਸੁਰਨ ਕਰਤ ਸੰਘਾਰਾ ॥

Thus incarnating Himself, Vishnu unburdens the earth and annihilates the demons in diverse ways.

ਭੂਮ ਭਾਰ ਹਰ ਸੁਰ ਪੁਰ ਜਾਈ ॥
ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਮੋ ਰਹਤ ਸਮਾਈ ॥੪॥

After unburdening the earth, he once again leaves for his heavenly abode and there absorbs himself in the Timeless Lord.

ਸਕਲ ਕਥਾ ਜਉ ਛੋਰ ਸੁਨਾਊਂ ॥
ਬਿਸਨ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਹਤ ਸ੍ਰਮ ਪਾਊਂ ॥

If I narrate all these episodes in deatil, it will be mistaken as an account of Vishnu alone.

ਤਾ ਤੇ ਥੋਰੀਐ ਕਥਾ ਪ੍ਰਕਾਸੀ ॥
ਰੋਗ ਸੋਗ ਤੇ ਰਾਖ ਅਬਿਨਾਸੀ ॥੫॥

That is why I narrate the story in brief. O God! protect me from malady and sorrow.

ਇਤਿ ਤੇਰਵਾਂ ਬਿਸਨ ਅਵਤਾਰ ॥੧੩॥ ਸਮਾਪਤ ਮਸਤੁ ਸੁਭ ਮਸਤ॥

Thus concludes the thirteenth incarnation of Vishnu

ਅਥ ਮਧੁ ਕੈਟਭ ਬਧ ਕਥਨੰ ॥

Now begins the description of the killing of Madhu and Kaitabh

ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ ॥

May Sri Bhagauti Ji help me

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੀ ਦੇਹਿ ਮੋ ; ਕੋਟਿਕ ਬਿਸਨ ਮਹੇਸ ॥

In the all-pervasive body of the Lord reside millions of Vishnus and Shivas.

ਕੋਟਿ ਇੰਦ੍ਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਕਿਤੇ ; ਰਵਿ ਸਸਿ ਕ੍ਰੋਰ ਜਲੇਸ ॥੧॥

Millions of Indras, Suns, Moons and Varuns are also present in his body

ਚੌਪਈ ॥

Chaupai

ਸ੍ਰਮਿਤ ਬਿਸਨ ਤ੍ਹਾਂ ਰਹਤ ਸਮਾਈ ॥
ਸਿੰਧ ਬਿੰਧ ਜਹੱ ਗਨਜੋ ਨ ਜਾਈ ॥

Tired with exertion, Vishnu remains occupied with it. As to how many oceans and streams are in His body cannot be counted.

ਸੇਸਨਾਗ ਸੇ ਕੋਟਕ ਤਹਾਂ ॥ਸੋਵਤ ਸੈਨ ਸਰਪ ਕੀ ਜਹਾਂ ॥੨॥

There are millions of other Sheshnags where he sleeps making Sheshnag's bed

ਸਹੰਸ੍ਰ ਸੀਸ ਤਬ ਧਰ ਤਨ ਜੰਗਾ ॥ ਸਹੰਸ੍ਰ ਪਾਵ ਕਰ ਸਹੰਸ ਅਭੰਗਾ ॥

He has thousands of heads, bodies and thighs. The indivisible Lord has thousands of hands and feet.

ਸਹੰਸਰਾਛ ਸੋਭਤ ਹੈਂ ਤਾ ਕੇ ॥ ਲਛਮੀ ਪਾਵ ਪਲੋਸਤ ਵਾ ਕੇ ॥੩॥

He has thousands of eyes and the majesty of each kind falls at his feet

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਮਧੁ ਕੀਟਭ ਕੇ ਬਧ ਨਮਿਤ ; ਜਾ ਦਿਨ ਜਗਤ ਮੁਰਾਰ ॥

The day Vishnu incarnated himself with the aim of slaying Madhu and

ਸੁ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਤਾ ਕੋ ਕਹੇ ; ਚੌਦਸਵੋਂ ਅਵਤਾਰ ॥੪॥

Kaitabh demons, the poet Shyam knows him to be the fourteenth incarnation

ਚੌਪਈ ॥

Chaupai

ਸ੍ਰਵਣ ਮੈਲ ਤੇ ਅਸੁਰ ਪ੍ਰਕਾਸਤ ॥ ਚੰਦ ਸੂਰ ਜਨ ਦੁਤੀਯਾ ਪ੍ਰਭਾਸਤ ॥

The demons were born of the ear-wax and began to be acknowledged as majestic as Sun and Moon.

ਮਾਯਾ ਤਜਤ ਬਿਸਨ ਕਹੁ ਤਬ ਹੀ ॥
ਕਰਤ ਉਪਾਧ ਅਸੁਰ ਮਿਲ ਜਬ ਹੀ ॥੫॥

With the order of Timeless Lord when Vishnu discarded *maya* and incarnated himself, the demons began creating much mischief.

ਤਿਨ ਸੋਂ ਕਰਤ ਬਿਸਨ ਘਮਸਾਨਾ ॥ ਬਰਖ ਹਜਾਰ ਪੰਚ ਪਰਮਾਨਾ ॥

Vishnu fought furiously against them for few thousand years.

ਕਾਲਪੁਰਖ ਤਬ ਹੋਤ ਸਹਾਈ ॥
ਦੁਹੂੰਅਨਿ ਹਨਤ ਕ੍ਰੋਧ ਉਪਜਾਈ ॥੬॥

Then the Timeless Lord helped Vishnu and in an enraged mood both the demons were slain.

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਧਾਰਤ ਹੈ ਐਸੋ ਬਿਸਨ ; ਚੌਦਸਵੋਂ ਅਵਤਾਰ ॥

Vishnu takes form as the fourteenth incarnation,

ਸੰਤ ਸੰਬੂਹਨਿ ਸੁਖ ਨਮਿਤ ਦਾਨਵ ਦੁਹੂੰ ਸੰਘਾਰ ॥੭॥

and annihilates both these demons so as to provide comfort to the saintly ones

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਚਤ੍ਰ ਦਸਵੋ ਅਵਤਾਰ ਸਮਾਪਤੰ ॥੧੪॥

Thus concludes the (account of) fourteenth incarnation in *Bachitra Natak*

ਅਥ ਅਰਹੰਤ ਦੇਵ ਅਵਤਾਰ ਕਥਨੰ ॥

Now begins the account of Arihant Dev

ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ ॥

May Sri Bhagauti Ji help me

ਚੌਪਈ ॥

Chaupai

ਜਬ ਜਬ ਦਾਨਵ ਕਰਤ ਪਸਾਰਾ ॥ ਤਬ ਤਬ ਬਿਸਨ ਕਰਤ ਸੰਘਾਰਾ ॥

As the demons spread their sway, Vishnu annihilates them (by taking different forms).

ਸਕਲ ਅਸੁਰ ਇਕਠੇ ਤਹਾਂ ਭਏ ॥
ਸੁਰ ਅਰੁ ਗੁਰੁ ਮੰਦਰ ਚਲ ਗਏ ॥੧॥

Once all the demons got together at one place. Seeing them all the gods and preceptors went to their respective abodes.

ਸਬਹੂੰ ਮਿਲਿ ਅਸ ਕਰਜੋ ਬਿਚਾਰਾ ॥
ਦਈਤਨ ਕਰਤ ਘਾਤ ਅਸੁਰਾਰਾ ॥

All the demons got together and discussed that Vishnu always kills them.

ਤਾ ਤੇ ਐਸ ਕਰੋ ਕਿਛੁ ਘਾਤਾ ॥ ਜਾ ਤੇ ਬਨੇ ਹਮਾਰੀ ਬਾਤਾ ॥੨॥

Now they should attack in such a way as our majesty and honour remain in tact.

ਦਈਤ ਗੁਰੂ ਇਮ ਬਚਨ ਬਖਾਨਾ ॥ ਤੁਮ ਦਾਨਵੋ ਨ ਭੇਦ ਪਛਾਨਾ ॥

The guru of demons, Shukracharya, said : "O demons ! you have not comprehended this mystery so far.

ਵੇ ਮਿਲਿ ਜੱਗ ਕਰਤ ਬਹੁ ਭਾਂਤਾ ॥
ਕੁਸਲ ਹੋਤੁ ਤਾ ਤੇ ਦਿਨ ਰਾਤਾ ॥੩॥

These gods jointly perform different kids of *yajnas* as a result of which they are always safe"

ਤੁਮਹੂੰ ਕਰੋ ਜੱਗ ਆਰੰਭਨ ॥ ਬਿਜੈ ਹੋਇ ਤੁਮਾਰੀ ਤਾ ਤੇ ਰਣਿ ॥

"You should also begin performing *yajnas*. You will see that hence victory will be yours."

ਜੱਗ ਅਰੰਭਜ ਦਾਨਵਨ ਕਰਾ ॥
ਬਚਨ ਸੁਨਤ ਸੁਰ ਪੁਰ ਥਰਹਰਾ ॥੪॥

The demons began the *yajna*. Listening to it, the entire kingdom of gods was filled with fear.

ਬਿਸਨ ਬੋਲ ਕਰਿ ਕਰੋ ਬਿਚਾਰਾ ॥ ਅਬ ਕਛੁ ਕਰੋ ਮੰਤ੍ਰ ਅਸੁਰਾਰਾ ॥

All the gods went to Vishnu and said : "O killer of demons ! now make some remedy."

ਬਿਸਨ ਨਵੀਨ ਕਹਯੋ ਬਪੁ ਧਰਿਹੋ ॥
ਜੱਗ ਬਿਘਨ ਅਸੁਰਨ ਕੋ ਕਰਿਹੋ ॥੫॥

Vishnu replied that he will be born in a new body and disturb the *yajna* of demons.

ਬਿਸਨੁ ਅਧਿਕ ਕੀਨੋ ਇਸਨਾਨਾ ॥ ਦੀਨੇ ਅਮਿਤ ਦਿਜਨ ਕਹੁੱ ਦਾਨਾ ॥

Vishnu bathed at innumerable pilgrimage centres and gave away immense wealth in charity to brahmins.

ਮਨ ਮੋ ਕਵਲਾਸ੍ਰਿਜੋ ਗਜਾਨਾ ॥
ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੋ ਧਰਜੋ ਧਯਾਨਾ ॥੬॥

The lotus-born Brahma infused knowledge in Vishnu and the latter set his mind on the Timeless Lord.

ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਤਬ ਭਏ ਦਇਆਲਾ ॥ ਦਾਸ ਜਾਨ ਕਹ ਬਚਨ ਰਿਸਾਲਾ ॥

Then the Lord showed His grace and addressed His slave Vishnu with sweet words :

ਧਰੁ ਅਰਹੰਤ ਦੇਵ ਕੋ ਰੂਪਾ ॥ ਨਾਸ ਕਰੋ ਅਸੁਰਨ ਕੇ ਭੂਪਾ ॥੭॥

"O Vishnu ! You take the form of Arihant and annihilate the chiefs of demons

ਬਿਸਨ ਦੇਵ ਆਗਿਆ ਜਬ ਪਾਈ ॥ ਕਾਲਪੁਰਖ ਕੀ ਕਰੀ ਬਡਾਈ ॥

Vishnu received this decree from Divine and sang His eulogies.

ਭੂਅ ਅਰਹੰਤ ਦੇਵ ਬਨ ਆਯੋ ॥
ਆਨ ਅਉਰ ਹੀ ਪੰਥ ਚਲਾਯੋ ॥੮॥

Vishnu incarnated himself in this world in the form of Arihant, and the latter started a new *panth* or tradition.

ਜਬ ਅਸੁਰਨ ਕੋ ਭਜੋ ਗੁਰ ਆਈ ॥
ਬਹੁਤਿ ਭਾਂਤਿ ਨਿਜ ਮਤਹਿ ਚਲਾਈ ॥

When he became the preceptor of the demons, he started several new faiths.

ਸ੍ਰਾਵਗ ਮਤ ਉਪਰਾਜਨ ਕੀਆ ॥
ਸੰਤ ਸਬੂਹਨ ਕੋ ਸੁਖ ਦੀਆ ॥੯॥

One of these new faiths was Jainism. Thus he provided comfort to all the saints.

ਸਬਹੂੰ ਹਾਥ ਮੋਚਨਾ ਦੀਏ ॥ ਸਿਖਾ ਹੀਣ ਦਾਨਵ ਬਹੁ ਕੀਏ ॥

He made all hold pluckers in hand and thus made innumerable demons devoid of knowledge.

ਸਿਖਾ ਹੀਣ ਕੋਈ ਮੰਤ੍ਰ ਨ ਫੁਰੈ ॥
ਜੋ ਕੋਈ ਜਪੈ ਉਲਟ ਤਿਹ ਪਰੈ ॥੧੦॥

To these demons without knowledge did not recite a *mantra*, one suffered the opposite effect.

ਬਹੁਰਿ ਜਗ ਕੋ ਕਰਬ ਮਿਟਾਯੋ ॥ ਜੀਅ ਹਿੰਸਾ ਤੇ ਸਬਹੂੰ ਹਟਾਯੋ ॥

Then he put an end to the tradition of holding *yajna*. He made all give up violence towards all beings.

ਬਿਨ ਹਿੰਸਾ ਕੀਅ ਜੱਗ ਨ ਹੋਈ ॥
ਤਾ ਤੇ ਜੱਗ ਕਰੇ ਨਾ ਕੋਈ ॥੧੧॥

Since no *yajna* was possible without sacrifice of an animal, no *yajna* was organized.

ਯਾ ਤੇ ਭਯੋ ਜਗਨ ਕੋ ਨਾਸਾ ॥ ਜੋ ਜੀਯ ਹਨੇ ਹੋਇ ਉਪਹਾਸਾ ॥

Thus *yajnas* were put to an end. Whosoever killed a being was derided.

ਜੀਅ ਮਰੇ ਬਿਨ ਜੱਗ ਨ ਹੋਈ ॥
ਜੱਗ ਕਰੈ ਪਾਵੈ ਨਹੀ ਕੋਈ ॥੧੨॥

No *yajna* was possible without violence to an animal. Moreover, if one did perform a *yajna*, he achieved nothing

ਇਹ ਬਿਧ ਦੀਯੋ ਸਭਨ ਉਪਦੇਸਾ ॥ ਜੱਗ ਸਕੈ ਕੋ ਕਰ ਨ ਨਰੇਸਾ ॥

Thus Arihant preached in such a way as no king could perform a *yajna*.

ਅਪੰਥ ਪੰਥ ਸਬ ਲੋਗਨ ਲਾਯਾ ॥
ਧਰਮ ਕਰਮ ਕੋਊ ਕਰਨ ਨ ਪਾਯਾ ॥੧੩॥

All were put on the wrong path, nobody did any religious deed.

ਦੋਹਰਾ

Dohara

ਅੰਨਿ ਅੰਨਿ ਤੇ ਹੋਤੁ ਜਯੋਂ ; ਘਾਸਿ ਘਾਸਿ ਤੇ ਹੋਇ ॥

Just as grains are heaped of grains sown, and just as grass cause the growth of further grass,

ਤੈਸੇ ਮਨੁੱਸ ਮਨੁੱਸ ਤੇ ; ਅਵਰੁ ਨ ਕਰਤਾ ਕੋਇ ॥੧੪॥

similarly human is born of another human (implying that there was no Creator-God).

ਚੌਪਈ ॥

Chaupai

ਐਸ ਗਿਆਨ ਸਬੂਹਨ ਦ੍ਰਿੜਾਯੋ ॥ ਧਰਮ ਕਰਮ ਕੋਊ ਕਰਨ ਨ ਪਾਯੋ ॥

He gave this kind of knowledge to all and consequently no one was doing any religious deeds.

ਇਹ ਬ੍ਰਿਤ ਬੀਚ ਸਭੋ ਚਿਤ ਦੀਨਾ ॥
ਅਸੁਰ ਬੰਸ ਤਾ ਤੇ ਭਯੋ ਛੀਨਾ ॥੧੫॥

All got engrossed in such thinking and thus the demons began getting weak.

ਨਾਵਨ ਦੈਤ ਨ ਪਾਵੈ ਕੋਈ ॥ ਬਿਨੁ ਇਸਨਾਨ ਪਵਿਤ੍ਰ ਨ ਹੋਈ ॥

Such principles were determined that no one could even bathe, and none could become pious without bathing.

ਬਿਨੁ ਪਵਿਤ੍ਰ ਕੋਈ ਫੁਰੇ ਨ ਮੰਤ੍ਰਾ ॥
ਨਿਫਲ ਭਏ ਤਾ ਤੇ ਸਭ ਜੰਤ੍ਰਾ ॥੧੬॥

Without becoming pious, recitation of *mantras* was not possible. Thus all activities became fruitless.

ਦਸ ਸਹੰਸ੍ਰ ਬਰਖ ਕੀਅ ਰਾਜਾ ॥ ਸਬ ਜਗ ਮੋ ਮਤ ਐਸੁ ਪਰਾਜਾ ॥

Thus Arihant ruled for about ten thousand years, and spread his faith throughout the world.

ਧਰਮ ਕਰਮ ਸਬ ਹੀ ਮਿਟ ਗਯੋ ॥
ਤਾ ਤੇ ਛੀਨ ਅਸੁਰ ਕੁਲ ਭਯੋ ॥੧੭॥

Religion became absent from the earth and thus the demons got weakened.

ਦੇਵ ਰਾਇ ਜੀਅ ਮੋ ਭਲ ਮਾਨਾ ॥ ਬਡਾ ਕਰਮੁ ਅਬ ਬਿਸਨ ਕਰਾਨਾ ॥

The king Indra liked this very much in his heart that Vishnu had done a very vital job for them.

ਆਨੰਦ ਬਢਾ ਸੋਕੁ ਮਿਟ ਗਯੋ ॥
ਘਰਿ ਘਰਿ ਸਬਹੂੰ ਬਧਾਵਾ ਭਯੋ ॥੧੮॥

All (of the gods) gave up sorrow and became joyous. Songs of joy began to be sung in all houses

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਬਿਸਨ ਐਸ ਉਪਦੇਸ ਦੈ ; ਸਭ ਹੂੰ ਧਰਮ ਛੁਟਾਇ ॥

Vishnu, as a result of his preaching, caused all to give up religious activities.

ਅਮਰਾਵਤਿ ਸੁਰ ਨਗਰ ਮੋ ; ਬਹੁਰਿ ਬਿਰਾਜਜੋ ਜਾਇ ॥੧੯॥ (ਅਮਰਾ-ਵਤਿ ਬੋਲੋ)

Thereafter he again returned to his heavenly abode.

ਸ੍ਰਾਵਗੇਸ ਕੋ ਰੂਪ ਧਰ ; ਦੈਤ ਕੁਪੰਥ ਸਬ ਡਾਰ ॥
ਪ੍ਰੰਦ੍ਰਸਵੋਂ ਅਵਤਾਰ ਇਮ ਧਾਰਤ ਭਯੋ ਮੁਰਾਰ ॥੨੦॥

Thus Vishnu incarnated himself for the fifteenth time as the supreme preceptor of Jains and with a view to putting the demons on the wrong track.

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ ਪੰਦ੍ਰਸਵੋਂ ਅਵਤਾਰ ॥੧੫॥ ਅਰਹੰਤ ॥

Thus concludes the account of the fifteenth incarnation in the *Bachitra Natak*

ਅਥ ਮਨੁ ਰਾਜਾ ਅਵਤਾਰ ਕਥਨੰ॥

Now begins the account of King Manu

ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ॥

May Sri Bhagauti Ji help me

ਚੌਪਈ॥

Chaupai

ਸ੍ਰਾਵਗ ਮਤ ਸਬ ਹੀ ਜਨ ਲਾਗੇ ॥ ਧਰਮ ਕਰਮ ਸਬ ਹੀ ਤਜਿ ਭਾਗੇ ॥

The entire populace got converted to Jainism and they all gave up all religious deeds.

ਤਜਾਗ ਦਈ ਸਬਹੂੰ ਹਰਿ ਸੇਵਾ ॥
ਕੋਇ ਨ ਮਾਨਤ ਭੇ ਗੁਰ ਦੇਵਾ ॥੧॥

All of them discarded the service of God, and none had faith in the Timeless Lord.

ਸਾਧਿ ਅਸਾਧਿ ਸਬੈ ਹੁਐ ਗਏ ॥ ਧਰਮ ਕਰਮ ਸਬਹੂੰ ਤਜਿ ਦਏ ॥

The saints became unsaintly, and all discarded religious activities.

ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਆਗਜਾ ਤਬ ਦੀਨੀ ॥
ਬਿਸਨ ਚੰਦ ਸੋਈ ਬਿਧਿ ਕੀਨੀ ॥੨॥

Then God decreed and Vishnu acted as per the command of the Timeless Lord.

ਮਨੁ ਹ੍ਵੈ ਰਾਜ ਵਤਾਰ ਅਵਤਰਾ ॥
ਮਨੁ ਸਿਮਰਤਹਿ ਪ੍ਰਚੁਰ ਜਗ ਕਰਾ ॥

Vishnu incarnated himself in the form of King Manu. He preached *Manusmriti* throughout the world.

ਸਕਲ ਕੁਪੰਥੀ ਪੰਥ ਚਲਾਏ ॥ (ਕੁ-ਪੰਥੀ ਬੋਲੋ)
ਪਾਪ ਕਰਮ ਤੇ ਲੋਗ ਹਟਾਏ ॥੩॥

All those who had gone astray were brought back to the right track. Thus he freed them of all their sins.

ਰਾਜ ਅਵਤਾਰ ਭਯੋ ਮਨੁ ਰਾਜਾ ॥
ਸਬ ਹੀ ਸ੍ਰਜੇ ਧਰਮ ਕੇ ਸਾਜਾ ॥
Vishnu incarnated himself in the form of King Manu and graced again all religious deeds.
ਪਾਪ ਕਰਾ ਤਾਕੋ ਗਹਿ ਮਾਰਾ ॥
ਸਕਲ ਪ੍ਰਜਾ ਕੱਹੁ ਮਾਰਗ ਡਾਰਾ ॥੪॥
He who sinned was killed. Thus, the king did the good deed of bringing the entire mankind on the right track.

ਪਾਪ ਕਰਾ ਜਾਹੀ ਤੱਹ ਮਾਰਸ ॥ ਸਕਲ ਪ੍ਰਜਾ ਕਹੁੱ ਧਰਮ ਸਿਖਾਰਸ ॥
The sinner was instantly killed. The entire populace was given the education of remembering Divine Name

ਨਾਮ ਦਾਨ ਸਬਹੂੱਨ ਸਿਖਾਰਾ ॥ ਸ੍ਰਾਵਗ ਪੰਥ ਦੂਰ ਕਰ ਡਾਰਾ ॥੫॥
and of giving in charity. Thus the king made people discard Jainism

ਜੇ ਜੇ ਭਾਜਿ ਦੂਰ ਕਹੁੱ ਗਏ ॥ ਸ੍ਰਾਵਗ ਧਰਮ ਸੋਊ ਰਹਿ ਗਏ ॥
Only those who fled away from Manu's kingdom could keep their Jain faith.

ਅਉਰ ਪ੍ਰਜਾ ਸਬ ਮਾਰਗ ਲਾਈ ॥
ਕੁਪੰਥ ਪੰਥ ਤੇ ਸੁਪੰਥ ਚਲਾਈ ॥੬॥
The others followed the path of righteousness. They discarded the wrong track and followed the path of religion.

ਰਾਜ ਅਵਤਾਰ ਭਯੋ ਮਨੁ ਰਾਜਾ ॥ ਕਰਮ ਧਰਮ ਜਗ ਮੋ ਭਲ ਸਾਜਾ ॥
King Manu was Vishnu's incarnation, and he popularized the deeds of religion throughout the world.

ਸਕਲ ਕੁਪੰਥੀ ਪੰਥ ਚਲਾਏ ॥ ਪਾਪ ਕਰਮ ਤੇ ਧਰਮ ਲਗਾਏ ॥੭॥
All those who had gone astray were brought back to the right path. Those freed from sins were put on the path of religion.

ਦੋਹਰਾ॥
Dohara

ਪੰਥ ਕੁਪੰਥੀ ਸਬ ਲਗੇ ; ਸ੍ਰਾਵਗ ਮਤ ਭਯੋ ਦੂਰ ॥
Those going astray returned to the right path and thus Jainism got away from the masses.

ਮਨੁ ਰਾਜਾ ਕੋ ਜਗਤ ਮੋ ; ਰਹਿਯੋ ਸੁਜਸੁ ਭਰਪੂਰ ॥੮॥
For this job done, King Manu received eulogies throughout the world.

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਿਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ ਮਨੁਰਾਜਾ ਅਵਤਾਰ ਸੋਲ੍ਹਵਾਂ ॥੧੬॥ ਮਸਤ ਸੁਭ ਮਸਤੁ ॥

Thus concludes (the account of) the sixteenth incarnation of Vishnu

ਅਥ ਧਨੰਤਰ ਬੇਦ ਅਵਤਾਰ ਕਥਨੰ ॥

Now begins the narrative of Dhanvantri Vaid

ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ ॥

May Sri Bhagauti Ji help me.

ਚੌਪਈ॥

Chaupai

ਸਭ ਧਨਵੰਤ ਭਏ ਜਗ ਲੋਗਾ ॥ ਏਕ ਨ ਰਹਾ ਤਿਨੋ ਤਨ ਸੋਗਾ ॥

All people of the world became rich and they had no stress or strain on their body or mind.

ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਭੱਛਤ ਪਕਵਾਨਾ ॥
ਉਪਜਤ ਰੋਗ ਦੇਹ ਤਿਨ ਨਾਨਾ ॥੧॥

They relished varied recipes in consequence of which numerous maladies were born in their bodies.

ਰੋਗਾਕੁਲ ਸਬ ਹੀ ਭਏ ਲੋਗਾ ॥ (ਰੋਗਾ-ਕੁਲ ਬੋਲੋ)
ਉਪਜਾ ਅਧਿਕ ਪ੍ਰਜਾ ਕੋ ਸੋਗਾ ॥

All mankind was disquiet with these maladies.

ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਕੀ ਕਰੀ ਬਡਾਈ ॥
ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੀ ਤਿਨ ਪਰ ਹਰਿ ਰਾਈ ॥੨॥

They all sang eulogies of God and He showered his grace on all.

ਬਿਸਨ ਚੰਦ ਕੋ ਕਹਾ ਬੁਲਾਈ ॥ ਧਰ ਅਵਤਾਰ ਧਨੰਤਰ ਜਾਈ ॥

Timeless One summoned Vishnu and ordered him to take birth in the form of Dhanvantri (*Vaid*).

ਆਯੁਰ ਬੇਦ ਕੋ ਕਰੋ ਪ੍ਰਕਾਸਾ ॥ ਰੋਗ ਪ੍ਰਜਾ ਕੇ ਕਰੀਯਹੁ ਨਾਸਾ ॥੩॥

He was also told to spread the knowledge of Ayurveda and annihilate the maladies of the people.

ਦੋਹਰਾ

Dohara

ਤਾਤੇ ਦੇਵ ਇਕਤ੍ਰ ਹੁਐ ; ਮਥਜੋ ਸਮੁੰਦ੍ਰਹਿ ਜਾਇ ॥

Then all gods got together. They churned the ocean.

ਰੋਗ ਬਿਨਾਸਨ ਪ੍ਰਜਾ ਹਿਤ ; ਕਢੋ ਧਨੰਤਰ ਰਾਇ ॥੪॥

They got Dhanvantri from the ocean for the welfare of mankind and for the remedy of their maladies.

ਚੌਪਈ॥

Chaupai

ਆਯੁਰ ਬੇਦ ਤਿਨਿ ਕੀਯੋ ਪ੍ਰਕਾਸਾ ॥ ਜਗ ਕੇ ਰੋਗ ਕਰੇ ਸਬ ਨਾਸਾ ॥

He popularized Ayurveda and annihilated all diseases from the world.

ਬਈਦ ਸਾਸਤ੍ਰ ਕਹੁੱ ਪ੍ਰਗਟ ਦਿਖਾਵਾ ॥
ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਅਉਖਧੀ ਬਤਾਵਾ ॥੫॥

He brought Ayurvedic texts to light, put them before people and made mention of different kinds of medicines.

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਰੋਗ ਰਹਤ ਕਰ ਅਉਖਧੀ ; ਸਬ ਹੀ ਕਰੋ ਜਹਾਨ ॥

Providing medicine to the entire mankind, he made the world disease-free.

ਕਾਲ ਪਾਇ ਤੱਛਕ ਹਨਿਯੋ ; ਸੁਰ ਪੁਰ ਕੀਯੋ ਪਯਾਨ ॥੬॥

With the passage of time and after having been bitten by a snake, he returned to his heavenly abode

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਿਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ ਧਨੰਤ੍ਰ ਅਵਤਾਰ ਸਤਾਰਵਾਂ॥੧੭॥ ਸੁਭਮਸਤ॥

Thus concludes (the account of) the seventeenth incarnation of Dhanvantri Vaid

ਅਥ ਸੂਰਜ ਅਵਤਾਰ ਕਥਨੰ॥

Now begins the account of Suraj (Sun).

ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ॥

May Sri Bhagauti Ji help me.

ਚੌਪਈ॥

Chaupai

ਬਹੁਰ ਬਢੇ ਦਿਤ ਪੁਤ੍ਰ ਅਤੁਲਿ ਬਲਿ ॥
ਅਰਿ ਅਨੇਕ ਜੀਤੇ ਜਿਨ ਜਲ ਥਲ ॥

The power of demons, sons of Diti, increased very much and they trampled under their feet many enemies on earth and water.

ਕਾਲਪੁਰਖ ਕੀ ਆਗਜਾ ਪਾਈ ॥
ਸੂਰਜ ਅਵਤਾਰ ਧਰਜੋ ਹਰਿਰਾਈ ॥੧॥

Following the directive of Timeless Lord, Vishnu incarnated himself as Sun.

ਚੌਪਈ ॥
ਜੇ ਜੇ ਹੋਤ ਅਸੁਰ ਬਲਵਾਨਾ ॥ ਰਵਿ ਮਾਰਤ ਤਿਨ ਕੋ ਬਿਧਿ ਨਾਨਾ ॥

Whenever the demons got powerful, Sun killed them in various ways.

ਅੰਧਕਾਰ ਧਰਨੀ ਤੇ ਹਰੇ ॥ ਪ੍ਰਜਾ ਕਾਜ ਗ੍ਰਿਹ ਕੇ ਉਠਿ ਪਰੇ ॥੨॥

Sun eradicated darkness from earth and would wander hither and thither so as to provide comfort to the people.

ਨਰਾਜ ਛੰਦ॥

Naraj Chhand

ਬਿਸਾਰ ਆਲਸੰ ਸਬੈ ; ਪ੍ਰਭਾਤ ਲੋਗ ਜਾਗਹੀਂ ॥

Looking at Sun, people would give up their lethargy and wake up early morning.

ਅਨੰਤਿ ਜਾਪ ਕੋ ਜਪੈਂ ; ਬਿਅੰਤ ਧਜਾਨ ਪਾਗਹੀਂ ॥

They would concentrate on all-pervasive God and variously remembered His name.

ਦੁਰੰਤ ਕਰਮ ਕੋ ਕਰੈਂ ; ਅਥਾਪ ਥਾਪ , ਥਾਪ ਹੀਂ ॥

Performing difficult deeds, they would place in their hearts the Lord who otherwise cannot be put up anywhere.

ਗਾਇਤ੍ਰੀ ਸੰਧਿਯਾਨ ਕੈ ; ਅਜਾਪ ਜਾਪ , ਜਾਪ ਹੀਂ ॥੩॥

They would also recite Gayatri *mantras* in the evening.

ਸੁ ਦੇਵ ਕਰਮ ਆਦ ਲੈ ; ਪ੍ਰਭਾਤ ਜਾਗ ਕੈ ਕਰੈਂ ॥

All the people recited Divine Name in the morning and did noble deeds.

ਸੁ ਜੱਗ ਧੂਪ ਦੀਪ ਹੋਮ ; ਬੇਦ ਬਿਯਾਕਰਨ ਰਰੈਂ॥

They performed *yajnas*, *havan*, *hom*, etc, besides discoursing on the Vedas and their grammar.

ਸੁ ਪਿਤ੍ਰ ਕਰਮ ਹੈਂ ਜਿਤੇ ; ਸੋ ਬ੍ਰਿਤ ਬ੍ਰਿਤ ਕੋ ਕਰੈਂ ॥

They would also perform as per their capability duties towards their ancestors.

ਸੁ ਸਾਸਤ੍ਰ ਸਿਮ੍ਰਿਤ ਉਚਰੰ ; ਸੁ ਧਰਮ ਧਜਾਨ ਕੋ ਧਰੈਂ ॥੪॥

They would also recite Shastras and Smritis and perform religious deeds.

ਅਰਧ ਨਿਰਾਜ ਛੰਦ ॥

Ardh Naraj Chhand

ਸੁ ਧੂਮ ਧੂਮ ਧੂਮ ਹੀ ॥ ਕਰੰਤ ਸੈਨ ਭੂਮਿ ਹੀ ॥

Smoke arising from *yajnas* was seen all around. Everybody slept on earth.

ਬਿਅੰਤ ਧਯਾਨ ਧਜਾਵਹੀਂ ॥ ਦੁਰੰਤ ਠਉਰ ਪਾਵਹੀਂ ॥੫॥

People concentrated on God in diverse ways and realized the far-off places.

ਅਨੰਤ ਮੰਤ੍ਰ ਉਚਰੈਂ ॥ ਸੁ ਜੋਗ ਜਾਪਨਾ ਕਰੈਂ ॥

Reciting *mantras* of innumerable kinds, people performed yogic exercise and meditations.

ਨ੍ਰਿਬਾਨ ਪੁਰੁਖ ਧਯਾਵਹੀਂ ॥ ਬਿਮਾਨ ਅੰਤਿ ਪਾਵਹੀਂ ॥੬॥

They concentrated on the Immaculate Being and ultimately achieved the *biman,* the heavenly vehicle (to reach heaven).

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਬਹੁਤ ਕਾਲ ਇਮ ਬੀਤਯੋ ; ਕਰਤ ਧਰਮੁ ਅਰੁ ਦਾਨ ॥

Thus a long time passed by performing rigtheousness and giving charity.

ਬਹੁਰਿ ਅਸੁਰ ਬਢਿਯੋ ਪ੍ਰਬਲ ; ਦੀਰਘੁ ਕਾਇ ਦੁਤ ਮਾਨ ॥੭॥

Then appeared on the scene a demon, huge-bodied, powerful and majestic

ਚੌਪਈ ॥

Chaupai

ਬਾਣ ਪ੍ਰਜੰਤ ਬਢਤ ਨਿਤਪ੍ਰਤਿ ਤਨ ॥
ਨਿਸ ਦਿਨ ਘਾਤ ਕਰਤ ਦਿਜ ਦੇਵਨ ॥

His body increased by one arrow (about one yard) daily and he killed gods and brahmins day and night.

ਦੀਰਘੁ ਕਾਇਅੈ ਸੋ ਰਿਪੁ ਭਯੋ ॥
ਰਵਿ ਰਥਿ ਹਟਕ ਚਲਨ ਤੇ ਗਯੋ ॥੮॥

With the birth of such a huge-bodied animal even the chariot of Sun hesitated to move.

ਅੜਿਲ ॥

Aril

ਹਟਕ ਚਲਤ ਰਥੁ ਭਯੋ ; ਭਾਨ ਕੋਪਯੋ ਤਬੈ ॥
ਅਸਤ੍ਰ ਸਸਤ੍ਰ ਲੈ ਚਲਯੋ ; ਸੰਗ ਲੈ ਦਲ ਸਬੈ ॥

When the chariot came to a halt, Sun got highly enraged and moved ahead arming himself and taking his army along.

ਮੰਡਯੋ ਬਿਬਿਧ ਪ੍ਰਕਾਰ ; ਤਹਾਂ ਰਣ ਜਾਇਕੈ ॥
ਹੋ ਨਿਰਖ ਦੇਵ ਅਰੁ ਦੈਤ ; ਰਹੇ ਉਰਝਾਇਕੈ ॥੯॥

He began the battle in various ways, looking at which both the gods and demons were at a loss

ਗਹ ਗਹ ਪਾਣ ਕ੍ਰਿਪਾਣ ; ਦੁਬਹੀਯਾ ਰਣ ਭਿਰੇ ॥

Taking swords in hand. people from both sides entered the field of battle and clashed.

ਟੂਕ ਟੂਕ ਹੁਐ ਗਿਰੇ ; ਨ ਪਗ ਪਾਛੇ ਫਿਰੇ ॥

They began falling down in pieces but they refused to retract.

ਅੰਗਨਿ ਸੋਭੇ ਘਾਇ ; ਪ੍ਰਭਾ ਅਤਿ ਹੀ ਬਢੇ ॥

The wounds caused on their bodies added to their glamour and

ਹੋ ਬਸਤ੍ਰ ਮਲੋ ਛਿਟਕਾਇ ; ਜਨੇਤੀ ਸੇ ਚਢੇ ॥੧੦॥

they looked like members of a marriage party showing their (coloured) clothes

ਅਨਭਵ ਛੰਦ ॥

Anubhav Chhand

ਅਨਹਦ ਬੱਜੇ ॥ ਧੁਣ ਘਣ ਲੱਜੇ ॥

The clouds felt ashamed listening to the beating of drums.The armies moved ahead from all directions like the oncoming clouds.

ਘਣ ਹਣ ਘੋਰੰ ॥ ਜਣ ਬਣ ਮੋਰੰ ॥੧੧॥

It seemed as if a huge horde of peacocks had gathered in the forest.

ਮਧੁਰ ਧੁਨ ਛੰਦ ॥

Madhur Dhun Chhand

ਢਲ ਹਲ ਢਾਲੰ ॥ ਜਿਮ ਗੁਲ ਲਾਲੰ ॥

The shine of the shields looks like red roses.

ਖੜ ਭੜ ਬੀਰੰ ॥ ਤੜ ਸੜ ਤੀਰੰ ॥੧੨॥

The rustle of the moving soldiers and the sound of the arrows shot were also heard.

ਰੁਣ ਝੁਣ ਬਾਜੇ ॥ ਜਣ ਘਣ ਗਾਜੇ ॥

The sound like the thunder of clouds is heard in the field of battle.

ਢੰਮਕ ਢੋਲੰ ॥ ਖੜ ਰੜ ਖੋਲੰ ॥੧੩॥

The sound of the beating drums and the empty quivers is also heard

ਥਰ ਹਰ ਕੰਪੈ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਜੰਪੈ ॥

The warriors' bodies vibrate, and they think of God seeing the ferocity of battle.

ਰਣ ਰੰਗ ਰੱਤੇ ॥ ਜਣ ਗਣ ਮੱਤੇ ॥੧੪॥

All are engrossed in the battle and they are dyed in the hue of battle.

ਥਰਕਤ ਸੂਰੰ ॥ ਨਿਰਖਤ ਹੂਰੰ ॥

The warriors move hither and thither, and the fairies look at them with intent.

ਸਰਬਰ ਛੁਟੇ ॥ ਕਟ ਭਟ ਲਿਟੇ ॥੧੫॥

The warriors make supreme sacrificies. They become headless and breathe their last.

ਚਮਕਤ ਬਾਣੰ ॥ ਫਰਹ ਨਿਸਾਣੰ ॥

The arrows shine and flags flutter.

ਚਟ ਪਟ ਜੂਟੇ ॥ ਅਰ ਉਰ ਫੂਟੇ ॥੧੬॥

Warriors gather in front of one another. Blood flows out of the wounds on their chests

ਨਰ ਬਰ ਗੱਜੇ ॥ ਸਰ ਬਰ ਸੱਜੇ ॥

Armed with arrows, the warriors roar about.

ਸਿਲਹੱ ਸੰਜੋਯੰ ॥ ਸੁਰ ਪੁਰ ਪੋਯੰ ॥੧੭॥ (ਸੰਜੋਇਅੰ-ਬੋਲੋ)

They have put on armours and are ready to leave for heaven.

ਸਰ ਬਰ ਛੁਟੇ ॥ ਅਰ ਉਰ ਫੂਟੇ ॥

As soon as the five arrows are shot, the chest of the enemy is pierced through.

ਚਟ ਪਟ ਚਰਮੰ ॥ ਫਟ ਫੁਟ ਬਰਮੰ ॥੧੮॥

The shields are getting broken and the armours torn

ਨਰਾਜ ਛੰਦ ॥

Naraj Chhand

ਦਿਨੇਸ ਬਾਣ ਪਾਣ ਲੈ ; ਰਿਪੇਸ ਤਾਕ ਧਾਈਯੰ ॥

Sun, with arrow in hand, moved towards the huge-bodied demon.

ਅਨੰਤ ਜੁੱਧ ਕ੍ਰੱਧ ਸੁਧੁ ; ਭੂਮਿ ਮੈ ਮਚਾਈਯੰ ॥
In an enraged state, he began a ferocious battle.

ਕਿਤੇਕ ਭਾਜ ਚਾਲੀਯੰ ; ਸੁਰੇਸ ਲੋਗ ਕੋ ਗਏ ॥
Many people fled to seek shelter with the gods.

ਨਿਸੰਤ ਜੀਤ ਜੀਤ ਕੈ ; ਅਨੰਤ ਸੂਰਮਾ ਲਏ ॥੧੯॥
Sun, the eradicator of darkness, overcame many an enemy.

ਸਿਮਟ ਸੇਲ ਸਾਮੁਹੇ ; ਸਰਕ ਸੂਰ ਝਾੜਹੀਂ ॥
Warriors come face to face, get hold of the spear and attack.

ਬਬੱਕ ਬਾਧ ਜਜੋਂ ਬਲੀ ; ਹਲੱਕ ਹਾਕ ਮਾਰਹੀਂ ॥
They roar like the lion and challenge the opponent.

ਅਭੰਗ ਅੰਗ ਭੰਗ ਹ੍ਵੈ ; ਉਤੰਗ ਜੰਗ ਮੋ ਗਿਰੇ ॥
The well-proportioned limbs fall down in the battlefield.

ਸੁਰੰਗ ਸੂਰਮਾ ਸਬੈ ; ਨਿਸੰਗ ਜਾਨ ਕੈ ਅਰੇ ॥੨੦॥
Handsome and brave soldiers face the enemy fearlessly

ਅਰਧ ਨਰਾਜ ਛੰਦ ॥
Ardh Naraj Chhand

ਨਵੰ ਨਿਸਾਣ ਬਾਜੀਯੰ ॥ ਘਟਾ ਘਮੰਡ ਲਾਜੀਯੰ ॥
The clouds get ashamed at the loud sound of the drums.

ਤਬੱਲ ਤੁੰਦਰੰ ਬਜੇ ॥ ਸੁਣੰਤ ਸੂਰਮਾ ਗਜੇ ॥੨੧॥
The drums are beaten and hearing their sound, the warriors roar about.

ਸੁ ਜੂਝਿ ਜੂਝਿ ਕੈ ਪਰੈਂ ॥ ਸੁਰੇਸ ਲੋਗ ਬਿਚਰੈਂ ॥
The gods and their kings move about the field as they fight ferociously.

ਚੜੇ ਬਿਵਾਨ ਸੋਭਹੀ ॥ ਅਦੇਵ ਦੇਵ ਲੋਭਹੀ ॥੨੨॥
They move about aboard their *bimans* (Celestial vehicles) and both gods and demons feel enchanted looking at them.

ਬੇਲੀ ਬਿੰਦ੍ਰਮ ਛੰਦ ॥
Beli Bindram Chhand

ਡਹ ਡਹ ਸੁ ਡਾਮਰ ਡੰਕਣੀ ॥ ਕਹ ਕਹ ਸੁ ਕੂਕਤ ਜੋਗਣੀ ॥
The sound of the witches and the cries of *yoginis* is heard.

ਝਮ ਝਮਕ ਸਾਂਗ ਝਮੱਕੀਯੰ ॥ ਰਣਿ ਗਾਜ ਬਾਜ ਉਥੱਕੀਯੰ ॥੨੩॥

The spears shine brightly and the elephants and horses jump about in the field of battle.

ਢਮ ਢਮਕ ਢੋਲ ਢਮੱਕੀਯੰ ॥ ਝਲ ਝਲਕ ਤੇਗ ਝਲੱਕੀਯੰ ॥

The beating of drums is heard and the shine of swords dazzles.

ਜਟ ਛੋਰਿ ਰੁਦ੍ਰ ਤਹ ਨੱਚੀਯੰ ॥ ਬਿਕ੍ਰਾਰ ਮਾਰ ਜਹ ਮੱਚੀਯੰ ॥੨੪॥

Shiva, with loose hair, dances there, too. A ferocious battle goes on there.

ਤੋਟਕ ਛੰਦ ॥

Totak Chhand

ਉਥਕੇ ਰਣ ਬੀਰਣ ਬਾਜ ਬਰੰ ॥ ਝਮਕੀ ਘਣ ਬਿੱਜੁ ; ਕ੍ਰਿਪਾਣ ਕਰੰ ॥

In the field. the beautiful horses of warriors jumped about. Swords in the hands of warriors shine like lightning in the clouds.

ਲਹਕੇ ਰਣ ਧੀਰਣ ; ਬਾਣ ਉਰੰ ॥ ਰੰਗ ਸ੍ਰੋਣਤ ਰੱਤ ਕਢੇ ਦੁਸਰੰ ॥੨੫॥

Arrows pierced the chests of warriors are seen. Thus they shed blood of each other.

ਫਹਰੰਤ ਧੁਜਾ, ਥਹਰੰਤ ਭਟੰ ॥ ਨਿਰਖੰਤ ਲਜੀ ਛਬਿ ਸਿਯਾਮ ਘਟੰ ॥

Flags flutter and the soldiers seem to have got frightened.

ਚਮਕੰਤ ਸੁ ਬਾਣ ਕ੍ਰਿਪਾਣ ਰਣੰ ॥
ਜਿਮ ਕਉਧਿਤ ਸਾਵਣ ਬਿੱਜੁ ਘਣੰ ॥੨੬॥

The shine of swords and arrows puts to shame even the lightning in dark clouds.The entire scene looks as if it ligthened in the dark clouds of the rainy season.

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਕਥਾ ਬ੍ਰਿਧਿ ਤੇ ਮੈ ਡਰੋ ; ਕਹਾ ਕਰੋ ਬਖਜਾਨ ॥

How long can I go apprehending the narrative to become rather lengthy.

ਨਿਸਾਹੰਤ ਅਸੁਰੇਸ ਸੋ ; ਸਰ ਤੇ ਭਯੋ ਨਿਦਾਨ ॥੨੭॥

Ultimately, an arrow from Sun caused death of that demon.

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਿਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ ਸੂਰਜ ਅਵਤਾਰ ਅਸਟ ਦਸਮੋ ਅਵਤਾਰ ਸਮਾਪਤ ॥੧੮॥

Thus concludes the (account of the) eigtheenth incarnation Sun in the *Bachitra Natak*

ਅਥ ਚੰਦ ਅਵਤਾਰ ਕਥਨੰ ॥

Now begins the account of Moon

ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ॥

Salutation to the Divine

ਦੋਧਕ ਛੰਦ ॥

Dodhak Chhand

ਫੇਰਿ ਗਨੋ ਨਿਸਰਾਜ ਬਿਚਾਰਾ ॥ ਜੈਸ ਧਰਜੋ ਅਵਤਾਰ ਮੁਰਾਰਾ ॥

Now I think of another incarnation Moon, as to how Vishnu incarnated himself as Moon.

ਬਾਤ ਪੁਰਾਤਨ ਭਾਖ ਸੁਨਾਊਂ ॥ ਜਾ ਤੇ ਕਬ ਕੁਲ ਸਰਬ ਰਿਝਾਊਂ ॥੧॥

I narrate a hoary story listening to which all the poets will be pleased.

ਦੋਧਕ॥

ਨੈਕ ਕ੍ਰਿਸਾ ਕਹੁੱ ਠਉਰ ਨ ਹੋਈ ॥ ਭੂਖਨ ਲੋਗ ਮਰੈ ਸਭ ਕੋਈ ॥

At that time there was no cultivation at all and people died of hunger.

ਅੰਧਿ ਨਿਸਾ ਦਿਨ ਭਾਨੁ ਜਰਾਵੈ ॥ ਤਾਤੇ ਕ੍ਰਿਸ ਕਹੂੰ ਹੋਨ ਨ ਪਾਵੈ ॥੨॥

The nights were pitch darkness and the Sun was burning hot during the days. Consequently, nothing grew anywhere.

ਲੋਗ ਸਬੈ ਇਹ ਤੇ ਅਕੁਲਾਨੇ ॥ ਭਾਜਿ ਚਲੇ ਜਿਮ ਪਾਤ ਪੁਰਾਨੇ ॥

As a result of this, all beings were upset, and were dying the way old leaves do.

ਭਾਂਤ ਹੀ ਭਾਂਤ ਕਰੇ ਹਰਿ ਸੇਵਾ ॥ ਤਾਂਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨਿ ਭਏ ਗੁਰਦੇਵਾ ॥੩॥

All performed worship and service in various ways which pleased the Timeless Lord.

ਨਾਰਿ ਨ ਸੇਵਾ ਕਰੈਂ ਨਿਜ ਨਾਥੰ ॥ ਲੀਨੇ ਹੀ ਰੋਸੁ ਫਿਰੈਂ ਜੀਅ ਸਾਥੰ ॥

The wife would not (at that time) serve her husband and was ever displeased with him.

ਕਾਮਨਿ ਕਾਮੁ ਕਹੂੰ ਨ ਸੰਤਾਵੈ ॥ ਕਾਮ ਬਿਨਾ ਕੋਊ ਕਾਮੁ ਨ ਭਾਵੈ ॥੪॥

Women were never pricked by lust, and in the absence of any desire for sex the entire process of procreation came to a stop.

ਤੋਮਰ ਛੰਦ

Tomar Chhand

ਪੂਜੇ ਨ ਕੋ ਤ੍ਰੀਯਾ ਨਾਥ ॥ ਐਂਠੀ ਫਿਰੈ ਜੀਅ ਸਾਥ ॥

No wife worshipped her spouse, rather she was full of pride in herself.

ਦੁਖੁਵੈ ਨ ਤਿਨ ਕਹੁੱ ਕਾਮ ॥ ਤਾਤੇ ਨ ਬਿਨਵਤ ਬਾਮ ॥੫॥

She had no suffering, nor was she ever desirous of sex. Consequently, she lacked the sense of humility.

ਕਰ ਹੈ ਨ ਪਤਿ ਕੀ ਸੇਵ ॥ ਪੂਜੈ ਨ ਗੁਰ ਗੁਰਦੇਵ ॥
She served neither her husband nor the spiritual preceptors.

ਧਰ ਹੈਂ ਨ ਹਰਿ ਕੋ ਧਜਾਨ ॥ ਕਰਿ ਹੈਂ ਨ ਨਿਤ ਇਸਨਾਨ ॥੬॥
They did not meditate on God, nor did they bathe daily.

ਤਬ ਕਾਲਪੁਰਖ ਬੁਲਾਇ ॥ ਬਿਸਨੈ ਕਹਜੋ ਸਮਝਾਇ ॥
Then the Timeless Lord summoned Vishnu and advised him thus:

ਸਸਿ ਕੋ ਧਰਹੁ ਅਵਤਾਰ ॥ ਨਹੀ ਆਨ ਬਾਤ ਬਿਚਾਰ ॥੭॥
You incarnate yourself as Moon without bringing any second thought to mind.

ਤਬ ਬਿਸਨ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇ ॥ ਕਰਿ ਜੋਰਿ ਕਹੀ ਬਨਾਇ ॥
Vishnu bowed his head and said with folded hands:

ਧਰਿਹੋਂ ਦਿਨਾਂਤ ਵਤਾਰ ॥ ਜਿਤ ਹੋਇ ਜਗਤ ਕੁਮਾਰ ॥੮॥
I incarnate as Moon so that beauty increases in the world.

ਤਬ ਮਹਾਂ ਤੇਜ ਮੁਰਾਰ ॥ ਧਰਿਯੋ ਸੁ ਚੰਦ੍ਰ ਅਵਤਾਰ ॥
Then the highly majestic Vishnu took the form of Moon and

ਤਨਕੈ ਮਦਨ ਕੋ ਬਾਨ ॥ ਮਾਰਿਯੋ ਤ੍ਰੀਯਨ ਕੱਹੁ ਤਾਨਿ ॥੯॥
he shot arrows of lust on women.

ਤਾਂਤੇ ਭਈ ਤ੍ਰੀਯ ਦੀਨ ॥ ਸਬ ਗਰਬ ਹੁਐ ਗਯੋ ਛੀਨ ॥
As a result of this,women became humble by nature.

ਲਾਗੀ ਕਰਨ ਪਤਿ ਸੇਵ ॥ ਯਾ ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨਿ ਭਏ ਦੇਵ ॥੧੦॥
Their ego was gone. They again started serving their spouses. Consequently, all gods also got pleased.

ਬਹੁ ਕ੍ਰਿਸਾ ਲਾਗੀ ਹੋਨ ॥ ਲਖਿ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਕੀ ਜੌਨ ॥
Seeing the moon, the work of cultivation went on in full swing.

ਸਬ ਭਏ ਸਿਧ ਬਿਚਾਰ ॥ ਇਮ ਭਯੋ ਚੰਦ੍ਰ ਅਵਤਾਰ ॥੧੧॥
All the deeds under consideration came to fruition. Thus was moon, the Vishnu-incarnate, born.

ਚੌਪਈ ॥
Chaupai

ਇਮ ਹਰਿ ਧਰਾ ਚੰਦ੍ਰ ਅਵਤਾਰਾ ॥ ਬਢਿਯੋ ਗਰਬ ਲਹਿ ਰੂਪ ਅਪਾਰਾ ॥
Thus Vishnu incarnated himself as Moon, but he also became proud of his beauty.

ਆਨ ਕਿਸੂ ਕਹੁ ਚਿੱਤਿ ਨ ਲਿਆਯੋ ॥
ਤਾ ਤੇ ਤਾਹਿ ਕਲੰਕ ਲਗਾਯੋ ॥੧੨॥

He also stopped reflecting on anyone else. Consequently, he also got a slur.

ਭਜਤ ਭਯੋ ਅੰਬਰ ਕੀ ਦਾਰਾ ॥ ਤਾ ਤੇ ਕੀਯ ਮੁਨ ਰੋਸ ਅਪਾਰਾ ॥

He got infatuated with the wife of Gautam *rishi* which made the *rishi* enraged.

ਕ੍ਰਿਸਨਾਰਜੁਨ ਮ੍ਰਿਗ ਚਰਮ ਚਲਾਯੋ ॥
ਤਿਹੱ ਕਰਿ ਤਾਹਿ ਕਲੰਕ ਲਗਾਯੋ ॥੧੩॥

He attacked him with his deer-skin which caused a slur on him

ਸ੍ਰਾਪ ਲਗਯੋ ਤਾਂ ਕੋ ਮੁਨਿ ਸੰਦਾ ॥ ਘਟਤ ਬਢਤ ਤਾ ਦਿਨ ਤੇ ਚੰਦਾ ॥

He suffered the *rishi's* curse as a result of which he daily increases or decreases.

ਲਜਿਤ ਅਧਿਕ ਹਿਰਦੇ ਮੋ ਭਯੋ ॥
ਗਰਬ ਅਖਰਬ ਦੂਰ ਹੁਐ ਗਯੋ ॥੧੪॥

This process made him rather shameful and all its ego got shattered.

ਤਪਸਾ ਕਰੀ ਬਹੁਰੁ ਤਿਹੱ ਕਾਲਾ ॥ ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਪੁਨ ਭਯੋ ਦਿਆਲਾ ॥

Then he again meditated for a long time as a result of which Lord was again pleased with him.

ਛਈ ਰੋਗ ਤਹ ਸਕਲ ਬਿਨਾਸਾ ॥
ਭਯੋ ਸੂਰ ਤੇ ਊਚ ਨਿਵਾਸਾ ॥੧੫॥

His malady was gone and as a result of Divine grace he got a place in sky higher than even sun.

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਵਤਾਰ ਉੱਨੀਸਵੋਂ ॥੧੯॥ ਸੁਭ ਮਸਤੁ ॥

Thus concludes the (account of the) nineteenth incarnation, moon.

ੴ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ ॥

One Oankar Victory be to the Wondrous Lord

ਅਥ ਬੀਸਵਾਂ ਰਾਮ ਅਵਤਾਰ ਕਥਨੰ॥

Rama Avtar

Now begins the account of twentieth incarnation Rama

ਚੌਪਈ ॥

Chaupai

ਅਬ ਮੈ ਕਹੌ ਰਾਮ ਅਵਤਾਰਾ ॥ ਜੈਸ ਜਗਤ ਮੋ ਕਰਾ ਪਸਾਰਾ ॥

Now I narrate (the story of) Rama as he lived his life in this world.

ਬਹੁਤੁ ਕਾਲ ਬੀਤਤ ਭਜੋ ਜਬੈ ॥
ਅਸੁਰਨ ਬੰਸ ਪ੍ਰਗਟ ਭਜੋ ਤਬੈ ॥੧॥

After the passage of a long time, the family of demons began to increase

ਅਸੁਰ ਲਗੇ ਬਹੁ ਕਰੈ ਬਿਖਾਧਾ ॥ ਕਿਨਹੂੰ ਨ ਤਿਨੈ ਤਨਕ ਮੈ ਸਾਧਾ ॥

The demons began to make much mischief and none could set them right soon.

ਸਕਲ ਦੇਵ ਇਕਠੇ ਤਬ ਭਏ ॥
ਛੀਰ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਜਹ ਥੋ ਤਿਹ ਗਏ ॥੨॥

Then all the gods got together and from there went to *kshirasagar*, the ocean of milk.

ਬਹੁ ਚਿਰ ਬਸਤ ਭਏ ਤਿਹ ਠਾਮਾ ॥ ਬਿਸਨੁ ਸਹਿਤ ਬ੍ਰਹਮਾ ਜਿੱਹ ਨਾਮਾ॥

They lived there for quite long. Vishnu and Brahma were also there with them.

ਬਾਰ ਬਾਰ ਹੀ ਦੁਖਤ ਪੁਕਾਰਤ ॥
ਕਾਨ ਪਰੀ ਕਲ ਕੇ ਧੁਨਿ ਆਰਤ ॥੩॥

In their agony they made repeated prayers which ultimately reached the ear of Akalpurakh.

ਤੋਟਕ ਛੰਦ॥

Totak Chhand

ਬਿਸਨਾਦਕ ਦੇਵ ਲਖੇ ਬਿਮਨੰ ॥ ਮ੍ਰਿਦ ਹਾਸ ਕਰੀ ; ਕਰ ਕਾਲ ਧੁਨੰ ॥

When Akalpurakh saw Vishnu and other gods in a mood of depression, He first smiled and then uttered aloud :

ਅਵਤਾਰ ਧਰੋ ; ਰਘੁਨਾਥ ਹਰੰ ॥ ਚਿਰ ਰਾਜ ਕਰੋ ; ਸੁਖ ਸੋ ਅਵਧੰ ॥੪॥

" O Vishnu ! you go to the mundane worlds in the form of Rama and there rule in Avadh for quite a long time

ਬਿਸਨੇਸ ਧੁਣੰ ; ਸੁਣਿ ਬ੍ਰਹਮ ਮੁਖੰ ॥ ਅਬ ਸੁੱਧ ਚਲੀ ; ਰਘੁਬੰਸ ਕਥੰ ॥

Vishnu heard this command from the lips of Brahma (and accepted it). Now begins the story proper of Rama's family.

ਜੁ ਪੈ ਛੋਰ ਕਥਾ ; ਕਵਿ ਯਾਹ ਰਢੈ ॥
ਇਨ ਬਾਤਨ ਕੋ ; ਇਕ ਗ੍ਰੰਥ ਬਢੈ ॥੫॥

If the poet wanted to narrate details of the story, it would require a full volume.

ਤਿੱਹ ਤੇ ਕਹੀ ; ਥੋਰੀਐ ਬੀਨ ਕਥਾ॥ ਬਲਿ ਤ੍ਵੈ ਉਪਜੀ ; ਬੁਧ ਮੱਧਿ ਜਥਾ॥

Thus the story is being narrated in brief and selectively as has emerged in my intellect by your might.

ਜੱਹ ਭੂਲਿ ਭਈ ; ਹਮ ਤੇ ਲਹੀਯੋ ॥
ਸੁ ਕਬੋ ; ਤੱਹ ਅਛ੍ਰ ਬਨਾ ਕਹੀਯੋ ॥੬॥

For my ommisions I am responsible and O God, bless me to say this story through the medium of a fine language.

ਰਘੁਰਾਜ ਭਯੋ ; ਰਘੁਬੰਸ ਮਣੰ ॥ ਜਿਹ ਰਾਜ ਕਰਜੋ ; ਪੁਰ ਅਉਧ ਘਣੰ ॥

King Raghu has been the pre-eminent name in the Raghu dynasty. He ruled for long in Avadhpuri (Ayodhya).

ਸੋਊ ਕਾਲਿ ਜਿਣਜੋ ; ਨ੍ਰਿਪਰਾਜ ਜਬੰ ॥ (ਨ੍ਰਿਪ-ਰਾਜ ਬੋਲੋ)
ਭੂਅ ਰਾਜ ਕਰਜੋ ; ਅਜ ਰਾਜ ਤਬੰ ॥੭॥

When death overcame Raghu, he was succeeded by King Aj to rule there.

ਅਜ ਰਾਜ ਹਣਜੋ ; ਜਬ ਕਾਲ ਬਲੀ ॥
ਸੁ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕਥਾ ; ਦਸਰਥ ਚਲੀ ॥

When the great king Aj was also overcome by death, crown was put on the head of Dasharath.

ਚਿਰ ਰਾਜ ਕਰੋ ; ਸੁਖ ਸੋਂ ਅਵਧੰ ॥
ਮ੍ਰਿਗ ਮਾਰ ਬਿਹਾਰ ; ਬਣੰ ਸੁ ਪ੍ਰਭੰ ॥੮॥

He also ruled over Avadh (Ayodhya) in peace. He also used to go (unchallenged) deep into the beautiful forests chasing animals

ਜਗ ਧਰਮ ਕਥਾ ; ਪਚੁਰੀ ਤਬ ਤੇ ॥ ਸੁਮਿਤ੍ਰੇਸ ਮਹੀਪ ; ਭਯੋ ਜਬ ਤੇ ॥

Since kingship came to Dasharath, the husband of Sumitra, religious ceremonies increased.

ਦਿਨ ਰੈਣ ਬਨੈਸਨ ; ਬੀਚ ਫਿਰੈ ॥
ਮ੍ਰਿਗਰਾਜ ਕਰੀ ; ਮ੍ਰਿਗ ਨੇਤਿ ਹਰੈ ॥੯॥

The king would roam in the forests hunting lion, elephant and deer.

ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਕਥਾ ; ਉਹ ਠੌਰ ਭਈ ॥ ਅਬ ਰਾਮ ਜਯਾ ; ਪਰ ਬਾਤ ਗਈ ॥

Things went on thus in Avadh and we come to the story of Rama's mother.

ਕੁਹੜਾਮ ਜਹਾਂ ; ਸੁਨੀਐ ਸਹਰੰ ॥
ਤੱਹ ਕੌਸਲ ਰਾਜ ; ਨ੍ਰਿਪੇਸ ਬਰੰ ॥੧੦॥

There was a warrior king known as Kaushalraj in a town named Ghuram.

ਉਪਜੀ ਤੱਹ ਧਾਮ ; ਸੁਤਾ ਕੁਸਲੰ ॥ ਜੱਹ ਜੀਤ ਲਈ ; ਸਸ ਅੰਸ ਕਲੰ ॥

In his house was born a daughter, named Kaushalya. She seemed to excel the moon-beam in beauty.

ਜਬ ਹੀ ਸੁਧ ਪਾਇ ਸੁਯੰਬਰਿ ਕਰਿਓ ॥
ਅਵਧੇਸ ਨਰੇਸਹ ਚੀਨ ਬਰਿਓ ॥੧੧॥

A *swayambar* was arranged as she came of age and she chose Dasharath, the ruler of Avadh, as her husband.

ਪੁਨਿ ਸੈਨ ਸੁਮਿੱਤ੍ਰ ; ਨਰੇਸ ਬਰੰ ॥ ਜਿਹ ਜੁੱਧ ਲੀਏ ਮੱਦ੍ਰ ਦੇਸ ਹਰੰ ॥

There was a great warrior King, named Sumitar, who has overrun Madr Desh.

ਸੁਮਿਤ੍ਰਾ ਤਿੱਹ ਧਾਮ ਭਈ ਦੁਹਿਤਾ ॥
ਜਿੱਹ ਜੀਤ ਲਈ ; ਸਸਿ ਸੂਰ ਪ੍ਰਭਾ ॥੧੨॥

In his house was born a daughter, Sumitra. She was so beautiful that she seemed to excel both Sun and Moon.

ਸੋਊ ਬਾਰਿ ਸਬੁਧ ; ਭਈ ਜਬ ਹੀ ॥ ਅਵਧੇਸਹ ਚੀਨ ; ਬਰਿਓ ਤਬ ਹੀ ॥

When Sumitra was past her childhood and became of age, she also chose Avadh-king as her husband.

ਗਨ ਯਾਹ ; ਭਣੋ ਕਸਟੁਆਰ ਨ੍ਰਿਪੰ ॥
ਜਿਹ ਕੇਕਈ ਧਾਮ ਸੁ ਤਾਸੁ ਪ੍ਰਭੰ ॥੧੩॥ (ਕੇ-ਕਈ ਬੋਲੋ)

The same happened to the king of Kaikeya in whose palace was born a charming and beautiful daughter, Kaikeyi.

ਇਨ ਤੇ ਗ੍ਰਹ ਮੋ ਸੁਤ ਜਉ ਨ ਥੀਓ ॥
ਤਬ ਬੈਠਿ ਨਰੇਸ ਬਿਚਾਰ ਕੀਓ ॥

His earlier wives had not yet given birth to a son (when King Dasharath married Kaikeyi).

ਤਬ ਕੇਕਈ ਨਾਰ ਬਿਚਾਰ ਕਰੀ ॥
ਜਿਹੱ ਤੇ ਸਸ ਸੂਰਜ ਸੋਭ ਧਰੀ ॥੧॥

The king of Kakeya held a conference with her daughter who excelled Sun and Moon in beauty so as to think of the status of the son who might be born to her.

ਤਿੱਹ ਬਿਯਾਹਤ ਮਾਂਗ ਲਏ ਦੁਬਰੰ ॥ ਜਿੱਹ ਤੇ ਅਵਧੇਸ ਕੇ ਪ੍ਰਾਣ ਹਰੰ ॥

Soon after the marriage, she secured two promises from the king. These later on caused the king's death.

ਸਮਝੀ ਨ ਨਰੇਸਰ ਬਾਤ ਹੀਏ ॥
ਤਬ ਹੀ ਤਿਹੱ ਕੋ ਬਰ ਦੋਇ ਦੀਏ ॥੧੫॥

The king failed to comprehend the mystery (of seeking two promises) and gave the word.

ਪੁਨਿ ਦੇਵ ਅਦੇਵਨ ਜੁੱਧ ਪਰੋ ॥
ਜੱਹ ਜੁੱਧ ਘਣੋ ਨ੍ਰਿਪ ਆਪ ਕਰੋ ॥

There took place a war between gods and demons. The king himslf took part in this ferocious battle.

ਹਤ ਸਾਰਥੀ ਸਿਯੰਦਨ ਨਾਰ ਹਕਿਯੋ ॥
ਯਹ ਕੌਤਕ ਦੇਖ ਨਰੇਸ ਚਕਿਯੋ ॥੧੬॥

When the king's charioteer got killed in the battle, Kakei herself acted as one. On seeing this miracle, the king was wonderstruck.

ਪੁਨ ਰੀਝ ਦਏ ਦੋਊ ਤੀਅ ਬਰੰ ॥
ਚਿਤ ਮੋ ਸੁ ਬਿਚਾਰ ਕਛੂ ਨ ਕਰੰ ॥

The king was so pleased that he again made two promises without any serious reflection or apprehension.

ਕਹੀ ਨਾਟਕ ਮੱਧ ਚਰਿਤ੍ਰ ਕਥਾ ॥
ਜੱਯ ਦੀਨ ਸੁਰੇਸ ਨਰੇਸ ਜਥਾ ॥੧੭॥

The story as to how did the king help Indra secure victory is narrated in the "Hanuman Natak" as well as in (the Guru's own) "Charitra- Pakhayan"

ਅਰਿ ਜਿਤੀਅ ਏਕ ਅਨੇਕ ਬਿਧੰ ॥ ਸਬ ਕਾਜ ਨਰੇਸ੍ਵਰ ਕੀਨ ਸਿਧੰ ॥

The king fulfilled all his worldly desires by overpowering the enemies in various ways.

ਦਿਨ ਰੈਣ ਬਿਹਾਰਤ ਮਧਿ ਬਣੰ ॥
ਜਲ ਲੈਨ ਦਿਜਾਇ ਤਹਾਂ ਸ੍ਰਵਣੰ ॥੧੮॥

The king spent his days and nights in the forest (enjoying himself). There once Shravan, a brahmin, went to fetch water.

ਪਿਤ ਮਾਤ ਤਜੇ ਦੋਊ ਅੰਧ ਭੁਯੰ ॥
ਗਹਿ ਪਾਤ੍ਰ ਚਲਿਯੋ ਜਲੁ ਲੈਨ ਸੁਯੰ ॥

He left his blind parents behind sitting on ground. He took up a pitcher and set out to fetch water.

ਮੁਨਿ ਨੋਦਿਤ ਕਾਲ ਸਿਧਾਰ ਤਹਾਂ ॥
ਨ੍ਰਿਪ ਬੈਠ ਪਤਊਵਨ ਬਾਂਧ ਜਹਾਂ ॥੧੯॥

The brahmin went in that direction as guided by death itself. The king sat there in a tempory hutment (waiting for a prey to hunt).

ਭਭਕੰਤ ਘਟੰ ਅਤਿ ਨਾਦਿ ਹੂਅੰ ॥
ਧੁਨਿ ਕਾਨ ਪਰੀ ਅਜਰਾਜ ਸੂਅੰ ॥
As he put pitcher in water to be filled, the air pushed out by water gave a gurgling sound.

ਗਹਿ ਪਾਣਿ ਸੁ ਬਾਣਹਿ ਤਾਨ ਧਨੰ ॥
ਮ੍ਰਿਗ ਜਾਣ ਦਿਜੰ ਸਰ ਸੁਧ ਹਨੰ ॥੨੦॥
The king put arrow on the bow, stretched it and shot the arrow at the brahmin mistaking him for a deer. The brahmin got killed there.

ਗਿਰ ਗਇਯੋ ਸੁ ਲਗੇ ਸਰ ; ਸੁਧ ਮੁਨੰ ॥ ਨਿਸਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਹਹਕਾਰ ਧੁਨੰ ॥
Muni Shravan Kumar fell down as soon as hit by the arrow. A cry came out of his lips.

ਮ੍ਰਿਗ ਨਾਤ ਕਹਾ ਨ੍ਰਿਪ ਜਾਇ ਲਹੈ ॥
ਦਿਜ ਦੇਖ ਦੁਊ ਕਰ ਦਾਂਤ ਗਹੇ ॥੨੧॥
The king also went in that direction to see his hunted deer but was surprised and grief-stricken to see the Brahmin.

ਸਰਵਣ ਬਾਚਿ ॥
Shravan's Utterences

ਕਛੁ ਪ੍ਰਾਨ ਰਹੇ ਤਿਹ ਮਧ ਤਨੰ ॥ ਨਿਕਰੰਤ ਕਹਾ ਜੀਅ ਬਿਪ ਨ੍ਰਿਪੰ ॥
Shravan had some life still left in him. As he was about to breath his last, he said to the king :

ਮੁਰ ਤਾਤਰ ਮਾਤ ਨ੍ਰਿਚਛ ਪਰੇ ॥
ਤਿੱਹ ਪਾਣਿ ਪਿਆਇ ਨ੍ਰਿਪਾਧ ਮਰੇ ॥੨੨॥
"My mother and father are blind and they sit thither. Please go and give water to them who are half-dead with thirst"

ਪਾਧੜੀ ਛੰਦ ॥
Padhari Chhand

ਬਿਨ ਚੱਛ ਭੂਪ ; ਦੋਊ ਤਾਤ ਮਾਤ ॥ ਤਿਨ ਦੇਹ ਪਾਨਿ ; ਤੁਹ ਕਹੌ ਬਾਤ ॥
O king ! my parents are blind. Listen to me and give them water. Do not tell them of what has happened to me.

ਮਮ ਕਥਾ ਨ ; ਤਿਨ ਕਹੀਯੋ ਪ੍ਰਬੀਨ ॥
ਸੁਨਿ ਮਰਜੋ ਪੁੱਤ੍ਰ ; ਤੇਊ ਹੋਹਿ ਛੀਨ ॥੨੩॥
The news of son's death will cause them much suffering and death.

ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਜਬੈ ; ਦਿਜ ਕਹੇ ਬੈਨ ॥ ਜਲ ਸੁਨਤ ਭੂਪ ; ਚੁਐ ਚਲੇ ਨੈਨ ॥

When the brahmin said these words and the king learnt of the need for water, his eyes became flooded with water.

ਧ੍ਰਿਗ ਮੋਹ ; ਜਿਨਸੁ ਕੀਨੋ ਕੁਕਰਮ ॥ (ਕੁ-ਕਰਮ ਬੋਲੋ)
ਹਤਿ ਭਯੋ ਰਾਜ ; ਅਰ ਗਯੋ ਧਰਮ ॥੨੪॥

"Damn me, the doer of this wicked deed. I have failed in my kingly duty, and I am devoid of dharma"

ਜਬ ਲਯੋ ਭੂਪ ; ਤਿੱਹ ਸਰ ਨਿਕਾਰ ॥ ਤਬ ਤਜੇ ਪ੍ਰਾਣ ; ਮੁਨ ਬਰ ਉਦਾਰਿ ॥

When the king brought Shravan out of the pond, the benevolent *muni* (Sharvan) breathed his last.

ਪੁਨਿ ਭਯੋ ਰਾਵ ; ਮਨ ਮੈ ਉਦਾਸ ॥
ਗ੍ਰਹ ਪਲਟ ਜਾਨ ; ਕੀ ਤਜੀ ਆਸ ॥੨੫॥

At this the king became sad and gave up all hope of returning home.

ਜੀਅ ਠਟੀ ਕਿ ਧਾਰੋ ਜੋਗ ਭੇਸ ॥
ਕਹੂੰ ਬਸੌਂ ਜਾਇ ਬਨਿ ਤਿਆਗਿ ਦੇਸ ॥

An idea came to him to become an ascetic, to renounce household and reside in forests.

ਕਿਹੱ ਕਾਜ ਮੋਰ ਯਹ ਰਾਜ ਸਾਜ ॥
ਦਿਜ ਮਾਰਿ ਕੀਯੋ ਜਿਨ ਅਸ ਕੁਕਾਜ ॥੨੬॥

'To me all kingly comforts are futile since I have done the wicked deed of killing a brahmin'

ਇਹ ਭਾਂਤ ਕਹੀ ; ਪੁਨਿ ਨ੍ਰਿਪ ਪ੍ਰਬੀਨ ॥
ਸਬ ਜਗਤਿ ; ਕਾਲ ਕਰਮੈ ਅਧੀਨ ॥

The king again said that he has overpowered everything that is there in time and

ਅਬ ਕਰੋ ; ਕਛੂ ਐਸੋ ਉਪਾਇ ॥
ਜਾ ਤੇ ਸੁ ਬਚੈ ; ਤਿਹੱ ਤਾਤ ਮਾਇ ॥੨੭॥

space "Now", he said, "I should do something so that his parents are saved"

ਭਰਿ ਲਯੋ ਕੁੰਭ ; ਸਿਰ ਪੈ ਉਠਾਇ ॥
ਤੱਹ ਗਯੋ ਜਹਾਂ ; ਦਿਜ ਤਾਤ ਮਾਇ ॥

He filled the pitcher with water and placed it on his head. He went where his parents sat.

ਜਬ ਗਯੋ ਨਿਕਟਿ ; ਤਿਨ ਕੇ ਸੁ ਧਾਰ ॥
ਤਬਲਖੀ ਦੁਹੂੰ ; ਤਿਹ ਪਾਵ ਚਾਰ ॥੨੮॥

When the king approached them, they heard the sound of somebody's footsteps.

ਦਿਜੁ ਬਾਚ ਰਾਜ ਸੋ ॥

Brahmin's Address to the King

ਕਹ ਕਹੋ ਪੁਤ੍ਰ ਲਾਗੀ ਅਵਾਰ ॥ ਸੁਨਿ ਰਹਿਓ ਮੋਨ ਭੂਪਤ ਉਦਾਰ ॥

Tell us son, how did you get so late ? On hearing this the benevolent king kept quiet. He again said :

ਫਿਰਿ ਕਹਜੋ ਕਾਹਿ ; ਬੋਲਤ ਨ ਪੂਤ ॥
ਚੁਪ ਰਹੇ ਰਾਜ ; ਲਹਿ ਕੈ ਕਸੂਤ ॥੨੯॥

"why don't you respond, son ?" The king still remained silent apprehending the worst.

ਨ੍ਰਿਪ ਦੀਓ ਪਾਨਿ ; ਤਿਹੱ ਪਾਨਿ ਜਾਇ ॥
ਚਕਿ ਰਹੇ ਅੰਧ ; ਤਿਹੱ ਕਰ ਛੁਹਾਇ ॥

The king went near and gave water in their hands. As they touched his hand, they got startled.

ਕਰ ਕੋਪ ਕਹਿਯੋ ; ਤੂ ਅਹਿ ਕੋਇ ॥
ਇਮ ਸੁਨਤ ਸਬਦ ; ਨ੍ਰਿਪ ਦਯੋ ਰੋਇ ॥੩੦॥

In a fury, they said "who are you?" On hearing this, the king started weeping.

ਰਾਜਾ ਬਾਜ ਦਿਜ ਸੋ ॥

King's Address to the brahmin

ਪਾਧੜੀ ਛੰਦ ॥
ਹੱਉ ਪੁਤ੍ਰ ਘਾਤ ; ਤਵ ਬ੍ਰਹਮਣੇਸ ॥
ਜਿਹੱ ਹਨਿਯੋ ਸ੍ਰਵਣ ; ਤੁਵ ਸੁਤ ਸੁਦੇਸ ॥

"O great brahmin, I am the killer of your son–the one who has killed your good son, Sharvan.

ਮੈ ਪਰਜੋ ਸਰਣ ; ਦਸਰਥ ਰਾਇ ॥
ਚਾਹੋ ਸੁ ਕਰੋ ; ਮੋਹਿ ਬਿਧ ਆਇ ॥੩੧॥

I, King Dasharath, seek your protection. You can do to me whatever you wish.

ਰਾਖੈ ਤੂ ਰਾਖ ; ਮਾਰੈ ਤੁ ਮਾਰੁ ॥ ਮੈਂ ਪਰੋ ਸਰਣ ; ਤੁਮਰੈ ਦੁਆਰਿ ॥

You may either absolve me or kill me. I submit myself to your protection.

ਤਬ ਕਹੀ ਤਿਨੋ ; ਦਸਰਥ ਰਾਇ ॥
ਬਹੁ ਕਾਸਟ ਅਗਿਨ ; ਦਵੈ ਦੇਇ ਮੰਗਾਇ ॥੩੨॥

Then they said : "King Dasharath, send for huge quantity of wood"

ਤਬ ਲੀਯੋ ਅਧਿਕ ਕਾਸਟ ਮੰਗਾਇ ॥
ਚੜਿ ਬੈਠੇ ਤਹਾਂ ਸਲ ਕੰਉ ਬਨਾਇ ॥

The king arranged for huge quantity of wood. They made a pyre of them and sat over them.

ਚਹੂੰ ਓਰ ਦਈ ਜੁਆਲਾ ਜਗਾਇ ॥
ਦਿਜ ਜਾਨ ਗਈ ਪਾਵਕ ਸਿਰਾਇ ॥੩੩॥

Fire was lit on all four sides. Thus, both of them ended their physical sojourn.

ਤਬ ਜੋਗ ਅਗਨਿ ਤਨ ਤੇ ਉਪ੍ਰਾਜ ॥
ਦੁਹੂੰ ਮਰਨ ਜਰਨ ਕੋ ਸਜਿਯੋ ਸਾਜ ॥

Then they produced with their yogic fire from their bodies : they thus planned to end their lives.

ਤੇ ਭਸਮ ਭਏ ਤਿਹ ਬੀਚ ਆਪ ॥
ਤਿਨ ਕੋਪ ਦੁਹੂੰ ; ਨ੍ਰਿਪ ਦੀਯੋ ਸਰਾਪ ॥੩੪॥

Both of them burnt themselves to ashes. Before they died, they gave a curse to the king

ਦਿਜ ਬਾਚ ਰਾਜਾ ਸੋ ॥

Address to the King

ਜਿਮ ਤਜੇ ਪ੍ਰਾਣ ਹਮ ਸੁਤਿ ਬਿਛੋਹ ॥
ਤਿਮ ਲਗੋ ਸ੍ਰਾਪ ਸੁਨ ਭੂਪ ਤੋਹ ॥

“As we have lost our lives in separation of our son, we curse you suffer the same.”

ਇਮ ਭਾਖਿ ਜਰਜੋ ; ਦਿਜ ਸਹਤ ਨਾਰਿ ॥
ਤਜ ਦੇਹ ਕੀਯੋ ; ਸੁਰ ਪੁਰ ਬਿਹਾਰ ॥੩੫॥

Saying this the *muni* burnt along with his wife. They gave up their bodies and went over to heaven.

ਰਾਜਾ ਬਾਚ ॥

Utterence of the King

ਪਾਧੜੀ ਛੰਦ ॥
ਤਬ ਚਹੀ ਭੂਪ ਹਉਂ ਜਰੋਂ ਆਜ ॥
ਕੈ ਅਤਿਥ ਹੋਊਂ ਤਜ ਰਾਜ ਸਾਜ ॥

Then the king desired : “ I will either burn myself to death or denounce royalty to become an ascetic.

ਕੈ ਗ੍ਰਹ ਜੈ ਕੈ ਕਰਿਹੌਂ ਉਚਾਰ ॥
ਮੈਂ ਦਿਜ ਆਯੋ ਨਿਜ ਕਰ ਸੰਘਾਰ ॥੩੬॥

What will I say on reaching home–that I have killed a brahmin with my own hands.

ਦੇਵ ਬਾਨੀ ਬਾਚ ॥

Divine Voice

ਤਬ ਭਈ ਦੇਵ ਬਾਨੀ ਬਨਾਇ ॥ ਜਿਨ ਕਰੋ ਦੁਖ ਦਸਰਥ ਰਾਇ ॥

Then a revelatory voice was heard : "O Dasharath, do not feel aggrieved. Vishnu will be born to you as your son.

ਤਵ ਧਾਮ ਹੋਹਿਗੇ ਪੁਤ੍ਰ ਬਿਸਨ ॥
ਸਬ ਕਾਜ ਆਜ ਸਿਧ ਭਏ ਜਿਸਨ ॥੩੭॥

Through him will be wiped off the sin you have committed today.

ਹੁਐ ਹੈ ਸੁਨਾਮ ਰਾਮਾਵਤਾਰ ॥ ਕਰ ਹੈ ਸੁ ਸਕਲ ਜਗ ਕੋ ਉਧਾਰ ॥

He will be known as Rama, an incarnation. He will ameliorate the entire world.

ਕਰ ਹੈ ਸੁ ਤਨਿਕ ਮੈ ਦੁਸਟ ਨਾਸ ॥
ਇਹ ਭਾਂਤ ਕੀਰਤ ਕਰ ਹੈ ਪ੍ਰਕਾਸ ॥੩੮॥

He will annihilate the wicked in a moment. Thus his fame will spread far and wide.

ਨਰਾਜ ਛੰਦ॥

Naraj Chhand

ਨਚਿੰਤ ਭੂਪ ਚਿਤ ਧਾਮ ; ਰਾਮ ਰਾਇ ਆਇ ਹੈਂ ॥

O king, give up all worry and go home. Rama will be born in your home.

ਦੁਰੰਤ ਦੁਸਟ ਜੀਤ ਕੈ ; ਸੁ ਜੈਤ ਪੱਤ੍ਰ ਪਾਇ ਹੈਂ ॥

He will overcome the wicked and receive from them the victory-letter.

ਅਖਰਬ ਗਰਬ ਜੇ ਭਰੇ ; ਸੁ ਸਰਬ ਗਰਬ ਘਾਲ ਹੈਂ ॥

Those who are full of ego will have their egos vanquished.

ਫਿਰਾਇ ਛੱਤ੍ਰ ਸੀਸ ਪੈ ; ਛਿਤੀਸ ਛੋਣ ਪਾਲ ਹੈਂ ॥੩੯॥

Royal umbrella will be above his head, and he will be provider to all kings of the earth.

ਅਖੰਡ ਖੰਡ ਖੰਡ ਕੈ ; ਅਡੰਡ ਡੰਡ ਦੰਡ ਹੈਂ ॥

Killing the mighty, he will punish those whom no one so far has been able to punish.

ਅਜੀਤ ਜੀਤ ਜੀਤ ਕੈ ; ਬਿਸੇਖ ਰਾਜ ਮੰਡ ਹੈਂ ॥

He will overpower the so far invincible and thus add to his kingdom.

ਕਲੰਕ ਦੂਰ ਕੈ ਸਬੈ ; ਨਿਸੰਕ ਲੰਕ ਘਾਇ ਹੈਂ ॥

He will wash off all blemishes and certainly overcome Lanka.

ਸੁ ਜੀਤ ਬਾਹ ਬੀਸ ; ਗਰਬ ਈਸ ਕੋ ਮਿਟਾਇ ਹੈਂ ॥੪੦॥

He will subdue 20-armed Ravana and thus erase the pride of Shiva (whose blessings Ravana had).

ਸਿਧਾਰ ਭੂਪ ਧਾਮ ਕੋ ; ਇਤੋ ਨ ਸੋਕ ਕੋ ਧਰੋ ॥

O king, forget about this grief and go home.

ਬੁਲਾਇ ਬਿੱਪ ਛੋਣ ਕੇ ; ਅਰੰਭ ਜੱਗ ਕੋ ਕਰੋ ॥

Send for the brahmins and make preparations for the *yajna*.

ਸੁਣੰਤ ਬੈਣ ਰਾਵ ; ਰਾਜ ਧਾਨੀਐ ਸਿਧਾਰੀਅੰ ॥

On hearing, this the king returned to his capital town.

ਬੁਲਾਇਕੈ ਬਸਿਸਟ ; ਰਾਜ ਸੂਇ ਕੋ ਸੁਧਾਰੀਅੰ ॥੪੧॥

He sent for Vasishat *muni* and began preparations for the *rajsuya yajna.*

ਅਨੇਸ ਦੇਸ ਦੇਸ ਕੇ ; ਨਰੇਸ ਬੋਲ ਕੈ ਲਏ ॥

King and emperors of many countries were invited.

ਦਿਜੇਸ ਬੇਸ ਬੇਸ ਕੇ ; ਛਿਤੇਸ ਧਾਮ ਆ ਗਏ ॥

Brahmins belonging to different traditions also came to the town of Dasharath.

ਅਨੇਕ ਭਾਂਤ ਮਾਨ ਕੈ ; ਦਿਵਾਨ ਬੋਲਕੈ ਲਏ ॥

The king expressed honours for them in his durbar.

ਸੁ ਜੱਗ ਰਾਜਸੂਇ ਕੋ ; ਅਰੰਭ ਤਾ ਦਿਨਾ ਭਏ ॥੪੨॥

Thus began the *rajsuya yajna*

ਸੁ ਪਾਦਿ ਅਰਘ ਆਸਨੰ ; ਅਨੇਕ ਧੂਪ ਦੀਪ ਕੈ ॥

The king expressed his sense of respect towards them by touching and

ਪਖਾਰਿ ਪਾਇ ਬ੍ਰਹਮਣੰ ; ਪ੍ਰਦੱਛਣਾ ਬਿਸੇਖ ਦੈ ॥

washing their feet, offering fragrance and especially circumambulating them.

ਕਰੋਰ ਕੋਰ ਦੱਛਨਾ ; ਦਿਜੇਕ ਏਕ ਕਉ ਦਈ ॥

Crores of coins were given in offering to each brahmin.

ਸੁ ਜੱਗ ਰਾਜਸੂਇ ਕੀ ; ਅਰੰਭਤਾ ਦਿਨਾ ਭਈ ॥੪੩॥

Thus began from that day the *rajsuya yajna.*

ਨਟੇਸ ਦੇਸ ਦੇਸ ਕੇ ; ਅਨੇਕ ਗੀਤ ਗਾਵਹੀ ॥

Players and singers from different regions came and sang songs.

ਅਨੰਤ ਦਾਨ ਮਾਨ ਲੈ ; ਬਿਸੇਖ ਸੋਭ ਪਾਵਹੀ ॥

They all felt especially honoured having received different kinds of gifts.

ਪ੍ਰਸੰਨਿ ਲੋਗ ਜੇ ਭਏ ; ਸੁ ਜਾਤ ਕੱਉਨ ਤੇ ਕਹੇ ॥

It is not possible to express the extent of happiness of the people.

ਬਿਮਾਨ ਆਸਮਾਨ ਕੇ ; ਪਛਾਨ ਮੋਨ ਹੁਐ ਰਹੇ ॥੪੪॥

The fly vehicle of gods from heaven were so numerous that they could not be identified.

ਹੁਤੀ ਜਿਤੀ ਅਪੱਛਰਾ ; ਚਲੀ ਸੁਵਰਗ ਛੋਰ ਕੈ ॥

The nymphs left their abode in heaven and

ਬਿਸੇਖ ਹਾਇ ਭਾਇ ਕੈ ; ਨਚੰਤ ਅੰਗ ਮੋਰ ਕੈ ॥

danced there giving diverse expression on faces and twisting their limbs.

ਬਿਅੰਤ ਭੂਪ ਰੀਝਹੀ ; ਅਨੰਤ ਦਾਨ ਪਾਵਹੀਂ ॥

Numerous kings were immensely pleased and they got a lot in gifts.

ਬਿਲੋਕ ਅੱਛਰਾਨ ਕੋ ; ਅਪੱਛਰਾ ਲਜਾਵਹੀਂ॥੪੫॥

Looking at the extremely beautiful queens even the nymphs felt ashamed.

ਅਨੰਤ ਦਾਨ ਮਾਨ ਦੈ ; ਬੁਲਾਇ ਸੂਰਮਾ ਲਏ ॥

The king also invited many warriors and gave them offerings and expressed his respect.

ਦੁਰੰਤ ਸੈਨ ਸੰਗ ਦੈ ; ਦਸੋ ਦਿਸਾ ਪਠੈ ਦਏ ॥

He provided them with army and sent them out in all the ten directions.

ਨਰੇਸ ਦੇਸ ਦੇਸ ਕੇ ; ਨ੍ਰਿਪੇਸ ਪਾਇ ਪਾਰੀਅੰ ॥

They overpowered kings of many countries and made them captive before Dasharath.

ਮਹੇਸ ਜੀਤ ਕੈ ਸਬੈ ਸੁ ਛਤ੍ਰ ਪਤ੍ਰ ਢਾਰੀਅੰ ॥੪੬॥

Thus vanquishing all the kings they made them fall on the feet of royal King Dasharath.

ਰੁਆਮਲ ਛੰਦ ॥

Ruamal Chhand

ਜੀਤ ਜੀਤ ਨ੍ਰਿਪੰ ਨਰੇਸੁਰ ; ਸੱਤ੍ਰ ਮਿੱਤ੍ਰ ਬੁਲਾਇ ॥

Having vanquished kings and emperors, he sent for all friends and foes, very well known sage Vasishtha and

ਬਿਪ੍ਰ ਆਦਿ ਬਿਸਿਸਟ ਤੇ ; ਲੈ ਕੈ ਸਬੈ ਰਿਖਰਾਇ ॥

the not-so-known saints (and persuaded them to side with him).

ਕ੍ਰੁੱਧਿ ਜੁੱਧ ਕਰੇ ਘਨੇ ; ਅਵਗਾਹਿ ਗਾਹਿ ਸੁ ਦੇਸ ॥

Those who did not side with him were annihilated by the furious king in the field of battle.

ਆਨਿ ਆਨਿ ਅਵਧੇਸ ਕੇ ; ਪਗ ਲਾਗੀਅੰ ਅਵਨੇਸ ॥੪੭॥

Thus, all the kings on this earth submitted to him.

ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿਨ ਦੈ ਲਏ ; ਸਨਮਾਨ ਆਨਿ ਨ੍ਰਿਪਾਲ ॥

All the kings were honoured in various ways and

ਅਰਬ ਖਰਬਨ ਦਰਬ ਦੈ ; ਗਜਰਾਜ ਬਾਜ ਬਿਸਾਲ ॥

they were given horses, elephants and other things worth billions of coins.

ਹੀਰ ਚੀਰਨ ਕੋ ਸਕੈ ਗਨ ; ਜਟਤ ਜੀਨ ਜਰਾਇ ॥

Robes and jewels, the gem-studded horse-saddles thus offered could not be counted.

ਭਾਊ ਭੂਖਨ ਕੋ ਕਹੈ ; ਬਿਧ ਤੇ ਨ ਜਾਤ ਬਤਾਇ ॥੪੮॥

The jewels could not be fully appreciated even by Brahma.

ਪਸਮ ਬਸਤ੍ਰ ਪਟੰਬਰਾਦਿਕ ; ਦੀਏ ਭੂਪਨ ਭੂਪ ॥

The king gave in offering both woollen and silken robes.

ਰੂਪ ਅਨੂਪ ਸਰੂਪ ਸੋਭਿਤ ; ਕਉਨ ਇੰਦ੍ਰ ਕਰੂਪ ॥

The beauty of all the assemblage excelled even Indra who looked ugly before them.

ਦੁਸਟ ਪੁਸਟ ਤ੍ਰਸੈ ਸਬੈ ; ਥਰਹਰਯੋ ਸੁਨਿ ਗਿਰਰਾਇ ॥ (ਥਰ-ਹਰਯੋ ਬੋਲੋ)

All the wicked felt frightened and even the Sumer trembled fearing that king Dasharath might not slay them and

ਕਾਟਿ ਕਾਟਿ ਨ ਦੇ ਮੁਝੈ ਨ੍ਰਿਪ ; ਬਾਂਟਿ ਬਾਂਟਿ ਲੁਟਾਇ ॥੪੯॥

distribute their slain bodies amongst the assembled.

ਬੇਦ ਧੁਨਿ ਕਰਿਕੈ ਸਬੈ ਦਿਜ ; ਕੀਅਸ ਜਗ ਅਰੰਭ ॥

Reciting the Vedic hymns, the brahmins started the *yajna*.

ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਬੁਲਾਇ ਹੋਮਤ ; ਰਿੱਤਜਾਨ ਅਸੰਭ ॥

The innumerable priests invited for the purpose began reciting different hymns.

ਅਧਿਕ ਮੁਨਿਬਰ ਜਉ ਕੀਯੋ ; ਬਿਧ ਪੂਰਬ ਹੋਮ ਬਨਾਇ ॥

When the *munis* duly performed the *yajna*,

ਜੱਗ ਕੁੰਡੱਹੁ ਤੇ ਉਠੇ ; ਤਬ ਜੱਗ ਪੁਰਖ ਅਕੁਲਾਇ ॥੫੦॥

the Lord of the world emerged from the fire of the *yajna.*

ਖੀਰ ਪਾਤ੍ਰ ਕਢਾਇ ਲੈ ਕਰਿ ; ਦੀਨ ਨ੍ਰਿਪ ਕੇ ਆਨ ॥

He had a bowl of *khir* (milk and rice pudding) with Him which He made over to the king.

ਭੂਪ ਪਾਇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਭਯੋ ; ਜਿਮੁ ਦਾਰਦੀ ਲੈ ਦਾਨ ॥

The king felt pleased receiving this as a poor fellow feels having got something in charity.

ਚਤ੍ਰ ਭਾਗ ਕਰਜੋ ਤਿਸੈ ; ਨਿਜ ਪਾਨ ਲੈ ਨ੍ਰਿਪਰਾਇ ॥

He divided the *khir* in form of equal shares and

ਏਕ ਏਕ ਦਯੋ ਦੁਹੂੰ ਤ੍ਰੀਅ ; ਏਕ ਕੋ ਦੁਇ ਭਾਇ ॥੫੧॥

gave one share to each of the two queens and the remaining two to the third queen.

ਗਰਭਵੰਤ ਭਈ ਤ੍ਰਿਯੋ ਤ੍ਰਿਯ ; ਛੀਰ ਕੋ ਕਰਿ ਪਾਨ ॥

After partaking the *khir*, the three queens became pregnant and

ਤਾਹਿ ਰਾਖਤ ਭੀ ਭਲੇ ; ਦਸ ਦੋਇ ਮਾਸ ਪ੍ਰਮਾਨ ॥
ਮਾਸ ਤ੍ਰਿਉਦਸਮੋ ਚਢਯੋ ; ਤਬ ਸੰਤਨ ਹੇਤ ਉਧਾਰ ॥

remained so for twelve months. When the thirteenth month started,

ਰਾਣਵਾਰਿ ਪ੍ਰਗਟ ਭਏ ; ਜਗ ਆਨ ਰਾਮ ਅਵਤਾਰ ॥੫੨॥

Rama, the killer of Ravan and the ameliorator of the saintly, was born.

ਭਰਥ ਲਛਮਨ ਸਤ੍ਰੁਘਨ ; ਪੁਨਿ ਭਏ ਤੀਨ ਕੁਮਾਰ ॥

Thereafter were born three princes–Bharat, Lakshman and Shatrughan.

ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿਨ ਬਾਜੀਯੰ ; ਨ੍ਰਿਪਰਾਜ ਬਾਜਨ ਦੁਆਰ ॥

Different kinds of instruments began to be played at the door-steps of Dasharath's palace.

ਪਾਇ ਲਾਗ ਬੁਲਾਇ ਬਿੱਪਨ ; ਦੀਨ ਦਾਨ ਦੁਰੰਤਿ ॥

The king touched the feet of the brahmins and gave them immense wealth in charity.

ਸਤ੍ਰ ਨਾਸਤ ਹੋਹਿਗੇ ; ਸੁਖ ਪਾਇ ਹੈਂ ਸਭ ਸੰਤ ॥੫੩॥

Everybody felt that now all the wicked will get destroyed and all the saints will enjoy peace.

ਲਾਲ ਜਾਲ ਪ੍ਰਵੇਸਟ ਰਿਖ ਬਰ ; ਬਾਜ ਰਾਜ ਸਮਾਜ ॥

The *rishis*, wearing precious rubies, added to the grandeur of the royal court.

ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਨ ਦੇਤ ਭਜੋ ; ਦਿਜਪਤਿਨ ਕੋ ਨ੍ਰਿਪ ਰਾਜ ॥

The king offers to the brahmins many gifts in salvers of silver and gold.

ਦੇਸ ਅਉਰ ਬਿਦੇਸ ਭੀਤਰਿ ; ਠਉਰ ਠਉਰ ਮਹੰਤ ॥

Religious leaders from different countries expressed their joy.

ਨਾਚ ਨਾਚ ਉਠੇ ਸਭੈ ਜਨੁ ; ਆਜ ਲਾਗ ਬਸੰਤ ॥੫੪॥

Everybody danced with joy as if it were spring today.

ਕਿੰਕਣੀਨ ਕੇ ਜਾਲ ਭੂਖਿਤ ; ਬਾਜ ਅਉ ਗਜਰਾਜ ॥

There are many elephants and horses on which are placed trumpets.

ਸਾਜ ਸਾਜ ਦਏ ਦਿਜੇਸਨ ; ਆਜ ਕਉਸਲ ਰਾਜਿ ॥

These decorated animals are being presented by the king to King Dashratha of Ayodhya.

ਰੰਕ ਰਾਜ ਭਏ ਘਨੇ ਤਹੱ ; ਰੰਕ ਰਾਜਨ ਜੈਸ ॥
ਰਾਮ ਜਨਮਤ ਭਯੋ ਉਤਸਵ ; ਅਉਧ ਪੁਰ ਮੈ ਐਸ ॥੫੫॥

Such grand celebrations have been observed in Ayodhya at the time of Rama's birth as even the beggers have become affluent having got so much in charity.

ਦੁੰਦਭ ਅਉਰ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਤੂਰ ; ਤਰੰਗ ਤਾਨ ਅਨੇਕ ॥

Sound of trumpets and pipes can be heard.

ਬੀਨ ਬੀਨ ਬਜੰਤ ਛੀਨ ; ਪ੍ਰਬੀਨ ਬੀਨ ਬਿਸੇਖ ॥

Also heard is the sound of flutes and stringed *veena*.

ਝਾਂਝ ਬਾਰ ਤਰੰਗ ਤੁਰਹੀ ; ਭੇਰਿ ਨਾਦਿ ਨਿਯਾਨ ॥

Sound of trinklets, *jaltarang* and *bheria* is also audible.

ਮੋਹਿ ਮੋਹਿ ਗਿਰੇ ਧਰਾ ਪਰ ; ਸਰਬ ਬਯੋਮ ਬਿਵਾਨ ॥੫੬॥

These sounds are so charming that even the planes of gods get attracted to earth.

ਜੱਤ੍ਰ ਤਤ੍ਰ ਬਿਦੇਸ ਦੇਸਨ ; ਹੋਤ ਮੰਗਲਚਾਰ ॥

Joyous celebrations were made everywhere within the country and

ਬੈਠ ਬੈਠ ਕਰੈ ਲਗੇ ਸਭ ; ਬਿਪ੍ਰ ਬੇਦ ਬਿਚਾਰ ॥

without. All the savants sitting there began discussions on Vedas.

ਧੂਪ ਦੀਪ ਮਹੀਪ ਗ੍ਰੇਹ ; ਸਨੇਹ ਦੇਤ ਬਨਾਇ ॥
The grandeur of the king's palace looked so great because of the lamps and

ਫੂਲ ਫੂਲ ਫਿਰੈ ਸਬੈ ਗਣ ; ਦੇਵ ਦੇਵਨ ਰਾਇ ॥੫੭॥
the incense that all gods and king of gods happily hovered around it.

ਆਜ ਕਾਜ ਭਏ ਸਬੈ ; ਇਹੱ ਭਾਂਤਿ ਬੋਲਤ ਬੈਨ ॥
Everybody says that his desires have been fulfilled.

ਭੂੰਮ ਭੂਰ ਉਠੀ ਜਯਤ ਧੁਨ ; ਬਾਜ ਬਾਜਤ ਗੈਨ ॥
Entire earth echoes with the shouts of joy and the musical instruments are played in the sky.

ਐਨ ਐਨ ਧੁਜਾ ਬਧੀ ਸਬ ; ਬਾਟ ਬੰਦਨ ਵਾਰ ॥
Flags fluttered on all housetops and gates were erected on pathways.

ਲੀਪ ਲੀਪ ਧਰੇ ਮੱਲਯਾਗਰ ; ਹਾਟਪਾਟ ਬਜਾਰ ॥੫੮॥
All shops and bazars have been painted with sandal.

ਸਾਜ ਸਾਜ ਤੁਰੰਗ ਕੰਚਨ ; ਦੇਤ ਦੀਨਨ ਦਾਨ ॥
Horses decorated with gold are being given in charity.

ਮਸਤ ਹਸਤ ਦਏ ਅਨੇਕਨ ; ਇੰਦ੍ਰ ਦੁਰਦ ਸਮਾਨ ॥
Many an elephant, as enchanting as Airavat of Indra, is also doled out.

ਕਿੰਕਣੀ ਕੇ ਜਾਲ ਭੂਖਤ ; ਦਏ ਸਯੰਦਨ ਸੁੱਧ ॥ (ਸਿਅੰਦਨ ਬੋਲੋ)
Chariots decorated with chains of small bells are also given.

ਗਾਇਨਨ ਕੇ ਪੁਰ ਮਨੋ ; ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਆਵਤ ਬੁੱਧ ॥੫੯॥
It seems as if enjoyment itself were coming to the village of bands.

ਬਾਜ ਸਾਜ ਦਏ ਇਤੇ ; ਜਿੱਹ ਪਾਈਐ ਨਹੀ ਪਾਰ ॥
The king gave in charity so many horses and elephants that they cannot be counted.

ਦਜੋਸ ਦਜੋਸ ਬਢੈ ਲਗਜੋ ; ਰਨ ਧੀਰ ਰਾਮਾਵਤਾਰ ॥
Rama, the incarnated who never loses patience in the battle field, also grew up.

ਸਸਤ੍ਰ ਸਾਸਤ੍ਰਨ ਕੀ ਸਬੈ ਬਿਧ ; ਦੀਨ ਤਾਹਿ ਸੁਧਾਰ ॥
He was given good and thorough education in scriptures as well as in the use of arms.

ਅਸਟ ਦਜੋਸਨ ਮੋ ਗਏ ; ਲੈ ਸਰਬ ਰਾਮ ਕੁਮਾਰ ॥੬੦॥
The prince Rama acquired all knowledge in just eight days

ਬਾਨ ਪਾਨ ਕਮਾਨ ਲੈ ; ਬਿਹਰੰਤ ਸਰਜੂ ਤੀਰ ॥

He used to wander on the banks of the Saryu with bow and

ਪੀਤ ਪੀਤ ਪਿਛੋਰਕਾ ; ਰਨਧੀਰ ਚਾਰਹੁੰ ਬੀਰ ॥

arrows in hands The four brother princes used to put yellow scarfs on their shoulders.

ਬੇਖ ਬੇਖ ਨ੍ਰਿਪਾਨ ਕੇ ; ਬਿਹਰੰਤ ਬਾਲਕ ਸੰਗ ॥

Seeing the princes wander on its banks,

ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਨ ਕੇ ਧਰੇ ਤਨ ; ਚੀਰ ਰੰਗ ਤਰੰਗ ॥੬੧॥

the waves of the Saryu also began adopting numerous colours.

ਐਸ ਬਾਤ ਭਈ ਇਤੈ ; ਉਹ ਓਰਿ ਬਿਸ੍ਵਮਿਤ੍ਰ ॥ (ਬਿਸਵ-ਮਿਤ੍ਰ ਬੋਲੋ)

ਜਗ ਕੋ ਸੁ ਕਰਜੋ ਅਰੰਭਨ ; ਤੋਖਨਾਰਥ ਪਿਤ੍ਰ ॥

When things went on this way on this side, Vishvamitra on the other arranged a *yajna* for the worship of his ancestors.

ਹੋਮ ਕੀ ਲੈ ਬਾਸਨਾ ; ਉਠ ਧਾਤ ਦੈਤ ਦੁਰੰਤ ॥

ਲੂਟ ਖਾਤ ਸਬੈ ਸਮੱਗਰੀ ; ਮਾਰ ਕਟਿ ਮਹੰਤ ॥੬੨॥

Smelling the fragrance of the incensed material meant for use, the cruel demons would come to the place and loot the materials and beat the priests.

ਲੂਟ ਖਾਤ ਹਵਿਖਜ ਜੇ ; ਤਿਨ ਪੈ ਕਛੂ ਨ ਬਸਾਇ ॥

Seeing the material meant for use in the *yajna* being thus looted and

ਤਾਕ ਅਉਧਹ ਆਇਯੋ ; ਤਬ ਰੋਸ ਕੈ ਮੁਨਿ ਰਾਇ ॥

finding himself helpless in the face of this situation, Vishvamitra left for Ayodhya.

ਆਇ ਭੂਪਤਿ ਕੱਉ ਕਹਾ ; ਸੁਤ ਦੇਹੁ ਮੋਕਉ ਰਾਮ ॥

ਨਾਤ੍ਰ ਤੋ ਕਉ ਭਸਮ ਕਰਿਹੱਉ ; ਆਜ ਹੀ ਇਹ ਠਾਮ ॥੬੩॥

He requested the King: “Lend me [the services of] your son, Rama, for a few days or I will burn you to ashes this very moment

ਕੋਪ ਦੇਖਿ ਮੁਨੀਸ ਕੱਉ ; ਨ੍ਰਿਪ ਪੂਤ ਤਾ ਸੰਗ ਦੀਨ ॥

Finding the rishi engrossed in such anger, the king bade his son accompany him.

ਜੱਗ ਮੰਡਲ ਕੋ ਚਲਯੋ ; ਲੈ ਤਾਹਿ ਸੰਗ ਪ੍ਰਬੀਨ ॥

The rishi took him along and set out to complete the *yajna*.

ਏਕ ਮਾਰਗ ਦੂਰ ਹੈ ; ਇਕ ਨੀਅਰ ਹੈ ਸੁਨਿ ਰਾਮ ॥

The rishi asked Rama : “There are twopaths–one longer and the other short-cut,

ਰਾਹ ਮਾਰਤ ਰਾਛਸੀ ; ਜਿਹ ਤਾਰਕਾ ਗਨਿ ਨਾਮ ॥੬੪॥

but on the latter path resides a female demon called Taraka, who kills the travellers"

ਜਉਨ ਮਾਰਗੁ ਤੀਰ ਹੈ ; ਤਿਹ ਰਾਹ ਚਾਲਹੁ ਆਜ ॥
ਚਿੱਤ ਚਿੰਤ ਨ ਕੀਜੀਐ ; ਦਿਜ ਦੇਵ ਕੈਹੈਂ ਕਾਜ ॥

Rama replied : "Let us today follow the shorter path and you give up all anxiety.To kill the demons is the duty of the gods."

ਬਾਟਿ ਚਾਪੈ ਜਾਤ ਹੈਂ ; ਤਬ ਲਉ ਨਿਸਾਚਰ ਆਨਿ ॥
ਜਾਹੁਗੇ ਕਤ ਰਾਮ ਕਹਿ ; ਮਗੁ ਰੋਕਿਯੋ ਤਜਿ ਕਾਨ ॥੬੫॥

They went on their way. Then came the demons and they unhesitatingly bade them halt saying, "Where will you now go, Rama ?"

ਦੇਖਿ ਰਾਮ ਨਿਸਾਚਰੀ ; ਗਹਿ ਲੀਨ ਬਾਨ ਕਮਾਨ ॥

When Rama saw Taraka, he put his hand on the bow,

ਭਾਲ ਮਧ ਪ੍ਰਹਾਰਿਯੋ ; ਸਰ ਤਾਨ ਕਾਨ ਪ੍ਰਮਾਨ ॥

stretched it and shot the arrow at her forehead.

ਬਾਨ ਲਾਗਤ ਹੀ ਗਿਰੀ ; ਬਿਸੰਭਾਰ ਦੇਹਿ ਬਿਸਾਲ ॥ (ਬਿ-ਸੰਭਾਰ ਬੋਲੋ)

As soon the arrow hit her, her heavy body fell down.

ਹਾਥਿ ਸ੍ਰੀ ਰਘੁਨਾਥ ਕੇ ; ਭਯੋ ਪਾਪਨੀ ਕੋ ਕਾਲ ॥੬੬॥

Thus, the sinner got killed at the hands of Rama.

ਐਸ ਤਾਹਿ ਸੰਘਾਰ ਕੈ ; ਕਰ ਜੱਗ ਮੰਡਲ ਮੰਡ ॥

When the *yajna* was started after thus killing her,

ਆਇਗੇ ਤਬ ਲਉ ਨਿਸਾਚਰ ; ਦੀਹ ਦੋਇ ਪ੍ਰਚੰਡ ॥

there appeared two huge-bodied demons.

ਭਾਜ ਭਾਜ ਚਲੇ ਸਭੈ ਰਿਖ ; ਠਾਢ ਭੇ ਹਠਿ ਰਾਮ ॥

On seeing them all the rishis fled and only Rama remained there adament.

ਜੁੱਧ ਕ੍ਰੁੱਧ ਕਰਜੋ ਤਿਹੂੰ ; ਤਿੱਹ ਠਉਰ ਸੋ ਰਹ ਜਾਮ ॥੬੭॥

Rama fought them continuously for sixteen *pahars* (two days and two nights)

ਮਾਰ ਮਾਰ ਪੁਕਾਰ ਦਾਨਵ ; ਸਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਰ ॥

The demons took up their arms and weapons and cried "kill ! kill !".

ਬਾਨ ਪਾਨ ਕਮਾਨ ਕੱਉ ਧਰ ; ਤਬਰ ਤਿੱਛ ਕੁਠਾਰ ॥

They held in their hands axes, bows and arrows.

ਘੇਰਿ ਘੇਰਿ ਦਸੋ ਦਿਸਾ ਨਹਿ ; ਸੂਰਬੀਰ ਪ੍ਰਮਾਥ ॥

Many warriors reached there from all the directions and

ਆਇਕੈ ਜੂਝੈ ਸਬੈ ਰਣ ; ਰਾਮ ਏਕਲ ਸਾਥ ॥੬੮॥

began fighting against the lone Rama.

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ॥

Rasaval Chhand

ਰਣੰ ਪੇਖਿ ਰਾਮੰ ॥ ਧੁਜੰ ਧਰਮ ਧਾਮੰ ॥

The demons saw Rama in the battlefield : he fluttered the flag of *dharma*.

ਚਹੂੰ ਓਰਿ ਢੂਕੇ ॥ ਮੁਖੰ ਮਾਰ ਕੂਕੈ ॥੬੯॥

They came from all the directions and made loud shouts.

ਬਜੇ ਘੋਰ ਬਾਜੇ ॥ ਧੁਣੰ ਮੇਘ ਲਾਜੇ ॥

Loud instruments were played upon. Their deep sound put to shame the thunder of clouds.

ਝੰਡਾ ਗੱਢ ਗਾੜੇ ॥ ਮੰਡੇ ਬੈਰ ਬਾੜੇ ॥੭੦॥

The demons fixed their flags and started a ferocious fight.

ਕੜੱਕੇ ਕਮਾਣੰ ॥ ਝੜੱਕੇ ਕ੍ਰਿਪਾਣੰ ॥

The bows clicked and swords swung. The sounds of bang caused when shields were hit.

ਢਲਾ ਢੁੱਕ ਢਾਲੈ ॥ ਚਲੀਂ ਪੀਤ ਪਾਲੈ ॥੭੧॥

The swords bowed to hit the shields as if kissing them with love.

ਰਣੰ ਰੰਗ ਰੱਤੇ ॥ ਮਨੋ ਮੱਲ ਮੱਤੇ ॥

All the warriors were as thoroughly engrossed in the battle as the wrestlers are in a bout.

ਸਰੰ ਧਾਰ ਬਰਖੇ ॥ ਮਹਿਖੁਆਸ ਕਰਖੇ ॥੭੨॥

Arrows were rained and sound of twang caused by bows was also heard.

ਕਰੀ ਬਾਨ ਬਰਖਾ ॥ ਸੁਣੇ ਜੀਤ ਕਰਖਾ ॥

Listening to the songs of victory, the demons rained arrows.

ਸੁਬਾਹੰ ਮਰੀਚੰ ॥ ਚਲੇ ਬਾਢ ਮੀਚੰ ॥੭੩॥

Both the demons, Subahu and Marich, set out unmindful of death hovering over them.

ਇਕੈ ਬਾਰ ਟੂਟੇ ॥ ਮਨੋ ਬਾਜ ਛੂਟੇ ॥

They together fell on Rama like hawk.

ਲਯੋ ਘੇਰਿ ਰਾਮੰ ॥ ਸਸੰ ਜੇਮ ਕਾਮੰ ॥੭੪॥

They besieged Rama as Kama god had besieged moon.

ਘਿਰਯੋ ਦੈਤ ਸੈਨੰ ॥ ਜਿਮੰ ਰੁੱਦ੍ਰ ਮੈਨੰ ॥

Rama was surrounded by the demon army as Rudra had been by the army of Kama god.

ਰੁਕੇ ਰਾਮ ਜੰਗੰ ॥ ਮਨੋ ਸਿੰਧ ਗੰਗੰ ॥੭੫॥

Just like the Ganga which acquires the strength of sea as it merges with it in all patience, Rama kept his cool and kept on fighting.

ਰਣੰ ਰਾਮ ਬੱਜੇ ॥ ਧੁਣੰ ਮੇਘ ਲਜੇ ॥

In the battlefield Rama gave so loud a roar that put to shame even the clouds.

ਰੁਲੇ ਤੱਛ ਮੁੱਛੰ ॥ ਗਿਰੇ ਸੂਰ ਸ੍ਵੱਛੰ ॥੭੬॥

The slain soldiers fell dead on dust. Many great warriors fell down dead.

ਚਲੈ ਐਂਠ ਮੁੱਛੈਂ ॥ ਕਹਾਂ ਰਾਮ ਪੁੱਛੈਂ ॥

Twisting their moustache, (Marich and Subahu) demons began searching for Rama saying,

ਅਬੈ ਹਾਥਿ ਲਾਗੇ ॥ ਕਹਾ ਜਾਹੁ ਭਾਗੇ ॥੭੭॥

“He will fall in our hands as he cannot escape us”

ਰਿਪੰ ਪੇਖ ਰਾਮੰ ॥ ਹਠਯੋ ਧਰਮ ਧਾਮੰ ॥

On seeing his enemies, Rama became more cool and adament.

ਕਰੈ ਨੈਣ ਰਾਤੰ ॥ ਧਨੁਰ ਬੇਦ ਗਯਾਤੰ ॥੭੮॥

The eyes of knower of the art of archery were red with rage.

ਧਨੰ ਉਗ੍ਰ ਕਰਖਯੋ ॥ ਸਰੰ ਧਾਰ ਬਰਖਯੋ ॥

Rama twang his huge bow and rained arrows.

ਹਣੀ ਸੱਤ੍ਰ ਸੈਨੰ ॥ ਹਸੇ ਦੇਵ ਗੈਨੰ ॥੭੯॥

The annihilation of the army of enemies began. On seeing this, the gods in the sky smiled.

ਭਜੀ ਸਰਬ ਸੈਨੰ ॥ ਲਖੀ ਮ੍ਰੀਚ ਨੈਨੰ ॥

Marich saw his army fleeing from the field.

ਫਿਰਿਯੋ ਰੋਸ ਪ੍ਰੇਰਯੋ ॥ ਮਨੋ ਸਾਪ ਛੇੜਯੋ ॥੮੦॥

He addressed his soldiers as if the snake was being teased.

ਹਣਯੋ ਰਾਮ ਬਾਣੰ ॥ ਕਰਜੋ ਸਿੰਧ ਪਿਆਣੰ ॥

Rama shot an arrow towards the direction of Marich. He fled towards the sea.

ਤਜਯੋ ਰਾਜ ਦੇਸੰ ॥ ਲਯੋ ਜੋਗ ਭੇਸੰ ॥੮੧॥

Renouncing his kingdom he adopted the garb of an ascetic.

ਸੁ ਬਸਤ੍ਰੰ ਉਤਾਰੇ ॥ ਭਗਵੇ ਬਸਤ੍ਰ ਧਾਰੇ ॥

Discarding his beautiful vesture, he put on ocre robes of an ascetic.

ਬਸਜੋ ਲੰਕ ਬਾਗੰ ॥ ਪੁਨਰ ਦ੍ਰੋਹ ਤਿਆਗੰ ॥੮੨॥

He gave up all ill intentions and made a hut in Lanka his abode.

ਸਰੋਸੰ ਸੁਬਾਹੰ ॥ ਚੜਜੋ ਲੈ ਸਿਪਾਹੰ ॥

Subhahu felt enraged and moved ahead with his army.

ਠਟਜੋ ਆਣ ਜੁੱਧੰ ॥ ਭਯੋ ਨਾਦ ਉਧੰ ॥੮੩॥

He began a ferocious fight as deep trumpets were sounded.

ਸੁਭੰ ਸੈਣ ਸਾਜੀ ॥ ਤੁਰੇ ਤੁੰਦ ਤਾਜੀ ॥

The army was well-equipped. The fast-paced horses ran hither and thither.

ਗਜਾ ਜੂਹ ਗੱਜੇ ॥ ਧੁਣੰ ਮੇਘ ਲੱਜੇ ॥੮੪॥

The elephants screamed which excelled even the thunder of clouds.

ਢਕਾ ਢੁੱਕ ਢਾਲੰ ॥ ਸੁਭੀ ਪੀਤ ਲਾਲੰ ॥

The shields were hit by the swords and the yellow and red shields looked beautifully decorative.

ਗਹੇ ਸੱਸਤ੍ਰ ਉਠੇ ॥ ਸਰੰ ਧਾਰ ਬੁਠੇ ॥੮੫॥

The warriors got up with weapons in hand and the arrows were shot in a consistent stream.

ਬਹੈ ਅਗਨ ਅਸਤ੍ਰੰ ॥ ਛੁਟੇ ਸਰਬ ਸੱਸਤ੍ਰੰ ॥

Fire producing (missile-like) weapons were fired and the weapons in hand began falling.

ਰੰਗੇ ਸ੍ਰੋਣ ਐਸੇ ॥ ਚੜੇ ਬਜਾਹ ਜੈਸੇ ॥੮੬॥

The warriors were so drenched with blood that they seemed to be wearing red robes for a marriage feast.

ਘਣੇ ਘਾਇ ਘੂਮੇ ॥ ਮਦੀ ਜੈਸ ਝੂਮੇ ॥

Many wounded roam about like the drunkard.

ਰਹੇ ਬੀਰ ਐਸੇ ॥ ਫੁਲੇ ਫੂਲ ਜੈਸੇ ॥੮੭॥

The warriors have so engaged each other as a flower meets another and feels pleased.

ਹਠਜੋ ਦਾਨਵੇਸੰ ॥ ਭਜੋ ਆਪ ਭੇਸੰ ॥

The demon-chief was killed, and he came out in his real appearance.

ਬਜੇ ਘੋਰ ਬਾਜੇ ॥ ਧੁਣੰ ਅੱਭ੍ਰ ਲਾਜੇ ॥੮੮॥

The trumpets were sounded putting the clouds [thundering] to shame.

ਰਥੀ ਨਾਗ ਕੂਟੇ ॥ ਫਿਰੈਂ ਬਾਜ ਛੂਟੇ ॥

Many charioteers lost their lives and the masterless horses roamed about.

ਭਯੋ ਜੁੱਧ ਭਾਰੀ ॥ ਛੁਟੀ ਰੁੱਦ੍ਰ ਤਾਰੀ ॥੮੯॥

The battle was so ferocious that it disturbed even the concentration of Shiva.

ਬਜੇ ਘੰਟ ਭੇਰੀ ॥ ਡਹੇ ਡਾਮ ਡੇਰੀ ॥

Bells rang and trumpets were beaten. Sound of the tabor was also heard.

ਰਣੰਕੇ ਨਿਸਾਣੰ ॥ ਕਣੰਛੇ ਕਿਕਾਣੰ ॥੯੦॥

Drums were beaten and the horses neighed.

ਧਹਾ ਧੂਹ ਧੋਪੰ ॥ ਟਕਾਟੂਕ ਟੋਪੰ ॥ (ਟਕਾ-ਟੂਕ ਬੋਲੋ)

Different sounds rose up from the field caused by the hitting of the helmet,

ਕਟੇ ਚਰਮ ਬਰਮੰ ॥ ਪਲਿਯੋ ਛੱਤ੍ਰ ਧਰਮੰ ॥੯੧॥

breaking of the armour, etc. The warriors fulfilled the duty of a *kshatriya.*

ਭਯੋ ਦ੍ਵੰਦ ਜੁੱਧੰ ॥ ਭਰਜੋ ਰਾਮ ਕ੍ਰੁੱਧੰ ॥

Finding the battle getting ferocious, Rama felt enraged.

ਕਟੀ ਦੁਸਟ ਬਾਹੰ ॥ ਸਿੰਘਾਰਜੋ ਸੁਬਾਹੰ ॥੯੨॥

He slayed the arms of Subhahu and then killed him.

ਤ੍ਰਸੇ ਦੈਤ ਭਾਜੈ ॥ ਰਣੰ ਰਾਮ ਗਾਜੇ ॥

The frightened demons fled. Rama roared in the field.

ਭੂਅੰ ਭਾਰ ਉਤਾਰਜੋ ॥ ਰਿਖੀਸੰ ਉਬਾਰਜੋ ॥੯੩॥

He unburdened the earth and saved the great sages.

ਸਬੈ ਸਾਧ ਹਰਖੇ ॥ ਭਏ ਜੀਤ ਕਰਖੇ ॥

All the saints got pleased. Songs of victory began to be sung.

ਕਰੈ ਦੇਵ ਅਰਚਾ ॥ ਰਰੈਂ ਬੇਦ ਚਰਚਾ ॥੯੪॥

Worship of gods and discourse of Vedas began.

ਭਯੋ ਜੱਗ ਪੂਰੰ ॥ ਗਏ ਪਾਪ ਦੂਰੰ ॥

The *yajna* [of Vishvamitra] was completed. Sins were annihilated.

ਸੁਰੰ ਸਰਬ ਹਰਖੇ ॥ ਧਨੰਧਾਰ ਬਰਖੇ ॥੯੫॥

All the gods were pleased and they rained blessings.

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਰਾਮਾਵਤਾਰੇ ਕਥਾ ਸੁਬਾਹ ਮਰੀਚ ਬਧਹ ਜਗ ਸਪੂਰਨ ਕਰਨੰ ਸਮਾਪਤਹਿ ॥

This concludes the episode of killing Marich and Subhahu and completion of *yajna* from the story of Rama in the *Bachitra Natak*

ਅਥ ਸੀਤਾ ਸੁਯੰਬਰ ਕਥਨੰ ॥

Now begins the account of Sita's *Swayambar* (marriage)

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ ॥

Rasaval Chhand

ਰਚਯੋ ਸੁਯੰਬਰ ਸੀਤਾ ॥ ਮਹਾਂ ਸੁੱਧ ਗੀਤਾ ॥

The *swayambar* of Sita was arranged. Sita is as pious as a spontaneous lyric.

ਬਿਧੰ ਚਾਰ ਬੈਣੀ ॥ ਮ੍ਰਿਗੀਰਾਜ ਨੈਣੀ ॥੯੬॥

Her voice is melodoius like nightangale's and her eyes are wide and beautiful like deer's.

ਸੁਨਯੋ ਮੋਨੋਨੇਸੰ ॥ ਚਤੁਰ ਚਾਰ ਦੇਸੰ ॥

The great sage [Vishvamitra] heard [of Sita's *swayambar*] and of the arrival of great kings from all sides.

ਲਯੋ ਸੰਗ ਰਾਮੰ ॥ ਚਲਯੋ ਧਰਮ ਧਾਮੰ ॥੯੭॥

Rama had won battle. So they left for Sita's place.

ਸੁਨੋ ਰਾਮ ਪਿਆਰੇ ॥ ਚਲੋ ਸਾਥ ਹਮਾਰੇ ॥

"Listen to me, dear Rama. You come with me,

ਸੀਆ ਸੁਯੰਬਰ ਕੀਨੋ ॥ ਨ੍ਰਿਪੰ ਬੋਲ ਲੀਨੋ ॥੯੮॥

Sita's *swayambar* is scheduled and king has sent for us"

ਤਹਾਂ ਪ੍ਰਾਤ ਜੱਈਐ ॥ ਸੀਆ ਜੀਤ ਲੱਈਐ ॥

"Let us go to that country and win Sita.

ਕਹੀ ਮਾਨ ਮੇਰੀ ॥ ਬਨੀ ਬਾਤ ਤੇਰੀ ॥੯੯॥

You should heed to my advice. It will be to your advantage"

ਬਲੀ ਪਾਨ ਬਾਂਕੇ ॥ ਨਿਪਾਤੋ ਪਿਨਾਕੇ ॥

"You have powerful hand and with them you break the bow.

ਸੀਆ ਜੀਤ ਆਨੋ ॥ ਹਨੋ ਸਰਬ ਦਾਨੋ ॥੧੦੦॥

You thus win Sita and annihilate all the demons"

ਚਲੇ ਰਾਮ ਸੰਗੰ ॥ ਸੁਹਾਏ ਨਿਖੰਗੰ ॥

Adorned with quiver Rama accompanied the sage.

ਭਏ ਜਾਇ ਠਾਢੇ ॥ ਮਹਾਂ ਮੋਦ ਬਾਢੇ ॥੧੦੧॥

They reached the destination and this added to the joy of the people there.

ਪੁਰੰ ਨਾਰ ਦੇਖੈ ॥ ਸਹੀ ਕਾਮ ਲੇਖੈ ॥

The ladies of the town looked at Rama and took him to be god Kama.

ਰਿਪੰ ਸਤ੍ਰ ਜਾਨੈ ॥ ਸਿਧੰ ਸਾਧ ਮਾਨੈ ॥੧੦੨॥

The contending kings are also aware of the purpose of his arrival, and the sages feel pleased at king

ਸਿਸੰ ਬਾਲ ਰੂਪੰ ॥ ਲਹਜੋ ਭੂਪ ਭੂਪੰ ॥

The king saw his child like innocent form and was pleased.

ਤਪਜੋ ਪਉਨ ਹਾਰੀ॥ ਭਟੰ ਸਸੱਤ੍ਰ ਧਾਰੀ ॥੧੦੩॥

The sages were pleased but the kings became anxious.

ਨਿਸਾ ਚੰਦ ਜਾਨਜੋ ॥ ਦਿਨੰ ਭਾਨ ਮਾਨਜੋ ॥

Some compare him with moon at night and others with sun during day.

ਗਣੰ ਰੁਦ੍ਰ ਰੇਖਜੋ ॥ ਸੁਰੰ ਇੰਦ੍ਰ ਦੇਖਜੋ ॥੧੦੪॥

Ganas, companions of Rudra see Rudra in him and the gods take him for Indra.

ਸ੍ਰੁਤੰ ਬ੍ਰਹਮ ਜਾਨਜੋ ॥ ਦਿਜੰ ਬਯਾਸ ਮਾਨਜੋ ॥

The knower of shrutis take him for Brahman and the brahmins for Vyas.

ਹਰੀ ਬਿਸਨ ਲੇਖੇ ॥ ਸੀਆ ਰਾਮ ਦੇਖੇ ॥੧੦੫॥

People were pleased to see in him both Vishnu and Shiva. [During this while] Sita also saw Rama.

ਸੀਆ ਪੇਖ ਰਾਮੰ ॥ ਬਿਧੀ ਬਾਣ ਕਾਮੰ ॥

Beholding Rama Sita was struck by the arrows of love god.

ਗਿਰੀ ਝੂਮਿ ਭੂਮੰ ॥ ਮਦੀ ਜਾਨੁ ਘੂਮੰ ॥੧੦੬॥

She fell down on the ground as if someone were drunk.

ਉਠੀ ਚੇਤ ਐਸੇ ॥ ਮਹਾਂਬੀਰ ਜੈਸੇ ॥

She regained consciousness and got up, as do the great warriors in the battlefield.

ਰਹੀ ਨੈਨ ਜੋਰੀ ॥ ਸਸੰ ਜਿਉ ਚਕੋਰੀ ॥੧੦੭॥

She continued staring at Rama as the Chakori (female partridge) looks at moon.

ਰਹੇ ਮੋਹ ਦੋਨੋ ॥ ਟਰੇ ਨਾਹਿ ਕੋਨੋ ॥

Both felt charmed by eachother's presence, and neither stepped aside.

ਰਹੇ ਠਾਂਢ ਐਸੇ ॥ ਰਣੰ ਬੀਰ ਜੈਸੇ ॥੧੦੮॥

They stood opposing each other like two warriors in the battlefield.

ਪਠੇ ਕੋਟ ਦੂਤੰ ॥ ਚਲੇ ਪਉਨ ਪੂਤੰ ॥

The King sent his messenger to the fort. They rushed fast like Hanuman.

ਕੁਵੰਡਾਨ ਡਾਰੇ ॥ ਨਰੇਸੋਂ ਦਿਖਾਰੇ ॥੧੦੯॥

They brought the bow and the king showed it to all the present princes.

ਲਯੋ ਰਾਮ ਪਾਨੰ ॥ ਭਰਜੋ ਬੀਰ ਮਾਨੰ ॥

Rama held this bow in hand. Other kings [present there] got jealous of him.

ਹਸਜੋ ਐਚ ਲੀਨੋ ॥ ਉਭੈ ਟੂਕ ਕੀਨੋ ॥੧੧੦॥

Rama smilingly stretched the bow and broke it into two.

ਸਬੈ ਦੇਵ ਹਰਖੇ ॥ ਘਨੰ ਪੁਹਪ ਬਰਖੇ ॥

All the gods were pleased and they showered flowers profusely.

ਲਜਾਨੇ ਨਰੇਸੰ ॥ ਚਲੇ ਆਪ ਦੇਸੰ ॥੧੧੧॥

Other kings felt ashamed and left for their respective kingdoms.

ਤਬੈ ਰਾਜ ਕੰਨਿਆ ॥ ਤਿਹੂੰ ਲੋਕ ਧੰਨਿਆ ॥

Then came Sita. She was the most beautiful in the three worlds.

ਧਰੇ ਫੂਲ ਮਾਲਾ ॥ ਬਰਜੋ ਰਾਮ ਬਾਲਾ ॥੧੧੨॥

She had a garland of flowers which she put around Rama's neck and chose him to be her husband.

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥

Bhujang Prayat Chhand

ਕਿਧੌ ਦੇਵ ਕੰਨਿਆਂ ਕਿਧੌ ਬਾਸਵੀ ਹੈ ॥

Sita looked as if she were either a daughter of a god, or Shakti of Shiva,

ਕਿਧੌ ਜੱਛਨੀ ਕਿੰਨ੍ਰਨੀ ਨਾਗਨੀ ਹੈ ॥
Yakshini, Kinnarani or daughter of serpent god.

ਕਿਧੌ ਗੰਧ੍ਰਬੀ ਦੈਤ ਜਾ ਦੇਵਤਾ ਸੀ ॥
She seemed to be Gandharavi, daughter of demon or god.

ਕਿਧੌ ਸੂਰਜਾ ਸੁੱਧ ਸੋਧੀ ਸੁਧਾ ਸੀ ॥੧੧੩॥
She seemed daughter of sun and the pious nectar-like light of moon.

ਕਿਧੌ ਜੱਛ ਬਿੱਦਿਆ ਧਰੀ ਗੰਧ੍ਰਬੀ ਹੈ ॥
ਕਿਧੌ ਰਾਗਨੀ ਭਾਗ ਪੂਰੇ ਰਚੀ ਹੈ ॥
She seemed to be musical tone or a complete musical measure.

ਕਿਧੌ ਸੁਵਰਨ ਕੀ ਚਿਤ੍ਰ ਕੀ ਪੁੱਤ੍ਰਕਾ ਹੈ ॥
ਕਿਧੌ ਕਾਮ ਕੀ ਕਾਮਨੀ ਕੀ ਪ੍ਰਭਾ ਹੈ ॥੧੧੪॥
She appears to be an image of god and the grandeur of the arrows of love-god.

ਕਿਧੌ ਚਿੱਤ੍ਰ ਕੀ ਪੁੱਤ੍ਰਕਾ ਸੀ ਬਨੀ ਹੈ ॥
She seems to be the perfect image of a painting and

ਕਿਧੌ ਸੰਖਿਨੀ ਚਿੱਤ੍ਰਨੀ ਪਦਮਨੀ ਹੈ ॥
also appears to be a woman with three different kinds of temper.

ਕਿਧੌ ਰਾਗ ਪੂਰੇ ਭਰੀ ਰਾਗ ਮਾਲਾ ॥
She seems to be the tone of all measures.

ਬਰੀ ਰਾਮ ਤੈਸੀ ਸੀਆ ਆਜ ਬਾਲਾ ॥੧੧੫॥
Such Sita, the young lass, was married by Rama today.

ਛਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੋਨੋ ਲਗੇ ਨੈਨ ਐਸੇ ॥ ਮਨੋ ਫਾਧ ਫਾਂਧੈ ਮ੍ਰਿਗੀਰਾਜ ਜੈਸੇ ॥
Enchanted they look into each other's eyes as if two love-charmed deer look at each other.

ਬਿਧੁੰ ਬਾਕ ਬੈਨੀ ਕਟੰ ਦੇਸ ਛੀਨੰ ॥
Her voice is sweet like nightingale's and her waist is thin.

ਰੰਗੇ ਰੰਗ ਰਾਮੰ ਸੁਨੈਨੰ ਪ੍ਰਬੀਨੰ ॥੧੧੬॥
Dyed in the colour of Rama's love her eyes look beautiful and charming

ਜਿਣੀ ਰਾਮ ਸੀਤਾ ਸੁਣੀ ਸ੍ਰਉਣ ਰਾਮੰ ॥
Parashu Ram heard that Rama has won Sita [and broke the bow].

ਗਹੇ ਸੱਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰੰ ਰਿਸਜੋ ਤਉਨ ਜਾਮੰ ॥

He immediately put on arms and challenged Rama :

ਕਹਾ ਜਾਤ ਭਾਖਜੋ ਰਹੋ ਰਾਮ ਠਾਢੇ ॥
ਲਖੋ ਆਜ ਕੈਸੇ ਭਏ ਬੀਰ ਗਾਢੇ ॥੧੧੭॥

"Where are you going? I shall also see what kind of a warrior you are"

ਭਾਖਾ ਪਿੰਗਲ ਦੀ ॥

Bhakha Pingal Ki :

ਸੁੰਦਰੀ ਛੰਦ ॥

Sundari Chhand

ਭਟ ਹੁੰਕੇ ਧੁੰਕੇ ਬੰਕਾਰੇ ॥ ਰਣਿ ਬੱਜੇ ਗੱਜੇ ਨੱਗਾਰੇ ॥

The warriors challenged and the drums produced fightening sound. The trumpets were also sounded.

ਰਣ ਹੁੱਲ ਕਲੋਲੰ ਹੁੱਲਾਲੰ ॥ ਢਲ ਹੱਲੰ ਢੱਲੰ ਉਛਾਲੰ ॥੧੧੮॥

The field of battle presents a sight of chaos and tumult. The warriors are pleased and they pick up weapons.

ਰਣ ਉੱਠੇ ਕੁੱਠੇ ਮੁੱਛਾਲੇ ॥ ਸਰ ਛੁੱਟੇ ਜੁੱਟੇ ਭੀਹਾਲੇ ॥

Warriors with twisted moustaches got ready for war. Shooting arrows ferociously, they were engaged in fighting.

ਰਤੁ ਡਿੱਗੇ ਭਿੱਗੇ ਜੋਧਾਣੰ ॥ ਕਣਣੰਛੇ ਕੱਛੇ ਕਿਕਾਣੰ ॥੧੧੯॥

Blood-drenched bodies of warriors fell down dead. The horses with well proportioned bodies were trampled in the field.

ਭੀਖਣੀਯੰ ਭੇਰੀ ਭੁੰਕਾਰੰ ॥ ਝਲ ਲੰਕੇ ਖੰਡੇ ਦੁੱਧਾਰੰ ॥

The trumpets of the *yoginis* were blown and the double-edged swords shone.

ਜੁੱਧੰ ਜੁੱਝਾਰੰ ਬੁੱਬਾੜੇ ॥ ਰੁੱਲੀਏ ਪਖਰੀਏ ਆਹਾੜੇ ॥੧੨੦॥

The warriors roared and fought. Those with armours on also fell down dead.

ਬੱਕੇ ਬੱਬਾੜੇ ਬੰਕਾਰੰ ॥ ਨੱਚੇ ਪੱਖਰੀਏ ਜੁਝਾਰੰ ॥

The valiant soldiers roared and danced with their armours on.

ਬੱਜੇ ਸੰਗਲੀਏ ਭੀਹਾਲੇ ॥ ਰਣ ਰੱਤੇ ਮੱਤੇ ਮੁੱਛਾਲੇ ॥੧੨੧॥

The huge drums (mounted and chained on elephants) were beaten. Those with twisted moustaches were engaged in the field.

ਉਛਲੀਏ ਕੱਛੀ ਕੱਛਾਲੇ ॥ ਉੱਡੇ ਜਨੁ ਪੱਖੰ ਪੱਛਾਲੇ ॥

The quality bred warriors of Kachchh jump so high that they look like mountains flying with wings.

ਜੁੱਟੇ ਭਟ ਛੁੱਟੇ ਮੁੱਛਾਲੇ ॥ ਰੁਲੀਏ ਆਹਾੜੰ ਪਖਰਾਲੇ ॥੧੨੨॥

The warriors twist their moustaches to fight and the bodies of the brave ones in armour are seen lying in dust.

ਬੱਜੇ ਸੰਧੂਰੰ ਨਗਾਰੇ ॥ ਕੱਛੇ ਕੱਛੀਲੇ ਲੁੱਝਾਰੇ ॥

Beat of drums was heard far and wide. Horses ran and the warriors fought.

ਗਣ ਹੂਰੰ ਪੂਰੰ ਗੈਣਾਯੰ ॥ ਅੰਜਨਯੰ ਅੰਜੇ ਨੈਣਾਯੰ ॥੧੨੩॥ (ਅੰਜਨ-ਯੰ ਬੋਲੋ)

The nymphs moved about in the sky. They have put collyrium in eyes [make-up] and have come to see the battle

ਰਣਣੱਕੇ ਨਾਦੰ ਨਾਫੀਰੰ ॥ ਬੱਬਾੜੇ ਬੀਰੰ ਹਾਬੀਰੰ ॥

Heavy drums were beaten and the warriors roared. Warriors took up spears in hand and attacked.

ਉਘੇ ਜਨੁ ਨੇਜੇ ਜੱਟਾਲੇ ॥ ਛੁੱਟੇ ਸਿਲ ਸਿਤਿਯੰ ਮੁੱਛਾਲੇ ॥੧੨੪॥

Weapons of different kind were hurled in all directions.

ਭਟ ਡਿੱਗੇ ਘਾਯੰ ਅੱਘਾਯੰ ॥ ਤਨ ਸੁੱਭੇ ਅੱਧੋ ਅੱਧਾਯੰ ॥

Many wounded soldiers fell down and many more were slain.

ਦਲ ਗੱਜੇ ਬੱਜੇ ਨੀਸਾਣੰ ॥ ਚੰਚਲੀਏ ਤਾਜੀ ਚੀਹਾਣੰ ॥੧੨੫॥

Soldiers thundered and drums were beaten. The agile horses in the field neighed.

ਚਵ ਦਿਸਜੰ ਚਿੰਕੀ ਚਾਵੰਡੈ ॥ ਖੰਡੇ ਖੰਡਿ ਕੈ ਆਖੰਡੈ ॥

Kites were heard in all the four directions and they began shearing further into pieces the already broken dead bodies of soldiers.

ਰੜਝੰਕੇ ਗਿੱਧੰ ਉਧਾਣੰ ॥ ਜੈ ਜੰਪੈ ਸਿੱਧੰ ਸੁੱਧਾਣੰ ॥੧੨੬॥

The vultures were seen flying in the sky. The realized yogis and siddhas prayed for [Rama's] victory.

ਫੁੱਲੇ ਜਨੁ ਕਿੰਸਕ ਬਾਸੰਤੰ ॥ ਰਣ ਰੱਤੇ ਸੂਰਾ ਸਾਮੰਤੰ ॥

As the flowers blossom in spring, the strong warriors are seen fighting in the field.

ਡਿੱਗੇ ਰਣਿ ਸੁੰਡੀ ਸੁੰਡਾਣੰ ॥ ਧਰ ਭੂਰੰ ਪੂਰੰ ਮੁੰਡਾਣੰ ॥੧੨੭॥

Both the elephants and their riders have fallen down dead. The entire ground was filled with slain heads.

ਮਧੁਰ ਧੁਨ ਛੰਦ॥

Madhur Dhun Chhand

ਤਰ ਭਰ ਰਾਮੰ ॥ ਪਰ ਹਰ ਕਾਮੰ ॥

Devoid of woldly desires Parashu Ram created a stampede there.

ਧਰ ਬਰ ਧੀਰੰ ॥ ਪਰ ਹਰਿ ਤੀਰੰ ॥੧੨੮॥

He with full attention began shooting arrows.

ਦਰ ਬਰ ਗਜਾਨੰ ॥ ਪਰ ਹਰਿ ਧਯਾਨੰ ॥

The enlightened ones concentrated on God.

ਥਰਹਰ ਕੰਪੈ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਜੰਪੈ ॥੧੨੯॥

They trembled and recited Divine Name.

ਕ੍ਰੋਧੰ ਗਲਿਤੰ ॥ ਬੋਧੰ ਦਲਿਤੰ ॥
ਕਰ ਸਰ ਸਰਤਾ ॥ ਧਰਮਰ ਹਰਤਾ ॥੧੩੦॥

Fully consumed by anger Parashu Ram lost all sense of discrimination and shot arrows in abundance

ਸਰ ਬਰ ਪਾਣੰ ॥ ਧਰ ਕਰਿ ਮਾਣੰ ॥

The warriors, full of pride, hold arrows and shoot.

ਅਰਿ ਉਰ ਸਾਲੀ ॥ ਧਰ ਉਰ ਮਾਲੀ ॥੧੩੧॥

They shoot arrows [in enemy's body] as a gardener sows the plants into the earth.

ਕਰ ਬਰ ਕੋਪੰ ॥ ਥਰਹਰ ਧੋਪੰ ॥

Because of the anger of the warriors all began trembling.

ਗਰਬਰ ਕਰਣੰ ॥ ਘਰਬਰ ਹਰਣੰ ॥੧੩੨॥

Warriors are full of pride, and they have destroyed many family heads.

ਛਰਹਰ ਅੰਗੰ ॥ ਚਰਖਰ ਸੰਗੰ ॥

Weapons were used to slay bodies of enemies, cutting through the armour.

ਜਰਬਰ ਜਾਮੰ ॥ ਝਰਹਰ ਰਾਮੰ ॥੧੩੩॥

Parashu Ram fought against Rama in an enraged mood.

ਟਰ ਧਰਿ ਜਾਯੰ ॥ ਠਰਹਰਿ ਪਾਯੰ ॥ (ਠਰ-ਹਰਿ ਬੋਲੋ)

The earth may stop movement, feet may get transfixed and

ਢਰਹਰ ਢਾਲੰ ॥ ਥਰਹਰ ਕਾਲੰ ॥੧੩੪॥ (ਢਰ-ਹਰ, ਥਰ-ਹਰ ਬੋਲੋ)

shields may come down, but none gets away safe from the death (caused by Parashu Ram).

ਅਰਬਰ ਦਰਣੰ ॥ ਨਰਬਰ ਹਰਣੰ ॥

The great warriors were being killed. The brave met with death.

ਧਰ ਬਰ ਧੀਰੰ ॥ ਫਰ ਹਰ ਤੀਰੰ ॥੧੩੫॥

The valiant soldiers remain cool and shoot arrows.

ਬਰ ਨਰ ਦਰਣੰ ॥ ਭਰ ਹਰ ਕਰਣੰ ॥

Great human beings were being annihilated. There was tumult.

ਹਰਹਰ ਰੜਤਾ ॥ ਬਰਹਰ ਗੜਤਾ ॥੧੩੬॥

Many recited Divine Name as chaos was caused in the battlefield.

ਸਰਬਰ ਹਰਤਾ ॥ ਚਰਮਰ ਧਰਤਾ ॥

The axe-wielder Parashuram was a great archer, capable of tearing apart armours and the shields.

ਬਰਮਰ ਪਾਣੰ ॥ ਕਰ ਬਰ ਜਾਣੰ ॥੧੩੭॥

He possessed long arms and was thus called *ajanubahu.*

ਰਬਰ ਹਾਰੰ ॥ ਕਰ ਬਰ ਬਾਰੰ ॥

The brave ones struck blows and the head-garland adorned the neck of Shiva.

ਗਡਬਡ ਰਾਮੰ ॥ ਗੜਬੜ ਧਾਮੰ ॥੧੩੮॥

Rama stood firm and caused chaos even in the palaces.

ਚਰਪਟ ਛੀਗਾ ਕੇ ਆਦ ਕ੍ਰਿਤ ਛੰਦ॥

Charpat Chhiga Chhand

ਖੱਗ ਖਜਾਤਾ ॥ ਗਜਾਨ ਗਜਾਤਾ ॥

Expert in using sword and knowledgeable are beholden in the battle field.

ਚਿੱਤ੍ਰ ਬਰਮਾ ॥ ਚਾਰ ਚਰਮਾ ॥੧੩੯॥

Knower of shastras and wielder of swords and armour wearing braves are looking like paintings.

ਸਾਸੱਤ੍ਰ ਗਿਆਤਾ ॥ ਸਸਤ੍ਰੰ ਖਜਾਤਾ ॥
ਚਿਤ੍ਰੰ ਜੋਧੀ ॥ ਜੁੱਧੰ ਕ੍ਰੋਧੀ ॥੧੪੦॥

Knower of scriptures and known as the fighters are furiously engaged in fghting.

ਬੀਰੰ ਬਰਣੰ ॥ਭੀਰੰ ਭਰਣੰ ॥
ਸਤ੍ਰੂੰ ਹਰਤਾ ॥ ਅਤ੍ਰੂੰ ਧਰਤਾ ॥੧੪੧॥

Killer of great warriors and awe-inspirer among the enemy are annihilating the enemies.

ਬਰਮੰ ਬੇਧੀ ॥ ਚਰਮੰ ਛੇਦੀ ॥
ਛੱਤ੍ਰੰ ਹੰਤਾ ॥ ਅੱਤ੍ਰੰ ਗੰਤਾ ॥੧੪੨॥

The armours are being torn apart and bodies wounded and the umbrellas of kings are falling as the expert wielders use their weapons.

ਜੁਧੰ ਧਾਮੀ ॥ ਬੁਧੰ ਗਾਮੀ ॥
ਸਸਤ੍ਰੰ ਖਜਾਤਾ ॥ ਅਸਤ੍ਰੰ ਗਜਾਤਾ ॥੧੪੩॥

The enlightened, known wielders of weapons and arms set out for the field to fight.

ਜੁੱਧਾ ਮਾਲੀ ॥ ਕੀਰਤ ਸਾਲੀ ॥ ਧਰਮੰ ਧਾਮੰ ॥ ਰੂਪੰ ਰਾਮੰ ॥੧੪੪॥

The warriors move in the field and prune the reputation of the brave ones as the gardener prunes his plants. In that field stands Rama, the beauteous one and the embodiment of *dharma.*

ਧੀਰੰ ਧਰਤਾ ॥ ਬੀਰੰ ਹਰਤਾ ॥

He is the most cool, great killer of enemies,

ਜੁਧੰ ਜੇਤਾ ॥ ਸਸਤ੍ਰੰ ਨੇਤਾ ॥੧੪੫॥

victor of the battle and expert wielder of weapons.

ਦੁਰਦੰ ਗਾਮੀ ॥ ਧਰਮੰ ਧਾਮੀ ॥

He moves like the elephants, and is embodiment of *dharma*,

ਜੋਗੰ ਜੁਵਾਲੀ ॥ ਜੋਤੰ ਮਾਲੀ ॥੧੪੬॥

master of the flame of *yoga* and the light effulgent.

ਪਰਸ ਰਾਮ ਬਾਚ ॥

Utterance of Parashuram

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਤੂਣਿ ਕਸੇ ਕਟ ਚਾਂਪ ਧਰੇ ਕਰ ; ਕੋਪ ਕਹੀ ਦਿਜ ਰਾਮ ਅਹੋ ॥

Wielder of the quiver and bow Parashuram in a great fury said to Rama:

ਗ੍ਰਹ ਤੋਰ ਸਰਾਸਨ ਸੰਕਰ ਕੋ ; ਸੀਅ ਜਾਤ ਹਰੇ ਤੁਮ ਕਉਨ ਕਹੋ ॥

"Tell me who are you to break Shiva's bow and take Sita home ?

ਬਿਨ ਸਾਚ ਕਹੇ ਨਹੀ ਪ੍ਰਾਨ ਬਚੇ ; ਜਿਨ ਕੰਠ ਕੁਠਾਰ ਕੀ ਧਾਰ ਸਹੋ ॥

You will not be able to save your life without telling the truth. Or you will have to bear the blow of my axe on your neck.

ਘਰ ਜਹੁ ਚਲੇ ਤਜ ਰਾਮ ਰਣੰ ; ਜਿਨ ਝੂਝ ਮਰੋ ਪਲ ਠਾਢ ਰਹੋ ॥੧੪੭॥

It will be of good to you, O Rama, if you give up the field and go home. A moment's delay here would mean your death in this very field"

ਸਵੈਯਾ ॥

ਜਾਨਤ ਹੋ ਅਵਿਲੋਕ ਮੁਝੈ ; ਹਠਿ ਏਕ ਬਲੀ ਨਹੀ ਠਾਢ ਰਹੈਂਗੇ ॥

"You know that no might one can stand up to me.

ਤਾਤਿ ਗਹਜੋ ਜਿਨਕੇ ਤ੍ਰਿਣ ਦਾਂਤਨ ; ਤੇਨ ਕਹਾ ਰਣ ਆਜ ਗਹੈਂਗੇ ॥

How can they fight against me whose ancestors had surrendered to me?

ਬੰਬ ਬਜੇ ਰਣਖੰਭ ਗਡੇ ; ਗਹਿ ਹਾਥ ਹਥਿਆਰ ਕਹੂੰ ਉਮਹੈਂਗੇ ॥

Howsoever fierce the battle might be, they dare not put on weapons and come to fight.

ਭੂਮ ਅਕਾਸ ਪਤਾਲ ਦੁਰੈਬੇ; ਕਉ ਰਾਮ ਕਹੋ ਕਹਾਂ ਠਾਮ ਲਹੈਂਗੇ ॥੧੪੮॥

Where on earth, sky or underworld will you, O Rama, hide yourself to protect against me ?"

ਕਬਿ ਬਾਚ ॥

Poet's Utterances

ਯੀ ਜਬ ਬੈਨ ਸੁਨੇ ਅਰ ਕੇ ; ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਰਘੁਬੀਰ ਬਲੀ ਬਲਕਾਨੇ ॥

On listening to these words of enemy, Rama started looking like a mighty warrior.

ਸਾਤ ਸੁਮੰਦ੍ਰਨ ਲੌ ਗਰਵੇ ਗਿਰ ; ਭੂਮ ਅਕਾਸ ਦੋਊ ਥਹਰਾਨੇ ॥

Finding Rama as calm as the seven seas, the earth, sky and mountains trembled.

ਜੱਛ ਭੁਜੰਗ ਦਿਸਾ ਬਿਦਿਸਾਨ ਕੇ ; ਦਾਨਵ ਦੇਵ ਦੁਹੂੰ ਡਰ ਮਾਨੇ ॥

The *yaksha*, *bhujang*, gods and demons everywhere felt frightened.

ਸ੍ਰੀ ਰਘੁਨਾਥ ਕਮਾਨ ਲੈ ਹਾਥ ; ਕਹੋ ਰਿਸਕੈ ਕਿੱਹ ਪੈ ਸਰ ਤਾਨੇ ॥੧੪੯॥

Rama took his bow in hand and asked Parashuram as to on whom has he aimed his bow in such a fury?

ਪਰਸਰਾਮ ਬਾਚ ਰਾਮ ਸੋ॥

Parashu Ram's Address to Rama

ਜੇਤਕ ਬੈਨ ਕਹੇ ਸੁ ਕਹੇ ; ਜੁ ਪੈ ਫੇਰਿ ਕਹੇ ਤੁ ਪੈ ਜੀਤ ਨ ਜੈਹੋ ॥

Whatever you have said is said; any more will cause your ceratin death.

ਹਾਥਿ ਹਥਿਆਰ ਗਹੇ ਸੁ ਗਹੇ ; ਜੁ ਪੈ ਫੇਰਿ ਗਹੇ ਤੁ ਪੈ ਫੇਰਿ ਨ ਲੈ ਹੋ ॥

"The bow already in your hand is all right; any attempt to put your hand on another weapon will be futile."

ਰਾਮ ਰਿਸੈ ਰਣ ਮੈ ਰਘੁਬੀਰ ; ਕਹੋ ਭਜਿਕੈ ਕਤ ਪ੍ਰਾਨ ਬਚੈਹੋ ॥

The enraged Parashuram asked Rama as to where he will run from the field to save his life.

ਤੋਰ ਸਰਾਸਨ ਸੰਕਰ ਕੋ ; ਹਰਿ ਸੀਅ ਚਲੇ ਘਰਿ ਜਾਨ ਨ ਪੈਹੋ ॥੧੫੦॥

Having broken Shiva's bow and married Sita, you would not now reach home.

ਰਾਮ ਬਾਚ ਪਰਸਰਾਮ ਸੋ॥

ਸਵੈਯਾ ॥

ਬੋਲ ਕਹੇ ਸੁ ਸਹੇ ਦਿਜ ਜੂ ; ਜੁਪੈ ਫੇਰਿ ਕਹੇ ਤੁ ਪੈ ਪ੍ਰਾਨ ਖ੍ਵੈਹੋ ॥

"O brahmin, whatever you have said is all right, any further utterance would imply your loosing life.

ਬੋਲਤ ਐਂਠ ਕਹਾ ਸਠ ਜਿਉ ; ਸਭ ਦਾਂਤ ਤੁਰਾਇ ਅਬੈ ਘਰਿ ਜੈਹੋ ॥

Why do you speak so arrogantly ? You will soon return home defeated.

ਧੀਰ ਤਬੈ ਲਹਿਹੈ ਤੁਮ ਕੱਉ ; ਜਬ ਭੀਰ ਪਰੀ ਇਕ ਤੀਰ ਚਲੈਹੋ ॥

I look at you in all patience. In case the need be, I shall have to shoot a single arrow.

ਬਾਤ ਸੰਭਾਰ ਕਹੋ ਮੁਖਿ ਤੇ ; ਇਨ ਬਾਤਨ ਕੋ ਅਬ ਹੀ ਫਲਿ ਪੈਹੋ ॥੧੫੧॥

So talk with sense or you will reap the fruit just now.

ਪਰਸ ਰਾਮ ਬਾਚ ॥

Parashu Ram's Utterence

ਸਵੈਯਾ॥

Savaiya

ਤਉ ਤੁਮ ਸਾਚ ਲਖੋ ਮਨ ਮੈ ਪ੍ਰਭ ; ਜਉ ਤੁਮ ਰਾਮ ਵਤਾਰ ਕਹਾਓ ॥

In case you consider yourself a Divine incarnation,

ਰੁਦ੍ਰ ਕੁਵੰਡ ਬਿਹੰਡੀਯ ਜਿਉ ਕਰ ; ਤਿਉ ਅਪਨੋ ਬਲ ਮੋਹਿ ਦਿਖਾਓ ॥

you should show me your strength as you have shown in breaking Shiva's bow.

ਤਉਹੀ ਗਦਾ ਕਰ ਸਾਰੰਗ ਚਕ੍ਰ ; ਲਤਾ ਭ੍ਰਿਗੁ ਕੀ ਉਰ ਮੱਧ ਸੁਹਾਓ ॥

Also show me the mace and bow and the scar of the kick given by Bhrigu.

ਮੇਰੋ ਉਤਾਰ ਕੁਵੰਡ ਮਹਾਂਬਲ ; ਮੋਹੂ ਕਉ ਆਜ ਚੜਾਇ ਦਿਖਾਓ ॥੧੫੨॥

At the same time you should also pick up my bow and first unfasten and then fasten it with its thread, if you can.

ਕਬਿ ਬਾਚ ॥

Poet's Utterance

ਸ੍ਰੀ ਰਘੁਬੀਰ ਸਿਰੋਮਨਸੂਰ ; ਕੁਵੰਡ ਲਯੋ ਕਰ ਮੈ ਹਸਿ ਕੈ ॥

The greatest warrior, Rama smilingly took up the bow in hand and

ਲੀਅ ਚਾਂਪ ਚਟਾਕ ਚੜਾਇ ਬਲੀ ; ਖਟ ਟੂਕ ਕਰਜੋ ਛਿਨ ਮੈ ਕਸਿਕੈ ॥

soon stretched it to shoot the arrow but the bow broke into six pieces.

ਨਭ ਕੀ ਗਤਿ ਤਾਹਿ ਹਤੀ ਸਰ ਸੋ ; ਅਧ ਬੀਚ ਹੀ ਬਾਤ ਰਹੀ ਬਸਿਕੈ ॥

As soon as the bow got broken, the sound was so terrible as if the arrow has pierced and fragmented the sky.

ਨ ਬਸਾਤ ਕਛੂ ਨਟ ਕੇ ਬਟ ਜਜੋਂ ; ਭਵ ਪਾਸ ਨਿਸੰਗਿ ਰਹੈਂ ਫਸਿਕੈ ॥੧੫੩॥

As the acrobat jumps on the rope, the whole universe trembles and got struck into the pieces of bow.

ਇਤ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੁੱਧ ਜਯਤ ॥

ਅਥ ਅਉਧ ਪ੍ਰਵੇਸ ਕਥਨੰ ॥

Now begins the account of entry into Avadh

ਸਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਭੇਟ ਭੁਜਾ ਭਰ ਅੰਕ ਭਲੇ ਭਰਿ ; ਨੈਨ ਦੋਊ ਨਿਰਖੇ ਰਘੁਰਾਈ ॥

Rama's eyes were filled with tears of joy as he embraced members of his family (as he entered Ayodhya along with Sita).

ਗੁੰਜਤ ਭ੍ਰਿੰਗ ਕਪੋਲਨ ਊਪਰ ; ਨਾਗ ਲਵੰਗ ਰਹੇ ਲਿਵ ਲਾਈ ॥

The black bee hovered around the cheeks of Sita (red cheeks looked like flowers to them) and the curls hung on her face as snakes hang on clove-flowers.

ਕੰਜ ਕੁਰੰਗ ਕਲਾਨਿਧ ਕੇਹਰਿ ; ਕੋਕਲ ਹੇਰ ਹੀਏ ਹਹਰਾਈ ॥

Lotus flower, deer, moon, lion and cuckoo felt surprised (as they were excelled by Sita's pretty, wide eyes, beauty, moral strength and sweet voice, respectively).

ਬਾਲ ਲਖੈਂ ਛਬ ਖਾਟ ਪਰੈਂ ਨਹਿ ; ਬਾਟ ਚਲੈਂ ਨਿਰਖੈਂ ਅਧਿਕਾਈ ॥੧੫੪॥

The young lasses look at her beauty and fall back on the cot and the passengers forgetful of their journey ahead stop and continue looking at her.

ਸੀਅ ਰਹੀ ਮੁਰਛਾਇ ਮਨੈ ; ਰਨ ਰਾਮ ਕਹਾ ਮਨ ਬਾਤ ਧਰੈਂਗੇ ॥

Sita felt a bit distressed in her mind thinking whether Rama will or will not accede to her wishes.

ਤੋਰਿ ਸਰਾਸਨਿ ਸੰਕਰ ਕੋ ; ਜਿਮ ਮੋਹਿ ਬਰਿਓ ਤਿਮ ਅਉਰ ਬਰੈਂਗੇ ॥

Maybe, he marries some other woman as well as he had married me after breaking Shiva's bow.

ਦੂਸਰ ਬਜਾਹ ਬਧੂ ਅਬ ਹੀ ; ਮਨ ਤੇ ਮੁਹਿ ਨਾਥ ਬਿਸਾਰ ਡਰੈਂਗੇ ॥

In case he had a desire for second marriage, he will certainly become forgetful of me.

ਦੇਖਤ ਹੌ ਨਿਜ ਭਾਗ ਭਲੇ ; ਬਿਧ ਆਜ ਕਹਾ ਇਹ ਠੌਰ ਕਰੈਂਗੇ ॥੧੫੫॥

Let us see what Almighty has written in my fate and how does he behave with me now.

ਤਉਹੀ ਲਉ ਰਾਮ ਜਿਤੇ ਦਿਜ ਕਉ ; ਅਪਨੇ ਦਲ ਆਇ ਬਜਾਇ ਬਧਾਈ॥

At that very moment the group of brahmins came ahead and congratualted Rama, the victor of Parashuram.

ਭੱਗੁਲ ਲੋਕ ਫਿਰੈ ਸਭ ਹੀ ; ਰਣ ਮੋ ਲਖ ਰਾਘਵ ਕੀ ਅਧਕਾਈ ॥

Everybody ran hither and thither in the joy of Rama's victory.

ਸੀਅ ਰਹੀ ਰਨ ਰਾਮ ਜਿਤੇ ; ਅਵਧੇਸਰ ਬਾਤ ਜਬੈ ਸੁਨਿ ਪਾਈ ॥

When king Dasharath heard that Rama had won the battle as well as won Sita in marriage, his joy knew no bounds.

ਫੂਲਿ ਗਯੋ ਅਤਿ ਹੀ ਮਨ ਮੈ ; ਧਨ ਕੇ ਘਨ ਕੀ ਬਰਖਾ ਬਰਖਾਈ ॥੧੫੬॥

He showered lot of money on his subjects as cloud showers rain on earth.

ਬੰਦਨਵਾਰ ਬਧੀ ਸਭ ਹੀ ਦਰ ; ਚੰਦਨ ਸੌ ਛਿਰਕੇ ਗ੍ਰਹ ਸਾਰੇ ॥

Every door (in Ayodhya) was decorated and sandal was sprinkled within the houses.

ਕੇਸਰ ਡਾਰਿ ਬਰਾਤਨ ਪੈ ; ਸਬ ਹੀ ਜਨ ਹੁਇ ਪੁਰਹੂਤ ਪਧਾਰੇ ॥

Saffron was sprinkled on all accompanying Rama. It seemed as if Indra was to visit this town.

ਬਾਜਤ ਤਾਲ ਮੁਚੰਗ ਪਖਾਵਜ ; ਨਾਚਤ ਕੋਟਨਿ ਕੋਟਿ ਅਖਾਰੇ ॥

The lutes were played and tambourines sounded. Many dancers danced different styles.

ਆਨਿ ਮਿਲੇ ਸਭ ਹੀ ਅਗੁਆ ; ਸੁਤ ਕੱਉ ਪਿਤੁ ਲੈ ਪੁਰ ਅਉਧ ਸਿਧਾਰੇ ॥੧੫੭॥

Everybody came forward to meet Rama. Father Dasharath took his son to the palace.

ਚੌਪਈ ॥

Chaupai

ਸਭਹੂੰ ਮਿਲ ਗਿਲ ਕੀਯੋ ਉਛਾਹਾ ॥ ਪੂਤ ਤਿਹੂੰ ਕਉ ਰਚਯੋ ਬਿਆਹਾ ॥

Everybody felt joyous. Marriages of other three sons were also arranged.

ਰਾਮ ਸੀਆ ਬਰ ਕੈ ਘਰ ਆਏ ॥
ਦੇਸ ਬਿਦੇਸਨ ਹੋਤ ਬਧਾਏ ॥੧੫੮॥

Congratulatory messages from within and outside the country arrived after Rama's marriage with Sita and their arrival home.

ਜੱਹ ਤੱਹ ਹੋਤ ਉਛਾਹ ਅਪਾਰੂ ॥ ਤਿਹੂੰ ਸੁਤਨ ਕੋ ਬਿਆਹ ਬਿਚਾਰੂ ॥

There was an environment of immense joy all around. Preparations and plans for the marriages of the other three sons were in progress.

ਬਾਜਤ ਤਾਲ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਅਪਾਰੰ ॥
ਨਾਚਤ ਕੋਟਨ ਕੋਟ ਅਖਾਰੰ ॥੧੫੯॥

Music was played and dances of many groups went on.

ਬਨ ਬਨ ਬੀਰ ਪਖਰੀਆ ਚਲੇ ॥ ਜੋਬਨਵੰਤ ਸਿਪਾਹੀ ਭਲੇ ॥ (ਜੋਬਨ-ਵੰਤ ਬੋਲੋ)

Many warriors dressed themselves and set out (for Dasharath's palace). They were all young, fine soldiers.

ਭਏ ਜਾਇ ਇਸਥਤ ਨ੍ਰਿਪ ਦਰਪਰ ॥
ਮਹਾਰਥੀ ਅਰੁ ਮਹਾ ਧਨੁਰਧਰ ॥੧੬੦॥ (ਧਨੁਰ-ਧਰ ਬੋਲੋ)

They went and stood at the king's portals. There were many expert charioteers and archers among them.

ਬਾਜਤ ਚੰਗ ਮੁਚੰਗ ਅਪਾਰੰ ॥ ਢੋਲ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਸੁਰੰਗ ਸੁਧਾਰੰ ॥

Numerous kinds of instruments such as lutes, bells etc. were played. Large drums were sounded and two faced drums were played upon.

ਗਾਵਤ ਗੀਤ ਚੰਚਲਾ ਨਾਰੀ ॥
ਨੈਨ ਨਚਾਇ ਬਜਾਵਤ ਤਾਰੀ ॥੧੬੧॥

Many sportive women sang songs and they gave a mischievous look as they clapped.

ਭਿੱਛਕਨ ਹਉਸ ਨ ਧਨ ਕੀ ਰਹੀ ॥ ਦਾਨ ਸਵਰਨ ਸਰਤਾ ਹੁਇ ਬਹੀ॥

Even the beggers now had no more desire for money. Donations in the form of gold flowed like a stream.

ਏਕ ਬਾਤ ਮਾਂਗਨ ਕੱਉ ਆਵੈ ॥
ਬੀਸਕ ਬਾਤ ਘਰੈ ਲੈ ਜਾਵੈ ॥੧੬੨॥

He who came asking for one thing went back having received twenty.

ਬਨ ਬਨ ਚਲਤ ਭਏ ਰਘੁਨੰਦਨ ॥ ਫੂਲੇ ਪੁਹਪ ਬਸੰਤ ਜਾਨੁ ਬਨ ॥

Wandering in the forests Rama looked like fully blossomed flowers in spring.

ਸੋਭਤ ਕੇਸਰ ਅੰਗਿ ਡਰਾਯੋ ॥
ਆਨੰਦ ਹੀਏ ਉਛਰ ਜਨ ਆਯੋ ॥੧੬੩॥

Saffron sprinkled on the body is seen as if joy poured itself out of body.

ਸਾਜਤ ਭਏ ਅਮਿਤ ਚਤੁਰੰਗਾ ॥ (ਚਤੁ-ਰੰਗਾ ਬੋਲੋ)
ਉਮਡ ਚਲਤ ਜਿਹੱ ਬਿਧਿ ਕਰਿ ਗੰਗਾ ॥

He has been arranging his *chaturangini* (for block) army in such a way as if it were the Ganga flowing instead of army.

ਭਲ ਭਲ ਕੁਅਰ ਚੜ੍ਹੇ ਸਜ ਸੈਨਾ ॥
ਕੋਟਕ ਚੜ੍ਹੇ ਸੂਰਜਨ ਗੈਨਾ ॥੧੬੪॥

The princes accompanying their armies look like billions of suns in the sky.

ਭਰਥ ਸਹਿਤ ਸੋਭਤ ਸਭ ਭ੍ਰਾਤਾ ॥ ਕਹਿ ਨ ਪਰਤ ਮੁਖ ਤੇ ਕਛੁ ਬਾਤਾ॥

All the brothers, along with Bharat, occupy their seats. The splendour of the moment is beyond words.

ਮਾਤਨ ਮਨ ਸੁੰਦਰ ਸੁਤ ਮੋਹੈਂ ॥
ਜਨੁ ਦਿਤ ਗ੍ਰਹ ਰਵਿ ਸਸ ਦੋਊ ਸੋਹੈਂ ॥੧੬੫॥

The handsome princes are looking charming to their mothers as if both Sun and Moon had added to the glory of the house having taken birth in Diti's house

ਇੱਹ ਬਿਧਿ ਕੈ ਸਜ ਸੁੱਧ ਬਰਾਤਾ ॥ ਕਛੁ ਨ ਪਰਤ ਕਹਿ ਤਿਨਕੀ ਬਾਤਾ ॥

Thus appeared the marriage party. Its grandeurs cannot be put in words.

ਬਾਢਤ ਕਹਤ ਗ੍ਰੰਥ ਬਾਤਨ ਕਰ ॥
ਬਿਦਾ ਹੋਨ ਸਿਸ ਚਲੇ ਤਾਤ ਘਰ ॥੧੬੬॥

Any attempts to do so will result in the increase of the book size. All the sons went to the palace to seek their father's permission before setting out.

ਆਇ ਪਿਤਾ ਕਹੁ ਕੀਨ ਪ੍ਰਨਾਮਾ ॥ ਜੋਰ ਪਾਨ ਠਾਢੇ ਬਲ ਧਾਮਾ ॥

They went to their father and bowed before him. They stood with folded hands.

ਨਿਰਖ ਪੁਤ੍ਰ ਆਨੰਦ ਮਨ ਭਰੇ ॥
ਦਾਨ ਬਹੁਤ ਬਿਪਨ ਕਹੁੱ ਕਰੇ ॥੧੬੭॥

Seeing his sons, the king was full of joy and he distributed a lot of wealth in charity among the Brahmins.

ਤਾਤ ਮਾਤ ਲੈ ਕੰਠਿ ਲਗਾਏ ॥ ਜਨ ਦੁਇ ਰਤਨ ਨਿਰਧਨੀ ਪਾਏ ॥

The parents embraced their sons and felt as pleased as a poor man does on getting jewels.

ਬਿਦਾ ਮਾਂਗ ਜਬ ਗਏ ਰਾਮ ਘਰ ॥
ਸੀਸ ਰਹੇ ਧਰ ਚਰਨ ਕਮਲ ਪਰ ॥੧੬੮॥

Seeking leave from there, they went to Rama's place and bowed their heads on his feet.

ਕਬਿੱਤ ॥

Kabitt

ਰਾਮ ਬਿਦਾ ਕਰੇ ; ਸਿਰ ਚੂਮਯੋ ਪਾਨ ਪੀਠ ਧਰੇ ,
ਆਨਦ ਸੋ ਭਰੇ ; ਲੈ ਤੰਬੋਰ ਆਗੇ ਧਰੇ ਹੈਂ ॥

Rama bade them good-bye happily, patting them on back and presenting with beetle leaves.

ਦੁੰਦਭੀ ਬਜਾਇ ; ਤੀਨੋ ਭਾਈ ਯੌ ਚਲਤੇ ਭਏ ,
ਮਾਨੋ ਸੂਰ ਚੰਦ ਕੋਟਿ ; ਆਨਿ ਅਵਤਰੇ ਹੈਂ ॥

Music was played and the brothers set out as if billions of suns and moons had been born in the world.

ਕੇਸਰ ਸੋ ਭੀਜੇ ਪਟ ; ਸੋਭਾ ਦੇਤ ਐਸੀ ਭਾਂਤਿ ,
ਮਾਨੋ ਰੂਪ ਰਾਗ ਕੇ ; ਸੁਹਾਗ ਭਾਗ ਭਰੇ ਹੈਂ ॥

Saffron-sprinkled robes so grand as if Beauty itself appeared in person.

ਰਾਜਾ ਅਵਧੇਸ ਕੇ ; ਕੁਮਾਰ ਐਸੇ ਸੋਭਾ ਦੇਤ ,
ਕਾਮ ਜੂ ਨੇ ਕੋਰਿਕ ; ਕਲਿਯੋਰਾ ਕੈਧੌ ਕਰੇ ਹੈਂ ॥੧੬੯॥ (ਕਲਿਓਰਾ ਬੋਲੋ)

King Dasharath's sons are so handsome that god of love seemed to have taken difffernt forms

ਅਉਧ ਤੇ ਨਿਸਰ ਚਲੇ ; ਲੀਨੇ ਸੰਗਿ ਸੂਰ ਭਲੇ ,
ਰਨ ਤੇ ਨ ਟਲ ; ਪਲੇ ਸੋਭਾ ਹੂ ਕੇ ਧਾਮ ਕੇ ॥

They left Ayodhya accompanied by warriors who never retreat from the battle.

ਸੁੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ; ਉਰਿਹਾਰ ਸੋਭੀਅਤ ਅਪਾਰ , (ਉਰਿ-ਹਾਰ ਬੋਲੋ)
ਤੀਨੋ ਲੋਗ ਮਧ ਕੀ ; ਮੁਹੱਯਾ ਸਬ ਬਾਮ ਕੇ ॥

The princes are handsome and garlands around their necks look splendid. Ladies of the three worlds are charmed by their presence.

ਦੁਰਜਨ ਦਲੱਯਾ ; ਤੀਨੋ ਲੋਕ ਕੇ ਜਿਤੱਯਾ ,
ਤੀਨੋ ਰਾਮਜੂ ਕੇ ਭੱਯਾ ਹੈਂ ; ਚਹੱਯਾ ਹਰਿ ਨਾਮ ਕੇ ॥

They, the brothers of Rama are the beloved of God's Name, victors of the three worlds and killers of the wicked.

ਬੁੱਧ ਕੇ ਉਦਾਰ ਹੈਂ ; ਸਿੰਗਾਰ ਅਵਤਾਰ ,
ਦਾਨ ਸੀਲ ਕੇ ਪਹਾਰ ; ਕੈ ਕੁਮਾਰ ਬਨੇ ਕਾਮ ਕੇ ॥੧੭੦॥

They are liberal in outlook, beauty incarnate, epitome of benevolence and are identical with Rama.

ਅਸਵ ਬਰਨਨੰ ॥ ਕਬਿਤ ॥

An Account of Horses

ਨਾਗਰਾ ਕੇ ਨੈਨ ਹੈਂ ; ਕਿ ਚਾਤਰਾ ਕੇ ਬੈਨ ਹੈਂ ,
ਬਘੂਲਾ ਮਾਨੋ ਗੈਨ ਕੈਸੇ ; ਤੈਸੇ ਥਹਰਤ ਹੈਂ ॥

They (the horses) are agile like the eyes of a wanton woman, fast like the talk of a clever man, mercurial like wind,

ਨ੍ਰਿਤਕਾ ਕੇ ਪਾਵ ਹੈਂ ; ਕਿ ਜੂਪ ਕੈਸੇ ਦਾਉ ਹੈਂ,
ਕਿ ਛਲ ਕੋ ਦਿਖਾਉ ਕੋਊ ; ਤੈਸੇ ਬਿਹਰਤ ਹੈਂ ॥

alert and playful like a dancer's feet or a gambler's gameplan. They are so fast-paced that they look like a phantasy.

ਹਾਂਕੇ ਬਾਜ ਬੀਰ ਹੈਂ ; ਤੁਫੰਗ ਕੈਸੇ ਤੀਰ ਹੈਂ ,
ਕਿ ਅੰਜਨੀ ਕੇ ਧੀਰ ਹੈਂ ; ਕਿ ਧੁਜਾ ਸੇ ਫਹਰਤ ਹੈਂ ॥

As the warriors ride them, they run fast like an arrrow. They are fast and powerful like Hanuman.

ਲਹਰੈਂ ਅਨੰਗ ਕੀ ; ਤਰੰਗ ਜੈਸੇ ਗੰਗ ਕੀ ,
ਅਨੰਗ ਕੈਸੇ ਅੰਗ ਜਜੋਂ ; ਨ ਕਹੂੰ ਠਹਰਤ ਹੈਂ ॥੧੭੧॥

They move like the unfurled flag, fast like a thought, or Ganga's wave. They are beautiful like the god of love and they never stand still.

ਨਿਸਾ ਨਿਸ ਨਾਥਿ ਜਾਨੈ ; ਦਿਨ ਦਿਨ ਪਤਿ ਮਾਨੈ ,
ਭਿੱਛਕਨ ਦਾਤਾ ਕੈ ; ਪ੍ਰਮਾਨੇ ਮਹਾਂ ਦਾਨਿ ਹੈਂ ॥

They (the prince) are taken to be moon by the night and sun by the day. For the beggars they are known to be benevolent.

ਅਉਖਧੀ ਕੈ ਰੋਗਨ ; ਅਨੰਤ ਰੂਪ ਜੋਗਨ ,
ਸਮੀਪ ਕੈ ਬਿਯੋਗਨ ; ਮਹੇਸ ਮਹਾਮਾਨ ਹੈਂ ॥

The ailment takes them to be medicine. When they are close by there is ever apprehension of separation from them. They are highly self-respecting like Shiva.

ਸਤ੍ਰ ਖੱਗ ਖਜਾਤਾ ; ਸਿਸ ਰੂਪਨ ਕੈ ਮਾਤਾ ,
ਮਹਾਂ ਗਜਾਨੀ ਗਜਾਨ ਗਯਾਤਾ ; ਕੈ ਬਿਧਾਤਾ ਕੈ ਸਮਾਨ ਹੈਂ ॥

They are known expert swordsmen, child-like for mothers, all-knowing for the enlightened, just like God Himself.

ਗਨਨ ਗਨੇਸ ਮਾਨੇ ; ਸੁਰਨ ਸੁਰੇਸ ਜਾਨੇ ,
ਜੈਸੇ ਪੇਖੇ ਤੈਸੇਈ ; ਲਖੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੈਂ ॥੧੭੨॥

All the *ganas* consider them Ganesh and all gods Indra. In fact, they appear to the onlooker as he looks at them to be.

ਸੁਧਾ ਸੋਂ ਸੁਧਾਰੇ ; ਰੂਪ ਸੋਭਤ ਉਜਿਯਾਰੇ ,
ਕਿਧੌਂ ਸਾਚੇ ਬੀਚ ਢਾਰੇ ; ਮਹਾ ਸੋਭਾ ਕੈ ਸੁਧਾਰ ਕੈ ॥

Bathed in nectar, they look resplendent. The princes look so handsome that they might have been shaped in a special mould.

ਕਿਧੌਂ ਮਹਾ ਮੋਹਨੀ ਕੇ ; ਮੋਹਬੇ ਨਮਿੱਤ ਬੀਰ ,
ਬਿਧਨਾ ਬਨਾਏ ; ਮਹਾਂ ਬਿਧਿ ਸੋ ਬਿਚਾਰ ਕੈ ॥

Maybe, the Almighty made especially to charm a charming dame.

ਕਿਧੌਂ ਦੇਵ ਦੈਤਨ ; ਬਿਬਾਦ ਛਾਡ ਬਡੇ ਚਿਰ ,
ਮਥ ਕੈ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਛੀਰ ; ਲੀਨੇ ਹੈ ਨਿਕਾਰ ਕੈ ॥

These warriors look like precious jewels that gods and demons, forgetting their mutual conflicts, might have churned out of ocean.

ਕਿਧੌਂ ਬਿਸਨਾਥ ਜੂ ; ਬਨਾਏ ਨਿਜ ਪੇਖਬੇ ਕਉ ,
ਅਉਰ ਨ ਸਕਤ ਐਸੀ ; ਸੂਰਤੈ ਸੁਧਾਰ ਕੈ ॥੧੭੩॥

Or, may be God created these beautiful faces for Himself to look on. Otherwise there have been no other such beauties.

ਸੀਮ ਤਜਿ ਆਪਨੀ ; ਬਿਰਾਨੇ ਦੇਸ ਲਾਂਘ ਲਾਂਘ ,
ਰਾਜਾ ਮਿਥਲੇਸ ਕੇ ; ਪਹੂਚੇ ਦੇਸ ਆਨ ਕੈ ॥

They crossed the boundary of their country and passing through some other countries, they reached Janakpuri.

ਤੁਰਹੀ ਅਨੰਤ ਬਾਜੈ ; ਦੁੰਦਭੀ ਅਪਾਰ ਗਾਜੈ ,
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਬਾਜਨ ; ਬਜਾਏ ਜੋਰ ਜਾਨ ਕੈ ॥

On reaching there they played numerous musical instruments loudly. The king came forward and embraced the three brothers.

ਆਗੈ ਆਨ ਤੀਨੇ ; ਨ੍ਰਿਪ ਕੰਠ ਲਾਇ ਲੀਨੇ ,
ਰੀਤ ਰੂੜ ਸਬੈ ਕੀਨੇ ; ਬੈਠੇ ਬੇਦ ਕੇ ਬਿਧਾਨ ਕੈ ॥

All ceremonies were performed according to Vedic requirements. Immense wealth was donated.

ਬਰਖਿਯੋ ਧੱਨ ਕੀ ਧਾਰ ; ਪਾਇਯਤ ਨ ਪਾਰਾਵਾਰ , (ਪਾਇਅਤ ਬੋਲੋ)
ਭਿੱਛਕ ਭਏ ਨ੍ਰਿਪਾਰ ; ਐਸੇ ਪਾਇ ਦਾਨ ਕੈ ॥੧੭੪॥

Having received these donations, the beggars became kings.

ਬਾਨੇ ਫਹਰਾਨੇ ਘਹਰਾਨੇ ; ਦੁੰਦਭ ਅਰਰਾਨੇ ,
ਜਨਕ ਪੁਰੀ ਕੌ ਨੀਅਰਾਨੇ ; ਬੀਰ ਜਾਇ ਕੈ ॥ (ਨੀਅ-ਰਾਨੇ ਬੋਲੋ)

Flags fluttered and flutes were palyed. The warriors roared close by Janakpuri.

ਕਹੂੰ ਚਉਰ ਢਾਰੈਂ ; ਕਹੂੰ ਚਾਰਣ ਉਚਾਰੈ ,
ਕਹੂੰ ਭਾਟ ਜੁ ਪੁਕਾਰੈ ; ਛੰਦ ਸੁੰਦਰ ਬਨਾਇ ਕੈ ॥

Some swayed whisk and the bards sang eulogies in fine poetry.

ਕਹੂੰ ਬੀਨ ਬਾਜੈਂ ; ਕੋਊ ਬਾਸੁਰੀ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਸਾਜੈ ,
ਦੇਖੇ ਕਾਮ ਲਾਜੈ ; ਰਹੇ ਭਿੱਛਕ ਅਘਾਇ ਕੈ ॥

Pipes and flutes were played and drums beaten. Seeing this even the god of love felt ashamed and the beggars feel overwhelmed.

ਰੰਕ ਤੇ ਸੁ ਰਾਜਾ ਭਏ ; ਆਸਿਖ ਅਸੇਖ ਦਏ ,
ਮਾਂਗਤ ਨ ਭਏ ਫੇਰ ; ਐਸੇ ਦਾਨ ਪਾਇ ਕੈ ॥੧੭੫॥

The paupers have become princes and they shower innumerable blessings. Having received this much in charity, they will have no more need to beg.

ਆਨ ਕੈ ਜਨਤ ਲੀਨੋ ; ਕੰਠ ਸੋ ਲਗਾਇ ਤਿਹੂੰ ,
ਆਦਰ ਦੁਰੰਤ ਕੈ ; ਅਨੰਤ ਭਾਂਤ ਲਏ ਹੈਂ ॥

King Janak came, embraced them and gave them due honour and respect.

ਬੇਦ ਕੈ ਬਿਧਾਨ ਕੈ ਕੈ ; ਬਜਾਸ ਤੇ ਬਧਾਈ ਬੇਦ ,
ਏਕ ਏਕ ਬਿਪ੍ਰ ਕਉ ; ਬਿਸੇਖ ਸਵਰਨ ਦਏ ਹੈਂ ॥

All Vedic rituals were observed and the chanters recited Vedic hymns.

ਰਾਜਕੁਆਰ ਸਬੈ ; ਪਹਿਰਾਏ ਸਿਰ ਪਾਇਨ ਤੇ , (ਰਾਜ-ਕੁਆਰ ਬੋਲੋ)
ਮੋਤੀ ਮਾਨਕਨ ਕੇ ; ਬਰਖ ਮੇਘ ਗਏ ਹੈਂ ॥

King gave gold in charity to each one of the brahmins. Princes were also given gifts, and jewels were showered.

ਦੰਤੀ ਸਵੇਤ ਦੀਨੇ ; ਕੇਤੇ ਸਿੰਧਲੀ ਤੁਰੇ ਨਵੀਨੇ ,
ਰਾਜਾ ਕੇ ਕੁਮਾਰ ਤੀਨੋ ; ਬਯਾਹ ਕੇ ਪਠਏ ਹੈਂ ॥੧੭੬॥

White elephants and agile horses of Sindh were gifted to the princes. Thus the three princes returned after their marriages.

ਦੋਧਕ ਛੰਦ ॥

Dodhak Chhand

ਬਿਯਾਹ ਸੁਤਾ ਨ੍ਰਿਪ ਕੀ ਨ੍ਰਿਪ ਬਾਲੰ ॥
ਮਾਂਗ ਬਿਦਾ ਮੁਖਿ ਲੀਨ ਉਤਾਲੰ ॥

Having married the daughters of King Janak, the princes soon sought leave from the king.

ਸਾਜਨ ਬਾਜ ਚਲੇ ਗਜ ਸੰਜੁਤ ॥
ਏਸਠ ਏਸ ਨਰੇਸਨ ਕੇ ਜੁਤ ॥੧੭੭॥

The princes left with elephants and horses as well as many desires in heart.

ਦਾਜ ਸੁਮਾਰ ਸਕੈ ਕਰ ਕਉਨੈ ॥
ਬੀਨ ਸਕੈ ਬਿਧਨਾ ਨਹੀ ਤਉਨੈ ॥
ਬੇਸਨ ਬੇਸਨ ਬਾਜ ਮਹਾ ਮਤ ॥
ਭੇਸਨ ਭੇਸ ਚਲੇ ਗਜ ਗੱਜਤ ॥੧੭੮॥

Dowry given was so much even Brahma could not manage to gather it at one place. Horses of different breed and elephants also left

ਬਾਜਤ ਨਾਦ ; ਨਫੀਰਨ ਕੇ ਗਨ ॥ ਗਾਜਤ ਸੂਰ ; ਪ੍ਰਮਾਥ ਮਹਾ ਮਨ ॥

Music was played. Brave and powerful warriors roared (as they returned).

ਅਉਧਪੁਰੀ ਨੀਅਰਾਨਜ ਹੀ ਜਬ ॥ (ਅਉਧ-ਪੁਰੀ ਬੋਲੋ)
ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਭਏ ਰਘੁਨੰਦ ਤਹੀ ਤਬ ॥੧੭੯॥

As they approached Avadh, Rama was there (to receive them).

ਮਾਤਨ ਵਾਰਿ ਪੀਯੋ ਜਲ ਪਾਨੰ ॥ ਦੇਖ ਨਰੇਸ ਰਹੇ ਛਬਿ ਮਾਨੰ ॥

The mothers threw water over their sons heads and drank it. The king felt pleased at heart on seeing this splendid sight.

ਭੂਪ ਬਿਲੋਕਤ ਲਾਇ ਲਏ ਉਰ ॥
ਨਾਚਤ ਗਾਵਤ ਗੀਤ ਭਏ ਪੁਰ ॥੧੮੦॥

He immediately took them in embrace. The entire city echoed with songs and dances.

ਭੂਪਜ ਬਜਾਹ ਜਬੈ ਗ੍ਰਹ ਆਏ ॥ ਬਾਜਤ ਭਾਂਤਿ ਅਨੇਕ ਬਧਾਏ ॥

When the princes returned marrying princes, music flowed in congratulatory tones.

ਤਾਤ ਬਸਿਸਟਿ ਸੁਮਿਤ੍ਰ ਬੁਲਾਏ ॥
ਅਉਰ ਅਨੇਕ ਤਹਾਂ ਰਿਖ ਆਏ ॥੧੮੧॥

The king invited kins, ministers and many sages.

ਘੋਰ ਉਠੀ ਘਹ ਰਾਇ ਘਟਾ ਤਬ ॥
ਚਾਰੋ ਦਿਸ ਦਿਗ ਦਾਹ ਲਖਜੋ ਸਬ ॥

At that moment deep dark clouds were seen and soon everyone saw flames all around.

ਮੰਤ੍ਰੀ ਮਿਤ੍ਰ ਸਬੈ ਅਕੁਲਾਨੇ ॥
ਭੂਪਤਿ ਸੋ ਇੱਹ ਭਾਂਤ ਬਖਾਨੇ ॥੧੮੨॥

Friends and ministers got worried at this and petitioned the king thus.

ਹੋਤ ਉਤਪਾਤ ਬਡੇ ਸੁਣ ਰਾਜਨ ॥ ਮੰਤ੍ਰ ਕਰੋ ਰਿਖ ਜੋਰ ਸਮਾਜਨ ॥

O king ! there is much chaos all around. Call a meeting of sages for consultation.

ਬੋਲਹੁ ਬਿਪ ਬਿਲੰਬ ਨ ਕੀਜੈ ॥
ਹੈ ਕ੍ਰਿਤ ਜੱਗ ਅਰੰਭਨ ਕੀਜੈ ॥੧੮੩॥

Send for the brahmins without delay. Start immediately the *asavmedh yajna.*

ਆਇਸ ਰਾਜ ਦਯੋ ਤਤਕਾਲਹ ॥ (ਤਤ-ਕਾਲਹ ਬੋਲੋ)
ਮੰਤ੍ਰ ਸੁਮਿਤ੍ਰਹ ਬੁੱਧ ਬਿਸਾਲਹ ॥ (ਸੁ-ਮਿਤ੍ਰਹ ਬੋਲੋ)

O king ! immediately issue instructions. Friends and intelligentsia all be invited.

ਹੈ ਕ੍ਰਿਤ ਜੱਗ ਅਰੰਭਨ ਕੀਜੈ ॥
ਆਇਸ ਬੇਗ ਨਰੇਸ ਕਰੀਜੈ ॥੧੮੪॥

Asavamedh yajna be immediately started

ਬੋਲ ਬਡੈ ਰਿਖ ਲੀਨ ਮਹਾਂ ਦਿਜ ॥
ਹੈ ਤਿਨ ਬੋਲ ਲਯੋ ਜੁਤ ਰਿਤਜਜ ॥

He invited great sages and brahmins, including the priests who were to perform the yajna.

ਪਾਵਕ ਕੁੰਡ ਖੁਦਜੋ ਤਿਹ ਅਉਸਰ ॥
ਗਾਡੀਯ ਖੰਭ ਤਹਾਂ ਧਰਮੰ ਧਰ ॥੧੮੫॥

The earth was dug up for fire. A piller symbolic of dharma was also planted there.

ਛੋਰਿ ਲਯੋ ਹਯ ਸਾਰਹ ਤੇ ਹਯ ॥ ਅਸਿਤ ਕਰਨ ਪ੍ਰਭਾਸਤ ਕੇਕਯ ॥ (ਕੇਕੈ ਬੋਲੋ)

A horse was let loose from the stable. The horse has black ears and his body is of peacock colours.

ਦੇਸਨ ਦੇਸ ਨਰੇਸ ਦਏ ਸੰਗਿ ॥
ਸੁੰਦਰ ਸੂਰ ਸੁਰੰਗ ਸੁਭੈ ਅੰਗ ॥੧੮੬॥

Kings of different countries were sent with it. All these added to the grandeur of the occasion.

ਸਮਾਨਕਾ ਛੰਦ ॥

Samanaka Chhand

ਨਰੇਸ ਸੰਗ ਕੈ ਦਏ ॥ ਪ੍ਰਬੀਨ ਬੀਨ ਕੈ ਲਏ ॥

The kings sent with the horses were chosen for their valour.

ਸਨੱਧ ਬੱਧ ਹੁਇ ਚਲੇ ॥ ਸੁ ਬੀਰ ਬੀਰਹਾ ਭਲੇ ॥੧੮੭॥

They were all well armed and they left after the horses.

ਬਿਦੇਸ ਦੇਸ ਗਾਹ ਕੈ ॥ ਅਦਾਹ ਠਉਰ ਦਾਹ ਕੈ ॥

They passed through several countries. They subdued all those kingdoms which had not already yielded.

ਫਿਰਾਇ ਬਾਜਰਾਜ ਕੱਉ ॥ ਸੁਧਾਰ ਰਾਜ ਕਾਜ ਕੱਉ ॥੧੮੮॥

The horse was made to wander all around. Thus, additions were made to Dasharath's kingdom.

ਨਰੇਸ ਪਾਇ ਲਾਗੀਯੰ ॥ ਦੁਰੰਤ ਦੋਖ ਭਾਗੀਯੰ ॥

Numerous kings yielded to Dasharath and he ameliorated their sufferings.

ਸੁ ਪੂਰ ਜੱਗ ਕੋ ਕਰਜੋ ॥ ਨਰੇਸ ਤ੍ਰਾਸ ਕਉ ਹਰਜੋ ॥੧੮੯॥

The king completed the *yajna* and the difficulties of the subjects were removed.

ਅਨੰਤ ਦਾਨ ਪਾਇਕੈ ॥ ਚਲੇ ਦਿਜੰ ਅਘਾਇ ਕੈ ॥

The brahmins left after receiving unlimited charity.

ਦੁਰੰਤ ਆਸਿਖੈਂ ਰੜੈਂ ॥ ਰਿਚਾ ਸੁ ਬੇਦ ਕੀ ਪੜੈਂ ॥੧੯੦॥

They left reciting Vedic hymns and giving innumerable blessings.

ਨਰੇਸ ਦੇਸ ਦੇਸ ਕੇ ॥ ਸੁਭੰਤ ਬੇਸ ਬੇਸ ਕੇ ॥

The kings of different countries, adoring differnt robes, sat in splendid style.

ਬਿਸੇਖ ਸੂਰ ਸੋਭਹੀਂ ॥ ਸੁਸੀਲ ਨਾਰਿ ਲੋਭਹੀਂ ॥੧੯੧॥ (ਸੁ-ਸੀਲ ਬੋਲੋ)

Looking at the splendour of these valiant people even the most morally conscious women felt charmed by them.

ਬਜੰਤ੍ਰ ਕੋਟ ਬਾਜਹੀਂ ॥ ਸਨਾਇ ਭੇਰਿ ਸਾਜਹੀਂ ॥

Millions of instruments were played. All were seated reflecting love.

ਬਨਾਇ ਦੇਵਤਾ ਧਰੈਂ ॥ ਸਮਾਨ ਜਾਇ ਪਾ ਪਰੈਂ ॥੧੯੨॥

Images of gods were being installed. Everybody respectfully made obeisence to them.

ਕਰੈਂ ਡੰਡਉਤ ਪਾ ਪਰੈਂ ॥ ਬਿਸੇਖ ਭਾਵਨਾ ਧਰੈਂ ॥

All fell prostrate at the feet of gods and sought fulfilment of some special desires.

ਸੁ ਮੰਤ੍ਰ ਜੰਤ੍ਰ ਜਾਪੀਐ ॥ ਦੁਰੰਤ ਥਾਪ ਥਾਪੀਐ ॥੧੯੩॥

Hymns were recited and images installed.

ਨਚਾਤ ਚਾਰ ਮੰਗਨਾ ॥ ਸੁਜਾਨ ਦੇਵ ਅੰਗਨਾ ॥

Beautiful dames dance as if they were nymphs.

ਕਮੀ ਨ ਕਉਨ ਕਾਜ ਕੀ ॥ ਪ੍ਰਭਾਵ ਰਾਮ ਰਾਜ ਕੀ ॥੧੯੪॥

There was shortage of nothing as a result of Rama's reign.

ਸਾਰਸੁਤੀ ਛੰਦ ॥

Sarasvati Chhand

ਦੇਸ ਦੇਸਨ ਕੀ ਕ੍ਰਿਆ ; ਸਿਖਵੰਤ ਹੈਂ ਦਿਜ ਏਕ ॥

On one side brahmins teach ceremonies of differnt countries and

ਬਾਨ ਅਉਰ ਕਮਾਨ ਕੀ ; ਬਿਧ ਦੇਤ ਆਨ ਅਨੇਕ ॥

on the other training in archery is imparted to many.

ਭਾਂਤ ਭਾਂਤਨ ਸੌ ਪੜਾਵਤ ; ਬਾਰ ਨਾਰ ਸਿੰਗਾਰ ॥
Women are being educated in the way of their make-up.

ਕੋਕ ਕਾਬਜ ਪੜੈਂ ਕਹੂੰ ; ਬਜਾਕਰਨ ਬੇਦ ਬਿਚਾਰ ॥੧੯੫॥
Study of *Koksastra*, poetry, grammar and Vedas is also made simultaneously.

ਰਾਮ ਪਰਮ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੈ ; ਰਘੁਬੰਸ ਕੇ ਅਵਤਾਰ ॥
Rama, the most pious, is an incarnation of the Divine.

ਦੁਸਟ ਦੈਤਨ ਕੇ ਸੰਘਾਰਕ ; ਸੰਤ ਪ੍ਰਾਨ ਅਧਾਰ ॥
He is the killer of the wicked and support of the saintly.

ਦੇਸਿ ਦੇਸਿ ਨਰੇਸ ਜੀਤਿ ; ਅਸੇਸ ਕੀਨ ਗੁਲਾਮ ॥
He has overpowered many kings and subdued them.

ਜੱਤ੍ਰ ਤੱਤ੍ਰ ਧੁਜਾ ਬਧੀ ; ਜੈ ਪੱਤ੍ਰ ਕੀ ਸਬ ਧਾਮ ॥੧੯੬॥
Here, there and everywhere flag of Ayodhya flutters.

ਬਾਟ ਤੀਨ ਦਿਸਾ ਤਿਹੂੰ ਸੁਤ ; ਰਾਜ ਧਾਨੀ ਰਾਮ ॥
ਬੋਲ ਰਾਜ ਬਿਸਿਸਟ ਕੀਨ ; ਬਿਚਾਰ ਕੇਤਕ ਜਾਮ ॥
Dasharath had a conference with Vasishtha and made over to his three younger sons the region on three different directions, and the capital town to Rama.

ਸਾਜ ਰਾਘਵ ਰਾਜ ਕੇ ; ਘਟ ਪੂਰਿ ਰਾਖਸਿ ਏਕ ॥
ਆਂਬ੍ਰ ਮਉਲ ਨਦੀ ਸੁ ਉਦਕੰ ; ਅਉਰ ਪੁਹਪ ਅਨੇਕ ॥੧੯੭॥
In the palaces of Dasharath lived one demoness (in the form of a woman). She presented red powder, the sacred water and many flowers for the job.

ਥਾਰ ਚਾਰ ਅਪਾਰ ਕੁੰਕਮ ; ਚੰਦਨਾਦਿ ਅਨੰਤ ॥
ਰਾਜ ਸਾਜ ਧਰੇ ਸਬੈ ; ਤਹ ਆਨ ਆਨ ਦੁਰੰਤ ॥
Four salvers, filled with saffron, sandal, etc. were presented to the king for the fulfilment of this job.

ਮੰਥਰਾ ਇਕ ਗਾਂਧ੍ਰਬੀ ; ਬ੍ਰਹਮਾ ਪਠੀ ਤਿੱਹ ਕਾਲ ॥
ਬਾਜ ਸਾਜ ਸਣੈ ਚੜੀ ; ਸਭ ਸੁਭ੍ਰ ਧਉਲ ਉਤਾਲ ॥੧੯੮॥
At that time Brahma sent there a gandharva woman called Manthra. She was equipped with powerful arts and wearing white robes she instantly set out for the palace.

ਬੇਣ ਬੀਣ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਬਾਦ ; ਸੁਣੇ ਰਹੀ ਚਕ ਬਾਲ ॥
ਰਾਮ ਰਾਜ ਉਠੀ ਜੱਯਤ ਧੁਨਿ ; ਭਮਿ ਭੂਰ ਬਿਸਾਲ ॥

She listened in amazement to the sound of flutes, lyres and drums. She also heard the loud sound on earth of the victory of Rama.

ਜਾਤ ਹੀ ਸੰਗਿ ਕੇਕਈ ; ਇੱਹ ਭਾਂਤ ਬੋਲੀ ਬਾਤਿ ॥
ਹਾਥ ਬਾਤ ਛੁਟੀ ਚਲੀ ; ਬਰ ਮਾਂਗ ਹੈਂ ਕਿੱਹ ਰਾਤਿ ॥੧੯੯॥

She went straight to Kaikeyi and asked her for whom will she seek fulfilment of boons once the proper time is passed.

ਕੇਕਈ ਇਮ ਜਉ ਸੁਨੀ ; ਭਈ ਦੁੱਖਤਾ ਸਰਬੰਗ ॥

When Kaikeyi heard this, she felt deeply anguished.

ਝੂਮ ਝੂਮ ਗਿਰੀ ਮ੍ਰਿਗੀ ਜਿਮ ; ਲਾਗ ਬਾਣ ਸੁਰੰਗ ॥

She fell down on the ground unconscious as a deer falls dead when hit by an arrow.

ਜਾਤ ਹੀ ਅਵਧੇਸ ਕੱਉ ; ਇੱਹ ਭਾਂਤਿ ਬੋਲੀ ਬੈਨ ॥

She went to the king and asked him plainly :

ਦੀਜੀਏ ਬਰ ਭੂਪ ਮੋਕਉ ; ਜੋ ਕਹੇ ਦੁਇ ਦੈਨ ॥੨੦੦॥

'Fulfil now those two boons you had given me'

ਰਾਮ ਕੋ ਬਨ ਦੀਜੀਐ ; ਮਮ ਪੂਤ ਕੱਉ ਨਿਜ ਰਾਜ ॥

Rama be exiled to forest and my son be made the king.

ਰਾਜ ਸਾਜ ਸੁ ਸੰਪਦਾ ; ਦੋਊ ਚਉਰ ਛੱਤ੍ਰ ਸਮਾਜ ॥

Give political authority, property, fly whisk and royal umbrella to Bharat.

ਦੇਸ ਅਉਰਿ ਬਿਦੇਸ ; ਕੀ ਠਕੁਰਾਇ ਦੈ ਸਬ ਮੋਹਿ ॥

Give me the authority to rule all countries (subordinate to Ayodhya).

ਸੱਤ ਸੀਲ ਸਤੀ ਜੱਤ ਬ੍ਰਤ ; ਤਉ ਪਛਾਨੋ ਤੋਹਿ ॥੨੦੧॥

Only then shall I take you to be given to truth, fidelity and nobility.

ਪਾਪਨੀ ਬਨ ਰਾਮ ਕੋ ; ਪੈ ਹੈ ਕਹਾ ਜਸ ਕਾਢ ॥

O sinner ! what will you gain in reputation by sending Rama to forests.

ਭਸਮ ਆਨਨ ਤੇ ਗਈ ; ਕਹਿ ਕੈਸ ਕੈ ਅਸਿ ਬਾਢ ॥

Your words have made me perspire and with this has gone down my powers.

ਕੋਪ ਭੂਪ ਕੁਅੰਡ ਲੈ ; ਤੁਹਿ ਕਾਟੀਐ ਇਹ ਕਾਲ ॥
ਨਾਸ ਤੋਰ ਨ ਕੀਜੀਐ ; ਤਕ ਛਾਡੀਐ ਤੁਹਿ ਬਾਲ ॥੨੦੨॥

The enraged king took up bow in hand and asked that he could slay her just then but since she was a woman her life was spared

ਨਗ ਸਰੂਪੀ ਛੰਦ ॥

Nag Sarupi Chhand

ਨਰ ਦੇਵ ਦੇਵ ਰਾਮ ਹੈ ॥ ਅਭੇਵ ਧਰਮ ਧਾਮ ਹੈ ॥

The best among men and gods is Rama who is the basis of *dharma*.

ਅਬੁੱਧਿ ਨਾਰਿ ਤੈ ਮਨੈ ॥ ਬਿਸੁੱਧ ਬਾਤ ਕੋ ਭਨੈ ॥੨੦੩॥ (ਅ-ਬੁੱਧਿ ਬੋਲੋ)

O foolish woman, why do you utter such unbecoming things.

ਅਗਾਧਿ ਦੇਵ ਅਨੰਤ ਹੈ ॥ ਅਭੂਤ ਸੋਭਵੰਤ ਹੈ ॥ (ਸੋਭ-ਵੰਤ ਬੋਲੋ)

He is a god, unfathomable and immeasurable. He is splendid and beyond time.

ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਕਰਮ ਕਾਰਣੰ ॥ ਬਿਹਾਲ ਦਿਆਲ ਤਾਰਣੰ ॥੨੦੪॥

He is benevolent and cause of all creation. He is compassionate and liberator

ਅਨੇਕ ਸੰਤ ਤਾਰਣੰ ॥ ਅਦੇਵ ਦੇਵ ਕਾਰਣੰ ॥

He is the one who has to liberate numerous saints. He is the cause of all gods and demons.

ਸੁਰੇਸ ਭਾਇ ਰੂਪਣੰ ॥ ਸਮ੍ਰਿੱਧ ਸਿੱਧ ਕੂਪਣੰ ॥੨੦੫॥

He has the form of Indra and is the treasure of all *sidhis*

ਬਰੰ ਨਰੇਸ ਦੀਜੀਐ ॥ ਕਹੇ ਸੁ ਪੂਰ ਕੀਜੀਐ ॥

The queen repeated that the king had given her two words which he should now fulfil.

ਨ ਸੰਕ ਰਾਜ ਧਾਰੀਐ ॥ ਨ ਬਲਿ ਬੋਲ ਹਾਰੀਐ ॥੨੦੬॥

Discard any dilemma and fulfil the words given.

ਨਗ ਸਰੂਪੀ ਅੱਧਾ ਛੰਦ ॥

Nag Sarupi Adha Chhand

ਨ ਲਾਜੀਐ ॥ ਨ ਭਾਜੀਐ ॥ ਰਘੁਏਸ ਕੋ ॥ ਬਨੇਸ ਕੋ ॥੨੦੭॥

Do not feel shy. Don't get away from the promise. Send Rama to the forest-exile.

ਬਿਦਾ ਕਰੋ ॥ ਧਰਾ ਹਰੋ ॥ ਨ ਭਾਜੀਐ ॥ ਬਿਰਾਜੀਐ ॥੨੦੮॥

Bid farewell (to Rama). Take back the territory you have declared to be his. Do not run away from the promise and sit calmly.

ਬਸਿਸਟ ਕੋ ॥ ਦਿਜਿਸਟ ਕੋ ॥ ਬੁਲਾਈਐ ॥ ਪਠਾਈਐ ॥੨੦੯॥

Send for Vasishtha and court-priest and brahmins. Send Rama to the forest.

ਨਰੇਸ ਜੀ ॥ ਉਸੇਸ ਲੀ ॥ ਘੁਮੇ ਘਿਰੇ ॥ ਧਰਾ ਗਿਰੇ ॥੨੧੦॥

The king heaved a deep sigh. He felt dizzy and fell down on the ground.

ਸੁਚੇਤ ਭੇ ॥ ਅਚੇਤ ਤੇ ॥ ਉਸਾਸ ਲੈ ॥ ਉਦਾਸ ਹ੍ਵੈ ॥੨੧੧॥

The king regained consciousness. In a mood of depression, he heaved deep sigh.

ਉਗਾਧ ਛੰਦ ॥

Ugadh Chhand

ਸਬਾਰ ਨੈਨੰ ॥ ਉਦਾਸ ਬੈਨੰ ॥
ਕਹਿਯੋ ਕੁਨਾਰੀ ॥ ਕੁਬ੍ਰਿੱਤ ਕਾਰੀ ॥੨੧੨॥

Eyes filled with tears and in a sad tone, the king said : 'O wicked woman ! why do you perform this evil deed ?'

ਕਲੰਕ ਰੂਪਾ ॥ ਕੁਵਿਰਤ ਕੂਪਾ ॥
ਨਿਲੱਜ ਨੈਣੀ ॥ ਕੁਬਾਕ ਬੈਣੀ ॥੨੧੩॥

You are the slur on the name of womankind, a treasure of evil tendencies. There is no modesty in your eyes and you speak evil.

ਕਲੰਕ ਕਰਣੀ ॥ ਸਮ੍ਰਿੱਧ ਹਰਣੀ ॥
ਅਕ੍ਰਿਤ ਕਰਮਾ ॥ ਨਿਲੱਜ ਧਰਮਾ ॥੨੧੪॥

You do evil deed, usurper of kingdom and wealth. You do wicked deeds and shamelessness is your *dharma.*

ਅਲੱਜ ਧਾਮੰ ॥ ਨਿਲੱਜ ਬਾਮੰ ॥
ਅਸੋਭ ਕਰਣੀ ॥ ਸਸੋਭ ਹਰਣੀ ॥੨੧੫॥

You are the abode of immodesty. You are shameless. You are doer of evil and annihilator of good

ਨਿਲੱਜ ਨਾਰੀ ॥ ਕੁਕਰਮ ਕਾਰੀ ॥
ਅਧਰਮ ਰੂਪਾ ॥ ਅਕੱਜ ਕੂਪਾ ॥੨੧੬॥

Shameless woman. Doer of evil. Embodiment of immorality and treasure of wickedness

ਪਹ ਪਿਟਆਰੀ ॥ ਕੁਕਰਮ ਕਾਰੀ ॥
ਮਰੈ ਨ ਮਰਣੀ ॥ ਅਕਾਜ ਕਰਣੀ ॥੨੧੭॥

Basket of sins. Doer of evil. Given to evil even beyond death. Doer of unworthy deeds.

ਕੇਕਈ ਬਾਚ ॥

Utterances of Kaikeyi

ਨਰੇਸ ਮਾਨੋ ॥ ਕਹਜੋ ਪਛਾਨੋ ॥

O King ! Heed me. Remember your promise.

ਬਦਜੋ ਸੁ ਦੇਹੂ ॥ ਬਰੰ ਦੁ ਮੋਹੂ ॥੨੧੮॥

As promised, fulfil two words you gave me.

ਚਿਤਾਰ ਲੀਜੈ ॥ ਕਹਯੋ ਸੁ ਦੀਜੈ ॥

Remember carefully. Give me what you promised.

ਨ ਧਰਮ ਹਾਰੋ ॥ ਨ ਭਰਮ ਟਾਰੋ ॥੨੧੯॥

Don't lose your *dharma*. Don't evade me with your dilemma.

ਬੁਲੈ ਬਸਿਸਟੈ ॥ ਅਪੂਰਬ ਇਸਟੈ ॥
ਕਹੀ ਸੀ ਏਸੈ ॥ ਨਿਕਾਰ ਦੇਸੈ ॥੨੨੦॥

Send for Vasishtha, make practical the word you gave and exile Rama.

ਬਿਲਮ ਨ ਕੀਜੈ ॥ ਸੁ ਮਾਨ ਲੀਜੈ ॥
ਰਿਖੇ ਸਰਾਮੰ ॥ ਨਿਕਾਰ ਧਾਮੰ ॥੨੨੧॥

Heed me and make not delay. Make Rama wear robes of an ascetic and exile him.

ਰਹੇ ਨ ਇਆਨੀ ॥ ਭਈ ਦਿਵਾਨੀ ॥

The childish woman did not see reason. She got crazy.

ਚੁਪੈ ਨ ਬਉਰੀ ॥ ਬਕੈਤ ਡਉਰੀ ॥੨੨੨॥

She refused to be silent and spoke evil

ਧ੍ਰਿਗੰ ਸਰੂਪਾ ॥ ਨਿਖੇਧ ਕੂਪਾ ॥

Damn be her birth as woman. Embodiment of wickedness.

ਦੂਬਾਕ ਬੈਣੀ ॥ ਨਰੇਸ ਛੈਣੀ ॥੨੨੩॥

Speaker of evil words and killer of king.

ਨਿਕਾਰ ਰਾਮੰ ॥ ਆਧਾਰ ਧਾਮੰ ॥

She succeeded in exiling Rama. She was the embodiment of *adharma*.

ਹਤਜੋ ਨਿਜੇਸੰ ॥ ਕੁਕਰਮ ਭੇਸੰ ॥੨੨੪॥

She killed her husband-king–a wicked deed.

ਉਗਾਥਾ ਛੰਦ॥

Ugatha Chhand

ਅਜਿੱਤ ਜਿੱਤੇ ਅਬਾਹ ਬਾਹੇ ॥ ਅਖੰਡ ਖੰਡੇ ਅਦਾਹ ਦਾਹੇ ॥

(Kaikeyi) won the invincible; destroyed the indestructible; divided the indivisible and burnt into ashes that never melted;

ਅਭੰਡ ਭੰਡੇ ਅਡੰਗ ਡੰਗੇ ॥ ਅਮੁੰਨ ਮੁੰਨੇ ਅਭੰਗ ਭੰਗੇ ॥੨੨੫॥

damned the indamnable; pricked whom non could prick; deceived who could not be deceived; and divided what was indivisible.

ਅਕਰਮ ਕਰਮੰ ਅਲੱਖ ਲੱਖੇ ॥ ਅਡੰਡ ਡੰਡੇ ਅਭੱਖ ਭੱਖੇ ॥

Involved the detached into attachment; could see the invisible; misshaped the proportioned; annihilated the invincible;

ਅਥਾਹ ਥਾਹੇ ਅਦਾਹ ਦਾਹੇ ॥ ਅਭੰਗ ਭੰਗੇ ਅਬਾਹ ਬਾਹੇ ॥੨੨੬॥

fathomed the unfathomable; slurred the pious; broke the unbreakable; and used the immovable as her vehicle.

ਅਭਿੱਜ ਭਿੱਜੇ ਅਜਾਲ ਜਾਲੇ ॥ ਅਖਾਪ ਖਾਪੇ ਅਚਾਲ ਚਾਲੇ ॥

Dyed (in her colour) not subject to any colour; burnt (in her fire) that was not flammable; destroyed the indestructible; moved the immovable;

ਅਭਿੱਨ ਭਿੰਨੇ ਅਡੰਡ ਡਾਂਡੇ ॥ ਅਕਿੱਤ ਕਿੱਤੇ ਅਮੰਡ ਮਾਂਡੇ ॥੨੨੭॥

turned into particles the single whole; punished the unpunishable; did what could not be done; and subdued the invincible.

ਅਛਿੱਦ ਛਿੱਦੇ ਅਦੱਗ ਦਾਗੇ ॥ ਅਚੋਰ ਚੋਰੇ ਅਠੱਗ ਠਾਗੇ ॥

Put blames and blemishes on the blameless and blemishless; turned into thieves and cheats not given to these vices;

ਅਭਿੱਦ ਭਿੱਦੇ ਅਫੋੜ ਫੋੜੇ ॥ ਅਕੱਜ ਕੱਜੇ ਅਜੋੜ ਜੋੜੇ ॥੨੨੮॥

pierced through who could not be pierced; broke the unbreakable; covered the naked; and united the misfit.

ਅਦੱਗ ਦੱਗੇ ਅਮੋੜ ਮੋੜੇ ॥ ਅਖਿੱਚ ਖਿੱਚੇ ਅਜੋੜ ਜੋੜੇ ॥

Burnt what was not flammable; shaped the mishaped; pulled what could not be pulled; united the misfit;

ਅਕੱਢ ਕੱਢੇ ਅਸਾਧ ਸਾਧੇ ॥ ਅਫੱਟ ਫੱਟੇ ਅਫਾਧ ਫਾਧੇ ॥੨੨੯॥

tamed that could not be tamed; wounded those not liable to injury; chained who could not be chained.

ਅਧੰਧ ਧੰਧੇ ਅਕੱਜ ਕੱਜੇ ॥ ਅਭਿੰਨ ਭਿੰਨੇ ਅਭੱਜ ਭੱਜੇ ॥

Did, not worth doing; clothed the naked; broke into particles a single whole; broke the unbreakable;

ਅਛੇੜ ਛੇੜੇ ਅਲੱਧ ਲੱਧੇ ॥ ਅਜਿੱਤ ਜਿੱਤੇ ਅਬੱਧ ਬੱਧੇ ॥੨੩੦॥

teased the most calm; traced the untraceable; won the invincible, and killed the unconquerable.

ਅਚੀਰ ਚੀਰੇ ਅਤੋੜ ਤਾੜੇ ॥ ਅਠੱਟ ਠੱਟੇ ਅਪਾੜ ਪਾੜੇ ॥

Sawed the stone-hard and chided the unrebukable; established that could not be established and tore open the untearable;

ਅਧੱਕ ਧੱਕੇ ਅਪੰਗ ਪੰਗੇ ॥ ਅਜੁੱਧ ਜੁੱਧੇ ਅਜੰਗ ਜੰਗੇ ॥੨੩੧॥

pushed the stationery and handicaps the healthy; fights the valiant warriors, and makes the valour of the warriors rusty.

ਅਕੁੱਟ ਕੁੱਟੇ ਅਘੁੱਟ ਘਾਏ ॥ ਅਚੂਰ ਚੂਰੇ ਅਦਾਵ ਦਾਏ ॥

Beat the unbeatable and wounded those who could not be injured; powered (subdued) the hardest and cheated the cleverest;

ਅਭੀਰ ਭੀਰੇ ਅਭੰਗ ; ਅਭੰਗੇ ॥ ਅਟੁੱਕ ਟੁੱਕੇ ਅਕੰਗ ਕੰਗੇ ॥੨੩੨॥

turned the brave into cowards and annihilated the invincible; slayed those who could nort be slayed and turned those wearing armour into armourless.

ਅਖਿੱਦ ਖੇਦੇ ਅਢਾਹ ਢਾਹੇ ॥ ਅਗੰਜ ਗੰਜੇ ਅਬਾਹ ਬਾਹੇ ॥

Turned sad the uncomfortable and subdued the invincible; broke the unbreakable and rode the mighty and made them her slaves;

ਅਮੁੰਨ ਮੁੰਨੇ ਅਹੇਹ ਹੇਹੇ ॥ ਵਿਰਚੰਨ ਨਾਰੀ ਤ ਸੁੱਖ ਕੇਹੇ ॥੨੩੩॥

turns the celibates into sensual; and there can be no happiness in a house where a woman dominates.

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਇਹ ਬਿਧਿ ਕੇਕਈ ਹਠ ਗਹਯੋ ; ਬਰ ਮਾਂਗਨ ਨ੍ਰਿਪ ਤੀਰ ॥

Thus, Kaikeyi remained adamant seeking fulfilment of the two words given.

ਅਤਿ ਆਤਰ ਕਿਆ ਕਹਿ ਸਕੈ ; ਬਿਧਯੋ ਕਾਮ ਕੇ ਤੀਰ ॥੨੩੪॥

The king was full of anguish but could do nothing since his lust had made him a slave unto her.

ਦੋਹਰਾ॥

ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਪਰ ਪਾਇਨ ਰਹੇ ; ਮੋਰੇ ਬਚਨ ਅਨੇਕ ॥

The king fell on her feet and tried in diverse ways to put her off.

ਗਹਿ ਅਉਹਠਿ ਅਬਲਾ ਰਹੀ ; ਮਾਨਜੋ ਬਚਨ ਨ ਏਕ ॥੨੩੫॥

But she remained adamant and did not heed any of his words.

ਬਰ ਦਜੋ ਮੈ ਛੋਰੋ ਨਹੀ ; ਤੈਂ ਕਰਿ ਕੋਟਿ ਉਪਾਇ ॥

I shall not be put off until you fulfil your promises however you may try.

ਘਰੁ ਮੋ ਸੁਤ ਕਉ ਦੀਜੀਐ ; ਬਨ ਬਾਸੈ ਰਘੁਰਾਇ ॥੨੩੬॥

Kingdom should be given to my son and exile in forest to Rama.

ਭੂਪ ਧਰਨ ਬਿਨ ਬੁੱਧਿ ਗਿਰਜੋ ; ਸੁਨਤ ਬਚਨ ਤ੍ਰਿਯ ਕਾਨ ॥
ਜਿਮ ਮ੍ਰਿਗੇਸ ਬਨ ਕੇ ਬਿਖੈ ; ਬਧਜੋ ਬਧਕ ਬਰਿ ਬਾਨ ॥੨੩੭॥

Hearing her words the king fell unconscious on the ground like a deer in forest hit by an arrow of a hunter.

ਤਰਫਰਾਤ ਪ੍ਰਿਥ੍ਵੀ ਪਰਜੋ ; ਸੁਨਿ ਬਨ ਰਾਮ ਉਚਾਰ ॥ (ਤਰਫ-ਰਾਤ ਬੋਲੋ)

Hearing of the exile in forests for Rama, he fell on the ground and writhed like fish out of water.

ਪਲਕ ਪ੍ਰਾਨ ਤਜਾਗੇ ਤਜਤ ; ਮੱਧਿ ਸਫਰਿ ਸਰ ਬਾਰੁ ॥੨੩੮॥

He died instantly as such the fish dies in a desert.

ਰਾਮ ਨਾਮ ਸ੍ਰਵਨਨ ਸੁਣਯੋ ; ਉਠਿ ਥਿਰ ਭਯੋ ਸੁਚੇਤ ॥
ਜਨੁ ਰਣ ਸੁਭਟ ਗਿਰਜੋ ਉਠਜੋ ; ਗਹਿ ਅਸਿ ਨਿਡਰ ਸੁਚੇਤ ॥੨੩੯॥

As he again heard Rama's name, he regained consciousness and got up just as an injured soldier who falls unconscious but gets up suddenly with sword in hand on regaining consciousness.

ਪ੍ਰਾਨ ਪਤਨ ਨ੍ਰਿਪ ਬਰ ਸਹੋ ; ਧਰਮ ਨ ਛੋਰਾ ਜਾਇ ॥

The king preferred to discard life rather than give up *dharma*.

ਦੈਨ ਕਹੇ ਜੋ ਬਰ ਹੁਤੇ ; ਤਨੁ ਜੁਤ ਦਏ ਉਠਾਇ ॥੨੪੦॥

He kept his promises by laying down his life.

ਕੇਕਈ ਬਾਚ ਨ੍ਰਿਪੋ ਬਾਚ ॥ ਬਸਿਸਟ ਸੋ ॥

Utterances of kaikeyi and of king to Vasishtha

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਰਾਮ ਪਯਾਨੋ ਬਨ ਕਰੈ ; ਭਰਥ ਕਰੈ ਠਕੁਰਾਇ ॥

"Send Rama to exile and confer kingship on Bharat.

ਬਰਖ ਚਤਰ ਦਸ ਕੇ ਬਿਤੇ ; ਫਿਰਿ ਰਾਜਾ ਰਘੁਰਾਇ ॥੨੪੧॥

After spending fourteen years in forest, Rama will become the king"

ਕਹੀ ਬਸਿਸਟ ਸੁਧਾਰ ਕਰਿ ; ਸ੍ਰੀ ਰਘੁਬਰ ਸੋ ਜਾਇ ॥

Vasishtha conveyed the same to Rama with some euphemism.

ਬਰਖ ਚਤੁਰਦਸ ਭਰਥ ਨ੍ਰਿਪ ; ਪੁਨਿ ਨ੍ਰਿਪ ਸ੍ਰੀ ਰਘੁਰਾਇ ॥੨੪੨॥ (ਚਤੁਰ-ਦਸ ਬੋਲੋ)

"For fourteen years Bharat will be the king, and thereafter Rama will take over"

ਸੁਨਿ ਬਸਿਸਟ ਕੋ ਬਚ ਸ੍ਰਵਣ ; ਰਘੁਪਤਿ ਫਿਰੇ ਸਸੋਗ ॥

Hearing Vasishtha, Rama felt sad and left.

ਉਤ ਦਸਰਥ ਤਨ ਕੋ ਤਜਜੋ ; ਸ੍ਰੀ ਰਘੁਬੀਰ ਬਿਯੋਗ ॥੨੪੩॥

On the other side Dasharath died fearing separation from Rama.

ਸੋਰਠਾ॥

Soratha

ਗ੍ਰਿਹ ਆਵਤ ਰਘੁਰਾਇ ; ਸਭੁ ਧਨ ਦੀਯੋ ਲੁਟਾਇਕੈ ॥

Rama donated all his wealth on way to his palace.

ਕਟਿ ਤਰਕਸੀ ਸੁਹਾਇ ; ਬੋਲਤ ਭੇ ਸੀਅ ਸੋ ਬਚਨ ॥੨੪੪॥

Only a quiver remained tied on waist. He addressed Sita thus :

ਸੁਨਿ ਸੀਅ ਸੁਜਸ ਸੁਜਾਨ ; ਰਹੋ ਕੌਸੱਲਿਆ ਤੀਰ ਤੁਮ ॥

"O worthy, intelligent Sita ! listen to me. You should reside with mother Kaushalya.

ਰਾਜ ਕਰਉ ਫਿਰਿ ਆਨ ; ਤੋਹਿ ਸਹਿਤ ਬਨਬਾਸ ਬਸਿ ॥੨੪੫॥

After the exile in forest, I shall come back to you and rule here.

ਸੀਤਾ ਬਾਚ ਰਾਮ ਸੋ ॥

Sita's address to Rama

ਸੋਰਠਾ॥

Soratha

ਮੈਂ ਨ ਤਜੋ ਪੀਅ ਸੰਗਿ ; ਕੈਸੋ ਈ ਦੁਖ ਜੀਅ ਪੈ ਪਰੋ ॥

"I cannot give up the company of my lover-husband howsoever hardships I may have to bear.

ਤਨਿਕ ਨ ਮੋਰਉ ਅੰਗਿ ; ਅੰਗਿ ਤੇ ਹੋਇ ਅਨੰਗ ਕਿਨ ॥੨੪੬॥

Even if my body is cut into pieces, I will not budge or grudge suffering.

ਰਾਮ ਬਾਚ ਸੀਤਾ ਪ੍ਰਤਿ ॥

Rama's Address to Sita

ਮਨੋਹਰ ਛੰਦ ॥

Manohar Chhand

ਜਉ ਨ ਰਹਉ ਸਸੁਰਾਰ ਕ੍ਰਿਸੋਦਰ ; ਜਾਹਿ ਪਿਤਾ ਗ੍ਰਿਹ ਤੋਹਿ ਪਠੈ ਦਿਉ ॥

O dear with a thin waist ! If you do not want to live at your in-law's place, I could send you to your parents.

ਨੇਕ ਸੁਭਾਨਨ ਤੇ ਹਮ ਕਉ ; ਜੋਈ ਠਾਟ ਕਹੋ ਸੋਈ ਗਾਠ ਗਿਠੈ ਦਿਉ ॥

O beautiful faced ! I could make any arrangements that you wish.

ਜੇ ਕਛੁ ਚਾਹ ਕਰੋ ਧਨ ਕੀ ; ਟੁਕ ਮੋਹਿ ਕਹੋ ਸਭ ਤੋਹ ਉਠੈ ਦਿਉ ॥

If you desire for money, tell me frankly and I can arrange for as much money as you desire.

ਕੇਤਕ ਅਉਧ ਕੋ ਰਾਜਸ ਲੋਚਨ ; ਰੰਕ ਕੋ ਲੰਕ ਨਿਸੰਕ ਲੁਟੈ ਦਿਉ ॥੨੪੭॥

O my beautiful-eyed darling ! It is not a very long duration, and if you please I could sacrifice all the wealth among the poor.

ਘੋਰ ਸੀਆ ਬਨ ਤੂੰ ਸੁ ਕੁਮਾਰ ; ਕਹੋ ਹਮ ਸੋਂ ਕਸ ਤੈ ਨਿਬਹੈਹੈ ॥

O Sita ! you are still young and the forests are deep and frightening. How will you live with me ?

ਗੁੰਜਤ ਸਿੰਘ ਡਕਾਰਤ ਕੋਲ ; ਭਯਾਨਕ ਭੀਲ ਲਖੈ ਭ੍ਰਮ ਐਹੈ ॥

The lions roar, the wild boar frigthen and the Bhils are so ferocious that one is full of fear just looking at them.

ਸੁੰਕਤ ਸਾਂਪ ਬਕਾਰਤ ਬਾਘ ; ਭਕਾਰਤ ਭੂਤ ਮਹਾਂ ਦੁਖ ਪੈਹੈ ॥

The snakes hiss, tigers roar, ghosts give frightening cries and cause you much suffering.

ਤੂੰ ਸੁ ਕੁਮਾਰ ਰਚੀ ਕਰਤਾਰ ; ਬਿਚਾਰ ਚਲੇ ਤੁਹਿ ਕਿਯੋਂ ਬਨਿ ਐਹੈ ॥੨੪੮॥

God has made you a tender, a delicate being. Please do think over as to why should you go to the forests ?

ਸੀਤਾ ਵਾਚ ਰਾਮ ਸੋ ॥

Sita's Address to Rama

ਮਨੋਹਰ ਛੰਦ ॥

Manohar Chhand

ਸੂਲ ਸਹੱਉ ਤਨ ਸੂਕ ਰਹੱਉ ; ਪਰ ਸੀ ਨ ਕਹੱਉ ਸਿਰ ਸੂਲ ਸਹੱਉਗੀ ॥

Thorns may prick, body may get starved, but I shall make no complaints and bear all the suffering (willingly).

ਬਾਘੁ ਬੁਕਾਰ ਫਨੀਨ ਫੁਕਾਰ ; ਸੁ ਸੀਸ ਗਿਰੋ ਪਰ ਸੀ ਨ ਕਹੱਉਗੀ ॥

Tigers may roar and hissing snakes may fall on my head, but I shall have no complaints.

ਬਾਸ ਕਹਾ ਬਨਬਾਸ ਭਲੋ ; ਨਹੀ ਪਾਸ ਤਜੌ ਪੀਯ ਪਾਇ ਗਹੱਉਗੀ ॥

Residence in forests is better than that in palaces. I fall upon your feet;

ਹਾਸ ਕਹਾ ਇਹ ਉਦਾਸ ਸਮੈ ; ਗਿਹਿ ਆਸ ਰਹੱਉ ਪਰ ਮੈ ਨ ਰਹੱਉਗੀ ॥੨੪੯॥

please do not laugh at me in this serious situation. I shall not live alone in palaces as living with you I shall always have the hope of returning home.

ਰਾਮ ਵਾਚ ਸੀਤਾ ਪ੍ਰਤਿ ॥

Rama's reply to Sita

ਰਾਸ ਕਹੌ ਤੁਹਿ ਬਾਸ ਕਰੋ ਗ੍ਰਿਹ ; ਸਾਸੁ ਕੀ ਸੇਵ ਭਲੀ ਬਿਧਿ ਕੀਜੈ ॥

I tell you the right thing. You should stay back home and serve your mother-in-law.

ਕਾਲ ਹੀ ਬਾਸ ਬਨੈ ਮ੍ਰਿਗ ਲੋਚਨਿ ; ਰਾਜ ਕਰੋਂ ਤੁਮ ਸੋ ਸੁਨ ਲੀਜੈ ॥

Listen to me, O my wide-eyed darling, time in forests will pass off quickly and I shall be back to rule here in your company.

ਜੋ ਨ ਲਗੈ ਜੀਯ ਅਉਧ ਸੁਭਾਂਨਨਿ ; ਜਾਹਿ ਪਿਤਾ ਗ੍ਰਿਹ ਸਾਚ ਭਨੀਜੈ ॥

O beautiful faced ! if you do not feel at home in Avadh, you may go to your father's.

ਤਾਤ ਕੀ ਬਾਤ ਗਡੀ ਜੀਯ ਜਾਤ ; ਸਿਧਾਤ ਬਨੈ ਮੁਹਿ ਆਇਸ ਦੀਜੈ ॥੨੫੦॥

My father's order is deep-rooted in my mind. It is a matter of principle for me. Now you may allow me (to go).

ਲਛਮਣ ਵਾਚ ॥

Lakshman's Utterances

ਬਾਤ ਇਤੈ ਇਹੈ ਭਾਂਤ ਭਈ ; ਸੁਨਿ ਆਇਗੇ ਭ੍ਰਾਤ ਸਰਾਸਨ ਲੀਨੇ ॥

This dialogue was going on when listening to it, the younger brother, Lakshman, came there holding bow in hand.

ਕਉਨ ਕੁਪੂਤ ਭਯੋ ਕੁਲ ਮੈ ; ਜਿਨ ਰਾਮਹਿ ਬਾਸ ਬਨੈ ਕਹੁ ਦੀਨੇ॥

Who is that unworthy of our family who has asked Rama to go in forest-exile?

ਕਾਮ ਕੇ ਬਾਣ ਬਧਿਯੋ ਬਸ ਕਾਮਨ ; ਕੂਰ ਕੁਚਾਲ ਮਹਾ ਮਤਿ ਹੀਨੇ ॥

It is one's lustful temper resulting in submission to the unworthy, foolish woman.

ਰਾਂਡ ਕੁਭਾਂਡ ਕੇ ਹਾਲ ਬਿਕਿਯੋ ; ਕਪਿ ਨਾਚਤ ਨਾਚ ਛਰੀ ਜਿਮ ਚੀਨੇ ॥੨੫੧॥

He dances to the tune of this unworthy woman as does the monkey to the stick of a juggler.

ਕਾਮ ਕੋ ਡੰਡ ਲੀਏ ਕਰ ਕੇਕਈ ; ਬਾਨਰ ਜਿਉ ਨ੍ਰਿਪ ਨਾਚ ਨਚਾਵੈ ॥

Holding the stick of lust in hand, Kaikeyi makes the king dance like monkey.

ਐਠਨ ਐਠ ਅਮੈਠ ਲੀਏ ; ਢਿਗ ਬੈਠ ਸੁਆ ਜਿਮ ਪਾਠ ਪੜਾਵੈ ॥

The proud and adamant woman has got hold of the king and makes him recite her wishes like a parrot.

ਸਉਤਨ ਸੀਸ ਹੁਐ ਈਸ ਕੋ ਈਸ ; ਪ੍ਰਿਥੀਸ ਜਿਉ ਚਾਮ ਕੇ ਦਾਮ ਚਲਾਵੈ ॥

She dominates over other co-wives and (like a king for a few moments) issues coins of leather.

ਕੂਰ ਕੁਜਾਤ ਕੁਪੰਥ ਦੁਰਾਨਨ ; ਲੋਗ ਗਯੋ ਪਰਲੋਗ ਗਵਾਵੈ ॥੨੫੨॥

This wicked, outcaste, immoral and evil woman has not only annoyed the people here but also lost the other world.

ਲੋਗ ਕੁਟੇਵ ਲਗੇ ਉਨ ਕੀ ; ਪ੍ਰਭ ਪਾਂਵਤ ਜੇ ਮੁਹਿ ਕਿਯੋਂ ਬਨਿ ਐ ਹੈ ॥

People have started speaking ill of them (king and queen). How can I live away from the feet of my Lord (Rama) ? I must also go along to forest.

ਜਉ ਹਟ ਬੈਠ ਰਹੋ ਘਰ ਮੋ ; ਜਸ ਕਿਯੋਂ ਚਲਿ ਹੈ ਰਘੁਬੰਸ ਲਜੈ ਹੈ ॥

In case I live back at home it will be matter of shame for the family.

ਕਾਲ ਹੀ ਕਾਲ ਉਚਾਰਤ ਕਾਲ ; ਗਯੋ ਇਹ ਕਾਲ ਸਭੋ ਛਲ ਜੈ ਹੈ ॥

If I waste time waiting for an opportunity to serve Rama, Time will overtake and overpower me.

ਧਾਮ ਰਹੋਂ ਨਹੀਂ ਸਾਚ ਕਹੋਂ ; ਇਹ ਘਾਤ ਗਈ ਫਿਰ ਹਾਥਿ ਨ ਐ ਹੈ ॥੨੫੩॥

I tell you the truth, I shall not stay back home. Once I lose this opportunity, it will not present itself to me.

ਚਾਪ ਧਰੈ ਕਰ ਚਾਰਕ ਤੀਰ ; ਤੁਨੀਰ ਕਸੇ ਦੋਊ ਬੀਰ ਸਹਾਏ ॥

Holding bows in hand, quivers tightened on the back and a few arrows in hand, both the brothers look splendid.

ਆਵਧ ਰਾਜ ਤ੍ਰੀਯਾ ਜਿੱਹ ਸੋਭਤ ; ਹੋਨ ਬਿਦਾ ਤਿੱਹ ਤੀਰ ਸਿਧਾਏ ॥

They left straight for that part of the palace where resided the queens.

ਪਾਇ ਪਰੇ ਭਰ ਨੈਨ ਰਹੇ ; ਭਰਮਾਤ ਭਲੀ ਬਿਧ ਕੰਠ ਲਗਾਏ ॥

They bowed to their mothers with tear-filled eyes. The mothers duly embraced them and said :

ਬੋਲੇ ਤੇ ਪੂਤ ਨ ਆਵਤ ਧਾਮ ; ਬੁਲਾਇ ਲਿਉਂ ਆਪਨ ਤੇ ਕਿਮੁ ਆਏ ॥੨੫੪॥

'You come this side of the palace with diffidence even when invited and how do you come here of your own ?'

ਰਾਮ ਬਾਚ ਮਾਤਾ ਪ੍ਰਤਿ ॥

Rama's Address to Mother

ਤਾਤ ਦਯੋ ਬਨਬਾਸ ਹਮੈ ; ਤੁਮ ਦੇਹ ਰਜਾਇ ਅਬੈ ਤੱਹ ਜਾਊ ॥

Father has asked me to go exile in forests. Now you may give your permission so that I go.

ਕੰਟਕ ਕਾਨਨ ਬੇਹੜ ਗਾਹਿ ; ਤ੍ਰਿਯੋਦਸ ਬਰਖ ਬਿਤੇ ਫਿਰ ਆਊ ॥

For fourteen years I have to live in forests with thorns and then come back.

ਜੀਤ ਰਹੇ ਤੁ ਮਿਲੋ ਫਿਰਿ ਮਾਤ ; ਮਰੇ ਗਏ ਭੂਲਿ ਪਰੀ ਬਖਸਾਊ ॥

God willing, we shall meet again, mother; if not, please forgive me for any lapse.

ਭੂਪਹ ਕੈ ਅਰਿਣੀ ਬਰ ਤੇ ; ਬਸ ਕੇ ਬਨ ਮੋ ਫਿਰਿ ਰਾਜ ਕਮਾਊ ॥੨੫੫॥ (ਅ-ਰਿਣੀ ਬੋਲੋ)

I have to go to forests to free the king from his promises. After that I shall return to rule.

ਮਾਤ ਬਾਚ ਰਾਮ ਸੋ ॥

Mother's Address to Rama

ਮਨੋਹਰ ਛੰਦ ॥

Manohar Chhand

ਮਾਤ ਸੁਨੀ ਇਹ ਬਾਤ ਜਬੈ ; ਤਬ ਰੋਵਤ ਹੀਸੁਤ ਕੇ ਉਰ ਲਾਗੀ ॥

When the mother heard this, she began to weep and embraced him.

ਹਾ ਰਘੁਬੀਰ ਸਿਰੋਮਣ ਰਾਮ ; ਚਲੇ ਬਨ ਕਉ ਮਹਿ ਕੱਉ ਕਤ ਤਿਆਗੀ ॥

O supreme being of the family ! why do you go leaving me ?

ਨੀਰ ਬਿਨਾ ਜਿਮ ਮੀਨਾ ਦਸਾ ; ਤਿਮ ਭੂਖ ਪਿਆਸ ਗਈ ਸਭ ਭਾਗੀ ॥

Without you, my condition will be like that of fish without water. All my hunger and thirst has gone.

ਝੂਮ ਝਰਾਕ ਝਰੀ ਝਟ ਬਾਲ ; ਬਿਸਾਲ ਦਵਾ ਉਨ ਕੀ ਉਰ ਲਾਗੀ ॥੨੫੬॥

She felt shocked and fell down with a thud. Her heart burnt with the fire of separation.

ਜੀਵਤ ਪੂਤ ਤਵਾਨਨ ਪੇਖ ; ਸੀਆ ਤੁਮਰੀ ਦੁਤ ਦੇਖ ਅਘਾਤੀ ॥
O Son ! I remain alive seeing your face. Sita also felt pleased looking at you.

ਚੀਨ ਸੁਮਿਤ੍ਰਜ ਕੀ ਛਬਿ ਕੋ ; ਸਬ ਸੋਕ ਬਿਸਾਰਿ ਹੀਏ ਹਰਖਾਤੀ ॥
She also forgets all her sorrows looking at Kaikeyi.

ਕੇਕਈ ਆਦਿਕ ਸਉਤਨ ਕੱਉ ਲਖਿ ; ਭਉਂਹ ਚੜਾਇ ਸਦਾ ਗੁਰਬਾਤੀ ॥
Now leaving this mother weeping you are going to forest :

ਤਾ ਕੱਹੁ ਤਾਤ ਅਨਾਥ ਜਿਉ ਆਜ ; ਚਲੇ ਬਨ ਕੋ ਤਜਿ ਕੈ ਬਿਲਲਾਤੀ ॥੨੫੭॥
She will, O Son, become an orphan without you.

ਹੋਰ ਰਹੇ ਜਨ ਕੋਰ ਕਈ ਮਿਲਿ ; ਜੋਰ ਰਹੇ ਕਰ ਏਕ ਨ ਮਾਨੀ ॥
There were several other people who insisted on Rama not going to exile in forests, but he did not heed to the suggestions of anyone.

ਲੱਛਨ ਮਾਤ ਕੇ ਧਾਮ ਬਿਦਾ ਕਹੁੱ ; ਜਾਤ ਭਏ ਜੀਅ ਮੋ ਇਹ ਠਾਨੀ ॥
Lakshman also went to his mother to say good bye as he had resolved to go with Rama.

ਸੋ ਸੁਨਿ ਬਾਤ ਪਪਾਤ ਧਰਾ ਪਰ ; ਘਾਤ ਭਲੀ ਇਹ ਬਾਤ ਬਖਾਨੀ ॥
He said that the earth has become full of sins, and it was apt opportunity to be in service of Rama.

ਜਾਨੁਕ ਸੇਲ ਸੁ ਮਾਰ ਲਗੇ ; ਛਿਤ ਸੋਵਤ ਸੂਰ ਬਡੋ ਅਭਿਮਾਨੀ ॥੨੫੮॥
On hearing this she fell down as does a great warrior when hit by a spear.

ਕਉਨ ਕੁਜਾਤਿ ਕੁਕਾਜ ਕੀਯੋ ; ਜਿਨਿ ਰਾਘਵ ਕੋ ਇਹ ਭਾਂਤ ਬਖਾਨਜੋ ॥
Who is the wicked person to say this (to go to forests) to Rama ?

ਲੋਕ ਅਲੋਕ ਗਵਾਇ ਦੁਰਾਨਨ ; ਭੂਪ ਸੰਘਾਰ ਮਹਾਂ ਸੁਖ ਮਾਨਜੋ ॥
She has thought of acquiring joy by sacrificing both the worlds and killing the king.

ਭਰਮ ਗਯੋ ਉਡ ਕਰਮ ਕਰਜੋ ਘਟ ; ਧਰਮ ਕੋ ਤਿਆਗਿ ਅਧਰਮ ਪ੍ਰਮਾਨਜੋ ॥
Faith and rigtheousness have fled and immorality reigns in this world.

ਨਾਕ ਕਟੀ ਨਿਰਲਾਜ ਨਿਸਾਚਰ ; ਨਾਹਨਿ ਪਾਤਤ ਨੇਹੁ ਨ ਮਾਨਜੋ ॥੨੫੯॥
This wickled woman has dishonoured the family and she is not a bit aggrieved at the death of her husband.

ਸੁਮਿਤ੍ਰਾ ਬਾਚ ॥ ਲਛਮਨ ਸੋ ॥
Sumitra's Address to Lakshman

ਦਾਸ ਕੋ ਭਾਵ ਧਰੇ ਰਹੀਯੋ ਸੁਤ ; ਮਾਤ ਸਰੂਪ ਸੀਆ ਪਹਿਚਾਨੋ ॥
ਤਾਤ ਕੀ ਤੁੱਲ ਸੀਆ ਪਤਿ ਕੱਉ ; ਕਰਿਕੈ ਇਹ ਬਾਤ ਸਹੀ ਕਰਿ ਮਾਨੋ ॥

You shall always live (with them) like a servant and ever consider Sita mother and Rama your father.

ਜੇਤਕ ਕਾਨਨ ਕੇ ਦੁਖ ਹੈ ; ਸਭ ਸੋ ਸੁਖ ਕੈ ਤਨ ਪੈ ਅਨੁਮਾਨੋ ॥

You must follow this. The sufferings in forests be borne as joy.

ਰਾਮ ਕੇ ਪਾਇ ਗਹੇ ਰਹੀਯੋ ; ਬਨ ਕੈ ਘਰ ਕੋ ਘਰ ਕੈ ਬਨ ਜਾਨੋ ॥੨੬੦॥

Always keep close to Rama's feet. Consider forest your home and your home a forest.

ਰਾਜੀਵ ਲੋਚਨ ਰਾਮ ਕੁਮਾਰ ; ਚਲੇ ਬਨ ਕੱਉ ਸੰਗਿ ਭ੍ਰਾਤਿ ਸੁਹਾਯੋ ॥

The lotus-eyed prince, Rama, left for the forest, accompanied by his brother.

ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਨਿਛੱਤ੍ਰ ਸਚੀਪਤਿ ; ਚੱਉਕ ਚਕੇ ਮਨ ਮੋਦ ਬਢਾਯੋ ॥

Seeing this the gods felt wonderstruck, demons were surprised and

ਆਨਨ ਬਿੰਬ ਪਰਜੋ ਬਸੁਧਾ ਪਰਿ ; ਫੈਲਿ ਰਹਿਯੋ ਫਿਰਿ ਹਾਥਿ ਨਾ ਆਯੋ॥

Indra felt pleased (seeing the end of demons so near). The moon was also pleased and reflected its joy on earth.

ਬੀਚ ਅਕਾਸ ਨਿਵਾਸ ਕੀਯੋ ਤਿਨ ; ਤਾਹੀ ਤੇ ਨਾਮ ਮਯੰਕ ਕਹਾਯੋ ॥੨੬੧॥

Since its abode has been in the midst of sky, it has been called *mayank*

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਪਿਤ ਆਗਿਆ ਤੇ ਬਨ ਚਲੇ ; ਤਜਿ ਗ੍ਰਿਹ ਰਾਮ ਕੁਮਾਰ ॥

Rama, following his father's command left home for the forest.

ਸੰਗਿ ਸੀਆ ਮ੍ਰਿਗ ਲੋਚਨੀ ; ਜਾਕੀ ਪ੍ਰਭਾ ਅਪਾਰ ॥੨੬੨॥

Sita, the wide-eyed beauty, was with him ; her beauty was unsurpassable

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਬਨਬਾਸ ਦੀਬੋ ॥

Thus concludes the account of Rama's departure for forests

ਅਥ ਬਨਬਾਸ ਕਥਨੰ ॥

Now begins the account of their exile in the forest

ਸੀਤਾ ਅਨੁਮਾਨ ਬਾਚ ॥

Comments on Sita's person

ਬਿਜੈ ਛੰਦ ॥

Bijan Chhand

ਚੰਦ ਕੀ ਅੰਸ ਚਕੋਰਨ ਕੈ ਕਰਿ ; ਮੋਰਨ ਬਿੱਦੁਲਤਾ ਅਨਮਾਨੀ ॥

She looked like moon-beam to the female partridge and lightning in cloud to the peacock.

ਮੱਤ ਗਇੰਦਨ ਇੰਦ੍ਰ ਬਧੂ ; ਭੁਨਸਾਰ ਛਟਾ ਰਵਿ ਕੀ ਜੀਅ ਜਾਨੀ ॥

She seemed strength to the enchanted elephants and beauty of rising sun to the morning.

ਦੇਵਨ ਦੋਖਨ ਕੀ ਹਰਤਾ ; ਅਰਿ ਦੇਵਨ ਕਾਲ ਕ੍ਰਿਯਾ ਕਰਿ ਮਾਨੀ ॥
ਦੇਸਨ ਸਿੰਧੁ ਦਿਸੇਂਸਨ ਬ੍ਰਿਧ ; ਜੋਗੇਸਨ ਗੰਗ ਕੈ ਰੰਗ ਪਛਾਨੀ ॥੨੬੩॥

She appeared ameliorator of sufferings and performer of all duties to gods, sea to earth, all-pervasive to all directions and pious like Ganga to the yogis

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਉਤ ਰਘੁਬਰ ਬਨ ਕੋ ਚਲੇ ; ਸੀਅ ਸਹਿਤ ਤਜਿ ਗ੍ਰੇਹ ॥

On the one hand, Rama along with Sita left home to go to the forest and

ਇਤੈਦਸਾ ਜਿਹ ਬਿਧਿ ਭਈ ; ਸਕਲ ਸਾਧ ਸੁਨਿ ਲੇਹ ॥੨੬੪॥

on the other what happened back in Ayodhya let all sages hear.

ਮਾਤਾ ਬਾਚ ॥

Mother's Utterances

ਕਬਿੱਤ ॥

Kabitt

ਸਬੈ ਸੁਖ ਲੈ ਕੇ ਗਏ; ਗਾੜੋ ਦੁਖ ਦੇਤ ਭਏ ,
ਰਾਜਾ ਦਰਸਥ ਜੂ ਕੱਉ ; ਕੈ ਕੈ ਆਜ ਪਾਤ ਹੋ ॥

They have taken along all joys and left behind only sorrows including that of Dasharath's death.

ਆਜ ਹੂੰ ਨ ਛੀਜੈ ਬਾਤ ; ਮਾਨ ਲੀਜੈ ਰਾਜ ਕੀਜੈ ,
ਕਹੋ ਕਾਜ ਕਉਨ ; ਕੌ ਹਮਾਰੇ ਸ੍ਰਣਿ ਨਾਤ ਹੋ ॥

Rama does not melt even on seeing or hearing all this. O Rama ! at least heed to my request now.

ਰਾਜਸੀ ਕੇ ਧਾਰੋ ਸਾਜ ; ਸਾਧਨ ਕੈ ਕੀਜੇ ਕਾਜ ,
ਕਹੋ ਰਘੁਰਾਜ ਆਜ ; ਕਾਹੇ ਕੱਉ ਸਿਧਾਤ ਹੋ ॥

Who else is here to patronise me. You take the reigns of kingdom and do whatever is required of you. Why do you go to the forest ?

ਤਾਪਸੀ ਕੇ ਭੇਸ ਕੀਨੇ ; ਜਾਨਕੀ ਕੌ ਸੰਗਿ ਲੀਨੇ ,
ਮੇਰੇ ਬਨਬਾਸੀ ; ਮੋਹਉ ਦਾਸੀ ਦੀਏ ਜਾਤ ਹੋ ॥੨੬੫॥

You have put on an ascetic's garb and also taken along Sita. Why do you leave me back to suffer in sadness .

ਕਾਰੇ ਕਾਰੇ ਕਰਿ ਬੇਸ ; ਰਾਜਾ ਜੂਕੋ ਛੋਰਿ ਦੇਸ ,
ਤਾਪਸੀ ਕੋ ਕੈਕੈ ਭੇਸ ; ਸਾਥਿ ਹੀ ਸਿਧਾਰਿ ਹੌ ॥

I shall also wear black, leave this country and accompany you as an ascetic.

ਕੁਲ ਹੂੰ ਕੀ ਕਾਨ ਛੋਰੋ ; ਰਾਜਸੀ ਕੇ ਸਾਜ ਤੋਰੌ ,
ਸੰਗਿ ਤੇ ਨ ਮੋਰੋ ਮੁਖ ; ਐਸੋ ਕੈ ਬਿਚਾਰਿ ਹੌ ॥

I shall discard all family traditions, give up all pomp and show of royalty but I shall never entertain the idea of not living with you.

ਮੁੰਦ੍ਰਾ ਕਾਨ ਧਾਰੌ ; ਸਾਰੇ ਮੁਖ ਪੈ ਬਿਭੂਤ ਡਾਰੌ ,
ਹਠਿ ਕੋ ਨ ਹਾਰੋ ਪੂਤ ; ਰਾਜ ਸਾਜ ਜਾਰਿ ਹੌ ॥

I shall wear rings in the ears (like yogis) and besmear my body with ashes (like yogis). I shall give up all royalty and am determined on being with you.

ਜੁਗੀਆ ਕੋ ਕੀਨੋ ਬੇਸ ; ਕਉਸਲ ਕੇ ਛੋਰ ਕ੍ਲੇਸ ,
ਰਾਜਾ ਰਾਮਚੰਦ ਜੂ ਕੇ ; ਸੰਗਿ ਹੀ ਸਿਧਾਰ ਹੌ ॥੨੬੬॥

I shall go with Rama putting on a yogi's garb and leaving the country

ਅਪੂਰਬ ਛੰਦ ॥

Apurab Chhand

ਕਾਨਨੇ ਗੇ ਰਾਮ ॥ ਧਰਮ ਕਰਮੰ ਧਾਮ ॥
ਲੱਛਨੈ ਲੈ ਸੰਗਿ ॥ ਜਾਨਕੀ ਸੁਭੰਗਿ ॥੨੬੭॥

Rama, the basis of *dharma*, left along with Lakshman and Sita

ਤਾਤ ਤਿਆਗੇ ਪ੍ਰਾਨ ॥ ਉਤਰੇ ਬਜੋਮਾਨ ॥
ਬਿੱਚਰੇ ਬਿਚਾਰ ॥ ਮੰਤ੍ਰੀਯੰ ਅਪਾਰ ॥੨੬੮॥

The father breathed his last, gods boarded their vehicles (and went to heaven) and many ministers assembled to have a conference.

ਬੈਠਿਜੋ ਬਸਿਸਟਿ ॥ ਸਰਬ ਬਿੱਪ ਇਸਟ ॥

Everybody acceded to what Vasishtha, the highest among the brahmins, said.

ਮੁਕੱਲਿਯੋ ਕਾਗਦ ॥ ਪੱਠਏ ਮਾਗਧ ॥੨੬੯॥

A letter was written and dispatched through the *magadh*–a courier.

ਸੰਕੜੇ ਸਾਵੰਤ ॥ ਮੱਤਏ ਮੱਤੰਤ ॥
ਮੁੱਕਲੇ ਕੇ ਦੂਤ ॥ ਪਉਨ ਕੇ ਸੇ ਪੂਤ ॥੨੭੦॥

Discussions were held in brief. And the message was sent through a messenger who went as fast as wind.

ਅਸਟ ਨਦਯੰ ਲਾਖ ॥ ਦੂਤ ਗੇ ਚਰਬਾਖ ॥ (ਨੰਦਿਅੰ ਬੋਲੋ)
ਭਰਤ ਆਗੇ ਜਹਾਂ ॥ ਜਾਤ ਭੇ ਤੇ ਤਹਾਂ ॥੨੭੧॥

Ten messengers who were skilled in their art were chosen. They were sent to where resided Bharat.

ਉੱਚਰੇ ਸੰਦੇਸ ॥ ਉਰਧ ਗੇ ਅਉਧੇਸ ॥

They gave the message that king Dasharath is dead.

ਪੱਤ੍ਰ ਬਾਚੇ ਭਲੇ ॥ ਲਾਗ ਸੰਗੰ ਚਲੇ ॥੨੭੨॥

Bharat read the letter and accompanied them back home.

ਕੋਪ ਜੀਯੰ ਜਗਜੋ ॥ ਧਰਮ ਭਰਮੰ ਭਗਜੋ ॥

He was very angry and in consequence all considerations of dharma, respect, etc.

ਕਾਸਮੀਰੰ ਤਜਜੋ ॥ ਰਾਮ ਰਾਮੰ ਭਜਯੋ ॥੨੭੩॥

were wiped off his heart. He left Kashmir (for Ayodhya) reciting Rama's name.

ਪੁੱਜਏ ਅਵੱਧ ॥ ਸੂਰਮਾ ਸਾਨੱਧ ॥
ਹੇਰਿਓ ਅਉਧੇਸ ॥ ਮ੍ਰਿਤਕੰ ਕੇ ਭੇਸ ॥੨੭੪॥

Valiant Bharat reached Ayodhya and saw the dead body of king Dasharath

ਭਰਥ ਬਾਚ ਕੇਕਈ ਸੋ ॥

Bharat's Address to his Mother

ਲਖਜੋ ਕੁਸੂਤ ॥ ਬੁੱਲਜੋ ਸਪੂਤ ॥ (ਕੁ-ਸੂਤ ਬੋਲੋ)
ਧ੍ਰਿਗ ਮਣੀਯਾ ਤੋਹਿ ॥ ਲਜਿ ਲਾਣੀਯਾ ਮੋਹਿ ॥੨੭੫॥

When you saw that you had done a wicked deed, you sent for your son. You be damned. I feel ashamed

ਕਾ ਕਰਜੋ ਕੁਕਾਜ ॥ ਕਿਯੋ ਜੀਐ ਨਿਲਾਜ ॥
ਮੋਹ ਜੈ ਬੇ ਤੱਹੀ ॥ ਰਾਮ ਹੈ ਗੇ ਜੱਹੀ ॥੨੭੬॥

How did you become so shameless as to do such a wicked deed ? I shall go where Rama is gone.

ਕੁਸਮ ਬਚਿਤ੍ਰ ਛੰਦ ॥

Kusum Bachitra Chhand

ਤਿਨ ਬਨਬਾਸੀ ਰਘੁਬਰ ਜਾਨੈ ॥ ਦੁਖ ਸੁਖ ਸਮ ਕਰ ਸੁਖ ਦੁਖ ਮਾਨੈ ॥

Residents of the forest know Rama and they consider his joy or sorrow as their own.

ਬਲਕਲ ਧਰ ਕਰ ਅਬ ਬਨਿ ਜੈਹੈਂ ॥
ਰਘੁਪਤ ਸੰਗ ਹਮ ; ਬਨ ਫਲ ਖੈਹੈ॥੨੭੭॥

I shall also adorn an ascetic's robes, go to the forest and live on fruits as does Rama.

ਇਮ ਕਹ ਬਚਨਾ ; ਘਰ ਬਰ ਛੋਰੇ ॥ ਬਲਕਲ ਧਰ ਤਨ ; ਭੂਖਨ ਤੋਰੇ ॥

Saying this Bharat left the palace. He discarded all ornaments and wore ocre.

ਅਵਧਿਸ ਜਾਰੇ ਅਵਧਹਿ ਛਾਡਜੋ ॥
ਰਘ ਪਤਿ ਪਗ ਤਰ ; ਕਰ ਘਰ ਮਾਂਡਜੋ ॥੨੭੮॥

He performed the cremation of Dasharath, left Ayodhya, and resolved to make home in the feet of Rama.

ਲਖ ਜਲ ਥਲ ਕੱਹ ; ਤਜ ਕੁਲ ਧਾਏ ॥
ਮੁਨ ਮਨ ਸੰਗ ਲੈ ; ਤਿੱਹ ਠਾਂ ਆਏ ॥

The residents of the forest saw Bharat in this dress. Accompanied by many sages and savants he reached where Rama camped.

ਲਖਿ ਬਲ ਰਾਮੰ ; ਖਲ ਦਲ ਭੀਰੰ ॥
ਗਹਿ ਧਨੁ ਪਾਣੰ ; ਸਿਤ ਧਰ ਤੀਰੰ ॥੨੭੯॥

At first Rama thought (Bharat's entourage) was an army of demons. Thus, he held his bow and arrow in hand.

ਗਹਿ ਧਨੁ ਰਾਮੰ ; ਸਰ ਬਰ ਪੂਰੰ ॥ ਅਰਬਰ ਥਹਰੇ ; ਖਲਦਲ ਸੂਰੰ ॥

Rama had taken up the bow and was about to shoot an arrow. At this Indra, Sun and others trembled with fear.

ਨਰ ਬਰ ਹਰਖੇ ; ਘਰਿ ਘਰਿ ਅਮਰੰ ॥
ਅਮਰਰ ਧਰਕੇ ; ਲਹ ਕਰ ਸਮਰੰ ॥੨੮੦॥

Those in the forest felt pleased in their hearts. But the gods in heaven felt apprehensive at the posssibility of a war.

ਤਬ ਚਿਤ ਅਪਨੇ ; ਭਰਥਰ ਜਾਨੀ ॥ ਰਨ ਰੰਗ ਰਾਤੇ ; ਰਘਬਰ ਮਾਨੀ ॥

Then a thought came to Bharat's mind that Rama is getting ready for a war.

ਦਲ ਬਲ ਤਜਿ ਕਰਿ ; ਇਕਲੇ ਨਿਸਰੇ ॥
ਰਘਬਰ ਨਿਰਖੇ ; ਸਬ ਦੁਖ ਬਿਸਰੇ ॥੨੮੧॥

Thus, he left behind his entourage and moved ahead alone. As soon as he saw Rama, all his sorrows were gone.

ਦ੍ਰਿਗ ਜਬ ਨਿਰਖੇ ; ਭਟ ਮਣ ਰਾਮੰ ॥
ਸਿਰ ਧਰ ਟੇਕਜੋ ; ਤਜ ਕਰਿ ਕਾਮੰ ॥

As Bharat saw the mighty powerful Rama, he discarded all his desires and put his forehead on the earth in obeisance to Rama.

ਇਮ ਗਤਿ ਲਖਿ ਕਰ ; ਰਘੁਪਤਿ ਜਾਨੀ ॥
ਭਰਥਰ ਆਏ ; ਤਜ ਰਾਜਧਾਨੀ ॥੨੮੨॥ (ਰਾਜ-ਧਾਨੀ ਬੋਲੋ)

On seeing this, Rama realized that it was Bharat who has come leaving his kingdom.

ਰਿਪਹਾ ਨਿਰਖੇ ; ਭਰਥਰ ਜਾਨੇ ॥ ਅਵਧਿਸ ਮੂਏ ; ਤਿਨ ਮਨ ਮਾਨੇ ॥
ਰਘੁਬਰ ਲਛਮਨ ; ਪਰਹਰ ਬਾਨੰ ॥ ਗਿਰ ਤਰਿ ਆਏ ; ਤਜ ਅਭਮਾਨੰ ॥੨੮੩॥

On recognizing Bharat and Shatrughana, both Rama nad Lakshman put off their bows, gave up all complaints against them and climbed down the mountain.

ਦਲ ਬਲ ਤਜਿ ਕਰਿ ; ਮਿਲ ਗਲ ਰੋਏ ॥
ਦੁਖ ਕਸਿ ਬਿਧਿ ਦੀਆ ; ਸੁਖ ਸਬ ਖੋਏ ॥

Leaving others aside, they embraced one another and wept. How God has robbed them of all their joys and gave them only sufferings.

ਅਬ ਘਰਿ ਚਲੀਏ ; ਰਘੁਬਰ ਮੇਰੇ ॥
ਤਜਿ ਹਠਿ ਲਾਗੇ ; ਸਭ ਪਗ ਤੇਰੇ ॥੨੮੪॥

(Bharat said :) O Ram ! please give up your stubbornness as we all fall on your feet.

ਰਾਮ ਬਾਚ ਭਰਥ ਸੋਂ ॥

Rama's Address to Bharat

ਕੰਠ ਅਭੂਖਨ ਛੰਦ ॥

Kanth Abhukhan Chhand

ਭਰਥ ਕੁਮਾਰ ; ਨ ਅਉਹਠ ਕੀਜੈ ॥ ਜਾਹ ਘਰੈ ; ਨ ਹਮੈ ਦੁਖ ਦੀਜੈ ॥

O Prince Bharat ! You may not insist much and go home, rather than cause me pain (by staying here).

ਰਾਜ ਕਹਜੋ ਜੁ ਹਮੈ ; ਹਮ ਮਾਨੀ ॥
ਤ੍ਰਿਯੋਦਸ ਬਰਖ ; ਬਸੈ ਬਨਧਾਨੀ ॥੨੮੫॥ (ਤ੍ਰਿਯੋ-ਦਸ ਬੋਲੋ)

I have done what I have been commanded to do. I shall spend thirteen years in dense forest (and come back in the fourteenth year).

ਤ੍ਰਿਯੋਦਸ ਬਰਖ ; ਬਿਤੈ ਫਿਰਿ ਐਹੈਂ ॥ ਰਾਜ ਸੰਘਾਸਨ ; ਛਤ੍ਰ ਸੁਹੈਂ ਹੈਂ ॥

I shall spend thirteen years thus and return home and claim crown in the fourteenth year.

ਜਾਹੁ ਘਰੈ ; ਸਿਖ ਮਾਨ ਹਮਾਰੀ ॥ ਰੋਵਤ ਤੋਰਿ ਉਤੈ ਮਹਤਾਰੀ ॥੨੮੬॥

Heed my advice and go home. Your mother might be weeping there

ਭਰਥ ਬਾਚ ਰਾਮ ਪ੍ਰਤਿ ॥

Bharat's Address to Rama

ਕੰਠ ਅਭੂਖਨ ਛੰਦ ॥

Kanth Abhukhan Chhand

ਜਾਉ ਕਹਾ ; ਪਗ ਭੇਟ ਕਹਉ ਤੁਹ ॥ ਲਾਜ ਨ ਲਾਗਤ ; ਰਾਮ ਕਹੋ ਮੁਹ ॥

O Ram ! where should I go now having touched your feet ? Will I not be ashamed (if I go back) ?

ਮੈ ਅਤ ਦੀਨ ਮਲੀਨ ; ਬਿਨਾ ਗਤ ॥
ਰਾਖ ਲੈ ਰਾਜ ; ਬਿਖੈ ਚਰਨਾਮਤ ॥੨੮੭॥

I am very helpless, sinner and bonded. You may keep the crown, and me in your feet.

ਚੱਛ ਬਿਹੀਨ ; ਸੁ ਪੱਛ ਜਿਮੰਕਰ ॥ ਤਿਉ ਪ੍ਰਭ ਤੀਰ ; ਗਿਰਜੋ ਪਗ ਭਰਥਰ ॥

Just as a bird falls down when it loses eyes, Bharat fell on Rama's feet.

ਅੰਕ ਰਹੇ ਗਹ ; ਰਾਮ ਤਿਸੈ ਤਬ ॥
ਰੋਇ ਮਿਲੇ ; ਲਛਨਾਦ ਭਯਾ ਸਬ ॥੨੮੮॥ (ਭਈਆ ਬੋਲੋ)

Rama immediately took him in arms. All the brothers, like Lakshman began weeping.

ਪਾਨਿ ਪੀਆਇ ਜਗਾਇ ਸੁ ਬੀਰਹ ॥
ਫੇਰਿ ਕਹਜੋ ਹਸਿ ; ਸ੍ਰੀ ਰਘੁਬੀਰਹ ॥

Valiant Bharat was given water to drink, and he regained consciousness.

ਤ੍ਰਿਯੋਦਸ ਬਰਖ ; ਗਏ ਫਿਰਿ ਐਹੈਂ ॥
ਜਾਹੁ ; ਹਮੈ ਕਛੁ ਕਾਜ ਕਿਵੈ ਹੈਂ ॥੨੮੯॥

Rama then smilingly told him that he will come back after thirteen years. Now he should go home since Rama had some work in hand in the forest

ਚੀਨ ਗਏ ਚਤੁਰਾ ; ਚਿਤ ਮੋ ਸਬ ॥ ਸ੍ਰੀ ਰਘੁਬੀਰ ਕਹੀ ਅਸ ਕੈ ਜਬ ॥

When Rama said this, all intelligent people followed the meaning.

ਮਾਤ ਸਮੋਧਿ ਸੁ ਪਾਵਰ ਲੀਨੀ ॥
ਅਉਰ ਬਸੇ ਪੁਰ ; ਅਉਧ ਨ ਚੀਨੀ ॥੨੯੦॥

Bharat accepted his command and got his wooden sandals (so that they could rule by proxy). He himself forgot Ayodhya town and lived outside it

ਸੀਸ ਜਟਾਨ ਕੋ ; ਜੂਟ ਧਰੇ ਬਰ ॥ ਰਾਜ ਸਮਾਜ ਦੀਯੋ ; ਪਊਵਾ ਪਰ ॥

He grew long matted hair and all responsibilities of the crown were bestowed on the sandals.

ਰਾਜ ਕਰੇ ਦਿਨੁ ; ਹੋਤ ਉਜਿਆਰੈ ॥
ਰੈਨਿ ਭਏ ; ਰਘੁਰਾਜ ਸੰਭਾਰੈ ॥੨੯੧॥

During the day Bharat ruled through these sandals and looked after them during the night.

ਜੱਜਰ ਭਯੋ ਝੁਰਿ ; ਝੰਝਰ ਜਿਉਂ ਤਨ ॥
ਰਾਖਤ ਸ੍ਰੀ ; ਰਘੁਰਾਜ ਬਿਖੈ ਮਨ ॥

Bharat became very weak and thin, but he ever kept his mind concentrated on Rama.

ਬੈਰਨ ਕੇ ਰਨ ਬ੍ਰਿੰਦ ਨਿਕੰਦਤ ॥
ਭਾਸਨ ਕੰਠਿ ਅਭੂਖਨ ਛੰਦਤ ॥੨੯੨॥

At the same time, he continued subduing enemies. Instead of ornaments, he wore rosary around his neck.

ਝੂਲਾ ਛੰਦ ॥

Jhula Chhand

ਇਤੈ ਰਾਮ ਰਾਜੰ ॥ ਕਰੈ ਦੇਵ ਕਾਜੰ ॥

Rama was doing the god's duty in the forest.

ਧਰੇ ਬਾਨ ਪਾਨੰ ॥ ਭਰੇ ਬੀਰ ਮਾਨੰ ॥੨੯੩॥

He, with arrow in hand, appeared to be a great warrior.

ਜਹਾਂ ਸਾਲ ਭਾਰੇ ॥ ਦ੍ਰੁਮੰ ਤਾਲ ਨਜਾਰੇ ॥

Where there were ponds with trees on their banks,

ਛੁਏ ਸੁਰਗ ਲੋਕੰ ॥ ਹਰੈ ਜਾਤ ਸੋਕੰ ॥੨੯੪॥

the sight was as beautiful as heavens and it wiped off one's sorrow.

ਤਹਾਂ ਰਾਮ ਪੈਠੇ ॥ ਮਹਾਂਬੀਰ ਐਠੇ ॥

Rama halted at one such place and placed himself like a great warrior.

ਲੀਏ ਸੰਗਿ ਸੀਤਾ ॥ ਮਹਾਂ ਸੁਭ੍ਰ ਗੀਤਾ ॥੨੯੫॥

Sita who was like a melodious song was also with him.

ਬਿਧੂੰ ਬਾਕ ਬੈਣੀ ॥ ਮ੍ਰਿਗੀ ਰਾਜ ਨੈਣੀ ॥

She spoke sweet, and her eyes were (wide and beautiful) like a deer's.

ਕਟੰ ਛੀਨ ਦੇਸੀ ॥ ਪਰੀ ਪਦਮਿਨੀ ਸੀ ॥੨੯੬॥

Her waist was thin. She was like Padmini.

ਝੂਲਨਾ ਛੰਦ ॥

Jhulana Chhand

ਚੜ੍ਹੇ ਪਾਨਿ ਬਾਨੀ ; ਧਰੇ ਸਾਨ ਮਾਨੋ , ਚਛਾ ਬਾਨ ਸੋਹੈ ; ਦੋਊ ਰਾਮ ਰਾਨੀ ॥

Sharp-edged arrows became the hands of Rama and sharp eyes became his queen, Sita.

ਫਿਰੈ ਖਿਆਲ ਸੋ ; ਏਕ ਹਵਾਲ ਸੇਤੀ , ਛੁਟੇ ਇੰਦ੍ਰ ਸੇਤੀ ; ਮਨੋ ਇੰਦ੍ਰ ਧਾਨੀ॥

She remained engrosed in her thoughts in the company of Rama as if Indra wandered losing his kingdom.

ਮਨੋ ਨਾਗ ਬਾਂਕੇ ; ਲਜੀ ਆਬ ਫਾਂਕੈ , ਰੰਗੇ ਰੰਗ ਸੁਹਾ ਬਸੌ ; ਰਾਮ ਬਾਰੇ ॥

Her curls excelled the beauty of snakes and appeared to be looking at Rama.

ਮ੍ਰਿਗਾ ਦੇਖ ਮੋਹੇ ; ਲਖੇ ਮੀਨ ਰੋਹੇ, ਜਿਨੈ ਨੈਕ ਚੀਨੇ ; ਤਿਨੌ ਪ੍ਰਾਨ ਵਾਰੇ ॥੨੯੭॥

Deer are enchanted and fish get jealous of her beauty ; whoseoever saw her sacrificed his life on her.

ਸੁਨੇ ਕੂਕ ਕੇ ; ਕੋਕਲਾ ਕੋਪ ਕੀਨੇ , ਮੁਖੰ ਦੇਖ ਕੈ ਚੰਦ ; ਦਾਰੇ ਰਖਾਈ ॥

The cuckoo is enraged feeling jealous of her melodious voice and moon blushes to look at her face.

ਲਖੈ ਨੈਨ ਬਾਂਕੇ ; ਮਨੈ ਮੀਨ ਮੋਹੈ , ਲਖੇ ਜਾਤਕੇ ; ਸੂਰ ਕੀ ਜੋਤਿ ਛਾਈ ॥

The fish is charmed looking into her eyes and her beauty appears to be the reflection of sun.

ਮਨੋ ਫੂਲ ਫੂਲੇ ; ਲਗੇ ਨੈਨ ਝੁਲ , ਲਖੇ ਲੋਗ ਭੂਲੇ ; ਬਨੋ ਜੋਰ ਐਸੇ ॥

Seeing her eyes it looked as if lotus flowers have blossomed.

ਲਖੇ ਨੈਨ ਥਾਰੇ; ਬਿਧੇ ਰਾਮ ਪਿਆਰੇ , ਰੰਗੇ ਰੰਗ ਸਾਰਾਬ ; ਸੁਹਾਬ ਜੈਸੇ ॥੨੯੮॥

Every resident of the forest feels captivated by her beauty. Rama also finds himself pierced by her arrows of her eyes

ਰੰਗੇ ਰੰਗ ਰਾਤੇ; ਮਯੰ ਮੱਤ ਮਾਤੇ , ਮਕਬੂਲਿ ਗੁੱਲਾਬ ਕੇ ; ਫੂਲ ਸੋਹੈਂ ॥

Her eyes dyed in the colour of love are intoxicating as if they were red roses.

ਨਰਾਗਸ ਨੇ ਦੇਖ ਕੈ ; ਨਾਕ ਐਂਠਾ , ਮ੍ਰਿਗੀ ਰਾਜ ਕੇ ਦੇਖਤੈਂ ; ਮਾਨ ਮੋਹੈਂ ॥

Jasmine flowers also feel jealous of her beauty and the deer also feel humiilated seeing her.

ਸਬੋ ਰੋਜ ਸਰਾਬ ਨੇ ; ਸੋਰ ਲਾਇਆ , ਪ੍ਰਜਾ ਆਮ ਜਹਾਨ ਕੇ; ਪੇਖ ਵਾਰੇ ॥

Even wine cannot cause so much of enchantment (as Sita has) even if it uses all its powers.

ਭੱਵਾਂ ਤਾਨ ਕੱਮਾਨ ਕੀ ; ਭਾਂਤਿ ਪਿਆਰੀ ,
ਨਿਕਮਾਨ ਹੀ ਨੈਨ ਕੇ; ਬਾਨ ਮਾਰੇ ॥੨੯੯॥ (ਨਿ-ਕਮਾਨ ਬੋਲੋ)

Her brows are beautiful like bow and with it she shoots the arrows of (her sight)

ਕਬਿੱਤ ॥

Kabitt

ਊਚੇ ਦ੍ਰੂਮ ਸਾਲ ਜਹਾਂ ; ਲਾਂਬੇ ਬਟ ਤਾਲ ਤਹਾਂ ,
ਐਸੀ ਠਉਰ ਤਪ ਕੱਉ ; ਪਧਾਰੇ ਐਸੋ ਕਉਨ ਹੈ ॥

Who is the person meditating at the place. There are tall trees, groves of plants and large ponds.

ਜਾਕੀ ਛਬ ਦੇਖ ; ਦੁਤ ਖਾਂਡਵ ਕੀ ਫੀਕੀ ਲਾਗੈ ,
ਆਭਾ ਤਾ ਕੀ ਨੰਦਨ ; ਬਿਲੋਕ ਭਜੈ ਮੌਨ ਹੈ ॥

Looking at the place, the beauty of the Khandav forest looks to be dim. Beings of heaven also deem it better to keep quiet looking at its beauty.

ਤਾਰਨ ਕੀ ਕਹਾ ਨੈਕ ; ਨਭ ਨ ਨਿਹਾਰਜੋ ਜਾਇ ,
ਸੂਰਜ ਕੀ ਜੋਤ ਤਹਾਂ ; ਚੰਦ੍ ਕੀ ਨ ਜਉਨ ਹੈ ॥

At that place the shade of the trees is so dense that sun or moon cannot reach there. Not to speak of stars, even sky is not visible.

ਦੇਵ ਨ ਨਿਹਾਰਜੋ ਕੋਊ ; ਦੈਂਤ ਨ ਬਿਹਾਰਜੋ ਤਹਾਂ,
ਪੰਛੀ ਕੀ ਨ ਗੰਮ ਜਹਾਂ ; ਚੀਟੀ ਕੋ ਨਾ ਗਉਨ ਹੈ ॥੩੦੦॥

No god or demon ever visits there. Not even a bird or an ant dare reach there

ਅਪੂਰਬ ਛੰਦ॥

Apurb Chhand

ਲਖੀਏ ਅਲੱਖ ॥ ਤਕੀਏ ਸੁਭਛ ॥

A demon, named Viradh, saw some aliens as a good food for himself and

ਧਾਯੋ ਬਿਰਾਧ ॥ ਬੰਕੜਜੋ ਬਿਬਾਦ ॥੩੦੧॥

moved toward them, thus creating trouble (in their otherwise peaceful existence)

ਲਖੀਅੰ ਅਵੱਧ ॥ ਸੰਬਹਿਜੋ ਸਾਨੱਧ ॥

Rama saw him. He took up arms and moved thither.

ਸੰਮਲੇ ਹਥਿਆਰ ॥ ਉਰੜੇ ਲੁਝਾਰ ॥੩੦੨॥

Both the warriors, well armed, engaged in fighting.

ਚਿਕੜੀ ਚਾਵੰਡ ॥ ਸਮੁਹੇ ਸਾਵੰਤ ॥

Kites were pleased and warriors stood facing each other.

ਸੱਜੀਓ ਸੁੱਬਾਹ ॥ ਅੱਛਰੋਂ ਉੱਛਾਹ ॥੩੦੩॥

They were well armed and enjoyed unending inspiration.

ਪੱਖਰੇ ਪਾਵੰਗ ॥ ਮੋਹਲੇ ਮਾਤੰਗ ॥

There were horses and elephants covered with armour.

ਚਾਵਡੀ ਚਿੰਕਾਰ ॥ ਉਝਰੇ ਲੁਝਾਰ ॥੩੦੪॥

One could hear vulture's voice and see the warriors fighting.

ਸਿੰਧਰੇ ਸੰਧੂਰ ॥ ਬੱਜਏ ਤੰਦੂਰ ॥

Roars of elephants otherwise sober like ocean and sound of drums were heard.

ਸੱਜੀਏ ਸੁੱਬਾਹ ॥ ਅੱਛਰੋ ਉਛਾਹ ॥੩੦੫॥

Warriors with long arms stood there full of inspiration

ਬਿੱਝੁੜੇ ਉਝਾੜ ॥ ਸੰਮਲੇ ਸੁ ਮਾਰ ॥

Invincible warriors began falling, and getting up again.

ਹਾ ਹਲੇ ਹੰਕਾਰ ॥ ਅੰਕੜੇ ਅੰਗਾਰ ॥੩੦੬॥

There were attacks made with pride from all four directions. Warriors felt hot like burning coal

ਸੰਮਲੇ ਲੁੱਝਾਰ ॥ ਛੁਟਕੇ ਬਿਸਿਯਾਰ ॥

The warriors balanced themselves and weapons seemed to slip their hands like a snake.

ਹਾ ਹਲੇ ਹੰ ਬੀਰ ॥ ਸੰਘਰੇ ਸੁੱਬੀਰ ॥੩੦੭॥

Warriors were getting killed in the battle

ਅਨੂਪ ਨਰਾਜ ਛੰਦ॥

Anup Naraj Chhand

ਗਜੰ ਗਜੇ ਹਯੰ ਹੱਲੇ ; ਹਲਾ ਹਲੀ ਹਲੋ ਹਲੰ ॥

Horses ran past, elephants shrieked and there was chaos all around.

ਬਬੱਜ ਸਿੰਧਰੇ ਸੁਰੰ ; ਛੁਟੰਤ ਬਾਣ ਕੇਵਲੰ ॥

Trumpets were blown and the single tone of continuous shooting arrows was heard.

ਪਪੱਕ ਪੱਖਰੇ ਤੁਰੇ ; ਭਭੱਖ ਘਾਇ ਨਿਰਮਲੰ ॥

Horses paced and halted. Blood oozed out of the wounds.

ਪਲੁੱਥ ਲੁੱਥ ਬਿੱਥਰੀ ; ਅਮੱਥ ਜੁੱਥ ਉਥਲੰ ॥੩੦੮॥

In the tumult of the battle, the dust-laden dead bodies scattered hither and thither.

ਅਜੁੱਥ ਲੁੱਥ ਬਿੱਥੁਰੀ ; ਮਿਲੰਤ ਹੱਥ ਬੱਖਯੰ ॥

Warriors fell dead as soon as the swords hit at their waist.

ਅਘੁੱਮ ਘਾਇ ਘੁੱਮਏ ; ਬਬੱਕ ਬੀਰ ਦੁੱਧਰੰ ॥

With difficulty, soldiers began striking, with their heavy-edged awords.

ਕਿਲੰ ਕਰੰਤ ਖੱਪਰੀ ; ਪਿਪੰਤ ਸ੍ਰੋਣ ਪਾਣਯੰ ॥

The witches cried with joy and drank blood with both hands.

ਹਹੱਕ ਭੈਰਵੰ ਸੂਤੰ ; ਉਠੰਤ ਜੁੱਧ ਜ੍ਵਾਲਯੰ ॥੩੦੯॥

Bhairavas also roamed in the field of battle and the flame of fighting got ablaze.

ਫਿਕੰਤ ਫੰਕਰੀ ਫਿਰੰ ; ਰੜੰਤ ਗਿੱਧ ਬ੍ਰਿਧਣੰ ॥

Jackals and large vultures were seen around.

ਡਹੱਕ ਡਾਮਰੀ ਉਠੰ ; ਬਕਾਰ ਬੀਰ ਬੈਤਲੰ ॥

Witches belched (having taken enough blood) and ghosts cried.

ਖਹੱਤ ਖੱਗ ਖੜ੍ਗੀਯੰ ; ਖਿਮੰਤ ਧਾਰ ਉੱਚਲੰ ॥
ਘਣੱਕ ਜਾਣ ਸਾਵਣੰ ; ਲਸੰਤ ਬੇਗ ਬਿੱਜੁਲੰ ॥੩੧੦॥

The kshatriyas held two-edged sword which became them as lightning becomes to a dark cloud

ਪਿਪੰਤ ਸ੍ਰੋਣ ਖੱਪਰੀ ; ਭਖੰਤ ਮਾਸ ਚਾਵਡੰ ॥

The witches drink blood with vessels and the vultures eat flesh.

ਹਕਾਰ ਵੀਰ ਸੰਭਿੜੈ ; ਲੁਝਾਰ ਧਾਰ ਦੁੱਧਰੰ ॥

Warriors with double-edged swords guide their men into battle.

ਪੁਕਾਰ ਮਾਰ ਕੈ ਪਰੇ ; ਸਹੰਤ ਅੰਗ ਭਾਰਜੰ ॥
ਬਿਹਾਰ ਦੇਵ ਮੰਡਲੰ ; ਕਟੰਤ ਖੱਗ ਧਾਰਜੰ ॥੩੧੧॥

They cry kill ! kill ! and carry the heavy load for heaven whereas some others slay the enemy.

ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਾਰ ਪੈਜ ਕੈ ; ਖੁਮਾਰ ਘਾਇ ਘੂਮਹੀ ॥
ਤਪੀ ਮਨੋ ਅਧੋ ਮੁਖੰ ; ਸੁਧੂਮ ਆਗ ਧੂਮਹੀ ॥

Warriors feel enchanted as they hit the enemy just as an ascetic feels charmed meditating near the fire.

ਤੁਟੰਤ ਅੰਗ ਭੰਗਯੰ ; ਬਹੰਤ ਅਸੱਤ੍ਰ ਧਾਰਯੰ ॥

Weapons are freely used and limbs are falling cut off from bodies.

ਉਠੰਤ ਛਿੱਛ ਇੱਛਜੰ ; ਪਿਪੰਤ ਮਾਸ ਹਾਰਯੰ ॥੩੧੨॥

Desires of victory sprout within as flesh is being cut from outside.

ਅਘੋਰ ਘਾਇ ਅੱਘਏ ; ਕਟੇ ਪਰੇ ਸੁ ਪ੍ਰਾਸਨੰ ॥
ਘੁਮੰਤ ਜਾਣ ਰਾਵਲੰ ; ਲਗੇ ਸੁ ਸਿੱਧ ਆਸਣੰ ॥

The Aghoris are pleased eating the cut off limbs and the man-eater siddhas and Ravalpanthi sit in a posture.

ਪਰੰਤ ਅੰਗ ਭੰਗ ਹੁਇ ; ਬਕੰਤ ਮਾਰ ਮਾਰਯੰ ॥
ਬਦੰਤ ਜਾਣ ਬੰਦੀਯੰ ; ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਕ੍ਰਿਤ ਅਪਾਰਯੰ ॥੩੧੩॥

Warriors cry kill ! kill ! and fall down dead, having earlier lost one or the other limb. They are being saluted for their valour.

ਬਜੰਤ ਤਾਲ ਤੰਬੁਰੰ ; ਬਿਸੇਖ ਬੀਨ ਬੇਣਯੰ ॥

A sound of thud caused by weapons hitting the shields is heard.

ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਝਾਲ ਨਾ ਫਿਰੰ ; ਸੁ ਨਾਇ ਭੇਰ ਭੈਕਰੰ ॥

The confluence of sounds, of playing of pipes, flutes, drums and kettledrums is heard and it creates a terrifying atmosphere.

ਉਠੰਤ ਨਾਦਿ ਨਿਰਮਲੰ ; ਤੁਟੰਤ ਤਾਲ ਤੱਥਿਯੰ ॥
ਬਦੰਤ ਕਿੱਤ ਬੰਦੀਅੰ ; ਕਬਿੰਦ੍ਰ ਕਾਬਜ ਕੱਥਿਯੰ ॥੩੧੪॥

Breaking this sound is another rising sound that is pure and soothing. Somewhere people pray and at some places poets recite their poems.

ਢਲੰਤ ਢਾਲ ਮਾਲਯੰ ; ਖਹੰਤ ਖੱਗ ਖੇਤਯੰ ॥
ਚਲੰਤ ਬਾਣ ਤੀਛਣੰ ; ਅਨੰਤ ਅੰਤਕੰ ਕਯੰ ॥

Sound from the shields saving a strike and from swords making one are heard. Arrows which cause death of men are also shot.

ਸਿਮੱਟਿ ਸਾਂਗ ਸੁੰਕੜੰ ; ਸਟੱਕ ਸੂਲ ਸੇਲਯੰ ॥
ਰੁਲੰਤ ਰੁੰਡ ਮੁੰਡਯੰ ; ਝਲੰਤ ਝਾਲ ਅੱਝਲੰ ॥੩੧੫॥

Spears are hurled and slain heads and headless bodies lie dust-laden : the soldiers die giving a fierce fight.

ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਚਿੱਤ੍ਰਤੰ ਸਰੰ ; ਬਹੰਤ ਦੁਰਾਣੰ ਰਣੰ ॥
ਢਲੰਤ ਢਾਲ ਅੱਢਲੰ ; ਢਲੰਤ ਚਾਰ ਚਾਮਰੰ ॥

Arrows are shot and paint beautiful signs in the field. Swords strike against the shields.

ਦੁਲੰਤ ਨਿਰਦਲੋ ਦਲੰ ; ਪਪਾਤ ਭੂਤਲੰ ਦਿਤੰ ॥
ਉਠੰਤ ਗੱਦਿ ਸੱਦਯੰ ; ਨਿਨੱਦਿ ਨੱਦਿ ਦੁਭਰੰ ॥੩੧੬॥

Enemies are getting killed and the earth has become hot with the blood being shed. A terrifying sound of music is continuously heard from all directions

ਭਰੰਤ ਪੱਤ੍ਰ ਚਉਸਟਚਿ ; ਕਿਲੰਕ ਖੇਚਰੀ ਕਰੰ ॥

Sixty-four *yoginis* cry aloud and fill their vessels with blood.

ਫਿਰੰਤ ਹੂਰ ਪੂਰਯੰ ; ਬਰੰਤ ਦੁੱਧਰੰ ਨਰੰ ॥

Houris from heaven desend on earth to sing eulogies of warriors.

ਸਨੱਧ ਬੱਧ ਗੋਧਯੰ ; ਸੁ ਸੋਭ ਅੰਗੁਲੰ ਤ੍ਰਿਣੰ ॥

The soldiers are well equipped, wearing even protective gloves on hands.

ਡਕੰਤ ਡਾਕਣੀ ਡ੍ਰਮੰ ; ਭਖੰਤ ਆਮਿਖੰ ਰਣੰ ॥੩੧੭॥

Witches eat flesh and belch around the field of battle.

ਕਿਲੰਕ ਦੇਵੀਯੰ ਕਰੰ ; ਡਹੱਕ ਡਾਮਰੂ ਸੁਰੰ ॥
ਕੜੱਕ ਕੱਤੀਯੰ ਉਠੰ ; ਪਰੰਤ ਧੁਰ ਪੱਖਰੰ ॥

Cry of goddess Kali who drinks blood and sound of her tabor are heard. Terrifying laughter is also heard from the field.

ਬਬੱਜਿ ਸਿੰਧਰੇ ਸੁਰੰ ; ਨ੍ਰਿਘਾਤ ਸੂਲ ਸੈਹਥੀਯੰ ॥
ਭਭੱਜਿ ਕਾਤਰੋ ਰਣੰ ; ਨਿਲੱਜ ਭੱਜ ਭੂ ਭਰੰ ॥੩੧੮॥

The armours are covered with dust. Elephants and horses shriek as struck by swords and flee away from field shedding all shame.

ਸੁਸਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ ਸੱਜਿਯੰ ; ਜੁਝੰਤ ਜੋਧਣੋ ਜੁੱਧੰ ॥
ਅਰੁੱਝ ਪੰਕ ਲੱਜਣੰ ; ਕਰੰਤ ਦ੍ਰੋਹ ਕੇਵਲੰ ॥

The warriors are well armed and engaged in fighting. Saving themselves from any possible shame, they indulge in fighting furiously.

ਪਰੰਤ ਅੰਗ ਭੰਗ ਹੁਐ ; ਉਠੰਤ ਮਾਸ ਕਰਦਮੰ ॥
ਖਿਲੰਤ ਜਾਨੁ ਕੱਦਵੰ ; ਸੁ ਮੱਝ ਕਾਨ੍ਹ ਗੋਪਿਕੰ ॥੩੧੯॥

Limbs of warriors and pieces of their flesh are scattered as if Krishna was playing with a ball amid the *gopis*.

ਡਹੱਕ ਡਉਰ ਡਾਕਣੰ ; ਝਲੰਤ ਝਾਲਰੋ ਸੁਰੰ ॥
ਨਿਨੱਦ ਨਦਿ ਨਾ ਫਿਰੰ ; ਬਜੰਤ ਭੇਰ ਭਖਣੰ ॥

The tabor sound and ferocious looks of the witches are obvious. Kettledrums and trumpets are sounded furiously.

ਘੁਰੰਤ ਘੋਰ ਦੁੰਦਭੀ ; ਕਰੰਤ ਕਾਨ੍ਹਰੇ ਸੁਰੰ ॥
ਕਰੰਤ ਝਾਝਰੋ ਝੜੰ ; ਬਜੰਤ ਬਾਂਸੁਰੀ ਬਰੰ ॥੩੨੦॥

The deep sound of kettle drum, ringing of bells and playing of flute produce a terrifying effect.

ਨਚੰਤ ਬਾਜ ਤੀਛਣੰ ; ਚਲੰਤ ਚਾਚਰੀ ਕ੍ਰਿਤੰ ॥
ਲਿਖੰਤ ਲੀਕ ਉਰਬੀਅੰ ; ਸੁਭੰਤ ਕੁੰਡਲੀ ਕਰੰ ॥

The horses move at fast pace as if dancing and create round signs on the earth.

ਉਡੰਤ ਧੂਰ ਭੂਰਿਯੰ ; ਖੁਰੀਨ ਨਿਰਦਲੀ ਨਭੰ ॥
ਪਰੰਤ ਭੂਰ ਭਉਰਣੰ ; ਸੁ ਭਉਰ ਠਉਰ ਜਿਉ ਜਲੰ ॥੩੨੧॥

The dust raised by their feet has overcast the sky. The entire scene looks like in the water.

ਭਜੰਤ ਧੀਰ ਬੀਰਣੰ ; ਚਲੰਤ ਮਾਨ ਪ੍ਰਾਨ ਲੈ ॥

The most patient of warriors also fled the field saving their lives.

ਦਲੰਤ ਪੰਤ ਦੰਤੀਯੰ ; ਭਜੰਤ ਹਾਰ ਮਾਨ ਕੈ ॥

Rows of elephants were completely destroyed.

ਮਿਲੰਤ ਦਾਂਤ ਘਾਸ ਲੈ ; ਰਰੱਛ ਸਬਦ ਉਚਰੰ ॥

The demons opposing Rama have taken grass blades under their teeth and cry ‘Save ! Save !’.

ਬਿਰਾਧ ਦਾਨਵੰਤ ਜੁਝੜੋ ; ਸੁ ਹੱਥਿ ਰਾਮ ਨਿਰਮਲੰ ॥੩੨੨॥

Thus the demon called Viradh was killed at the hands of Rama.

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ ਰਾਮਵਤਾਰ ਕਥਾ ਬਿਰਾਧ ਦਾਨਵ ਬੱਧਹ ॥

This concludes the account of Viradh’s killing in the “Rama Avatar” in the Bachitra Natak.

ਅਥ ਬਨ ਮੋ ਪ੍ਰਵੇਸ ਕਥਨੰ ॥

Now begins the account of entry into the forest.

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਇਹ ਬਿਧਿ ਮਾਰ ਬਿਰਾਧ ਕਉ ; ਬਨ ਮੈ ਧਸੇ ਨਿਸੰਗ ॥

Thus, after killing Viradh, (Rama and others) entered the forest without any fear.

ਸੁਕ ਬਿਸਜਾਮ ਇਹੱ ਬਿਧਿ ਕਹਿਯੋ ; ਰਘੁਬਰ ਜੁੱਧ ਪ੍ਰਸੰਗ ॥੩੨੩॥

The above account of the battle has been presented by Shyam, the poet.

ਸੁਖਦਾ ਛੰਦ ॥

Sukhda Chhand

ਰਿਖ ਅਗਸਤ ਧਾਮ ॥ ਗਏ ਰਾਜ ਰਾਮ ॥ (ਅ-ਗਸਤ ਬੋਲੋ)

Rama went to the ashram of Agastya *rishi*.

ਧੁਜ ਧਰਮ ਧਾਮ ॥ ਸੀਆ ਸਹਿਤ ਬਾਮ ॥੩੨੪॥

Accompanying this fount of *dharma* was his wife, Sita.

ਲਖਿ ਰਾਮ ਬੀਰ ॥ ਰਿਖ ਦੇਨ ਤੀਰ ॥
ਰਿਪ ਸਰਬ ਚੀਰ ॥ ਹਰਿ ਸਰਬ ਪੀਰ ॥੩੨੫॥

The sage saw Rama and advised him to kill all the wicked demons and thus ameliorate the sufferings of all.

ਰਿਖ ਬਿਦਾ ਕੀਨ ॥ ਆਸਿਖਾ ਦੀਨ ॥
ਦੁੱਤ ਰਾਮ ਚੀਨ ॥ ਮੁਨ ਮਨ ਪ੍ਰਬੀਨ ॥੩੨੬॥

The sage bade him farewell by showering blessings on him after he recognized the grandeur, beauty and powers of Rama

ਪ੍ਰਭੁ ਭ੍ਰਾਤ ਸੰਗਿ ॥ ਸੀਅ ਸੰਗ ਸੁਰੰਗ ॥

Rama was accompanied by his brother and wife, Sita.

ਤਜਿ ਚਿੰਤ ਅੰਗ ॥ ਧਸ ਬਨ ਨਿਸੰਗ ॥੩੨੭॥

He discarded all worries and went deep into the forest.

ਧਰ ਬਾਨ ਪਾਨ ॥ ਕਟਿ ਕਸਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ॥
ਭੁਜ ਬਰ ਅਜਾਨੁ ॥ ਚਲ ਤੀਰਥ ਨਾਨ ॥੩੨੮॥

Swords dangling from the waist and arrows held in hand, the long-armed warriors went to pay respects at different centres of pilgrimage

ਗੋਦਾਵਰ ਤੀਰ ॥ ਗਏ ਸਹਿਤ ਬੀਰ ॥

Along with his brother, Rama reached the bank of Godavari.

ਤਜ ਰਾਮ ਚੀਰ ॥ ਕੀਅ ਸੁਚ ਸਰੀਰ ॥੩੨੯॥

Rama took off his robes and bathed in the river to cleanse his body.

ਲਖ ਰਾਮ ਰੂਪ ॥ ਅਧਭੁਤ ਅਨੂਪ ॥
ਜਹੱ ਹੁਤੀ ਸੂਪ ॥ ਤਹੱ ਗਏ ਭੂਪ ॥੩੩੦॥

Rama had an excellent form. When Rama came out off the river, the servant-king there went to Surpanakha and his mistress of the region.

ਕਹੀ ਤਾਹਿ ਧਾਤਿ ॥ ਸੁਨਿ ਸੂਪ ਬਾਤਿ ॥

The messenger told the empress : ‘Listen to us, O mistress.

ਦੁਐ ਅਥਿਤ ਨਾਤ ॥ ਲਹੇ ਅਨੂਪ ਗਾਤ ॥੩੩੧॥

Two aliens with beautiful figures have arrived within our territory.

ਸੁੰਦਰੀ ਛੰਦ ॥

Sundari Chhand

ਸੂਪਨਖਾ ਇਹ ਭਾਂਤ ਸੁਨੀ ਜਬ ॥ (ਸੂਪ-ਨਖਾ ਬੋਲੋ)
ਧਾਇ ਚਲੀ; ਅਬਿਲੰਬ ਤ੍ਰਿਯਾ ਤਬ ॥

When Surpanakha heard this, she left for that place with her womanly pride. Immediately on arrival, she imagined them to be incarnations of god of love.

ਕਾਮ ਸਰੂਪ ਕਲੇਵਰ ਜਾਨੈ ॥ ਰੂਪ ਅਨੂੰਪ ਤਿਹੂੰ ਪੁਰ ਮਾਨੈ ॥੩੩੨॥

She thought to herself that none other in the three worlds is as handsome as they are.

ਧਾਇ ਕਹਜੋ ਰਘੁਰਾਇ ਭਏ ਤਿੱਹ॥ ਜੈਸ ਨ੍ਰਿਲਾਜ ਕਹੈ ਨ ਕੋਊ ਕਿੱਹ ॥

She went straight to Rama and said without any feeling of shame :

ਹਉ ਅਟਕੀ ਤੁਮਰੀ ਛਬਿ ਕੇ ਬਰ ॥
ਰੰਗ ਰੰਗੀ ਰੰਗ ਏ ਦ੍ਰਿਗ ਦੂ ਪਰ ॥੩੩੩॥

'I have been enchanted by your personality. My heart is lost in your intoxicating eyes'

ਰਾਮ ਬਾਚ ॥

Rama's Reply

ਸੁੰਦਰੀ ਛੰਦ ॥

ਜਾੱਹੁ ਤਹਾਂ ਜਹ ਭ੍ਰਾਤ ਹਮਾਰੇ ॥ ਵੈ ਰਿਝ ਹੈ ਲਖਿ ਨੈਨ ਤਿਹਾਰੇ ॥

You go where my brother is. He will certainly be charmed by your beautiful eyes.

ਸੰਗ ਸੀਆ ਅਵਿਲੋਕ ਕ੍ਰਿਸੋਦਰ ॥
ਕੈਸੇ ਕੈ ਰਾਖ ਸਕੋ ਤੁਮ ਕੱਉ ਘਰਿ ॥੩੩੪॥

You can see I have with me beautiful Sita, with thin waist. In such a situation how can I make you my spouse.

ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਕਹ ਮੋਹਿ ਤਜਜੋ ਮਨ ॥ ਸੰਗ ਫਿਰੀ ਹਮਰੇ ਬਨ ਹੀ ਬਨ ॥

She has given up all attachments for her parents and is now wandering with me in the forests.

ਤਾਂਹਿ ਤਜੌ ਕਸ ਕੈ ਸੁਨਿ ਸੁੰਦਰ ॥
ਜਾਹੁ ਤਹਾਂ ਜਹਾਂ ਭ੍ਰਾਤ ਕ੍ਰਿਸੋਦਰ ॥੩੩੫॥

O beautiful woman ! how can I discard her ? You may go where my brother sits.

ਜਾਤ ਭਈ ਸੁਨ ਬੈਨ ਤ੍ਰਿਯਾ ਤਹ ॥ ਬੈਠ ਹੁਤੇ ਰਣਧੀਰ ਜਤੀ ਜਹ ॥

On hearing this, the woman called Surpanakha's went where sat the celibate Lakshman.

ਸੋ ਨ ਬਰੈ ਅਤਿ ਰੋਸ ਭਰੀ ਤਬ ॥
ਨਾਕ ਕਟਾਇ ਗਈ ਗ੍ਰਿਹ ਕੋ ਸਬ ॥੩੩੬॥

When he also refused to accept her as his spouse, Surpanakha was highly enraged. She went back home getting her nose chopped off.

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ ਰਾਮ ਅਵਤਾਰ ਕਥਾ ਸੂਪਨਖਾ ਕੋ ਨਾਕ ਕਾਟਬੋ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤਮਸਤੁ ਸੁਭਮਸਤੁ ॥੫॥

Now concludes the section dealing with chopping off of Surpanakha's nose in the "Rama Avtar" in the *Bachitra Natak*.

ਅਥ ਖਰ ਦੂਖਨ ਦਈਤ ਜੁੱਧ ਕਥਨੰ ॥

Now begins the account of battle against demons, Khar and Dushan.

ਸੁੰਦਰੀ ਛੰਦ ॥

Sundari Chhand

ਰਾਵਨ ਤੀਰ ਰੁਰੋਤ ਭਈ ਜਬ ॥ ਰੋਸ ਭਰੇ ਦਨੁ ਬੰਸ ਬਲੀ ਸਬ ॥

When Surpanakha went weeping to Ravan, the entire demon family got highly enraged.

ਲੰਕਸ ਧੀਰ ਬਜੀਰ ਬੁਲਾਏ ॥ ਦੂਖਣ ਔ ਖਰ ਦਈਤ ਪਠਾਏ ॥੩੩੭॥

Ravan, the king of Lanka, summoned his ministers, held a conference with them, and sent demons, Khar and Dushan (to kill Rama).

ਸਾਜ ਸਨਾਹ ਸੁਬਾਹ ਦੁਰੰਗਤ ॥

Those long-armed warriors equipped themselves with armour and weapons.

ਬਾਜਤ ਬਾਜ ਚਲੇ ਗਜ ਗੱਜਤ ॥

They set out as the trumpets were blown and the elephants shrieked.

ਮਾਰ ਹੀ ਮਾਰ ਦਸੋ ਦਿਸ ਕੂਕੇ ॥

The noise of 'kill ! kill !' was heard from all sides.

ਸਾਵਨ ਕੀ ਘਟਿ ਜਿਜੋਂ ਘੁਰ ਢੂਕੇ ॥੩੩੮॥

The army moved ahead as the oncoming dark cloud in the rainy season.

ਗੱਜਤ ਹੈਂ ਰਣਬੀਰ ਮਹਾਂ ਮਨ ॥

The powerful warriors thundered and

ਤੱਜਤ ਹੈਂ ਨਹੀਂ ਭੂਮਿ ਅਜੋਧਨ ॥

they took up firm positions in the ground.

ਛਾਜਤ ਹੈਂ ਚਖ ਸ੍ਰੋਣਤ ਸੇ ਸਰ ॥

There were pools filled with blood all over.

ਨਾਦਿ ਕਰੈਂ ਕਿਲਕਾਰ ਭਯੰਕਰ ॥੩੩੯॥

The warriors cried ferociously.

ਤਾਰਕਾ ਛੰਦ ॥

Taraka Chhand

ਰਨ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਬਿਰੱਚਹਿ ਗੇ ॥ ਸਰ ਸੇਲ ਸਰਾਸਨ ਨੱਚਹਿ ਗੇ ॥

Now the princes will begin the fight. Spears and arrows will dance in the battlefield.

ਸੁ ਬਿਰੁੱਧ ਅਵਧਿਸੁ ਗਾਜਹਿ ਗੇ ॥
ਰਣਰੰਗਹਿ ਰਾਮ ਬਿਰਾਜਹਿ ਗੇ ॥੩੪੦॥

Looking at the opponents, the valiant soldiers shall roar and Rama shall add to the grandeur of the field by participating in the battle.

ਸਰ ਓਘ ਪ੍ਰਓਘ ਪ੍ਰਹਾਰੈ ਗੇ ॥ ਰਣਿਰੰਗ ਅਭੀਤ ਬਿਹਾਰੈ ਗੇ ॥

Hordes of arrows will be shot. Soldiers will remain in the field fearless.

ਸਰ ਸੂਲ ਸਨਾਹਰਿ ਛੂੱਟਹਿ ਗੇ ॥
ਦਿਤਿ ਪੁੱਤ੍ਰ ਧਰਾ ਪਰ ਲੁੱਟਹਿ ਗੇ ॥੩੪੧॥

Tridents and arrows will be shot and the sons of demons will die.

ਸਰ ਸੰਕ ਅਸੰਕਤ ਬਾਹਹਿ ਗੇ ॥ ਬਿਨੁ ਭੀਤ ਭਯਾ ਦਲ ਦਾਹਹਿ ਗੇ ॥

They will shoot arrows with fixed mind and annihilate the enemy army.

ਛਿਤਿ ਲੁੱਥ ਬਿਲੁੱਥ ਬਿਥਾਰਹਿ ਗੇ ॥
ਤਰੁ ਸਣੈ ਸਮੂਲ ਉਪਾਰਹਿ ਗੇ ॥੩੪੨॥

Dead bodies will be scattered all over the ground. The warriors will uproot complete trees and throw them on the enemy.

ਨਵ ਨਾਦ ਨਫੀਰਨ ਬਾਜਤ ਭੇ ॥ ਗਲਗੱਜਿ ਹਠੀ ਰਣਰੰਗ ਫਿਰੇ ॥

Trumpets were sounded and the adamant warriors entered the field of battle.

ਲਗਿ ਬਾਨ ਸਨਾਹ ਦੁਸਾਰ ਕਢੇ ॥
ਸੁਅ ਤੱਛਕ ਕੇ ਜਨ ਰੂਪ ਮਢੇ ॥੩੪੩॥

Arrows began coming out of quivers and struck the target as messengers of death.

ਬਿਨੁ ਸੰਕ ਸਨਾਹਰਿ ਝਾਰਤ ਹੈ ॥ ਰਣ ਬੀਰਨ ਵੀਰ ਪ੍ਰਚਾਰਤ ਹੈ ॥

The warriors shoot arrows fearlessly and they challenge one another.

ਸਰ ਸੁਧ ਸਿਲਾ ਸਿਤ ਛੋਰਤ ਹੈ ॥
ਜੀਅ ਰੋਸ ਹਲਾਹਲ ਘੋਰਤ ਹੈ ॥੩੪੪॥

They shoot arrows and throw rocks. They cultivate great wrath and tumult in their hearts.

ਰਣਧੀਰ ਅਯੋਧਨੁ ਲੁੱਝਤ ਹੈਂ ॥ ਰਦ ਪੀਸ ਭਲੇ ਕਰ ਜੁੱਝਤ ਹੈਂ ॥

The valiant soldiers are face to face with each other in the field. They clench the teeth to show their angers as they fight.

ਰਣ ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਨਿਹਾਰਤ ਹੈਂ ॥
ਜੱਯ ਸੱਦ ਨਿਨੱਦਿ ਪੁਕਾਰਤ ਹੈਂ ॥੩੪੫॥

Both gods and demons look at the fighting and shout slogans of victory.

ਗਣ ਗਿਧਨ ਬ੍ਰਿੱਧ ਰੜੰਤ ਨਭੰ ॥ ਕਿਲਕੰਤ ਸੁ ਡਾਕਣਿ ਉਚ ਸੁਰੰ ॥

Huge vultures and kites fly overhead in the sky. The witches cry aloud and

ਭ੍ਰਮ ਛਾਡ ਭਕਾਰਤ ਭੂਤ ਭੂਅੰ ॥
ਰਣ ਰੰਗ ਬਿਹਾਰਤ ਭ੍ਰਾਤ ਦੂਅੰ ॥੩੪੬॥

the ghosts laugh roaringly. Both Rama and Lakshman look at the fighting

ਖਰ ਦੂਖਨ ਮਾਰ ਬਹਾਇ ਦਏ ॥ ਜਯ ਸੱਦ ਨਿਨੱਦ ਬਿਹੱਦ ਭਏ ॥

Both Khar and Dushan were killed and thrown into the river of death. There were loud shouts of joy from all around.

ਸੁਰ ਫੂਲਨ ਕੀ ਬਰਖਾ ਬਰਖੇ ॥
ਰਣ ਧੀਰ ਅਧੀਰ ਦੋਊ ਪਰਖੇ ॥੩੪੭॥

Flowers were showered by gods and they had a glimpse of both the warriors (Rama and Lakshman).

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ ਰਾਮ ਅਵਤਾਰ ਕਥਾ ਖਰਦੂਖਣ ਦਈਤ ਬਧਹ ਧਿਜਾਇ ਸਮਾਪਤ ਮਸਤ ॥੬॥

Thus concludes the chapter dealing with the killing of Khar and Dushan, two demons, in "Ram Avtar" in the *Bachitra Natak*.

ਅਥ ਸੀਤਾ ਹਰਨ ਕਥਨੰ ॥

Now begins the account of Sita's Kidnapping.

ਮਨੋਹਰ ਛੰਦ ॥

Manohar Chhand

ਰਾਵਣ ਨੀਚ ਮਰੀਚ ਹੂੰ ਕੇ , ਗ੍ਰਿਹ ਬੀਚ ਗਏ ; ਬੱਧ ਬੀਰ ਸੁਨੈ ਹੈ ॥

Having heard of the death of Khar and Dushan, Ravan called on degenerate Mareech.

ਬੀਸਹੂੰ ਬਾਂਹਿ ਹਥਿਆਰ ਗਹੇ ; ਰਿਸ ਮਾਰ ਮਨੈ ਦਸ ਸੀਸ ਧੁਨੈ ਹੈ ॥

He held weapon in all his twenty hands and shook all his ten heads in anguish.

ਨਾਕ ਕਟਜੋ ਜਿਨ ਸੂਪਨਖਾ ਕੱਹ ; ਤਉ ਤਿਹ ਕੋ ਦੁਖ ਦੋਖ ਲਗੈ ਹੋ ॥

He then told that those who have chopped off Surpanakha's nose, this very deed of theirs has pained him a lot.

ਰਾਵਲ ਕੋ ਬਨੁ ਕੈ ; ਪਲ ਮੋ ਛਲ ਕੈ ,
ਤਿੱਹ ਕੀ ਘਰਨੀ ਧਰਿ ਲਜੈ ਹੈ ॥੩੪੮॥ (ਲਿਐ ਬੋਲੋ)

Wearing the garb of an ascetic I shall take you along and kidnap his wife, Sita.

ਮਰੀਚ ਬਾਚ ॥

Mareech's Reply

ਮਨੋਹਰ ਛੰਦ॥

Manohar Chhand

ਨਾਥ ਅਨਾਥ ਸਨਾਥ ਕੀਯੋ ; ਕਰਿ ਕੈ ਅਤਿ ਮੋਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਹ ਆਏ ॥

O Master ! you have been kind enough to call me.

ਭਉਨ ਭੰਡਾਰ ਅਟੀ ਬਿਕਟੀ ; ਪ੍ਰਭ ਆਜ ਸਬੈ ਘਰਬਾਰ ਸੁਹਾਏ ॥

Your arrival has filled my treasures and added to the grandeur of my house.

ਦੁਐ ਕਰਿ ਜੋਰਿ ਕਰੱਉ ਬਿਨਤੀ ; ਸੁਨਿ ਕੈ ਨ੍ਰਿਪਨਾਥ ਬੁਰੋ ਮਤ ਮਾਨੋ ॥

O Master ! I make a request with folded hands : you should not mind it.

ਸ੍ਰੀ ਰਘੁਬੀਰ ਸਹੀ ਅਵਤਾਰ ; ਤਿਨੈ ਤੁਮ ਮਾਨਸ ਕੈ ਨ ਪਛਾਨੋ ॥੩੪੯॥

My submission is that Rama in reality is a divine incarnation. You must not mistake him for an ordinary mortal.

ਰੋਸ ਭਰਯੋ ਸਬ ਅੰਗ ਜਰਜੋ ; ਮੁਖ ਰੱਤ ਕਰਜੋ ਜੁਗ ਨੈਨ ਤਚਾਏ ॥

On hearing this Ravan was outside with rage; his body burnt, his face got red and his eyes widened.

ਤੈ ਨ ਲਗੇ ਹਮਰੇ ਸਠ ਬੋਲਨ ; ਮਾਨਸ ਦੁਐ ਅਵਤਾਰ ਗਨਾਏ ॥

He said : 'O fool ! what do you say on my face ? Consider them among divine incarnations ?

ਮਾਤ ਕੀ ਏਕ ਹੀ ਬਾਤ ਕਹੇ ; ਤਜ ਤਾਤ ਘ੍ਰਣਾ ਬਨਬਾਸ ਨਿਕਾਰੇ ॥

Their father sent them to exile in the forest simply on only one asking of their (step-mother).

ਤੇ ਦੋਊ ਦੀਨ ਅਧੀਨ ਜੁਗੀਯਾ ; ਕਸ ਕੈ ਭਿਰ ਹੈਂ ਸੰਗ ਆਨ ਹਮਾਰੇ ॥੩੫੦॥

They are both helpless and hapless. How will they be able to fight against me.

ਜਉ ਨਹੀਂ ਜਾਤ ਤਹਾਂ ਕਹ ਤੈ ਸਠਿ ; ਤੋਰ ਜਟਾਨ ਕੋ ਜੂਟ ਪਟੈ ਹੌਂ ॥

Had I not come to ask you to go there, I would have pulled your matted hair and

ਕੰਚਨ ਕੋਟ ਕੈ ਉਪਰ ਤੇ ਡਰ ; ਤੋਹਿ ਨਦੀਸਰ ਬੀਚ ਡੁਬੈ ਹੌ ॥

thrown you out of this golden palace into the sea and drowned there.

ਚਿਤ ਚਿਰਾਤ ਬਸਾਤ ਕਛੂ ਨ ; ਰਿਸਾਤ ਚਲਜੋ ਮੁਨ ਘਾਤ ਪਛਾਨੀ ॥

Listening this, Mareech felt anguished at heart but he set out from there, thinking, it was not the right time (to say anything more).

ਰਾਵਨ ਨੀਚ ਕੀ ਮੀਚ ਅਧੋਗਤ ; ਰਾਘਵ ਪਾਨਿ ਪੁਰੀ ਸੁਰਿ ਮਾਨੀ ॥੩੫੧॥

He felt that destiny might have willed Ravan's humiliation and death at Rama's hands.

ਕੰਚਨ ਕੋ ਹਰਨਾ ਬਨਕੈ ; ਰਘੁਬੀਰ ਬਲੀ ਜੱਹ ਥੋ ਤਹ ਆਯੋ ॥

Transforming himself into a gold deer he left for the place where put up Rama and Sita.

ਰਾਵਨ ਹ੍ਵੈ ਉਤ ਤੇ ਜੁਗੀਆ ; ਸੀਅ ਲੈਨ ਚਲਜੋ ਜਨੁ ਮੀਚ ਚਲਾਯੋ ॥

On the other hand, Ravan put on a yogi's garb and set out to take Sita as if death pushed him ahead.

ਸੀਅ ਬਿਲੋਕਿ ਕੁਰੰਕ ਪ੍ਰਭਾ ਕੱਹ ; ਮੋਹਿ ਰਹੀ ਪ੍ਰਭ ਤੀਰ ਉਚਾਰੀ ॥

Sita saw the golden deer, went nearer Rama and said :

ਆਨਿ ਦਿਜੈ ਹਮ ਕੱਉ ਮ੍ਰਿਗ ਵਾ ; ਸੁਨ ਸ੍ਰੀ ਅਵਧੇਸ ਮੁਕੰਦ ਮੁਰਾਰੀ ॥੩੫੨॥

O king of Ayodhya and killer of demons ! please get this deer for me.

ਰਾਮ ਬਾਚ ॥

Rama's Reply

ਸੀਅ ਮ੍ਰਿਗਾ ਕਹੂੰ ਕੰਚਨ ਕੋ ; ਨਹਿ ਕਾਨ ਸੁਨਜੋ ਬਿਧਿ ਨੈ ਨ ਬਨਾਯੋ ॥

O Sita ! a deer of golden has neither been heard of nor been ever created by the Lord.

ਬੀਸ ਬਿਸਵੇ ਛਲ ਦਾਨਵ ਕੋ ; ਬਨ ਮੈ ਜਿਹ ਆਨ ਤੁਮੈ ਭਹਕਾਯੋ ॥

It is certainly a deception by some demon who has put you in delusion.

ਪਿਆਰੀ ਕੋ ਆਇਸ ਮੇਟ ਸਕੈ ਨ ; ਬਿਲੋਕ ਸੀਆ ਕਹੁ ਆਤੁਰ ਭਾਰੀ ॥

Finding Sita so keen, Rama could not put her off.

ਬਾਂਧ ਨਿਖੰਗ ਚਲੇ ਕਟਿ ਸੋਂ ; ਕਹਿ ਭ੍ਰਾਤ ਈਹਾਂ ਕਰਿਜੈ ਰਖਵਾਰੀ ॥੩੫੩॥

He took the bow, fastened the quiver and, asking Lakshman to take care of her, left to fetch the deer.

ਓਟ ਥਕਜੋ ਕਰਿ ਕੋਟਿ ਨਿਸਾਚਰ ; ਸ੍ਰੀ ਰਘੁਬੀਰ ਨਿਦਾਨ ਸੰਘਾਰਜੋ ॥

Mareech (in the form of deer) at last got tired and finally Rama killed him.

ਹੇ ਲਹੁ ਬੀਰ ਉਬਾਰ ਲੈ ਮੋ ਕਹ ; ਯੌ ਕਹਿ ਕੈ ਪੁਨਿ ਰਾਮ ਪੁਕਾਰਜੋ ॥

'O Brother, save me,' he managed to utter these words in the voice of Rama before breathing his last.

ਜਾਨ ਕੀ ਬੋਲ ਕੁਬੋਲ ਸੁਨਜੋ ; ਤਬ ਹੀ ਤਿਹ ਓਰ ਸੁਮਿਤ੍ਰ ਪਠਾਯੋ ॥

When Janaki (Sita) heard these words of ill-omen, she went up to Sumitra's son,

ਰੇਖ ਕਮਾਨ ਕੀ ਕਾਢਿ ਮਹਾਬਲਿ ; ਜਾਤ ਭਏ ਇਤ ਰਾਵਨ ਆਯੋ ॥੩੫੪॥

Lakshman, who marked a line with his bow (asking her not to step out of it). As Lakshman went away, Ravan came over there.

ਭੇਖ ਅਲੇਖ ਉਚਾਰਕੈ ਰਾਵਣ ; ਜਾਤ ਭਏ ਸੀਅ ਕੇ ਢਿਗ ਯੌ ॥

Wearing the robes of a yogi and seeking alms, Ravan went up to Sita as a swindler goes to a rich man on seeing him.

ਅਵਿਲੋਕਿ ਧਨੀ ਧਨਵਾਨ ਬਡੋ ; ਤਿਹ ਜਾਇ ਮਿਲੈ ਮਗ ਮੋ ਠਗ ਜਯੋ ॥
ਕਛੁ ਦੇਹੁ ਭਿਛਾ ਮ੍ਰਿਗ ਨੈਨ ਹਮੈ ; ਇਹ ਰੇਖ ਮਿਟਾਏ ਹਮੈ ਅਬ ਹੀ ॥

He asked Sita to give him some alms by coming this side of the line (drawn by Lakshman).

ਬਿਨੁ ਰੇਖ ਭਈ ਅਵਿਲੋਕ ਲਈ ; ਹਰਿ ਸੀਅ , ਉਡਯੋ ਨਭਿ ਕਉ ਤਬ ਹੀ ॥੩੫੫॥

As soon as Sita stepped ahead of the line, Ravan got hold of her and flew into the sky.

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ ਰਾਮ ਵਤਾਰ ਕਥਾ ਸੀਤਾ ਹਰਨ ਧਿਜਾਇ ਸਮਾਪਤ ॥

This concludes the chapter on Sita's kidnapping in the "Ram Avtar" in the *Bachitra Natak*.

ਅਥ ਸੀਤਾ ਖੋਜਬੋ ਕਥਨੰ ॥

Now begins the account of Searching for Sita.

ਤੋਟਕ ਛੰਦ ॥

Totak Chhand

ਰਘੁਨਾਥ ਹਰੀ ; ਸੀਅ ਹੇਰ ਮਨੰ ॥ ਗਹਿ ਬਾਨ ਸਿਲਾ ਸਿਤ ਸੱਜਿ ਧਨੰ ॥

When Rama found that Sita has been kidnapped, he sat on a white rock with bow and arrow in hand.

ਚਹੂੰ ਓਰ ਸੁਧਾਰਿ ਨਿਹਾਰ ਫਿਰੇ ॥
ਛਿਤ ਊਪਰ ਸ੍ਰੀ ਰਘੁਰਾਜ ਗਿਰੇ ॥੩੫੬॥

Once again he saw all around, but at last in disappointment Rama fell on the ground.

ਲਘ ਬੀਰ ਉਠਾਇ ਸੁ ਅੰਕ ਭਰੇ ॥ ਮੁਖ ਪੋਛ ਤਬੈ ਬਚਨਾ ਉਚਰੇ ॥

The younger brother picked him up by taking him in arms and wiping his face said :

ਕਸ ਅਧੀਰ ਪਰੇ ਪ੍ਰਭ ਧੀਰ ਧਰੋ ॥
ਸੀਅ ਜਾਇ ਕਹਾ ਤਿੱਹ ਸੋਧ ਕਰੋ ॥੩੫੭॥

'Don't be impatient, and have patience. Instead find out as to where Sita is gone'

ਉਠ ਠਾਢਿ ਭਏ ਫਿਰਿ ਭੂਮ ਗਿਰੇ ॥ ਪਹਰੇਕਕ ਲਉ ਫਿਰ ਪ੍ਰਾਨ ਫਿਰੇ॥

Rama got up but again fell on the ground and he regained consciousness after about one *pahar* (about three hours).

ਤਨ ਚੇਤ ਸੁਚੇਤ ਉਠੇ ਹਰਿਯੋ ॥
ਰਣ ਮੰਡਲ ਮੱਧਿ ਗਿਰਜੋ ਭਟ ਜਯੋ ॥੩੫੮॥

Rama got up from the earth as unconscious warrior slowly gets up after becoming conscious.

ਚਹੂੰ ਓਰ ਪੁਕਾਰ ਬਕਾਰ ਥਕੇ ॥ ਲਘੁ ਭ੍ਰਾਤ ਭਏ ਬਹੁ ਭਾਂਤ ਝਥੇ ॥

He got tired shouting (for her) in all directions. The younger brother felt rather embarassed.

ਉਠਕੈ ਪੁਨ ਪ੍ਰਾਤ ਇਸਨਾਨ ਗਏ ॥
ਜਲ ਜੰਤ ਸਬੈ ਜਰਿ ਛਾਰਿ ਭਏ ॥੩੫੯॥

He went for a bath early next morning, but the heat of his suffering caused the death of all animate beings in the water

ਬਿਰਹੀ ਜਿੱਹ ਓਰ ਸੁ ਦਿਸਟ ਧਰੈ॥ ਫਲ ਫੂਲ ਪਲਾਸ ਅਕਾਸ ਜਰੈ ॥

In whichever direction the desperate Rama looked, the heat of anguish in his look burnt all tress, flowers, fruit and even the sky.

ਕਰ ਸੌ ਧਰ ਜਉਨ ਛੁਅੰਤ ਭਈ ॥
ਕਚ ਬਾਸਨ ਜਯੋਂ ਪਕ ਫੂਟ ਗਈ ॥੩੬੦॥

Whenever he touched the earth with his hand, it would burst like a vessel of raw clay.

ਜਿੱਹ ਭੂਮ ਥਲੀ ਪਰ ਰਾਮ ਫਿਰੇ ॥ ਦਵ ਜਯੋਂ ਜਲ ਪਾਤ ਪਲਾਸ ਗਿਰੇ॥

Wherever Rama wandered, the trees there got burnt like dry grass.

ਟੁਟ ਆਸੂ ਆਰਣ ਨੈਨ ਝਰੀ ॥
ਮਨੋ ਤਾਤ ਤਵਾ ਪਰ ਬੂੰਦ ਪਰੀ ॥੩੬੧॥

The tears from his eyes fell on the earth and evaporated soon like a water-drop falling on hot iron-plate.

ਤਨ ਰਾਘਵ ਭੇਟਿ ਸਮੀਰ ਜਰੀ ॥ ਤਜ ਧੀਰ ਸਰੋਵਰ ਮਾਂਝ ਦੁਰੀ ॥

The cool breeze became burning hot after touching Rama's body and losing all patience merged itself with the water of a pond.

ਨਹਿ ਤੱਤ੍ਰ ਥਲੀ ਸਤਪਤ੍ਰ ਰਹੇ ॥
ਜਲਜੰਤ ਪਰੱਤ੍ਰਣ ਪਤ੍ਰ ਦਹੇ ॥੩੬੨॥

At that place there remained no petalled lotus, no water animals, grass and leaves.

ਇਤ ਢੂੰਢ ਬਨੇ ਰਘੁਨਾਥ ਫਿਰੇ ॥ ਉਤ ਰਾਵਨ ਆਨ ਜਟਾਯੂ ਘਿਰੇ ॥

On this side, Rama wandered in the forest looking for Sita, on the other, Ravan was surrounded by Jatayu.

ਰਣ ਛੋਰ ਹਠੀ ਪਗ ਦੁਐ ਨ ਭਜਯੋ ॥
ਉਡ ਪੱਛ ਗਏ ਪੈ ਨ ਪੱਛ ਤਜਯੋ ॥੩੬੩॥

The stubborn bird did not retract a single step from the fight. All his feather were cut off, but he did not stop fighting in favour of Sita.

ਗੀਤਾ ਮਾਲਤੀ ਛੰਦ ॥

Gita Malati Chhand

ਪਛਰਾਜ ਰਾਵਨ ਮਾਰਿਕੈ ; ਰਘੁਰਾਜ ਸੀਤਹਿ ਲੈ ਗਯੋ ॥

Ravan killed Jatayu, the king of birds, and took Sita home.

ਨਭਿ ਓਰ ਖੋਰ ਨਿਹਾਰ ਕੈ ; ਸੁ ਜਟਾਉ ਸੀਅ ਸੰਦੇਸ ਦਯੋ ॥

Jatayu gave this message to Rama as he looked at the sky.

ਤਬ ਜਾਨ ਰਾਮ ਗਏ ਬਲੀ ; ਸੀਅ ਸੱਤ ਰਾਵਨ ਹੀ ਹਰੀ ॥

At this Rama felt sure that Sita has been kidnapped by Ravan.

ਹਨਵੰਤ ਮਾਰਗ ਮੋ ਮਿਲੇ ; ਤਬ ਮਿਤ੍ਰਤਾ ਤਾ ਸੋਂ ਕਰੀ ॥੩੬੪॥

Rama met Hanuman on the way and made friends with him.

ਤਿਨ ਆਨ ਸ੍ਰੀ ਰਘੁਰਾਜ ਕੇ ; ਕਪਿਰਾਜ ਪਾਇਨ ਡਾਰਯੋ ॥

Hanuman brought Sugriv, the king of monkeys, and put him on Rama's feet.

ਤਿਨ ਬੈਠ ਗੈਠ ਇਕੈਠ ਹ੍ਵੈ ; ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਮੰਤ੍ਰ ਬਿਚਾਰਯੋ ॥

They all sat together and discussed the matter.

ਕਪ ਬੀਰ ਧੀਰ ਸਧੀਰ ਕੇ ; ਭਟ ਮੰਤ੍ਰ ਬੀਰ ਬਿਚਾਰਕੈ॥
ਅਪਨਾਇ ਸੁਗ੍ਰਿਵ ਕਉ ਚਲੇ ; ਕਪਿਰਾਜ ਬਾਲ ਸੰਘਾਰਕੈ ॥੩੬੫॥

All the ministers and courtiers patiently made their suggestions following which Rama killed Bali, another monkey warrior, and owned Sugriv.

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਬਾਲ ਬਧਹ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤ ॥੮॥

Thus concludes the chapter on the killing of Bali.

ਅਥ ਹਨੂਮਾਨ ਸੋਧ ਕੌ ਪਠੈਬੋ ॥

Now begins the account of sending Hanuman to search out Sita

ਗੀਤਾ ਮਾਲਤੀ ਛੰਦ ॥

Gita Malati Chhand

ਦਲ ਬਾਂਟ ਚਾਰ ਦਿਸਾ ਪਠਜੋ ; ਹਨਵੰਤ ਲੰਕ ਪਠੈ ਦਏ ॥

The entire army was divided into four sections and they were sent in four different directions:

ਲੈ ਮੁੱਦ੍ਰਕਾ ਲਖਿ ਬਾਰਿਧੈ ; ਜੱਹ ਸੀ ਹੁਤੀ ਤੱਹ ਜਾਤ ਭੇ ॥

Hanuman went to Lanka. Taking the ring along, Hanuman crossed the ocean and reached where Sita was detained.

ਪੁਰਿ ਜਾਰਿ ਅੱਛਕੁਮਾਰ ਛੈ ; ਬਨ ਟਾਰਿਕੈ ਫਿਰਿ ਆਇਯੋ ॥

He burnt down Lanka, killed Akshay and molested Ashok *vatika*.

ਕ੍ਰਿਤ ਚਾਰ ਜੋ ਅਮਰਾਰਿ ਕੋ ; ਸਬ ਰਾਮ ਤੀਰ ਜਤਾਇਯੋ ॥੩੬੬॥

Thereafter he presented before Rama all the misdeeds of Ravan.

ਦਲ ਜੋਰ ਕੋਰ ਕਰੋਰ ਲੈ ; ਬਡ ਘੋਰ ਤੋਰ ਸਬੈ ਚਲੇ ॥

Now they assembled an army of tens of millions and they all left for Lanka.

ਰਾਮਚੰਦ ਸੁਗ੍ਰੀਵ ਲਛਮਨ ; ਅਉਰ ਸੂਰ ਭਲੇ ਭਲੇ ॥
ਜਾਮਵੰਤ ਸੁਖੈਨ ਨੀਲ ; ਹਨਵੰਤ ਅੰਗਦ ਕੇਸਰੀ ॥

This army included warriors like Rama, Sugriv, Lakshman, Sushen, Neel, Hanuman, Angad, *et al*.

ਕਪਿਪੂਤ ਜੂਥਪ ਜੂਥ ਲੈ ; ਉਮਡੇ ਚਹੂੰ ਦਿਸ ਕੈ ਝਰੀ ॥੩੬੭॥

Hordes of monkeys left jumping about on both sides.

ਪਾਟਿ ਬਾਰਿਧਰਾਜ ਕਉ ਕਰਿ ; ਬਾਟਿ ਲਾਂਘ ਗਏ ਜਬੈ ॥

They parted the sea, prepared the passage and went ahead.

ਦੂਤ ਦਈਤਨ ਕੇ ਹੁਤੇ ; ਤਬ ਦਉਰ ਰਾਵਨ ਪੈ ਗਏ ॥
ਰਨ ਸਾਜ ਬਾਜ ਸਬੈ ਕਰੋ ; ਇਕ ਬੇਨਤੀ ਮਮ ਮਾਨੀਐ ॥
ਗੜ ਲੰਕ ਬੰਕ ਸੰਭਾਰੀਐ ; ਰਘੁਬੀਰ ਆਗਮ ਜਾਨੀਐ ॥੩੬੮॥

The messengers of Ravan ran to him to make the petition that they should get ready for war so as to protect their beautiful land since Rama and others have already arrived.

ਧੂਮ੍ਰਅੱਛ ਸੁ ਜਾਂਬਮਾਲ ; ਬੁਲਾਇ ਵੀਰ ਪਠੈ ਦਏ ॥

Ravan sent for Dhumaraksh and Jambumali and asked them to take up the field.

ਸੋਰ ਕੋਰ ਕ੍ਰੋਰ ਕੈ ; ਜਹਾਂ ਰਾਮ ਥੇ ਤਹਾਂ ਜਾਤ ਭੇ ॥

These warriors created much tumult as they reached where Rama had placed himself.

ਰੋਸ ਕੈ ਹਨਵੰਤ ਥਾਪਰ ; ਰੋਪ ਪਾਵ ਪ੍ਰਹਾਰੀਯੰ ॥

In a rage, Hanuman strongly transfixed his one foot on the ground and

ਝੂਝ ਭੂਮਿ ਗਿਰਜੋ ਬਲੀ ; ਸੁਰ ਲੋਕ ਮਾਂਝਿ ਬਿਹਾਰੀਯੰ ॥੩੬੯॥

swung the other on Dhumaraksh. Consequently, he fell on the ground and died.

ਜਾਂਬਮਾਲ ਭਿਰੇ ਕਛੂ ; ਪੁਨ ਮਾਰਿ ਐਸੇ ਈ ਕੈ ਲਏ ॥

Thereafter Jambumali came to fight. He was also similarly killed.

ਭਾਜ ਕੀਨ ਪ੍ਰਵੇਸ ਲੰਕ ; ਸੰਦੇਸ ਰਾਵਨ ਸੋ ਦਏ ॥
ਧੂਮਰਾਛ ਸੁ ਜਾਂਬਮਾਲ ; ਦੁਹੂੰਨ ਰਾਘਵ ਜੂ ਹਰਯੋ ॥

The demons fled back into Lanka and gave the news to Ravan that both Dhumaraksh and Jambumali have been killed by Rama.

ਹੈ ਕਛੂ ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਹੀਏ ; ਸੁਭ ਮੰਤ੍ਰ ਆਵਤ ਸੋ ਕਰੋ ॥੩੭੦॥

O Master! now do whatever other arrangement you wish to make.

ਪੇਖਿ ਤੀਰ ਅਕੰਪਨੈ ; ਦਲ ਸੰਗਿ ਦੈ ਸੁ ਪਠੈ ਦਯੋ ॥

Ravan saw Akampan nearby and made him leave with a contingent of army.

ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਬਜੇ ਬਜੰਤ੍ਰ ; ਨਿਨੱਦ ਸੱਦ ਪੁਰੀ ਭਯੋ ॥

Different kinds of instruments were played as he left. This sound echoed throughout Lanka.

ਸੁਰਰਾਇ ਆਦਿ ਪ੍ਰਹਸਤ ਤੇ ; ਇੱਹ ਭਾਂਤਿ ਮੰਤ੍ਰ ਬਿਚਾਰਿਯੋ ॥
ਸੀਅ ਦੇ ਮਿਲੋ ਰਘੁਰਾਜ ਕੋ ; ਕਸ ਰੋਸ ਰਾਵ ਸੰਭਾਰਿਯੋ ॥੩੭੧॥

Prahast and other courtiers held a conference and felt that Ravan should restore Sita to Rama and must not incite him into further rage.

ਛਪਯ ਛੰਦ ॥

Chhapai Chhand

ਝਲ ਹਲੰਤ ਤਰਵਾਰ ; ਬਜਤ ਬਾਜੰਤ੍ਰ ਮਹਾ ਧੁਨ ॥

There was sound of instruments as well as of swords.

ਖੜ ਹੜੰਤ ਖਹ ਖੋਲ ; ਧਜਾਨ ਤਜਿ ਪਰਤ ਚਵਧ ਮੁਨ ॥

The terrifying sound of the battle disturbed the concentration of sages.

ਇੱਕ ਇੱਕ ਲੈ ਚਲੈਂ ; ਇੱਕ ਤਨ ਇੱਕ ਅਰੁੱਝੈ ॥
Warriors moved ahead one by one and began the fighting.

ਅੰਧ ਧੁੰਧ ਪਰ ਗਈ ; ਹੱਥਿ ਅਰ ਮੁੱਖ ਨ ਸੁੱਝੈ ॥
There was so fierce a fighting that it was difficult to recognize anyone.

ਸੁਮੁਹੇ ਸੂਰ ਸਾਵੰਤ ਸਬ ; ਫਉਜ ਰਾਜ ਅੰਗਦ ਸਮਰ ॥
Before Lankan army stood Angad and his soldiers.

ਜੈ ਸੱਦ ਨਿਨੱਦ ਬਿਹੱਦ ਹੁਅ ; ਧਨੁ ਜੰਪਤ ਸੁਰ ਪੁਰ ਅਮਰ ॥੩੭੨॥
On seeing them slogans of victory began to be shouted in the sky.

ਇਤ ਅੰਗਦ ਜੁਵਰਾਜ ; ਦੁਤੀਅ ਦਿਸ ਬੀਰ ਅਕੰਪਨ ॥
ਕਰਤ ਬ੍ਰਿਸਟ ਸਰ ਧਾਰ ; ਤਜਤ ਨਹੀ ਨੈਕ ਅਜੋਧਨ ॥
On this side Angad shoots arrows and on the other Akampan, and they both seem to be untiring.

ਹੱਥ ਬੱਥ ਮਿਲ ਗਈ ; ਲੁੱਥ ਬਿੱਥਰੀ ਅਹਾੜੰ ॥
Soldiers came quite close to one another (as the fighting went on). Dead bodies lay scattered.

ਘੁੱਮੇ ਘਾਇ ਅਘਾਇ ; ਬੀਰ ਬੰਕੜੇ ਬਬਾੜੰ ॥
The warriors turn about, challenge and kill the opponents.

ਪਿੱਖਤ ਬੈਠ ਬਿਬਾਣ ਬਰ ; ਧੰਨ ਧੰਨ ਜੰਪਤ ਅਮਰ ॥
The gods fly about in their air-borne crafts and feel amazed.

ਭਵ ਭੂਤ ਭਵਿੱਖਜ ਭਵਾਨ ਮੋ ; ਅਬ ਲਗ ਲਖਜੋ ਨ ਅਸ ਸਮਰ ॥੩੭੩॥
They declare that they have never witnessed such a ferocious fight.

ਕਹੂੰ ਮੁੰਡ ਪਿਖੀਅਹ ; ਕਹੂੰ ਭਕ ਰੁੰਡ ਪਰੇ ਧਰ ॥
At places lies scattered the slain heads and at others the headless bodies.

ਕਿਤ ਹੀ ਜਾਂਘ ਤਰਫੰਤ ; ਕਹੂੰ ਉਛਰੰਤ ਸੁ ਛਬ ਕਰ ॥
ਭਰਤ ਪੱਤ੍ਰ ਖੇਚਰੀ ; ਕਹੂੰ ਚਾਵੰਡ ਚਿਕਾਰੈਂ ॥
At some places writhe the cut off thighs and at others witches fill their vessels with blood and at others vultures make a lot of noise.

ਕਿਲਕਤ ਕਤਹ ਮਸਾਨ ; ਕਹੂੰ ਭੈਰਵ ਭਭਕਾਰੈਂ ॥
At places *betal* (ghosts) cry aloud and at other the Bhairavs laugh aloud.

ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਬਿਜੈ ਕਪਿ ਕੀ ਭਈ ; ਹਣਜੋ ਅਸੁਰ ਰਾਵਣ ਤਣਾ ॥
ਭੈ ਦੱਗ ਅਦੱਗ ਭੱਗੇ ਹਠੀ ; ਗਹਿ ਗਹਿ ਕਰਿ ਦਾਂਤਨ ਤ੍ਰਿਣਾ ॥੩੭੪॥

Thus victory came to Angad and Ravan's son, Akampan, was killed.

ਉਤੈ ਦੂਤ ਰਾਵਣੈ ਜਾਇ ; ਹਤ ਬੀਰ ਸੁਣਾਯੋ ॥

The messengers went to Ravan and gave him the news of the death of his son.

ਇਤ ਕਪਿ ਪਤ ਅਰੁ ਰਾਮ ; ਦੂਤ ਅੰਗਦਹਿ ਪਠਾਯੋ ॥

On this side, the monkey-chief Angad was sent to Ravan as Rama's messenger.

ਕਹੀ ਕੱਥ ਤਿੱਹ ਸੱਥ ; ਗੱਥ ਕਰਿ ਤੱਥ ਸੁਨਾਯੋ ॥
ਮਿਲਹੁ ਦੇਹੁ ਜਾਨਕੀ ; ਕਾਲ ਨਾਤਰ ਤੁਹਿ ਆਯੋ ॥

Angad was sent to tell everything and facts to Ravan and to advise him that he should either send back Sita or accept the reality that his death was imminent.

ਪਗ ਭੇਟ ਚਲਤ ਭਜੋ ਬਾਲ ਸੁਤ ; ਪ੍ਰਿਸਟ ਪਾਨ ਰਘੁਬਰ ਧਰੇ ॥
ਭਰ ਅੰਕ ਪੁਲਕ ਤਨ ਪਸਜਿਯੋ ; ਭਾਂਤ ਅਨਿ ਆਸਿਖ ਕਰੇ ॥੩੭੫॥ (ਪ-ਸੱਜਿਓ ਬੋਲੋ)

Angad, son of Bali, touched the feet of Rama before leaving and Rama patted him and then embraced him while showering many blessings on him.

ਪ੍ਰਤਿ ਉਤਰ ਸੰਬਾਦ ॥

Question-Answer : Dialogue

ਛਪੈ ਛੰਦ ॥
ਦੇਹ ਸੀਆ ਦਸਕੰਧ ; ਛਾਹਿ ਨਹੀ ਦੇਖਨ ਪੈਹੋ ॥

O Ravan! You give away Sita. You will not be able to see her shadow.

ਲੰਕ ਛੀਨ ਲੀਜੀਐ ; ਲੰਕ ਲਖਿ ਜੀਤ ਨ ਜੈਹੋ ॥

Nobody can overpower me even if I lose Lanka.

ਕ੍ਰੁੱਧ ਬਿਖੈ ਜਿਨਿ ਘੋਰੁ ; ਪਿੱਖ ਕਸ ਜੁੱਧ ਮਚੈ ਹੈ ॥

Anger has destroyed your intelligence : how will you be able to give me a fight?

ਰਾਮ ਸਹਿਤ ਕਪਿ ਕਟਕ ; ਆਜ ਮ੍ਰਿਗ ਸਜਾਰ ਖਵੈ ਹੈ ॥

I shall feed the jackals and other animals on the monkey-army including Rama.

ਜਿਨ ਕਰ ਸੁ ਗਰਬੁ ਸੁਣ ਮੂੜ ਮਤ ; ਗਰਬ ਗਵਾਇ ਘਨੇਰ ਘਰ ॥

Do not feel so proud since pride has destroyed many homes.

ਬਸ ਕਰੇ ਸਰਬ ਘਰ ਗਰਬ ਹਮ ; ਏ ਕਿਨ ਮਹਿ ਦ੍ਵੈ ਦੀਨ ਨਰ ॥੩੭੬॥

I am proud that I have overpowered all with my prowess. Where do these two humans stand?

ਰਾਵਨ ਬਾਚ ਅੰਗਦ ਸੋ ॥

Ravan's Reply to Angad

ਛਪੈ ॥

ਅਗਨ ਪਾਕ ਕਹੁ ਕਰੈ ; ਪਵਨ ਮੁਰ ਬਾਰ ਬੁਹਾਰੈ ॥

The fire god dines at my place and the air god sweeps my house.

ਚਵਰ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਧਰੈ ; ਸੂਰ ਛੱਤ੍ਰਹਿ ਸਿਰ ਢਾਰੈ ॥

The moon sways the whisk-fly over my head and the sun makes me take the royal umbrella.

ਮਦ ਲਛਮੀ ਪਿਆਵੰਤ ; ਬੇਦ ਮੁਖਿ ਬ੍ਰਹਮੁ ਉਚਾਰਤ ॥

Lakshmi gives me a drink of wine and Brahma recites Vedas for me.

ਬਰਨ ਬਾਰ ਨਿਤ ਭਰੇ ; ਔਰ ਕੁਲੁਦੇਵ ਜੁਹਾਰਤ ॥

Varun fetches water for me and pays obeisance to my family god.

ਨਿਜ ਕਹਿਤ ਸੁ ਬਲ ਦਾਨਵ ਪ੍ਰਬਲ ; ਦੇਤ ਧਨੁਦਿ ਜਛ ਮੋਹਿ ਕਰ ॥

I have told you of my prowess. Besides, I have a strong demon army with me

ਵੇ ਜੁੱਧ ਜੀਤ ਤੇ ਜਾਂਹਿਗੇ ; ਕਹਾਂ ਦੋਇ ਤੇ ਦੀਨ ਨਰ ॥੩੭੭॥

as a result of which *yaksh* and others willingly pay me money and other gifts.

ਕਹਿ ਹਾਰਜੋ ਕਪਿ ਕੋਟਿ ; ਦਈਤ ਪਤਿ ਇੱਕ ਨ ਮਾਨੀ ॥

The monkey-chief Angad made several attempts to make Ravan see reason, but to no avail.

ਉਠਤ ਪਾਵ ਰੁਪਿਯੋ ; ਸਭਾ ਮਧਿ ਸੋ ਅਭਿਮਾਨੀ ॥
ਥਕੇ ਸਕਲ ਅਮੁਰਾਰ ; ਪਾਵ ਕਿਨਹੂੰ ਨ ਉਚੱਕਯੋ ॥

When Angad got up (to leave), he proudly put his foot in the midst of the court (and challenged all to move his foot).

ਗਿਰੇ ਧਰਨਿ ਮੁਰਛਾਇ ; ਬਿਮਨ ਦਾਨਵ ਦਲ ਥੱਕਯੋ ॥

All demons tried but they fell unconscious.

ਲੈ ਚਲਯੋ ਬਭੀਛਨ ਕ੍ਰਾਤ ਤਿੱਹ ; ਬਾਲ ਪੁੱਤ੍ਰ ਧੁਸਰ ਬਰਨ ॥

The mud-coloured Angad took along Vibhushan and left.

ਭਟ ਹਟਕ ਬਿਕਟ ਤਿੱਹ ਨਾਸ ਕੇ ; ਚਲਿ ਆਯੋ ਜਿਤ ਰਾਮ ਰਨ ॥੩੭੮॥

When the demons tried to stop them, he defeated them all and winning the battle in favour of Rama reached him.

ਕਹਿ ਬੁਲਯੋ ਲੰਕੇਸ ; ਤਾਹਿ ਪ੍ਰਭ ਰਾਜੀਵ ਲੋਚਨ ॥

Angad, on return, said, “O lotus-eyed Rama! Ravan has challenged you for war.

ਕੁਟਲ ਅਲਕ ਮੁਖ ਛਕੇ ; ਸਕਲ ਸੰਤਨ ਦੁਖ ਮੋਚਨ ॥

At that time some curls of his hair seemed to look at and appreciate the beauty of the face of Rama, the annihilator of pain.

ਕੁਪੇ ਸਰਬ ਕਪਿਰਾਜ ; ਬਿਜੈ ਪਹਲੀ ਰਣ ਚੱਖੀ ॥

When the monkeys who had earlier tasted victory in the first battle heard this from Angad’s lips felt rather enraged.

ਫਿਰੇ ਲੰਕ ਗੜਿ ਘੇਰਿ ; ਦਿਸਾ ਦੱਛਣੀ ਪਰੱਖੀ ॥

They left southwards to move ahead towards Lanka.

ਪ੍ਰਭ ਕਰੈ ਬਭੀਛਨ ਲੰਕਪਤਿ ; ਸੁਣੀ ਬਾਤਿ ਰਾਵਣ ਘਰਣਿ ॥
ਸੁੱਧਿ ਸੱਤ ਤੱਥਿ ਬਿਸਰਤ ਭਈ ; ਗਿਰੀ ਧਰਣ ਪਰ ਹੁਐ ਬਿਮਣ ॥੩੭੯॥

On the other side, when Mandodari, Ravan’s wife, heard that Rama wants to enthrone Vibhishan, she fell down on the ground unconscious.

ਮਦੋਦਰੀ ਬਾਚ ॥

Mandodari’s Utterance

ਉਟੰਛਣ ਛੰਦ ॥

Utangan Chhand

ਸੂਰਬੀਰਾ ਸਜੇ , ਘੋਰ ਬਾਜੇ ਬਜੇ ; ਭਾਜ ਕੰਤਾ ਸੁਣੇ , ਰਾਮ ਆਏ ॥

Warriors are getting ready, trumpets are being blown.

ਬਾਲ ਮਾਰਜੋ ਬਲੀ , ਸਿੰਧ ਪਾਟਜੋ ਜਿਨੈ ; ਤਾਹਿ ਸੌ ਬੈਰਿ ਕੈਸੇ ਰਚਾਏ ॥

O my husband ! You should run for safety since Rama has come.

ਬਜਾਧ ਜੀਤਜੋ ਜਿਨੈ ; ਜੰਭ ਮਾਰਜੋ ਉਨੈ, ਰਾਮ ਅਉਤਾਰ ਸੋਈ ਸੁਹਾਏ ॥

Why did you earn enmity with him who has killed Viradh and Jambhasur and is now manifested in the form of Rama.

ਦੇ ਮਿਲੋ ਜਾਨਕੀ ; ਬਾਤ ਹੈ ਸਿਆਨ ਕੀ , ਚਾਮ ਕੇ ਦਾਮ ਕਾਹੇ ਚਲਾਏ ॥੩੮੦॥

You should return Sita and then meet him. It is wise not to be autocratic.

ਰਾਵਣ ਬਾਚ ॥

Ravan's Reply

ਬਯੂਹ ਸੈਨਾ ਸਜੋ ; ਘੋਰ ਬਾਜੇ ਬਜੋ , ਕੋਟਿ ਜੋਧਾ ਗਜੋ ; ਆਨ ਨੇਰੇ ॥
ਸਾਜ ਸੰਜੋਅ ਸੰਬੂਹ ; ਸੈਨਾ ਸਬੈ , ਆਜ ਮਾਰੋ ; ਤਰੈ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਤੇਰੇ ॥

Even if I am surrounded by the army from all sides, trumpets are blown, tens of millions of warriors thunder around me, still you will see I shall put on my armour and destroy them all.

ਇੰਦ੍ਰਜੀਤੋ ਕਰੋ ; ਜੱਛ ਰੀਤੋ ਧਨੰ , ਨਾਰਿ ਸੀਤਾ ਬਰੰ ; ਜੀਤ ਜੁੱਧੈ ॥

I shall overpoewr Indra, loot Yaksha and dethrone them. Thereafter I shall marry Sita.

ਸੁਰਗ ਪਾਤਾਲ ਆਕਾਸ ; ਜੁਆਲਾ ਜਰੈ, ਬਾਚਿ ਹੈ ਰਾਮ ਕਾ ; ਮੋਰ ਕ੍ਰੋਧੈ ॥੩੮੧॥

When even the sky, nether-land heaven get burnt in the fire of my wrath, how can Rama save himself.

ਮਦੋਦਰੀ ਬਾਚ ॥

Mandodari's Utterance

ਤਾਰਕਾ ਜਾਤ ਹੀ ਘਾਤ ਕੀਨੀ ਜਿਨੈ ; ਅਉਰ ਸੁਬਾਹ ਮਾਰੀਚ ਮਾਰੇ ॥
ਬਜਾਧ ਬੱਧਜੋ ਖਰੰ ; ਦੂਖਣੰ ਖੇਤ ਥੈ , ਏਕਹੀ ਬਾਣ ਸੌ ; ਬਾਲ ਮਾਰੇ ॥

He who killed Taraka, Subahu and Mareech; who killed Viradh, Khar Dushan and then great Bali in a single shot;

ਧੂਮ੍ਰ ਅੱਛਾਦ ਅਉ ਜਾਂਬੁ ਮਾਲੀ ਬਲੀ ; ਪ੍ਰਾਣ ਹੀਣੰ ਕਰਜੋ , ਜੁੱਧ ਜੈ ਕੈ ॥
ਮਾਰਿ ਹੈਂ ਤੋਹਿ ਯੌ ; ਸਜਾਰ ਕੋ ਸਿੰਘ ਜਜੋ , ਲੇਹਿਗੇ ਲੰਕ ਕੋ ਡੰਕ ਦੈ ਕੇ ॥੩੮੨॥

who annihilated Dhumaraksh and Jambumali in the battlefield; such a one will overpower Lanka and destroy you as lion kills a jackal.

ਰਾਵਨ ਬਾਚ ॥

Ravan's Reply

ਚਉਰ ਚੰਦ੍ਰ ਕਰੰ ; ਛੱਤ੍ਰ ਸੂਰੰ ਧਰੰ , ਬੇਦ ਬ੍ਰਹਮਾ ਰਰੰ ਦੁਆਰ ਮੇਰੇ ॥

Moon sways whisk-fly above my head, Sun holds in hand the royal umbrella and Brahma recites Vedas on my portal.

ਪਾਕ ਪਾਵਕ ਕਰੰ ਨੀਰ ਬਰਣੰ ਭਰੰ , ਜੱਛ ਬਿਦਿਆ ਧਰੰ ; ਕੀਨ ਚੇਰੇ ॥

The fire god prepares my food and Varun fetches water for me and Yaksh teaches me.

ਅਰਬ ਖਰਬੰ ਪੁਰੰ ; ਚਰਬ ਸਰਬੰ , ਕਰੇ ਦੇਖੁ ਕੈਸੇ ਕਰੋਂ ; ਬੀਰ ਖੇਤੰ ॥

I have enjoyed all; the joys of all the realms. You will see, how I kill the enemy.

ਚਿੰਕ ਹੈ ਚਾਵਡਾ ; ਫਿੰਕ ਹੈ ਫਿੰਕਰੀ , ਨਾਚ ਹੈ ਬੀਰ ; ਬੈਤਾਲ ਪ੍ਰੇਤੰ ॥੩੮੩॥

I shall give such a ferocious fight as the vultures will feel overjoyed, witches will wander around and ghosts shall dance.

ਮਦੋਦਰੀ ਬਾਚ ॥

Mandodari's Utterance

ਤਾਸ ਨੇਜੇ ਢੁਲੈ ; ਘੋਰ ਬਾਜੇ ਬਜੈ , ਰਾਮ ਲੀਨੇ ਦਲੈ ; ਆਨ ਢੂਕੇ ॥

See thither swinging spears are visible, trumpets are being blown : Rama has arrived with his army.

ਬਾਨਰੀ ਪੂਤ ; ਚਿੰਕਾਰ ਅਪਾਰੰ ਕਰੰ, ਮਾਰ ਮਾਰੰ ; ਚਹੂੰ ਓਰ ਕੂਕੇ ॥

All around is heard the sound of 'kill! kill!' by the monkey-army.

ਭੀਮ ਭੇਰੀ ਬਜੈ ; ਜੰਗ ਜੋਧਾ ਗਜੈ , ਬਾਨ ਚਾਪੈ ; ਚਲੈ ਨਾਹਿ ਜਉ ਲੌ ॥
ਬਾਤ ਕੋ ਮਾਨੀਐ ; ਘਾਤੁ ਪਹਿਚਾਨੀਐ , ਰਾਵਰੀ ਦੇਹ ਕੀ ; ਸਾਂਤ ਤਉ ਲੌ ॥੩੮੪॥

O Ravan! Before the drums are sounded (to signify the start of war) and the warriors begin shooting arrows, you should assess the opportunity and heed my advice for your safety.

ਘਾਟ ਘਾਟੈ ਰੁਕੌ ; ਬਾਟ ਬਾਟੈ ਤੁਪੌ , ਐਂਠ ਬੈਠੇ ਕਹਾਂ ; ਰਾਮ ਆਏ ॥

Obstruct the movement of the armies on the sea shore and other routes, because now Ram has arrived

ਖੋਰ ਹਰਾਮ ਹਰੀਫ ਕੀ ਆਂਖ ਤੈ ; ਚਾਮ ਕੇ ਜਾਤ ਕੈਸੇ ਚਲਾਏ ॥

Do all the work by removing the veil of heresay from your eyes and do not become self willed

ਹੋਇਗੋ ਖੁਆਰ ਬਿਸੀਆਰ ਖਾਨਾ ਤੁਰਾ ; ਬਾਨਰੀ ਪੂਤ ਜਉ ਲੌ ਨ ਗਜਿ ਹੈ॥

If you remain in distress, your family will be destroyed; you can feel yourself protected till the army of monkeys does not begin its violent thunderings;

ਲੰਕਿ ਕੋ ਛਾਡਿ ਕੈ ਕੋਟਿ ਕੋ ਫਾਂਦ ਕੈ ; ਆਸੁਰੀ ਪੂਤ ਲੈ ਘਾਸਿ ਭਜਿ ਹੈਂ ॥੩੮੫॥

After that all the son demons will flee, after jumping over the walls of the citadel and pressing the blades of grass in their mouths

ਰਾਵਣ ਬਾਚ ॥

Ravan's Reply

ਬਾਵਰੀ ਰਾਂਡ ਕਿਆ ਭਾਂਡ ; ਬਾਤੈ ਬਕੈ , ਰੰਕ ਸੇ ਰਾਮ ਕਾ ਛੋਡ ਰਾਸਾ ॥

O wanton woman! What nonsense do you talk? Stop singing eulogies of Rama.

ਕਾਢਹੋ ਬਾਂਸਿ ਦੈ ਬਾਨ ਬਾਜੀਗਰੀ ; ਦੇਖਿ ਹੋ ਆਜ ਤਾ ਕੋ ਤਮਾਸਾ ॥

Rama will shoot at me arrows (which will be) as small as incense sticks (for my huge body).

ਬੀਸ ਬਾਹੰ ਧਰੰ ; ਸੀਸ ਦਸਜੰ ਸਿਰੰ ; ਸੈਣ ਸੰਬੂਹ ਹੈ ਸੰਗਿ ਮੇਰੇ ॥

I shall see this game today. I have twenty arms, ten heads and the entire army is with me.

ਭਾਜ ਜੈ ਹੈ ਕਹਾਂ ਬਾਟਿ ਪੈਹੈਂ ਊਹਾਂ ; ਮਾਰਿ ਹੌ ਬਾਜ ਜੈਸੇ ਬਟੇਰੇ ॥੩੮੬॥

Rama will find no place to flee, and I shall kill him as hawk kills a quail.

ਏਕ ਏਕੰ ਹਿਰੈ ਝੂਮ ਝੂਮੰ ਮਰੈਂ ; ਆਪੁ ਆਪੰ ਗਿਰੈਂ ਹਾਕੁ ਮਾਰੇ ॥

I shall kill each one of them and they shall fall down hearing my roar.

ਲਾਗ ਜੈ ਹੱਉ ਤਹਾਂ ਭਾਜ ਜੈਹੈ ; ਜਹਾਂ ਫੂਲ ਜੈ ਹੈ ਕਹਾਂ ਤੈ ਉਬਾਰੇ ॥
ਸਾਜ ਬਾਜੇ ਸਬੈ ; ਆਜ ਲੈ ਹੱਉਂ ਤਿਨੈ ; ਰਾਜ ਕੈਸੇ ਕਰੈ ਕਾਜ ਮੋਸੋ ॥

I shall follow them to wherever they flee. I shall equip myself, get hold of them and my entire job will be done by my subordinates.

ਬਾਨਰੰ ਛੈ ਕਰੋਂ ; ਰਾਮ ਲੱਛੰ ਹਰੋ ; ਜੀਤ ਹੌ ਹੋਡ ਤਉ ਆਨ ਤੋਸੋ ॥੩੮੭॥

Monkey-army will get destroyed. Rama and Lakshman will be killed and by overpowering them will undo your pride as well.

ਕੋਟਿ ਬਾਤੈ ਗੁਨੀ ਏਕ ਕੈ ਨਾ ਸੁਨੀ ; ਕੋਪਿ ਮੁੰਡੀ ਧੁਨੀ ਪੁੱਤ੍ਰ ਪੱਠੈ ॥

Many things were said, but Ravan listened to none of them. Highly enraged, he sent his sons to the field of battle.

ਏਕ ਨਾਰਾਂਤ ਦੇਵਾਂਤ ਦੂਜੌ ਬਲੀ ; ਭੂਮ ਕੰਪੀ ਰਣੰ ਬੀਰ ਉੱਠੈ ॥

The two to go to war were Narantak and Devantak. They were great warriors that the earth trembled on seeing them.

ਸਾਰ ਭਾਰੰ ਪਰੇ ਧਾਰ ਧਾਰੰ ਬਜੀ ; ਕ੍ਰੋਹ ਕੈ ਲੋਹ ਕੀ ਛਿੱਟ ਛੁੱਟੈਂ ॥

Iron stench iron, and blood sprinkled as arrows were rained. Headless bodies writhed.

ਰੁੰਡ ਧੁਕ ਧੁਕ ਪਰੈ ਘਾਇ ਭਕਭਕ ; ਕਰੈ ਬਿੱਥਰੀ ਜੁੱਥ ਸੋ ਲੁੱਥ ਲੁੱਟੈ ॥੩੮੮॥

Blood oozed out of wounds and dead bodies lay scattered hither and thither.

ਪੱਤ੍ਰ ਜੁੱਗਣ ਭਰੈ ; ਸੱਦ ਦੇਵੀ ਕਰੈ ; ਨੱਦ ਭੈਰੋ ਰਰੈ ਗੀਤ ਗਾਵੈ ॥

The *yoginis* began filling their vessels with blood, and they invited Kali goddess. Bhairavas sang song in frightening tone.

ਭੂਤ ਔ ਪ੍ਰੇਤ ਬੈਤਾਲ ਬੀਰੰ ਬਲੀ ; ਮਾਸ ਅਹਾਰ ਤਾਰੀ ਬਜਾਵੈ ॥

Ghosts, evil spirits and other flesh eater spirits clapped.

ਜੱਛ ਗੰਧ੍ਰਬ ਅਉ ਸਰਬ ਬਿਦਿਆਧਰੰ ; ਮੱਧਿ ਆਕਾਸ ਭਯੋ ਸੱਦ ਦੇਵੰ॥

Yaksh, *gandharav* and gods proficient in all arts began wandering in the sky.

ਲੁੱਥ ਬਿਥੁੱਥਰੀ ਹੂਹ ਕੂਹੰ ਭਰੀ ; ਮੱਚੀਯੰ ਜੁੱਧ ਅਨੂਪ ਅਤੇਵੰ ॥੩੯੯॥

Dead bodies lay scattered around. The atmosphere around was full of tumultuous sounds. Thus, the ferocious fighting went on unabated.

ਸੰਗੀਤ ਛਪੈ ਛੰਦ ॥

Sangit Chhapai Chhand

ਕਾਗੜਦੀ ਕੁੱਪਜੋ ਕਪਿ ਕਟਕ ; ਬਾਗੜ ਦੀ ਬਾਜਨ ਰਣ ਬੱਜੀਯ ॥

The monkey-army was enraged, and frightening instruments were played.

ਤਾਗੜਦੀ ਤੇਗ ਝਲਹਲੀ ; ਗਾਗੜਦੀ ਜੋਧਾ ਗਲ ਗੱਜੀਯ ॥

The swords shone and the warriors blew the conch-shell and roared.

ਸਾਗੜਦੀ ਸੂਰ ਸੰਮੁਹੇ ; ਨਾਗੜਦੀ ਨਾਰਦ ਮੁਨਿ ਨੱਚਯੋ ॥

When Narad saw the warriors enraged in war, he felt elated and danced.

ਬਾਗੜਦੀ ਬੀਰ ਬੈਤਾਲ ; ਆਗੜਦੀ ਆਰੁਣ ਰੰਗ ਰਚਯੋ ॥

The pace of ghosts became fast and at the same time increased the pace of war as well.

ਸੰਸਾਗੜਦੀ ਸੁਭਟ ਨੱਚੇ ਸਮਰ ; ਫਾਗੜਦੀ ਫੁੰਕ ਫਨੀਅਰ ਕਰੈਂ ॥

The warriors danced, and blood came out the body of soldiers as poison is spit by the hundreds of hoods of Sheshnag.

ਸੰਸਾਗੜਦੀ ਸਮਟੈ ਸੁੱਕੜੈ ਫਣਪਤਿ ; ਫਣਿ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਧਰੈਂ ॥੩੯੦॥

The warriors sometimes retracted like the serpent's hood and at others moved ahead to attack.

ਫਾਗੜਦੀ ਫੁੰਕ ਫਿੰਕਰੀ ; ਰਾਗੜਦੀ ਰਣਿ ਗਿੱਧ ਰੜੱਕੈ ॥

On all sides is being sprinkled the blood.

ਲਾਗੜਦੀ ਲੁੱਥ ਬਿੱਥੁਰੀ ; ਭਾਗੜਦੀ ਭਟ ਘਾਇ ਭਭੱਕੈ ॥

It seems as if colour is splashed during *holi*.

ਬਾਗੜਦੀ ਬਰੱਖਤ ਬਾਣ ; ਝਾਗੜਦੀ ਝਲਮਲਤ ਕ੍ਰਿਪਾਣੰ ॥

Vultures are also seen in the field.

ਗਾਗੜਦੀ ਗੱਜ ਸੰਜਰੈ ; ਕਾਗੜਦੀ ਕੱਛੇ ਕਿੰਕਾਣੰ ॥

Dead bodies lie scattered and blood oozes out of the bodies of warriors.

ਬੰਬਾਗੜਦੀ ਬਹਤ ਬੀਰਨ ਸਿਰਨ ; ਤਾਗੜਦੀ ਤਮਕਿ ਤੇਗੰ ਕੜੀਅ ॥

Arrows are being shot like rain-shower and swords shine.

ਝੰਝਾਗੜਦੀ ਝੜਕ ਦੈ ਝੜ ਸਮੈ ; ਝਲਮਲ ਝੁਕਿ ਬਿੱਜੁਲ ਝੜੀਅ ॥੩੯੧॥

The swords strike the enemy as fast as lightning in the sky.

ਨਾਗੜਦੀ ਨਰਾਂਤਕ ਗਿਰਤ ; ਦਾਗੜਦੀ ਦੇਵਾਂਤਕੁ ਧਾਯੋ ॥

As soon as Narantak fell down dead, Devantak came ahead instantly.

ਜਾਗੜਦੀ ਜੁੱਧ ਕਰ ਤੁਮਲ ; ਸਾਗੜਦੀ ਸੁਰਲੋਕ ਸਿਧਾਯੋ ॥
ਦਾਗੜਦੀ ਦੇਵ ਰਹਸੰਤ ; ਆਗੜਦੀ ਅਸੁਰਣ ਰਣ ਸੋਗੰ ॥

He began fighting and died. On seeing this, the gods were pleased and the enemy camp was plunged in sorrow.

ਸਾਗੜਦੀ ਸਿੱਧ ਸਰ ਸੰਤ ; ਨਾਗੜਦੀ ਨਾਚਤ ਤਜਿ ਜੋਗੰ ॥

The *sidhas* and sages also came out of their meditation and began to dance.

ਖੰਖਾਗੜਦੀ ਖਯਹ ਭਏ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਖਲ ; ਪਾਗੜਦੀ ਪੁਹਪ ਡਾਰਤ ਅਮਰ ॥
ਜੰਜਾਗੜਦੀ ਸਕਲ ਜੈ ਜੈ ਜਪੈ ; ਸਾਗੜਦੀ ਸੁਰਪੁਰਹਿ ਨਾਰ ਨਰ ॥੩੯੨॥

The demon hordes were destroyed. The gods showered flowers, and all men and women in heaven shouted in joy.

ਰਾਗੜਦੀ ਰਾਵਣਹਿ ਸੁਨਜੋ ; ਸਾਗੜਦੀ ਦੋਊ ਸੁਤ ਰਣ ਜੁੱਝੇ ॥
ਬਾਗੜਦੀ ਬੀਰ ਬਹੁ ਗਿਰੇ ; ਆਗੜਦੀ ਆਹਵਹਿ ਅਰੁੱਝੇ ॥

Ravan also learnt that his sons and a huge army of warriors have died fighting in the field.

ਲਾਗੜਦੀ ਲੁੱਥ ਬਿੱਥੁਰੀ ; ਚਾਗੜਦੀ ਚਾਵੰਡ ਚਿੰਕਾਰੰ ॥

Dead bodies lie scattered in the battlefield.

ਨਾਗੜਦੀ ਨੱਦ ਭਏ ਗੱਦ ; ਕਾਗੜਦੀ ਕਾਲੀ ਕਿਲਕਾਰੰ ॥

Vultures pick up the flesh and create noise.

ਭੰਭਾਗੜਦੀ ਭਯੰਕਰ ਜੁਧ ਭਯੋ ; ਜਾਗੜਦੀ ਜੂਹ ਜੁੱਗਣ ਜੁਰੀਅ ॥

Blood flows in small streamlets in the field and goddess Kali laughs aloud.

ਕੰਕਾਗੜਦੀ ਕਿਲੱਕਤ ਕੁਹਰ ਕਰ ; ਪਾਗੜਦੀ ਪੱਤ੍ਰ ਸ੍ਰੋਣਤ ਭਰੀਅ ॥੩੯੩॥

There has been a ferocious fight and the *yoginis* get together to drink blood and they shriek aloud.

ਇਤਿ ਦੇਵਾਂਤਕ ਨਰਾਂਤਕ ਬਧਹਿ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤਮਸਤੁ ॥੯॥

Thus concludes the chapter dealing with the killing of Devantak and Narantak.

ਅਥ ਪ੍ਰਹਸਤ ਜੁਧ ਕਥਨੰ ॥

Now begins the account of the battle with Prahast

ਸੰਗੀਤ ਛਪੈ ਛੰਦ ॥

Sangit Chhapai Chhand

ਪਾਗੜਦੀ ਪ੍ਰਹਸਤ ਪਠਿਯੋ ; ਦਾਗੜਦੀ ਦੈ ਕੈ ਦਲ ਅਨਗਨ ॥

Then Ravan sent Prahast, along with innumerable soldiers, to the battle-field.

ਕਾਗੜਦੀ ਕੰਪ ਭੂਅ ਉਠੀ ; ਬਾਗੜਦੀ ਬਾਜੀਯ ਖੁਰੀਅਨ ਤਨ ॥

The earth trembled under the horses' feet.

ਨਾਗੜਦੀ ਨੀਲ ਤਿਹ ਝਿਜੋ ; ਭਾਗੜਦੀ ਗਹਿ ਭੂਮਿ ਪਛਾੜੀਅ ॥
ਸਾਗੜਦੀ ਸਮਰਹ ਹਕਾਰ ਭਯੋ ; ਦਾਗੜਦੀ ਦਾਨਵ ਦਲ ਭਾਰੀਅ ॥

Neel engaged him in fighting and threw him on the ground in consequence of which there was chaos among the demon ranks.

ਘੰਘਾੜਦੀ ਘਾਇ ਭਕਭਕ ਕਰਤ ; ਰਾਗੜਦੀ ਰੁਹਿਰ ਰਣ ਰੰਗ ਬਹਿ ॥

The wounds were visible in plenty and blood flowed.

ਜੰਜਾਗੜਦੀ ਜੁਯਹ ਜੁੱਗਣ ਜਪੈ ; ਕਾਗੜਦੀ ਕਾਕ ਕਰ ਕਹ ਕਕਹ ॥੩੯੪॥

The hordes of *yoginis* began recitations and the crowing of crows was also heard.

ਪਾਗੜਦੀ ਪ੍ਰਹਸਤ ਜੁਝੰਤ ; ਲਾਗੜਦੀ ਲੈ ਚਲਜੋ ਅੱਪ ਦਲ ॥

Prahast continued fighting and cruised ahead along with his contingent.

ਭਾਗੜਦੀ ਭੂਮਿ ਭੜਹੜੀ ; ਕਾਗੜਦੀ ਕੰਪੀ ਦੋਈ ਜਲ ਥਲ ॥

There was tumult on the earth as well as on water as he moved.

ਨਾਗੜਦੀ ਨਾਦ ਨਿਹ ਨੱਦ ; ਭਾਗੜਦੀ ਰਣ ਭੇਰ ਭਯੰਕਰ ॥

Ferocious sound of music was heard; so was the sound of kettle-drums.

ਸਾਗੜਦੀ ਸਾਂਗ ਝਲ ਹਲਤ ; ਚਾਗੜਦੀ ਚਮਕੰਤ ਚਲਤ ਸਰ ॥

Spears shone and swung. Arrows were shot.

ਖੰਖਾਗੜਦੀ ਖੜਗ ਖਿਮਕਤ ਖਹਤ ; ਚਾਗੜਦੀ ਚਟਕ ਚਿਨਗੈਂ ਕਢੈ ॥

Swords struck against one another. Sparkles arose as swords hit the shields.

ਠੰਠਾਗੜਦੀ ਠਾਟ ਠੱਟ ਕਰ ਮਨੋ ; ਠਾਗੜਦੀ ਠਣਕ ਠਠਿਅਰ ਗਢੈ ॥੩੯੫॥

There came a continuous sound of 'thak! thak!' as if a pot maker were making some vessels.

ਢਾਗੜਦੀ ਢਾਲ ਉਛਲਹਿ ; ਬਾਗੜਦੀ ਰਣਿ ਬੀਰ ਬਬੱਕਹਿ ॥

Shields were raised up. Warriors challenged one another.

ਆਗੜਦੀ ਇਕ ਲੈ ਚਲੈਂ ; ਇਕ ਕਹੁ ਇਕ ਉਚੱਕਹਿ ॥

Weapons were being used at a consistent pace: they were raised up and brought down (to strike the target).

ਤਾਗੜਦੀ ਤਾਲ ਤੰਬੂਰੰ ; ਬਾਗੜਦੀ ਰਣ ਬੀਨ ਸੁ ਬੱਜੈ ॥

It seemed as if lyre and *tanpura* were played in melody.

ਸਾਗੜਦੀ ਸੰਖ ਕੇ ਸਬਦ ; ਗਾਗੜਦੀ ਗੈਵਰ ਗਲ ਗੱਜੈਂ ॥

Sound of the blowing of conch-shell also echoed all around.

ਧੰਧਾਗੜਦੀ ਧਰਣਿ ਧੜਿ ਧੁਕਿ ਪਰਤ ; ਚਾਗੜਦੀ ਚਕਤ ਚਿਤ ਮਹਿ ਅਮਰ ॥

The earth's heart fluttered. Even the gods felt startled on seeing the ferociousness of the battle.

ਪੰਪਾਗੜਦੀ ਪੁਹਪ ਬਰਖਾ ਕਰਤ ; ਜਾਗੜਦੀ ਜੱਛ ਗੰਧ੍ਰਬ ਬਰ ॥੩੯੬॥

Yaksh and Gandharva began showering flowers.

ਝਾਗੜਦੀ ਝੁੱਝ ਭਟ ਗਿਰੈਂ ; ਮਾਗੜਦੀ ਮੁਖ ਮਾਰ ਉਚਾਰੈ ॥
ਸਾਗੜਦੀ ਸੰਜ ਪੰਜਰੇ ; ਘਾਘੜਦੀ ਘਣੀਅਰ ਜਣੁ ਕਾਰੇ ॥

As the fighting soldiers fell down, they still shouted 'kill ! kill !.' Wearing armours of iron-net, they looked like dark clouds floating.

ਤਾਗੜਦੀ ਤੀਰ ਬਰਖੰਤ ; ਗਾਗੜਦੀ ਗਹਿ ਗਦਾ ਗ੍ਰਿਸਟੰ ॥
ਮਾਗੜਦੀ ਮੰਤ੍ਰ ਮੁਖ ਜਪੈਂ ; ਆਗੜਦੀ ਅੱਛਰ ਬਰ ਇਸਟੰ ॥

Maces were struck and arrows shot. The nymphs came to the field, recited hymns so as to marry the noblest warriros.

ਸੰਸਾਗੜਦੀ ਸਦਾ ਸਿਵ ਸਿਮਰ ਕਰਿ ; ਜਾਗੜਦੀ ਜੂਝ ਜੋਧਾ ਮਰਤ ॥

The soldiers remembered Shiva and fought and died.

ਸੰਸਾਗੜਦੀ ਸੁਭਟ ਸਨਮੁਖ ਗਿਰਤ ; ਆਗੜਦੀ ਅਪਛਰਨ ਕੱਹ ਬਰਤ ॥੩੯੭॥

As soon as they fell dead, the nymphs hastened there to marry them.

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ ॥

Bhujang Prayat Chhand

ਇਤੈ ਉੱਚਰੇ ਰਾਮ ; ਲੰਕੇਸ ਬੈਣੰ ॥ ਉਤੈ ਦੇਵ ਦੇਖੈ ; ਚੜੈ ਰਥ ਗੈਣੰ ॥

On one side goes on dialouge between Rama and Ravan and, on the other, gods riding their chariots in the sky look at the scene.

ਕਹੋ ਏਕ ਏਕੰ ; ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰੰ ॥ ਮਿਲੇ ਜੁੱਧ ਜੇਤੇ ; ਸਮੰਤੰ ਲੁੱਝਾਰੰ ॥੩੯੮॥

All the warriors who are fighting in the field can be described singly.

ਬਭੀਛਣ ਬਾਚ ਰਾਮ ਸੋ ॥

Vibhushan's Address to Rama

ਧਨੁੰ ਮੰਡਲਾਕਾਰ ; ਜਾਕੋ ਬਿਰਾਜੈ ॥
ਸਿਰੰ ਜੈਤਪਤ੍ਰੰ ; ਸਿਤੰ ਛੱਤ੍ਰ ਛਾਜੈ ॥

O Master, the one who holds a circular bow and above whose head shines the white umbrella and

ਰਥੰ ਬੇਸਟਤੰ ; ਬਿਯਾਘ੍ਰ ਚਰਮੰ ਅਭੀਤੰ ॥
ਤਿਸੈ ਨਾਥ ਜਾਨੋ ; ਹਠੀ ਇੰਦ੍ਰ ਜੀਤੰ ॥੩੯੯॥

who sits fearless in the chariot is the stubborn Indrajeet.

ਨਹੇ ਪਿੰਗ ਬਾਜੀ ; ਰਥੰ ਜੇਨ ਸੋਭੈਂ ॥
ਮਹਾਂ ਕਾਇ ਪੇਖੇ ; ਸਬੈ ਦੇਵ ਛੋਭੈਂ ॥

The one whose chariot is led by brown horses and whose huge body causes fear even among the gods and

ਹਰੇ ਸਰਬ ਗਰਬੰ ; ਧਨੰਪਾਲ ਦੇਵੰ ॥
ਮਹਾਂ ਕਾਇ ਨਾਮਾ ; ਮਹਾਂਬੀਰ ਜੇਵੰ ॥੪੦੦॥

who has humiliated all the gods is the warrior known by the name of Mahakaya (Kumbhkaran).

ਲਗੇ ਮਯੂਰ ਬਰਣੰ ; ਰਥੰ ਜੇਨ ਬਾਜੀ ॥ (ਮਊਰ ਬੋਲੋ)
ਬਕੈ ਮਾਰ ਮਾਰੰ ; ਤਜੈ ਬਾਣ ਰਾਜੀ ॥
ਮਹਾਂ ਜੁੱਧ ਕੋ ਕਰ ; ਮਹੋਦਰ ਬਖਾਨੋ ॥
ਤਿਸੈ ਜੁੱਧ ਕਰਤਾ ; ਬਡੋ ਰਾਮ ਜਾਨੋ ॥੪੦੧॥

The one whose chariot is led by peacock coloured horses andwho shoots arrows like rain crying 'kill ! kill !' is, O Rama, Mahodar, and he should also be considered a great warrior

ਲਗੇ ਮੁਖਕੰ ਬਰਣ ; ਬਾਜੀ ਰਥੇਸੰ ॥
ਹਸੈ ਪਉਨ ਕੇ ਗਉਨ ਕੋ ; ਚਾਰ ਦੇਸੰ ॥

The one whose chariot is led by white horses which laugh at the wind for their fast pace and

ਧਰੇ ਬਾਣ ਪਾਣੰ ; ਕਿਧੋ ਕਾਲ ਰੂਪੰ ॥
ਤਿਸੈ ਰਾਮ ਜਾਨੋ ; ਸਹੀ ਦਈਤ ਭੂਪੰ ॥੪੦੨॥

who, with arrows in hand, looks like death itself should, O Rama, be taken as king of demons, Ravan.

ਫਿਰੈ ਮੋਰ ਪੁੱਛੰ ; ਢੁਰੈ ਚਉਰ ਚਾਰੰ ॥
ਰੜੈ ਕਿੱਤ ਬੰਦੀ ; ਅਨੰਤੰ ਅਪਾਰੰ ॥

He over whose head is swayed the fly-whisk of peacock feathers and in front of whom stand numerous people to pay their obeisance and

ਰਥੰ ਸੁਵਰਣ ਕੀ ; ਕਿੰਕਣੀ ਚਾਰੁ ਸੋਹੈਂ ॥
ਲਖੇ ਦੇਵ ਕੰਨਿਆਂ ; ਮਹਾਂ ਤੇਜ ਮੋਹੈ ॥੪੦੩॥

whose chariot is decorated with golden bells and looking at whom daughters of gods feel enchanted (is Ravan).

ਛਕੇ ਮੱਧ ਜਾ ਕੀ ; ਧੁਜਾ ਸਾਰ ਦੂਲੰ ॥
ਇਹੈ ਦਈਤ ਰਾਜੰ ; ਦੁਰੰ ਦ੍ਰੋਹ ਮੂਲੰ ॥

He whose flag carries the image of lion is demon - king, Ravan, with jealousy for Rama in his heart.

ਲਸੈ ਕ੍ਰੀਟ ਸੀਸੰ ; ਕਸੈ ਚੰਦ੍ਰ ਭਾ ਕੋ ॥
ਰਮਾ ਨਾਥ ਚੀਨੋ ; ਦਸੰ ਗ੍ਰੀਵ ਤਾਕੋ ॥੪੦੪॥

He on whose crown are sun and moon, O Rama, should be recognized as Ravan.

ਦੁਹੂੰ ਓਰਿ ਬੱਜੇ ; ਬਜੰਤ੍ਰੰ ਅਪਾਰੰ ॥ ਮਚੇ ਸੂਰਬੀਰੰ ; ਮਹਾਂ ਸਸਤ੍ਰ ਧਾਰੰ ॥

From both the sides were sounded innumerable trumpets. Warriors began hurling weapons.

ਕਰੈ ਅਤ੍ਰ ਪਾਤੰ ; ਨਿਪਾਤੰਤ ਸੂਰੰ ॥
ਉਠੇ ਮੱਧ ਜੁਧੰ ਕਮੱਧੰ ਕ੍ਰੂਰੰ ॥੪੦੫॥

As the weapons were used, valiant soldiers began to fall.

ਗਿਰੈ ਰੁੰਡ ਮੁੰਡੰ ; ਭੁਸੁੰਡੰ ਅਪਾਰੰ ॥ ਰੁਲੈ ਅੰਗ ਭੰਗੰ ; ਸਮੰਤੰ ਲੁਝਾਰੰ ॥

Slain heads, headless bodies and slain trunks of elephants began to fall.

ਪਰੀ ਕੂਹ ਜੂਹੰ ; ਉਠੇ ਗੱਦ ਸੱਦੰ ॥
ਜਕੈ ਸੂਰਬੀਰੰ ; ਛਕੇ ਜਾਣ ਮੱਦੰ ॥੪੦੬॥

Different limbs of warriors lay dust-laden and in the battlefield were heard many frightening cries. The warriors wandered seemingly under intoxication.

ਗਿਰੇ ਝੂਮਿ ਭੂਮੰ ; ਅਘੂ ਮੇਤਿ ਘਾਯੰ ॥
ਉਠੇ ਸੱਦ ਸੱਦੰ ਚੜੇ ਚਉਪ ਚਾਯੰ ॥

The warriors are wounded, feel dizzy and fall to the ground. They get up again and strike with their maces with double the excitement.

ਜੁਝੇ ਬੀਰ ਏਕੰ ; ਅਨੇਕੰ ਪ੍ਰਕਾਰੰ ॥
ਕਟੇ ਅੰਗ ਜੰਗੰ ; ਰਟੈਂ ਮਾਰ ਮਾਰੰ ॥੪੦੭॥

The valiant soldiers have begun fighting in a variety of ways. Limbs get slayed and fall down, but still they cry 'kill ! kill !'

ਛੁਟੈਂ ਬਾਣ ਪਾਣੰ ; ਉਠੈਂ ਗੱਦ ਸੱਦੰ ॥ ਰੁਲੇ ਝੂਮ ਭੂਮੰ ; ਸੁਬੀਰੰ ਬਿਹੱਦੰ ॥

Frightening sound is caused as the arrows leave the bow. The huge bodied soldiers move in a circle and fall down dead.

ਨਚੇ ਜੰਗ ਰੰਗੰ ; ਤਤੱਥਈ ਤਤੱਥਿਯੰ ॥
ਛੁਟੈ ਬਾਜ ਰਾਜੀ ; ਫਿਰੈ ਛੂਛ ਹੱਥਿਯੰ ॥੪੦੮॥

Everybody in the battle seems to be dancing on the musical tune of battle. Some become devoid of weapons when hit by the arrows, and they wander about.

ਗਿਰੇ ਅੰਕੁਸੰ ਬਾਰੁਣੰ ; ਬੀਰ ਖੇਤੰ॥
ਨਚੇ ਕੰਧ ਹੀਣੰ ; ਕਬੰਧੰ ਅਚੇਤੰ ॥

Spears that kill the warriors are hurled. Unconscious headless bodies are dancing in the field.

ਭਰੈਂ ਖੇਚਰੀ ਪੱਤ੍ਰ ; ਚਉਸਠ ਚਾਰੀ ॥
ਚਲੇ ਸਰਬ ਆਨੰਦਿ ਹੁਐ ਮਾਸਹਾਰੀ ॥੪੦੯॥

Sixty-four *yoginis* have filled their vessel with blood. All those flesh-eater (animals) wander about in bliss.

ਗਿਰੇ ਬੰਕੁੜੇ ਬੀਰ ਬਾਜੀ ਸੁਦੇਸੰ ॥ ਪਰੇ ਪੀਲਵਾਨੰ ; ਛੁਟੇ ਚਾਰ ਕੇਸੰ ॥

Handsome warriors and quality-bred horses fall down. On the other side lie dead the drivers of elephants, with their hair loose.

ਕਰੈ ਪੈਜ ਵਾਰੰ ; ਪ੍ਰਚਾਰੰਤ ਬੀਰੰ ॥
ਉਠੈ ਸ੍ਰੋਣ ਧਾਰੰ ; ਅਪਾਰੰ ਹਮੀਰੰ ॥੪੧੦॥

Warriors attack the enemy with full force. Consequently, a stream of blood flows.

ਛੁਟੈਂ ਚਾਰਿ ਚਿਤ੍ਰੰ ; ਬਚਿਤ੍ਰੰਤ ਬਾਣੰ ॥ ਚਲੇ ਬੈਠ ਕੈ ; ਸੂਰਬੀਰੰ ਬਿਮਾਣੰ ॥ (ਬਚਿਤ-ਰੰਤ ਬੋਲੋ)

The arrows pierce through bodies, seemingly making beautiful paintings. At the same time they make the warriors board the chariots of death.

ਗਿਰੇ ਬਾਰੁਣੰ ; ਬਿੱਥਰੀ ਲੁੱਥ ਜੁੱਥੰ ॥
ਖੁਲੇ ਸੁਰਗ ਦੁਆਰੰ ; ਗਏ ਬੀਰ ਅਛੁਥੰ ॥੪੧੧॥

As the arrows began to be shot, soldiers lay dead in heaps and doors of heaven have been opened for these warriors.

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਇਹ ਬਿਧਿ ਹਤ ਸੈਨਾ ਭਈ ; ਰਾਵਣ ਰਾਮ ਬਿਰੁੱਧ ॥

Thus was annihilated the army that fought against Rama.

ਲੰਕ ਬੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਭਯੋ ; ਦਸ ਸਿਰ ਮਹਾਂ ਸਕ੍ਰੁੱਧ ॥੪੧੨॥

On hearing this, Ravan, who sat within the beautiful fort of Lanka became furious.

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ ॥

Bhujang Prayat Chhand

ਤਬੈ ਮੁੱਕਲੇ ਦੂਤ ਲੰਕੇਸ ਅੱਪੰ ॥ ਮਨੰ ਬਚ ਕਰਮੰ ਸਿਵੰ ਜਾਪ ਜੱਪੰ ॥

At that moment Ravan concentrated in thought, speech and action on Shiva and sent his messengers (to Kumbhkaran).

ਸਬੈ ਮੰਤ੍ਰ ਹੀਣੰ ; ਸਮੈ ਅੰਤ ਕਾਲੰ ॥
ਭਜੋ ਏਕ ਚਿੱਤੰ ; ਸੁ ਕਾਲੰ ਕ੍ਰਿਪਾਲੰ ॥੪੧੩॥

They were all devoid of any supernatural power and apprehending their end so imminent, they recited the name of benevolent One.

ਰਥੀ ਪਾਇਕੰ ; ਦੰਤ ਪੰਤੀ ਅਨੰਤੰ ॥ ਚਲੇ ਪੱਖਰੇ ; ਬਾਜ ਰਾਜੰ ਸੁਭੰਤੰ ॥

Armoured warriors set out on foot, on horses, on elephants and on chariots.

ਧਸੇ ਨਾਸਕਾ ਸ੍ਰੋਨ ; ਮੱਝੰ ਸੁ ਬੀਰੰ ॥
ਬੱਜੇ ਕਾਨਰੇ ; ਡੰਕ ਡਉਰੂ ਨਫੀਰੰ ॥੪੧੪॥

All of them entered into the ears and nostrils of Kumbhkaran. They began beating tabors and other drums.

ਬਜੇ ਲਾਗ ਬਾਦੰ ਨਿਨਾਦੰਤਿ ਵੀਰੰ ॥ ਉਠੈ ਗੱਦ ਸੱਦੰ ਨਿਨੱਦੰ ਨਫੀਰੰ ॥ (ਨਿ-ਨਾਦੰਤਿ)

Many instruments were played and many drums were beaten; they shouted to wake him up.

ਭਏ ਆਕੁਲੰ ਬਿਆਕਲੰ ; ਛੋਰਿ ਭਾਗਿਅੰ ॥
ਬਲੀ ਕੁੰਭਕਾਨੰ ਤਊ ; ਨਾਹਿ ਜਾਗਿਅੰ ॥੪੧੫॥

They felt distressed and fled away. Valiant Kumbhkaran did not wake up.

ਚਲੇ ਛਾਡਿ ਕੈ ; ਆਸ ਪਾਸੰ ਨਿਰਾਸੰ ॥
ਭਏ ਭ੍ਰਾਤਕੇ ਜਾਗਬੇ ਤੇ ; ਉਦਾਸੰ ॥

Finding themselves unable to wake him up, they left him in disappointment. Everybody was sad at (Ravan's) brother not waking up.

ਤਬੈ ਦੇਵ ਕੰਨਿਆ ; ਕਰਜੋ ਗੀਤ ਗਾਨੰ ॥
ਉਠਜੋ ਦੇਵ ਦੋਖੀ ; ਗਦਾ ਲੀਸ ਪਾਨੰ ॥੪੧੬॥

Then many nymphs sang melodies. At this the enemy of gods got up and took up a mace in hand.

ਕਰੋ ਲੰਕ ਦੇਸੰ ਪ੍ਰਵੇਸੰਤਿ ਸੂਰੰ ॥ ਬਲੀ ਬੀਸਬਾਹੰ ਮਹਾਂ ਸਸਤ੍ਰ ਪੂਰੰ ॥

The valiant warrior entered Lanka where was seated the 20-armed Ravan, fully armed.

ਕਰੈ ਲਾਗ ਮੰਤ੍ਰੰ ਕੁਮੰਤ੍ਰੰ ਬਿਚਾਰੰ ॥
ਇਤੈ ਉਚਰੇ ਬੈਣ ਭ੍ਰਾਤੰ ਲੁਝਾਰੰ ॥੪੧੭॥

They together held a conference and discussed the war situation

ਜਲੰ ਗਾਗਰੀ ; ਸਪਤ ਸਾਹੱਸ੍ਰ ਪੂਰੰ ॥ ਮੁਖੰ ਪੁੱਛ ਲਜੋ ; ਕੁੰਭਕਾਨੰ ਕਰੂਰੰ ॥

Seven hundered urns of water were fully consumed by cruel Kumbhkaran to wash his face.

ਕੀਯੋ ਮਾਸਹਾਰੰ ; ਮਹਾ ਮੱਦਜ ਪਾਨੰ ॥
ਉਠਜੋ ਲੈ ਗਦਾ ਕੋ ; ਭਰਜੋ ਵੀਰ ਮਾਨੰ ॥੪੧੮॥

He drank a lot of liquor and ate meat. Then the proud warrior got up, took mace in hand and left.

ਭਜੀ ਬਾਂਨਰੀ ; ਪੇਖਿ ਸੈਨਾ ਅਪਾਰੰ ॥ ਤ੍ਰਸੇ ਜੂਥ ਪੈ ਜੂਥ ; ਜੋਧਾ ਜੁਝਾਰੰ ॥

Seeing him the huge monkey army fled and hordes of gods frightened.

ਉਠੈ ਗੱਦ ਸੱਦੰ ; ਨਿਨੱਦੰਤਿ ਵੀਰੰ ॥(ਨਿ-ਨੱਦੰਤ ਬੋਲੋ)
ਫਿਰੈ ਰੁੰਡ ਮੁੰਡੰ ; ਤਨੰ ਤੱਛ ਤੀਰੰ ॥੪੧੯॥

Innumerable warriors got up and made loud thunder. Bodies badly bruised by arrows were seen wandering.

ਗਿਰੇ ਮੁੰਡ ਤੁੰਡੰ ; ਭਸੁੰਡੰ ਗਜਾਨੰ ॥ ਫਿਰੈਂ ਰੁੰਡ ਮੁੰਡੰ ; ਸੁ ਝੁੰਡੰ ਨਿਸਾਨੰ ॥

The trunks of elephants are getting slain and they fall down. Both humans and flags have their tops slain.

ਰੜੈ ਕੰਕ ਬੰਕੰ ; ਸੱਸੰ ਕੰਤ ਜੋਧੰ ॥
ਉਠੀ ਕੂਹ ਜੂਹੰ ; ਮਿਲੇ ਸੈਣ ਕ੍ਰੋਧੰ ॥੪੨੦॥

Well-bred horses die and powerful soldiers leave sighs. Throughout the field there is complete chaos.

ਝਿਮੀ ਤੇਗ ਤੇਜੰ ; ਸਰੋਸੰ ਪ੍ਰਹਾਰੰ ॥ ਖਿਮੀ ਦਾਮਨੀ ; ਜਾਨੁ ਭਾਦੋ ਮਝਾਰੰ ॥

The shining swords sparkle and strike and it seems as if it were lightening in the month of Bhadon (August-September).

ਹਸੇ ਕੰਕ ਬੰਕੰ ; ਕਸੇ ਸੂਰ ਵੀਰੰ ॥
ਢਲੀ ਢਾਲ ਮਾਲੰ ; ਸ ਸੁਭੇ ਤੱਛ ਤੀਰੰ ॥੪੨੧॥

Horses neigh for their warriors-riders : they have shields dangling down and are bruised by arrows.

ਬਿਰਾਜ ਛੰਦ ॥

Biraj Chhand

ਹੱਕ ਦੇਬੀ ਕਰੰ ॥ ਸੱਦ ਭੈਰੋ ਰਰੰ ॥

The goddess Kali is invoked. Bhairav is also called for.

ਚਾਵਡੀ ਚਿੰਕਰੰ ॥ ਡਾਕਣੀ ਡਿੰਕਰੰ ॥੪੨੨॥

The vultures cause noise and *dakinis* belch (as they drank blood to their fill) :

ਪੱਤ੍ਰ ਜੁੱਗਣ ਭਰੰ ॥ ਲੁੱਥ ਬਿਥੁੱਥਰੰ ॥

The *yoginis* filled (with blood) their bowls (made of skull). Dead bodies lie scattered.

ਸੱਮੁਹੇ ਸੰਘਰੰ ॥ ਹੂਹ ਕੂਹੰ ਭਰੰ ॥੪੨੩॥

Hordes are being slaughtered. There are cries and chaos all around.

ਅੱਛਰੀ ਉਛਰੰ ॥ ਸਿੰਧੁਰੇ ਸਿੰਧਰੰ ॥

Nymphs began to dance. So began intoxicated elephants with verimillion pasted on foreheads.

ਮਾਰ ਮਾਰੁੱਚਰੰ ॥ ਬੱਜ ਗੱਜੇ ਸਰੰ ॥੪੨੪॥

Trumpets began to be blown. Sounds of arrows and of ‘kill ! kill !’ were heard.

ਬਿਰਾਜ ਛੰਦ ॥
ਉੱਝਰੇ ਲੁਝਰੰ ॥ ਝੁੱਮਰੇ ਜੁੱਝਰੰ ॥

The warriors are engaged (in fighting). Valiant soldiers die fighting.

ਬੱਜੀਯੰ ਡੰਮਰੰ ॥ ਤਾਲਣੋ ਤੁੰਬਰੰ ॥੪੨੫॥

Tabors are sounded and tamburas (guitars) were played.

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ ॥

Rasaval Chhand

ਪਰੀ ਮਾਰ ਮਾਰੰ ॥ ਮੰਡੇ ਸਸਤ੍ਰ ਧਾਰੰ ॥

Weapons were struck. Many were slain.

ਰਟੈ ਮਾਰੁ ਮਾਰੰ ॥ ਤੁਟੈ ਖੱਗ ਧਾਰੰ ॥੪੨੬॥

Many shouted ‘kill ! kill !’. Edges of swords became blunt.

ਉਠੈ ਛਿੱਛ ਅਪਾਰੰ ॥ ਬਹੈ ਸ੍ਰੋਣ ਧਾਰੰ ॥

Blood got sprinkled and flowed in a current.

ਹਸੈ ਮਾਸ ਹਾਰੰ ॥ ਪੀਐ ਸ੍ਰੋਣ ਸਜਾਰੰ ॥੪੨੭॥

The meat-eating animals laughed. Jackals drank blood.

ਗਿਰੈ ਚਉਰ ਚਾਰੰ ॥ ਭਜੇ ਏਕ ਹਾਰੰ ॥

Beautiful fly-whisks fell down. Many fled concedig defeat.

ਰਟੈ ਏਕ ਮਾਰੰ ॥ ਗਿਰੇ ਸੂਰ ਸੁਆਰੰ ॥੪੨੮॥

On the other side, sounds of 'kill ! kill !' continued to rise up and many warriors horsemen fell dead.

ਚਲੇ ਏਕੁ ਸੁਆਰੰ ॥ ਪਰੇ ਏਕ ਬਾਰੰ ॥

On the other side many horsemen set out together and made the attack.

ਬਡੋ ਜੁੱਧ ਪਾਰੰ ॥ ਨਿਕਾਰੇ ਹਥਜਾਰੰ ॥੪੨੯॥

They took up their weapons and gave a ferocious fight.

ਕਰੈ ਏਕ ਵਾਰੰ ॥ ਲਸੈ ਖੱਗ ਧਾਰੰ ॥

When the swords are raised to strike a blow, their edges shine beautifully.

ਉਠੈ ਅੰਗਿਆਰੰ ॥ ਲਖੈ ਬਜੋਮ ਚਾਰੰ ॥੪੩੦॥

Sparkles arose as swords hit each other and it seemed as if gods from heaven looked down.

ਸੁ ਪੈਜੰ ਪ੍ਰਚਾਰੰ ॥ ਮੰਡੇ ਅਸਤ੍ਰ ਧਾਰੰ ॥

Whosoever the warriors attack is killed by the sharp edge of the weapons.

ਕਰੈਂ ਮਾਰ ਮਾਰੰ ॥ ਇਕੇਕੰ ਪਚਾਰੰ ॥੪੩੧॥

Cries of 'kill ! kill !' go on and the valiant soldiers challenge one another.

ਮਹਾਂ ਬੀਰ ਜੁੱਟੈਂ ॥ ਸਰੰ ਸੰਜ ਫੁੱਟੈਂ ॥

Warriors strike at one another, and armours are broken apart.

ਤੜੰਕਾਰ ਛੁੱਟੈਂ ॥ ਝੜੰਕਾਰ ਉੱਠੈਂ ॥੪੩੨॥

Arrows are shot at a fast pace and this caused a swishing sound.

ਸਰੰਧਾਰ ਬੁੱਠੈਂ ॥ ਜੁੱਗੰ ਜੁੱਧ ਜੁੱਠੈਂ ॥

Arrows are rained; it seems as if both the worlds were engaged in fighting.

ਰਣੰ ਰੋਸੁ ਰੁੱਠੈਂ ॥ ਇਕੰ ਏਕ ਕੁੱਠੈਂ ॥੪੩੩॥

In the field, soldiers fume at and slay one another.

ਢਲੀਢਾਲ ਢੁੱਠੈਂ ॥ ਅਰੰ ਫਉਜ ਫੁੱਟੈਂ ॥

The fallen shields are being picked and the enemy army is getting thin.

ਕਿ ਨੇਜੇ ਪਲੱਟੈ ॥ ਚਮਤਕਾਰ ਉੱਠੈ ॥੪੩੪॥

Spears are thrust and swayed and cause miracles.

ਕਿਤੇ ਭੂਮਿ ਲੁੱਠੈਂ ॥ ਗਿਰੇ ਏਕ ਉਠੈਂ ॥
ਰਣੰ ਫੇਰਿ ਜੁੱਟੈਂ ॥ ਬਹੇ ਤੇਗ ਤੁੱਟੈਂ ॥੪੩੫॥

Many have fallen on ground. Many of the fallen are getting up and engage themselves in the battle and strike the swords

ਮਚੇ ਵੀਰ ਵੀਰੰ ॥ ਧਰੇ ਵੀਰ ਚੀਰੰ ॥

Each warrior is fighting a duel with the other.

ਕਰੈ ਸਸਤ੍ਰ ਪਾਤੰ ॥ ਉਠੈ ਅਸਤ੍ਰ ਘਾਤੰ ॥੪੩੬॥

Soldiers are being slain. Weapons are falling and many are being injured.

ਇਤੈਂ ਬਾਨ ਰਾਜੰ ॥ ਉਤੈ ਕੁੰਭ ਕਾਜੰ ॥

This side arrows are being shot, and on the other Kumbhkaran is doing his jobs.

ਕਰਜੋ ਸਾਲ ਪਾਤੰ ॥ ਗਿਰਜੋ ਵੀਰ ਭ੍ਰਾਤੰ ॥੪੩੭॥

At last Ravan's brother (Kumbhkaran) was felled like the *sal* tree.

ਦੋਊ ਜਾਂਘ ਫੂਟੀ ॥ ਰਤੰ ਧਾਰ ਛੂਟੀ ॥

Both of his thighs were wounded, and blood sprinkled out.

ਗਿਰੇ ਰਾਮ ਦੇਖੇ ॥ ਬਡੇ ਦੁਸਟ ਲੇਖੇ ॥੪੩੮॥

Rama saw him falling. Many other demons were also seen as dead.

ਕਰੀ ਬਾਣ ਬਰਖੰ ॥ ਭਰਜੋ ਸੈਨ ਹਰਖੰ ॥

Rama rained arrows and the monkey-army felt elated.

ਹਣੇ ਬਾਣ ਤਾਣੰ ॥ ਝਿਣਜੋ ਕੁੰਭਕਾਣੰ ॥੪੩੯॥

He shot one arrow with full strength that killed Kumbhkaran.

ਭਏ ਦੇਵ ਹਰਖੰ ॥ ਕਰੀ ਪੁਹਪ ਬਰਖੰ ॥

The gods were pleased and they showered flowers.

ਸੁਣਜੋ ਲੰਕ ਨਾਥੰ ॥ ਹਣੇ ਭੂੰਮ ਮਾਥੰ ॥੪੪੦॥

When the king of Lanka (Ravan) heard this, he crashed his forehead on the ground.

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਿਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਰਾਮ ਵਤਾਰ ਕੁੰਭ ਕਰਨ ਬਧਹਿ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤ ਮਸਤੁ ॥

Thus concludes the chapter on the killing of Kumbhkaran in "Rama Avtar" in the *Bachitra Natak*.

ਅਥ ਤ੍ਰਿਮੁੰਡ ਜੁਧ ਕਥਨੰ ॥

Now begins the account of battle with Trimund.

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ ॥

Rasaval Chhand

ਪਠਜੋ ਤੀਨ ਮੁੰਡੰ ॥ ਚਲਜੋ ਸੈਨ ਝੁੰਡੰ ॥

Now Ravan summoned Trimund who (follwing royal instructions) left with his army.

ਕ੍ਰਿਤੀ ਚਿਤ੍ਰ ਜੋਧੀ ॥ ਮੰਡੇ ਪਰਮ ਕ੍ਰੋਧੀ ॥੪੪੧॥

He was as handsome as a painting and highly wrathfull.

ਬਕੈਂ ਮਾਰੁ ਮਾਰੰ ॥ ਤਜੈ ਬਾਣ ਧਾਰੰ ॥

They cried 'kill ! kill !' and shot arrows continuously.

ਹਨੂਮੰਤ ਕੋਪੇ ॥ ਰਣੰ ਪਾਇ ਰੋਪੇ ॥੪੪੨॥

Hanuman was enraged and he transfixed his foot in the field.

ਅਸੰ ਛੀਨ ਲੀਨੋ ॥ ਤਿਸੀ ਕੰਠਿ ਦੀਨੋ ॥

Hanuman snatched Trimund's sword and cut his head off.

ਹਨਜੋ ਖਸਟ ਨੈਣੰ ॥ ਹਸੇ ਦੇਵ ਗੈਣੰ ॥੪੪੩॥

Thus was killed ther demon with six eyes. The gods in heaven laughed.

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਰਾਮ ਵਤਾਰ ਤ੍ਰਿਮੁੰਡ ਬਧਹ ਧਜਾਇ ਸਮਾਪਤ ਮਸਤ ॥

Thus concludes the chapter on killing of Trimund in "Rama Avtar" in the *Bachitra Natak*.

ਅਥ ਮਹੋਦਰ ਮੰਤ੍ਰੀ ਜੁੱਧ ਕਥਨੰ ॥

Now begins the account of battle with Mahodar, the Minister

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ ॥

Rasaval Chhand

ਸੁਣਜੋ ਲੰਕਨਾਥੰ ॥ ਧੁਣੇ ਸਰਬ ਮਾਥੰ ॥

ਕਰਜੋ ਮਦ ਪਾਣੰ ॥ ਭਰੇ ਬੀਰ ਮਾਣੰ ॥੪੪੪॥

When the king of Lanka heard this (the route of his warrior), he shook all his ten heads in agony. He drank liquor and felt full of pride.

ਮਹਿਖੁਆਸ ਕਰਖੈਂ ॥ ਸਰੰਧਾਰ ਬਰਖੈਂ ॥

The sound of stretching of bows was heard. Arrows were shot like rain-fall.

ਮਹੋਦ੍ਰਾਦ ਵੀਰੰ ॥ ਹਠੇ ਖੱਗ ਧੀਰੰ ॥੪੪੫॥

Mahodar and other warriors also took the field with swords in hand.

ਮੋਹਣੀ ਛੰਦ ॥

Mohani Chhand

ਢਲਹੱਲ ਸੁਢੱਲੀ ਢੋਲਾਣੰ ॥ ਰਣ ਰੰਗ ਅਭੰਗ ਕਲੋਲਾਣੰ ॥

Shields were struck and sounded like drums. The tumult of the battle was heard.

ਭਣਣੰਕ ਸੁ ਨੱਦੰ ਨਾਫੀਰੰ ॥ ਬਰਣੰ ਸੁ ਬੱਜੇ ਮੱਜੀਰੰ ॥੪੪੬॥

Trumpets were blown and different kinds of cymbals were also sounded.

ਭਰਣੰਕ ਸੁ ਭੇਰੀ ਘੋਰਾਣੰ ॥ ਜਣ ਸਾਵਣ ਭਾਦੋ ਮੋਰਾਣੰ ॥

Kettle-drums were sounded as the peacocks during the months of Savan (June-July) and Bhadon (July-August) sing aloud.

ਉਛਲੀਏ ਪ੍ਰਖਰੇ ਪਾਵੰਗੰ ॥ ਮੱਚੇ ਜੁੱਝਾਰੇ ਜੋਧੰਗੰ ॥੪੪੭॥

Horses covered in armours jumped in the field and warriors got engaged in fighting.

ਸਿੰਧੁਰੀਏ ਸੁੰਡੀ ਦੰਤਾਲੇ ॥ ਨੱਚੇ ਪੱਖਰੀਏ ਮੁੱਛਾਲੇ ॥

Elephants with long trunks and teeth wandered intoxicated. Warriors with heavy moustaches danced.

ਉਰੜੀਏ ਸਰਬੰ ਸੈਣਾਯੰ ॥ ਦੇਖੰਤ ਸੁ ਦੇਵੰ ਗੈਣਾਯੰ ॥੪੪੮॥

There was tumult throughout the forces and gods in the sky looked at them.

ਝੱਲੈ ਅਵਝੜੀਯੰ ਉਝਾੜੰ ॥ ਰਣਿ ਉਠੈ ਬੈਹੈਂ ਬੱਬਾੜੰ ॥

The seemingly invincible warriors are now falling down. Drenched in blood they get up again (to fight).

ਘੈ ਘੁੱਮੇ ਘਾਯੰ ਅੱਘਾਯੰ ॥ ਭੂਅ ਡਿੱਗੇ ਅੱਧੋ ਅੱਧਾਯੰ ॥੪੪੯॥

The wounded soldiers feel dizzy and circle around and finally fall prostrate on the ground.

ਰਿਸ ਮੰਡੈ ਛੰਡੈ ਅਉ ਛੰਡੈ ॥ ਹਠਿ ਹੱਸੈ ਕਸੈ ਕੋ ਅੰਡੈ ॥

They shot arrows repeatedly. They stretch bows with determination and a smile.

ਰਿਸਿ ਬਾਹੈਂ ਗਾਹੈਂ ਜੋਧਾਣੰ ॥ ਰਣਿ ਰੋਹੈਂ ਜੋਹੈਂ ਕ੍ਰੋਧਾਣੰ ॥੪੫੦॥

In rage they kill the warriors and in consequence enrage other warriors.

ਰਣਿ ਗੱਜੈ ਸੱਜੈ ਸਾਸਤ੍ਰਾਣੰ ॥ ਧਨੁ ਕਰਖੈਂ ਬਰਖੈਂ ਅਸਤ੍ਰਾਣੰ ॥

Warriors equipped with arms thunder in the field. They stretch bows and shoot arrows like rainfall.

ਦਲ ਗਾਹੈਂ ਬਾਹੈਂ ਹਥਿਯਾਰੰ ॥ ਰਣ ਰੁੱਝੈ ਲੁੱਝੈ ਲੁੱਝਾਰੰ ॥੪੫੧॥

They swing the weapons and kill the opponents. They are thus engaged in the field.

ਭਟ ਭੇਦੇ ਛੇਦੇ ਬਰਮਾਯੰ ॥ ਭੂਅ ਡਿੱਗੇ ਚਉਰੰ ਚਰਮਾਯੰ ॥

Warriors are being killed breaking their armours. They lie dead on ground along with their shields and fly-whisks.

ਉਘੇ ਜਣ ਨੇਜੇ ਮਤਵਾਲੇ ॥ ਚਲੇ ਜਯੋਂ ਰਾਵਲ ਜੱਟਾਲੇ ॥੪੫੨॥

Warriors move with raised long spears as *yogis* with matted hair, belonging to Raval sect, move in a herd.

ਹੱਠੇ ਤਰਵਾਰੀਏ ਹੰਕਾਰੰ ॥ ਮੱਚੇ ਪੱਖਰੀਏ ਸੂਰਾਰੰ ॥

The proud soldiers holding swords are adamant. The enemies of gods cause much tumult.

ਅੱਕੁੜਿਯੰ ਵੀਰੰ ਐਠਾਲੇ ॥ ਤਨ ਸੋਹੇ ਪੱਤ੍ਰੀ ਪੱਤ੍ਰਾਲੇ ॥੪੫੩॥

The warriors standing on toes look splendid. Their bodies covered under iron armour look beautiful.

ਨਵ ਨਾਮਕ ਛੰਦ ॥

Nav Namak Chhand

ਤਰਭਰ ਪਰ ਸਰ ॥ ਨਿਰਖਤ ਸੁਰ ਨਰ ॥

Arrows are being shot quickly. Both humans and gods see this.

ਹਰਪੁਰ ਪੁਰਸੁਰ ॥ ਨਿਰਖਤ ਬਰ ਨਰ ॥੪੫੪॥

The entire sky is covered with arrows. All are seeing it.

ਬਰਖਤ ਸਰ ਬਰ ॥ ਕਰਖਤ ਧਨ ਕਰ ॥

Arrows are showered. Bows are stretched and

ਪਰਹਰ ਪੁਰ ਕਰ ॥ ਨਿਰਖਤ ਬਰ ਨਰ ॥੪੫੫॥

arrows shot with full strength. All see this.

ਸਰਬਰ ਧਰ ਕਰ ॥ ਪਰਹਰ ਪੁਰ ਸਰ ॥

The best of arrows are taken in hand and shot by stretching the bow full strength.

ਪਰਖਤ ਉਰ ਨਰ ॥ ਨਿਸਰਤ ਉਰ ਧਰ ॥੪੫੬॥

These arrows test the human chests and pierce through them.

ਉਝਰਤ ਜੁੱਝ ਕਰ ॥ ਬਿਝੁਰਤ ਜੁੱਝ ਨਰ ॥

Warriors fight and (finally) fall down. They fight and feel happy (for not missing the target).

ਹਰਖਤ ਮਸਹਰ ॥ ਬਰਖਤ ਸਿਤ ਸਰ ॥੪੫੭॥

Meat-eater birds and animals are happy. Arrows are shot and pass over the heads.

ਝੁਰ ਝਰ ਕਰ ਕਰ ॥ ਡਰ ਡਰ ਧਰਹਰ ॥

They fight, sway the weapons and kill the opponents.

ਹਰ ਬਰ ਧਰ ਕਰ ॥ ਬਿਹਰਤ ਉਠ ਨਰ ॥੪੫੮॥

They hold the best sword in hand and set out to fight in the field.

ਉਚਰਤ ਜਸ ਨਰ ॥ ਬਿਚਰਤ ਧਸਿ ਨਰ ॥

Poeple appreciate as the swords pierce through the bodies of enemies.

ਥਰਕਤ ਨਰਹਰ ॥ ਬਰਖਤ ਭੂਅ ਪਰ ॥੪੫੯॥

The killer-swords shake in their hands and many a time strike the ground.

ਤਿਲਕੜੀਆ ਛੰਦ ॥

Tilakaria Chhand

ਚਟਾਕ ਚੋਟੈ ॥ ਅਟਕ ਓਟੈ ॥

Swords strike and shields bear it.

ਝੜਾਕ ਝਾੜੈ ॥ ਤੜਾਕ ਤਾੜੈ ॥੪੬੦॥

The weapons get clanked and struck on target.

ਫਿਰੰਤ ਹੂਰੰ ॥ ਬਰੰਤ ਸੂਰੰ ॥ ਰਣੰਕ ਜੋਹੰ ॥ ਉਠੰਤ ਕ੍ਰੋਹੰ ॥੪੬੧॥

Houris wander in the field and 'marry' the warriors. They look at the sight, and the warriors fight with added rage.

ਭਰੰਤ ਪੱਤ੍ਰੰ ॥ ਤੁਟੰਤ ਅਤ੍ਰੰ ॥

Skull-bowls (of *yoginis*) are filled with blood. Weapons (strike against one another and) are broken.

ਝੜੰਤ ਅਗਨੰ ॥ ਜਲੰਤ ਜਗਨੰ ॥੪੬੨॥

As a result sparks of fire rise, and the entire world is burnt in this fire.

ਤੁਟੰਤ ਖੋਲੰ ॥ ਜੁਟੰਤ ਟੋਲੰ ॥

Warriors fight. Armours are broken.

ਖਿਮੰਤ ਖੱਗੰ ॥ ਉਠੰਤ ਅੱਗੰ ॥੪੬੩॥

Swords strike the shields, and sparks of fire rise.

ਚਲੰਤ ਬਾਣੰ ॥ ਰੁਕੰ ਦਿਸਾਣੰ ॥

Arrows are shot in all directions.

ਪਪਾਤ ਸਸਤ੍ਰੰ ॥ ਅਘਾਤ ਅਸਤ੍ਰੰ ॥੪੬੪॥

Weapons are swung and struck by both the sides.

ਖਹੰਤ ਖੱਤ੍ਰੀ ॥ ਭਿਰੰਤ ਅੱਤ੍ਰੀ ॥

The *kshatris* engage in fighting and clash weapons.

ਬੁਠੰਤ ਬਾਣੰ ॥ ਖਿਵੈ ਕ੍ਰਿਪਾਣੰ ॥੪੬੫॥

Arrows are shot. Swords strike.

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਲੁੱਥ ਜੁੱਥ ਬਿੱਥੁਰ ਰਹੀ ; ਰਾਵਣ ਰਾਮ ਬਿਰੁੱਧ ॥

In this battle between Ram and Ravan dead bodies lay scattered in the field.

ਹਤਜੋ ਮਹੋਦਰ ਦੇਖ ਕਰਿ; ਹਰਅਰ ਫਿਰਿਯੋ ਸੁ ਕ੍ਰੱਧ ॥੪੬੬॥

Seeing Mahodar falling dead, Indra's enemy (Meghnath) became enraged.

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਿਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ ਰਾਮ ਅਵਤਾਰ ਮਹੋਦਰ ਮੰਤ੍ਰੀ ਬਧਹਿ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤ ਮਸਤੁ ॥

Thus concludes the chapter on the killing of Mahodar, the Minister, in "Rama Avtar" in the *Bachitra Natak*.

ਅਥ ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ ਜੁੱਧ ਕਥਨੰ ॥

Now begins the account of battle with Indrajeet

ਸਿਰਖਿੰਡੀ ਛੰਦ ॥

Sirkhindi Chhand

ਜੁੱਟੇ ਵੀਰ ਜੁੱਝਾਰੇ ; ਧੱਗਾਂ ਵੱਜੀਆਂ ॥
Drums were beaten and the warriors came face to face with each other.

ਬੱਜੇ ਨਾਦ ਕਰਾਰੇ ; ਦਲਾਂ ਮੁਸਾਹਦਾ ॥
After the inspection of forces, trumpets were blown aloud.

ਲੁੱਝੇ ਕਾਰਣਯਾਰੇ ਸੰਘਰ ਸੂਰਮੇ ॥ (ਕਾਰਣਿਆਰੇ ਬੋਲੋ)
The warriors got engaged in the battle.

ਵੁੱਠੇ ਜਾਣੁ ਡਰਾਰੇ ; ਘਣੀਅਰ ਕੈਬਰੀ ॥੪੬੭॥
Arrows are shot in plenty and they seem to look like frightening dark clouds in the sky.

ਵੱਜੇ ਸੰਗਲੀਆਲੇ ਹਾਠਾਂ ਜੁੱਟੀਆਂ ॥
Huge drums were sounded and the armies clashed against each other.

ਖੇਤਿ ਬਹੇ ਮੁੱਛਾਲੇ ਕਹਰ ਤਤਾਰਚੇ ॥
Arrows capable of causing catastrophe were shot in the field.

ਡਿੱਗੇ ਵੀਰ ਜੁੱਝਾਰੇ ਹੂਗਾਂ ਫੁੱਟੀਆਂ ॥
Soldiers fell dead with painful cries.

ਬੱਕੇ ਜਾਣੁ ਮਤਵਾਲੇ ਭੰਗਾਂ ਖਾਇਕੈ ॥੪੬੮॥
Many others also cry challenges as if they were intoxicated.

ਓਰੜ ਏ ਹੰਕਾਰੀ ਧੱਗਾਂ ਵਾਇਕੈ ॥
Proud soldiers sounded drums and moved up front.

ਵਾਹਿ ਫਿਰੇ ਤਰਵਾਰੀ ਸੂਰੇ ਸੂਰਿਆਂ ॥
They swayed swords strongly.

ਵੱਗੇ ਰਤੁ ਝੁਲਾਰੀ ਝਾੜੀ ਕੈਬਰੀ ॥
Blood spouts like water in a rain-water pipe (from the wounds) caused by arrows.

ਪਾਈ ਧੂਮ ਲੁੱਝਾਰੀ ਰਾਵਣ ਰਾਮ ਦੀ ॥੪੬੯॥
This battle between Rama and Ravan became known far and wide.

ਚੋਬੀ ਧਉਸ ਵਜਾਈ ਸੰਘਰੁ ਮੱਚਿਆ ॥
ਬਾਹਿ ਫਿਰੇ ਵੈਰਾਈ ਤੁਰੇ ਤਤਾਰਚੇ ॥
The mace-bearers beat the drums and the fight ensued. Soldiers on fast-paced horses move hither and thither.

ਹੂਰਾਂ ਚਿੱਤ ਵਧਾਈ ਅੰਬਰ ਪੂਰਿਆ ॥
ਜੋਧਿਆਂ ਦੇਖਣ ਤਾਈਂ ਹੂਲੇ ਹੋਈਆ ॥੪੭੦॥

The *houris* got together aspiring to 'marry' the warriors : they covered the entire sky. They approached the field to see the warriors fighting.

ਪਾਧੜੀ ਛੰਦ ॥

Padhari Chhand

ਇੰਦ੍ਰਾਰਿ ਵੀਰ ; ਕੁਪਜੋ ਕਰਾਲ ॥ ਮੁਕਤੰਤ ਬਾਣ ; ਗਹਿ ਧਨੁ ਬਿਸਾਲ ॥

Valiant Indrajeet got enraged, took up his huge bow and began shooting arrows.

ਥਰਕੰਤ ਲੁੱਥ ; ਫਰਕੰਤ ਬਾਹ ॥
ਜੁਝੰਤ ਸੂਰ ; ਅੱਛਰੈ ਉਛਾਹ ॥੪੭੧॥

The warriors' biceps fluttered and many lay dead. The warriors fought and the *houris* felt pleased.

ਚਮਕੰਤ ਚੱਕ੍ਰ ; ਸਰਖੰਤ ਸੇਲ ॥ ਜੁੱਮੇ ਜਟਾਲ ; ਜਣ ਗੰਗਮੇਲ ॥

The *chakras* shone and the spears sparkled. (The soldiers move) as if yogis with matted hair were going to the Kumbh fair.

ਸੰਘਰੇ ਸੂਰ ; ਅੱਘਾਇ ਘਾਇ ॥
ਬਰਖੰਤ ਬਾਣ ; ਚੜਿ ਚਉਪ ਚਾਇ ॥੪੭੨॥

Many warriors were wounded and many killed. Warriors shot arrows with inspiration multiplied four times.

ਸੱਮਲੇ ਸੂਰ ; ਆਹੁਰੇ ਜੰਗ ॥ ਬਰਖੰਤ ਬਾਣ ਬਿਖ ਧਰ ਸੁਰੰਗ ॥

Warriors get alert and engage in fighting. Arrows are shot and act like poisonous snakes.

ਨਭਿ ਹ੍ਵੈ ਅਲੋਪ ; ਸਰ ਬਰਖ ਧਾਰ ॥
ਸਭ ਊਚ ਨੀਚ ; ਕਿੱਨੇ ਸੁਮਾਰ ॥੪੭੩॥

Arrows have overcast the sky. All differences of high and low have vanished (since bodies of all lie in the same ground).

ਸਬ ਸਸਤ੍ਰ ਅੱਸਤ੍ਰ ; ਬਿੱਦਿਆ ਪ੍ਰਬੀਨ ॥
ਸਰ ਧਾਰ ਬਰਖ ; ਸਰਦਾਰ ਚੀਨਿ ॥

All the soldiers are expert in weaponry and they select opponent generals as their target to shoot arrows at them.

ਰਘੁਰਾਜ ਆਦਿ ; ਮੋਹੇ ਸੁਬੀਰ ॥
ਦਲ ਸਹਿਤ ਭੂਮਿ ; ਡਿੱਗੇ ਅਧੀਰ ॥੪੭੪॥

Rama, looking at whom warriors felt charmed, also fell down unconscious along with many of his army.

ਤਬ ਕਹੀ ਦੂਤ ; ਰਾਵਣਹਿ ਜਾਇ ॥
ਕਪਿ ਕਟਕ ਆਜੁ ; ਜੀਤਜੋ ਬਨਾਇ ॥

Then the messengers went up to Ravan to tell him that they have routed the monkey army.

ਸੀਅ ਭਜਹੁ ਆਜੁ ; ਹੁਐ ਕੈ ਨਿਚੀਤ ॥
ਸੰਘਰੇ ਰਾਮ ॥ ਰਣਿ ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ ॥੪੭੫॥

Since Indrajeet had killed Rama in the battle Ravan may, they told him, go and enjoy Sita without any apprehension.

ਤਬ ਕਹੇ ਬੈਣ ; ਤ੍ਰਿਜਟੀ ਬੁਲਾਇ ॥
ਰਣ ਮ੍ਰਿਤਕ ਰਾਮ ; ਸੀਤਹਿ ਦਿਖਾਇ ॥

Ravan sent for demoness called Trijati and told her : “You go and show Sita the dead body of Rama.”

ਲੈ ਗਈ ਨਾਥ ; ਜਹਿ ਗਿਰੇ ਖੇਤਿ ॥
ਮ੍ਰਿਗ ਮਾਰ ਸਿੰਘ ; ਜਜੋ ਸੁਪਤ ਅਚੇਤ ॥੪੭੬॥

She took Sita where her husband lay unconscious as a lion enjoys a deep sleep having killed (and enjoyed) a deer.

ਸੀਅ ਨਿਰਖਿ ਨਾਥ ; ਮਨ ਮਹਿ ਰਿਸਾਨ ॥
ਦਸ ਅਉਰ ਚਾਰ ; ਬਿੱਦਿਆ ਨਿਧਾਨ ॥

Sita felt anguished finding Rama in this state since Rama mastered the fourteen branches of knowledge.

ਪੜਿ ਨਾਗ ਮੰਤ੍ਰ ; ਸੰਘਰੀ ਪਾਸ ॥
ਪਤਿ ਭ੍ਰਾਤ ਜਿਜਾਇ ; ਚਿਤ ਭਯੋ ਹੁਲਾਸ ॥੪੭੭॥

Sita went up to that place reciting *nag-mantra* and felt pleased on bringing her husband and his brother back to consciousness.

ਸੀਅ ਗਈ ਜਗੇ ; ਅੰਗਰਾਇ ਰਾਮ ॥ ਦਲ ਸਹਿਤ ਭ੍ਰਾਤ ; ਧਰਮ ਧਾਮ ॥

As soon as Sita left there, Rama stretched his limbs and soon Rama, the embodiment of dharma and his men regained consciousness.

ਬੱਜੇ ਸੁ ਨਾਦਿ ; ਗੱਜੇ ਸੁ ਬੀਰ ॥
ਸੱਜੇ ਹਥਿਯਾਰ ; ਭੱਜੇ ਅਧੀਰ ॥੪੭੮॥

Trumpets were sounded and the warriors roared. They took up arms and made many a valiant soldier flee the field.

ਸੰਮਲੇ ਸੂਰ ; ਸਰ ਬਰਖ ਜੁੱਧ ॥ ਹਨ ਸਾਲ ਤਾਲ ॥ ਬਿਕ੍ਰਾਲ ਕ੍ਰੁੱਧ ॥

The warriors propped themselves up and shot arrows incessantly. So ferocious was the fighting that even many trees were also destroyed.

ਤਜਿ ਜੁੱਧ ਸੁੱਧ ; ਸੁਰ ਮੇਘ ਧਰਣ ॥
ਥਲ ਗਿਯੋ ਨਕੁੰਭਲਾ ਹੋਮ ਕਰਣ ॥੪੭੯॥

At that moment Indrajeet left the field of battle and went to perform a *yajna* (to propitiate goddess Bhadrakali, in the west of Lanka).

ਲਘਬੀਰ ਤੀਰ ; ਲੰਕੇਸ ਆਨ ॥ ਇਮ ਕਹੈ ਬੈਣ ; ਤਜ ਭ੍ਰਾਤ ਕਾਨ ॥

The brother of Ravan (Vibhishan) came to Lakshman and whispered in his ear.

ਆਇ ਹੈ ਸੱਤ੍ਰ ; ਇਹ ਘਾਤ ਹਾਥ ॥
ਇੰਦ੍ਰਾਰਿ ਬੀਰ ; ਅਰ ਬਰ ਪ੍ਰਮਾਥ ॥੪੮੦॥

Now your bitterest enemy, Indrajeet, is a soft target for you to kill him.

ਨਿਜ ਮਾਸ ਕਾਟ ; ਕਰ ਕਰਤ ਹੋਂਮ ॥
ਥਰਹਰਤ ਭੂੰਮਿ ਅਰ ਚਕਤ ਬਜੋਮ ॥

He is performing the *yajna* and offering flesh of his own body. The entire earth trembled and sky startled at this.

ਤਹ ਗਯੋ ਰਾਮ ; ਭ੍ਰਾਤਾ ਨਿਸੰਗਿ ॥
ਕਰਿ ਧਰੇ ਧਨੁਖ ਕਟਿ ਕਸਿ ਨਿਖੰਗ ॥੪੮੧॥

Lakshman went there without hesitation, holding bow in his hand and quiver with arrows tied on the back.

ਚਿੰਤੀ ਸੁ ਚਿਤ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਚੰਡ ॥ ਅਰ ਹਣਯੋ ਬਾਣ ; ਕੀਨੋ ਦੁਖੰਡ ॥

Indrajeet remembered the mighty goddess, and Lakshman shot an arrow at him, slaying him into two.

ਰਿਪ ਫਿਰੇ ਮਾਰਿ ; ਦੁੰਦਭ ਬਜਾਇ ॥
ਉਤ ਭਜੇ ਦਈਤ ; ਦਲ ਪਤਿ ਜੁਝਾਇ ॥੪੮੨॥

Lakshman returned with his army blowing trumpets. The demons, learning of the death of their marshal, fled the field.

ਇਤਿ ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ ਬਧਹਿ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤ ਮਸਤ ॥

This concludes the chapter on the killing of Indrajeet.

ਅਥ ਅਤਿਕਾਇ ਦਈਤ ਜੁੱਧ ਕਥਨੰ ॥

Now begins the account of battle with Atikai demon

ਸੰਗੀਤ ਪਧਿਸਟਕਾ ਛੰਦ ॥

Sangit Padhisataka Chhand

ਕਾਗੜ ਦੰਗ ਕੋਪ ਕੈ ਦਈਤ ਰਾਜ ॥ ਜਾਗੜਦੰਗ ਜੁੱਧ ਕੋ ਸਜਜੋ ਸਾਜ ॥

The king of Lanka was full of wrath and he made preparations for the battle.

ਬਾਗੜਦੰਗ ਬੀਰ ਬੁੱਲੇ ਅਨੰਤ ॥ ਰਾਗੜਦੰਗ ਰੋਸ ਰੋਹੇ ਦੁਰੰਤ ॥੪੮੩॥

Innumerable warriors were sent for. All were enraged.

ਪਾਗੜਦੰਗ ਪਰਮ ਬਾਜੀ ਬੁਲੰਤ ॥

Highly brisk horses arrived and neighed.

ਚਾਗੜਦੰਗ ਚੱੜ੍ ਨਟ ਜਜੋਂ ਕੁਦੰਤ ॥

They jumped like an acrobat dancing.

ਕਾਗੜਦੰ ਕ੍ਰੂਰ ਕੱਢੇ ਹਥਿਆਰ ॥

They brought out terrible weapons.

ਆਗੜਦੰਗ ਆਨ ਬੱਜੇ ਜੁੱਝਾਰ ॥੪੮੪॥

The warriors came to the field to fight.

ਰਾਗੜਦੰਗ ਰਾਮ ਸੈਨਾ ਸੁ ਕ੍ਰਧ ॥ ਜਾਗੜਦੰ ਜ੍ਵਾਨ ਜੁੱਝੰਤ ਜੁੱਧ ॥

On this side, Rama army was also full of wrath. They took up the field to fight.

ਨਾਗੜਦੰਗ ਨਿਸਾਣ ਨਵ ਸੈਨ ਸਾਜ ॥
ਮਾਗੜਦੰਗ ਮੂੜ ਮਕਰਾਛ ਗਾਜ ॥੪੮੫॥

Even the foolish Makraksh roared as he moved ahead with his army and its new flag.

ਆਗੜਦੰਗ ਏਕ ਅਤਕਾਇ ਵੀਰ ॥ ਰਾਗੜਦੰਗ ਰੋਸ ਦੀਨੇ ਗਹੀਰ ॥

Among the demons was also a warrior, named Atikai. He sounded his drum to express his annoyance.

ਆਗੜਦੰਗ ਏਕ ਰੁੱਕੇ ਅਨੇਕ ॥
ਸਾਗੜਦੰਗ ਸਿੰਧ ਬੇਲਾ ਬਿਬੇਕ ॥੪੮੬॥

Arrows were shot so quickly that one looked many. Believe it, the earth and the ocean were both within reach.

ਤਾਗੜਦੰਗ ਤੀਰ ਛੁਟੈ ਅਪਾਰ ॥ ਬਾਗੜਦੰਗ ਬੂੰਦ ਬਨ ਦਲ ਅਨੂਆਰ ॥

Innumerable arrows were shot and fell like numerous drops of rain.

ਆਗੜਦੰਗ ਅਰਬ ਟੀਡੀ ਪ੍ਰਮਾਨ ॥
ਚਾਗੜਦੰਗ ਚਾਰ ਚੀਟੀ ਸਮਾਨ ॥੪੮੭॥

The enemy army was billions in number and they looked like ants.

ਬਾਗੜਦੰਗ ਬੀਰ ਬਾਹੁੜੇ ਨੇਖ ॥ ਜਾਗੜਦੰਗ ਜੁੱਧ ਅਤਕਾਇ ਦੇਖ ॥

Innumerable warriors reached the field to have a first-hand look at the fight given by Atikai.

ਦਾਗੜਦੰਗ ਦੇਵ ਜੈ ਜੈ ਕਹੰਤ ॥
ਭਾਗੜਦੰਗ ਭੂਪ ਧਨ ਧਨ ਭਨੰਤ ॥੪੮੮॥

The gods shouted slogans of victory and the kings felt wonder-struck.

ਕਾਗੜਦੰਗ ਕਹਕ ਕਾਲੀ ਕਰਾਲ ॥ ਜਾਗੜਦੰਗ ਜੂਹ ਜੁੱਗਣ ਬਿਸਾਲ ॥

The goddess Kali laughed aloud and *yoginis* in large numbers roamed about the field.

ਭਾਗੜਦੰਗ ਭੂਤ ਭੈਰੋ ਅਨੰਤ ॥ ਸਾਗੜਦੰਗ ਸ੍ਰੋਣ ਪਾਣੰ ਕਰੰਤ ॥੪੮੯॥

Many ghosts and Bhairavas also drank blood.

ਡਾਗੜਦੰਗ ਡਉਰ ਡਾਕਣ ਡਹੱਕ ॥ ਕਾਗੜਦੰਗ ਕ੍ਰੂਰ ਕਾਕੰ ਕਹੱਕ ॥

The tabors of witches are sounded. Crows are crowing.

ਚਾਗੜਦੰਗ ਚਤ੍ਰ ਚਾਵਡੀ ਚਿਕਾਰ ॥
ਭਾਗੜਦੰਗ ਭੂਤ ਡਾਰਤ ਧਮਾਰ ॥੪੯੦॥

Vultures make a lot of noise. The ghosts dance about.

ਹੋਹਾ ਛੰਦ ॥

Hoha Chhand

ਟੂਟੇ ਪਰੇ ॥ ਨਵੇ ਮੁਰੇ ॥

The warriors fell on the army and they do not retreat.

ਅਸੰ ਧਰੇ ॥ ਰਿਸੰ ਭਰੇ ॥੪੯੧॥

They are enraged and hold swords in hand.

ਛੁਟੇ ਸਰੰ ॥ ਚਕਿਯੋ ਹਰੰ ॥

Arrows were shot. Even Shiva felt surprised.

ਰੁਕੀ ਦਿਸੰ ॥ ਚਪੇ ਕਿਸੰ ॥੪੯੨॥

Arrow split through all directions. The monkeys were vexed.

ਛੁਟੇ ਸਰੰ ॥ ਰਿਸੰ ਭਰੰ ॥

Arrows are shot (by warriors) in rage.

ਗਿਰੈਂ ਭੱਟੰ ॥ ਜਿਮੰ ਅੱਟੰ ॥੪੯੩॥

Enemies fall down on the ground like the fall of tall palaces.

ਘੁਮੇ ਘਯੰ ॥ ਭਰੇ ਭਯੰ ॥ ਚਪੇ ਚਲੇ ॥ ਭਟੰ ਭਲੇ ॥੪੯੪॥

The wounded warriors feel dizzy ; they are frightened. Those lying dead on ground are being swept away.

ਰਟੈਂ ਹਰੰ ॥ ਰਿਸੰ ਜਰੰ ॥ ਰੁਪੇ ਰਣੰ ॥ ਘੁਮੇ ਬ੍ਰਣੰ ॥੪੯੫॥

Warriors recite repeatedly (the name of) Shiva, with jealousy in heart. They fight and the wounded walk haphazard.

ਗਿਰੈਂ ਧਰੰ ॥ ਹੁਲੈਂ ਨਰੰ ॥ ਸਰੰ ਤਛੇ ॥ ਕਛੰ ਕਛੇ ॥੪੯੬॥

As demons fall dead on ground, men feel pleased. Badly bruised by arrows, they die on ground.

ਘੁੰਮੇ ਬ੍ਰਣੰ ॥ ਭ੍ਰਮੇ ਰਣੰ ॥ ਲਜੰ ਫਸੇ ॥ ਕਟੰ ਕਸੇ ॥੪੯੭॥

The wounded wander haphazardly in the ground. They shall be ashamed to flee. With girded loins they fight.

ਧੁਕੇ ਧਕੰ ॥ ਟੁਕੇ ਟਕੰ ॥ ਛੂਟੇ ਸਰੰ॥ ਰੁਕੇ ਦਿਸੰ ॥੪੯੮॥

Confused by pushes and injured by blows, the arrows are shot. Being so many in the air, they seem to be still.

ਛਪੈ ਛੰਦ ॥

Chhapai Chhand

ਇੱਕ ਇੱਕ ਆਰੁਹੇ ; ਇੱਕ ਇੱਕਨ ਕੱਹ ਤੱਕੈਂ ॥

Soldiers face one to one and look at each other.

ਇੱਕ ਇੱਕ ਲੈ ਚਲੈਂ ; ਇੱਕ ਕਹ ਇੱਕ ਉੱਚਕੈਂ ॥

One handles one and shout at each other.

ਇੱਕ ਇੱਕ ਸਰ ਬਰਖ ; ਇੱਕ ਧਨ ਕਰਖ ਰੋਸ ਭਰ ॥

Arrows are shot like rain and bows stretched in rage;

ਇੱਕ ਇੱਕ ਤਰਫੰਤ ; ਇੱਕ ਭਵ ਸਿੰਧ ਗਏ ਤਰਿ ॥
some writhe in pain and others have crossed the world-ocean (died).

ਰਣਿ ਇੱਕ ਇੱਕ ਸਾਵੰਤ ਭਿੜੈਂ ; ਇੱਕ ਇੱਕ ਹੁਐ ਬਿੱਝੜੇ ॥
Warriors, each more valiant than the other, fight and meet death.

ਨਰ ਇੱਕ ਅਨਿਕ ਸਸਤ੍ਰਣ ਭਿੜੇ ; ਇੱਕ ਇੱਕ ਅਵਝੜ ਝੜੈਂ ॥੪੯੯॥
Soldiers are all alike and weapons are many and diverse. They overcome the seemingly invincible soldiers.

ਇੱਕ ਜੂਝ ਭਟ ਗਿਰੈਂ ; ਇੱਕ ਬਬਕੰਤ ਮੱਧ ਰਣ ॥
Some have fallen dead in the field, others thunder about.

ਇੱਕ ਦੇਵ ਪੁਰ ਬਸੈ ; ਇੱਕ ਭਜ ਚਲਤ ਖਾਇ ਬ੍ਰਣ ॥
Some have left for heaven, others have fled the field having been wounded.

ਇੱਕ ਜੁੱਝ ਉੱਝੜੇ ; ਇੱਕ ਵਿੱਝੜੇ ਝਾੜ ਅਸ ॥
Some stand firm in the field, others get killed with the sword.

ਇੱਕ ਅਨਿਕ ਬ੍ਰਣ ਝਲੈਂ ; ਇੱਕ ਮੁਕਤੰਤ ਬਾਣ ਕਸਿ ॥
Some bear the numerous wounds, others stretch bow and shoot arrows.

ਰਣ ਭੂੰਮ ਘੂਮ ਸਾਵੰਤ ਮੰਡੈ ; ਦੀਰਘੁ ਕਾਇ ਲਛਮਣ ਪ੍ਰਬਲ ॥
The huge -bodied Atikai and mighty Lakshman have arranged placement of their soldiers after going through the entire field.

ਥਿਰ ਰਹੇ ਬ੍ਰਿਛ ਉਪਬਨ ਕਿਧੋ ; ਜਣ ਉਤਰ ਦਿਸ ਦੁਐ ਅਚਲ ॥੫੦੦॥
Both of them are as firm as the deep forest or the mountain and Pole Star in the north.

ਅਜਬਾ ਛੰਦ ॥

Ajaba Chhand

ਜੁੱਟੇ ਬੀਰੰ ॥ ਛੁੱਟੇ ਤੀਰੰ ॥ ਢੁੱਕੀ ਢਾਲੰ ॥ ਕ੍ਰੋਹੇ ਕਾਲੰ ॥੫੦੧॥
Warriors are engaged. Arrows are shot. Shields protect them from blows. The death -like soldiers kill the enemy in rage.

ਢੰਕੇ ਢੋਲੰ ॥ ਬੰਕੇ ਬੋਲੰ ॥ ਕੱਛੇ ਸਸਤ੍ਰੰ ॥ ਅੱਛੇ ਅਸਤ੍ਰੰ ॥੫੦੨॥
Drums were beaten and the swords struck. Weapons looked splendid as they were used.

ਕ੍ਰੋਧੰ ਗਲਿਤੰ ॥ ਬੋਧੰ ਦਲਤੰ ॥ ਗੱਜੈਂ ਵੀਰੰ ॥ ਤੱਜੈਂ ਤੀਰੰ ॥੫੦੩॥
All are engaged. Enemies are annihilated to a plan. Warriors roar. Arrows are shot.

ਰੱਤੇ ਨੈਣੰ ॥ ਮੱਤੇ ਬੈਣੰ ॥ ਲੁੱਝੈਂ ਸੂਰੰ ॥ ਸੁੱਝੈਂ ਹੂਰੰ ॥੫੦੪॥

Eyes (of warriors) are red (with anger) they challenge in inspired tone. Warriors are engaged (in fighting) and *houris* look at them.

ਲੱਗੈਂ ਤੀਰੰ ॥ ਭੱਗੈਂ ਵੀਰੰ ॥ ਰੋਸੰ ਰੁੱਝੇ ॥ ਅੱਸਤ੍ਰੰ ਜੁੱਝੇ ॥੫੦੫॥

The arrows strike and many flee the field. Many feel enraged and take up weapons to fight.

ਝੁੱਮੇ ਸੂਰੰ ॥ ਘੁੱਮੇ ਹੂਰੰ ॥ ਚੱਕੈਂ ਚਾਰੰ ॥ ਬੱਕੈਂ ਮਾਰੰ ॥੫੦੬॥

Warriors are inspired. Houris wander around them. They are startled as the warriors cry ‘kill ! kill !’

ਭਿੱਦੇ ਬਰਮੰ ॥ ਛਿੱਦੇ ਚਰਮੰ ॥ ਤੁੱਟੈ ਖੱਗੰ ॥ ਉਠੈ ਅੱਗੰ ॥੫੦੭॥

Armours got pierced and holes appeared in shields. Swords break as they strike and produce sparks.

ਨੱਚੇ ਤਾਜੀ ॥ ਗੱਜੇ ਗਾਜੀ ॥ ਡਿੱਗੇ ਵੀਰੰ ॥ ਤੱਜੇ ਤੀਰੰ ॥੫੦੮॥

Horses dance while warriors roar. Some of them fall down dead and arrows in their hands have also fallen.

ਝੁੱਮੇਂ ਸੂਰੰ ॥ ਘੁੱਮੀ ਹੂਰੰ ॥ ਕੱਛੇ ਬਾਣੰ ॥ ਮੱਤੇ ਮਾਣੰ ॥੫੦੯॥

Warriors are inspired. Houris wander around them. They are full of pride as they shoot arrows.

ਪਾਧੜੀ ਛੰਦ ॥

Padhari Chhand

ਤੱਹ ਭਯੋ ਘੋਰ ਆਹਵ ਅਪਾਰ ॥ ਰਣ ਭੂੰਮਿ ਝੂਮਿ ਜੁੱਝੇ ਜੁੱਝਾਰ ॥

Thus there took place a very ferocious battle and many a warrior got killed therein.

ਇਤ ਰਾਮ ਭ੍ਰਾਤ; ਅਤਕਾਇ ਉੱਤ ॥

On one side is Rama’s brother and on the other Atikai.

ਰਿਸ ਜੁੱਝ ਉੱਝਰੇ ਰਾਜ ਪੁੱਤ ॥੫੧੦॥

Both the princes ferociously fought in the battle.

ਤਬ ਰਾਮ ਭ੍ਰਾਤ ਅਤ ਕੀਨ ਰੋਸ ॥
ਜਿਮ ਪਰਤ ਅਗਨ ਘ੍ਰਿਤ ਕਰਤ ਜੋਸ ॥

Rama’s brother added to his rage and inspiration as feels the fire when *ghee* is added to it.

ਗਹਿ ਬਾਣ ਪਾਣ ਤੱਜੇ ਅਨੰਤ ॥
ਜਿਮ ਜੇਠ ਸੂਰ ਕਿਰਣੈ ਦੁਰੰਤ ॥੫੧੧॥

He shot incessant arrows like the fiery rays of sun in the month of Jeth (May-June).

ਬ੍ਰਣ ਆਪ ਮੱਧ ਬਾਹਤ ਅਨੇਕ ॥ ਬਰਣੈ ਨ ਜਾਹਿ ਕਹਿ ਏਕ ਏਕ ॥

Though himself wounded, he shot so many arrows that could not be counted.

ਉੱਝਰੇ ਵੀਰ ਜੁੱਝਣ ਜੁਝਾਰ ॥
ਜੈ ਸਬਦ ਦੇਵ ਭਾਖਤ ਪੁਕਾਰ ॥੫੧੨॥

These two warriors are engaged in the field, and gods above shout slogans of victory.

ਰਿਪ ਕਰਜੋ ਸਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰੰ ਬਿਹੀਨ ॥
ਬਹੁ ਸਸਤ੍ਰ ਸਾਸਤ੍ਰ ਬਿੱਦਿਆ ਪ੍ਰਬੀਨ ॥

Proficient in the use of many kinds of weapons, Lakshman at last disarmed his opponent of all his arms.

ਹੱਯ ਮੁਕਟ ਸੂਤ ਬਿਨੁ ਭਜੋ ਗਵਾਰ ॥
ਕਛੂ ਚਪੇ ਚੋਰ ਜਿਮ ਬਲ ਸੰਭਾਰ ॥੫੧੩॥

That fool was now without his crown, horse or charioteer, and he tried to hide himself like a plucky thief.

ਰਿਪ ਹਣੇ ਬਾਣ ਬੱਜ੍ਰ ਵ ਘਾਤ ॥ ਸਮ ਚਲੇ ਕਾਲ ਕੀ ਜੁਆਲ ਤਾਤ ॥

Lakshman shot fatal arrows which were as destructive as the fire of death.

ਤਬ ਕੁਪਜੋ ਵੀਰ ਅਤਕਾਇ ਐਸ ॥
ਜਨ ਪ੍ਰਲੈ ਕਾਲ ਕੋ ਮੇਘ ਜੈਸ ॥੫੧੪॥

At this Atikai got furious like the clouds on the Doom's day.

ਇਮ ਕਰਨ ਲਾਗ ਲਪਟੈਂ ਲਬਾਰ ॥
ਜਿਮ ਜੁੱਬਨ ਹੀਣ ਲਪਟਾਇ ਨਾਰ ॥

He began to boast (and his boasting was not up to his performance) like an impotent man who happens to be embracing a woman.

ਜਿਮ ਦੰਤ ਰਹਤ ਗਹ ਸ੍ਵਾਨ ਸਸਕ ॥
ਜਿਮ ਗਏ ਬੈਸ ਬਲ ਬੀਰਜ ਰਸਕ ॥੫੧੫॥

His condition was like that of a toothless dog who seizes a hare (but can't kill) or a semenless and impotent person in love with a woman.

ਜਿਮ ਦਿਰਬ ਹੀਣ ਕਛੁ ਕਰਿ ਬਿਪਾਰ ॥
ਜਣ ਸਸਤ੍ਰ ਹੀਣ ਰੁੱਝਜੋ ਜੁੱਝਾਰ ॥
ਜਿਮ ਰੂਪ ਹੀਣ ਬੇਸਜਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ॥
ਜਣ ਬਾਜਹੀਣ ਰਥ ਕੋ ਚਲਾਵ ॥੫੧੬॥

Atikai's condition was like that of a trader with no money or a warrior with no weapon in the field, a prostitute without beauty or a chariot without horses.

ਤਬ ਤਮਕ ਤੇਗ ਲਛਮਣ ਉਦਾਰ ॥ ਤਹ ਹਣਜੋ ਸੀਸ ਕਿੱਨੋ ਦੁਫਾਰ ॥

Then the benevolent Lakshman swayed his shining sword, cut off his head and transformed him into two pieces.

ਤਬ ਗਿਰਜੋ ਬੀਰ ਅਤਿ ਕਾਇ ਏਕ ॥
ਲਖ ਤਾਹਿ ਸੂਰ ਭੱਜੇ ਅਨੇਕ ॥੫੧੭॥

Thus Atikai fell down dead on the ground. Seeing him dead, many soldiers fled the field.

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ ਰਾਮ ਵਤਾਰ ਅਤਿਕਾਇ ਬਧਹਿ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤ ਮਸਤੁ ॥੧੪॥

Thus concludes the chapter dealing with the killing of Atikai in "Rama Avtar" in the *Bachitra Natak*.

ਅਥ ਮਕਰਾਛ ਜੁੱਧ ਕਥਨੰ ॥

Now begins the account of battle with Makraksh.

ਪਾਧਰੀ ਛੰਦ ॥

Padhari Chhand

ਤਬ ਰੁਕਜੋ ਸੈਨ ਮਕਰਾਛ ਆਨ॥ ਕਹ ਜਾਹੁ ਰਾਮ; ਨਹੀ ਪੈਹੋ ਜਾਨ ॥

Then appeared amidst the army Makraksh, and he said : O Rama ! you cannot leave the field.

ਜਿਨ ਹਤਯੋ ਤਾਤ ਰਣ ਮੋ ਅਖੰਡ ॥
ਸੋ ਲਰੋ ਆਨ ਮੋ ਸੋਂ ਪ੍ਰਚੰਡ ॥੫੧੮॥

He who has killed my father in the battle should come and fight a furious battle with me.

ਇਮ ਸੁਣਿ ਕੁਬੈਣ ਰਾਮਾਵਤਾਰ॥ ਗਹਿ ਸਸਤ੍ਰ ਅੱਸਤ੍ਰ ਕੋਪਜੋ ਜੁੱਝਾਰ॥

Rama, the incarnation (of Vishnu) , heard these bitter words. He felt enraged and took up weapons.

ਬਹੁ ਤਾਣ ਬਾਣ ਤਿਹ ਹਣੇ ਅੰਗ ॥
ਮਕਰਾਛ ਮਾਰਿ ਡਾਰਜੋ ਨਿਸੰਗ ॥੫੧੯॥

He stretched his bow and shot several arrows and thus killed Makraksh without any doubt.

ਜਬ ਹਤੇ ਬੀਰ ਅਰ ਹਣੀ ਸੈਨ ॥ ਤਬ ਭਜੇ ਸੂਰ ਹੂਐ ਕਰ ਨਿਚੈਨ ॥

When this warrior, along with most of his forces, was killed, many soldiers fled the field leaving behind their weapons.

ਤਬ ਕੁੰਭ ਔਰ ਅਨਕੁੰਭ ਆਨ ॥
ਦਲ ਰੁੱਕਯੋ ਰਾਮ ਕੋ ਤਜਾਗ ਕਾਨ ॥੫੨੦॥

Then came up to the front Kumbh and Anakumbh and they halted the advance of Rama's army.

ਅਜਬਾ ਛੰਦ ॥

Ajaba Chhand

qR`py qwjI] g~jy gwjI]

Horses neighed. Warriors thundered.

ਸੱਜੇ ਸਸਤ੍ਰੰ ॥ ਕੱਛੇ ਅਸਤ੍ਰੰ ॥੫੨੧॥

They took up weapons. They started killing with arms.

ਤੁੱਟੇ ਤ੍ਰਾਣੰ ॥ ਛੁੱਟੇ ਬਾਣੰ ॥ ਰੁੱਪੇ ਬੀਰੰ ॥ ਬੁੱਠੇ ਤੀਰੰ ॥੫੨੨॥

Many became helpless last when hit by arrows shot. Warriors set their feet firm and shot arrows.

ਘੁੱਮੇ ਘਾਯੰ ॥ ਜੁੱਮੇ ਚਾਯੰ ॥ ਰੱਜੇ ਰੋਸੰ ॥ ਤੱਜੇ ਹੋਸੰ ॥੫੨੩॥ (ਘਾਇਅੰ ਬੋਲੋ)

Wounded soldiers circle around in dizziness. Others feel more inspired. They feel enraged, thus losing their sense of discrimination.

ਕੱਜੇ ਸੰਜੰ ॥ ਪੂਰੇ ਪੰਜੰ ॥ ਜੁੱਝੇ ਖੇਤੰ ॥ ਡਿੱਗੇ ਚੇਤੰ ॥੫੨੪॥

Warriors, covered with armour, move about in the field. They fight and die in the battlefield.

ਘੇਰੀ ਲੰਕੰ ॥ ਬੀਰੰ ਬੰਕੰ ॥ ਭੱਜੀ ਸੈਨੰ ॥ ਲੱਜੀ ਨੈਨੰ ॥੫੨੫॥

The brave monkeys besieged Lanka. The demon-army fled, with downcast eyes

ਡਿੱਗੇ ਸੂਰੰ ॥ ਭਿੱਗੇ ਨੂਰੰ ॥ ਬਿਯਾਹੈਂ ਹੂਰੰ ॥ ਕਾਮੰ ਪੂਰੰ ॥੫੨੬॥

Many lie dead. Their faces are still resplendent. Houris married them and fulfilled their aspirations.

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ ਰਾਮ ਵਤਾਰ ਮਕਰਾਛ ਕੁੰਭ ਅਨਕੁੰਭ ਬੱਧਹਿ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤ ਮਸਤ ॥

Thus concludes the chapter dealing with the killing of Makraksh, Kumbh and Anakumbh in the "Rama Avtar" in the *Bachitra Natak*.

ਅਥ ਰਾਵਨ ਜੁੱਧ ਕਥਨੰ ॥

Now begins the account of battle with Ravan.

ਹੋਹਾ ਛੰਦ ॥

Hoha Chhand

ਸੁਣਿਜੋ ਇਸੰ ॥ ਜਿਣਿਯੋ ਕਿਸੰ ॥

Ravan learnt as to who won the battle.

ਚੱਪਿਯੋ ਚਿਤੰ ॥ ਬੁੱਲਿਜੋ ਬਿਤੰ ॥੫੨੭॥

He was enraged and agonized. He cried aloud.

ਘਿਰਿਯੋ ਗੜੰ ॥ ਰਿਸੰ ਬੜੰ ॥ ਭਜੀ ਤ੍ਰਿਯੰ ॥ ਭ੍ਰਮੀ ਭਯੰ ॥੫੨੮॥

His fort was besieged and this made him angry. Women fled in fear and disillusionment.

ਭ੍ਰਮੀ ਤਬੈ ॥ ਭਜੀ ਸਬੈ ॥ ਤ੍ਰਿਯੰ ਇਸੰ ॥ ਗਹਜੋ ਕਿਸੰ ॥੫੨੯॥

Women fled in delusion. He stopped them, holding them by the hair

ਕਰੈਂ ਹਹੰ ॥ ਅਹੋ ਦਯੰ ॥ ਕਰੋ ਗਈ ॥ ਛਮੋ ਭਈ ॥੫੩੦॥

They all cried, seeking mercy of God. They played for forgiveness of their sins.

ਸੁਣੀ ਸ੍ਰੁੱਤੰ ॥ ਧੁਣੰ ਉਤੰ ॥ ਉਠਜੋ ਹਠੀ ॥ ਜਿਮੰ ਭਠੀ ॥੫੩੧॥

He heard such noises and sounds. The stubborn king got up who seemed to be the burning oven.

ਕਛਜੋ ਨਰੰ ॥ ਤਜੇ ਸਰੰ ॥ ਹਣੇ ਕਿਸੰ ॥ ਰੁਕੀ ਦਿਸੰ ॥੫੩੨॥

Soldiers are killed by the arrows shot. These arrows covered all the directions

ਤ੍ਰਿਣਿਣ ਛੰਦ ॥

Trinin Chhand

ਤ੍ਰਿਣਿਣ ਤੀਰੰ ॥ ਬ੍ਰਿਣਿਣ ਬੀਰੰ ॥

Arrows began to be shot. Men started falling.

ਢ੍ਰਣਣ ਢਾਲੰ ॥ ਜ੍ਵਣਣ ਜ੍ਵਾਲੰ ॥੫੩੩॥

Shields were struck and sparks of fire arose.

ਖ੍ਰਣਣ ਖੋਲੰ ॥ ਬ੍ਰਣਣ ਬੋਲੰ ॥

Helmets were struck and wounds caused.

ਕ੍ਰਣਣ ਰੋਸੰ ॥ ਜ੍ਰਣਣ ਜੋਸੰ ॥੫੩੪॥

Warriors got angry. This caused increase in their inspiration.

ਬ੍ਰਣਣ ਬਾਜੀ ॥ ਤ੍ਰਿਣਣ ਤਾਜੀ ॥

Fast-paced horses began to run quick.

ਜ੍ਰਣਣ ਜੂਝੇ ॥ ਲ੍ਰਣਣ ਲੂਝੇ ॥੫੩੫॥

Soldiers fought and fell fighting.

ਹਰਣਣ ਹਾਥੀ ॥ ਸਰਣਣ ਸਾਥੀ ॥

Elephants fled like deer. Warriors sought protection with their companions.

ਭਰਣਣ ਭਾਜੇ ॥ ਲਰਣਣ ਲਾਜੇ ॥੫੩੬॥

Enemies fled. They felt shy of fighting.

ਚਰਣਣ ਚਰਮੰ ॥ ਬਰਣਣ ਬਰਮੰ ॥

Armours were broken and bodies were injured.

ਕਰਣਣ ਕਾਟੇ ॥ ਬਰਣਣ ਬਾਟੇ ॥੫੩੭॥

Both eyes and ears were wounded.

ਮਰਣਣ ਮਾਰੇ ॥ ਤਰਣਣ ਤਾਰੇ ॥

Warriors died and swam across the world-ocean.

ਜਰਣਣ ਜੀਤਾ ॥ ਸਰਣਣ ਸੀਤਾ ॥੫੩੮॥ (‘ਸੀਤਾ’ ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

Some burnt in the fire of rage, while others yielded.

ਗਰਣਣ ਗੈਣੰ ॥ ਅਰਣਣ ਐਣੰ ॥

The gods flew in their aircraft and saw the scene.

ਹਰਣਣ ਹੂਰੰ ॥ ਪਰਣਣ ਪੂਰੰ ॥੫੩੯॥

Houris wandered about and ‘married’ the warriors.

ਬਰਣਣ ਬਾਜੇ ॥ ਗਰਣਣ ਗਾਜੇ ॥

Different kinds of instruments were blown.

ਸਰਣਣ ਸੁੱਝੇ ॥ ਜਰਣਣ ਜੁੱਝੇ ॥੫੪੦॥

Elephants shrieked. Many died and many more engaged in fighting.

ਤ੍ਰਿਗਤਾ ਛੰਦ ॥

Trigata Chhand

ਤੱਤ ਤੀਰੰ ॥ ਬੱਬ ਬੀਰੰ ॥ ਢੱਢ ਢਾਲੰ ॥ ਜੱਜ ਜੁਆਲੰ ॥੫੪੧॥

The sharp arrows hit and killed the warriors. Shields, when hit, produced sparks of fire.

ਤੱਤ ਤਾਜੀ ॥ ਗੱਗ ਗਾਜੀ ॥ ਮੱਮ ਮਾਰੇ ॥ ਤੱਤ ਤਾਰੇ ॥੫੪੨॥

Horses ran and warriors roared. They killed one another and crossed the world-ocean.

ਜੱਜ ਜੀਤੇ ॥ ਲੱਲ ਲੀਤੇ ॥ ਤੱਤ ਤੋਰੇ ॥ ਛੱਛ ਛੋਰੇ ॥੫੪੩॥

Enemies were overcome and brought over to this side. Warriors were killed and (those who surrendered) pardoned,

ਰੱਰ ਰਾਜੰ ॥ ਗੱਗ ਗਾਜੰ ॥ ਧੱਧ ਧਾਯੰ ॥ ਚੱਚ ਚਾਯੰ ॥੫੪੪॥

King Ravan roared and moved ahead. He set out enthusiastically.

ਡੱਡ ਡਿੱਗੇ ॥ ਭੱਭ ਭਿੱਗੇ ॥ ਸੱਸ ਸ੍ਰੋਣੰ ॥ ਤੱਤ ਤੋਣੰ ॥੫੪੫॥

Soldiers fell dead drenched in blood. Blood flowed like water.

ਸੱਸ ਸਾਧੈਂ ॥ ਬੱਬ ਬਾਧੈਂ ॥ ਅੱਅ ਅੰਗੰ ॥ ਜੱਜ ਜੰਗੰ ॥੫੪੬॥

Targets were fixed and shots made. Limbs of soldiers were being slain in the battlefield.

ਕੱਕ ਕ੍ਰੋਧੰ ॥ ਜੱਜ ਜੋਧੰ ॥ ਘੱਘ ਘਾਏ ॥ ਧੱਧ ਧਾਏ ॥੫੪੭॥

Warriors are angry. They injure the enemy and run about the field.

ਹੱਹ ਹੂਰੰ ॥ ਪੱਪ ਪੂਰੰ ॥ ਗੱਗ ਗੈਣੰ ॥ ਅੱਅ ਐਣੰ ॥੫੪੮॥

Houris have come. They have covered the entire sky.

ਬੱਬ ਬਾਣੰ ॥ ਤੱਤ ਤਾਣੰ ॥ ਛੱਛ ਛੋਰੈਂ ॥ ਜੱਜ ਜੋਰੈਂ ॥੫੪੯॥

Warriors put arrows on the bow. They stretch the bow with full strength and shoot arrows.

ਬੱਬ ਬਾਜੇ ॥ ਗੱਜ ਗਾਜੇ ॥ ਭੱਭ ਭ੍ਰੂਮੰ ॥ ਝੱਝ ਝ੍ਰੂਮੰ ॥੫੫੦॥

Trumpets are blown. Warriors roar. They wander (as they fight) and fall down dead.

ਅਨਾਦ ਛੰਦ ॥

Anad Chhand

ਚੱਲੇ ਬਾਣ ਰੁਕੇ ਗੈਣ ॥ ਮੱਤੇ ਸੂਰ ਰੱਤੇ ਨੈਣ ॥

The arrows shot (by warriors) pierce through the sky. Warriors are enchanted and their eyes are red with rage.

ਢੱਕੇ ਢੋਲ ਢੁੱਕੀ ਢਾਲ ॥ ਛੁੱਟੈ ਬਾਣ ਉੱਠੈ ਜ੍ਵਾਲ ॥੫੫੧॥

Drums are sounded and shields hit. Arrows are shot and they cause sparks (as they hit shields).

ਭਿੱਗੇ ਸ੍ਰੋਣ ਡਿੱਗੇ ਸੂਰ ॥ ਝੁੱਮੇ ਭੂੰਮ ਘੁੱਮੀ ਹੂਰ ॥

Blood-drenched warriors fall down dead on the ground. They are dazed as they fall.

ਬੱਜੇ ਸੰਖ ਸੱਦੰ ਗੱਦ ॥ ਤਾਲੰ ਸੰਖ ਭੇਰੀ ਨੱਦ ॥੫੫੨॥

Conch-shell and lyres are blown and kettle-drums beaten Houris cover the entire sky.

ਤੁੱਟੇ ਤ੍ਰਾਣ ਫੁੱਟੇ ਅੰਗ ॥ ਜੁੱਝੇ ਵੀਰ ਰੁੱਝੇ ਜੰਗ ॥

Armours are broken and limbs injured as the warriors engage themselves in fighting.

ਮੱਚੇ ਸੂਰ ਨੱਚੀ ਹੂਰ ॥ ਮੱਚੀ ਧੁੱਮ ਭੂਮੀ ਪੂਰ ॥੫੫੩॥

ਠਹਏ ਡਗਿਹਟ ਓਨਦ *ਹੁੋਰਸਿ* ਦਓਨਚਏ. ਠਹਏ ਬਓਟਟਲਏ ਹਓਸ ਬਏਚੋਮਏ ਕਨੋਾਨ ਓਲਲੋਵਏਰ ਟਹਏ ਏਓਰਟਹ.

ਉਠੇ ਅੱਧ ਬੱਧ ਕਮੱਧ ॥ ਪੱਖਰ ਰਾਗ ਖੋਲ ਸਨੱਧ ॥

Soldiers with throats half slain get up and try to loosen their armour.

ਛੱਕੇ ਛੋਭ ਛੁੱਟੇ ਕੇਸ ॥ ਸੰਘਰ ਸੂਰ ਸਿੰਘਨ ਭੇਸ ॥੫੫੪॥

The lion-like warriors are full of rage and they have their hair loosened.

ਟੁੱਟਰ ਟੀਕ ਟੁੱਟੇ ਟੋਪ ॥ ਭੱਗੇ ਭੂਪ ਭੰਨੀ ਧੋਪ ॥

Helmets (of many) have got broken. Several kings have fled the field.

ਘੁੱਮੇ ਘਾਇ ਝੁੱਮੀ ਭੂਮ ॥ ਅਉਝੜ ਝਾੜ ਧੂਮੰ ਧੂਮ ॥੫੫੫॥

Wounded soldiers feel dizzy and move in a circle and fall down into a thud.

ਬੱਜੇ ਨਾਦ ਬਾਦ ਅਪਾਰ ॥ ਸੱਜੇ ਸੂਰਵੀਰ ਜੁਝਾਰ ॥

Numerous trumpets are blown. Many warrior soldiers are full equipped to fight.

ਜੁੱਝੇ ਟੂਕ ਟੂਕ ਹੁਐ ਖੇਤ ॥ ਮੱਤੇ ਮੱਦ ਜਾਣ ਅਚੇਤ ॥੫੫੬॥

They die in the field having been slain into pieces and enjoy a deep slumber in the field.

ਛੁੱਟੇ ਸਸਤ੍ਰ ਅਸੱਤ੍ਰ ਅਨੰਤ ॥ ਰੰਗੇ ਰੰਗ ਭੂਮ ਦੁਰੰਤ ॥
ਖੁਲੇ ਅੰਧ ਧੁੰਧ ਹਥਿਯਾਰ ॥ ਬਕੇ ਸੂਰਵੀਰ ਬਿਕ੍ਰਾਰ ॥੫੫੭॥

Weapons are struck in quick succession and the frightening warriors now cry in pain.

ਬਿਥੁਰੀ ਲੁੱਥ ਜੁੱਥ ਅਨੇਕ ॥ ਮੱਚੇ ਕੋਟਿ ਭੱਗੇ ਏਕ ॥

Dead bodies lie scattered. On the one side, soldiers are engaged in fighting whereas a few, on the other side, flee the field.

ਹੱਸੇ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਮਸਾਣ ॥ ਲੁਝੇ ਜੁੱਝ ਰੁੱਝ ਕ੍ਰਿਪਾਣ ॥੫੫੮॥

Ghosts and witches laugh in this crematorium and at the same time warriors fight facing the blows of swords.

ਬਹੜਾ ਛੰਦ ॥

Bahara Chhand

ਅਧਿਕ ਰੋਸ ਕਰ ਰਾਜ; ਪਖਰੀਆ ਧਾਵਹੀ ॥
ਰਾਮ ਰਾਮ ਬਿਨੁ ਸੰਕ; ਪੁਕਾਰਤ ਆਵਹੀ ॥

The demon warriors, wearing armour, move ahead. But as soon as they confront Rama's army, they become attuned to Rama and begin shouting 'Rama ! Rama !'.

ਰੁੱਝ ਜੁੱਝ ਝੜ ਪੜਤ; ਭਯਾਨਕ ਭੂਮ ਪਰ ॥
ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਕੇ ਹਾਥ; ਗਏ ਭਵਸਿੰਧ ਤਰ ॥੫੫੯॥

They fall down fighting and being killed by Rama, they swim across the world-ocean.

ਸਿਮਟ ਸਾਂਗ ਸੰਗ੍ਰਹੈ; ਸਮੂਹ ਹੁਐ ਜੂਝਹੀ ॥

They get together, hold spears and begin fighting.

ਟੂਕ ਟੂਕ ਹੁਐ ਗਿਰਤ; ਨ ਘਰ ਕਹੁੱ ਬੂਝਹੀ ॥

They fall down dead in pieces, and return not home.

ਖੰਡ ਖੰਡ ਹੁਐ ਗਿਰਤ; ਖੰਡ ਧਨ ਖੰਡ ਰਨ ॥
ਤਨਿਕ ਤਨਿਕ ਲਗ ਜਾਂਹਿ; ਅਸਨ ਕੀ ਧਾਰ ਤਨ ॥੫੬੦॥

Even a little touch of the sword's edge slays them into many pieces and they fall dead.

ਸੰਗੀਤ ਬਹੜਾ ਛੰਦ ॥

Sangit Bahara Chhand

ਸਾਗੜਦੀ ਸਾਂਗ ਸੰਗ੍ਰਹੈਂ; ਤਾਗੜਦੀ ਰਣ ਤੁਰੀ ਨਚਾਵਹਿ ॥

In the field warriors raise up their spears and make them dance.

ਝਾਗੜਦੀ ਝੂੱਮ ਗਿਰ ਭੂਮਿ; ਸਾਗੜਦੀ ਸੁਰ ਪੁਰਹਿ ਸਿਧਾਵਹਿ ॥

They dance around, fight, fall down and go over to heaven.

ਆਗੜਦੀ ਅੰਗ ਹੁਐ ਭੰਗ; ਆਗੜਦੀ ਆਹਵ ਮਹਿ ਡਿਗਹੀ ॥

With broken and torn limbs warriors fall down in the field.

ਹੋ ਬਾਗੜਦੀ ਵੀਰ ਬਿਕ੍ਰਾਰ; ਸਾਗੜਦੀ ਸ੍ਰੋਣਤ ਤਨ ਭਿਗ ਹੀ ॥੫੬੧॥

The bodies of these soldiers are badly drenched in blood.

ਰਾਗੜਦੀ ਰੋਸ ਰਿਪਰਾਜ; ਲਾਗੜਦੀ ਲਛਮਣ ਪੈ ਧਾਯੋ ॥

King of Lanka, Ravan, attacked Lakshman in rage.

ਕਾਗੜਦੀ ਕ੍ਰੋਧ ਤਨ ਕੁੜਜੋ; ਪਾਗੜਦੀ ਹੁਐ ਪਵਨ ਸਿਧਾਯੋ ॥

He moved as fast as wind towards him.

ਆਗੜਦੀ ਅਨੁਜ ਉਰ ਤਾਤ; ਘਾਗੜਦੀ ਗਹਿ ਘਾਇ ਪ੍ਰਹਾਰਯੋ ॥
ਝਾਗੜਦੀ ਝੂਮਿ ਭੂਅ ਗਿਰਜੋ; ਸਾਗੜਦੀ ਸੁਤ ਬੈਰ ਉਤਾਰਜੋ ॥੫੬੨॥

He injured Lakshman near the heart and made him fall down. Thus, he semed to have avenged his son's death.

ਚਾਗੜਦੀ ਚਿੰਕ ਚਾਂਵਡੀ; ਡਾਗੜਦੀ ਡਾਕਣ ਡੱਕਾਰੀ ॥

Vultures made deep noise; witches belched (satiated with blood).

ਭਾਗੜਦੀ ਭੂਤ ਭਰ ਹਰੇ; ਰਾਗੜਦੀ ਰਣ ਰੋਸ ਪ੍ਰਜਾਰੀ ॥

In this field burning in the fire of rage, ghosts felt rather pleased.

ਮਾਗੜਦੀ ਮੂਰਛਾ ਭਯੋ; ਲਾਗੜਦੀ ਲਛਮਣ ਰਨ ਜੁਝਜੋ ॥

Lakshman while fighting fell down unconscious.

ਜਾਗੜਦੀ ਜਾਣ ਜੁਝਿ ਗਯੋ; ਰਾਗੜਦੀ ਰਘਪਤ ਇਮ ਬੁਝਜੋ ॥੫੬੩॥

Rama mistook him for dead and felt very disheartened.

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ ਰਾਮ ਵਤਾਰ ਲਛਮਨ ਮੂਰਛਨਾ ਭਵੇਤ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤ ਮਸਤੁ ॥

Thus concludes the chapter on Lakshman becoming unconscious in "Rama Avtar" in the *Bachitra Natak*.

ਸੰਗੀਤ ਬਹੜਾ ਛੰਦ ॥

Sangit Bahara Chhand

ਕਾਗੜਦੀ ਕਟਕ ਕਪਿ ਭਜਜੋ; ਲਾਗੜਦੀ ਲਛਮਣ ਜੁੱਝਯੋ ਜਬ ॥

As soon as Lakshman fell down unconscious, the monkey-army fled.

ਰਾਗੜਦੀ ਰਾਮ ਰਿਸ ਭਰਜੋ; ਸਾਗੜਦੀ ਗਹਿ ਅੱਸਤ੍ਰ ਸੱਸਤ੍ਰ ਸਬ ॥

Rama felt rather enraged and took up weapons in hand.

ਧਾਗੜਦੀ ਧਉਲ ਧੜਹੜਜੋ; ਕਾਗੜਦੀ ਕੋੜੰਭ ਕੜੱਕਯੋ ॥
ਭਾਗੜਦੀ ਭੂੰਮਿ ਭੜਹੜੀ; ਪਾਗੜਦੀ ਜਨ ਪ੍ਰਲੈ ਪਲੱਟਜੋ ॥੫੬੪॥

The earth shook as the (mythological) bull supporting it trembled.

ਅਰਧ ਨਰਾਜ ਛੰਦ ॥

Ardh Naraj Chhand

ਕਢੀ ਸੁ ਤੇਗ ਦੁੱਧਰੰ ॥ ਅਨੂਪ ਰੂਪ ਸੁੱਭਰੰ ॥

Rama took out his double-edged sword; this made him look even more splendid.

ਭਕਾਰ ਭੇਰ ਭੈ ਕਰੰ ॥ ਬਕਾਰ ਬੰਦਣੋ ਬਰੰ ॥੫੬੫॥

Kettle-drums were sounded and the prisoners of war cried.

ਬਚਿਤ੍ਰ ਚਿੱਤ੍ਰਤੰ ਸਰੰ ॥ ਤਜੰਤ ਤੀਖਣੋ ਨਰੰ ॥

It was a strange sight. Both human and monkeys attacked the enemy with sharp weapons and sharp nails, respectively;

ਪਰੰਤ ਝੁਝਤੰ ਭਟੰ ॥ ਜਣੰ ਕਿ ਸਾਵਣੰ ਘਟੰ ॥੫੬੬॥

they looked like a dark cloud moving up during the month of Savan.

ਘੁਮੰਤ ਅੱਘ ਓਘਯੰ ॥ ਬਦੰਤ ਬਕਤ੍ਰ ਤੇ ਜਯੰ ॥

Warriors, the annihilators of sin, move around and challenge one another.

ਚਲੰਤ ਤਜਾਗ ਤੇ ਤਨੰ ॥ ਭਣੰਤ ਦੇਵਤਾ ਧਨੰ ॥੫੬੭॥

They lay down their lives and gods express their sentiments of gratefulness and surprise.

ਛੁਟੰਤ ਤੀਰ ਤੀਖਣੰ ॥ ਭਜੰਤ ਭੇਰ ਭੀਖਣੰ ॥

Sharp arrows are shot. Lyres are blown sharp.

ਉਠੰਤ ਗੱਦ ਸੱਦਣੰ ॥ ਮਮੱਤ ਜਾਣ ਮੱਦਣੰ ॥੫੬੮॥

From all sides comes the sound that enchants all.

ਕਰੰਤ ਚਾਚਰੋਚਰੰ ॥ ਨਚੰਤ ਨਿਰਤਣੋ ਹਰੰ ॥ (ਚਾਚਰੋ-ਚਰੰ ਬੋਲੋ)
ਪੁਅੰਤ ਪਾਰਬਤੀ ਸਿਰੰ ॥ ਹਸੰਤ ਪ੍ਰੇਤਣੀ ਫਿਰੰ ॥੫੬੯॥

Shiva and his disciples (*ganas*) dance. It seems as if the witches bowed their heads before Parvati as they danced.

ਅਨੂਪ ਨਿਰਾਜ ਛੰਦ ॥

Anup Naraj Chhand

ਡਕੰਤ ਡਾਕਣੀ ਡੁਲੰ ॥ ਭ੍ਰਮੰਤ ਬਾਜ ਕੁੰਡਲੰ ॥

The witches wander about. Horses pace about in circles.

ਰੜੰਤ ਬੰਦਿਣੋ ਕ੍ਰਿਤੰ ॥ ਬਦੰਤ ਮਾਗਧੋ ਜਯੰ ॥੫੭੦॥

Some are being taken prisoners. Others shout slogans of victory.

ਢਲੰਤ ਢਾਲ ਉੱਢਲੰ ॥ ਖਿਮੰਤ ਤੇਗ ਨਿਰਮਲੰ ॥
ਚਲੰਤ ਰਾਜ ਵੰ ਸਰੰ ॥ ਪਪਾਤ ਉਰਵੀਅੰ ਨਰੰ ॥੫੭੧॥

The shining swords hit the shields. Kings shoot arrows which kill humans as well monkeys.

ਭਜੰਤ ਆਸੁਰੀ ਸੁਤੰ ॥ ਕਿਲੰਕ ਬਾਨਰੀ ਪੁਤੰ ॥

The demons flee and the monkeys shriek aloud.

ਬਜੰਤ ਤੀਰ ਤੁੱਪਕੰ ॥ ਉਠੰਤ ਦਾਰੁਣੋ ਸੁਰੰ ॥੫੭੨॥

Arrows and cannon cause a frightening sound.

ਭਭੱਕ ਭੂਤ ਭੈਕਰੰ ॥ ਚਚੱਕ ਚਉਦਣੋ ਚਕੰ ॥

Even ghosts are fearful and surprised.

ਤਤੱਖ ਪੱਖਰੰ ਤੁਰੇ ॥ ਬਜੇ ਨਿਨੱਦ ਸਿੰਧੁਰੇ ॥੫੭੩॥

Armoured horses and shrieking elephants move about.

ਉਠੰਤ ਭੈਕਰੀ ਸੁਰੰ ॥ ਮਚੰਤ ਜੋਧਣੋ ਜੁਧੰ ॥

So ferocious has been the battle that even gods feel frightened looking at it.

ਖਿਮੰਤ ਉੱਜਲੀ ਅਸੰ ॥ ਬਬਰਖ ਤੀਖਣੋ ਸਰੰ ॥੫੭੪॥

Shining swords are struck and sharp arrows shot.

ਸੰਗੀਤ ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ ॥

Sangit Bhujang Prayat Chhand

ਜਾਗੜ੍ਦੰਗ ਜੁੱਝੜੋ ਭਾਗੜ੍ਦੰਗ ਭ੍ਰਾਤੰ ॥ ਰਾਗੜ੍ਦੰਗ ਰਾਮੰ ਤਾਗੜ੍ਦੰਗ ਤਾਤੰ ॥

Brother (Lakshman) fought in the field. Rama saw him fighting.

ਬਾਗੜ੍ਦੰਗ ਬਾਣੰ ਛਾਗੜ੍ਦੰਗ ਛੋਰੇ ॥
ਆਗੜ੍ਦੰਗ ਆਕਾਸ ਤੇ; ਜਾਨ ਓਰੇ ॥੫੭੫॥

He shot arrows which touched the sky.

ਬਾਗੜ੍ਦੰਗ ਬਾਜੀ ਰਥੀ ਬਾਣ ਕਾਟੇ ॥ ਗਾਗੜ੍ਦੰਗ ਗਾਜੀ ਗਜੀ; ਵੀਰ ਡਾਟੇ॥

These arrows hit the horsemen and charioteers.

ਮਾਗੜਦੰਗ ਮਾਰੇ ਸਾਗੜਦੰਗ ਸੂਰੰ ॥
ਬਾਗੜਦੰ ਬਜਾਹੈਂ ਹਾਗੜਦੰਗ ਹੂਰੰ ॥੫੭੬॥

Warriors still stood ground. Rama killed the warriors when the *houris* married.

ਜਾਗੜਦੰਗ ਜੀਤਾ ਖਾਗੜਦੰਗ ਖੇਤੰ ॥ ਭਾਗੜਦੰਗ ਭਾਗੇ ਕਾਗੜਦੰਗ ਕੇਤੰ ॥

Thus was won the field. Many soldiers fled.

ਸਾਗੜਦੰਗ ਸੂਰਾਨੁਜੰ; ਆਨ ਪੇਖਾ ॥
ਪਾਗੜਦੰਗ ਪ੍ਰਾਨਾਨ ਤੇ; ਪ੍ਰਾਨ ਲੇਖਾ ॥੫੭੭॥

Wherever one warrior met the other, one had to pay the price by laying down one's life.

ਚਾਗੜਦੰਗ ਚਿੰਤੰ ਪਾਗੜਦੰਗ ਪ੍ਰਾਜੀ ॥ ਸਾਗੜਦੰਗ ਸੈਨਾ ਲਾਗੜਦੰਗ ਲਾਜੀ ॥

Thinking of possible defeat, the army felt ashamed.

ਸਾਗੜਦੰ ਸੁੱਗ੍ਰੀਵ ਤੇ ਆਦਿ ਲੈ ਕੈ ॥
ਕਾਗੜਦੰਗ ਕੋਪੇ ਤਾਗੜਦੰਗ ਤੈ ਕੈ ॥੫੭੮॥

Sugriva and others all felt rather angry.

ਹਾਗੜਦੰਗ ਹਨੂ ਕਾਗੜਦੰਗ ਕੋਪਾ ॥ ਬਾਗੜਦੰਗ ਬੀਰਾਨ ਮੋ ਪਾਵ ਰੋਪਾ ॥

Hanuman also got rather enraged. He put his foot firm on the field.

ਸਾਗੜਦੰਗ ਸੂਰੰ ਹਾਗੜਦੰਗ ਹਾਰੇ ॥

All those who came to fight with him were defeated.

ਤਾਗੜਦੰਗ ਤੈ ਕੈ ਹਨੂ ਤਉ ਪੁਕਾਰੇ ॥੫੭੯॥

That is why he is called the subduer of all.

ਸਾਗੜਦੰਗ ਸੁੱਨਹੋ ਰਾਗੜਦੰਗ ਰਾਮੰ ॥ ਦਾਗੜਦੰਗ ਦੀਜੈ ਪਾਗੜਦੰਗ ਪਾਨੰ ॥

Then Hanuman asked Rama that he should bless him by patting his back.

ਪਾਗੜਦੰਗ ਪੀਠੰ ਠਾਗੜਦੰਗ ਠੋਕੋ ॥
ਹਰੋ ਆਜ ਪਾਨੰ ਸੁਰੰ ਮੋਹ ਲੋਕੋ ॥੫੮੦॥

I shall go and fetch all heavenly realms as your subjects.

ਆਗੜਦੰਗ ਐਸੇ ਕਹਜੋ ਅਉ ਉਡਾਨੋ ॥
ਗਾਗੜਦੰਗ ਗੈਨੰ ਮਿਲਜੋ ਮੱਧ ਮਾਨੋ ॥

Having said this, Hanuman flew in the sky and

ਰਾਗੜਦੰਗ ਰਾਮੰ ਆਗੜਦੰਗ ਆਸੰ ॥
ਬਾਗੜਦੰਗ ਬੈਠੇ ਨਾਗੜਦੰਗ ਨਿਰਾਸੰ ॥੫੮੧॥
seemed to have coalesced with the sky. Rama sat in a pensive but hopeful mood.

ਆਗੜਦੰਗ ਆਗੇ ਕਾਗੜਦੰਗ ਕੋਊ ॥ ਮਾਗੜਦੰਗ ਮਾਰੇ ਸਾਗੜਦੰਗ ਸੋਊ ॥
Whosoever came in Hanuman's way was killed.

ਨਾਗੜਦੰਗ ਨਾਕੀ ਤਾਗੜਦੰਗ ਤਾਲੰ ॥
ਮਾਗੜਦੰਗ ਮਾਰੇ ਬਾਗੜਦੰਗ ਬਿਸਾਲੰ ॥੫੮੨॥
Thus killing many, he reached the bank of a pool.

ਆਗੜਦੰਗ ਏਕੰ ਦਾਗੜਦੰਗ ਦਾਨੋ ॥ ਚਾਗੜਦੰਗ ਚੀਰਾ ਦਾਗੜਦੰਗ ਦੁਰਾਨੋ ॥
A demon, in a frightening form, was hidden there.

ਦਾਗੜਦੰਗ ਦੇਖੀ ਬਾਗੜਦੰਗ ਬੂਟੀ ॥
ਆਗੜਦੰਗ ਹੈ ; ਏਕ ਤੇ ਏਕ ਜੂਟੀ ॥੫੮੩॥
There Hanuman saw a herb, connected with other similar herb.

ਚਾਗੜਦੰਗ ਚਉਕਾ ਹਾਗੜਦੰਗ ਹਨਵੰਤਾ॥ ਜਾਗੜਦੰਗ ਜੋਧਾ ਮਹਾਂ ਤੇਜ ਮੰਤਾ॥
The great warrior and powerful Hanuman was startled.

ਆਗੜਦੰਗ ਉਖਾਰਾ ਪਾਗੜਦੰਗ ਪਹਾਰੰ ॥
ਆਗੜਦੰਗ; ਲੈ ਅਉਖਧੀ ਕੋ ਸਿਧਾਰੰ ॥੫੮੪॥
He pulled the entire mountain and carried it along with the required herb.

ਆਗੜਦੰਗ ਆਏ; ਜਹਾਂ ਰਾਮ ਖੇਤੰ ॥ ਬਾਗੜਦੰਗ ਬੀਰੰ; ਜਹਾਂ ਤੇ ਅਚੇਤੰ ॥
He arrived with the mountain in the field where the valiant Lakshman lay unconscious.

ਬਾਗੜਦੰਗ ਬਿਸੱਲਜਾ; ਮਾਗੜਦੰਗ ਮੁੱਖੰ ॥
ਡਾਗੜਦੰਗ ਡਾਰੀ ਸਾਗੜਦੰਗ ਸੁੱਖੰ ॥੫੮੫॥
The physician, named Sushen, put that herb in Lakshman's mouth.

ਜਾਗੜਦੰਗ ਜਾਗੇ ਸਾਗੜਦੰਗ ਸੂਰੰ ॥ ਘਾਗੜਦੰਗ ਘੁੱਮੀ ਹਾਗੜਦੰਗ ਹੂਰੰ ॥
The valiant soldiers regained consciousness. The *houris* turned back to go.

ਛਾਗੜਦੰਗ ਛੂਟੇ ਨਾਗੜਦੰਗ ਨਾਦੰ ॥
ਬਾਗੜਦੰਗ ਬਾਜੇ ਨਾਗੜਦੰਗ ਨਨਾਦੰ ॥੫੮੬॥
Many instruments were then sounded in the battlefield.

ਤਾਗੜਦੰਗ ਤੀਰੰ ਛਾਗੜਦੰਗ ਛੂਟੇ ॥ ਗਾਗੜਦੰਗ ਗਾਜੀ ਜਾਗੜਦੰਗ ਜੂਟੇ ॥

Arrows were shot. Soldiers engaged themselves in fighting.

ਖਾਗੜਦੰਗ ਖੇਤੰ ਸਾਗੜਦੰਗ ਸੋਏ ॥
ਪਾਗੜਦੰਗ; ਤੇ ਪਾਕ ਸ਼ਾਹੀਦ ਹੋਏ ॥੫੮੭॥

Some fell dead in the field. They were true martyrs.

ਕਲਸ ॥

Kalas

ਮੱਚੇ ਸੂਰਬੀਰ ਬਿਕ੍ਰਾਰੰ ॥ ਨੱਚੇ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਬੈਤਾਰੰ ॥

True warriors clashed. Ghosts, witches and evil spirits danced.

ਝਮਝਮ ਲਸਤ ਕੋਟਿ ਕਰ ਵਾਰੰ ॥
ਝਲ ਹਲੰਤ ਉੱਜਲ ਅਸ ਧਾਰੰ ॥੫੮੮॥

The sound of *jhamjham* came from numerous hands which swayed swords the sharp edges of which shone bright.

ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ ਛੰਦ ॥

Tribhangi Chhand

ਉੱਜਲ ਅਸਧਾਰੰ ਲਸਤ ਅਪਾਰੰ; ਕਰਣ ਲੁਝਾਰੰ ਛਬਿ ਧਾਰੰ ॥
ਸੋਭਿਤ ਜਿਮੁ ਆਰੰ, ਅਤ ਛਬਿ ਧਾਰੰ; ਸੁਬਿਧ ਸੁਧਾਰੰ ਅਰ ਗਾਰੰ ॥

The sharp edges of swords shine and add to the splendour. They kill the enemies and look like saws.

ਜੈ ਪੱਤ੍ਰੰ ਦਾਤੀ, ਮਦਿਣੰ ਮਾਤੀ; ਸ੍ਰੋਣੰ ਰਾਤੀ ਜੈ ਕਰਣੰ ॥
ਦੁੱਜਨ ਦਲਹੰਤੀ, ਅਛਲ ਜਯੰਤੀ; ਕਿਲਵਿਖ ਹੰਤੀ ਭੈ ਹਰਣੰ ॥੫੮੯॥

They are bestower of victory, intoxicated in blood bathing, the annihilator of the hordes of the wicked, and destroyer of all evils.

ਕਲਸ ॥

Kalas

ਭਰ ਹਰੰਤ ਭੱਜਤ ਰਣ ਸੂਰੰ ॥ ਥਰ ਹਰ ਕਰਤ ਲੋਹੇ ਤਨ ਪੂਰੰ ॥

There was tumult and the valiant soldiers fled. Their bodies covered with iron armour trembled.

ਤੜਭੜ ਬਜੈਂ ਤਬਲ ਅਰ ਤੂਰੰ ॥
ਘੁੱਮੀ ਪੇਖ ਸੁਭਟ ਰਨ ਹੂਰੰ ॥੫੯੦॥

Drums were sounded aloud, and looking at the powerful warriors the *houris* once again turned

towards them.

ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ ਛੰਦ ॥

Tribhangi Chhand

ਘੁੱਮੀ ਰਣ ਹੂਰੰ, ਨਭ ਝੜ ਪੂਰੰ; ਲਖ ਲਖ ਸੂਰੰ, ਮਨ ਮੋਹੀ ॥

The *houris* in the field looked back, walked towards the valiant soldiers, looked at them and tried to enchant them.

ਆਰੁਣ ਤਨ ਬਾਣੰ ਛਬ ਅਪ੍ਰਮਾਣੰ; ਅਣਦੁਤ ਖਾਣੰ ਤਨ ਸੋਹੀ ॥

The bodies of warriors pierced with arrows looked splendid : they were unique in beauty.

ਕਾਛਨੀ ਸੁਰੰਗੰ, ਛਬਿ ਅੰਗ ਅੰਗੰ; ਲਜਤ ਅਨੰਗੰ, ਲਖ ਰੂਪੰ ॥

Colyrium in eyes, each limb of the *houris* was beauty incarnate. Even the god of Love felt coy looking at them.

ਸਾਇਕ ਦ੍ਰਿਗ ਹਰਣੀ, ਕੁਮਤ ਪ੍ਰਜਰਣੀ; ਬਰ ਬਰ ਬਰਣੀ, ਬੁਧ ਕੂਪੰ ॥੫੯੧॥

These *houris* who 'married' the best of warriors had wide eyes like those of deer, were destroyers of wickedness and owners of wisdom.

ਕਲਸ ॥

Kalas

ਕਮਲ ਬਦਨ ਸਾਇਕ ਮ੍ਰਿਗ ਨੈਣੀ ॥ ਰੂਪ ਰਾਸ ਸੁੰਦਰ ਪਿਕ ਬੈਣੀ ॥
ਮ੍ਰਿਗਪਤ ਕਟ ਛਾਜਤ ਗਜ ਗੈਣੀ ॥
ਨੈਨ ਕਟਾਛ ਮਨਹਿ ਹਰ ਲੈਣੀ ॥੫੯੨॥

Body like lotus, eyes sharp like deer's, embodiment of beauty, voice sweet like cuckoo's, waist thin like lion's, gait proud like elephant's and the look sharp enough to enchant anyone–so were the *houris.*

ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ ਛੰਦ ॥

Tribhangi Chhand

ਸੁੰਦਰ ਮ੍ਰਿਗਨੈਣੀ, ਸੁਰ ਪਿਕ ਬੈਣੀ; ਚਿਤ ਹਰ ਲੈਣੀ, ਗਜ ਗੈਣੰ ॥

Beautiful and with wide eyes; sweet voiced liked cuckoo, and with proud gait like elephant's, the *houris* captivate any heart.

ਮਾਧੁਰ ਬਿਧਿ ਬਦਨੀ, ਸੁਬੁੱਧਿਨ ਸਦਨੀ; ਕੁਮਤਿਨ ਕਦਨੀ, ਛਬਿ ਮੈਣੰ ॥

Sweet tempered and beautiful like moon are they. They own the best of intellect, destroy the wicked, and possess a fine figure.

ਅੰਗਕਾ ਸੁਰੰਗੀ, ਨਟ ਵਰ ਰੰਗੀ; ਝਾਂਝ ਉਤੰਗੀ, ਪਗ ਧਾਰੰ ॥

They have perfect curves, agile like a juggler and wear the best anklets.

ਬੇਸਰ ਗਜਰਾਰੰ, ਪਹੁੱਚ ਅਪਾਰੰ; ਕਚਿ ਘੁੱਘਰਾਰੰ, ਆਹਾਰੰ ॥੫੯੩॥

They wear nose trinklets, bracelets, and armlets and have curly hair beautifully made.

ਕਲਸ ॥

Kalas

ਚਿਬਕ ਚਾਰ; ਸੁੰਦਰ ਛਬਿ ਧਾਰੰ ॥ ਠਉਰ ਠਉਰ ਮੁਕਤਨ ਕੇ ਹਾਰੰ ॥

Perfectly curved chins add to the beauty of their faces. They wear garlands of pearls on all limbs.

ਕਰ ਕੰਗਨ ਪਹੁਚੀ ਉਜੀਆਰੰ ॥
ਨਿਰਖ ਮਦਨ ਦੁਤ ਹੋਤ ਸੁਮਾਰੰ ॥੫੯੪॥

Bangles on their wrists make their hands look beautiful. Then beauty excels even the beauty of the god of love.

ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ ਛੰਦ ॥

Tribhangi Chhand

ਸੋਭਿਤ ਛਬਿ ਧਾਰੰ, ਕਚ ਘੁੰਗਰਾਰੰ; ਰਸਨ ਰਸਾਰੰ, ਉਜਿਆਰੰ ॥

They look splendid with their black curly hair and sweet voice.

ਪਹੁੱਚੀ ਗਜਰਾਰੰ, ਸੁਬਿਧ ਸੁਧਾਰੰ; ਮੁਕਤਨਿ ਹਾਰੰ, ਉਰ ਧਾਰੰ ॥

They have beautifully put on bracelets and armlets.

ਸੋਹਤ ਚਖ ਚਾਰੰ, ਰੰਗ ਰੰਗਾਰੰ; ਬਿਬਿਧਿ ਪ੍ਰਕਾਰੰ, ਅਤਿ ਆਂਜੇ ॥

They wear garlands of pearls round their neck and lying on the breast. Made up with collyrium, their eyes look charming.

ਬਿਖ ਧਰ ਮ੍ਰਿਗ ਜੈਸੇ, ਜਲਜ ਨ ਵੈਸੇ; ਸੱਸੀਅਰ ਜੈਸੇ, ਸਰ ਮਾਂਜੇ ॥੫੯੫॥

These eyes are shy, sharp and fatal like an arrow steeped in poison, more beautiful than the lotus and even the moon.

ਕਲਸ ॥

Kalas

ਭਯੋ ਮੂੜ ਰਾਵਣ ਰਣ ਕ੍ਰੁੱਧੰ ॥ ਮੱਚਿਯੋ ਆਨ ਤੁਮਲ ਜਬ ਜੁੱਧੰ ॥

The foolish Ravan was rather enraged in the field of battle. When the tumult was heard,

ਜੁੱਝੈ ਸਕਲ ਸੂਰਮਾਂ ਸੁੱਧੰ ॥
ਅਰ ਦਲ ਮੱਧਿ ਸਬਦ ਕਰ ਉੱਧੰ ॥੫੯੬॥

all the warriors dedicated themselves to the furious fighting. They made loud challenges before making a thrust into the enemy ranks

ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ ਛੰਦ ॥

Tribhangi Chhand

ਧਾਯੋ ਕਰ ਕ੍ਰੱਧੰ, ਸੁਭਟ ਬਿਰੁੱਧੰ; ਗਲਿਤ ਸੁਬੁੱਧੰ ਗਹਿ ਬਾਣੰ ॥

The wicked demon in an enraged mood moved ahead with an arrow in hand. He fought fiercely.

ਕੀਨੋ ਰਣ ਸੁੱਧੰ, ਨਚਤ ਕਬੱਧੰ; ਅਤ ਧੁਨ ਉੱਧੰ, ਧਨ ਤਾਣੰ ॥
ਧਾਏ ਰਜਵਾਰੇ, ਦੁੱਧਰ ਹਕਾਰੇ; ਸੁ ਬ੍ਰੱਣ ਪ੍ਰਹਾਰੇ, ਕਰ ਕੋਪੰ ॥

In between the stretched bows on either side the headless bodies (*kabandh*) were dancing; they made attacks and injured many.

ਘਾਇਨ ਤਨ ਰੱਜੇ, ਦੁ ਪਗ ਨ ਭੱਜੇ; ਜਨੁ ਹਰ ਗੱਜੇ, ਪਗ ਰੋਪੰ ॥੫੯੭॥

Warriors' bodies were profusely wounded, but they retraced not even two steps. They have their feet firm in the field and roar like the lion

ਕਲਸ ॥

Kalas

ਅਧਿਕ ਰੋਸ ਸਾਵਤ ਰਨ ਜੂਟੇ ॥ ਬਖਤਰ ਟੋਪ ਜਿਰੈ ਸਬ ਫੂਟੇ ॥

Wrath further increased and soldiers clashed more fiercely. Their helmets and armours were all broken.

ਨਿਸਰ ਚਲੇ ਸਾਇਕ ਜਨ ਛੂਟੇ ॥
ਜਨਕ ਸਿਚਾਨ ਮਾਸ ਲਖ ਟੂਟੇ ॥੫੯੮॥

As the arrows are shot, they take away pieces of flesh (from the bodies) as does the hawk when it preys.

ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ ਛੰਦ ॥

Tribhangi Chhand

ਸਾਇਕ ਜਨੁ ਛੂਟੇ, ਤਿਮ ਅਰ ਜੂਟੇ; ਬਖਤਰ ਫੂਟੇ, ਜੇਬ ਜਿਰੇ ॥

As the arrows are shot, the fighting becomes more fierce. Armours and wrist-protectors are broken.

ਮਸਹਰ ਭੁਖਿਆਏ, ਤਿਮੁ ਅਰ ਧਾਏ; ਸੱਸਤ੍ਰ ਨਚਾਇ, ਨ ਫੇਰਿ ਫਿਰੇ ॥

The soldiers move ahead with raised and waiving weapons as does a hungry meat -eating animal (on seeing its prey).

ਸਨਮੁਖਿ ਰਣ ਗਾਜੈਂ, ਕਿਮਹੂੰ ਨ ਭਾਜੈਂ ; ਲਖਸੁਰ ਲਾਜੈਂ ਰਣ ਰੰਗੰ ॥

They shout in front of one another. No one flees the field. Seeing them engaged in battle even the gods feel ashamed.

ਜੈ ਜੈ ਧੁਨਿ ਕਰਹੀ, ਪੁਹਪਨ ਡਰਹੀ; ਸੁਬਿਧਿ ਉਚਰਹੀ ਜੈ ਜੰਗੰ ॥੫੯੯॥

They shout slogans of victory, shower flowers and recite ominous things for victory in the battle.

ਕਲਸ ॥

Kalas

ਮੁਖ ਤੰਬੋਰ ਅਰੁ ਰੰਗ ਸੁਰੰਗੰ ॥ ਨਿਡਰ ਭ੍ਰਮੱਤ ਭੂੰਮਿ ਉਹ ਜੰਗੰ ॥

Ravan has betel leaves in his mouth, and his body is also red. He wanders fearless in the field of battle.

ਲਿਪਤ ਮਲੈ ਘਨਸਾਰ ਸੁਰੰਗੰ ॥ ਰੂਪਵਾਨ ਗਤਿਵਾਨ ਉਤੰਗੰ ॥੬੦੦॥

He has sandal pasted all over his body. He is resplendent like Sun and has fast pace.

ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ ਛੰਦ ॥

Tribhangi Chhand

ਤਨ ਸੁਭਤ ਸੁਰੰਗੰ , ਛਬਿ ਅੰਗ ਅੰਗੰ ; ਲਜਤ ਅਨੰਗੰ ਲਖ ਨੈਣੰ ॥

Looking at his well-proportioned figure, finely chiselled features and limbs and sharp eyes, even the god of love feels shy.

ਸੋਭਿਤ ਕਚ ਕਾਰੇ , ਅਤ ਘੁੱਘਰਾਰੇ ; ਰਸਨ ਰਸਾਰੇ , ਮ੍ਰਿਦ ਬੈਣੰ ॥

His hair are black and curly and his words are sweet.

ਮੁਖਿ ਛਕਤ ਸੁਬਾਸੰ , ਦਿਨਸ ਪ੍ਰਕਾਸੰ ; ਜਨੁ ਸਸ ਭਾਸੰ , ਤਸ ਸੋਭੰ ॥

His face is resplendent that looks like Sun (that provides light to all) and is beautiful like Moon.

ਰੀਝਤ ਚਖ ਚਾਰੰ , ਸੁਰਪੁਰ ਪਿਯਾਰੰ ; ਦੇਵ ਦਿਵਾਰੰ ਲਖਿ ਲੋਭੰ ॥੬੦੧॥

Everybody, living up or below, is pleased to look at him; even the gods in heaven fail to resist the desire to have a look at him.

ਕਲਿਸ ॥

Kalas

ਚੰਦ੍ਰਹਾਸ ਏਕੰ ਕਰ ਧਾਰੀ ॥ ਦੁਤੀਅ ਧੋਪੁ ਗਹਿ ਤ੍ਰਿਤੀ ਕਟਾਰੀ ॥

In one hand he held his sword *Chandrahas*, in the second a thin, sharp sword called *dhop*, in the third a dirk,

ਚਤ੍ਰਥ ਹਾਥਿ ਸੈਹਥੀ ਉਜਿਆਰੀ ॥
ਗੋਫਨ ਗੁਰਜ ਕਰਤ ਚਮਕਾਰੀ ॥੬੦੨॥

in the fourth a shining *saihathi* and in the fifth and sixth hands, he held a mace and a *gofan.*

ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ ਛੰਦ ॥

Tribhangi Chhand

ਸਤਏ ਅਸ ਭਾਰੀ , ਗਦਹਿ ਉਭਾਰੀ ; ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਸੁ ਧਾਰੀ, ਛੁਰਕਾਰੀ ॥
ਜੰਬੂਵਾ ਅਰ ਬਾਨੰ, ਸੁ ਕਸਿ ਕਮਾਨੰ ; ਚਰਮ ਅਪ੍ਰਮਾਨੰ , ਧਰ ਭਾਰੀ ॥

In the seventh hand, Ravan held another heavy mace and in the remaining ones a trident, a swivel, a dagger, a bow, arrows and a heavy unparalleled shield.

ਪੰਦ੍ਰਏ ਗਲੋਲੰ, ਪਾਸਿ ਅਮੋਲੰ ; ਪਰਸ ਅਡੋਲੰ , ਹਥਿ-ਨਾਲੰ ॥
ਬਿਛੂਆ ਪਹਰਾਯੰ ਪਟਾ ਭ੍ਰਮਾਯੰ ; ਜਿਮ ਜਮ ਧਾਯੰ ਬਿਕਰਾਲੰ ॥੬੦੩॥

In the fifteenth hand he held a pellet bow, and in the others a precious axe, a screw-sword, a rapier, etc. This huge-bodied demon looked like death-god as he walked.

ਕਲਸਿ ॥

Kalas

ਸਿਵ ਸਿਵ ਸਿਵ ਮੁਖ ਏਕ ਉਚਾਰੰ ॥ ਦੁਤੀਅ ਪ੍ਰਭਾ ਜਾਨਕੀ ਨਿਹਾਰੰ ॥

From one mouth, he repeatedly recited the name of Shiva. His second face (is turned towards Sita and) appreciates her beauty.

ਤ੍ਰਿਤੀਅ ਝੁੰਡ ਸਭ ਸੁਭਟ ਪਚਾਰੰ ॥
ਚਤ੍ਰਥ ਕਰਤ ਮਾਰਹੀ ਮਾਰੰ ॥੬੦੪॥

With the third, he glances at his forces and cries ‘kill ! kill !’ with the fourth.

ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ ਛੰਦ ॥

Tribhangi Chhand

ਪਚਏ ਹਨਵੰਤੰ ਲਖ ਦੁਤ ਮੰਤੰ ; ਸੁ ਬਲ ਦੁਰੰਤੰ ਤਜਿ ਕਲਿਣੰ ॥

His fifth face is turned towards Hanuman with which he recites a *mantra* at a quick pace and tries to take away his strength.

ਛਠਏ ਲਖਿ ਭ੍ਰਾਤੰ ਤਕਤ ਪਪਾਤੰ ; ਲਗਤ ਨ ਘਾਤੰ ਜੀਅ ਜਲਿਣੰ ॥

His sixth face glances at his brother Kumbhkaran, and (looking at his dead body) his heart burns with rage.

ਸਤਏ ਲਖਿ ਰਘੁਪਤਿ ਕਪ ਦਲ ਅਧਪਤ ; ਸੁਭਟ ਬਿਕਟ ਮਤ ਜੁਤ ਭ੍ਰਾਤੰ॥

With his seventh face, he looks at Rama, monkeys and other powerful warriors.

ਅਠਿਓ ਸਿਰਿ ਢੋਰੈਂ ਨਵਮਿ ਨਿਹੋਰੈਂ ;
ਦਸਜਨ ਬੋਰੈ ਰਿਸ ਰਾਤੰ ॥੬੦੫॥ (ਦਸਿਅਨ ਬੋਲੋ)

He nods the eighth head and surveys the entire scene with the ninth. His tenth face reflects the extreme anger within.

ਚਬੋਲਾ ਛੰਦ ॥

Chabola Chhand

ਧਾਏ ਮਹਾਂ ਬੀਰ ਸਾਧੇ ਸਿਤੰ ਤੀਰ ; ਕਾਛੇ ਰਣੰ ਚੀਰ ਬਾਨਾ ਸੁਹਾਏ ॥

Looking at checking their white arrows, the powerful warriors set out; they looked splendid in their coloured armours.

ਰਵਾਂ ਕਰਦ ਮਰਕਬ ਯਲੋ ਤੇਜ ਇਮ ; ਸਬ ਚੂੰ ਤੁੰਦ ਅਜਦਹੋ ਓ ਮਿਆ ਜੰਗਾ ਹੇ ॥

Their horses are quick of feet, and move at a fast pace in the field.

ਭਿੜੇ ਆਏ ਈਹਾਂ ਬੁਲੇ ਬੈਣ ਕੀਹਾਂ ; ਕਰੇਂ ਘਾਇ ਜੀਹਾਂ ਭਿੜੇ ਭੇੜ ਭੱਜੇ ॥

They fight this side now, cry challenges on the other then, but wherever they go, they make the enemy flee.

ਪੀਯੋ ਪੋਸਤਾਨੈ ਭਛੋ ਰਾਬੜੀਨੇ ; ਕਹਾਂ ਛੈ ਅਣੀ ਰੋ ਧਣੀ ਨੇ ਨਿਹਾਰੈਂ ॥੬੦੬॥

They look as if some people, under the intoxication of poppy husk influence, moved hither and tither.

ਗਾਜੇ ਮਹਾਂ ਸੂਰ ਘੁਮੀ ਰਣੰ ਹੂਰ ; ਭਰਮੀ ਨਭੰ ਪੂਰਿ ਬੇਖੰ ਅਨੂਪੰ ॥

Warriors roared and houris wandered in the sky to see them in clash.

ਵਲੇ ਵੱਲਸਾਈ ਜੀਵੀ ਜੁਗਾਂ ਤਾਈ ; ਤੈਂਡੇ ਘੋਲੀ ਜਾਈ ਅਲਾਵੀਤ ਐਸੇ ॥
ਲਗੋ ਨਾਰ ਥਾਨੇ ਬਰੋ ਰਾਜ ਮਾਨੇ ; ਕਹੋ ਅਉਰ ਕਾਨੇ ਹਠੀ ਛਾਡ ਥੇ ਸੋ ॥

They prayed that the warriors, who have caused this clash, may live for long and enjoy their royal powers fully.

ਬਰੋ ਆਨ ਮੋਕੋ ਭਜੋ ਆਜ ਤੋਕੋ ; ਚਲੋ ਦੇਵ ਲੋਕੋ ਤਜੋ ਬੇਗ ਲੰਕਾ ॥੬੦੭॥

O warriors ! you may give up Lanka and marry us so that you could come over to heaven.

ਸਵੈਯਾ ਅਨੰਤ ਤੁਕਾ ॥

Savaiya - Anant Tuka

ਰੋਸ ਭਰਜੋ ਤਜ ਹੋਸ ਨਿਸਾਚਰ ; ਸ੍ਰੀ ਰਘੁਰਾਜ ਕੋ ਘਾਇ ਪ੍ਰਹਾਰੇ ॥

The demon -king became rather angry and discarded all wisdom : in this mood, he attacked Rama.

ਜੋਸ ਬਡੋ ਕਰਿ ਕਉਸ ਲਿਸੰ ; ਅਧ ਬੀਚ ਹੀ ਤੇ ਸਰ ਕਾਟ ਉਤਾਰੇ ॥

On the other side, Rama would neutralize his arrows midway.

ਫੇਰ ਬਡੋ ਕਰ ਰੋਸ ਦਿਵਾਰਦਨ ; ਧਾਇ ਪਰੈਂ ਕਪਿ ਪੁੰਜ ਸੰਘਾਰੈਂ ॥

Then he became angry and began destroying the monkey ranks.

ਪਟਸ ਲੋਹ ਹਥੀ ਪਰਸੰ ; ਗੜੀਏ ਜੰਬੁਵੇ ਜਮਦਾੜ ਚਲਾਵੈ ॥੬੦੮॥

He began using dangerous weapons of different categories.

ਚਬੋਲਾ ਸਵੈਯਾ ॥

Chabola Savaiya

ਸ੍ਰੀ ਰਘੁਰਾਜ ਸਰਾਸਨ ਲੈ ; ਰਿਸ ਠਾਨ ਘਨੀ ਰਨ ਬਾਨ ਪ੍ਰਹਾਰੇ ॥

Rama took his bow in hand and shot numerous arrows at a quick pace.

ਬੀਰਨ ਮਾਰ ਦੁਸਾਰ ਗਏ ਸਰ ; ਅੰਬਰ ਤੇ ਬਰਸੇ ਜਨ ਓਰੇ ॥
ਬਾਜ ਗਜੀ ਰਥ ਸਾਜ ਗਿਰੇ ਧਰ ; ਪਤ੍ਰ ਅਨੇਕ ਸੁ ਕਉਨ ਗਨਾਵੈ॥

Killing the target they went up and ultimately fell down from the above like hailstorms falling from sky.

ਫਾਗਨ ਪਉਨ ਪ੍ਰਚੰਡ ਬਹੇ ਬਨ ; ਪਤ੍ਰਨ ਤੇ ਜਨ ਪਤ੍ਰ ਉਡਾਨੇ ॥੬੦੯॥

Elephants, horses and chariots all fell to ground and they looked like leaves that fall during Autumn.

ਸਵੈਯਾ ਛੰਦ ॥

Savaiya Chhand

ਰੋਸ ਭਰਜੋ ਰਨ ਮੌ ਰਘੁਨਾਥ ; ਸੁ ਰਾਵਨ ਕੋ ਬਹੁ ਬਾਨ ਪ੍ਰਹਾਰੇ ॥

Rama felt very angry and he shot many arrows at Ravan in the field.

ਸ੍ਰੋਣ ਨ ਨੈਕ ਲਗਿਜੋ ਤਿਨ ਕੇ ਤਨ ; ਫੋਰ ਜਿਰੈ ਤਨ ਪਾਰ ਪਧਾਰੇ ॥

These arrows hit him and drenched in a little blood went through his body to the other side.

ਬਾਜ ਗਜੀ ਰਥਰਾਜ ਰਥੀ ; ਰਣ ਭੂਮਿ ਗਿਰੇ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਸੰਘਾਰੇ ॥
ਜਾਨੋ ਬਸੰਤ ਕੇ ਅੰਤ ਸਮੈ ; ਕਦਲੀ ਦਲ ਪਉਨ ਪ੍ਰਚੰਡ ਉਖਾਰੇ ॥੬੧੦॥

In the field elephants, horses, chariots and charioteers fell dead like the banana plants felled by strong wind during last days of spring season.

ਧਾਇ ਪਰੇ ਕਰਿ ਕੋਪ ਬਨੇਚਰ ; ਹੈ ਤਿਨ ਕੇ ਜੀਅ ਰੋਸ ਜਗਜੋ ॥

The monkey army was also enraged and they attacked the enemy.

ਕਿਲਕਾਰ ਪੁਕਾਰ ਪਰੇ ਚਹੂੰ ਘਾ ; ਰਣ ਛਾਡਿ ਹਠੀ ਨਹਿ ਏਕ ਭਗਜੋ ॥

They cried, never retreated, rather moved ahead from all directions.

ਗਹਿ ਬਾਨ ਕਮਾਨ ਗਦਾ ਬਰਛੀ ; ਉਤ ਤੇ ਦਲਰਾਵਨ ਕੋ ਉਮਗਜੋ ॥

On the other side, Ravana's army also went up taking arrows, bows, maces, swords, etc. in hand.

ਭਟ ਜੂਝਿ ਅਰੂਝਿ ਗਿਰੇ ਧਰਣੀ ; ਦਿਜਰਾਜ ਭ੍ਰਮਜੋ ਸਿਵ ਧਜਾਨ ਡਿਗਜੋ ॥੬੧੧॥

The warriors clashed with one another and fell down in a way that put even moon in delusion : Shiva's meditation was also disturbed .

ਜੂਝਿ ਅਰੂਝਿ ਗਿਰੇ ਭਟ ਵਾ ਤਨ ; ਘਾਇਨ ਘਾਇ ਘਨੇ ਭਿਭਰਾਨੇ ॥
ਜੰਬੁਕ ਗਿੱਧ ਪਿਸਾਚ ਨਿਸਾਚਰ ; ਫੂਲਿ ਫਿਰੇ ਰਨ ਮੌ ਰਹਸਾਨੇ ॥

Heavy and numerous wounds made the warriors feel dizzy and they fell down dead. Jackals, vultures, ghosts, meat-eating animals and others felt pleased.

ਕਾਂਪ ਉਠੀ ਸੁ ਦਿਸਾ ਬਿਦਿਸਾ ; ਦਿਗ ਪਾਲਨ ਫੇਰਿ ਪ੍ਰਲੈ ਅਨੁਮਾਨੇ ॥

Looking at ferocity of the battle, all directions as well as keepers of directions trembled apprehending dissolution of creation.

ਭੂਮਿ ਅਕਾਸ ਉਦਾਸ ਭਏ ; ਗਨ ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਭ੍ਰਮੇ ਭਹਰਾਨੇ ॥੬੧੨॥

Both the earth and sky felt sad. Gods as well as demons frightened to find that the fighting was so ferocious.

ਰਾਵਨ ਰੋਸ ਭਰਜੋ ਰਨ ਮੌ ; ਰਿਸ ਸੌਂ ਸਰ ਓਘ ਪ੍ਰਓਘ ਪ੍ਰਹਾਰੇ ॥

Ravan, in rage, began shooting arrows in multiples.

ਭੂਮਿ ਅਕਾਸ ਦਿਸਾ ਬਿਦਿਸਾ ; ਸਭ ਓਰ ਰੁਕੇ ਨਹਿ ਜਾਤ ਨਿਹਾਰੇ ॥

These arrows split through earth, sky and all the directions were filled with them.

ਸ੍ਰੀ ਰਘੁਰਾਜ ਸਰਾਸਨ ਲੈ ; ਛਿਨ ਮੌ ਛੁਭ ਕੈ ਸਰ ਪੁੰਜ ਨਿਵਾਰੇ ॥

On the other side, Rama also felt enraged for a moment and neutralized all those arrows.

ਜਾਨਕ ਭਾਨ ਉਦੈ ਨਿਸ ਕੱਉ ; ਲਖਿਕੈ ਸਬਹੀ ਤਮ ਤੇਜ ਪਧਾਰੇ ॥੬੧੩॥

Consequently, the darkness caused by the arrows (which had overcast the sky) ended and there was light all around.

ਰੋਸ ਭਰੇ ਰਨ ਮੋ ਰਘੁਨਾਥ ; ਕਮਾਨ ਲੈ ਬਾਨ ਅਨੇਕ ਚਲਾਏ ॥

The enraged Rama shot numerous arrows and felled elephants, horses and charioteers.

ਬਾਜ ਗਜੀ ਗਜਰਾਜ ਘਨੇ ॥ ਰਥ ਰਾਜ ਬਨੇ ਕਰਿ ਰੋਸ ਉਡਾਏ ॥

Rama apparently did all that was necessary to rescue Sita after ameliorating all her woes.

ਜੇ ਦੁਖ ਦੇਹ ਕਟੇ ਸੀਅ ਕੇ ਹਿਤ ; ਤੇ ਰਨ ਆਜ ਪ੍ਰਤੱਛ ਦਿਖਾਏ ॥
ਰਾਜੀਵ ਲੋਚਨ ਰਾਮਕੁਮਾਰ ; ਘਨੋ ਰਨ ਘਾਲ ਘਨੇ ਘਰ ਘਾਏ ॥੬੧੪॥

The lotus-eyed Rama fought so ferociously that many houses were emptied (of male members).

ਰਾਵਨ ਰੋਸ ਭਰਿਜੋ ਗਰਜਜੋ ਰਨ ਮੋ ; ਲਹਿ ਕੈ ਸਬ ਸੈਨ ਭਜਾਨਜੋ ॥
ਆਪ ਹੀ ਹਾਕ ਹਥਜਾਰ ਹਠੀ ਗਹਿ ; ਸ੍ਰੀ ਰਘੁਨੰਦਨ ਸੋ ਰਨ ਠਾਨਜੋ ॥

Ravan roared in rage. He ran ahead with his army, challenged, took up weapons in hand and clashed with Rama directly.

ਚਾਬਕ ਮਾਰ ਕੁਦਾਇ ਤੁਰੰਗਨ ; ਜਾਇ ਪਰਜੋ ਕਛੁ ਤ੍ਰਾਸ ਨ ਮਾਨਜੋ ॥
He got down from his chariot so as to go ahead and kill Rama with his arrows.

ਬਾਨਨ ਤੇ ਬਿਧੁ ਬਾਹਨ ਤੇ ; ਮਨ ਮਾਰਤ ਕੋ ਰਥ ਛੋਰਿ ਸਿਧਾਨਜੋ ॥੬੧੫॥
He wripped his horses and fearlessly roamed in the field.

ਸ੍ਰੀ ਰਘੁਨੰਦਨ ਕੀ ਭੁਜ ਤੇ ਜਬ ; ਛੋਰ ਸਰਾਂਸਨ ਬਾਨ ਉਡਾਨੇ ॥
When arrows began to be shot by Rama, it became difficult to recognize one direction from other, the earth from sky and so on.

ਭੂੰਮਿ ਅਕਾਸ ਪਤਾਰ ਚਹੂੰ ਚਕ ; ਪੂਰ ਰਹੇ ਨਹੀਂ ਜਾਤ ਪਛਾਨੇ ॥
These arrows split through armour of warriors and went through their bodies.

ਤੋਰ ਸਨਾਹ ਸੁਬਾਹਨ ਕੇ ਤਨ ; ਆਹ ਕਰੀ ਨਹੀ ਪਾਰ ਪਰਾਨੇ ॥

ਛੇਦ ਕਰੋਟਨ ਓਟਨ ਕੋਟ ; ਅਟਾਨ ਮੋ ਜਾਨਕੀ ਬਾਨ ਪਛਾਨੇ ॥੬੧੬॥
When these arrows, that had pierced through bodies having split the armour, fell on earth, Sita felt sure they were Rama's.

ਸ੍ਰੀ ਅਸੁਰਾਰਦਨ ਕੇ ਕਰ ਕੋ ; ਜਿਨ ਏਕ ਹੀ ਬਾਨ ਬਿਖੈ ਤਨ ਚਾਖਜੋ ॥
ਭਾਜ ਸਕਜੋ ਨ ਭਿਰਜੋ ਹਠ ਕੈ ਭਟ ; ਏਕ ਹੀ ਘਾਇ ਧਰਾ ਪਰ ਰਾਖਜੋ ॥
Whosoever was hit by an arrow of Rama could neither flee nor remain fit to fight in the field, but dead.

ਛੇਦ ਸਨਾਹ ਸੁਬਾਹਨ ਕੋ ਸਰ ; ਓਟਨ ਕੋਟ ਕਰੋਟਨ ਨਾਖਜੋ ॥
ਸੁਆਰ ਜੁਝਾਰ ਅਪਾਰ ਹਠੀ ਰਨ ; ਹਾਰ ਗਿਰੇ ਧਰ ਹਾਇ ਨ ਭਾਖਜੋ ॥੬੧੭॥
Rama's arrows began to split through the armour and the powerful warriors began falling down dead without uttering a single cry

ਆਨ ਅਰੇ ਸੁ ਮਰੇ ਸਬਹੀ ਭਟ ; ਜੀਤ ਬਚੇ ਰਨ ਛਾਡਿ ਪਰਾਨੇ ॥
ਦੇਵ ਅਦੇਵਨ ਕੇ ਜਿਤਜਾ ਰਨ ; ਕੋਟ ਹਤੇ ਕਰ ਏਕ ਨ ਜਾਨੇ ॥ (ਜਿੱਤਈਆ ਬੋਲੋ)
Ravan again summoned his warriors, but the survivors preferred to flee. The vanquisher of gods and demons, Ravan killed billions, but it made no material difference in the field.

ਸ੍ਰੀ ਰਘੁਰਾਜ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਮ ਕੋ ਲਖ ; ਤੇਜ ਸੰਬੂਹ ਸਬੈ ਭਹਰਾਨੇ ॥
ਓਟਨ ਕੂਦਿ ਕਰੋਟਨ ਫਾਂਧ ; ਸੁ ਲੰਕਹਿ ਛਾਡਿ ਬਿਲੰਕ ਸਿਧਾਨੇ ॥੬੧੮॥
Seeing the exertion of Rama, everybody felt frightened. They jumped over the walls of fort and fled across the sea.

ਰਾਵਨ ਰੋਸ ਭਰਜੋ ਰਨ ਮੋ ; ਗਹਿ ਬੀਸ ਹੂੰ ਬਾਹਿ ਹਥਿਜਾਰ ਪ੍ਰਹਾਰੇ ॥

The enraged Ravan made another attack with weapons in all of his twenty hands.

ਭੂੰਮਿ ਅਕਾਸ ਦਿਸਾ ਬਿਦਿਸਾ ; ਚਕਿ ਚਾਰ ਰੁੱਕੇ ਨਹੀ ਜਾਤ ਨਿਹਾਰੇ ॥
ਫੋਕਨ ਤੈਂ ਫਲ ਤੈ ਮੱਧ ਤੈ ਅੱਧ ਤੈਂ ; ਬਧ ਕੈ ਰਣ ਮੰਡਲ ਡਾਰੇ ॥

This made earth, sky and all directions invisible. Rama cut the bodies of enemy soldiers into twos and threw them on the ground just as a fruit is easily sliced.

ਛੱਤ੍ਰ ਧੁਜਾ ਬਰ ਬਾਜ ਰਥੀ ਰਥ ; ਕਾਟਿ ਸਬੈ ਰਘੁਰਾਜ ਉਤਾਰੇ ॥੬੧੯॥

The umbrella, banner, horses and charioteer of Ravan were all slain by Rama

ਰਾਵਨ ਚਉਪ ਚਲਜੋ ਚਪਕੈ ; ਨਿਜ ਬਾਜ ਬਿਹੀਨ ਜਬੈ ਰਥ ਜਾਨਜੋ ॥

When Ravan saw his chariot robbed of its horses, he walked quickly ahead.

ਢਾਲ ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਗਦਾ ਬਰਛੀ ਗਹਿ ; ਸ੍ਰੀ ਰਘੁਨੰਦਨ ਸੋ ਰਨ ਠਾਨਜੋ ॥

He clashed with Rama holding shield, trident, mace, dagger etc. in his hands.

ਧਾਇ ਪਰਜੋ ਲਲਕਾਰਿ ਹਠੀ ; ਕਪਿ ਪੁੰਜਨ ਕੋ ਕਛੁ ਤ੍ਰਾਸ ਨ ਮਾਨਜੋ ॥

The stubborn Ravan was not all afraid of the monkey-army, challenged and moved ahead.

ਅੰਗਦ ਆਦਿ ਹਨਵੰਤ ਤੇ ਲੈ ਭਟ ; ਕੋਟਿ ਹੁਤੇ ਕਰ ਏਕ ਨ ਜਾਨਜੋ ॥੬੨੦॥

There were numerous warriors among them, including Angad and Hanuman, but he felt afraid of none of them.

ਰਾਵਨ ਕੋ ਰਘੁਰਾਜ ਜਬੈ ; ਰਣ ਮੰਡਲ ਆਵਤ ਮੱਧਿ ਨਿਹਾਰਜੋ ;

When Rama saw Ravan advancing in the field,

ਬੀਸ ਸਿਲਾ ਸਿਤ ਸਾਇਕ ਲੈ ; ਕਰਿ ਕੋਪੁ ਬਡੋ ਉਰ ਮੱਧ ਪ੍ਰਹਾਰਜੋ ॥

he took out twenty arrows and shot them simultaneously in his chest.

ਭੇਦ ਚਲੇ ਮਰਮ ਸਥਲ ਕੋ ਸਰ ; ਸ੍ਰੋਣ ਨਦੀਸਰ ਬੀਚ ਪਖਾਰਜੋ ॥ (ਸ-ਥੱਲ-ਬੋਲੋ)

These arrows pierced through his soft flesh and he got drenched in the flood of blood.

ਆਗੇ ਹੀ ਰੇਂਗ ਚਲਜੋ ਹਠਿ ਕੈ ਭਟ ; ਧਾਮ ਕੋ ਭੂਲ ਨ ਨਾਮ ਉਚਾਰਜੋ ॥੬੨੧॥

Ravan fell down, but he continued to crawl ahead; he seemed to forget his home.

ਰੋਸ ਭਰਜੋ ਰਨ ਮੋਂ ਰਘੁਨਾਥ ; ਸੁ ਪਾਨ ਕੇ ਬੀਚ ਸਰਾਸਨ ਲੈ ਕੇ ॥
ਪਾਂਚਕ ਪਾਇ ਹਟਾਇ ਦਯੋ ਤਿਹੱ ; ਬੀਸਹੂੰ ਬਾਂਹਿ ਬਿਨਾ ਓਹ ਕੈ ਕੈ ॥

Rama was enraged. He retracted five steps, took bow in his hand and slayed all his twenty arms.

ਦੈ ਦਸ ਬਾਨ ਬਿਮਾਨ ਦਸੋ ਸਿਰ ; ਕਾਟਿ ਦਏ ਸਿਵ-ਲੋਕ ਪਠੈ ਕੈ ॥

He shot ten arrows which slayed and sent to heaven his ten heads.

ਸ੍ਰੀ ਰਘੁਰਾਜ ਬਰਜੋ ਸੀਅ ਕੋ ; ਬਹੁਰੋ ਜਨੁ ਜੁੱਧ ਸੁਯੰਬਰ ਜੈ ਕੈ ॥੬੨॥

After winning the battle, Rama received Sita as if he were winning her in the *svayambar*.

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਿਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ ਰਾਮ ਵਤਾਰ ਦਸ ਸਿਰ ਬਧਹ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤ ਮਸਤ ॥

Thus concludes the chapter dealing with the killing of Ravan in "Rama Avtar" in the *Bachitra Natak*.

ਅਥ ਮਦੋਦਰੀ ਸਮੋਧ ਬਭੀਛਨ ਕੋ ਲੰਕ ਰਾਜ ਦੀਬੋ ॥

Now begins the account of bestowing knowledge on Mandodari and crown on Vibhishan.

ਸੀਤਾ ਮਿਲਬੋ ਕਥਨੰ ॥

Also includes account of meeting with Sita.

ਸ੍ਵੈਯਾ ਛੰਦ ॥

Savaiya Chhand

ਇੰਦ੍ਰ ਡਰਾਕੁਲ ਥੋ ਜਿਹੱ ਕੇ ਡਰ ; ਸੂਰਜ ਚੰਦ੍ਰ ਹੁਤੋ ਭਯ ਭੀਤੋ ॥

From whom Indra felt afraid and sun and moon felt frightened;

ਲੂਟ ਲਯੋ ਧਨ ਜਉਨ ਧਨੇਸ ਕੋ ; ਬ੍ਰਹਮ ਹੁਤੋ ਚਿਤ ਮੋ ਨ ਨਿਚੀਤੋ ॥

who had robbed the entire wealth of Kuber and before whom Brahma could not break his silence;

ਇੰਦ੍ਰ ਸੇ ਭੂਪ ਅਨੇਕ ਲਰੈ ਇਨ ਸੋ ; ਫਿਰਿਕੈ ਗ੍ਰਹ ਜਾਤ ਨ ਜੀਤੋ ॥

against whom fought many kings like Indra but none could overcome him;

ਸੋ ਰਨਿ ਆਜ ਭਲੈਂ ਰਘੁਰਾਜ ; ਸੁ ਜੁੱਧ ਸੁਯੰਬਰ ਕੈ ਸੀਅ ਜੀਤੋ ॥੬੩॥

he has been today defeated by Rama in the battlefield: the latter has thereafter won over Sita as if in a *svayambar*.

ਅਲਕਾ ਛੰਦ ॥

Alaka Chhand

ਚਟਪਟ ਸੈਨੰ ਖਟਪਟ ਭਾਜੇ ॥ ਝਟਪਟ ਜੁੱਝੋ ਲਖ ਰਣ ਰਾਜੇ ॥

The army immediately ran in confusion: it was the same army which had engaged in fighting in the presence of its king.

ਸਟਪਟ ਭਾਜੇ ਅਟਪਟ ਸੂਰੰ ॥ ਝਟਪਟ ਬਿਸਰੀ ਘਟ ਪਟ ਹੂਰੰ ॥੬੪॥

Now these warriors flee in chaos. They became forgetful of their homes, robes and the houris.

ਚਟਪਟ ਪੈਠੇ ਖਟਪਟ ਲੰਕੰ ॥ ਰਣ ਤਜ ਸੂਰੰ ਸਰ ਧਰ ਬੰਕੰ ॥

The handsome soldiers, well equipped with arms, ran into Lanka.

ਝਲਹਲ ਬਾਰੰ ਨਰਬਰ ਨੈਣੰ ॥

Their eyes were flooded with tears.

ਧਕਿ ਧਕਿ ਉਚਰੇ ਭਕਿ ਭਕਿ ਬੈਣੰ ॥੬੨੫॥

With palpitation, they narrated everything in one breath.

ਨਰ ਬਰ ਰਾਮੰ ਬਰ ਨਰ ਮਾਰੋ ॥ ਝਟਝਟ ਬਾਹੰ ਕਟਿ ਕਟਿ ਡਾਰੋ ॥

The great Rama has annihilated our entire army. He cut off their arms and then killed.

ਤਬ ਸਬ ਭਾਜੇ ਰਖ ਰਖ ਪ੍ਰਾਣੰ ॥

(Hearing this) all fled saving their lives.

ਖਟਪਟ ਮਾਰੇ ਝਟਪਟ ਬਾਣੰ ॥੬੨੬॥

Those fleeing were attacked by shooting arrows on them.

ਚਟਪਟ ਰਾਨੀ ਸਟਪਟ ਧਾਈ ॥ ਰਟਪਟ ਰੋਵਤ ਅਟਪਟ ਆਈ ॥

The queens of Ravan wept profusely and all of them ran to and

ਚਟਪਟ ਲਾਗੀ ਅਟਪਟ ਪਾਯੰ ॥

embarrassingly fell at Rama's feet.

ਨਰ ਬਰ ਨਿਰਖੇ ਰਘੁਬਰ ਰਾਯੰ ॥੬੨੭॥

Rama looked at them in amazement.

ਚਟਪਟ ਲੋਟੈਂ ਅਟ ਪਟ ਧਰਣੀ ॥ ਕਸਿ ਕਸਿ ਰੋਵੈਂ ਬਰਨਰ ਬਰਣੀ ॥

The queens rolled over on the ground and Ravan's duly-wed wives wept bitterly.

ਪਟ ਪਟ ਡਾਰੈਂ ਅਟਪਟ ਕੇਸੰ ॥ ਬਟਹਰਿ ਕੂਕੈਂ ਨਟ ਵਰ ਭੇਸੰ ॥੬੨੮॥

They pulled their tangled hair. Robed in dull and dingy dress they cried like one robbed on his way.

ਚਟਪਟ ਚੀਰੰ ਅਟਪਟ ਪਾਰੈਂ ॥ ਧਰ ਕਰ ਧੂਰੰ ਸਰ ਬਰ ਡਾਰੈਂ ॥

They tore off their robes awkwardly and took up dust in hand and put it on their heads.

ਸਟਪਟ ਲੋਟੈਂ ਖਟਪਟ ਭੂਮੰ ॥ ਝਟਪਟ ਝੂਰੈਂ ਘਰਹਰ ਘੂਮੰ ॥੬੨੯॥

They fall down on ground and roll over (in pain). Having lost their home (husband), they feel pained.

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ ॥

Rasaval Chhand

ਜਬੈ ਰਾਮ ਦੇਖੈ ॥ ਮਹਾਂ ਰੂਪ ਲੇਖੈ ॥
ਰਹੀ ਨਜਾਇ ਸੀਸੰ ॥ ਸਬੈਂ ਨਾਰਿ-ਈਸੰ ॥੬੩੦॥

When the queens looked at Rama who looked splendid, they all stood there with bowed heads.

ਲਖੈਂ ਰੂਪ ਮੋਹੀ ॥ ਫਿਰੀ ਰਾਮ ਦੋਹੀ ॥

As they looked at Rama, they were charmed by his presence. Rama's sway ran throughout.

ਦਈ ਤਾਹਿ ਲੰਕਾ ॥ ਜਿਮੰ ਰਾਜ ਟੰਕਾ ॥੬੩੧॥

They all gave Lanka to him as willingly as taxpayer pays the tax.

ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਭੀਨੇ ॥ ਤਰੇ ਨੇਤ੍ਰ ਕੀਨੇ ॥

Rama closed his compassionate eyes. All eyes became wet.

ਝਰੈ ਬਾਰਿ ਐਸੇ ॥ ਮਹਾਂ ਮੇਘ ਜੈਸੇ ॥੬੩੨॥

They all shed tears of happiness as clouds shower rain.

ਛਕੀ ਪੇਖ ਨਾਰੀ ॥ ਸਰੰ ਕਾਮ ਮਾਰੀ ॥

The lustful among queens felt pleased by Rama's personality.

ਬਿਧੀ ਰੂਪ ਰਾਮੰ ॥ ਮਹਾਂ ਧਰਮ ਧਾਮੰ ॥੬੩੩॥

They were enchanted by the beauty of Rama, the embodiment of *dharma.*

ਤਜੀ ਨਾਥ ਪ੍ਰੀਤੰ ॥ ਚੁਭੇ ਰਾਮ ਚੀਤੰ ॥

They have given up all their love for Ravan. Now their heart is at Rama.

ਰਹੀ ਜੋਰ ਨੈਣੰ ॥ ਕਹੈਂ ਮੱਦ ਬੈਣੰ ॥੬੩੪॥

They have set their heart on Rama and speak words of romance.

ਸੀਆ ਨਾਥ ਨੀਕੇ ॥ ਹਰੈਂ ਹਾਰ ਜੀ ਕੇ ॥

Sita's husband, Rama, is handsome and is charmer of hearts.

ਲਏ ਜਾਤ ਚਿੱਤੰ ॥ ਮਨੋ ਚੋਰ ਬਿੱਤੰ ॥੬੩੫॥

He enchants others' hearts as a thief steals away one's wealth.

ਸਬੈ ਪਾਇ ਲਾਗੋ ॥ ਪਤੰ ਦ੍ਰੋਹ ਤਜਾਗੋ ॥
ਲਗੀ ਧਾਇ ਪਾਯੰ ॥ ਸਬੈ ਨਾਰਿ ਆਯੰ ॥੬੩੬॥

The queens were advised to touch Rama's feet and not to be infidel to their husband. All of them came rushing and fell at his feet

ਮਹਾਂ ਰੂਪ ਜਾਨੇ ॥ ਚਿਤੰ ਚੋਰ ਮਾਨੇ ॥
Rama was highly handsome and enchanter of hearts.

ਚੁਭੇ ਚਿੱਤ ਐਸੇ ॥ ਸਿਤੰ ਸਾਇਕੈ ਸੇ ॥੬੩੭॥
He dwelt in others' hearts as a sharp arrow pierces the body.

ਲਗੋ ਹੇਮ ਰੂਪੰ ॥ ਸਬੈ ਭੂਪ ਭੂਪੰ ॥
Rama was looking as bright as the gold. He was the king of kings.

ਰੰਗੇ ਰੰਗ ਨੈਣੰ ॥ ਛਕੇ ਦੇਵ ਗੈਣੰ ॥੬੩੮॥
All eyes were dyed in his love. Even the gods felt pleased looking at him.

ਜਿਨੈ ਏਕ ਬਾਰੰ ॥ ਲਖੇ ਰਾਵਣਾਰੰ ॥
ਰਹੀ ਮੋਹਤ ਹ੍ਵੈ ਕੈ ॥ ਲੁਭੀ ਦੇਖ ਕੈ ਕੈ ॥੬੩੯॥
Any woman who had a glimpse of Ravan's killer was charmed by his personality. She was enchanted.

ਛਕੀ ਰੂਪ ਰਾਮੰ ॥ ਗਏ ਭੂਲ ਧਾਮੰ ॥
They looked lavishly at Rama and forgot their homes.

ਕਰਜੋ ਰਾਮ ਬੋਧੰ ॥ ਮਹਾਂ ਜੁੱਧ ਜੋਧੰ ॥੬੪੦॥
The great warrior, Rama gave them a discourse.

ਰਾਮ ਬਾਚ ਮਦੋਦਰੀ ਪ੍ਰਤਿ ॥
Rama's Address to Mandodari

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ ॥
Rasaval Chhand

ਸੁਨੋ ਰਾਜ ਨਾਰੀ ॥ ਕਹਾ ਭੂਲਿ ਹਮਾਰੀ ॥
ਚਿਤੰ ਚਿੱਤ ਕੀਜੈ ॥ ਪੁਨਰ ਦੋਸ ਦੀਜੈ ॥੬੪੧॥
O Queen! Tell me if I am at fault. Think deeply of all circumstances (leading to Ravan's death) and then lay blames.

ਮਿਲੈ ਮੋਹਿ ਸੀਤਾ ॥ ਚਲੈ ਧਰਮ ਗੀਤਾ ॥
I should get back my Sita so that the songs of *dharma* continue.

ਪਠਜੋ ਪਉਨ ਪੂਤੰ ॥ ਹੁਤੋ ਅੱਗ੍ਰ ਦੂਤੰ ॥੬੪੨॥
(Saying this), Rama sent forward Hanuman as his emissary.

ਚਲਜੋ ਧਾਇ ਕੈ ਕੈ ॥ ਸੀਅ ਸੋਧ ਲੈ ਕੈ ॥
Looking for Sita, he set out his journey and

ਹੁਤੀ ਬਾਗ ਮਾਹੀ ॥ ਤਰੇ ਬ੍ਰਿਛ ਛਾਹੀ ॥੬੪੩॥
reached a garden where Sita sat under the shade of a tree.

ਪਰਯੋ ਜਾਇ ਪਾਯੰ ॥ ਸੁਨੋ ਸੀਅ ਮਾਯੰ ॥
ਰਿਪੰ ਰਾਮ ਮਾਰੇ ॥ ਖਰੇ ਤੋਹਿ ਦੁਆਰੇ ॥੬੪੪॥
He bowed at Sita's feet and said: 'Listen, O Mother, Rama has killed the king (of Lanka) and he now stands at your doorsteps.

ਚਲੋ ਬੇਗ ਸੀਤਾ ॥ ਜਹਾ ਰਾਮ ਜੀਤਾ ॥
ਸਬੈ ਸੱਤ੍ਰ ਮਾਰੇ ॥ ਭੁਅੰ ਭਾਰ ਉਤਾਰੇ ॥੬੪੫॥
O Sita! You should immediately reach the place where Rama having killed all the enemies stands as victor, and thus has unburdened the earth.

ਚਲੀ ਮੋਦ ਕੈ ਕੈ ॥ ਹਨੂੰ ਸੰਗ ਲੈ ਕੈ ॥
Sita was pleased and she accompanied Hanuman.

ਸੀਆ ਰਾਮ ਦੇਖੇ ॥ ਉਹੀ ਰੂਪ ਲੇਖੇ ॥੬੪੬॥
Sita looked at Rama and found him as handsome as ever.

ਲਗੀ ਆਨ ਪਾਯੰ ॥ ਲਖੀ ਰਾਮ ਰਾਯੰ ॥
She touched Rama's feet. He looked at her,

ਕਹਜੋ ਕਉਲ ਨੈਨੀ ॥ ਬਿੰਧੁ ਬਾਕ ਬੈਨੀ ॥੬੪੭॥
and she addressed the lotus-eyed and cuckoo-voiced as follows

ਧਸੋ ਆਗ ਮੱਧੰ ॥ ਤਬੈ ਹੋਇ ਸੁੱਧੰ ॥
You should pass through fire. Only then will you be purified.

ਲਈ ਮਾਨ ਸੀਸੰ ॥ ਰਚਜੋ ਪਾਵਕੀਸੰ ॥੬੪੮॥
She accepted the command and a bonfire was raised.

ਗਈ ਪੈਠ ਐਸੇ ॥ ਘਨੰ ਬਿੱਜ ਜੈਸੇ ॥
ਸ੍ਰੁਤੰ ਜੇਮ ਗੀਤਾ ॥ ਮਿਲੀ ਤੇਮ ਸੀਤਾ ॥੬੪੯॥
She entered the fire and coalesced with it as lightning pervades the clouds and as *shrutis* are one with the *Gita.*

ਧਸੀ ਧਾਇ ਕੈ ਕੈ ॥ ਕਢੀ ਕੁੰਦਨ ਹ੍ਵੈ ਕੈ ॥
She entered the fire and came out purified like pure gold.

ਗਰੇ ਰਾਮ ਲਾਈ ॥ ਕਬੰ ਕ੍ਰਿਤ ਗਾਈ ॥੬੫੦॥

Thereafter Rama took her in arms. The poets sang songs in his eulogy.

ਸਬੋ ਸਾਧ ਮਾਨੀ ॥ ਤਿਹੂ ਲੋਗ ਜਾਨੀ ॥

Everybody accepted Sita as pure. All the three realms acknowledged her purity.

ਬਜੇ ਜੀਤ ਬਾਜੇ ॥ ਤਬੈ ਰਾਮ ਗਾਜੇ ॥੬੫੧॥

Drums were sounded to celebrate victory. Rama also roared (in joy).

ਲਈ ਜੀਤ ਸੀਤਾ ॥ ਮਹਾਂ ਸੁਭ੍ਰ ਗੀਤਾ ॥

Thus Rama won Sita who was like a peace giving lyric.

ਸਬੈ ਦੇਵ ਹਰਖੇ ॥ ਨਭੰ ਪੁਹਪ ਬਰਖੇ ॥੬੫੨॥

All the gods were pleased and they showered flowers.

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ ਰਾਮ ਵਤਾਰ ਬਭੀਛਨ ਕੋ ਲੰਕਾ ਕੋ ਰਾਜ ਦੀਬੋ ਮਦੋਦਰੀ ਸਮੋਧ ਕੀਬੋ ਸੀਤਾ ਮਿਲਬੋ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤੰ ॥

Thus concludes the chapter dealing with the bestowal of crown on Vibhishan, providing *gian* to Mandodari and meeting with Sita in "Rama Avtara" in the *Bachitra Natak.*

ਭਾਗ ॥

ਅਥ ਅਉਧਪੁਰੀ ਕੋ ਚਲਬੋ ਕਥਨੰ ॥

Now begins the account of departure for Ayodhya

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ ॥

Rasaval Chhand

ਤਬੈ ਪੁਹਪੁ ਪੈ ਕੈ ॥ ਚੜੇ ਜੁੱਧ ਜੈ ਕੈ ॥

The war has been won. Garlands of victory were put on.

ਸਬੈ ਸੂਰ ਗਾਜੇ ॥ ਜਯੰ ਗੀਤ ਬਾਜੇ ॥੬੫੩॥

The warriors roared and songs of victory were sung.

ਚਲੇ ਮੋਦ ਹ੍ਵੈਕੈ ॥ ਕਪੀ ਬਾਹਨ ਲੈ ਕੈ ॥

They left in a joyous mood along with monkey army.

ਪੁਰੀ ਅਉਧ ਪੇਖੀ ॥ ਸ੍ਰੁਤੰ ਸੁਰਗ ਲੇਖੀ ॥੬੫੪॥

They looked at Ayodhya (as they reached there) which has been described as heaven in the Vedas.

ਮਕਰਾ ਛੰਦ ॥

Makara Chhand

ਸੀਅ ਲੈ ਸੀਏਸ ਆਏ ॥ ਮੰਗਲ ਸੁਚਾਰ ਗਾਏ ॥

Rama has come to town along with Sita. Songs of joy are sung.

ਆਨੰਦ ਹੀਏ ਬਢਾਏ ॥ ਸਹਰ ਅਵਧ ਜਹਾਂ ਰੇ ॥ ੬੫੫॥

Everybody in the town of Ayodhya is highly pleased at heart.

ਧਾਈ ਲੁਗਾਈ ਆਵੈ ॥ ਭੀਰੋ ਨ ਬਾਰ ਪਾਵੈ ॥

Women come running. There is limitless crowd.

ਆਕਲ ਖਰੇ ਉਘਾਵੈ ॥ ਭਾਖੈਂ ਢੋਲਨ ਕਹਾਂ ਰੇ ॥੬੫੬॥

All stand eager and ask for whereabouts of Rama.

ਜੁੱਲਫੈ ਅਨੂਪ ਜਾਂਕੀ ॥ ਨਾਗਨ ਕਿ ਸਿਆਹ ਬਾਂਕੀ ॥
ਅਤਭੁਤ ਅਦਾਇ ਤਾਂਕੀ ॥ ਐਸੋ ਢੋਲਨ ਕਹਾਂ ਹੈ ॥੬੫੭॥

Where is that beloved (Rama) whose hair are unique and black like she-serpent and whose behaviour is strange.

ਸਰਵੋ ਸਹੀ ਚਮਨ ਰਾ ॥ ਪਰ ਚੁਸਤ ਜਾਂ ਵ ਤਨ ਰਾ ॥

Where is that (Rama) who remains joyous like garden in bloom,

ਜਿਨ ਦਿਲ ਹਰਾ ਹਮਾਰਾ ॥ ਵਹ ਮਨ ਹਰਨ ਕਹਾਂ ਹੈ ॥੬੫੮॥

who ever remembers his motherland and who has 'stolen our hearts'

ਚਿਤ ਕੋ ਚੁਰਾਇ ਲੀਨਾ ॥ ਜਾਲਮ ਫਿਰਾਕ ਦੀਨਾ ॥
ਜਿਨ ਦਿਲ ਹਰਾ ਹਮਾਰਾ ॥ ਵਹ ਗੁਲ ਚਿਹਰ ਕਹਾਂ ਹੈ ॥੬੫੯॥

Where is that flower -like face who has stolen our heart and cruelly left us in separation.

ਕੋਊ ਬਤਾਇ ਦੈ ਰੇ ॥ ਚਾਹੋ ਸੁ ਆਨ ਲੈ ਰੇ ॥
ਜਿਨ ਦਿਲ ਹਰਾ ਹਮਾਰਾ ॥ ਵਹ ਮਨ ਹਰਨ ਕਹਾਂ ਹੈ ॥੬੬੦॥

Where is the enchanter of hearts who has charmed our hearts - let anyone tell us, and in return ask for anything of us.

ਮਾਤੇ ਮਨੋ ਅਮਲ ਕੇ ॥ ਹਰੀਆ ਕਿ ਜਾ ਵ ਤਨ ਕੇ ॥
ਆਲਮ ਕੁਸਾਇ ਖੂਬੀ ॥ ਵਹ ਗੁਲ ਚਿਹਰ ਕਹਾਂ ਹੈ ॥੬੬੧॥

Where is that rose-like face (of Rama) who obeyed his father as any addict accepts whatever another addict says and left his state and who is the beauty of the entire world.

ਜਾਲਮ ਅਦਾਇ ਲੀਏ ॥ ਖੰਜਨ ਖਿਸਾਨ ਕੀਏ ॥

Where is he (Rama) with flower-like body who is envied by even the (*khanjan*-a bird famous for beautiful eyes)

ਜਿਨ ਦਿਲ ਹਰਾ ਹਮਾਰਾ ॥ ਵਹ ਮਹ ਬਦਨ ਕਹਾਂ ਹੈ ॥੬੬੨॥

and who has enchanted our heart and whose face is beautiful like a fully blossomed flower.

ਜਾਲਮ ਅਦਾਇ ਲੀਨੇ ॥ ਜਾਨੁਕ ਸਰਾਬ ਪੀਨੇ ॥
ਰੁਖਸਰ ਜਹਾਨ ਤਾਬਾਂ ॥ ਵਹ ਗੁਲਬਦਨ ਕਹਾਂ ਹੈ ॥੬੬੩॥

Where is he with a flower like face whose behaviour was like that of an intoxicated person, and whose sway ran throughout the world

ਜਾਲਮ ਜਮਾਲ ਖੂਬੀ ॥ ਰੌਸਨੁ ਦਿਮਾਗ ਅਕਸਰ ॥
ਪੁਰਚੁਸਤ ਜਾਂ ਜਿਗਰ ਰਾ ॥ ਵਹ ਗੁਲ ਚਿਹਰ ਕਹਾਂ ਹੈ ॥੬੬੪॥

Where is he with a flower-like face whose face reflected intellect and etiquettes, whose heart was like a wine-filled bowl

ਬਾਲਮ ਬਿਦੇਸ ਆਏ ॥ ਜੀਤੇ ਜੁਆਨ ਜਾਲਮ ॥
ਕਾਮਲ ਕਮਾਲ ਸੂਰਤਿ ॥ ਵਹ ਗੁਲ ਚਿਹਰ ਕਹਾਂ ਹੈ ॥੬੬੫॥

The beloved has come back home after conquering the tryants. Where is he who has been a perfect being with a flower-like face

ਰੋਸਨ ਜਹਾਨ ਖੂਬੀ ॥ ਜਾਹਿਰ ਕਲੀਮ ਹਫਤਜ ॥

His qualities are known all over the world and he is famous through- out the seven realms on the earth.

ਆਲਮ ਖੁਸਾਇ ਜਲਵਾ ॥ ਵਹ ਗੁਲ ਚਿਹਰ ਕਹਾਂ ਹੈ ॥੬੬੬॥

Where is he whose writ runs everywhere and his face is beautiful like a flower.

ਜੀਤੇ ਬ ਜੰਗ ਜਾਲਿਮ ॥ ਕੀਨੇ ਖਤੰਗ ਪਰਰਾ ॥
ਪੁਹਪਕ ਬਿਬਾਨ ਬੈਠੇ ॥ ਸੀਤਾ ਰਵਨ ਕਹਾਂ ਹੈ ॥੬੬੭॥

Where is he who wandered along with Sita, subdued the tryants with the power of his arrow and who came on board the plane named Pushpak.

ਮਾਦਰ ਖੁਸਾਲ ਖਾਤਰ ॥ ਕੀਨੇ ਹਜਾਰ ਛਾਵਰ ॥

Where is that flower-like face who sacrificed thousands of joys so as to please his mother.

ਮਾਤੁਰ ਸਿਤਾਬ ਧਾਈ ॥ ਵਹ ਗੁਲ ਚਿਹਰ ਕਹਾਂ ਹੈ ॥੬੬੮॥

Mother Sita deserves congratulations today. But let someone tell us where he is.

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਅਵਤਾਰ ਅਜੁੱਧਿਆ ਆਗਮ ਨਾਮ ਧਿਆਉ ਸਮਾਪਤੰ ॥

Thus concludes the chapter dealing with the arrival of Rama and Sita in Ayodhya.

ਅਥ ਮਾਤਾ ਮਿਲਣੰ ॥

Now begins the acount of Rama's meeting with his mother

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ ॥

Rasaval Chhand

ਸੁਨੇ ਰਾਮ ਆਏ ॥ ਸਬੈ ਲੋਕ ਧਾਏ ॥
ਲਗੇ ਆਨ ਪਾਯੰ ॥ ਮਿਲੇ ਰਾਮ ਰਾਯੰ ॥੬੬੯॥

When people learnt that Rama has come back, they all ran to him and fell at his feet. Rama met them all.

ਕੋਊ ਚਉਰ ਢਾਰੈਂ ॥ ਕੋਊ ਪਾਨ ਖੁਆਰੈਂ ॥

One began flying the whisk and the other offered him betel leaves.

ਪਰੇ ਮਾਤ ਪਾਯੰ ॥ ਲਏ ਕੰਠ ਲਾਯੰ ॥੬੭੦॥

Rama bowed at the feet of his mother and she took him in her arms.

ਮਿਲੈਂ ਕੰਠਿ ਰੋਵੈਂ ॥ ਮਨੋ ਸੋਕ ਧੋਵੈਂ ॥

Rama wept so bitterly when in the embrace of his mother that it seems as if he were washing off all his sorrows.

ਕਰੈਂ ਬੀਰ ਬਾਤੈਂ ॥ ਸੁਨੇ ਸਰਬ ਮਾਤੈਂ ॥੬੭੧॥

The brave Rama began sharing many things and his mother and step mothers listened to him.

ਮਿਲੇ ਲੱਛ ਮਾਤੰ ॥ ਪਰੇ ਪਾਇ ਭ੍ਰਾਤੰ ॥

Then Rama met Lakshman's mother. His brothers (Shatrugan and Bharat) touched his feet.

ਕਰਿਯੋ ਦਾਨ ਏਤੋ ॥ ਗਨੈ ਕਉਨ ਕੇਤੋ ॥੬੭੨॥

It was not possible to count or measure the alms given in charity on the occassion of this union.

ਮਿਲੇ ਭਰਥ ਮਾਤੰ ॥ ਕਹੀ ਸਰਬ ਬਾਤੰ ॥
ਧਨੰ ਮਾਤ ਤੋ ਕੋ ॥ ਅਰਿਣੀ ਕੀਨ ਮੋ ਕੋ ॥੬੭੩॥

Then Rama met Bharat's mother and shared with her everything. Rama also expressed his thankfulness to her saying that it was because of her that he could repay the debt.

ਕਹਾ ਦੋਸ ਤੇਰੈ ॥ ਲਿਖੀ ਲੇਖਿ ਮੇਰੈ ॥
ਹੁਨੀ ਹੋ ਸੁ ਹੋਈ ॥ ਕਹੈ ਕਉਨ ਕੋਈ ॥੬੭੪॥

You are not at all at fault in this because it was so destined. Whatever is written in one's fate must happen. Nobody can give a rational explanation for this.

ਕਰੋ ਬੋਧ ਮਾਤੰ ॥ ਮਿਲਜੋ ਫੇਰਿ ਭ੍ਰਾਤੰ ॥
ਸੁਨਜੋ ਭਰਥ ਧਾਏ ॥ ਪਗੰ ਸੀਸ ਲਾਏ ॥੬੭੫॥

He consoled his mother this way and then met his brother, Bharat. In fact, when Bharat learnt of Rama's arrival, he came running and put his head on his feet.

ਭਰੇ ਰਾਮ ਅੰਕੰ ॥ ਮਿਟੀ ਸਰਬ ਸੰਕੰ ॥

Rama embraced him, and cleared all misgivings.

ਮਿਲਜੋ ਸਤ੍ਰ ਹੰਤਾ ॥ ਸਰੰ ਸਾਸਤ੍ਰ ਗੰਤਾ ॥੬੭੬॥

Then he met Shatrughan, expert in weaponry and knowledgeable in scriptures.

ਜਟੰ ਧੂਰ ਝਾਰੀ ॥ ਪਗੰ ਰਾਮ ਰਾਰੀ ॥
ਕਰੀ ਰਾਜ ਅਰਚਾ ॥ ਦਿਜੰ ਬੇਦ ਚਰਚਾ ॥੬੭੭॥

The brothers cleansed the dust off Rama's feet and matted hair. Ceremonies connected with worship were performed in royal style. The brahmins recited Vedic hymns.

ਕਰੈਂ ਗੀਤ ਗਾਨੰ ॥ ਭਰੇ ਵੀਰ ਮਾਨੰ ॥

All the brothers, swayed by the sentiments of love, began singing jointly.

ਦੀਯੋ ਰਾਮ ਰਾਜੰ ॥ ਸਰੇ ਸਰਬ ਕਾਜੰ ॥੬੭੮॥

Rama was given back the kingdom, and all the jobs were thus completed.

ਬੁਲੈ ਬਿੱਪ ਲੀਨੇ ॥ ਸੁੱਤੋਚਾਰ ਕੀਨੇ ॥

Sages and brahmins were called in, and amidst recitation of Vedic hymns Rama was anointed King.

ਭਏ ਰਾਮ ਰਾਜਾ ॥ ਬਜੇ ਜੀਤ ਬਾਜਾ ॥੬੭੬॥

Trumpets were blown in all directions to express the feeling of victory.

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ ॥

Bhujang Prayat Chhand

ਚਹੂੰ ਚੱਕ ਕੇ ; ਛੱਤ੍ਰ ਧਾਰੀ ਬੁਲਾਏ॥
ਧਰੇ ਅੱਤ੍ਰ ਨੀਕੇ ; ਪੁਰੀ ਅਉਧ ਆਏ॥

The great emperors from all directions were invited and they all presented themselves at Ayodhya.

ਗਹੇ ਰਾਮ ਪਾਯੰ ; ਪਰਮ ਪ੍ਰੀਤ ਕੈ ਕੈ ॥
ਮਿਲੇ ਚੱਤ੍ਰ ਦੇਸੀ ; ਬਡੀ ਭੇਟ ਦੈ ਕੈ ॥੬੮੦॥

They all bowed at Rama's feet making a show of great love and making huge offers.

ਦਏ ਚੀਨ ਮਾਚੀਨ ; ਚੀਨੰਤ ਦੇਸੰ ॥ ਮਹਾਂ ਸੁੰਦ੍ਰੀ ਚੇਰਕਾ ; ਚਾਰ ਕੇਸੰ ॥

These emperors presents to Rama sovereigns from their respective states as well as beautiful women-slaves.

ਮਨੰ ਮਾਨਕੰ ; ਹੀਰ ਚੀਰੰ ਅਨੇਕੰ ॥
ਕੀਏ ਖੋਜ ਪੱਈਯੈ ; ਕਹੂੰ ਏਕ ਏਕੰ ॥੬੮੧॥

They also offered rarest of rare pearls, jewels and robes.

ਮਨੰ ਮੁੱਤੀਯੰ ਮਾਨਕੰ ; ਬਾਜ ਰਾਜੰ ॥ (ਮੁੱਤੀਅੰ ਬੋਲੋ)
ਦਏ ਦੰਤ ਪੰਤੀ ; ਸਜੇ ਸਰਬ ਸਾਜੰ ॥

Quality horses, pearls, jewels and elephants were given as offering.

ਰਥੰ ਬੇਸਟੰ ; ਹੀਰ ਚੀਰੰ ਅਨੰਤੰ ॥
ਮਨੰ ਮਾਨਕੰ ; ਬੱਧ ਰੱਧੰ ਦੁਰੰਤੰ ॥੬੮੨॥

Also given among presented were chariots, rubies, robes and invaluable jewels.

ਕਿਤੇ ਸੇਤ ਐਰਾਵਤੰ ; ਤੁੱਲਿ ਦੰਤੀ ॥ ਦਏ ਮੁੱਤਯੰ ਸਾਜ ; ਸੱਜੇ ਸੁਪੰਤੀ ॥

At places stand as an offering elephants decorated with white pearls and at others horses with embroidered coverings;

ਕਿਤੇ ਬਾਜ ਰਾਜੰ ; ਜਰੀ ਜੀਨ ਸੰਗੰ ॥
ਨਚੈ ਨਟ ਮਾਨੋ ; ਮਚੇ ਜੰਗ ਰੰਗੰ ॥੬੮੩॥

these horses dance as if they were enacting a scene of war.

ਕਿਤੇ ਪੱਖਰੇ ਪੀਲ ; ਰਾਜਾ ਪ੍ਰਮਾਣੰ॥ ਦਏ ਬਾਜ ਰਾਜੀ ; ਸਿਰਾਜੀ ਨ੍ਰਿਪਾਣੰ ॥

At places are elephant-riders wearing armours, and at others fine quality horses are being given in present.

ਦਈ ਰਕਤ ਨੀਲੰ ; ਮਣੀ ਰੰਗ ਰੰਗੰ ॥
ਲਖਜੋ ਰਾਮ ਕੋ ॥ ਅੱਤ੍ਰ ਧਾਰੀ ਅਭੰਗੰ ॥੬੮੪॥

The kings who gave presents of red rubies and blue jewels had had a glimpse of Rama, fully armed.

ਕਿਤੇ ਪਸਮ ਪਾਟੰਬਰੰ ; ਸ੍ਵਰਣ ਬਰਣੰ ॥
ਮਿਲੇ ਭੇਟ ਲੈ ; ਭਾਂਤਿ ਭਾਤੰ ਅਭਰਣੰ ॥

At one place a king presents him with silken robes of golden hue and diverse kinds of ornaments.

ਕਿਤੇ ਪਰਮ ਪਾਟੰਬਰੰ ; ਭਾਨੁ ਤੇਜੰ ॥
ਦਏ ਸੀਅ ਧਾਮੰ ; ਸਬੋ ਭੇਜ ਭੇਜੰ ॥੬੮੫॥

At another place are being sent vestures shining like the Sun towards the residence of Sita.

ਕਿਤੇ ਭੂਖਣੰ ; ਭਾਨੁ ਤੇਜੰ ਅਨੰਤੰ ॥
ਪਠੇ ਜਾਨਕੀ ; ਭੇਟ ਦੈ ਦੈ ਦੁਰੰਤੰ ॥
ਘਨੇ ਰਾਮ ਮਾਤਾਨ ਕੀ ; ਭੇਟ ਭੇਜੇ ॥
ਹਰੇ ਚਿਤ ਕੇ ਜਾਹਿ ; ਹੇਰੇ ਕਲੇਜੇ ॥੬੮੬॥

Someone is sending ornaments for Sita shining like the Sun. Many ornaments are also being sent to the mothers of Rama. Many feel envious looking at these ornaments.

ਘਮੰ ਚੱਕ੍ਰ ਚੱਕ੍ਰੰ ; ਫਿਰੀ ਰਾਮ ਦੋਹੀ॥

Proclamations were made an all the four directions about having been Rama made the king.

ਮਨੋ ਬਜੋਤ ਬਾਗੋ ; ਤਿਮੰ ਸੀਅ ਸੋਹੀ॥

Sita also sat by his side and she looked like a bloomed garden.

ਪਠੈ ਛੱਤ੍ਰ ਦੈ ਦੈ ; ਛਿਤੰ ਛੋਣ ਧਾਰੀ ॥
ਹਰੇ ਸਰਬ ਗਰਬੰ ; ਕਰੇ ਪੁਰਬ ਭਾਰੀ ॥੬੮੭॥

The invitee kings were sent to far off places with Rama's royal umbrella. These kings observed great festivities by humiliating many

ਕਟਜੋ ਕਾਲ ਏਵੰ ; ਭਏ ਰਾਮ ਰਾਜੰ ॥

Thus a long time passed under the reign of Rama.

ਫਿਰੀ ਆਨ ਰਾਮੰ ; ਸਿਰੰ ਸਰਬ ਰਾਜੰ ॥
Rama ruled with great pride. Epistles of victory were despatched to all sides.

ਫਿਰਿਯੋ ਜੈਤ ਪਤ੍ਰੰ ; ਸਿਰੰ ਸੇਤ ਛਤ੍ਰੰ ॥
ਕਰੇ ਰਾਜ ਆਗਿਆ ; ਧਰੈ ਬੀਰ ਅਤ੍ਰੰ ॥੬੮੮॥
Rama used to sit under a white royal umbrella and looked splendid.

ਦਯੋ ਏਕ ਏਕੰ ; ਅਨੇਕੰ ਪ੍ਰਕਾਰੰ ॥ ਲਖੇ ਸਰਬ ਲੋਕੰ ; ਸਹੀ ਰਾਵਣਾਰੰ ॥
Everybody was given wealth through different kinds of gifts. Now people saw the real image of Rama.

ਸਹੀ ਬਿਸਨ ਦੇਵਾਰਦਨ ਦ੍ਰੋਹ ਹਰਤਾ ॥
ਚਹੂੰ ਚੱਕ ਜਾਨਯੋ ; ਸੀਆ ਨਾਥ ਭਰਤਾ ॥੬੮੯॥
Rama came to be known to everyone as the annihilator of those who revolted against Vishnu and other gods as well as the master of Sita

ਸਹੀ ਬਿਸਨ ਅਉਤਾਰ ਕੈ ; ਤਾਹਿ ਜਾਨਯੋ ॥
ਸਬੋ ਲੋਕ ਖਜਾਤਾ ; ਬਿਧਾਤਾ ਪਛਾਨਯੋ ॥
Everybody accepted Rama as an incarnation of Vishnu and many took him as a great giver to mankind.

ਫਿਰੀ ਚਾਰ ਚੱਕ੍ਰ ; ਚਤੁਰ ਚੱਕ੍ਰ ਧਾਰੰ ॥
ਭਯੋ ਚੱਕ੍ਰਵਰਤੀ ; ਭੂਅੰ ਰਾਵਣਾਰੰ ॥੬੯੦॥
This splendour of Rama spread far and wide. Rama, the enemy of Ravan, was acknowledged as a *Chakravarti* (Universal) king.

ਲਖਯੋ ਪਰਮ ਜੋਗਿੰਦ੍ਰਣੋ ; ਜੋਗ ਰੂਪੰ ॥ ਮਹਾਂਦੇਵ ਦੇਵੰ ; ਲਖਯੋ ਭੂਪ ਭੂਪੰ ॥
He was the perfect Yogi among the *Yogis*, a great god among the gods and the greatest king among the kings.

ਮਹਾਂ ਸੱਤ੍ਰ ਸੱਤ੍ਰੰ ; ਮਹਾਂ ਸਾਧ ਸਾਧੰ ॥
ਮਹਾਂ ਰੂਪ ਰੂਪੰ ; ਲਖਯੋ ਬਜਾਧ ਬਾਧੰ ॥੬੯੧॥
He was a bitter enemy of the enemies and a perfect saint among the saints. He was a great being capable of destroying all maladies and evils

ਤ੍ਰੀਯੰ ਦੇਵਿ ਤੁੱਲੰ ; ਨਰੰ ਨਾਰ ਨਾਹੰ ॥ ਮਹਾਂ ਜੋਧ ਜੋਧੰ ; ਮਹਾਂ ਬਾਹ ਬਾਹੰ ॥
He was a god for women and king for men. He was a great warrior among the soldiers and a great user of weapons for his companions.

ਸ੍ਰੁਤੰ ਬੇਦ ਕਰਤਾ ; ਗਣੰ ਰੁਦ੍ਰ ਰੂਪੰ ॥
ਮਹਾਂ ਜੋਗ ਜੋਗੰ ; ਮਹਾਂ ਭੂਪ ਭੂਪੰ ॥੬੯੨॥

He was creator of Vedas and Shiva for his devotees (*ganas*). Among yogis he was great yogi and of the kings, the great king.

ਪਰੰ ਪਾਰਗੰਤਾ ; ਸਿਵੰ ਸਿੱਧ ਰੂਪੰ ॥
ਬੁਧੰ ਬੁੱਧਿ ਦਾਤਾ ; ਰਿਧੰ ਰਿੱਧ ਕੂਪੰ ॥
ਜਹਾਂ ਭਾਵ ਕੈ ; ਜੇਣ ਜੈਸੇ ਬਿਚਾਰੇ ॥
ਤਿਸੀ ਰੂਪ ਸੌ ; ਤਉਨ ਤੈਸੇ ਨਿਹਾਰੇ ॥੬੯੩॥

He was a liberator, ameliorator, image of a *sidha*, bestower of knowledge and treasure-house of material and spiritual gifts. Rama appeared to one in the image as the devotee conceived him

ਸਬੋ ਸਸਤ੍ਰਧਾਰੀ ; ਲਹੇ ਸੱਸਤ੍ਰ ਗੰਤਾ ॥ ਦੁਰੰ ਦੇਵ ਦ੍ਰੋਹੀ ਲਖੇ ਪ੍ਰਾਣ ਹੰਤਾ ॥

All armed warriors saw him as adept in weapons. All enemies of gods, i.e. demons hid themselves as they saw him as their killer.

ਜਿਸੀ ਭਾਵ ਸੋ ; ਜਉਨ ਜੈਸੇ ਬਿਚਾਰੇ ॥
ਤਿਹੀ ਰੰਗ ਕੇ ਕਾਛ ਕਾਛੇ ਨਿਹਾਰੇ ॥੬੯੪॥

In whatever image one thought of Rama, the latter appeared to one in the same form.

ਅਨੰਤ ਤੁਕਾ ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ ॥

Anant Tuka Bhujang Prayat Chhand

ਕਿਤੋ ਕਾਲ ਬੀਤਿਓ ; ਭਯੋ ਰਾਮ ਰਾਜੰ ॥
ਸਬੈ ਸੱਤ੍ਰ ਜੀਤੇ ; ਮਹਾਂ ਜੁੱਧ ਮਾਲੀ ॥

A long time of Rama's reign passed and the great vanquisher won many wars.

ਫਿਰਜੋ ਚੱਕ੍ਰ ਚਾਰੋ ; ਦਿਸਾ ਮੱਧ ਰਾਮੰ ॥
ਭਯੋ ਨਾਮ ਤਾ ਤੇ ; ਮਹਾਂ ਚੱਕ੍ਰਵਰਤੀ ॥੬੯੫॥

Rama's sway ran in all four directions. That is why he came to be known as a *chakravarti* king.

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ ॥

Bhujang Prayat Chhand

ਸਬੈ ਬਿੱਪ ਆਗਸਤ ਤੇ ; ਆਦਿ ਲੈ ਕੇ ॥
ਭ੍ਰਿਗੰ ਅੰਗਿਰਾ ਬਿਆਸ ਤੇ ; ਲੈ ਬਿਸਿਸਟੰ ॥

All the sages, beginning with the earliest Angustya and through Bhring, Angira, Vyas and Vasishat and

ਬਿਸ੍ਵਾਮਿਤ੍ਰ ਅਉ ਬਾਲਮੀਕੰ ; ਸੁ ਅੱਤ੍ਰੰ ॥
ਦੁਰਬਾਸਾ ਸਬੈ ਕਸਪ ਤੇ ; ਆਦ ਲੈ ਕੈ ॥੬੯੬॥

upto Visvamitra, Valmiki, Aitreya, Durvasa and Kashyap, came.

ਜਬੈ ਰਾਮ ਦੇਖੈ ; ਸਬੈ ਬਿੱਪ ਆਏ ॥
ਪਰਜੋ ਧਾਇ ਪਾਯੰ ; ਸੀਆਨਾਥ ਜਗਤੰ ॥

When Rama saw all these sages having come over, the lord of Sita and of the world rushed to touch their feet.

ਦਯੋ ਆਸਨੰ ਅਰਘੁ ਪਾ ਦਰਘੁ ਤੇਣੰ ॥
ਦਈ ਆਸਿਖ ਮੋਨਨੇਸੰ ਪ੍ਰਸਿੰਨਿਜੰ ॥੬੯੭॥

He offered seats to them and washed their feet. These great sages were pleased and blessed him.

ਭਈ ਰਿਖ ਰਾਮੰ ; ਬਡੀ ਗਿਆਨ ਚਰਚਾ ॥
ਕਹੋ ਸਰਬ ਜੌ ਪੈ ਬਢੈ ਏਕ ਗ੍ਰੰਥਾ ॥

A serious dialogue took place between Rama and the sages. If I narrtae the entire account, it will increase the volume of the book.

ਬਿਦਾ ਬਿੱਪ ਕੀਨੇ ; ਘਨੀ ਦੱਛਨਾ ਦੈ ॥
ਚਲੇ ਦੇਸ ਦੇਸੰ ; ਮਹਾਂ ਚਿਤ ਹਰਖੰ ॥੬੯੮॥

He bid goodbye to the sages with huge presents. They were pleased and left for their places.

ਇਹੀ ਬੀਚ ਆਯੋ ; ਮ੍ਰਿਤੰ ਸੂਨ ਬਿੱਪੰ ॥
ਜੀਐ ਬਾਲ ਆਜੈ ; ਨਹੀ ਤੋਹਿ ਸ੍ਰਾਪੰ ॥

In the meantime there came a brahmin whose son had just died. ‘My son should get back life today or I shall curse you,’ (said he).

ਸਬੈ ਰਾਮ ਜਾਨੀ ; ਚਿਤੰ ਤਾਹਿ ਬਾਤਾ ॥
ਦਿਸੰ ਬਾਰਣੀ ਤੇ ; ਬਿਬਾਣੰ ਹਕਾਰਜੋ ॥੬੯੯॥

Rama thought of the matter in his heart and immediately left towards west in his aircraft.

ਹੁਤੋ ਏਕ ਸੂਦ੍ਰੰ ; ਦਿਸਾ ਉਤ੍ਰ ਮੱਧੰ ॥
ਝੁਲੈ ਕੂਪ ਮੱਧੰ ; ਪਰਜੋ ਔਧ ਮੁੱਖੰ ॥

In the north-western direction, a Shudra hung upside down in a well :

ਮਹਾਂ ਉਗ੍ਰ ਤੇਜਾ ਤਪਸਿਯਾਤ ਉਗ੍ਰੰ ॥ (ਤੱਪਿਅਸਤ-ਬੋਲੋ)
ਹਨਜੋ ਤਾਹਿ ਰਾਮੰ ; ਅਸੰ ਆਪ ਹੱਥੰ ॥੭੦੦॥

he was meditating on God. Rama killed him with his own hands.

ਜੀਯੋ ਬ੍ਰਹਮ ਪੁਤ੍ਰੰ ; ਹਰਜੋ ਬ੍ਰਹਮ ਸੋਗੰ ॥
ਬਢੀ ਕੀਰਤ ਰਾਮੰ ; ਚਤੁਰ ਕੁੰਟ ਮੱਧੰ ॥

The brahmin's son came to life, and the brahmin's sorrow ended. Rama's grandeur spread all around.

ਕਰਜੋ ਦਸ ਸਹੰਸ੍ਰ ਲਉ ; ਰਾਜ ਅਉਧੰ ॥
ਫਿਰੀ ਚੱਕ੍ਰ ਚਾਰੋ ; ਬਿਖੈ ਰਾਮ ਦੋਹੀ ॥੨੦੧॥

He ruled over Ayodhya for a thousand years and his writ ran everywhere.

ਜਿਣੇ ਦੇਸ ਦੇਸੰ ; ਨਰੇਸੰ ਤ ਰਾਮੰ ॥ ਮਹਾਂ ਜੁੱਧ ਜੇਤਾ ; ਤਿਹੂੰ ਲੋਕ ਜਾਨਜੋ ॥

Rama subdued kings of various countries and he came to be known as great vanquisher throughout the three worlds.

ਦਯੋ ਮੰਤ੍ਰੀ ਅੱਤ੍ਰੰ ; ਮਹਾਭ੍ਰਾਤ ਭਰਥੰ ॥
ਕੀਯੋ ਸੈਨ ਨਾਥੰ ਸੁਮਿਤ੍ਰਾ ਕੁਮਾਰੰ ॥੨੦੨॥

He appointed Bharat a minister and the sons of Sumitra, Lakshman and Shatrughana, commanders of army.

ਮ੍ਰਿਤਗਤ ਛੰਦ ॥

Mritgat Chhand

ਸੁਮਤਿ ਮਹਾ ਰਿਖ ਰਘੁਬਰ ॥ ਦੁੰਦਭ ਬਾਜਤਿ ਦਰ ਦਰ ॥

At the doorsteps of the wise great sage Rama are blown the trumpets.

ਜਗ ਕੀ ਅਸ ਧੁਨਿ ਘਰ ਘਰ ॥
ਪੂਰ ਰਹੀ ਧੁਨਿ ਸੁਰਪੁਰ ॥੨੦੩॥

His eulogies are sung in each home on the earth and in heaven.

ਸੁਢਰ ਮਹਾ ਰਘੁਨੰਦਨ ॥ ਜਗਪਤ ਮੁਨ ਗਨ ਬੰਦਨ ॥

The well-built great Rama, the master of the world, is the object of obeisance for all sages.

ਧਰ ਧਰ ਲੋ ਨਰ ਚੀਨੇ ॥ ਸੁਖ ਦੈ ਦੁਖ ਬਿਨ ਕੀਨੇ ॥੨੦੪॥

He chose people from the earth to provide them joy and remove their suffering.

ਅਰ ਹਰ ਨਰ ਕਰ ਜਾਨੇ ॥ ਦੁਖ ਹਰ ਸੁਖ ਕਰ ਮਾਨੇ ॥

People acknowledged him as anihilator of enemies and remover of sorrows.

ਪੁਰ ਧਰ ਨਰ ਬਰ ਸੇ ਹੈ ॥ ਰੂਪ ਅਨੂਪ ਅਭੈ ਹੈ ॥੨੦੫॥

Everybody in the town of Ayodhya lived in peace because of the blessings of the uniquely handsome Rama

ਅਨਕਾ ਛੰਦ ॥

Anaka Chhand

ਪ੍ਰਭੂ ਹੈ ॥ ਅਜੂ ਹੈ ॥ ਅਜੈ ਹੈ ॥ ਅਭੈ ਹੈ ॥੨੦੬॥

He is God; is free from transmigration; is invincible; and fearless.

ਅਜਾ ਹੈ ॥ ਅਤਾ ਹੈ ॥ ਅਲੈ ਹੈ ॥ ਅਜੈ ਹੈ ॥੨੦੭॥

He is beyond birth; absorbs all unto himself and is unconquerable

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ ॥

Bhujang Prayat Chhand

ਬੁਲਜੋ ਚਤ੍ਰ ਭ੍ਰਾਤੰ ; ਸੁਮਿਤ੍ਰਾ ਕੁਮਾਰੰ ॥ ਕਰਜੋ ਮਾਥੁਰੇਸੰ ; ਤਿਸੇ ਰਾਵਣਾਰੰ ॥

One day Rama sent for Sumitra's son, Shatrughana; the Ravan's enemy, Rama, made him Mathura's king.

ਤਹਾਂ ਏਕ ਦਈਤੰ ; ਲਵੰ ਉਗ੍ਰ ਤੇਜੰ ॥
ਦਯੋ ਤਾਹਿ ਅੱਪੰ ; ਸਿਵੰ ਸੂਲ ਭੇਜੰ ॥੨੦੮॥

There lived a mighty demon, named Lavanasur, who had been blessed by Shiva with his trident.

ਪਠਜੋ ਤੀਰ ਮੰਤ੍ਰੰ ; ਦੀਯੋ ਏਕ ਰਾਮੰ ॥
ਮਹਾਂ ਜੁੱਧ ਮਾਲੀ ; ਮਹਾਂ ਧਰਮ ਧਾਮੰ ॥

Rama gave him an arrow incanted with a *mantra*.

ਸਿਵੰ ਸੂਲ ਹੀਣੰ ; ਜਬੈ ਸਤ੍ਰ ਜਾਨਜੋ ॥
ਤਬੈ ਸੰਗਿ ਤਾ ਕੈ ; ਮਹਾਂ ਜੁੱਧ ਠਾਨਜੋ ॥ ੨੦੯॥

Ram said, "When you see the enemy without the trident of Shiva, then wage a war with him."

ਲਯੋ ਮੰਤ੍ਰ ਤੀਰੰ ; ਚਲਜੋ ਨਿਆਇ ਸੀਸੰ ॥
ਤ੍ਰਿਪੁਰ ਜੁੱਧ ਜੇਤਾ ; ਚਲਜੋ ਜਾਨੁ ਈਸੰ ॥

It was enough as it was given by the embodiment of dharma. Rama also told him to fight with that demon only when you find him without that trident.

ਲਖਜੋ ਸੂਲ ਹੀਣੰ ; ਰਿਪੰ ਜਉਣ ਕਾਲੰ ॥
ਤਬੈ ਕੋਪਿ ਮੰਡਜੋ ; ਰਣੰ ਬਿਕਰਾਲੰ ॥੨੧੦॥

Shatrughana bowed his head and left with the incanted arrow. He walked like Shiva, the victor of demon, named Tripur. As he saw the enemy without the said trident, he took the opportunity and began fighting furiously.

ਭਜੈ ਘਾਇ ਖਾਯੰ ; ਅਘਾਯੰਤ ਸੂਰੰ ॥ (ਅਘਾਇਅੰਤ ਬੋਲੋ)
ਹਸੇ ਕੰਕ ਬੰਕੰ ; ਘੁਮੀ ਗੈਣ ਹੂਰੰ ॥

The badly wounded warriors began to flee. The crows began crowing and the houris wandered in the battlefield.

ਉਠੇ ਟੋਪ ਟੁੱਕੰ ; ਕਮਾਣੰ ਪ੍ਰਹਾਰੇ ॥
ਰਣੰ ਰੋਸ ਰੱਜੇ ; ਮਹਾਂ ਛੱਤ੍ਰ ਧਾਰੇ ॥੭੧੧॥

The helmets began to be split with arrows, and the highly decorated kings began showing anger in the field of battle.

ਫਿਰਜੋ ਅੱਪ ਦਈਤੰ ਮਹਾ ਰੋਸ ਕੈ ਕੈ ॥
ਹਣੇ ਰਾਮ ਭ੍ਰਾਤੰ ; ਵਹੈ ਬਾਣ ਲੈ ਕੈ ॥

Then the demon, highly enraged, turned around and showered arrows on Rama's brother.

ਰਿਪੰ ਨਾਸ ਹੇਤੰ ; ਦੀਯੋ ਰਾਮ ਅੱਪੰ ॥
ਹਣਿਯੋ ਤਾਹਿ ਸੀਸੰ ; ਦੁਗਾ ਜਾਪ ਜੱਪੰ ॥੭੧੨॥

Shatrughan took up the arrow that Rama had given to kill the enemy and shot it after reciting Durga's eulogy.

ਗਿਰਜੋ ਝੂਮਿ ਭੂਮੰ ; ਅਘੂਮਜੋ ਅਰ ਘਾਯੰ ॥
ਹਣਜੋ ਸਤ੍ਰ ਹੰਤਾ ਤਿਸੈ ਚਉਪ ਚਾਯੰ ॥

The enemy was wounded, felt dizzy and fell down. Thus, Shatrughan killed the enemy.

ਗਣੰ ਦੇਵ ਹਰਖੇ ; ਪ੍ਰਬਰਖੰਤ ਫੂਲੰ ॥
ਹਤਜੋ ਦੈਤ ਦ੍ਰੋਹੀ ; ਮਿਟਜੋ ਸਰਬ ਸੂਲੰ ॥੭੧੩॥

The gods in heaven felt pleased and showered flowers. The demon who caused suffering to all was killed and all sorrows ended.

ਲਵੰਨਾਸੁਰੇਯੰ ; ਲਵੰ ਕੀਨ ਨਾਸੰ ॥ ਸਬੈ ਸੰਤ ਹਰਖੇ ; ਰਿਪੰ ਭੇ ਉਦਾਸੰ ॥

The demon, Lavan, was thus killed in a moment. At this all saints were pleased and the enemies felt sad

ਭਜੈ ਪ੍ਰਾਨ ਲੈ ਲੈ ; ਤਜਜੋ ਨਗਰ ਬਾਸੰ ॥
ਕਰਜੋ ਮਾਥੁਰੇਸੰ ਪੁਰੀ ਵਾ ਨਵਾਸੰ ॥੭੧੪॥

and fled from the town to save their lives. Now Shatrughan made Mathura his residence.

ਭਯੋ ਮਾਥੁਰੇਸੰ ; ਲਵੰਨਾਸ੍ਰਹੰਤਾ ॥
ਸਬੈ ਸਸਤ੍ਰ ਗਾਮੀ ; ਸੁਭੰ ਸਸਤ੍ਰ ਗੰਤਾ ॥

After killing Lavan, Shatrughan ruled over Mathura. All the warriors came to felicitate him.

ਭਏ ਦੁਸਟ ਦੂਰੰ ; ਕਰੂਰੰ ਸੁ ਠਾਮੰ ॥
ਕਰਜੋ ਰਾਜ ਤੈਸੋ ; ਜਿਮੰ ਅਉਧ ਰਾਮੰ ॥੭੧੫॥

The wicked were removed from the ideal place like Mathura. He ruled there as Rama had been ruling in Ayodhya.

ਕਰਿਜੋ ਦੁਸਟ ਨਾਸੰ ; ਪਪਾਤੰਤ ਸੂਰੰ ॥
ਉਠੀ ਜੈ ਧੁਨੰ ; ਪੁਰ ਰਹੀ ਲਗਿ ਪੂਰੰ ॥

With the death of Lavan all the wicked were annihilated. Slogans of victory were raised from the town of Mathura and from all directions around.

ਗਈ ਪਾਰ ਸਿੰਧੰ ; ਸੁ ਬਿੰਧੰ ਪਹਾਰੰ ॥
ਸੁਨਿਯੋ ਚੱਕ੍ਰ ਚਾਰੰ ; ਲਵੰ ਲਾਵਣਾਰੰ ॥੭੧੬॥

His fame spread far and wide, beyond the ocean and Vindhyachal mountains.

ਅਥ ਸੀਤਾ ਕੋ ਬਨਬਾਸ ਦੀਬੋ ॥

Now Sita is exiled

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ ॥

Bhujang Prayat Chhand

ਭਈ ਏਮ ਤਉਨੈ ; ਇਤੈ ਰਾਵਣਾਰੰ ॥ ਕਹੀ ਜਾਨਕੀ ਸੋ ; ਸੁਕੱਥੰ ਸੁਧਾਰੰ ॥

On this side Shatrughan did so, and on the other Ravan's killer, Rama, said to Sita lovingly : 'a garden be set up which should be unparallel in beauty.

ਰਚੇ ਏਕ ਬਾਗੰ ; ਅਭਿਰਾਮੰ ਸੁ ਸੋਭੰ ॥
ਲਖੇ ਨੰਦਨੰ ਜਉਨ ਕੀ ; ਕ੍ਰਾਂਤ ਛੋਭੰ ॥੭੧੭॥

It should be so excellent that even the beauty of Nandan garden should look faded in face of it'.

ਸੁਨੀ ਏਮ ਬਾਨੀ ; ਸੀਆ ਧਰਮ ਧਾਮੰ ॥
ਰਚਿਯੋ ਏਕ ਬਾਗੰ ; ਮਹਾਂ ਅਭਰਾਮੰ ॥

Folowing command of Rama, the fount of *dharma*, a very beautiful garden was set up.

ਮਣੀ ਭੂਖਿਤੰ ; ਹੀਰ ਚੀਰੰ ਅਨੰਤੰ ॥
ਲਖੇ ਇੰਦ੍ਰ ਪੱਥੰ ; ਲਜੇ ਸੋਭਵੰਤੰ ॥੭੧੮॥

That garden seemed to be decorated with pearls and rubies. Even the garden of Indra felt shy in face of it.

ਮਣੀ ਮਾਲ ਬਜ੍ਰੰ ; ਸ ਸੋਭਾਇਮਾਨੰ ॥ ਸਬੈ ਦੇਵੰ ; ਦੈਤੰ ਦੁਤੀ ਸੁਰਗ ਜਾਨੰ ॥

The garden was so decently decorated with pearls and rubies that the gods acknowledged it the second heaven.

ਗਏ ਰਾਮ ਤਾ ਮੋ ; ਸੀਆ ਸੰਗਿ ਲੀਨੇ ॥
ਕਿਤੀ ਕੋਟ ਸੁੰਦਰੀ ; ਸਬੈ ਸੰਗਿ ਕੀਨੇ ॥੨੧੯॥

Rama went over there along with Sita and many other beautiful maids.

ਰਚਜੋ ਏਕ ਮੰਦ੍ਰੰ ; ਮਹਾ ਸੁਖ੍ਰ ਠਾਮੰ ॥
ਕਰਜੋ ਰਾਮ ਸੈਨੰ ; ਤਹਾਂ ਧਰਮ ਧਾਮੰ ॥

A beautiful palace was got erected therein for Rama, the fount of *dharma*, to sleep.

ਕਰੀ ਕੇਲ ਖੇਲੰ ; ਸੁਬੇਲੰ ਸੁਭੋਗੰ ॥
ਹੁਤੋ ਜਉਨ ਕਾਲੰ ; ਸਮੈ ਜੈਸ ਜੋਗੰ ॥੨੨੦॥

In that palace, Rama enjoyed himself as the time and occasion demanded.

ਰਹਜੋ ਸੀਅ ਗਰਭੰ ; ਸੁਨਜੋ ਸਰਬ ਬਾਮੰ ॥
ਕਹੇ ਏਮ ਸੀਤਾ ; ਪੁਨਰ ਬੈਨ ਰਾਮੰ ॥

Then the ladies got news that Sita was pregnent. Now Sita said to Rama that she has roamed enough in the garden and

ਫਿਰਜੋ ਬਾਗ ਬਾਗੰ ; ਬਿਦਾ ਨਾਥ ਦੀਜੈ ॥
ਸੁਨੋ ਪ੍ਰਾਨ ਪਿਆਰੇ ; ਇਹੈ ਕਾਜ ਕੀਜੈ ॥੨੨੧॥

that she be allowed to leave from here now. She asked her beloved husband to allow her this.

ਦੀਯੋ ਰਾਮ ਸੰਗੰ ; ਸੁਮਿਤ੍ਰਾ ਕੁਮਾਰੰ ॥
ਦਈ ਜਾਨਕੀ ਸੰਗ ਤਾ ਕੇ ਸੁਧਾਰੰ ॥

Rama sent Lakshman with Sita and they left.

ਜਹਾਂ ਘੋਰ ਸਾਲੰ ; ਤਮਾਲੰ ਬਿਕ੍ਰਾਲੰ ॥
ਤਹਾਂ ਸੀਅ ਕੋ ਛੋਰਿ ; ਆਇਯੋ ਉਤਾਲੰ ॥੨੨੨॥

Lakshman left her in the dense forest dotted with tall trees of *sal* and *tamal*.

ਬਨੰ ਨਿਰਜਨੰ ; ਦੇਖ ਕੈ ਕੈ ਅਪਾਰੰ ॥
ਬਨੰ ਬਾਸ ਜਾਨਿਜੋ ; ਦਇਓ ਰਾਵਣਾਰੰ ॥

When Sita found herself alone in the forest, she realized that Rama had exiled her.

ਰੁਰੋਦੰ ਸੁਰ ਉੱਚੰ ; ਪਪਾਤੰਤ ਪ੍ਰਾਨੰ ॥
ਰਣੰ ਜੇਮ ਵੀਰੰ ; ਲਗੇ ਮਰਮ ਬਾਨੰ ॥੭੨੩॥

She wept bitter and loud in a painful voice. Her painful cries were like those of a warrior when hit by an arrow at some soft target.

ਸੁਨੀ ਬਾਲਮੀਕੰ ; ਸੁਤੰ ਦੀਨ ਬਾਨੀ ॥
ਚਲਜੋ ਚਉਕ ਚਿੱਤੰ ; ਤਜੀ ਮੋਨਧਾਨੀ ॥

Muni Valmiki heard her cries. He gave up his vow of silence and left towards Sita shouting for her.

ਸੀਆ ਸੰਗਿ ਲੀਨੇ ; ਗਯੋ ਧਾਮ ਆਪੰ ॥
ਮਨੰ ਬੱਚ ਕਰਮੰ ; ਦੁਰਗਾ ਜਾਪ ਜਾਪੰ ॥੭੨੪॥

He took Sita along and went to his place. This deed of his was like reciting Durga's name.

ਭਯੋ ਏਕ ਪੁੱਤ੍ਰੰ ; ਤਹਾਂ ਜਾਨਕੀ ਤੈ ॥
ਮਨੋ ਰਾਮ ਕੀਨੋ ; ਦੁਤੀ ਰਾਮ ਤੇ ਲੈ ॥

Here Sita gave birth to a son who resembled Rama.

ਵਹੈ ਚਾਰੁ ਚਿਹਨੰ ; ਵਹੈ ਉੱਗ੍ਰ ਤੇਜੰ ॥
ਮਲੋ ਅੱਪਅੰਸੰ ; ਦੁਤੀ ਕਾਢਿ ਭੇਜੰ ॥੭੨੫॥

He had the same complexion and features. It seemed as if Rama had given out a part of himself.

ਦੀਯੋ ਏਕ ਪਾਲੰ ; ਸੁ ਬਾਲੰ ਰਿਖੀਸੰ ॥
ਲਸੈ ਚੰਦ੍ਰ ਰੂਪੰ ; ਕਿਧੋ ਦਜੋਸ ਈਸੰ ॥

The great sage brought up the child who was as beautiful as the moon. The child resembled the sun during the day.

ਗਯੋ ਏਕ ਦਿਵਸੰ ; ਰਿਖੀ ਸੰਧਿਯਾਨੰ ॥
ਲਯੋ ਬਾਲ ਸੰਗੰ ; ਗਈ ਸੀਅ ਨਾਨੰ ॥੭੨੬॥

One day the sage went out for the evening worship. At that time Sita also along with the child went out to bathe.

ਰਹੀ ਜਾਤ ਸੀਤਾ ; ਮਹਾਂ ਮੋਨ ਜਾਗੇ ॥
ਬਿਨਾ ਬਾਲ ਪਾਲੰ ; ਲਖਜੋ ਸੋਕੁ ਪਾਗੇ ॥

When the sage came out of his meditation, he felt rather aggrieved at not finding the child there.

ਕੁਸਾ ਹਾਥ ਲੈ ਕੈ ; ਰਚਜੋ ਏਕ ਬਾਲੰ ॥
ਤਿਸੀ ਰੂਪ ਰੰਗੰ ; ਅਨੂਪੰ ਉਤਾਲੰ ॥੭੨੭॥

He immediately took some grass in hand and created a child who exactly resembled the first.

ਫਿਰੀ ਨਾਇ ਸੀਤਾ ; ਕਹਾ ਆਨਿ ਦੇਖਯੋ ॥
ਉਹੀ ਰੂਪ ਬਾਲੰ ; ਸੁ ਪਾਲੰ ਬਸੇਖਯੋ ॥

When Sita came back she found there another child resembling her son.

ਕ੍ਰਿਪਾ ਮੋਨ ਰਾਜੰ ; ਘਨੀ ਜਾਨਿ ਕੀਨੋ ॥
ਦੁਤੀ ਪੁੱਤ੍ਰ ਤਾ ਤੇ ; ਕ੍ਰਿਪਾ ਜਾਨ ਦੀਨੋ ॥੭੨੮॥

Sita asked the sage : 'You have been very kind to me and blessed me with two sons'

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ ਗ੍ਰੰਥੇ ਰਾਮ ਅਵਤਾਰ ਦੁਇ ਪੁਤ੍ਰ ਉਤਪੰਨੇ ਧਿਆਉ ਸਮਾਪਤੰ ॥੨੧॥

Thus concludes the Chapter dealing with the birth of two sons in "Rama Avtar" in the *Bachitra Natak*

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ ॥

Bhujang Prayat Chhand

ਉਤੈ ਬਾਲ ਪਾਲੈ ; ਇਤੈ ਅਉਧ ਰਾਜੰ ॥
ਬੁਲੇ ਬਿੱਪ ਜਗਜੰ ; ਤਜਜੋ ਏਕ ਬਾਜੰ ॥

On one side the children were being brought up and on the other the king of Ayodhya invited brahmins to perform a *yajna.*

ਰਿਪੰ ਨਾਸ ਹੰਤਾ ; ਦਯੋ ਸੰਗ ਤਾਕੇ ॥
ਬਡੀ ਫਉਜ ਲੀਨੇ ; ਚਲਜੋ ਸੰਗਿ ਵਾ ਕੇ ॥੭੨੯॥

At this time he let loose a horse. Shatrughan followed that horse along with a huge army.

ਫਿਰਜੋ ਦੇਸ ਦੇਸੰ ; ਨਰੇਸਾਣ ਬਾਜੰ ॥
ਕਿਨੀ ਨਾਹਿ ਬਾਧਜੋ ; ਮਿਲੇ ਆਨ ਰਾਜੰ ॥

This horse passed through different countries but no king dared rein the horses.

ਮਹਾਂ ਉਗ੍ਰ ਧਨਿਯਾਂ ; ਬਡੀ ਫਉਜ ਲੈ ਕੈ ॥
ਪਰੇ ਆਨਿ ਪਾਯੰ ; ਬਡੀ ਭੇਟ ਦੈ ਕੈ ॥੭੩੦॥

Even the greatest of emperors, accompanied by huge armies fell at the feet of Shatrughan.

ਦਿਸਾ ਚਾਰ ਜੀਤੀ ; ਫਿਰਜੋ ਫੇਰਿ ਬਾਜੀ ॥
ਗਯੋ ਬਾਲਮੀਕੰ ; ਰਿਖਿ ਸਥਾਨਿ ਤਾਜੀ ॥

Wandering about in all directions, the horse reached the ashram of Valmiki.

ਜਬੈ ਭਾਲ ਪੱਤ੍ਰੰ ; ਲਵੰ ਛੋਰ ਬਾਚਜੋ ॥
ਬਡੋ ਉਗ੍ਰ ਧੰਨਯਾ ; ਰਸੰ ਰੁਦ੍ਰ ਰਾਚਜੋ ॥੭੩੧॥

Both Lav and his companions read the epistle pasted on horse's head. They felt very enraged and frightening at this

ਬ੍ਰਿਛੰ ਬਾਜ ਬਾਧਜੋ ; ਲਖਜੋ ਸਸਤ੍ਰ ਧਾਰੀ ॥
ਬਡੋ ਨਾਦ ਕੈ ; ਸਰਬ ਸੈਨਾ ਪੁਕਾਰੀ ॥

They tied the horse to a tree. Shatrughan and his army also saw them. Some of the soldiers in the army shouted at the children :

ਕਹਾ ਜਾਤ ਰੇ ; ਬਾਲ ਲੀਨੇ ਤੁਰੰਗੰ ॥
ਤਜੋ ਨਾਹਿ ਯਾ ਕੋ ; ਸਜੋ ਆਨ ਜੰਗੰ ॥੭੩੨॥

'Where are you taking this horse ? Let it be left loose or be prepared for a battle.

ਸੁਨਜੋ ਨਾਮ ਜੁੱਧੰ ; ਜਬੈ ਸ੍ਰਉਣ ਸੂਰੰ ॥
ਮਹਾਂ ਸਸਤ੍ਰ ਸਉਡੀ ; ਮਹਾਂ ਲੋਹ ਪੂਰੰ ॥

When these children, who were well armed heard of battle, they immediately showered arrows on the enemy.

ਹਠੇ ਬੀਰ ਹਾਠੈ ; ਸਬੈ ਸਸਤ੍ਰ ਲੈਕੈ ॥

The soldiers also took up weapons and began fighting.

ਪਰਜੋ ਮੱਧਿ ਸੈਨੰ ; ਬਡੋ ਨਾਦਿ ਕੈ ਕੈ ॥੭੩੩॥

Lav rushed ahead and thrust himself in the enemy ranks.

ਭਲੀ ਭਾਂਤ ਮਾਰੇ ; ਪਚਾਰੇ ਸੁ ਸੂਰੰ ॥ ਗਿਰੇ ਜੁੱਧ ਜੋਧਾ ; ਰਹੀ ਧੂਰ ਪੂਰੰ ॥

Innumerable warriors were killed and many fell down unconscious. Dust was raised all around.

ਉਠੀ ਸਸਤ੍ਰ ਝਾਰੰ ; ਅਪਾਰੰਤ ਵੀਰੰ ॥
ਭ੍ਰਮੇ ਰੁੰਡ ਮੁੰਡੰ ; ਤਨੰ ਤੱਛ ਤੀਰੰ ॥੭੩੪॥

The warriors hurled weapons and heads of many were cut-off and lay scattered.

ਗਿਰੇ ਲੁੱਥ ਪੱਥੰ ; ਸੁ ਜੁੱਥੰਤ ਬਾਜੀ ॥

The bodies of dead horses covered the entire passage.

ਭ੍ਰਮੇ ਛੂਛ ਹਾਥੀ ; ਬਿਨਾ ਸੁਆਰ ਤਾਜੀ ॥
Elephants and horses were also seen pacing about without their riders.

ਗਿਰੇ ਸੱਸਤ੍ਰ ਹੀਣੰ ; ਬਿਅੱਸਤ੍ਰੰ ਸੂਰੰ ॥ (ਬਿ-ਅੱਸਤਰੰ ਬੋਲੋ)
Warriors fell down devoid of wepaons.

ਹਸੇ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤੰ ; ਭ੍ਰਮੀ ਗੈਣ ਹੂਰੰ ॥੭੩੫॥
Ghosts, witches and houris wondered about smiling.

ਘਣੰ ਘੋਰ ਨੀਸਾਣ ; ਬੱਜੇ ਅਪਾਰੰ ॥
ਖਹੇ ਵੀਰ ਧੀਰੰ ; ਉਠੀ ਸੱਸਤ੍ਰ ਝਾਰੰ ॥
Drums were beaten aloud, warriors clashed and weapons were hurled.

ਚਲੇ ਚਾਰ ਚਿਤ੍ਰੰ ; ਬਚਿਤ੍ਰੰਤ ਬਾਣੰ ॥
ਰਣੰ ਰੋਸ ਰੱਜੇ ; ਮਹਾਂ ਤੇਜਵਾਣੰ ॥੭੩੬॥
Arrows were shot and they created strange paintings (with sprinkled blood). The mighty soldiers in the field felt very enraged.

ਚਾਚਰੀ ਛੰਦ ॥
Chachari Chhand

ਉਠਾਈ ॥ ਦਿਖਾਈ ॥ ਨਚਲਾਈ ॥ ਚਲਾਈ ॥੭੩੭॥
Swords were raised up, shown, swung about and struck

ਭ੍ਰਮਾਈ ॥ ਦਿਖਾਈ ॥ ਕੰਪਾਈ ॥ ਚਖਾਈ ॥੭੩੮॥
The enemy was put in delusion, swords were shown again, swung and struck.

ਕਟਾਰੀ ॥ ਅਪਾਰੀ ॥ ਪ੍ਰਹਾਰੀ ॥ ਸੁਨਾਰੀ ॥੭੩੯॥
Many swords were raised and struck on the target.

ਪਚਾਰੀ ॥ ਪ੍ਰਹਾਰੀ ॥ ਹਕਾਰੀ ॥ ਕਟਾਰੀ ॥੭੪੦॥
Swords were taken out, enemies challenged and attacked with the daggers

ਉਠਾਏ ॥ ਗਿਰਾਏ ॥ ਭਗਾਏ ॥ ਦਿਖਾਏ ॥੭੪੧॥
The warriors were raised up, felled down, made to flee and shown the way.

ਚਲਾਏ ॥ ਪਚਾਏ ॥ ਤ੍ਰਸਾਏ ॥ ਚੁਟਆਏ ॥੭੪੨॥
Arrows were shot, arrows were taken on, enemies were frightened and killed

ਅਣਕਾ ਛੰਦ ॥
Anaka Chhand

ਜਬ ਸਰ ਲਾਗੇ ॥ ਤਬ ਸਬ ਭਾਗੇ ॥

When hit by the arrows they fled the field.

ਦਲਪਤ ਮਾਰੇ ॥ ਭਟ ਭਟਕਾਰੇ ॥੭੪੩॥

Commanders were killed and army scattered.

ਹਯ ਤਜ ਭਾਗੇ ॥ ਰਘੁਬਰ ਆਂਗੇ ॥

They left the horse and ran to Rama.

ਬਹੁ ਬਿਧ ਰੋਵੈਂ ॥ ਸਮੁਹਿ ਨ ਜੋਵੈਂ ॥੭੪੪॥

They wept bitterly but dare not go in the presence of Rama.

ਲਵ ਅਰ ਮਾਰੇ ॥ ਤਵ ਦਲ ਹਾਰੇ ॥

They told Rama : ‘Lav has killed many of us and defeated our army.

ਦ੍ਵੈ ਸਿਸ ਜੀਤੇ ॥ ਨਹ ਭਯ ਭੀਤੇ ॥੭੪੫॥

Those small kids fought fearlessly and won the battle’

ਲਛਮਨ ਭੇਜਾ ॥ ਬਹੁ ਦਲ ਲੇ ਜਾ ॥

Rama asked Lakshman to go along with a huge force.

ਜਿਨ ਸਿਸ ਮਾਰੂ ॥ ਮੋਹਿ ਦਿਖਾਰੂ ॥੭੪੬॥

He also told Lakshman not to kill the children but to bring them as prisoners to him.

ਸੁਣਿ ਲਹੁ ਭ੍ਰਾਤੰ ॥ ਰਘੁਬਰ ਬਾਤੰ ॥

Following Rama’s order, Lakshman prepared his force and left.

ਸਜਿ ਦਲ ਚੱਲਜੋ ॥ ਜਲ ਥਲ ਹੱਲਜੋ ॥੭੪੭॥

Both the earth and the ocean trembled as they left.

ਉਠ ਦਲ ਧੂਰੰ ॥ ਨਭ ਝੜ ਪੂਰੰ ॥

The sky was overcast with dust raised by the army.

ਚਹੁ ਦਿਸ ਢੂਕੇ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕੂਕੇ ॥੭੪੮॥

Soldiers came from all directions and they repeated god’s name.

ਬਰਖਤ ਬਾਣੰ ॥ ਥਿਰਕਤ ਜੁਆਣੰ ॥

Arrows were showered and the young felt inspired.

ਲਹ ਲਹ ਧੁਜਣੰ ॥ ਖਹ ਖਹ ਭੁਜਣੰ ॥੭੪੯॥

Banners were raised. Soldiers clashed from very close quarters.

ਹਸਿ ਹਸਿ ਢੂਕੇ ॥ ਕਸਿ ਕਸਿ ਕੂਕੇ ॥

They came near the children and said aloud and laughingly :

ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਬਾਲੰ ॥ ਹਠਿ ਤਜ ਉਤਾਲੰ ॥੭੫੦॥

O, children! give up your obstinacy.

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਹਮ ਨਹੀ ਤਯਾਗਤ ਬਾਜ ਬਰ ; ਸੁਣਿ ਲਛਮਨਾ ਕੁਮਾਰ ॥

The children said to Lakshman : We will not give up the horse.

ਆਪਨੋ ਭਰ ਬਲ ਜੁੱਧ ਕਰ ; ਅਬ ਹੀ ਸੰਕ ਬਿਸਾਰ ॥੭੫੧॥

You also give up all anxiety and fight along with your entire army.

ਅਣਕਾ ਛੰਦ ॥

Anaka Chhand

ਲਛਮਨ ਗੱਜਯੋ ॥ ਬਡ ਧਨ ਸੱਜਯੋ ॥

Lakshman roared. He took up the bow and shot many arrows.

ਬਹੁ ਸਰ ਛੋਰੇ ॥ ਜਣ ਘਣ ਓਰੇ ॥੭੫੨॥

They covered the sky like dark thick clouds.

ਉਤ ਦਿਵ ਦੇਖੈਂ ॥ ਧਨੁ ਧਨੁ ਲੇਖੈਂ ॥

On the other side, the gods look at the war and make cries in amazement.

ਇਤ ਸਰ ਛੂਟੈਂ ॥ ਮਸ ਕਣ ਤੂਟੈਂ ॥੭੫੩॥

The arrows are shot from this side and pieces of flesh fall on the other.

ਭਟ ਬਰ ਗਾਜੈਂ ॥ ਦੁੰਦਭ ਬਾਜੈਂ ॥

Warriors roar. Trumpets are played.

ਸਰਬਰ ਛੋਰੈਂ ॥ ਮੁਖ ਨਹ ਮੋਰੈਂ ॥੭੫੪॥

Arrows are shot. No one retracts his steps.

ਲਛਮਨ ਬਾਚ ਸਿਸ ਸੋ ॥

Lakshman's Address to Children

ਅਣਕਾ ਛੰਦ ॥

Anka Chand

ਸ੍ਰਿਣ ਸ੍ਰਿਣ ਲਰਕਾ ॥ ਜਿਨ ਕਰ ਕਰਖਾ ॥
O kids! Listen, and do not clash.

ਦੇ ਮਿਲਿ ਘੋਰਾ ॥ ਤੁਹਿ ਬਲਿ ਥੋਰਾ ॥੭੫੫॥
Bring the horse here and meet me. You are not powerful enough.

ਹਠ ਤਜਿ ਅੱਈਯੈ ॥ ਜਿਨ ਸਮੁਹੱਈਯੈ ॥
Give up your obstinacy and come. Do not fight.

ਮਿਲਿ ਮਿਲਿ ਮੋ ਕੋ ॥ ਡਰ ਨਹੀਂ ਤੋ ਕੋ ॥੭੫੬॥
Come and meet me. Do not have any fear.

ਸਿਸ ਨਹੀ ਮਾਨੀ ॥ ਅਤਿ ਅਭਿਮਾਨੀ ॥
The kids did not pay heed. They were rather proud (of their power).

ਗਹਿ ਧਨੁ ਗੱਜਜੋ ॥ ਦੁ ਪਗ ਨ ਭੱਜਜੋ ॥੭੫੭॥
They took up bows and roared. They did not retract even two steps.

ਅਜਬਾ ਛੰਦ ॥
Ajaba Chhand

ਰੁੱਧੇ ਰਣ ਭਾਈ ॥ ਸਰ ਝੜ ਲਾਈ ॥
Both the brothers (Lav and Kush) were engaged in fighting.

ਬਰਖੇ ਬਾਣੰ ॥ ਪਰਖੇ ਜੁਆਣੰ ॥੭੫੮॥
They rained arrows. These arrows tested the valour of many.

ਡਿੱਗੇ ਰਣ ਮੱਧੰ ॥ ਅੱਧੋ ਅੱਧੰ ॥
Many fell on the ground-cut into twos.

ਕੱਟੇ ਅੰਗੰ ॥ ਰੁਝੇ ਜੰਗੰ ॥੭੫੯॥
Limbs of many were cut off. But they remained engaged in the battle.

ਬਾਣਨ ਝੜ ਲਾਯੋ ॥ ਸਰਬ ਰਸਾਯੋ ॥
The ‘rain’ of arrows caused pools of blood.

ਬਹੁ ਅਰ ਮਾਰੇ ॥ ਡੀਲ ਡਰਾਰੇ ॥੭੬੦॥
Many of the enemies were killed and many got frightened.

ਡਿੱਗੇ ਰਣ ਭੂਮੰ ॥ ਨਰ ਬਰ ਘੂਮੰ ॥
The best of men felt dizzy (when injured) and fell down.

ਰੱਜੇ ਰਣ ਘਾਯੰ ॥ ਚੱਕੇ ਚਾਯੰ ॥੭੬੧॥

They were profusely wounded but this did not dampen their spirits in any way.

ਅਪੂਰਬ ਛੰਦ ॥

Apurab Chhand

ਗਣੇ ਕੇਤੇ ॥ ਹਣੇ ਜੇਤੇ ॥ ਕਈ ਮਾਰੇ ॥ ਕਿਤੇ ਹਾਰੇ ॥੭੬੨॥

Innumerable were the killed ones. Many got killed and many accepted defeat.

ਸਬੈ ਭਾਜੇ ॥ ਚਿਤੰ ਲਾਜੇ ॥ ਭਜੇ ਭੈ ਕੈ ॥ ਜੀਯੰ ਲੈ ਕੈ ॥੭੬੩॥

All (the remaining) fled feeling ashamed. They fled frightened, saving their lives.

ਫਿਰੇ ਜੇਤੇ ॥ ਹਣੇ ਤੇਤੇ ॥ ਕਿਤੇ ਘਾਏ ॥ ਕਿਤੇ ਧਾਏ ॥੭੬੪॥

Those who returned (to field) were killed. Many were wounded and many fled.

ਸਿੰਸੰ ਜੀਤੇ ॥ ਭਟੰ ਭੀਤੈ ॥ ਮਹਾਂ ਕ੍ਰੂਧੰ ॥ ਕੀਯੋ ਜੁੱਧੰ ॥੭੬੫॥

The kids won. The warriors were fearful. They fought the battle in highly enraged mood

ਦੋਊ ਭ੍ਰਾਤਾ ॥ ਖਰੰ ਖਜਾਤਾ ॥ ਮਹਾ ਜੋਧੰ ॥ ਮੰਡੋ ਕ੍ਰੋਧੰ ॥੭੬੬॥

Both the brothers were expert swords men. They were great warriors. They fought valiantly.

ਤਜੇ ਬਾਣੰ ॥ ਧਨੰ ਤਾਣੰ ॥ ਮਚੇ ਬੀਰੰ ॥ ਭਜੇ ਭੀਰੰ ॥੭੬੭॥

They stretched the bow and shot arrows. They fought valiantly. Seeing them the army of warriors fled the field.

ਕਟੇ ਅੰਗੰ ॥ ਭਜੇ ਜੰਗੰ ॥ ਰਣੰ ਰੁੱਝੇ ॥ ਨਰੰ ਜੁੱਝੇ ॥੭੬੮॥

Many got their limbs cut off and fled. The remaining ones engaged in fighting.

ਭਜੀ ਸੈਨੰ ॥ ਬਿਨਾ ਚੈਨੰ ॥ ਲਛਨ ਬੀਰੰ ॥ ਫਿਰਜੋ ਧੀਰੰ ॥੭੬੯॥

The army became chaotic and ran away. Lakshman regained his patience and came back (to fight).

ਇਕੈ ਬਾਣੰ ॥ ਰਿਪੰ ਤਾਣੰ ॥ ਹਣਜੋ ਭਾਲੰ ॥ ਗਿਰਜੋ ਤਾਲੰ ॥੭੭੦॥

Lav shot one arrow at the prince (Lakshman). It hit him in the forehead and Lakshman fell down like a tree.

ਇਤਿ ਲਛਮਨ ਬਧਹਿ ਸਮਾਪਤੰ ॥

Thus concludes the chapter dealing with the killing of Lakshman

ਅੜੂਹਾ ਛੰਦ ॥

Aruha Chhand

ਭਾਜ ਗਯੋ ਦਲ ਤ੍ਰਾਸ ਕੈ ਕੈ ॥ ਲਛਮਣੰ ਰਣ ; ਭੂਮ ਦੈ ਕੈ ॥
ਖਲੇ ਰਾਮ ਚੰਦ ; ਹੁਤੇ ਜਹਾਂ ॥ ਭਟ ਭਾਜ ਭੱਗਲ ਗੇ ਤਹਾਂ ॥੨੨੧॥

Making an offering of Lakshman to the battlefield, his army fled. These soldiers reached where Rama was.

ਜਬ ਜਾਇ ਬਾਤ ; ਕਹੀ ਉਨੈ ॥ ਬਹੁ ਭਾਂਤ ਸੋਕ ; ਦਯੋ ਤਿਨੈ ॥

When the entire account of the event was given to Rama, he felt rather aggrieved.

ਸੁਨਿ ਬੈਨ ਮੋਨ; ਰਹੈ ਬਲੀ ॥ ਜਨੁ ਚਿੱਤ੍ਰ ਪਾਹਨ ਕੀ ; ਖਲੀ ॥੨੨੨॥

Listening to this the mighty hero remained silent as if he were a stone.

ਪੁਨਿ ਬੈਠ ਮੰਤ੍ਰ ਬਿਚਾਰਯੋ ਤੁਮ ਜਾਹੁ ਭਰਥ ਉਚਾਰਯੋ ॥

Then he sat together with his minister and the matter was discussed.

ਮੁਨਿ ਬਾਲ ਦ੍ਵੈ ਜਿਨਿ ਮਾਰੀਯੋ ॥
ਧਰਿ ਆਨ ਮੋਹਿ ਦਿਖਾਰੀਯੋ ॥੨੨੩॥

Now Bharat was asked to go, but he was also directed not to kill those children but to bring them to Rama.

ਸਜ ਸੈਨ ਭਰਥ ਚਲੇ ਤਹਾਂ ॥ ਰਣ ਬਾਲ ਬੀਰ ਮੰਡੇ ਜਹਾਂ ॥

Bharat, with well-equipped army, left for the place where the young boys wanted for them to fight.

ਬਹੁ ਭਾਤਿ ਬੀਰ ਸੰਘਾਰ ਹੀ ॥
ਸਰ ਓਘ ਪ੍ਰਓਘ ਪ੍ਰਹਾਰ ਹੀ ॥੨੨੪॥

They were ready to kill the warriors by shooting diverse kinds of arrows.

ਸੁਗ੍ਰੀਵ ਔਰ ਬਭੀਛਨੰ ॥ ਹਨਵੰਤ ਅੰਗਦ ਰੀਛਨੰ ॥
ਬਹੁ ਭਾਂਤਿ ਸੈਨ ਬਨਾਇ ਕੈ ॥ ਤਿਨ ਪੈ ਚਲਜੋ ਸਮੁਹਾਇ ਕੈ ॥੨੨੫॥

Sugriv, Vibhishan, Hanuman, Angad, Jamvant and others were taken along Bharat's army. They sat out for them

ਰਣ ਭੂੱਮ ਭਰਥ ਗਏ ਜਬੈ ॥ ਮੁਨ ਬਾਲ ਦੋਇ ਲਖੇ ਤਬੈ ॥

When Bharat reached the field of battle, he saw both the boys.

ਦੁਇ ਕਾਕ ਪੱਛਾ ਸੋਭਹੀ ॥ ਲਖਿ ਦੇਵ ਦਾਨੋ ਲੋਭਹੀ ॥੨੨੬॥

Both of them looked so handsome that the gods as well as demons felt charmed by their presence.

ਭਰਥ ਬਾਚ ਲਵ ਸੋ ॥

Bharat's Address to Lav

ਅਕੜਾ ਛੰਦ ॥

Akara Chhand

ਮੁਨ ਬਾਲ ਛਾਡਹੁ ਗਰਬ ॥ ਮਿਲੁ ਆਨ ਮੋਹੂ ਸਰਬ ॥

O rishi boys ! Give me your pride and you all come over to me.

ਲੈ ਜਾਂਹਿ ਰਾਘਵ ਤੀਰ ॥ ਤੁਹਿ ਨੇਕ ਦੈ ਕੈ ਚੀਰ ॥੭੭੭॥

I shall give you clothes to put on and take you to Rama.

ਸੁਨਤੈ ਭਰੇ ਸਿਸ ਮਾਨ ॥ ਕਰਿ ਕੋਪ ਤਾਨ ਕਮਾਨ ॥

The boys were full of wrath on hearing this. They stretched the bows in rage.

ਬਹੁ ਭਾਂਤਿ ਸਾਇਕ ਛੋਰਿ ॥ ਜਨੁ ਅਭ੍ਰ ਸਾਵਨ ਓਰ ॥੭੭੮॥

They shot many kinds of arrows which rained like clouds in the month of Savan.

ਲਾਗੇ ਸੁ ਸਾਇਕ ਅੰਗਿ ॥ ਗਿਰ ਗੇ ਸੁਬਾਹ ਉਤੰਗ ॥
ਕਹੂੰ ਅੰਗ ਭੰਗ ਸੁ ਬਾਂਹ ॥ ਕਹੂੰ ਚਉਰ ਚੀਰ ਸਨਾਹ ॥੭੭੯॥

Those hit by the arrows fell down. Some of them found their limbs and others found their helmets and armours split open.

ਕਹੂੰ ਚਿੱਤ੍ਰ ਚਾਰੁ ਕਮਾਨ ॥ ਕਹੂੰ ਅੰਗ ਜੋਧਨ ਬਾਨ ॥

These arrows shot from beautiful bows at some places made coloured images (with sprinkled blood) and at others got thrust into the bodies of enemies.

ਕਹੂੰ ਅੰਗ ਘਾਇ ਭਭੱਕ ॥ ਕਹੂੰ ਸ੍ਰੌਣ ਸਰਤ ਛਲੱਕ ॥੭੮੦॥

At places blood gushed forth from wounds and at others streams of blood flowed in flood

ਕਹੂੰ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਭਕੰਤ ॥ ਸੁ ਕਹੂੰ ਕਮੱਧ ਉਠੰਤ ॥

At places ghosts and witches cry and at others are seen moving the headless bodies.

ਕਹੂੰ ਨਾਚ ਬੀਰ ਬੈਤਾਲ ॥ ਸੋ ਬਮਤ ਡਾਕਣ ਜੁਆਲ ॥੭੮੧॥

At places dance the ghosts of warriors and at others the *dakinis* sprout fire.

ਰਣ ਘਾਇ ਘਾਏ ਵੀਰ ॥ ਸਬ ਸ੍ਰੌਣ ਭੀਗੇ ਚੀਰ ॥

Those wounded in the battlefield have their robes drenched in blood.

ਇਕ ਬੀਰ ਭਾਜ ਚਲੰਤ ॥ ਇਕ ਆਨ ਜੁੱਧ ਜੁਟੰਤ ॥੭੮੨॥

On the one side, soldiers flee the field and on the other warriors enter the field to continue fighting.

ਇਕ ਐਂਚ ਐਂਚ ਕਮਾਨ ॥ ਤਕ ਵੀਰ ਮਾਰਤ ਬਾਨ ॥

On one side warriors stretch bows and shoot arrows at enemy targets

ਇਕ ਭਾਜ ਭਾਜ ਮਰੰਤ ॥ ਨਹੀ ਸੁਰਗ ਤਉਨ ਬਸੰਤ ॥੭੮੩॥

and on the other many die of exhaustion as they flee the field : the latter fail to find a place in heaven

ਗਜ ਰਾਜ ਬਾਜ ਅਨੇਕ ॥ ਜੁੱਝੇ ਨ ਬਾਚਾ ਏਕ ॥

Innumerable elephants and horses were engaged in the battle, but not a single of them survived.

ਤਬ ਆਨ ਲੰਕਾ ਨਾਥ ॥ ਜੁੱਝਜੋ ਸਿਸਨ ਕੇ ਸਾਥ ॥੭੮੪॥

Then came forward the king of Lanka, Vibhushan, and clashed with the young boys.

ਬਹੋੜਾ ਛੰਦ ॥

Bahora Chhand

ਲੰਕੇਸ ਕੇ ਉਰ ਮੋ ਤਕ ਬਾਨ ॥ ਮਾਰਜੋ ਰਾਮ ਸਿਸ ਤਜਿ ਕਾਨ ॥

The son of Rama stretched the bow up to his ear and shot the arrow at the heart of Lanka's king.

ਤਬ ਗਿਰਜੋ ਦਾਨਵ ਸੁ ਭੂਮਿ ਮੱਧ ॥
ਤਿੱਹ ਬਿਸੁਧ ਜਾਣਿ ਨਹੀ ਕੀਯੋ ਬੱਧ ॥੭੮੫॥

The demon instantly fell down on the ground. Finding him unconscious, the boys did not kill him.

ਤਬ ਰੁਕਜੋ ਤਾਸ ਸੁਗ੍ਰੀਵ ਆਨ॥ ਕਹਾ ਜਾਤ ਬਾਲ ਨਹੀ ਪੈਸ ਜਾਨ ॥

Then Sugriv moved ahead and halted in front of them. He challenged the boys saying : 'Where are you going, boys ? You can't save yourself.'

ਤਬ ਹਣਜੋ ਬਾਣ ਤਿਹ ਭਾਲ ਤਕ ॥
ਤਿੱਹ ਲਗਜੋ ਭਾਲ ਮੌ ਰਹਜੋ ਚੱਕ ॥੭੮੬॥

They shot an arrow targetting it at his forehead. It hit him on the forehead, and he remained wonderstruck (and could not react).

ਚਪ ਚਲੀ ਸੈਣ ਕਪਣੀ ਸੁ ਕ੍ਰੁੱਧੰ ॥ ਨਲ ਨੀਲ ਹਨੂ ਅੰਗਦ ਸੁ ਜੁੱਧ ॥

On seeing this the entire monkey army moved up in rage. They included Nal, Neel, Hanuman, Angad and others.

ਤਬ ਤੀਨ ਤੀਨ ਲੈ ਬਾਲ ਬਾਨ ॥
ਤਿੱਹ ਹਣੇ ਭਾਲ ਮੋ ਰੋਸ ਠਾਨ ॥੭੮੭॥

The boys took up three arrows in a turn and shot them all in forehead of each one of them.

ਜੋ ਗਏ ਸੂਰ ਸੋ ਰਹੇ ਖੇਤ ॥ ਜੋ ਬਚੇ ਭਾਜ ਤੇ ਹੁਇ ਅਚੇਤ ॥

Those of the warriors who entered the battlefield got killed there.

ਤਬ ਤਕਿ ਤਕਿ ਸਿਸ ਕੱਸਿ ਬਾਣ ॥
ਦਲ ਹਤਜੋ ਰਾਘਵੀ ਤੱਜਿ ਕਾਣਿ ॥੭੮੮॥

The remaining ones fled the scene in a blank state of mind. The boys continued much damage to Rama's army.

ਅਨੂਪ ਨਰਾਜ ਛੰਦ ॥

Anup Naraj Chhand

ਸੁ ਕੋਪ ਦੇਖਿ ਕੈ ਬਲੰ ; ਸੁ ਕ੍ਰੁਧ ਰਾਘਵੀ ਸਿਸੰ ॥
ਬਚਿਤ੍ਰ ਚਿੱਤ੍ਰਤੰ ਸਰੰ ; ਬਬਰਖ ਬਰਖਣੋ ਰਣੰ ॥

Seeing the wrath of as well as the strange way of shooting by the sons of Rama the army of Vibhishan fled making a strange noise and

ਭਭੱਜਿ ਆਸੁਰੀ ਸੁਤੰ ; ਉਠੰਤ ਭੈਕਰੀ ਧੁਨੰ ॥
ਭ੍ਰਮੰਤ ਕੁੰਡਲੀ ਕ੍ਰਿਤੰ ; ਪਪੀੜ ਦਾਰਣੰ ਸਰੰ ॥੭੮੯॥

then began running in a circle. They feel the severe pain of the wounds caused by arrows.

ਘੁਮੰਤ ਘਾਇਲੋ ਘਣੰ ; ਤਤੱਛ ਬਾਣਣੋ ਬਰੰ ॥
ਭਭੱਜ ਕਾਤਰੋ ਕਿਤੰ ; ਗਜੰਤ ਜੋਧਣੋ ਜੁੱਧੰ ॥

Many severly wounded by the sharp arrows move about; many cowards flee from the scene and many warriors roar in the field;

ਚਲੰਤ ਤੀਛਣੋ ਅਸੰ ; ਖਿਮੰਤ ਧਾਰ ਉੱਜਲੰ ॥
ਪਪਾਤ ਅੰਗਦ ਕੇਸਰੀ ; ਹਨੂ ਵ ਸੁੱਗ੍ਰੀਵੰ ਬਲੰ ॥੭੯੦॥

swords with white and sharp edges began to be swayed and struck. Angad, Hanuman, Sugriv and others in the battlefield felt weakened.

ਗਿਰੰਤ ਆਸੁਰੰ ਰਣੰ ; ਭਭਰਮ ਅਸੁਰੀ ਸਿਸੰ ॥
ਤਜੰਤ ਸਿਆਮਣੋ ਧਰੰ ; ਭਜੰਤ ਪ੍ਰਾਨ ਲੈ ਭਟੰ ॥

The demons began falling dead and they mistook the boys to be demons with miraculous powers. They began to flee so as to save their lives.

ਉਠੰਤ ਅੰਧ ਧੁੰਧਣੋ ; ਕਬੰਧ ਬੰਧਤੰ ਕਟੰ ॥
ਲਗੰਤ ਬਾਣਣੋ ਬਰੰ ; ਗਿਰੰਤ ਭੂੰਮ ਅਹਵਯੰ ॥੭੯੧॥ (ਅਹਵਇਅੰ ਬੋਲੋ)

The headless bodies also started getting up suddenly, but as soon hit by the arrow they again fell on the ground.

ਪਪਾਤ ਬ੍ਰਿਛਣੰ ਧਰੰ ; ਬਬੇਗ ਮਾਰੁੱਤ ਜਣੰ ॥

The warriors, hit by arrows, fall dead on the ground as do the trees uprooted by storm.

ਭਰੰਤ ਧੂਰ ਭੂਰਣੰ ; ਬਮੰਤ ਸ੍ਰੋਣਤੰ ਮੁਖੰ ॥

Their bodies are covered by dust and blood comes from their mouths.

ਚਿਕਾਰ ਚਾਂਵਡੀ ਨਭੰ ; ਫਿਕੰਤ ਫਿੰਕਰੀ ਫਿਰੰ ॥

The vultures cry and fly around the field of battle.

ਭਕਾਰ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤਣੰ ; ਡਿਕਾਰ ਡਾਕਰੀ ਡੁਲੰ ॥੭੯੨॥

Ghosts and *dakinis* (have taken blood to their fill and) belch

ਗਿਰੈ ਧਰੰ ਧੁਰੰ ਧਰੰ ; ਧਰਾਧਰੰ ਧਰੰ ਜਿਵੰ ॥
ਭੱਭਜਿ ਸ੍ਰਉਣਤੋ ਤਣੇ ; ਉਠੰਤ ਭੈਕਰੀ ਧੁਨੰ ॥

The chief among the warriors began to fall as do rocks on arth. Blood flowed from the bodies of fleeing soldiers. Frightening sounds came from all sides.

ਉਠੰਤ ਗੱਦ ਸੱਦਣੰ ; ਨਨੱਦ ਨਿਫਿਰੰ ਰਣੰ ॥

Sounds of *nafir* (an instrument) were heard and warriors again got ready.

ਬਬਰਖ ਸਾਇਕੰ ਸਿਤੰ ; ਘੁਮੰਤ ਜੋਧਣੋ ਬ੍ਰਣੰ ॥੭੯੩॥

The boys shot arrows in anger and the wounded warriors circled around.

ਭਜੰਤ ਭੈ ਧਰੰ ਭਟੰ ; ਬਿਲੋਕ ਭਰਥਣੋ ਰਣੰ ॥
ਚਲਜੋ ਚਿਰਾਇ ਕੈ ਚਪੀ ; ਬਬਰਖ ਸਾਇਕੋ ਸਿਤੰ ॥

Many soldiers got frightened and fled the field as they saw Bharat fighting. The latter, in a rage, shot many arrows at the boys.

ਸੁਕ੍ਰੁਧ ਸਾਇਕੰ ਸਿਸੰ ; ਬਬੱਧ ਭਾਲਣੋ ਭਟੰ ॥
ਪਪਾਤ ਪ੍ਰਿਥਵੀਯੰ ਹਠੀ ; ਮਮੋਹ ਆਸ੍ਰਮੰ ਗਤੰ ॥੭੯੪॥

On the other side, the boys also became angry and shot an arrow aimed at Bharat. The obstinate prince fell down unconscious : he lay like a tired person.

ਭਭੱਜਿ ਭੀਤਣੋ ਭਟੰ ; ਤਤੱਜਿ ਭਰਥਣੋ ਭੂਅੰ ॥
ਗਿਰੰਤ ਲੁੱਥਤੰ ਉਠੰ ; ਰੁਰੋਦ ਰਾਘਵੰ ਤਟੰ ॥

Leaving Bharat lying (unconscious) on the ground, the frightened soldiers fled. Falling over dead bodies and again getting up (as they fled the field), they reached Rama and wept before him.

ਜੁਝੇ ਸੁ ਭ੍ਰਾਤ ਭਰਥਣੋ ; ਸੁਣੰਤ ਜਾਨਕੀ ਪਤੰ ॥
ਪਪਾਤ ਭੂਮਿਣੋ ਤਲੰ ; ਅਪੀੜ ਪੀੜਤੰ ਦੁਖੰ ॥੭੯੫॥

When Rama heard of Bharat's death in battle, he fell down. The one whom no grief could affect felt deeply aggrieved

ਸਸੱਜ ਜੋਧਣੰ ਜੁਧੀ ; ਸੁਕ੍ਰੁਧ ਬੱਧਣੋ ਬਰੰ ॥
ਤਤੱਜਿ ਜੱਗ ਮੰਡਲੰ ; ਅਦੰਡ ਦੰਡਣੋ ਨਰੰ ॥

Now Rama, the king, himself set out to fight taking with him an army of well-equipped warriors, who were beyond the fear of death, leaving mid-way the ceremonies of *yajna* being performed.

ਸੁ ਗੱਜ ਬੱਜ ਬਾਜਣੋ ; ਉਠੰਤ ਭੈ ਧਰੀ ਸੁਰੰ ॥
ਸਨੱਧ ਬੱਧ ਕੈ ਦਲੰ ; ਸਬੱਧ ਜੋਧਣੋ ਬਰੰ ॥੭੯੬॥

To punish the guilty, he left amidst the sound of trumpets and roars of his army. Arranging his regiments and arming his soldiers, he set out.

ਚਚੱਕ ਚਾਂਵਡੀ ਨਭੰ ; ਫਿਕੰਤ ਫਿੰਕਰੀ ਧਰੰ ॥
ਭਖੰਤ ਮਾਸ ਹਾਰਣੰ ; ਬਮੰਤ ਜਵਾਲ ਦੁਰਗਯੰ ॥

Vultures are pleased and surprised. Jackals also howl. Meat-eating animals also wander about. The goddess Durga gives out flames.

ਪੁਅੰਤ ਪਾਰਬਤੀ ਸਿਰੰ ; ਨਚੰਤ ਈਸਣੋ ਰਣੰ ॥
ਭਕੰਤ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤਣੋ ; ਬਕੰਤ ਬੀਰ ਬੈਤਲੰ ॥੭੯੭॥

It seemed as if Shiva, Parvati's husband, danced his favourite *tandav*. Cries of ghosts, witches and other evil spirits were also heard.

ਤਿਲਕਾ ਛੰਦ ॥

Tilaka Chhand

ਜੁੱਟੇ ਵੀਰੰ ॥ ਛੁੱਟੇ ਤੀਰੰ ॥ ਫੁਟੇ ਅੰਗੰ ॥ ਤੁੱਟੇ ਤੰਗੰ ॥੭੯੮॥

The soldiers clashed. Arrows were shot. Limbs were injured, and belly straps of horses broken.

ਭੱਗੇ ਵੀਰੰ ॥ ਲੱਗੇ ਤੀਰੰ ॥ ਪਿੱਖੇ ਰਾਮੰ ॥ ਧਰਮੰ ਧਾਮੰ ॥੭੯੯॥

Soldiers fled when hit by arrows. Rama, the fount of *dharma*, saw all this.

ਜੁੱਝੇ ਜੋਧੰ ॥ ਮੱਚੇ ਕ੍ਰੋਧੰ ॥ ਬੰਧੋ ਬਾਲੰ ॥ ਬੀਰ ਉਤਾਲੰ ॥੮੦੦॥

The enraged warriors were engaged in fighting. "O warriors ! tie these boys immediately," (said Rama).

ਢੁੱਕੇ ਫੇਰ ॥ ਲਿੱਨੇ ਘੇਰਿ ॥

They came near. Besieged the boys.

ਵੀਰੈਂ ਬਾਲ ॥ ਜਿਉਂ ਦ੍ਵੈ ਕਾਲ ॥੮੦੧॥

The boys as mighty as death were besieged.

ਤੱਜੀ ਕਾਣ ॥ ਮਾਰੇ ਬਾਣ ॥ ਡਿੱਗੇ ਵੀਰ ॥ ਭੱਗੇ ਧੀਰ ॥੮੦੨॥

The boys shot arrows fearlessly. Many warriors fell. Many patient soldiers ran away.

ਕੱਟੇ ਅੰਗ ॥ ਡਿੱਗੇ ਜੰਗ ॥ ਸੁੱਧੰ ਸੂਰ ॥ ਭਿੱਨੇ ਨੂਰ ॥੮੦੩॥

Cut off limbs fell (and lay scattered). Warriors fell down dead. The powerful soldiers looked resplendent.

ਲਖੈਂ ਨਾਹਿ ॥ ਭੱਗੇ ਜਾਹਿ ॥ ਤੱਜੇ ਰਾਮ ॥ ਧਰਮੰ ਧਾਮ ॥੮੦੪॥

Those who flee do not look back and keep on running. They have given up even Rama, the embodiment of *dharma.*

ਅਉਰੈ ਭੇਸ ॥ ਖੁੱਲੇ ਕੇਸ ॥ ਸਸਤ੍ਰੰ ਛੋਰਿ ॥ ਦੈ ਦੈ ਕੋਰ ॥੮੦੫॥

Their robes are changed. Their hair are loose. They have thrown away weapons and are leaving through the sides of the battlefield.

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਦੁਹੂੰ ਦਿਸਨ ਜੋਧਾ ਹਰੈ ; ਪਰਜੋ ਜੁੱਧ ਦੁਇ ਜਾਮ ॥

Many soldiers got killed from both the sides as the fighting continued for two *pahar* (about three hours).

ਜੂਝ ਸਕਲ ਸੈਨਾ ਗਈ ; ਰਹਿਗੇ ਏਕਲ ਰਾਮ ॥੮੦੬॥

After a while the entire army of Rama was annihilated and only Rama remained (in the field).

ਤਿਹੂੰ ਭ੍ਰਾਤ ਬਿਨੁ ਭੈ ਹਨਜੋ ; ਅਰ ਸਬ ਦਲਹਿ ਸੰਘਾਰ ॥

(Lav and Kush) fearlessly killed the three brothers and the entire army.

ਲਵ ਅਰੁ ਕੁਸ ਜੂਝਨ ਨਿਮਿਤ ; ਲੀਨੋ ਰਾਮ ਹਕਾਰ ॥੮੦੭॥

Now they challenged Rama to have a fight with them.

ਸੈਨਾ ਸਕਲ ਜੁਝਾਇਕੈ ; ਕਤਿ ਬੈਠੇ ਛਪ ਜਾਇ ॥
ਅਬ ਹਮ ਸੋ ਤੁਮਹੂੰ ਲਰੋ ; ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਕਉਸਲ ਰਾਇ ॥੮੦੮॥

'Where have you, O King of Ayodhya, hidden yourself after having got your entire army killed. Now come and fight with us'

ਨਿਰਖ ਬਾਲ ਨਿਜ ਰੂਪ ਪ੍ਰਭ ; ਕਹੇ ਬੈਨ ਮੁਸਕਾਇ ॥

Rama saw that both the boys resembled him.

ਕਵਨ ਤਾਤ ਬਾਲਕ ਤੁਮੈ ; ਕਵਨ ਤਿਹਾਰੀ ਮਾਇ ॥੮੦੯॥

Therefore, he smilingly asked them : 'Who are your father and mother, O boys ?'

ਅਕਰਾ ਛੰਦ ॥

Akara Chhand

ਮਿਥਲਾ ਪੁਰ ਰਾਜਾ ॥ ਜਨਕ ਸੁਭਾਜਾ ॥

His excellency Janak, the King of Mithila.

ਤਿਹੱ ਸਿਸ ਸੀਤਾ ॥ਅਤ ਸੁਭ ਗੀਤਾ ॥੯੧੦॥

He has a daughter, named Sita, who is as pious and beautiful as the melodions lyric.

ਸੋ ਬਨਿ ਆਏ ॥ ਤਿੱਹ ਹਮ ਜਾਏ ॥

She came to live in the forest. We are her children.

ਹੈਂ ਦੁਇ ਭਾਈ ॥ ਸੁਨਿ ਰਘੁਰਾਈ ॥੯੧੧॥

Wr are brothers, O King Rama.

ਸੁਨਿ ਸੀਅ ਰਾਨੀ ॥ ਰਘੁਬਰ ਜਾਨੀ ॥
ਚਿਤਿ ਪਹਿਚਾਨੀ ॥ ਮੁਖ ਨਿ ਬਖਾਨੀ ॥੯੧੨॥

When Sita learnt of the episode and heard of Rama's arrival, she recognized him, but uttered not a single word

ਤਿੱਹ ਸਿਸ ਮਾਨਜੋ ॥ ਅਤਿ ਬਲ ਜਾਨਜੋ ॥

She forbade her sons and told them that Rama is very powerful.

ਹਠਿ ਰਣ ਕੀਨੋ ॥ ਕਹ ਨਹੀ ਦੀਨੋ ॥੯੧੩॥

You have fought stubbornly against him. Even then she did not disclose her relationship with him.

ਕਸ ਸਰ ਮਾਰੇ ॥ ਸਿਸ ਨਹੀ ਹਾਰੇ ॥
ਬਹੁ ਬਿਧ ਬਾਣੰ ॥ ਅਤ ਧਨ ਤਾਣੰ ॥੯੧੪॥

The boys did not accept defeat, rather they shot arrows by stretching their bows. They shot arrows of different kinds.

ਅੰਗ ਅੰਗ ਬੇਧੇ ਸਬ ਤਨ ਛੇਦੇ ॥

Every limb of Rama was pierced through : his body was badly drilled.

ਸਬ ਦਲ ਸੂਝੇ ॥ ਰਘੁਬਰ ਜੂਝੇ ॥੯੧੫॥

All the sodiers saw that Rama had died fighting

ਜਬ ਪ੍ਰਭ ਮਾਰੇ ॥ ਸਬ ਦਲ ਹਾਰੇ ॥
ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਭਾਗੇ ॥ ਦੁਐ ਸਿਸ ਆਗੇ ॥੮੧੬॥

When Rama was taken to have been killed, the army conceded defeat. They fled before the two young boys.

ਫਿਰਿ ਨ ਨਿਹਾਰੈਂ ॥ ਪ੍ਰਭ ਨ ਚਿਤਾਰੈਂ ॥

They neither looked towards (the fallen) Rama, nor remembered him.

ਗ੍ਰਹ ਦਿਸ ਲੀਨਾ ॥ ਅਸ ਰਣ ਕੀਨਾ ॥੮੧੭॥

They fled the field towards their home.

ਚਉਪਈ ॥

Chaupai

ਤਬ ਦੁਹੂੰ ਬਾਲ ਅਜੋਧਨ ਦੇਖਾ ॥ ਮਨੋ ਰੁਦ੍ਰ ਕ੍ਰੀੜਾ ਬਨ ਪੇਖਾ ॥

Then both the boys surveyed the entire battlefield as if Shiva were surveying his field.

ਕਾਟ ਧੁਜਨ ਕੇ ਬ੍ਰਿਛ ਸਵਾਰੇ ॥ ਭੂਖਨ ਅੰਗ ਅਨੂਪ ਉਤਾਰੇ ॥੮੧੮॥

They hung the slain arms on the trees and took off precious jewels off the dead bodies.

ਮੁਰਛ ਭਏ ਸਬ ਲਏ ਉਠਾਈ ॥ ਬਾਜ ਸਹਿਤ ਤਹ ਗੇ ਜਹ ਮਾਈ ॥

All those who had fallen unconscious were brought to consciousness by the boys.

ਦੇਖ ਸੀਆਪਤ ਮੁਖ ਰੋ ਦੀਨਾ ॥
ਕਹਜੋ ਪੂਤ ਬਿਧਵਾ ਮੁਹਿ ਕੀਨਾ ॥੮੧੯॥

Then they went, with the horse, where Sita put up. She looked at Rama's face and said : 'Sons ! you have made me a widow'.

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ ਰਾਮ ਵਤਾਰ ਲਵ ਬਾਜ ਬਾਂਧਬੋ ਰਾਮ ਬਧਹ ॥

Thus concludes the chapter dealing with the killing of Rama in "Rama Avtar" in the *Bachitra Natak*.

ਸੀਤਾ ਨੇ ਸਭ ਜੀਵਾਏ ਕਥਨੰ ॥
ਚੌਪਈ ॥

Chaupai

ਅਬ ਮੋ ਕਉ ਕਾਸਟ ਦੇ ਆਨਾ ॥ ਜਰਉ ਲਾਗਿ ਪਤਿ ਹੋਊਂ ਮਸਾਨਾ ॥

'Now bring the wood for me (my pyre). I must burn on my huband's pyre.

ਸੁਨਿ ਮੁਨਿ ਰਾਜ ਬਹੁਤ ਬਿਧ ਰੋਏ ॥

Hearing this sage Valmiki wept bitterly.

ਇਨ ਬਾਲਨ ਹਮਰੇ ਸੁਖ ਖੋਏ ॥੮੨੦॥

All my joy is gone because of these children.

ਜਬ ਸੀਤਾ ਤਨ ਚਹਾ ਕਿ ਕਾਢੂੰ ॥ ਜੋਗ ਅਗਨਿ ਉਪਰਾਜ ਸੁ ਛਾਡੂੰ ॥

When Sita said that she will produce fire through her yogic powers from her body itself and

ਤਬ ਇਮ ਭਈ ਗਗਨ ਤੇ ਬਾਨੀ ॥
ਕਹਾ ਭਈ ਸੀਤਾ ਤੈਂ ਇਯਾਨੀ ॥੮੨੧॥

then burn herself in it, a revelation was heard from above : 'O Sita ! have you become childish ?'

ਅਰੂਪਾ ਛੰਦ ॥

Arupa Chhand

ਸੁਨੀ ਬਾਨੀ ॥ ਸੀਆ ਰਾਨੀ ॥

Queen Sita heard this revelation.

ਲਯੋ ਆਨੀ ॥ ਕਰੈ ਪਾਨੀ ॥੮੨੨॥

She brought and took water in her hands.

ਸੀਤਾ ਬਾਚ ਮਨ ਮੈ ॥

Sita monologue

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਜਉ ਮਨ ਬਚ ਕਰ ਮਨ ਸਹਿਤ ; ਰਾਮ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀ ਅਉਰ ॥
ਤਉ ਏ ਰਾਮ ਸਹਿਤ ਜੀਐ ; ਕਹਯੋ ਸੀਆ ਤਿਹ ਠਉਰ ॥੮੨੩॥

"If she has ever thought of another man in 'thought, word and deed', all these should come to life along with Rama," said Sita standing there

ਅਰੂਪਾ ਛੰਦ ॥

Arupa Chhand

ਸਬੈ ਜਾਗੇ ॥ ਭ੍ਰਮੰ ਭਾਗੇ ॥ ਹਠੰ ਤਜਾਗੇ ॥ ਪਗੰ ਲਾਗੇ ॥੮੨੪॥

All of them came to life. All their delusions were gone. They all gave up their pride and fell at Sita's feet.

ਸੀਆ ਆਨੀ ॥ ਜਗੰ ਰਾਨੀ ॥
ਧਰਮ ਧਾਨੀ ॥ ਸਤੀ ਮਾਨੀ ॥੮੨੫॥

Then Sita came forward, the queen of the world, the epitome of *dharma* and a known *sati*

ਮਨੰ ਭਾਈ ॥ ਉਰੰ ਲਾਈ ॥ ਸਤੀ ਜਾਨੀ ॥ ਮਨੈ ਮਾਨੀ ॥੮੨੬॥

Rama also liked her. He embraced her. He acknowledged in his heart that she was *sati*.

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਸੀਅਹਿ ਸਮੋਧ ਕਰਿ ; ਚਲੇ ਅਜੁੱਧਿਆ ਦੇਸ ॥
ਲਵ ਕੁਸ ਦੋਊ ਪੁਤ੍ਰਨਿ ਸਹਿਤ ; ਸ੍ਰੀ ਰਘੁਬੀਰ ਨਰੇਸ ॥੮੨੭॥

Persuading Sita in diverse ways, Rama left for Ayodhya along with Sita and two sons.

ਚੌਪਈ ॥

Chaupai

ਬਹੁਤੁ ਭਾਂਤਿ ਕਰਿ ਸਿਸਨ ਸਮੋਧਾ ॥
ਸੀਯ ਰਘੁਬੀਰ ਚਲੇ ਪੁਰ ਅਉਧਾ ॥

The boys were also persuaded through various ways. Thereafter Rama and Sita set out for Ayodhya.

ਅਨਿਕ ਬੇਖ ਸੇ ਸਸਤ੍ਰ ਸੁਹਾਏ ॥
ਜਾਨਕ ਤੀਨ ਰਾਮ ਬਨਿ ਆਏ ॥੮੨੮॥

The three of them adorned diverse kinds of weapons and it seemed as if three Ramas were going.

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਿਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ ਰਾਮਾਵਤਾਰੇ ਤਿਹੂੰ ਭਿਰਾਤਨ ਸੈਨਾ ਸਹਤ ਜੀਬੋ ॥

Thus concludes the chapter dealing with the revival of Rama along with three brothers and the entire army.

ਸੀਤਾ ਦੁਹੂ ਪੁਤ੍ਰਨ ਸਹਤ ਪੁਰੀ ਅਵਧ ਪ੍ਰਵੇਸ ਕਥਨੰ ॥

Now begins the account of Sita's entry into Ayodhya along with her sons

ਚੌਪਈ ॥

Chaupai

ਤਿਹੂੰ ਮਾਤ ਕੰਠਨ ਸੋ ਲਾਏ ॥ ਦੋਊ ਪੁੱਤ੍ਰ ਪਾਇਨ ਲਪਟਾਏ ॥

Both the 'sons' touched the feet and the three 'mothers' embraced them.

ਬਹੁਰ ਆਨ ਸੀਤਾ ਪਗ ਪਰੀ ॥
ਮਿਟ ਗਈ ਤਹੀਂ ਦੁਖਨ ਕੀ ਘਰੀ ॥੮੨੯॥

Then Sita came and fell at their feet. Thus ended the period of suffering.

ਬਾਜ ਮੇਧ ਪੂਰਨ ਕੀਆ ਜੱਗਾ ॥ ਕਉਸਲੇਸ ਰਘੁਬੀਰ ਅਭੱਗਾ ॥

Now the king of Ayodhya completed the *asvamedh yajna*.

ਗ੍ਰਿਹ ਸਪੂਤ ਦੋ ਪੂਤ ਸੁਹਾਏ ॥
ਦੇਸ ਬਿਦੇਸ ਜੀਤ ਗ੍ਰਹ ਆਏ ॥੮੩੦॥

Two sons added to the grandeur of his house. They had come home after winning many countries.

ਜੇਤਿਕ ਕਹੇ ਸੁ ਜੱਗ ਬਿਧਾਨਾ ॥ ਬਿਧਿ ਪੂਰਬ ਕੀਨੇ ਤੇ ਨਾਨਾ ॥

All the rituals and ceremonies connected with the *yajna* were duly performed.

ਏਕ ਘਾਟ ਸਤ ਕੀਨੇ ਜੱਗਾ ॥
ਚਟਪਟ ਚਕ੍ਰ ਇੰਦ੍ਰ ਉਠ ਭੱਗਾ ॥੮੩੧॥

Ninty-nine *yajnas* were performed. At this even Indra felt perplexed and fled.

ਰਾਜ ਸੂਇ ਕੀਨੇ ਦਸ ਬਾਰਾ ॥ ਬਾਜ ਮੇਧਿ ਇੱਕੀਸ ਪ੍ਰਕਾਰਾ ॥

Ten of these were *rajsuya* and twenty-one *asavmedh*.

ਗਵਾਲੰਭ ਅਜਮੇਧ ਅਨੇਕਾ ॥ ਭੂਪ ਮੱਧ ਕਰਮ ਕੀਏ ਅਨੇਕਾ ॥੮੩੨॥

Several of these related to the sacrifice of cow (*gaumedh*), he -goat (*ajmedh*) king (*bhoopmedh*) and so on.

ਨਾਗਮੇਧ ਖਟ ਜੱਗ ਕਰਾਏ ॥ ਜੋਨ ਕਰੇ ਜਨਮੇਜਯ ਪਾਏ ॥ (ਜਨਮੇਜੈ ਬੋਲੋ)

Six *yajnas* were *nagmedh*. These were such as even Janmejya could not perform.

ਅਉਰੈ ਗਨਤ ਕਹਾਂ ਲਗ ਜਾਊਂ ॥
ਗ੍ਰੰਥ ਬਢਨ ਤੇ ਹੀਐ ਡਰਾਊਂ ॥੮੩੩॥

How long should I give the catalogue ? I apprehend it will increase the volume of the book.

ਦਸ ਸਹੰਸ੍ਰ ਦਸ ਬਰਖ ਪ੍ਰਮਾਨਾ ॥ ਰਾਜ ਕਰਾ ਪੁਰ ਅਉਧ ਨਿਧਾਨਾ ॥

Rama's reign continued over Ayodhya for ten thousand and ten years.

ਤਬ ਲਉ ਕਾਲ ਦਸਾ ਨੀਅਰਾਈ ॥
ਰਘੁਬਰ ਸਿਰਿ ਮ੍ਰਿਤ ਡੰਕ ਬਜਾਈ ॥੮੩੪॥

Then the time of death came near. The god of Death beat his drum even on Rama's head.

ਨਮਸਕਾਰ ਤਿੱਹ ਬਿਬਿਧਿ ਪ੍ਰਕਾਰਾ ॥
ਜਿਨ ਜਗਜੀਤ ਕਰਜੋ ਬਸ ਸਾਰਾ ॥

I bow variously before the Kal (Time-Death) which conquering the world has controlled it.

ਸਬਹਨ ਸੀਸਿ ਡੰਕ ਤਿੱਹ ਬਾਜਾ ॥
ਜੀਤ ਨ ਸਕਾ ਰੰਕ ਅਰੁ ਰਾਜਾ ॥੮੩੫॥

The drum of Kal has sounded on everybody's head and neither a king or a pauper could conquer it.

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਜੇ ਤਿਨ ਕੀ ਸਰਨੀ ਪਰੇ ; ਕਰ ਦੈ ਲਏ ਬਚਾਇ ॥
ਯੌਂ ਨਹੀ ਕੋਊ ਬਾਚਿਆ ; ਕਿਸਨ ਬਿਸਨੁ ਰਘੁਰਾਇ ॥੮੩੬॥

He who surrenders himself to God is saved; otherwise none is saved of him even if he be Krishna, Vishnu or Rama.

ਚੌਪਈ ਛੰਦ ॥

Chaupai

ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਕਰੋ ਰਾਜ ਕੋ ਸਾਜਾ ॥ ਦੇਸ ਦੇਸ ਕੇ ਜੀਤੇ ਰਾਜਾ ॥

Rama ruled in various ways. He overpowered kings of many countries through diplomacy,

ਸਾਮ ਦਾਮ ਅਰੁ ਦੰਡ ਸਭੇਦਾ ॥
ਜਿਹ ਬਿਧ ਹੁਤੀ ਸਾਸਨਾ ਬੇਦਾ ॥੮੩੭॥

money power, punishment and counter-intelligence. He made his decrees operative through all these means.

ਬਰਨ ਬਰਨ ਅਪੁਨੀ ਕ੍ਰਿਤ ਲਾਏ ॥ ਚਾਰ ਚਾਰ ਹੀ ਬਰਨ ਚਲਾਏ ॥

He made each *varna* perform duties required of it. He made *varna* system operative.

ਛਤ੍ਰੀ ਕਰੈਂ ਬਿੱਪ੍ਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ॥ ਬੈਸ ਲਖੈ ਛੱਤ੍ਰੀ ਕਹ ਦੇਵਾ ॥੮੩੮॥

He made Kshatriyas serve the brahmins and the Vaishyas served the Kshatriyas considering them worth serving.

ਸੂਦ੍ਰ ਸਬਨ ਕੀ ਸੇਵ ਕਮਾਵੈ ॥ ਜੱਹ ਕੋਈ ਕਹੈ ਤਹੀ ਵਹ ਧਾਵੈ ॥

The Shudras were to serve all ; they did whatever they were asked to.

ਜੈਸਕ ਹੁਤੀ ਬੇਦ ਸਾਸਨਾ ॥
ਨਿਕਸਾ ਤੈਸ ਰਾਮ ਕੀ ਰਸਨਾ ॥੮੩੯॥

Rama always spoke of ruling as per the Vedas

ਰਾਵਣਾਦਿ ਰਣ ਹਾਂਕ ਸੰਘਾਰੇ ॥ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਸੇਵਕ ਗਣ ਤਾਰੇ ॥

Rama killed Ravan and others after challenging them to fight.

ਲੰਕਾ ਦਈ ਟੰਕ ਜਨੁ ਦੀਨੋ ॥
ਇਹ੍ਹ ਬਿਧ ਰਾਜ ਜਗਤ ਮੈ ਕੀਨੋ ॥੮੪੦॥

He also ameliorated many kinds of his devotees. He levied tax on Lanka and thus ruled in the world.

ਦੋਹਰਾ ਛੰਦ ॥

Dohara

ਬਹੁ ਬਰਖਨ ਲਉ ਰਾਮ ਜੀ ; ਰਾਜ ਕਰਾ ਅਰ ਟਾਲ ॥

Having annihilated the enemies, Rama ruled for many years.

ਬ੍ਰਹਮਰੰਧ੍ਰ ਕ੍ਯੋਂ ਫੋਰ ਕੈ ; ਭਯੋ ਕਉਸਲਿਆ ਕਾਲ ॥੮੪੧॥ (ਕਉ-ਸਲਿਆ ਬੋਲੋ)

But ultimately the life force of Kaushalya came out through her skull and she died.

ਚਉਪਈ ॥

Chaupai

ਜੈਸ ਮ੍ਰਿਤਕ ਕੇ ਹੁਤੇ ਪ੍ਰਕਾਰਾ ॥ ਤੈਸੇ ਈ ਕਰੇ ਬੇਦ ਅਨੁਸਾਰਾ ॥

Last ceremonies of the dead were performed according to Vedic rites.

ਰਾਮ ਸਪੂਤ ਜਾਹਿੰ ਘਰ ਮਾਹੀ ॥
ਤਾ ਕਹੁੰ ਤੋਟ ਕੋਊ ਕਹ ਨਾਹੀ ॥੮੪੨॥

Rama went inside the house which lacked nothing.

ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਗਤਿ ਕੀਨੀ ਪ੍ਰਭ ਮਾਤਾ ॥ ਤਬ ਲਉ ਭਈ ਕੈਕਈ ਸਾਂਤਾ ॥

Mother Kaikei was well served and all rituals were performed, but death overlooked her.

ਤਾ ਕੇ ਮਰਤ ਸੁਮਿਤ੍ਰਾ ਮਰੀ ॥
ਦੇਖਹੁ ਕਾਲ ਕ੍ਰਿਆ ਕਸ ਕਰੀ ॥੮੪੩॥

After her Sumitra breathed her last. Look ! how the will of Kal (death) operates.

ਏਕ ਦਿਵਸ ਜਾਨਕਿ ਤ੍ਰਿਯ ਸਿਖਾ ॥ ਭੀਤ ਭਏ ਰਾਵਣ ਕਹ ਲਿਖਾ ॥

One day ladies of the palace persuaded Sita (to tell them as to how did Ravan look like) and She made a sketch of Ravan on the wall.

ਜਬ ਰਘੁਬਰ ਤਿੱਹ ਆਨ ਨਿਹਾਰਾ ॥
ਕਛੁਕ ਕੋਪ ਇਮ ਬਚਨ ਉਚਾਰਾ ॥੮੪੪॥

When Rama came over and saw it, he became annoyed and thought to himself as follows.

ਰਾਮ ਬਾਚ ਮਨ ਮੈ ॥

Rama's monologue

ਯਾ ਕੋ ਕਛੁ ਰਾਵਨ ਸੋ ਹੇਤਾ ॥ ਤਾਤੇ ਚਿੱਤ੍ਰ ਚਿੱਤ੍ਰ ਕੈ ਦੇਖਾ ॥

If she had some attachment for Ravan, only then she would make and look at a sketch of him.

ਬਚਨ ਸੁਨਤ ਸੀਤਾ ਭਈ ਰੋਖਾ ॥
ਪ੍ਰਭ ਮੁਹਿ ਅਜਹੂੰ ਲਗਾਵਤ ਦੋਖਾ ॥੮੪੫॥

At this Sita became highly enraged. 'O my Lord-husband ! you still putting a slur on my name,' said she.

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਜਉ ਮੇਰੇ ਬਚ ਕਰਮ ਕਰਿ ਹ੍ਰਿਦੈ ਬਸਤ ਰਘੁਰਾਇ ॥
ਪ੍ਰਿਥੀ ਪੈਂਡ ਮੁਹਿ ਦੀਜੀਐ ਲੀਜੈ ਮੋਹਿ ਮਿਲਾਇ ॥੮੪੬॥

'As Rama is in my heart and as I am true to him in word and deed, O Mother-Earth, give me space and let me enter thee'

ਚੌਪਈ ॥

Chaupai

ਸੁਨਤ ਬਚਨ ਧਰਨੀ ਫਟ ਗਈ ॥ ਲੋਪ ਸੀਆ ਤਿੱਹ ਭੀਤਰ ਭਈ ॥

Hearing this, earth gave way and Sita disappeared into it.

ਚੱਕ੍ਰਤ ਰਹੇ ਨਿਰਖ ਰਘੁਰਾਈ ॥
ਰਾਜ ਕਰਨ ਕੀ ਆਸ ਚੁਕਾਈ ॥੮੪੭॥

Seeing this Rama felt startled and he gave up all hope of ruling any more.

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਇਹ ਜਗ ਧੂਅਰੋ ਧਉਲਹਰਿ ; ਕਿਹ ਕੇ ਆਯੋ ਕਾਮ ॥

This world is like a house of smoke : nothing is permanent and eternal.

ਰਘੁਬਰ ਬਿਨੁ ਸੀਅ ਨਾ ਜੀਐ ; ਸੀਅ ਬਿਨੁ ਜੀਐ ਨ ਰਾਮ ॥੮੪੮॥

Sita had refused to live without Rama, and now Rama will not remain alive without Sita.

ਚੌਪਈ ॥

Chaupai

ਦੁਆਰੇ ਕਹਯੋ ਬੈਠ ਲਛਮਨਾ ॥ ਪੈਠ ਨ ਕੋਊ ਪਾਵੈ ਜਨਾ ॥

Rama bade Lakshman to sit on the doorsteps and not allow anyone to enter in.

ਅੰਤਰਿ ਪੁਰਹਿ ਆਪ ਪਗੁ ਧਾਰਾ ॥
ਦੇਹਿ ਛੋਰਿ ਮ੍ਰਿਤ ਲੋਕ ਸਿਧਾਰਾ ॥੮੪੯॥

He entered the interior of the dwellings and discarded his body to leave for the other world.

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਇੰਦ੍ਰਮਤੀ ਹਿਤ ਅਜ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ; ਜਿਮ ਗ੍ਰਿਹ ਤਜਿ ਲੀਅ ਜੋਗ ॥

Just as king Aj had become an ascetic in love for Indumati and

ਤਿਮ ਰਘੁਬਰ ਤਨ ਕੋ ਤਜਾ ; ਸ੍ਰੀ ਜਾਨਕੀ ਬਿਯੋਗ ॥੮੫੦॥

discarded his palace, similarly Rama discarded his body in separation of Sita.

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ ਰਾਮ ਵਤਾਰੇ ਸੀਤਾ ਕੇ ਹੇਤ ਮਿਰਤ ਲੋਕ ਗਏ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤੰ ॥

Thus concludes the chapter dealing with Rama opting for death in separation of Sita in "Rama Avtar" in the *Bachitra Natak*

ਅਥ ਤੀਨੋ ਭ੍ਰਾਤਾ ਤ੍ਰੀਅਨ ਸਹਿਤ ਮਰਬੋ ਕਥਨੰ ॥

Now begins the account of death of three brothers and their wives

ਚੌਪਈ ॥

Chaupai

ਰਉਰ ਪਰੀ ਸਗਰੇ ਪੁਰ ਮਾਹੀ ॥ ਕਾਹੂ ਰਹੀ ਕਛੂ ਸੁਧ ਨਾਹੀ ॥

There was chaos in the entire town. None seemed to be fully conscious.

ਨਰ ਨਾਰੀ ਡੋਲਤ ਦੁਖਿਆਰੇ ॥
ਜਨੁਕ ਗਿਰੇ ਜੂਝਿ ਜੁਝਿਆਰੇ ॥੮੫੧॥

Men and women faltered in their anguish as do the wounded soldiers in the field before they fall.

ਸਗਰ ਨਗਰ ਮਹਿ ਪਰਗਈ ਰਉਰਾ ॥ ਬਜਾਕਲ ਗਿਰੇ ਹਸਤ ਅਰੁ ਘੋਰਾ ॥

The entire city was engulfed in anguish and anarchy. Even elephants and horses began falling overwrought.

ਨਰ ਨਾਰੀ ਮਨ ਰਹਤ ਉਦਾਸਾ ॥
ਕਹਾ ਰਾਮ ਕਰ ਗਏ ਤਮਾਸਾ ॥੮੫੨॥

Both men and women felt sad. What is it that Rama has enacted.

ਭਰਥਊ ਜੋਗ ਸਾਧਨਾ ਸਾਜੀ ॥ ਜੋਗ ਅਗਨ ਤਨ ਤੇ ਉਪਰਾਜੀ ॥

Bharat went into meditation and produced fire from his body through yogic powers.

ਬ੍ਰਹਮਰੰਧ੍ਰ ਝਟ ਦੈਕਰ ਫੋਰਾ ॥
ਪ੍ਰਭ ਸੌ ਚਲਤ ਅੰਗ ਨਹੀ ਮੋਰਾ ॥੮੫੩॥

His breath went out breaking open the *dasam* (tenth) *davar* (door). He did not retract going towards Rama.

ਸਕਲ ਜੋਗ ਕੇ ਕੀਏ ਬਿਧਾਨਾ ॥ ਲਛਮਨ ਤਜੇ ਤੈਸ ਹੀ ਪ੍ਰਾਨਾ ॥

Lakshman also performed various yogic methods and gave up his life in the same way.

ਬ੍ਰਹਮਰੰਧ੍ਰ ਲਵ ਅਰਿ ਫੁਨ ਫੂਟਾ ॥
ਪ੍ਰਭ ਚਰਣਨ ਤਰ ਪ੍ਰਾਨ ਨਿਖੂਟਾ ॥੮੫੪॥

Then Shatrughan, the killer of Lavanasur, breathed his last. His spirit went away to rest in Lord's feet.

ਲਵ ਕੁਸ ਦੋਊ ਤਹਾਂ ਚਲ ਗਏ ॥ ਰਘੁਬਰ ਸੀਅਹਿ ਜਰਾਵਤ ਭਏ ॥

Lav and Kush now went where lay dead bodies of Rama and Sita, and they cremated both of them.

ਅਰ ਪਿਤ ਭ੍ਰਾਤ ਤਿਹੂੰ ਕੱਹ ਦਹਾ ॥
ਰਾਜ ਛੱਤ੍ਰ ਲਵ ਕੇ ਸਿਰ ਰਹਾ ॥੮੫੫॥

They also cremated the brothers of Rama. The crown now rested on Lav's head.

ਤਿਹੂੰਅਨ ਕੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤਿੱਹ ਆਈ ॥ ਸੰਗਿ ਸਤੀ ਹ੍ਵੈ ਸੁਰਗ ਸਿਧਾਈ ॥

As Rama's brothers were being cremated, their wives also came there and they committed *Sati* with their husbands.

ਲਵ ਸਿਰ ਧਰਾ ਰਾਜ ਕਾ ਸਾਜਾ ॥
ਤਿਹੂੰਅਨ ਤਿਹੂੰ ਕੁੰਟਿ ਕੀਅ ਰਾਜਾ ॥੮੫੬॥

The responsiblity to rule now fell on Lav's shoulders and he anointed the sons of three kings of territories in three different directions.

ਉਤਰ ਦੇਸ ਆਪੁ ਕੁਸ ਲੀਆ ॥ ਭਰਤ ਪੁਤ੍ਰ ਕੱਹ ਪੂਰਬ ਦੀਆ ॥

Kush took over the territories in the North and Bharat's son took over in the East.

ਦੱਛਨ ਦੀਅ ਲੱਛਨ ਕੇ ਬਾਲਾ ॥
ਪਛਮ ਸੱਤ੍ਰਘਨ ਸੁਤ ਬੈਠਾਲਾ ॥੮੫੭॥

Territories in the South came to Lakshman's son and in the West to Shatrughan's

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਰਾਮ ਕਥਾ ਜੁਗੁ ਜੁਗ ਅਟਲ ; ਸਭ ਕੋਈ ਭਾਖਤ ਨੇਤ ॥

Rama's story, recited daily by people, will live for ever.

ਸੁਰਗ ਬਾਸ ਰਘੁਬਰ ਕਰਾ ; ਸਗਰੀ ਪੁਰੀ ਸਮੇਤ ॥੮੫੮॥

Thus Rama went to heaven along with the entire town.

ਇਤਿ ਰਾਮ ਭਿਰਾਤ ਤ੍ਰੀਅਨ ਸਹਤ ਸੁਰਗਿ ਗਏ ॥
ਅਥ ਸਗਰੀ ਪੁਰੀ ਸਹਤ ਸੁਰਗ ਗਏ ॥

Thus concludes the chapter dealing with Rama's departure to heaven along with the entire townsmen in "Rama Avtar" in *Bachitra Natak*

ਚੌਪਈ ॥

Chaupai

ਜੋ ਇਹ ਕਥਾ ਸੁਨੈ ਅਰੁ ਗਾਵੈ ॥ ਦੂਖ ਪਾਪ ਤਿਹ ਨਿਕਟ ਨ ਆਵੈ ॥

He who sings or hears this story, sufferings and sins will not come near him.

ਬਿਸਨ ਭਗਤ ਕੀ ਏ ਫਲ ਹੋਈ ॥
ਆਧਿ ਬਜਾਧਿ ਛੈ ਸਕੈ ਨ ਕੋਈ ॥੮੫੦॥

The result of the devotion to Vishnu's incarnation will be that no physical or mental ailment will ever affect him.

ਸੰਮਤ ਸੱਤ੍ਰਹ ਸਹਸ ਪਚਾਵਨ ॥ ਹਾੜ ਵਦੀ ਪ੍ਰਿਥਮ ਸੁਖ ਦਾਵਨ ॥
ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ ਕਰਿ ਗ੍ਰੰਥ ਸੁਧਾਰਾ ॥
ਭੂਲ ਪਰੀ ਲਹੁ ਲੇਹੁ ਸੁਧਾਰਾ ॥੮੬੦॥

On first day of dark half of Ashad (Har) of Samvat 1755 was completed this volume by God's grace. Any lapse may please be corrected

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਨੇਤ੍ਰ ਤੁੰਗ ਕੇ ਚਰਨ ਤਰਿ ; ਸਤੁੱਦ੍ਰਵ ਤੀਰ ਤਰੰਗ ॥
ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਤ ਪੂਰਨ ਕੀਯੋ ; ਰਘੁਬਰ ਕਥਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ॥੮੬੧॥

In the foot of a high mountain from where flow down hundreds of streamlets was completed this story of Rama by the grace of the Lord (God).

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਸਾਧ ਅਸਾਧ ਜਾਨੋ ਨਹੀ ; ਬਾਦ ਸੁਬਾਦ ਬਿਬਾਦਿ ॥
ਗ੍ਰੰਥ ਸਕਲ ਪੁਰਣ ਕੀਯੋ ; ਭਗਵਤ ਕ੍ਰਿਪਾ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥੮੬੨॥

Merits and demerits of the story (I have) not taken up : nor have (I involved myself) in any controversy, discussion or polemic (on any such point). The volume has been completed only through God's grace

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਪਾਂਇ ਗਹੇ ਜਬ ਤੇ ਤੁਮਰੇ ; ਤਬ ਤੇ ਕੋਊ ਆਖ ਤਰੇ ਨਹੀ ਆਨਜੋ ॥

Ever since I have united myself to Thy feet (O God !), none else (than Thee) ever pleases me.

ਰਾਮ ਰਹੀਮ ਪੁਰਾਨ ਕੁਰਾਨ ਅਨੇਕ ਕਹੈਂ ; ਮਤ ਏਕ ਨ ਮਾਨਜੋ ॥

The Puranas (Hindu scriptures) and the Quran (Muslim scripture) call Thee by the name of Rama, Rahim, and such other numerous names, but I owe allegiance to neither of these two traditions.

ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਸਾਸਤ੍ਰ ਬੇਦ ਸਬੈ ; ਬਹੁ ਭੇਦ ਕਹੈਂ ਹਮ ਏਕ ਨ ਜਾਨਜੋ ॥

The *smritis*, *sastras* and Vedas (all Hindu scriptures) talk of your different characteristics, but I accept none of these.

ਸ੍ਰੀ ਅਸਪਾਨਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੁਮਰੀ ਕਰਿ ; ਮੈ ਨ ਕਹਜੋ ਸਬ ਤੋਹਿ ਬਖਾਨਜੋ ॥੮੬੩॥

O sword -wielding Lord ! it is through Thy grace (that this narrative has been completed) : it is, in fact, Thee who said it, otherwise I do not have the capacity to say it.

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਸਗਲ ਦੁਆਰ ਕਉ ਛਾਡਿ ਕੈ ; ਗਹਜੋ ਤੁਹਾਰੋ ਦੁਆਰ ॥
ਬਾਂਹਿ ਗਹੇ ਕੀ ਲਾਜ ਅਸ ; ਗੋਬਿੰਦ ਦਾਸ ਤੁਹਾਰ ॥੮੬੪॥

Leaving aside all other doors, O God, I have come to Thy Portal. It is up to Thee to honour the commitment of protecting who is once accepted under Thy shelter : I Gobind, am Thy slave

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਾਇਣ ਸਮਾਪਤ ਮਸਤੁ ॥

Thus concludes the Ramayana or Rama's story in the *Bachitra Natak Granth.*

੧ੴ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤੇ ॥

One Oankar,Victory be to the Wondrous Lord

ਅਥ ਕ੍ਰਿਸਨਾ ਅਵਤਾਰ ਇੱਕੀਸਮੋ ਕਥਨੰ ॥

Now begins the account of Krishna Avatar, i.e. the twenty-first incarnation (of Vishnu)

ਚੌਪਈ ॥

Chaupai

ਅਬ ਬਰਣੋ ਕਿਸਨਾ ਅਵਤਾਰੂ ॥ ਜੈਸ ਭਾਂਤ ਬਪੁ ਧਰੋ ਮੁਰਾਰੂ ॥ (ਧਰਿਓ ਬੋਲੋ)

Now I begin the account of Krishna; the Vishnu-incarnate, as to how he acquired this human body.

ਪਰਮ ਪਾਪ ਤੇ ਭੂਮ ਡਰਾਨੀ ॥ ਡਗ ਮਗਾਤ ਬਿਧ ਤੀਰ ਸਿਧਾਨੀ ॥੧॥

The earth, frightened of sins, went staggering to the Lord-God.

ਚੌਪਈ ॥

Chaupai

ਬ੍ਰਹਮਾ ਗਯੋ ਛੀਰ ਨਿਧ ਜਹਾਂ ॥ ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਇਸਥਿਤ ਥੇ ਤਹਾਂ ॥

Brahma also went to the ocean of (Kshir-sagar) where sat the Lord.

ਕਹੁ ਬਿਸਨ ਕਹ ਨਿਕਟ ਬੁਲਾਈ ॥ (ਕਹਿਓ ਬੋਲੋ)
ਕਿਸਨ ਅਵਤਾਰ ਧਰੋ ਤੁਮ ਜਾਈ ॥੨॥

The latter summoned Vishnu close to Him and asked him to take birth as Krishna.

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਕਾਲਪੁਰਖ ਕੇ ਬਚਨ ਤੇ ; ਸੰਤਨ ਹੇਤ ਸਹਾਇ ॥
ਮਥਰਾ ਮੰਡਲ ਕੇ ਬਿਖੈ ; ਜਨਮੁ ਧਰੋ ਹਰਿ ਰਾਇ ॥੩॥ (ਧਰਿਓ ਬੋਲੋ)

In obedience to Lord's will and to provide comfort to the saintly, Vishnu took birth in the Mathura area.

ਚੌਪਈ ॥

Chaupai

ਜੇ ਜੇ ਕਿਸਨ ਚਰਿਤ੍ਰ ਦਿਖਾਏ ॥ ਦਸਮ ਬੀਚ ਸਭ ਭਾਖ ਸੁਨਾਏ ॥

All the events that took place in the life of Krishna are contained in the tenth chapter of the Bhagavata Purana.

ਗਜਾਰਾ ਸਹਸ ਬਾਨਵੇ ਛੰਦਾ ॥ ਕਹੇ ਦਸਮ ਪੁਰ ਬੈਠ ਅਨੰਦਾ ॥੪॥

It contains 1192 verses all of which were adapted by the Guru while at Anandpur Sahib.

ਅਥ ਦੇਵੀ ਜੂ ਕੀ ਉਸਤਤਿ ਕਥਨੰ ॥

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਹੋਇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੁਮਰੀ ਹਮ ਪੈ ; ਤੁ ਸਭੈ ਸਗਨੰ ਗੁਨ ਹੀ ਧਰਿ ਹੌ ॥

If your grace is available to me, I can fill this account with good qualities.

ਜੀਅ ਧਾਰ ਬਿਚਾਰ ਤਬੈ ਬਰ ਬੁੱਧਿ ; ਮਹਾਂ ਅਗਨੰ ਗੁਨ ਕੋ ਹਰਿਹੌ ॥

Reflecting in mind on your qualities, I shall annihilate the innumerable evils.

ਬਿਨੁ ਚੰਡ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੁਮਰੀ ਕਬਹੂੰ ; ਮੁਖ ਤੇ ਨਹੀ ਅੱਛਰ ਹਉ ਕਰਿ ਹੌਂ ॥

Without the grace of the killer of Chand demon, I cannot utter even a single word.

ਤੁਮਰੋ ਕਰ ਨਾਮੁ ਕਿਧੋ ਤੁਲਹਾ ; ਜਿਮ ਬਾਕ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਬਿਖੈ ਤਰਿਹੌਂ॥੫॥

It is only on the boat of your name that I can get accross the world of poetry.

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਰੇ ਮਨ ਭਜ ਤੂੰ ਸਾਰਦਾ ; ਅਨਗਨ ਗੁਨ ਹੈ ਜਾਹਿ ॥

O my mind, you remember Sharda, the possessor of innumerable qualities.

ਰਚੋਂ ਗ੍ਰੰਥ ਇਹ ਭਾਗਵਤ ; ਜਉ ਵੈ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਾਹਿ ॥੬॥

If she bestows her grace on me, only then can I complete this work based on the Bhagavata Purana

ਕਬਿਤੁ ॥

Kabitt

ਸੰਕਟ ਹਰਨ ; ਸਭ ਸਿੱਧਕੀ ਕਰਨ ,
ਚੰਡ ਤਾਰਨ ਤਰਨ ; ਸਰਨ ਲੋਚਨ ਬਿਸਾਲ ਹੈ ॥

Annihilator of all discomforts, provider of all spiritual powers, responsible for taking across the world ocean those who seek shelter and with wide beautiful eyes is Chandi.

ਆਦਿ ਜਾ ਕੈ ਆਹਮ ਹੈ ; ਅੰਤ ਕੋ ਨ ਪਾਰਾਵਾਰ ,
ਸਰਨ ਉਬਾਰਨ ; ਕਰਨ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ਹੈ ॥

It is difficult to know Chandi's origin, Chandi's end is immeasurable;saviour of those who seek shelter and nourisher is Chandi.

ਅਸੁਰ ਸੰਘਾਰਨ ; ਅਨਿਕ ਦੁਖ ਜਾਰਨ ,
ਸੋ ਪਤਿਤ ਉਧਾਰਨ ; ਛਡਾਏ ਜਮਜਾਲ ਹੈ ॥

Killer of demons, annihilator of numerous pains, saviour of the sinners from the clutches of the God of death is Chandi.

ਦੇਵੀ ਬਰ ਲਾਇਕ ; ਸਬੁੱਧਿ ਹੂ ਕੀ ਦਾਇਕ ,
ਸੁ ਦੇਹ ਬਰ ਪਾਇਕ; ਬਨਾਵੈ ਗ੍ਰੰਥ ਹਾਲ ਹੈ ॥੭॥

Chandi is capable of blessing and providing noble thoughts: give your blessing to this servant so that he can complete this volume

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਅੱਦ੍ਰ ਸੁਤਾ ਹੂੰ ਕੀ ਜੋ ਤਨਯਾ ; ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਕੀ ਮਰਤਾ ਫੁਨਿ ਜੋਊ ॥ (ਤਨੀਆ ਬੋਲੋ)

Chandi is the daughter of mountain, killer of Mahikhasur demon;

ਇੰਦ੍ਰ ਕੋ ਰਾਜਹਿ ਕੀ ਦਿਵਈਯਾ ; ਕਰਤਾ ਬਧ ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭਹਿ ਦੋਊ ॥

handed over the regime to Indra after slaying Sumbh and Nisumbh demons.

ਜੋ ਜਪ ਕੈਇਹ ਸੇਵ ਕਰੈ ; ਬਰ ਕੋ ਸੁ ਲਹੈ ਮਨ ਇੱਛਤ ਸੋਊ ॥

He who serves by reciting divine name achieves the heart-felt desires:

ਲੋਕ ਬਿਖੈ ਉਹ ਕੀ ਸਮ ਤੁੱਲ ; ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਨ ਦੂਸਰ ਕੋਊ ॥੮॥

in the entire manifest world, there is none else as great saviour of the hapless.

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਦੇਵੀ ਜੂ ਕੀ ਉਸਤਤਿ ਸਮਾਪਤ ॥

ਅਥ ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਬ੍ਰਹਮਾ ਪਹਿ ਪੁਕਾਰਤ ਭਈ ॥

Earth's prayer before Brahma.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਦਈਤਨ ਕੇ ਭਰ ਤੇ ਡਰ ਤੇ ; ਜੁ ਭਈ ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਬਹੁ ਭਾਰਹਿ ਭਾਰੀ ॥
ਗਾਇ ਕੋ ਰੂਪੁ ਤਬੈ ਧਰ ਕੈ ; ਬ੍ਰਹਮਾ ਰਿਖ ਪੈ ਚਲ ਜਾਇ ਪੁਕਾਰੀ ॥

When the earth felt burdened under he weight of demons and their frightenings, she took the form of a cow and went over to Brahma *rishi*.

ਬ੍ਰਹਮ ਕਹਯੋ ਤੁਮਹੂੰ ਹਮਹੂੰ ਮਿਲ ; ਜਾਹਿ ਤਹਾਂ ਜਹ ਹੈ ਬ੍ਰਤਧਾਰੀ ॥
ਜਾਇ ਕਰੈ ਬਿਨਤੀ ਤਿਹ ਕੀ ; ਰਘੁਨਾਥ ਸੁਨੋ ਇਹ ਬਾਤ ਹਮਾਰੀ ॥੯॥

Brahma said that we two go together to great Vishnu and pray to him to listen to our petition

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥
ਬ੍ਰਹਮ ਕੋ ਅੱਗ੍ਰ ਸਬੈ ਧਰ ਕੈ ; ਸੁ ਤਹਾਂ ਕੋਂ ਚਲੈ ਤਨ ਕੇ ਤਨੀਆ ॥

Led by Brahma, all these saintly people set out for that place.

ਤਬ ਜਾਇ ਪੁਕਾਰ ਕਰੀ ਤਿਹ ਸਾਮੁਹੇ ; ਰੋਵਤ ਤਾਂ ਮੁਨਿ ਜਯੋਂ ਹਨੀਆ ॥

They all prayed to Vishnu as if they were beaten by someone.

ਤਾ ਛਬਿ ਕੀ ਅਤਿ ਹੀ ਉਪਮਾ ; ਕਬ ਨੇ ਮਨ ਭੀਤਰ ਯੌਂ ਗਨੀਆ ॥

The grandeur of that scene has been captured by the poet's imagination in the following words :

ਜਿਮ ਲੂਟੇ ਤੈ ਅਗ੍ਰਜ ਚਉਧਰੀ ਕੈ ; ਕੁਟਵਾਰ ਪੈ ਕੂਕਤ ਹੈ ਬਨੀਆ ॥੧੦॥

they looked like that shopkeeper who having been looted goes, led by the village chief, security officer and prays before him.

ਲੈ ਬ੍ਰਹਮਾਸੁਰ ਸੈਨ ਸਭੈ ; ਤਹ ਦਉਰ ਗਏ ਜਹ ਸਾਗਰ ਭਾਰੀ ॥

Taking along the hordes of gods (and saints), Brahma reached the great ocean.

ਗਾਇ ਪ੍ਰਨਾਮ ਕਰੋ ਤਿਨਕੋ ; ਅਪਨੇ ਲਖਿ ਬਾਰਨਿ ਬਾਰ ਪਖਾਰੀ ॥

They recited their prayers to Him : 'Take us as your children and destroy our opponents'.

ਪਾਇ ਪਰੇ ਚਤੁਰਾਨਨ ਤਾਹਿ ਕੇ ; ਦੇਖਿ ਬਿਵਾਨ ਤਹਾ ਬ੍ਰਤਿਧਾਰੀ ॥

The four-headed Brahma fell at Lord's feet who took pity finding him hapless.

ਬ੍ਰਹਮ ਕਹਜੋ ਬ੍ਰਹਮਾ ਕਹੁ ਜਾਹੁ ; ਅਉਤਾਰ ਲੈ ਮੈ ਜਰ ਦੈਤਨ ਮਾਰੀ ॥੧੧॥

The Lord asked Brahma to go and that He will take birth to kill the demons.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥
ਸ੍ਰਉਨਨ ਮੈ ਸੁਨਿ ਬ੍ਰਹਮ ਕੀ ਬਾਤ ; ਸਬੈ ਮਨ ਦੇਵਨ ਕੇ ਹਰਖਾਨੇ ॥

Listening to this assurance of the Lord, all the gods felt pleased at heart.

ਕੈਕੈ ਪ੍ਰਨਾਮ ਚਲੇ ਗ੍ਰਹ ਆਪਨੇ ; ਲੋਕ ਸਭੈ ਅਪੁਨੇ ਕਰ ਮਾਨੇ ॥
ਤਾ ਛਬਿਕੋ ਜਸ ਉੱਚ ਮਹਾਂ ; ਕਬ ਨੇ ਅਪੁਨੇ ਮਨ ਮੈ ਪਹਿਚਾਨੇ ॥

They returned paying their obeisance, and they felt as if the three worlds had become their territory.

ਗੋਧਨ ਭਾਂਤ ਗਯੋ ਸਭ ਲੋਕ ; ਮਨੋ ਸੁਰ ਜਾਇ ਬਹੋਰ ਕੈ ਆਨੇ ॥੧੨॥

The poet imagined the grandeur of that seemed as if the gods have brought back the hordes of cows.

ਬ੍ਰਹਮ ਬਾਚ ॥
ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਫਿਰਿ ਹਰਿ ਇਹ ਆਗਿਆ ਦਈ ; ਦੇਵਨ ਸਕਲ ਬੁਲਾਇ ॥

Then Lord summoned all gods and ordered :

ਜਾਇ ਰੂਪ ਤੁਮਹੂੰ ਧਰੋ ; ਹਉਹੂੰ ਧਰਿਹੌ ਆਇ ॥੧੩॥

"You go and take birth in human world, and I shall follow you soon"

ਬਾਤ ਸੁਨੀ ਜਬ ਦੇਵਤਨ ; ਕੋਟ ਪ੍ਰਨਾਮ ਜੁ ਕੀਨ ॥

As the gods heard this, they paid obeisance innumerable times.

ਆਪ ਸਮੇਤ ਸੁ ਧਾਮੀਐ ; ਲੀਨੇ ਰੂਪ ਨਵੀਨ ॥੧੪॥

They took to human form along with their spouses.

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਰੂਪ ਧਰੇ ਸਭ ਸੁਰਨ ਯੌ ; ਭੂਮਿ ਮਾਹਿ ਇਹ ਭਾਇ ॥

Taking human form thus, all the gods came on the earth.

ਅਬ ਲੀਲਾ ਦੇਵਕੀ ਕੀ ; ਮੁਖ ਤੇ ਕਹੌ ਸੁਨਾਇ ॥੧੫॥

Now I narrate the account of respectable Devaki.

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਿਸਨ ਅਵਤਾਰ ਹ੍ਵੈਬੋ ਬਰਨਨੰ

Thus concludes the account narrating how Vishnu incarnated himself.

ਅਥ ਦੇਵਕੀ ਜਨਮ ਕਥਨੰ ॥

An account of Devaki's Birth.

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਉਗ੍ਰਸੈਨ ਕੀ ਕੰਨਕਾ ; ਨਾਮ ਦੇਵਕੀ ਤਾਸ ॥

She was the daughter of King Ugrasain and Devaki was her name.

ਸੋਮਵਾਰ ਦਿਨ ਜਠਰ ਤੇ ; ਕੀਨੋ ਤਾਹਿ ਪ੍ਰਕਾਸ ॥੧੬॥

She was born into this world on Monday.

ਇਤ ਦੇਵਕੀ ਕੋ ਜਨਮ ਬਰਨਨੰ ਪ੍ਰਥਮ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤ ਮਸਤੁ ॥੧॥

This concludes Chapter I dealing with Devaki's birth.

ਅਥ ਦੇਵਕੀ ਕੋ ਬਰ ਢੂੰਢਬੋ ਕਥਨੰ ॥

Now begins the account of search of a match for Devak

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਜਬੈ ਭਈ ਵਹਿ ਕੰਨਿਕਾ ; ਸੁੰਦਰ ਬਰ ਕੇ ਜੋਗੁ ॥
ਰਾਜ ਕਹੀ ਬਰ ਕੇ ਨਿਮਿਤ ; ਢੂੰਢਹੁ ਅਪਨਾ ਲੋਗੁ ॥੧੭॥

When that maiden came of age, the king asked the courtiers to search a match for her.

ਦੂਤ ਪਠਜੋ ਤਿਨ ਜਾਇ ਕੈ ; ਨਿਰਖਜੋ ਹੈ ਬਸੁਦੇਵ ॥
ਮਦਨ ਬਦਨ ਸੁਖ ਕੋ ਸਦਨ ; ਲਖੈ ਤੱਤ ਕੋ ਭੇਵ ॥੧੮॥

The messengers were sent out who selected Vasudeva whose face was handsome like Kamdeva's, had a prosperous house and knew the mysteries of the Divine.

ਕਬਿਤ ॥

Kabitt

ਦੀਨੋ ਹੈ ਤਿਲਕੁ ਜਾਇ ; ਭਾਲ ਬਸੁਦੇਵ ਜੂਕੇ ,
ਡਾਰਜੋ ਨਾਰੀਏਰ ਗੋਦ ਮਾਹਿ, ਦੈ ਅਸੀਸ ਕੌ ॥

The king put a paste mark on Vasudeva's forehead, put a coconut in his lap and blessed him.

ਦੀਨੀ ਹੈ ਬਡਾਈ; ਪੈ ਮਿਠਾਈ ਹੂੰਤੇ ਮੀਠੀ ਸਭ ,
ਜਨ ਮਨ ਭਾਈ ; ਅਉਰ ਈਸਨ ਕੇ ਈਸ ਕੌ ॥

He spoke of the groom-to-be in words sweeter than sweetmeats which was liked by people as well as the Lord.

ਮਨ ਜੋਪੈ ਆਈ ; ਸੋਤੋ ਕਹਿ ਕੈ ਸੁਨਾਈ ,
ਤਾਕੀ ਸੋਭਾ ਸਭ ਭਾਈ ; ਮਨਮੱਧ ਘਰਨੀਸ ਕੌ ॥

The king said whatever came to his mind before the womenfolk back at home.

ਸਾਰੇ ਜਗ ਭਾਈ , ਜਿਨਿ ਸੋਭਾ ਜਾ ਕੇ ਗਾਈ ,
ਸੋ ਤੋ ਏਕ ਲੋਕ ਕਹਾਂ ; ਲੋਕ ਭੇਦੇ ਬੀਸ ਤੀਸ ਕੋ ॥੧੯॥

This matrimonial alliance was appreciated by the entire world and they sang praises of it which echoes not through just one world but beyond even twenty or thirty realms.

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਕੰਸ ਬਾਸਦੇਵੈ ਤਬੈ ; ਜੋਰਿਓ ਬਜਾਹ ਸਮਾਜ ॥

On this side Kans and on the other Vasudeva began preparations for the marriage.

ਪ੍ਰਸੰਨਜ ਭਏ ਸਭ ਧਰਨਿ ਮੈ ; ਬਾਜਨ ਲਾਗੇ ਬਾਜ ॥੨੦॥

Everybody on earth felt pleased, and the music began to be played.

ਅਥ ਦੇਵਕੀ ਕੋ ਬਜਾਹ ਕਥਨੰ ॥

An account of Devaki's marriage

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਆਸਨਿ ਦਿੱਜਨ ਕੋ ਧਰ ਕੈ ਤਰ ; ਤਾਕੋ ਨਵਾਇ ਲੈ ਜਾਇ ਬੈਠਾਯੋ ॥

Brahmins were made to sit on the seats offered them with due respects.

ਕੁੰਕਮ ਕੋ ਘਸ ਕੈ ਕਰ ਪ੍ਰੋਹਤਿ ; ਬੇਦਨ ਕੀ ਧੁਨ ਸੋ ਤਿਹ ਲਾਯੋ ॥

The They rubbed *kumkum* and put a paste-mark on Vasudeva's forehead while reciting Vedic hymns.

ਡਾਰਤ ਫੂਲ ਪਚਾਮ੍ਰਿਤਿ ਅੱਛਤ ; ਮੰਗਲਚਾਰ ਭਯੋ ਮਨ ਭਾਯੋ ॥
ਭਾਟ ਕਲਾਵਤ ਅਉਰ ਗੁਨੀ ਸਭ ; ਲੈ ਬਖਸੀਸ ਮਹਾਂ ਜਸੁ ਗਾਯੋ ॥੨੧॥

They sang eulogies while offering flowers, and rice. On the occasion, bands, artists and other able persons sang eulogies of their grandeur and received rewards.

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਰੀਤਿ ਬਰਾਤਨ ਦੁਲਹ ਕੀ ; ਬਾਸਦੇਵ ਸਭ ਕੀਨ ॥

Vasudeva, the groom, made all preparations for the marriage party.

ਤਬੈ ਕਾਜ ਚਲਬੇ ਨਮਿਤ ; ਮਥਰਾ ਮੈ ਮਨੁ ਦੀਨ ॥੨੨॥

He now wanted to set out for Mathura for marriage.

ਬਾਸਦੇਵ ਕੋ ਆਗਮਨ ; ਉਗ੍ਰਸੈਨ ਸੁਨ ਲੀਨ ॥
ਚਮੂ ਸਬੈ ਚਤੁਰੰਗਨੀ ; ਭੇਜ ਅਗਮਨੈ ਦੀਨ ॥੨੩॥

When Ugrasain heard of Vasudeva's arrival, he sent his *chaturangini* army beforehand to welcome him.

ਸਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਆਪਸ ਮੈ ਮਿਲਬੇ ਹਿਤ ਕੌ ; ਦਲ ਸਾਜ ਚਲੇ ਧੁਜਨੀ ਪਤਿ ਐਸੇ ॥

Both the sides moved ahead to meet together.

ਲਾਲ ਕਰੇ ਪਟ ਪੈ ਡਰਿ ਕੇਸਰ ; ਰੰਗ ਭਰੇ ਪ੍ਰਤਨਾ ਪਤਿ ਕੈਸੇ ॥

They had tied red turbans and seemed to be full of colour and juice.

ਰੰਚਕ ਤਾ ਛਬ ਢੂੰਡ ਲਈ ; ਕਬਿ ਨੇ ਮਨ ਕੇ ਪੁਨ ਭੀਤਰ ਮੈ ਸੇ ॥
ਦੇਖਨ ਕਉਤਕਿ ਬਿਯਾਹਹਿ ਕੋ ; ਨਿਕਸੇ ਇਹ ਕੁੰਕਮ ਆਨੰਦ ਜੈਸੇ ॥੨੪॥

The poet perceived this grandeur in imagination and narrated it in brief saying that they looked like the fields with saffron grown in had set out to see the pleasing ceremonies of marriage.

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਕੰਸ ਅਵਰ ਬਸਦੇਵ ਜੂ ; ਆਪਸਿ ਮੈ ਮਿਲ ਅੰਗ ॥
ਤਬੈ ਬਹੁਰਿ ਦੇਵਨ ਲਗੈ ; ਗਾਰੀ ਰੰਗਾ ਰੰਗ ॥੨੫॥

Both Kans and Vasudeva embraced each other, and then began showering choicest of ceremonial abuses on each other.

ਸੋਰਠਾ ॥

Soratha

ਦੁੰਦਭ ਤਬੈ ਬਜਾਇ ; ਆਏ ਜੋ ਮਥੁਰਾ ਨਿਕਟਿ ॥

They all blew the trumpets and approached Mathura.

ਤਾ ਛਬਿ ਕੋ ਨਿਰਖਾਇ ; ਹਰਖ ਭਯੋ ਹਰਿਖਾਇ ਕੈ ॥੨੬॥

Everyone was pleased to look at this sight.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਆਵਤ ਕੌ ਸੁਨਿਕੈ ਬਸਦੇਵਹਿ ; ਰੂਪ ਸਜੇ ਅਪੁਨੇ ਤਨ ਨਾਰੀ ॥
ਗਾਵਤ ਗੀਤ ਬਜਾਵਤ ਤਾਲ ; ਦਿਵਾਵਤਿ ਆਵਤ ਨਾਗਰ ਗਾਰੀ ॥

Hearing of the arrival of Vasudeva, all the women-folk got ready and began dancing to the tune of music.

ਕੋਠਨ ਪੈ ਨਿਰਖੈ ਚੜ ਤਾਸਿਨ ; ਤਾ ਛਬਕੀ ਉਪਮਾ ਜੀਅ ਧਾਰੀ ॥
ਬੈਠਿ ਬਿਵਾਨ ਕੁਟੰਬ ਸਮੇਤ ; ਸੁ ਦੇਖਤ ਦੇਵਨ ਕੀ ਮਹਤਾਰੀ ॥੨੭॥

They also called names to the on-coming marriage party. The scene of the women standing on rooftops to see the groom and his party has been given by the poet the metaphor of gods' mothers sitting in their aircrafts to see this marriage.

ਕਬਿੱਤੁ ॥

Kabitt

ਬਾਸੁਦੇਵ ਆਯੋ ; ਰਾਜੈ ਮੰਡਲ ਬਨਾਯੋ ,
ਮਨ ਮਹਾਂ ਸੁਖ ਪਾਯੋ ; ਤਾ ਕੋ ਆਨਨ ਨਿਰਖ ਕੈ ॥

On Vasudeva's arrival, the king got an enclosure erected and felt rather pleased to look at the groom's handsome face.

ਸੁਗੰਧ ਲਗਾਯੋ ; ਰਾਗ ਗਾਇਨਨ ਗਾਯੋ ,
ਤਿਸੈ ਬਹੁਤੁ ਦਿਵਾਯੋ ; ਬਰ ਲਿਆਯੋ ਜੋ ਪਰਖ ਕੈ ॥

Scent was splashed on all.

ਛਾਤੀ ਹਾਥੁ ਲਾਯੋ , ਸੀਸ ਨਿਆਯੋ ਉਗ੍ਰਸੈਨ ਤਬੈ ;
ਆਦਰ ਪਠਾਯੋ ; ਪੂਜ ਮਨ ਮੈਂ ਹਰਖ ਕੈ ॥

Songs were sung. The messenger who had selected Vasudeva was given huge rewards.

ਭਯੋ ਜਨ ਮੰਗਨਨ ; ਭੂਮ ਪਰ ਬਾਦਰ ਸੋ ,
ਰਾਜਾ ਉਗ੍ਰਸੈਨ ਗਯੋ , ਕੰਚਨ ਬਰਖ ਕੈ ॥੨੮॥

With one hand on his chest (heart) and head bowed down, Ugrasain worshipped the groom with joy at heart. At this moment of time, the king appeared to be like a golden cloud which showered gold.

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਉਗ੍ਰਸੈਨ ਤਬ ਕੰਸ ਕੋ ; ਲਯੋ ਹਜੂਰ ਬੁਲਾਇ ॥

Then Ugrasain sent for Kans to his presence.

ਕਹਜੋ ਸਾਥ ਤੁਮ ਜਾਇਕੈ ; ਦੇਹੁ ਭੰਡਾਰ ਖੁਲਾਇ ॥੨੯॥

He asked him to go and open up the stores to give maximum in charity.

ਅਉਰ ਸਮਗਰੀ ਅੰਨਜ ਕੀ ; ਲੈ ਜਾ ਤਾਕੇ ਪਾਸਿ ॥

Kans took out huge quantities of grains, etc.

ਕਰਿ ਪ੍ਰਨਾਮ ਤਾਕੋ ਤਬੈ ; ਇਉ ਕਰੀਯੋ ਅਰਦਾਸ ॥੩੦॥

and took them to Vasudeva. He bowed to him and made his prayer thus :

ਕਾਲ ਰਾਤ੍ਰ ਕੋ ਬਜਾਹ ਹੈ ; ਕੰਸਹਿ ਕਹੀ ਸੁਨਾਇ ॥

“The marriage is fixed for tomorrow-night”, Kans said to him.

ਬਾਸੁਦੇਵ ਪ੍ਰੋਹਤ ਕਹੀ ; ਭਲੀ ਜੁ ਤੁਮੈ ਸੁਹਾਇ ॥੩੧॥

Vasudeva’s priest replied saying that their (Kans) decision pleases them all.

ਕੰਸ ਕਹਜੋ ਕਰਿ ਜੋਰਿ ਤਬ ; ਸਬੈ ਬਾਤ ਕੋ ਭੇਵ ॥

Then Kans came to his side and told the entire thing with folded hands.

ਸਾਧ ਸਾਧ ਪੰਡਤ ਕਹਜੋ ; ਅਸ ਮਾਨੀ ਬਸੁਦੇਵ ॥੩੨॥

When the Brahmins learnt that Vasudeva’s party has agreed to their suggestions they heartily blessed them.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਰਾਤ ਬਿਤੀਤ ਭਈ ਅਰ ਪ੍ਰਾਤ ; ਭਈ ਫਿਰਿ ਰਾਤ ਤਬੈ ਚੜ ਆਏ ॥
ਛਾਡਿ ਦਏ ਹਥਿ ਫੂਲ ਹਜਾਰ ; ਉਭੁਚ ਪਯੋਧਰ ਐਸਿ ਫਿਰਾਏ ॥

The night went by and day dawned, and again night fell and fireworks were lighted which spread colours of hundreds of flowers.

ਅਉਰ ਹਵਾਇ ਚਲੀ ਨਭ ਕੋ ; ਉਪਮਾ ਤਿਹਕੀ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਸੁਨਾਏ ॥
ਦੇਖਹਿ ਕਉਤਕ ਦੇਵ ਸਬੈ ; ਤਿਹਤੇ ਮਨੋ ਕਾਗਦ ਕੋਟ ਪਠਾਏ
॥੩੩॥

Looking at these fireworks afloat in the sky, the poet compares the scene with the gods shooting paper-castles in the air

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਲੈ ਬਸੁਦੇਵ ਕੋ ਅਗ੍ਰ ਪ੍ਰੋਹਤ ; ਕੰਸਹਿ ਕੇ ਚਲ ਧਾਮ ਗਏ ਹੈ ॥

ਆਗੇ ਤੇ ਨਾਰ ਭਈ ਇਕ ਲੇਹਿਸ ; ਗਾਗਰ ਪੰਡਤ ਡਾਰ ਦਏ ਹੈ ॥

The priest took Vasudeva along and left for Kans' palace. Looking at a beautiful woman coming from the opposite, the priests threw down the urn and *ladoos* (sweetmeats) therein got scattered on the ground.

ਡਾਰ ਦਏ ਲਡੂਆ ਗਹ ਝਾਂਟਨਿ ; ਤਾਕੋ ਸੋਊ ਵੇਤੋ ਭੱਛ ਗਏ ਹੈ ॥
ਜਾਦਵ ਬੰਸ ਦੁਹੂੰ ਦਿਸ ਤੇ ; ਸੁਨਿਕੈ ਸੁ ਅਨੇਕਿਕ ਹਾਸ ਭਏ ਹੈ ॥੩੪॥

They gathered together these scattered *ladoos* and then ate them up. Learning of this, both sides of the Yadavas were variously laughed at

ਕਬਿੱਤੁ ॥

Kabitt

ਗਾਵਤ ਬਜਾਵਤ ; ਸੁ ਗਾਰਨ ਦਿਵਾਵਤ ,
ਸੁ ਆਵਤ ਸੁਹਾਵਤ ਹੈ ; ਮੰਦ ਮੰਦ ਗਾਵਤੀ ॥

The women, dancing, calling names and slowly singing as they come, are coming and getting seated.

ਕੇਹਰਿ ਸੀ ਕਟਿ ; ਅਉ ਕੁਰੰਗਨ ਸੇ ਦ੍ਰਿਗ ਜਾਕੇ ,
ਗਜ ਕੈਸੀ ਚਾਲ ; ਮਨ ਭਾਵਤ ਸੁ ਆਵਤੀ ॥

They have waists as thin as the lion's, eyes as beautiful as those of the deer, and the gait as majestic as an elephant's : they come thus and get seated.

ਮੋਤਿਨ ਕੇ ਚਉਕਿ ਕਰੇ ; ਲਾਲਨ ਕੇ ਖਾਰੇ ਧਰੇ ,
ਬੈਠੇ ਤਬੈ ਦੋਊ ਦੂਲਹਿ ਦੁਲਹੀ ਸੁਹਾਵਤੀ ॥

In the shine of pearls and seated on the seats studded with jewels and rubies, the newly-weds look majestic.

ਬੇਦਨ ਕੀ ਧੁਨ ਕੀਨੀ ; ਦੱਛਨਾ ਦਿਜਨ ਦੀਨੀ ,
ਲੀਨੀ ਸਾਤ ਭਾਵਰੈ ; ਜੋ ਭਾਵ ਤੇ ਸੋ ਭਾਵਤੀ ॥੩੫॥

Vedic hymns were chanted and gifts exchanged as, according to the Divine Will, the marriage ceremony of seven circumambulations around fire was completed

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਰਾਤ ਭਏ ਬਸੁਦੇਵ ਜੂ ; ਕੀਨੋ ਤਹਾਂ ਬਿਲਾਸਿ ॥
ਪ੍ਰਾਤ ਭਏ ਉਠਕੈ ਤਬੈ ; ਗਯੋ ਸਸੁਰ ਕੇ ਪਾਸਿ ॥੩੬॥

Vasudeva stayed there for the night, and getting up next morning, he went up to his father-in-law, king Ugrasain

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਸਾਜ ਸਮੇਤ ਦਏ ਗਜ ਅਯਤ ; ਸੁ ਅਉਰ ਦਏ ਤ੍ਰਿਗੁਣੀ ਰਥ ਨਾਰੇ ॥

Fully decorated elephants and horses as well as chariots thrice their number were given.

ਲੱਛ ਭਟੰ ਦਸ ਲੱਛ ਤੁਰੰਗਜ ; ਊਂਟ ਅਨੇਕ ਭਰੇ ਜਰ ਭਾਰੇ ॥

A lakh of warriors, a million of horses and numerous camels laden with gold were given.

ਛੱਤੀਸ ਕੋਟ ਦਏ ਦਲ ਪੈਦਲ ; ਸੰਗਿ ਕਿਧੋ ਤਿਨਕੇ ਰਖਵਾਰੇ ॥

Infantry comprising total of 360 million soldiers were also given : it seemed as if they were supposed to protect other gifts.

ਕੰਸ ਤਬੈ ਤਿਹ ਰਾਖਨ ਕਉ ; ਮਨੋ ਆਪ ਭਏ ਰਥ ਕੇ ਹਕਵਾਰੇ ॥੩੭॥

With a view to protecting all this, Kans himself became the charioteer of Devaki and Vasudeva.

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਕੰਸ ਲਵਾਏ ਜਾਤ ਤਿਨ ; ਸਕਲ ਪ੍ਰਬਲ ਦਲ ਸਾਜ ॥
ਆਗੇ ਤੇ ਸ੍ਰਵਨਨ ਸੁਨੀ ; ਬਿਧ ਕੀ ਅਸੁਭ ਅਵਾਜ ॥੩੮॥

As Kans proceeded with all this contingent, he heard on the way an invisible and ill-omened voice

ਨਭਿ ਬਾਨੀ ਬ੍ਰਹਮ ਬਾਚ ॥ ਕੰਸ ਸੋਂ ॥

Revelation Addressed to Kans

ਕਬਿੱਤੁ ॥

Kabitt

ਦੁਖਕੇ ਹਰਿਨ ; ਬਿੱਧ ਸਿੱਧਿ ਕੇ ਕਰਨ ,
ਰੂਪ ਮੰਗਲ ਧਰਨ ਐਸੋ ਕਹਜੋ ਹੈ ਉਚਾਰ ਕੈ ॥

The eradicator of suffering, the possessor of innumerable *sidhis* and the benevolent God said through this revelatory voice :

ਲੀਏ ਕਹ ਜਾਤ ; ਤੇਰੋ ਕਾਲ ਹੈ ਰੇ ਮੂੜ ਮਤਿ ,
ਆਠਵੋ ਗਰਭ ਯਾਕੋ ; ਤੋਕੋ ਡਾਰੈ ਮਾਰਕੈ ॥

"O fool, where are you taking forth your own death ? The eighth son of her (Devaki) will cause your death."

ਅਚਰਜ ਮਾਨਲੀਨੋ ; ਮਨ ਮੈ ਬਿਚਾਰ ਇਹ ,
ਕਾਢਕੈ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਡਾਰੋ ; ਇਨਹੀ ਸੰਘਾਰ ਕੈ ॥

Kans felt startled, and he resolved in his mind to slay them both with his sword.

ਜਾਹਿਗੇ ਛਪਾਇ ਕੈ ; ਸੁ ਜਾਨੀ ਕੰਸ ਮਨ ਮਾਹਿ ,
ਇਹੈ ਬਾਤ ਭਲੀ , ਡਾਰੋਂ ਜਰ ਹੀ ਉਖਾਰ ਕੈ ॥੩੯॥

He wondered as to how long can this be kept a secret and secured safety from them. Thus, benefit lies in destroying the root of this fear.

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਕੰਸ ਦੋਹੂ ਕੇ ਬਧ ਨਮਿਤ ; ਲੀਨੋ ਖੜਗ ਨਿਕਾਰ ॥
ਬਾਸਦੇਵ ਅਰੁ ਦੇਵਕੀ ; ਡਰੇ ਦੋਊ ਨਰ ਨਾਰ ॥੪੦॥

Kans unsheathed his sword to kill both of them. Seeing this both Vasudeva and Devaki felt frightened.

ਬਾਸਦੇਵ ਬਾਚ ਕੰਸ ਸੌ ॥

Vasudeva's Address to Kans

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਬਾਸਦੇਵ ਡਰ ਮਾਨਕੈ ; ਤਾਸੋ ਕਹੀ ਸੁਨਾਇ ॥

The frightened Vasudeva said to Kans that he must not kill Devaki.

ਜੋ ਯਾਹੀ ਤੇ ਜਨਮ ਹੈ ; ਮਾਰਹੁ ਤਾਕਹੁ ਰਾਇ ॥੪੧॥

On the other hand, O king, you may kill the offspring born of her.

ਕੰਸ ਬਾਚ ਮਨ ਮੈ ॥

Kans' Monologue

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਪੁਤ੍ਰ ਹੇਤ ਕੇ ਭਾਵ ਸੌਂ ; ਮਤਿ ਇਹ ਜਾਇ ਛਪਾਇ ॥
It is possible that he may hide his offspring because of his attachment.

ਬੰਦੀਖਾਨੈ ਦੇਉ ਇਨ ; ਇਹੈ ਬਿਚਾਰੀ ਰਾਇ ॥੪੨॥
Thus, I think, they be put in imprisonment.

ਅਥ ਦੇਵਕੀ ਬਸਦੇਵ ਕੈਦ ਕੀਬੋ ॥
Vasudeva and Devaki Imprisoned

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥
Savaiya

ਡਾਰ ਜੰਜੀਰ ਲਏ ਤਿਨ ਪਾਇਨ ; ਪੈ ਫਿਰਕੈ ਮਥਰਾ ਮਹਿ ਆਯੋ ॥
ਸੋ ਸੁਨਿਕੈ ਸਭ ਲੋਗ ਕਥਾ ; ਅਤਿ ਨਾਮ ਬੁਰੋ ਜਗ ਮੈ ਬਿਕਰਾਯੋ ॥
Kans chained them both and brought them back to Mathura. As people heard this, they spoke very ill of Kans. Kans kept them prisoners in his own house.

ਆਨ ਰਖੈ ਗ੍ਰਹ ਆਪਨ ਮੈ ; ਰਖਵਾਰੀ ਕੋ ਸੇਵਕ ਲੋਗ ਬੈਠਾਯੋ ॥
ਆਨ ਬਡੇਨ ਕੀ ਛਾਡ ਦਈ ; ਕੁਲ ਭੀਤਰ ਆਪਨੋ ਰਾਹ ਚਲਾਯੋ ॥੪੩॥
He discarded the family tradition and made the servants obey him alone in this job of keeping watch over the hostages.

ਕਬਿਯੋ ਬਾਚ ॥
Poet's Monologue

ਦੋਹਰਾ ॥
Dohara

ਕਿਤਕ ਦਿਵਸ ਬੀਤੇ ਜਬੈ ; ਕੰਸ ਰਾਜ ਉਤਪਾਤ ॥
ਤਬੈ ਕਥਾ ਅਉਰੈ ਚਲੀ ; ਕਰਮ ਰੇਖ ਕੀ ਬਾਤ ॥੪੪॥
Many a day passed by with the law and order disturbed in the kingdom of Kans. Thus, as it were fated, the events took an entirely new turn

ਪ੍ਰਥਮ ਪੁਤ੍ਰ ਦੇਵਕੀ ਕੇ ਜਨਮ ਕਥਨੰ ॥
Account of Devaki's first-born son

ਦੋਹਰਾ ॥
Dohara

ਪੁਤ੍ਰ ਭਯੋ ਦੇਵਕੀ ਕੈ ; ਕੀਰਤ ਮਤ ਤਿਹ ਨਾਮੁ ॥
Devaki gave birth to her first son, named Kiratmati.

ਬਾਸੁਦੇਵ ਲੈ ਤਾਹਿਕੋ ; ਗਯੋ ਕੰਸ ਕੈ ਧਾਮ ॥੪੫॥

Vasudeva took him to Kans' palace.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਲੈ ਕਰਿ ਤਾਤ ਕੋ ਤਾਤ ਚਲਯੋ ; ਜਬਹੀ ਨ੍ਰਿਪਕੇ ਦਰ ਊਪਰ ਆਯੋ ॥
ਜਾਇ ਕਹਯੋ ਦਰਵਾਨਨ ਸੌ ; ਤਿਨ ਬੋਲਕੈ ਭੀਤਰ ਜਾਇ ਜਨਾਯੋ ॥

When the father, with son in his lap, reached the royal portal, he asked the gatekeeper to inform the king of his arrival.

ਕੰਸ ਕਰੀ ਕਰੁਨਾ ਸਿਸ ਦੇਖ ; ਕਹਯੋ ਹਮਹੂੰ ਤੁਮਕੋ ਬਖਸਾਯੋ ॥
ਫੇਰਿ ਚਲਯੋ ਗ੍ਰਹ ਕੋ ਬਸਦੇਵ ; ਤਊ ਮਨ ਮੈ ਕਛੁ ਨਾ ਸੁਖੁ ਪਾਯੋ ॥੪੬॥

Looking at the small kid, Kans felt pity and told him that he had forgiven him. Vasudeva retraced his steps to his home, but he felt no joy in his heart.

ਬਸਦੇਵ ਬਾਚ ਮਨ ਮੈ ॥

Vasudeva's Monologue

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਬਾਸਦੇਵ ਮਨ ਆਪਨੇ ; ਕੀਨੌ ਇਹੈ ਬਿਚਾਰ ॥
ਕੰਸ ਮੂੜ ਦੁਰਮਤਿ ਬਡੋ ; ਯਾਕੌ ਡਰਿ ਹੈ ਮਾਰਿ ॥੪੭॥

Vasudeva thought that Kans is an evil mind. His apprehension will make him kill the kid.

ਨਾਰਦ ਰਿਖ ਬਾਚ ਕੰਸ ਪ੍ਰਤਿ॥

Narad Rishi's Advice to Kans

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਤਬ ਮੁਨਿ ਆਯੋ ਕੰਸ ਗ੍ਰਹਿ ; ਕਹੀ ਬਾਤ ਸੁਨਿ ਰਾਇ ॥
ਅਸਟ ਲੀਕ ਕਰਕੈ ਗਨੀ ; ਦੀਨੋ ਭੇਦ ਬਤਾਇ ॥੪੮॥

At that time Narad *rishi* came to Kans and drawing eight lines before him told him a secret

ਅਥ ਕ੍ਰਿਤਨ ਸੌਂ ਕੰਸ ਬਾਚ ॥

Kans' Address to Servants

ਸਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਬਾਤ ਸੁਨੀ ਜਬ ਨਾਰਦ ਕੀ ਇਹ ; ਤੋ ਨ੍ਰਿਪ ਕੇ ਮਨ ਮਾਹਿ ਭਈ ਹੈ ॥
ਮਾਰਹੁ ਜਾਇ ਇਸੈ ਅਬ ਹੀ ; ਕਰਿ ਭ੍ਰਿਤਨ ਨੈਨ ਕੀ ਸੈਨ ਦਈ ਹੈ ॥

When the king heard what Narad had said to him, he felt convinced. He told his servants in symbolic words to instantly kill the tiny boy.

ਦਉਰ ਗਏ ਤਿਹ ਆਇਸ ਮਾਨ ਕੈ ; ਬਾਤ ਇਹੈ ਚਲ ਲੋਗ ਗਈ ਹੈ ॥
ਪਾਥਰ ਪੈ ਹਨਿ ਕੈ ਘਨਿ ਜਿਉ ; ਪੁਨ ਜੀਵਹਿ ਤੇ ਕਰਿ ਭਿੰਨ ਲਈ ਹੈ ॥੪੯॥

Following his order, they ran after Vasudeva and thrashed the child on the stone like hammer and thus separated the soul from the body.

ਪ੍ਰਿਥਮ ਪੁਤ੍ਰ ਬਧਹਿ ॥

Killing of the First Son

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਅਉਰ ਭਯੋ ਸੁਤ ਜੋ ਤਿਹਕੇ ਗ੍ਰਹ ; ਤਉ ਨ੍ਰਿਪ ਕੰਸ ਮਹਾ ਮਤਿ ਹੀਨੋ ॥
ਸੇਵਕ ਭੇਜ ਦਏ ਤਿਨ ਲਜਾਇਕੈ ; ਪਾਥਰ ਪੈ ਹਨਿਕੈ ਪੁਨਿ ਦੀਨੋ ॥

Another son born to Devaki and Vasudeva was also got killed, by the foolish Kans through his servants, by thrashing him against the stone, and thereafter returned to them.

ਸੋਰ ਪਰਜੋ ਸਭ ਹੀ ਪੁਰ ਮੈ ; ਕਬਿਨੈ ਤਿਹ ਕੋ ਜਸ ਇਉ ਲਖ ਲੀਨੋ ॥

The entire city felt rather disturbed on hearing of this deed.

ਇੰਦ੍ਰ ਮੂਓ ਸੁਨਿ ਕੈ ਰਨ ਮੈ ; ਮਿਲਕੈ ਸੁਰ ਮੰਡਲ ਰੋਦਨ ਕੀਨੋ ॥੫੦॥

This tumult seemed to the poet like the sounds of weeping amongst the gods on the death of Indra.

ਅਉਰ ਭਯੋ ਸੁਤ ਜੋ ਤਿਹ ਕੇ ਗ੍ਰਹ ; ਨਾਮ ਧਰਜੋ ਤਿਹ ਕੋ ਤਿਨ ਹੂੰ ਜੈ ॥
ਮਾਰ ਦਯੋ ਸੁਨਿਕੈ ਨ੍ਰਿਪ ਕੰਸ ਸੁ ; ਪਾਥਰ ਪੈ ਹਨਿ ਡਾਰਿਓ ਖ੍ਹੂੰਜੈ ॥
ਸੀਸ ਕੇ ਬਾਰ ਉਖਾਰਤ ਦੇਵਕੀ ; ਰੋਦਨ ਚੋਰਨ ਤੇ ਘਰਿ ਗ੍ਹੂੰਜੈ ॥
ਜਿਉ ਰੁਤ ਅੰਤ ਬਸੰਤ ਸਮੈ ; ਨਭਿ ਕੌ ਜਿਮ ਜਾਤ ਪੁਕਾਰਤ ਕ੍ਹੂੰਜੈ ॥੫੧॥

Another son was born to them whom they named Jai, but he was also thrashed against a stone and killed by Kans. Devaki pulled her hair in grief and she wept like the *kunj* (cranelike grey coloured bird-florican) crying in the sky at the end of the spring season.

ਕਬਿੱਤੁ ॥

Kabitt

ਚਉਥੋ ਪੁਤ੍ਰ ਭਯੋ ; ਸੋਭੀ ਕੰਸ ਮਾਰ ਦਯੋ ਤਿਹ ,
ਸੋਕ ਬੜ੍ਵਾ ਕੀ ਲਾਟੈਂ ; ਮਨ ਮੈਂ ਜਗਤ ਹੈ ॥

The fourth son was born to them, and he was also killed by Kans; this put the fire of grief in their hearts aflame.

ਪਰੀ ਹੈਗੀ ਦਾਸੀ ; ਮਹਾ ਮੋਹਹੂ ਕੀ ਫਾਸੀ ਬੀਚ ,
ਗਈ ਮਿਟ ਸੋਭਾ ਪੈ ; ਉਦਾਸੀ ਹੀ ਪਗਤ ਹੈ ॥

This woman (Devaki) is caught in the web of attachment, and as a result of her being continuously in grief the shine and grace of her face are gone.

ਕੈਧੌਂ ਤੁਮ ਨਾਥ ਹ੍ਵੈ , ਸਨਾਥ ਹਮਹੂੰ ਪੈ ਹੂੰਜੈ ;
ਪਤਿ ਕੀ ਨ ਗਤਿ , ਔਰ ਤਨ ਕੀ ਨ ਗਤ ਹੈ ॥

'O God (says Devaki), what kind of Master you are and what kind of protege we are that we do not get respect nor do we enjoy good health.

ਭਈ ਉਪਹਾਸੀ , ਦੇਹ ਪੂਤਨ ਬਿਨਾਸੀ ;
ਅਬਿਨਾਸੀ ਤੇਰੀ ਹਾਸੀ , ਹਮੈ ਗਾਸੀ ਸੀ ਲਗਤ ਹੈ ॥੫੨॥

We are being laughed at even at the death of our son. O Eternal Lord, this ridicule of yours pinches us like a sharp arrow.

ਸਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਪਾਂਚਵੋ ਪੁਤ੍ਰ ਭਯੋ ਸੁਨਿ ਕੰਸ ; ਸੁ ਪਾਥਰ ਸੌਂ ਹਨਿ ਮਾਰਿ ਦਯੋ ਹੈ ॥

When Kans learnt of the birth of the fifth son, he killed him also by striking him against a stone.

ਸ੍ਵਾਸ ਗਯੋ ਨਭਿ ਕੇ ਮਗ ਮੈ ; ਤਨ ਤਾਕੋ ਕਿਧੌਂ ਜਮਨਾ ਮੈ ਗਯੋ ਹੈ ॥

Consequently, his life took the way towards heaven and his body was perhaps thrown into the Jamuna.

ਸੋ ਸੁਨਿ ਕੈ ਪੁਨਿ ਸ੍ਰੋਨਨ ਦੇਵਕੀ ; ਸੋਕ ਸੋ ਸਾਸ ਉਸਾਸ ਲਯੋ ਹੈ ॥
ਮੋਹ ਭਯੋ ਅਤਿ ਤਾ ਦਿਨ ਮੈ ; ਮਨੋ ਯਾਹੀ ਤੇ ਮੋਹ ਪ੍ਰਕਾਸ ਭਯੋ ਹੈ ॥੫੩॥

Hearing this, Devaki heaved cold and deep sighs, and felt so pained by the sense of infatuation as if this latter were born of her

ਦੇਵਕੀ ਬੇਨਤੀ ਬਾਚ ॥

Devaki's Utterances

ਕਬਿੱਤੁ ॥

Kabitt

ਪੁਤ੍ਰ ਭਯੋ ਛਠੋ ਬੰਸ ; ਸੋ ਭੀ ਮਾਰਿ ਡਾਰਜੋ ਕੰਸ ,
ਦੇਵਕੀ ਪੁਕਾਰੀ ; ਨਾਥ ਬਾਤ ਸੁਨਿ ਲੀਜੀਐ ॥

When Kans killed Devaki's sixth son also, she prayed to God : O Master, listen.

ਕੀਜੀਐ ਅਨਾਥਨ ; ਸਨਾਥ ਮੇਰੇ ਦੀਨਾ ਨਾਥ ,
ਹਮੈ ਮਾਰ ਦੀਜੀਐ ; ਕਿ ਯਾ ਕੋ ਮਾਰ ਦੀਜੀਐ ॥

O God, make us not orphans. Either kill us or kill Kans.

ਕੰਸ ਬਡੋ ਪਾਪੀ ; ਜਾਕੋ ਲੋਕ ਭਯੋ ਜਾਪੀ ,
ਸੋਈ ਕੀਜੀਐ ਹਮਾਰੀ ਦਸਾ ; ਜਾਤੇ ਸੁਖੀ ਜੀਜੀਐ ॥

Kans is a great sinner whose name people recite; either make us also (devoid of conscience) like masses or help us live in comfort.

ਸ੍ਰੋਨਨ ਮੈ ਸੁਨਿ ; ਅਸਵਾਰੀ ਗਜ ਵਾਰੀ ਕਰੋ ,
ਲਾਈਐ ਨ ਢੀਲ ; ਅਬ ਦੋ ਮੈ ਏਕ ਕੀਜੀਐ ॥੫੪॥

Listen to my prayers and come to our aid as promptly as you had come to save the elephant of a crocodile. Now please make not any delay and do either for us.

ਇਤਿ ਛਠਵੋਂ ਪੁਤ੍ਰ ਬਧਹ ॥ ਅਥ ਬਲਭਦ੍ਰ ਜਨਮ ॥

Balbhadra's Birth

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਜੌ ਬਲਭਦ੍ਰ ਭਯੋ ਗਰਭਾਂਤਰ ; ਤੌ ਦੁਹੂੰ ਬੈਠਕੈ ਮੰਤ੍ਰ ਕਰਿਓ ਹੈ ॥

When Balbhadra was conceived, both the parents sat together and reflected on the matter.

ਤਾਹੀ ਤੇ ਮੰਤ੍ਰ ਕੇ ਜੋਰ ਸੋ ਕਾਢ ਕੈ ; ਰੋਹਨੀ ਕੇ ਉਰ ਬੀਚ ਧਰਿਓ ਹੈ ॥

With the help of *mantra*-power they were able to transplant the foetus from Devaki's to Rohini's womb.

ਕੰਸ ਕਦਾਚ ਹਨੈ ਸਿਸ ਕੋ ; ਤਿਹ ਤੇ ਮਨ ਮੈ ਬਸੁਦੇਵ ਡਰਿਓ ਹੈ ॥

Vasudeva felt rather afraid apprehending Kans might kill this child also.

ਸੇਖ ਮਨੋ ਜਗ ਦੇਖਨ ਕੋ ; ਜਗ ਭੀਤਰ ਰੂਪ ਨਵੀਨ ਕਰਿਓ ਹੈ ॥੫੫॥

It seemed as if Sheshnag has taken this new form to see this world

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਕ੍ਰਿਸਨ ਕ੍ਰਿਸਨ ਕਰਿ ਸਾਧ ਦੋ ; ਬਿਸ੍ਨ ਕਿਸ੍ਨ ਪਤ ਜਾਸ ॥

Both of them began remembering with extreme piety the Lord who is creator of both Vishnu and Krishna.

ਕ੍ਰਿਸ੍ਨ ਬਿਸ੍ਵ ਤਰਬੇ ਨਮਿਤ ; ਤਨ ਮੈ ਕਰਜੋ ਪ੍ਰਕਾਸ ॥੫੬॥

Krishna had taken birth in human form in order to save this world full of sins.

ਸਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਸੰਖ ਗਦਾ ਕਰ ਅਉਰ ਤ੍ਰਿਸੂਲ ; ਧਰੇ ਤਨ ਕਉਚ ਬਡੇ ਬਡਭਾਗੀ ॥
ਨੰਦ ਗਹੈ ਕਰ ਸਾਰੰਗ ਸਾਰੰਗ ; ਪੀਤ ਧਰੈ ਪਟ ਪੈ ਅਨੁਰਾਗੀ ॥

Wearing armour on the body, conch-trident shell and mace in hands, wearing sword and bow, and wearing yellow robes Vishnu, in the form of Krishna, came out of the womb of sleeping Devaki.

ਸੋਈ ਹੁਤੀ ਜਨਮਜੋ ਇਹ ਕੇ ਗ੍ਰਹ ; ਕੈ ਡਰਪੈ ਮਨ ਮੈ ਉਠ ਜਾਗੀ ॥
ਦੇਵਕੀ ਪੁਤ੍ਰ ਨ ਜਾਨਜੋ ਲਖਿਓ ਹਰਿ ; ਕੈ ਕੈ ਪ੍ਰਨਾਮ ਸੁ ਪਾਇਨ ਲਾਗੀ ॥੫੭॥

She gave birth in sleep and felt afraid at this. She did not take the child as her son, but took him as Vishnu. She bowed and fell at his feet.

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਲਖਜੋ ਦੇਵਕੀ ਹਰਿ ਮਨੈ ; ਲਖਜੋ ਨ ਕਰ ਕਰ ਤਾਤ ॥

Devaki acknowledged him as Vishnu, and not her son.

ਲਖਜੋ ਜਾਨ ਕਰ ਮੋਹਿ ਕੀ ; ਤਾਨੀ ਤਾਨ ਕਨਾਤ ॥੫੮॥

She realized the truth, and Krishna also made this wall of *maya* firm.

ਕ੍ਰਿਸ੍ਨ ਜਨਮ ਜਬਹੀ ਭਯੋ ; ਦੇਵਨ ਭਯੋ ਹੁਲਾਸ ॥

As Krishna took birth, the gods felt pleased.

ਸਤ੍ਰ ਸਬੈ ਅਬ ਨਾਸ ਹੋਹਿ ; ਹਮ ਕੋ ਹੋਇ ਬਿਲਾਸ ॥੫੯॥

"The enemies will be destroyed and we shall get comfort," they thought.

ਦੋਹਰਾ ॥
ਆਨੰਦ ਸੌ ਸਬ ਦੇਵਤਨ ; ਸੁਮਨ ਦੀਨ ਬਰਖਾਇ ॥
ਸੋਕ ਹਰਨ ਦੁਸਟਨ ਦਲਨ ; ਪ੍ਰਗਟੇ ਜਗ ਮੋ ਆਇ ॥੬੦॥

The gods were pleased and they showered flowers because the eradicator of suffering and mower of the wicked had taken birth in the world.

ਜੈਜੈ ਕਾਰ ਭਯੋ ਜਬੈ ; ਸੁਨੀ ਦੇਵਕੀ ਕਾਨ ॥
ਤ੍ਰਾਸਤ ਹੁਇ ਮਨ ਮੈ ਕਹਿਯੋ ; ਸੋਰ ਕਰੈ ਕੋ ਆਨ ॥੬੧॥

When Devaki heard with her own ears the shouts of victory and joy, she felt afraid and thought as to who made this noise.

ਦੋਹਰਾ ॥
ਬਾਸਦੇਵ ਅਰੁ ਦੇਵਕੀ ; ਮੰਤ੍ਰ ਕਰੈ ਮਨ ਮਾਹਿ ॥

Vasudeva and Devaki thought among themselves.

ਕੰਸ ਕਸਾਈ ਜਾਨਕੈ ; ਹੀਐ ਅਧਿਕ ਡਰ ਪਾਹਿ ॥੬੨॥

They felt further frightened when they thought of Kans, the butcher.

ਇਤ ਕ੍ਰਿਸ੍ਨ ਜਨਮ ਬਰਨਨੰ ॥
ਸ੍ਵੈਯਾ ॥
ਮੰਤ੍ਰ ਬਿਚਾਰ ਕਰਜੋ ਦੁਹਹੂੰ ਮਿਲ ; ਮਾਰ ਡਰੈ ਇਹ ਕੋ ਮਤ ਰਾਜਾ ॥

Both of them thought among themselves that the king might not kill this child also.

ਨੰਦਹਿ ਕੇ ਘਰਿ ਆਇ ਹੌ ਡਾਰਕੈ ; ਠਾਟ ਇਹੀ ਮਨ ਮੈ ਤਿਨ ਸਾਜਾ ॥

“He should be left in the house of Nand : “They finally opted for this scheme. The child-Krishna said :

ਕਾਨ ਕਹਜੋ ਮਨ ਮੈ ਨ ਡਰੋ ਤੁਮ ; ਜਾਹੁ ਨਿਸੰਕ ਬਜਾਵਤ ਬਾਜਾ ॥

“Have no fear in heart. You may even go (to Nand) beating drums.

ਮਾਯਾ ਕੀ ਖੈਚ ਕਨਾਤ ਲਈ ; ਧਰਿ ਬਾਲਕ ਸਉਰਭ ਆਪ ਬਿਰਾਜਾ ॥੬੩॥

Saying this he spread his *maya* all around. God Himself seemed to be redolent in the body of this child.

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਕ੍ਰਿਸਨ ਜਬੈ ਤਿਨ ਗ੍ਰਿਹ ਭਯੋ ; ਬਾਸੁਦੇਵ ਇਹ ਕੀਨ ॥
ਦਸ ਹਜਾਰ ਗਾਈ ਭਲੀ ; ਮਨੈ ਮਨਸ ਕਰਿ ਦੀਨ ॥੬੪॥

As soon as Krishna was born to them, Vasudeva vowed to give away ten thousand cows in charity.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਛੂਟ ਕਿਵਾਰ ਗਏ ਘਰਿ ਕੇ ; ਦਰਿ ਕੇ ਨ੍ਰਿਪ ਕੇ ਬਰ ਕੇ ਚਲਤੇ ॥

As soon as King Ugrasain's son-in-law left, the doors of the house opened of their own.

ਹਰਖੇ ਸਰਖੇ ਬਸਦੇਵਹਿ ਕੇ ਪਗ ; ਜਾਇ ਛੁਯੋ ਜਮੁਨਾ ਜਲ ਤੇ ॥

Vasudeva moved ahead with joy and entered the Yamuna.

ਹਰਿ ਦੇਖਨ ਕੌ ਹਰਿ ਅਉ ਬਢ ਕੇ ਹਰਿ ; ਦਉਰ ਗਏ ਤਨ ਕੇ ਬਲਤੇ ॥

The water of Yamuna rose up to have a glimpse of Krishna, but Vasudeva lifted him with the might of his arms.

ਕਾਜ ਇਹੀ ਕਹਿ ਦੋਊ ਗਏ ; ਜੁ ਖਿਝੇ ਬਹੁ ਪਾਪਨ ਕੀ ਮਲ ਤੇ ॥੬੫॥

Both the water and Krishna had the same feeling : They were fed up with the filth of sin in this world.

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਕ੍ਰਿਸ੍ਨ ਜਬੈ ਚੜ੍ਹਤੀ ਕਰੀ ; ਫੇਰਿਓ ਮਾਯਾ ਜਾਲ ॥
ਅਸੁਰ ਜਿਤੇ ਅਉਕੀ ਹੁਤੇ ; ਸੋਇ ਗਏ ਤਤਕਾਲ ॥੬੬॥

When Vasudeva set out along with Krishna, the latter spread the net of *maya* as a result of which all the demons who were on duty as watchmen fell asleep.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਕੰਸਹਿ ਕੇ ਡਰ ਤੇ ਬਸਦੇਵ ; ਸੁ ਪਾਇ ਜਬੈ ਜਮਨਾ ਮਧਿ ਠਾਨੋ ॥
ਮਾਨ ਕੈ ਪ੍ਰੀਤ ਪੁਰਾਤਨ ਕੋ ; ਜਲ ਪਾਇਨ ਭੇਟਨ ਕਾਜ ਉਠਾਨੋ ॥

With Kans' fear in mind, when Vasudeva put his feet in the waters of the Yamuna, the latter swelled up for the sake of some old love so as to touch Krishna's feet.

ਤਾ ਛਬਿ ਕੋ ਜਸੁ ਊਚ ਮਹਾ ; ਕਬਿ ਨੇ ਅਪਨੇ ਮਨ ਮੈ ਪਹਚਾਨੋ ॥
ਕਾਨ੍ ਕੋ ਜਾਨ ਕਿਧੋ ਪਤਿ ਹੈ ; ਇਹ ਕੈ ਜਮਨਾ ਤਿਹ ਭੇਟਤ ਮਾਨੋ ॥੬੭॥

The beauty of this scene has been felt by the poet thus : Yamuna swelled up to touch Krishna's feet taking him her spouse.

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਜਬੈ ਜਸੋਦਾ ਸੁਇ ਗਈ ; ਮਾਯਾ ਕੀਯੋ ਪ੍ਰਕਾਸ ॥

When Yashoda went to sleep *maya* took birth as a girl-child :

ਡਾਰ ਕਿਸਨ ਤਿਹ ਪੈ ਸੁਤਾ ; ਲੀਨੀ ਹੈ ਕਰਿ ਤਾਸ ॥੬੮॥

Vasudeva put Krishna by her side and took up her newly-born daughter in his lap.

ਸਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਮਾਯਾ ਕੋ ਲੈ ਕਰ ਮੈ ਬਸਦੇਵ ; ਸੁ ਸੀਘਰਿ ਚਲਜੋ ਅਪੁਨੇ ਗ੍ਰਹ ਮਾਹੀ॥

Taking *maya* along, Vasudeva immediately hastened to his prison-house.

ਸੋਇ ਗਏ ਪਰ ਦੁਆਰ ਸਬੈ ; ਘਰ ਬਾਹਰਿ ਭੀਤਰਿ ਕੀ ਸੁਧਿ ਨਾਹੀ ॥

All the watchmen were asleep, with no anxiety of what happened inside or outside.

ਦੇਵਕੀ ਤੀਰ ਗਯੋ ਜਬਹੀ ; ਸਭ ਤੇ ਮਿਲਗੇ ਪਟ ਆਪਸਿ ਮਾਹੀ ॥

As he reached near Devaki all the doors got shut automatically.

ਬਾਲ ਉਠੀ ਜਬ ਰੋਦਨ ਕੈ ; ਜਗਕੈ ਸੁਧਿ ਜਾਇ ਕਰੀ ਨਰ ਨਾਹੀ ॥੬੯॥

When the girl-child got up and wept, the watchmen got up and conveyed the news to Kans.

ਰੋਇ ਉਠੀ ਵਹ ਬਾਲ ਜਬੈ ; ਤਬ ਸ੍ਰੋਨਨ ਮੈ ਸੁਨਿ ਲੀ ਧੁਨਿ ਹੋਰੈ ॥
ਧਾਇ ਗਏ ਨ੍ਰਿਪ ਕੰਸਹ ਕੇ ਘਰਿ ; ਜਾਇ ਕਹਜੋ ਜਨਮਜੋ ਰਿਪ ਤੋਰੈ ॥

When the girl-child wept, all of them (watchmen) heard her weeping. They ran to Kans' palace and told him of the birth of his enemy.

ਲੈਕੈ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਗਯੋ ਤਿਹਕੇ ਚਲਿ ; ਜਾਇ ਗਹੀ ਕਰ ਤੈ ਕਰ ਜੋਰੈ ॥
ਦੇਖਹੁ ਬਾਤ ਮਹਾ ਜੜਕੀ ; ਅਬ ਆਦਿਕ ਕੇ ਬਿਖ ਚਾਬਤ ਭੋਰੈ ॥੭੦॥

Kans took up sword and holding it tight in his hands went there. Look at what this fool is going to do : he is going to take poison.

ਲਾਇ ਰਹੀ ਉਰ ਸੋ ਤਿਹ ਕੋ ; ਮੁਖ ਤੇ ਕਹਜੋ ਬਾਤ ਸੁਨੋ ਮਤਵਾਰੇ ॥

Devaki embraced the 'daughter' close to her chest. She said : O fool, listen.

ਪੁਤ੍ਰ ਹਨੇ ਮਮ ਪਾਵਕ ਸੇ ; ਛਠ ਹੀ ਤੁਮ ਪਾਥਰ ਪੈ ਹਨ ਡਾਰੇ ॥
You killed my sons, possessing fire-like beauty and majesty by thrashing them against a stone.

ਛੀਨਕੈ ਕੰਸ ਕਹਯੋ ਮੁਖ ਤੇ ; ਇਹ ਭੀ ਪਟਕੌ ਇਹ ਕੈ ਅਬ ਨਾਰੇ ॥
Kans snatched the child from her and said : I shall kill her also as I killed them.

ਦਾਮਨ ਹ੍ਵੈ ਲਹਕੀ ਨਭ ਮੈ ; ਜਬ ਰਾਖ ਲਈ ਵਹ ਰਾਖਨ ਹਾਰੇ ॥੭੧॥
Suddenly she rose up as lightning in the sky : the Protector-Lord of all saved this girl-child also.

ਕਬਿੱਤੁ ॥
Kabitt

ਕੈ ਕੈ ਕ੍ਰੋਧ ਮਨ , ਕਰਿ ਬਿਜੋਤ ਵਾਕੇ ਮਾਰਬੇ ਕੀ ;
ਚਾਕਰਨ ਕਹਜੋ , ਮਾਰ ਡਾਰੋ ਨ੍ਰਿਪ ਬਾਤ ਹੈ ॥
Kans felt enraged at heart and thinking many schemes asked his servants to kill her :

ਕਰ ਮੋ ਉਠਾਇਕੈ , ਬਨਾਇ ਭਾਰੇ ਪਾਥਰ ਪੈ ;
ਰਾਜ ਕਾਜ ਰਾਖਬੇ ਕੋ , ਕਛੂ ਨਹੀ ਪਾਤ ਹੈ ॥
this was the king's order. Taking her in hand, they wanted to strike her against a stone :

ਆਪਨੋ ਸੋ ਬਲ ਕਰ , ਰਾਖੈ ਇਹ ਭਲੀ ਭਾਂਤਿ ;
ਸ੍ਵੰਦ ਛੰਦ ਬੰਦ ਕੈਕੈ , ਛੂਟ ਇਹ ਜਾਤ ਹੈ ॥
for him, for the security of his throne, nothing was sinful. Although the killer held a tight grip on her yet this death of Kans gets out of the grip of her own.

ਮਾਯਾ ਕੋ ਬਢਾਇਕੈ , ਸੁ ਸਭਨ ਸੁਨਾਇ ਕੈ ;
ਸੁ ਐਸੇ ਉਡੀ ਬਾਰਾ , ਜੈਸੇ ਪਾਰਾ ਉਡ ਜਾਤ ਹੈ ॥੭੨॥
Adding to her *maya* and making it audible to all, she slipped away from this earth as mercury scatters when put on the palm.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥
Savaiya

ਆਠ ਭੁਜਾ ਕਰਿਕੈ ਅਪਨੀ ; ਸਭਨੋ ਕਰ ਮੈ ਬਰ ਆਯੁਧ ਲੀਨੇ ॥
Now this *maya* appeared with her eight arms, holding weapons in each hand.

ਜ੍ਵਾਲ ਨਿਕਾਸ ਕਹੀ ਮੁਖ ਤੇ ; ਰਿਪ ਅਉਰ ਭਯੋ ਤੁਮਰੋ ਮਤਿ ਹੀਨੇ ॥
She spit out fire and said : O unwise king, your enemy has took birth elsewhere.

ਦਾਮਨ ਸੀ ਲਹਕੈ ਨਭਿ ਮੈ ; ਡਰਕੈ ਫਟਗੇ ਤਿਹ ਸਤ੍ਰਨ ਸੀਨੇ ॥

There was lightning in the sky as a result of which the hearts of enemies were filled with terror.

ਮਾਰ ਡਰੈ ਇਹਹੂੰ ਹਮਹੂੰ ਸਭ ; ਤ੍ਰਾਸ ਮਨੇ ਅਤਿ ਦੈਤਨ ਕੀਨੇ ॥੭੩॥

"She will kill Kans and us all"- this was the fear the demons held in their hearts.

ਅਥ ਦੇਵਕੀ ਬਸਦੇਵ ਛੋਰਬੋ ॥

Vasudeva and Devaki Released

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਬਾਤ ਸੁਨੀ ਇਹਕੀ ਜਬ ਸ੍ਰੋਨਨ ; ਨਿੰਦਤ ਦੇਵਨ ਕੋ ਘਰਿ ਆਯੋ ॥

When Kans heard this with his own ears, he returned home slandering the gods.

ਝੂਠ ਹਨੇ ਹਮ ਪੈ ਭਗਨੀ ਸੁਤ ; ਜਾਇ ਕੈ ਪਾਇਨ ਸੀਸ ਨਿਵਾਯੋ ॥

"I was made to kill my sister's children by telling me a falsehood"- so saying he bowed his head on Devaki's feet.

ਗਜਾਨ ਕਥਾ ਕਰਕੈ ਅਤ ਹੀ ; ਬਹੁ ਦੇਵਕੀ ਔ ਬਸੁਦੇਵ ਰਿਝਾਯੋ ॥

He exchanged many pleasantries and with these he was able to please Vasudeva and Devaki.

ਹ੍ਵੈਕੈ ਪ੍ਰਸੰਨਿ ਬੁਲਾਇ ਲੁਹਾਰਕੋ ; ਲੋਹ ਅਉ ਮੋਹ ਕੋ ਫਾਂਧ ਕਟਾਯੋ ॥੭੪॥

He was pleased in heart, sent for the ironsmith and got their chains cut off.

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਿਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਕ੍ਰਿਸਨਾ ਵਤਾਰੇ ਦੇਵਕੀ ਬਸਦੇਵ ਕੋ ਛੋਰਬੋ ਬਰਨਨੰ ਸਮਾਪਤ ॥

Thus concludes the acount of Devaki and Vasudeva's release in the "Krishna Avtar" in the *Bachitra Natak* Granth.

ਕੰਸ ਮੰਤ੍ਰੀਅਨ ਸੋ ਬਿਚਾਰ ਕਰਤ ਭਯਾ ॥

Kans holds discussion with his ministers.

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਮੰਤ੍ਰੀ ਸਕਲ ਬੁਲਾਇ ਕੈ ; ਕੀਨੋ ਕੰਸ ਬਿਚਾਰ ॥
ਬਾਲਕ ਜੋ ਮਮਦੇਸ ਮੈ ; ਸੋ ਸਭ ਡਾਰੋ ਮਾਰ ॥੭੫॥

Kans summoned all his ministers and held discussions with them. All the newly-born kids in my kingdom be killed forthwith, he ordered

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥
Savaiya

ਭਾਗਵਤ ਕੀ ਯਹ ਸੁਧ ਕਥਾ ; ਬਹੁ ਬਾਤ ਭਰੇ ਭਲੀ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰੀ ॥
This story from the *Bhagvata Purana* has been retold truthfully.

ਬਾਕੀ ਕਹੌ ਫੁਨਿ ਅਉ ਕਥ ਕੋ ; ਸੁਭ ਰੂਪ ਧਰਜੋ ਬ੍ਰਿਜ ਮਧਿ ਮੁਰਾਰੀ ॥
I narrate from the same Purana as to how Vishnu was born as Krishna in the Braj region.

ਦੇਵ ਸਭੈ ਹਰਖੇ ਸੁਨ ਭੂਮਹਿ ; ਅਉਰ ਮਨੈ ਹਰਖੈ ਨਰ ਨਾਰੀ ॥
Hearing of this news from the earth, all the gods in the sky and all men and women on earth felt pleased.

ਮੰਗਲ ਹੋਹਿ ਘਰਾ ਘਰ ਮੈ ; ਉਤਰਜੋ ਅਵਤਾਰਨ ਕੋ ਅਵਤਾਰੀ ॥੭੬॥
Learning of the incarnation of the great Incarnate, there were celebrations in all houses.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥
Savaiya

ਜਾਗ ਉਠੀ ਜਸੁਧਾ ਜਬਹੀ ; ਪਿਖ ਪੁਤ੍ਰਹਿ ਦੇਨ ਲਗੀ ਹੁਨੀਆ ਹੈ ॥
When Yashoda got up, she saw her son and began singing lullabies to him.

ਪੰਡਤਨ ਕੋ ਅਰੁ ਗਾਇਨ ਕੋ ; ਬਹੁ ਦਾਨ ਦੀਓ ਸਭਹੀ ਗੁਨੀਆ ਹੈ ॥
She gave away a lot in charity to brahmins, singers and other artists.

ਪੁਤ੍ਰ ਭਯੋ ਸੁਨਿਕੈ ਬ੍ਰਿਜਭਾਮਨ ; ਓਢਕੈ ਲਾਲ ਚਲੀ ਚੁਨੀਆ ਹੈ ॥
When the women folk of Braj learnt of the birth of a son to Yashoda, they hastened to her house wearing red scarfs (*dupattas*).

ਜਿਉ ਮਿਲਕੈ ਘਨ ਕੇ ਦਿਨ ਮੈ ; ਉਡਕੈ ਸੁ ਚਲੀ ਜੁ ਮਨੋ ਮੁਨੀਆ ਹੈ ॥੭੭॥
It seemed as if in a day with dark clouds red rubies are scattered about in the sky.

ਨੰਦ ਬਾਚ ਕੰਸ ਪ੍ਰਤਿ ॥
Nand's Address to Kans

ਦੋਹਰਾ ॥
Dohara

ਨੰਦ ਮਹਰ ਲੈ ਭੇਟ ਕੌ ; ਗਯੋ ਕੰਸ ਕੇ ਪਾਸਿ ॥
Nand, the village head, went to Kans with an offering.

ਪੁਤ੍ਰ ਭਯੋ ਹਮਰੇ ਗ੍ਰਹੇ ; ਜਾਇ ਕਹੀ ਅਰਦਾਸਿ ॥੭੮॥

He made the petition before him that a son is born in his house

ਬਸਦੇਵ ਬਾਚ ਨੰਦ ਸੋ ॥

Vasudev's address to Nand

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਨੰਦ ਚਲਜੋ ਗ੍ਰਹ ਕੋ ਜਬੈ ; ਸੁਨੀ ਬਾਤ ਬਸਦੇਵ ॥

When Vasudeva learnt that Nand is leaving back for his home,

ਭੈ ਹ੍ਵੈਹੈ ਤੁਮਕੋ ਬਡੋ ; ਸੁਨੋ ਗੋਪਪਤਿ ਭੇਵ ॥੭੯॥

he told that 'you face a grave danger, listen to this secret, O chief of herdsmen'

ਕੰਸ ਬਾਚ ਬਕੀ ਸੋ ॥

Kan's Address to Bakasur (a demon in the form of a crane)

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਕੰਸ ਕਹੈ ਬਕੀ ਬਾਤ ਸੁਨੋ ; ਇਹ ਆਜ ਕਰੋ ਤੁਮ ਕਾਜ ਹਮਾਰੋ ॥

Kans said : "Listen, O Bakasur. You do this job today for me.

ਬਾਰਕ ਜੇ ਜਨਮੈ ਇਹ ਦੇਸ ਮੈ ; ਤਾਹਿ ਕੌ ਜਾਇ ਕੈ ਸੀਘ੍ਰ ਸੰਘਾਰੋ ॥

All the children newly born in this country be killed immediately.

ਕਾਲ ਵਹੈ ਹਮਰੋ ਕਹੀਐ ; ਤਿਹ ਤ੍ਰਾਸ ਡਰਜੋ ਹੀਅਰਾ ਮਮ ਭਾਰੋ ॥

One of these childern is said to be the cause of my death, and I am highly frightened of this."

ਹਾਲ ਬਿਹਾਲ ਭਯੋ ਤਿਹ ਕਾਲ ; ਮਨੋ ਤਨ ਮੈ ਜੁ ਡਸਜੋ ਅਹਿ ਕਾਰੋ ॥੮੦॥

At that time Kans was rather upset at heart as if his body was getting lifeless because of the bite of a black cobra.

ਪੂਤਨਾ ਬਾਚ ਕੰਸ ਪ੍ਰਤਿ ॥

Putana's Address to Kans

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਇਹ ਸੁਨਿਕੈ ਤਬ ਪੂਤਨਾ ; ਕਹੀ ਕੰਸ ਸੌ ਬਾਤ ॥

Listening to this, as she was also there Putana said to Kans :

ਬਰਮਾ ਜਾਏ ਸਬ ਹਨੌ ; ਮਿਟੈ ਤਿਹਾਰੋ ਤਾਤ ॥੯੧॥

"I shall go and kill all the children so that your suffering is ameliorated"

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਸੀਸ ਨਿਵਾਇ ਉਠੀ ਤਬ ਬੋਲ ; ਸੁ ਘੋਲ ਮਿਠਾ ਲਪਟੋ ਥਨ ਮੈ ॥

She got up with bowed head saying : "I shall put a paste of sugar-coated poison on the nipples of my breasts.

ਬਾਲ ਜੁ ਪਾਨ ਕਰੈ ਤਜੈ ਪ੍ਰਾਨਨ ; ਤਾਹਿ ਮਸਾਨ ਕਰੌ ਛਿਨ ਮੈ ॥

The child will lose life as soon as he sucks my breast.

ਬੁਧਤਾਨ ਸੁਜਾਨ ਕਹਜੋ ਸਤਿ ਮਾਨ ; ਸੁ ਆਇ ਹੈ ਟੋਰ ਕੈ ਤਾ ਹਨ ਮੈ॥

O wise, noble king : take it as truth that I shall despatch to heaven the cause of your death.

ਨਿਰਭਉ ਨ੍ਰਿਪਰਾਜ ਕਰੋ ਨਗਰੀ ; ਸਗਰੀ ਜਿਨ ਸੋਚ ਕਰੋ ਮਨ ਮੈ॥੯੨॥

You may rule fearlessly and hence no anxiety in mind.

ਕਬਿਯੋ ਬਾਚ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਅਤਿ ਪਾਪਨ ਜਗੰਨਾਥ ਪਰ ; ਬੀੜਾ ਲੀਯੋ ਉਠਾਇ ॥

That sinner woman took it upon herself to kill Vishnu-incarnate Krishna.

ਕਪਟ ਰੂਪ ਸੋਰਹ ਸਜੇ ; ਗੋਕਲ ਪਹੁਚੀ ਜਾਇ ॥੯੩॥

The wicked woman did her make-up with all sixteen arts and reached Gokul.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਕਾਜਰ ਨੈਨ ਦੀਏ ਮਨ ਮੋਹਤ ; ਈਂਗਰ ਕੀ ਬਿੰਦੁਰੀ ਜੁ ਬਿਰਾਜੈ ॥

She put collyrium in the eyes and put a *bindi* on the forehead.

ਟਾਂਡ ਭੁਜਾਨ ਬਨੀ ਕਟਿ ਕੇਹਰਿ ; ਪਾਇਨ ਨੂਪਰ ਕੀ ਧੁਨਿ ਬਾਜੈ ॥

She put armlets on her beautiful arms. She had a thin waist like a lion's and the anklets produced sweet sound.

ਹਾਰ ਗਰੇ ਮੁਕਤਾਹਲ ਕੇ ; ਗਈ ਨੰਦ ਦੁਆਰਹਿ ਕੰਸ ਕੈ ਕਾਜੈ ॥

She wore a necklace of pearls and, thus dressed, went to the house of Nand.

ਬਾਸ ਸੁਬਾਸ ਬਸੀ ਸਭਹੀ ਤਨ ; ਆਨਨ ਮੈ ਸਸਿ ਕੋਟਿਕ ਲਾਜੈ ॥੮੪॥

The scent redolent in the body spread all around. Looking at her face, even millions of moons felt ashamed.

ਜਸੁਧਾ ਬਾਚ ਪੂਤਨਾ ਪ੍ਰਤਿ ॥

Yashoda's address to Putana

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਬਹੁ ਆਦਰ ਕਰਿ ਪੂਛਿਓ ; ਜਸੁਮਤਿ ਬਚਨ ਰਸਾਲ ॥

Yashoda gave her great honour and gave her a seat to sit on.

ਆਸਨ ਪੈ ਬੈਠਾਇਕੈ ; ਕਹਿਓ ਬਾਤ ਕਹੁ ਬਾਲ ॥੮੫॥

Then she asked in a sweet tone : O maid! tell me the purpose of your visit.

ਪੂਤਨਾ ਬਾਚ ਜਸੋਦਾ ਸੋ ॥

Putana to Yashoda

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਮਹਰ ਤਿਹਾਰੇ ਸੁਤ ਸੁਨਿਓ ; ਜਨਮਿਓ ਰੂਪ ਅਨੂਪ ॥

O lady! a son is born to you–an exceptionally handsome son.

ਮੋ ਗੋਦੀ ਦੈ ਦੂਧ ਕੋ ; ਹੋਵੈ ਸਭ ਕੋ ਭੂਪ ॥੮੬॥

Give him to me so that I can breastfeed him : thus, he will turn out to be a great monarch.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਗੋਦ ਦਯੋ ਜਸੁਧਾ ਤਬ ਤਾਕੇ ; ਸੁ ਅੰਤ ਸਮੈ ਤਬ ਹੀ ਉਨਿ ਲੀਨੋ ॥

Yashoda put Krishna in Putana's lap : the latter thus invited her own death.

ਭਾਗ ਬਡੇ ਦੁਰਬੁੱਧਨ ਕੇ ; ਭਗਵਾਨਹਿ ਕੌ ਜਿਨ ਅਸਥਨ ਦੀਨੋ॥

This wicked woman was fortunate enough that she breastfed him.

ਛੀਰ ਰਕੱਤ੍ਰ ਸੁ ਤਾਹੀ ਕੇ ਪ੍ਰਾਨ ; ਸੋ ਐਚ ਲਏ ਮੁਖ ਮੋ ਇਹ ਕੀਨੋ ॥
ਜਿਉ ਗਗੜੀ ਤੁਮਰੀ ਤਨ ਲਾਇਕੈ ; ਤੇਲ ਲਏ ਤੁਚ ਛਾਡਕੈ ਪੀਨੋ॥੮੭॥

While sucking her breast for milk, Krishna sucked out her very life as leecher's wife puts a leech on one's body who spares the skin but sucks blood only.

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਪਾਪ ਕਰਿਓ ਬਹੁ ਪੂਤਨਾ ; ਜਾਸੋ ਨਰਕ ਡਰਾਇ ॥

Putana committed so heinous a sin that even the hell itself felt frightened.

ਅੰਤ ਕਹਿਯੋ ਹਰਿ ਛਾਡਿ ਦੈ ; ਬਸੀ ਬਿਕੁੰਠਹਿ ਜਾਇ ॥੮੮॥

At last she said : 'leave me, O Lord.' She went to heaven for having remembered Lord at the last moment.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਦੇਹਿ ਛਿ ਕੋਸ ਪ੍ਰਮਾਨ ਭਈ ; ਪੁਖਰਾ ਜਿਮ ਪੇਟ ਮੁਖੋ ਨਲੂਆ ਰੇ ॥

The dead body of Putana lengthened itself to six *kos*, her belly looked like a pond, and her mouth was like a canal.

ਡੰਡ ਦੁ ਕੂਲ ਭਏ ਤਿਹਕੇ ; ਜਨੁ ਬਾਰ ਸਿਬਾਲ ਤੇ ਸੇਖ ਪੂਆ ਰੇ ॥

Her arms became two banks and her long tangled hair on the belly looked like weed scattered upon the pond.

ਸੀਸ ਸੁਮੇਰ ਕੋ ਸ੍ਰਿੰਗ ਭਯੋ ; ਤਿਹ ਆਖਨ ਮੈ ਪਰਗੇ ਖਡੂਆ ਰੇ ॥

Her head now looked like the top of Sumer mountain and her eyes turned into deep, wide pits.

ਸਉਾਹ ਕੇ ਕੋਟ ਮੇਂ ਤੋਪ ਲਗੀ ; ਬਿਬ ਗੋਲਨ ਕੇ ਹ੍ਵੈ ਗਏ ਗਲੂਆ ਰੇ ॥੮੯॥

The eye balls looked like two cannon-mouths fixed on a king's fort.

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਅਸਥਨ ਮੁਖ ਲੈ ਕ੍ਰਿਸ੍ਨ ਤਿਹ ; ਊਪਰਿ ਸੋਇ ਗਏ ॥

Taking her breast in his mouth, Krishna went to sleep.

ਧਾਇ ਤਬੈ ਬ੍ਰਿਜ ਲੋਕ ਸਭ ; ਗੋਦ ਉਠਾਇ ਲਏ ॥੯੦॥

The natives of Braj ran towards them, and they immediately lifted Krishna up.

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohra

ਕਾਟ ਕਾਟ ਤਨ ਏਕਠੋ ; ਕੀਯੋ ਬਤਾ ਕੋ ਢੇਰ ॥

People cut Putana's body into pieces and got it together.

ਦੇਈਂ ਧਨ ਚਹੂੰ ਓਰਤੇ ; ਬਾਰਤ ਲਗੀ ਨ ਬੇਰ ॥੯੧॥

They put firewood around it and immediately set it on fire.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਜਬਹੀ ਨੰਦ ਆਇਹੈ ਗੋਕਲ ਮੈ ; ਲਈ ਬਾਸ ਸੁਬਾਸ ਮਹਾ ਬਿਸਮਾਨਿਜੋ ॥

When Nand returned to Gokul, he felt highly astonished on learning of all this.

ਲੋਕ ਸਬੈ ਬ੍ਰਿਜ ਕੋ ਬਿਰਤਾਂਤ ; ਕਹਿਓ ਸੁਨਿਕੈ ਮਨ ਮੈ ਡਰ ਪਾਨਜੋ ॥

People of Braj told him of the Putana annecdote which made him fearful at heart.

ਸਾਚ ਕਹੀ ਬਸੁਦੇਵਹਿ ਮੋ ਪਹਿ ; ਸੋ ਪਰਤਛਿ ਭਈ ਹਮ ਜਾਨਜੋ ॥

He thought that the warning Vasudeva had given him proved true.

ਤਾ ਦਿਨ ਦਾਨ ਅਨੇਕ ਦੀਯੋ ; ਸਭ ਬਿਪਨ ਬੇਦ ਅਸੀਸ ਬਖਾਨਜੋ ॥੯੨॥

He gave a lot in charity on that day to the brahmins who gave him their blessings.

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਬਾਲ ਰੂਪ ਹ੍ਵੈ ਉਤਰਿਯੋ ; ਦਯਾਸਿੰਧ ਕਰਤਾਰ ॥

The Merciful Lord has been born as a child.

ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਧਾਰੀ ਪੂਤਨਾ ; ਭੂਮ ਉਤਾਰਜੋ ਭਾਰ ॥੯੩॥

First of all, He liberated Putana and thus unburdened earth.

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਸਿਕੰਧ ਪੁਰਾਣੇ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ ਪੂਤਨਾ ਬਧ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤੰ ॥

Thus concludes the chapter on Putana's death in the *Bachitra Natak Granth* as adapted from the tenth chapter of Purana.

ਅਥ ਨਾਮ ਕਰਣ ਕਥਨੰ ॥

Now begins the account of naming ceremony

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਬਸਦੇਵ ਗਰਗ ਕੌ ਨਿਕਟਿ ਲੈ ; ਕਹੀ ਜੁ ਤਾਹਿ ਸੁਨਾਇ ॥

Then Vasudeva took his family priest, Garg, near to him and said :

ਗੋਕਲ ਨੰਦਹਿ ਕੇ ਭਵਨ ; ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ ਤੁਮ ਜਾਇ ॥੯੪॥

'Please do me the favour of going to Nand's house in Gokul'

ਉਤੈ ਤਾਤ ਹਮਰੈ ਤਹਾ ; ਨਾਮ ਕਰਨ ਕਰਿ ਦੇਹੁ ॥

There is my son and you may perform his naming ceremony.

ਹਮ ਤੁਮ ਬਿਨੁ ਨਹੀ ਜਾਨਹੀ ; ਅਉਰ ਸ੍ਰਵਨ ਸੁਨ ਲੇਹੁ ॥੯੫॥

Listen one thing more : let this secret be between you and me.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਬੇਗ ਚਲਯੋ ਦਿਜ ਗੋਕਲ ਕੌ ; ਬਸੁਦੇਵ ਮਹਾਨ ਕਹੀ ਸੋਈ ਮਾਨੀ ॥

The family-priest abided by what Vasudeva had said and hastened to Gokul.

ਨੰਦ ਕੇ ਧਾਮ ਗਯੋ ਤਬਹੀ ; ਬਹੁ ਆਦਰ ਤਾਹਿ ਕਰਯੋ ਨੰਦ ਰਾਨੀ ॥

He went to Nand's house where Nand's wife gave him great respect.

ਨਾਮ ਸੁ ਕ੍ਰਿਸਨ ਕਹਯੋ ਇਹ ਕੋ ਕਰ ; ਮਾਨ ਲਈ ਇਹ ਬਾਤ ਬਖਾਨੀ॥

The child should be called by the name of Krishna, the brahmin said and everybody accepted it.

ਲਾਇ ਲਗੰਨ ਨਿਛੱਤ੍ਰ ਸੋਧ ; ਕਹੀ ਸਮਝਾਇ ਅਕੱਥ ਕਹਾਨੀ ॥੯੬॥

Then he studied the time and the stars and told them about the unique fiuture of the child.

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਕ੍ਰਿਸਨ ਨਾਮ ਤਾਕੋ ਧਰਯੋ ; ਗਰਗਹਿ ਮਨੈਂ ਬਿਚਾਰਿ ॥

Garg reflected in his mind and gave 'Krishna' as name to the child.

ਸਿਆਮ ਪਲੋਟੈ ਪਾਇ ਜਿਹ ; ਇਹ ਸਮ ਮਨੋ ਮੁਰਾਰ ॥੯੭॥

He is the one whose feet are served by Lakshmi and who seems akin to Vishnu himself.

ਸੁਕਲ ਬਰਨ ਸਤਿਜੁਗਿ ਭਏ ; ਪੀਤ ਬਰਨ ਤ੍ਰੇਤਾਹਿ ॥

The fair-skinned Vasudeva was born in the Satiyuga and the golden-skinned Rama in Treta;

ਪੀਤ ਬਰਨ ਪਟ ਸਿਆਮ ਤਨ ; ਨਰ ਨਾਹਨਿ ਕੇ ਨਾਹਿ ॥੯੮॥

but being dark-skinned and wearing yellow clothes is not the sign of mortals

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਅੰਨਜ ਦਯੋ ਗਰਗੈ ਜਬ ਨੰਦਹਿ ; ਤਉ ਉਠਿਕੈ ਜਮਨਾ ਤਟ ਆਯੋ ॥

Then Nand gave grains in charity to Garg who took it all and came to the bank of Yamuna.

ਨਾਇ ਕਟੈ ਕਰਿਕੈ ਧੁਤੀਆ ; ਹਰਿ ਕੌ ਅਰੁ ਦੇਵਨ ਭੋਗ ਲਗਾਯੋ ॥

He tied *dhoti* around his waist, took his bath and then made offerings to God as well as gods.

ਆਇ ਗਏ ਨੰਦਲਾਲ ਤਬੈ ; ਕਰ ਸੋ ਗਹਿ ਕੈ ਅਪਨੇ ਮੁਖ ਪਾਯੋ ॥

At that time, Nand's son (Krishna) also reached there, and accepting the offering from Garg's hand put it in his mouth.

ਚਕ੍ਰਤ ਹ੍ਵੈ ਗਯੋ ਪੇਖ ਤਬੈ ; ਤਿਹ ਅੰਨਜ ਸਭੈ ਇਨ ਭੀਟ ਗਵਾਯੋ ॥੯੯॥

The brahmin looked at this all in astonishment and felt that the child had made his food impure by his touch.

ਫੇਰਿ ਬਿਚਾਰ ਕਰਜੋ ਮਨ ਮੈ ; ਇਹ ਤੋ ਨਹ ਬਾਲਕ ਪੈ ਹਰਿ ਜੀ ਹੈ ॥

Then the brahmin thought to himself that he is not an ordinary child but God himself.

ਮਾਨਸ ਪੰਚ ਭੂ ਆਤਮ ਕੋ ; ਮਿਲਿ ਕੇ ਤਿਨ ਸੋ ਕਰਤਾ ਸਰਜੀ ਹੈ ॥

God might have created this child by amalgamating *mana* (mind), five elements and soul.

ਯਾਦ ਕਰੀ ਮਮ ਤਾ ਇਹ ਕਾਰਨ ; ਮੱਧ ਕੌ ਦੂਰ ਕਰੈ ਕਰ ਜੀ ਹੈ ॥

I merely remembered of Nand's son; it was my delusion.

ਮੂੰਦ ਲਈ ਤਿਹ ਕੀ ਮਤਿ ਯੌ ; ਪਟ ਸੌ ਤਨ ਢਾਂਪਤ ਜਿਉ ਦਰਜੀ ਹੈ ॥੧੦੦॥

This brahmin could not recognize and his intelligence was overcast as the tailor covers the body with cloth.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Swaya

ਨੰਦ ਕੁਮਾਰ ਤ੍ਰਿਬਾਰ ਭਯੋ ਜਬ ; ਤੋ ਮਨ ਬਾਮਨ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਿਓ ਹੈ ॥

When Krishna did the same thrice, the brahmin felt annoyed.

ਮਾਤ ਖਿਝੀ ਜਸੁਧਾ ਹਰਿ ਕੋ ; ਗਹਿ ਕੈ ਉਰ ਆਪਨੇ ਲਾਇ ਧਰਿਓ ਹੈ ॥

Mother Yashoda also felt irritated and embraced her son.

ਬੋਲ ਉਠੇ ਭਗਵਾਨ ਤਬੈ ; ਇਹ ਦੋਸ ਨ ਹੈ ਮੁਹਿ ਯਾਦ ਕਰਿਓ ਹੈ ॥

Then Krishna spoke out : "It is not my fault. He remembered me (to accept his offering)."

ਪੰਡਤਿ ਜਾਨ ਲਈ ਮਨ ਮੈ ; ਉਠ ਕੈ ਤਿਹ ਕੇ ਤਬ ਪਾਇ ਪਰਿਓ ਹੈ ॥੧੦੧॥

Now the brahmin realized the secret and getting up he fell at Krishna's feet.

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਨੰਦ ਦਾਨ ਤਾ ਕੌ ਦਯੋ, ਕਹ ਲਉ ਕਹੌ ਸੁਨਾਇ ॥

Nand gave as much to the brahmin as one can say.

ਗਰਗ ਆਪਨੇ ਘਰਿ ਚਲਯੋ ; ਮਹਾਂ ਪ੍ਰਮੁਦ ਮਨਿ ਪਾਇ ॥੧੦੨॥

Garg left for his home with great rejoicing in heart.

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਿਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਨਾਮ ਕਰਨ ਬਰਨਨੰ ॥

Thus concludes the Fourth Chapter on Naming Ceremony of "Krishna Avtar" in the *Bachitra Natak Granth*.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਬਾਲਕ ਰੂਪ ਧਰੇ ਹਰਿ ਜੀ ; ਪਲਨਾ ਪਰ ਝੂਲਤ ਹੈ ਤਬ ਕੈਸੇ ॥

Vishnu incarnated himself as child and enjoys the swing.

ਮਾਤ ਲਡਾਵਤ ਹੈ ਤਿਹਕੌ ; ਔ ਝੁਲਾਵਤ ਹੈ ਕਰਿ ਮੋਹਿਤ ਕੈਸੇ ॥

The mother pushes the swing with much affection.

ਤਾ ਛਬਿ ਕੀ ਉਪਮਾ ਅਤਿ ਹੀ ; ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੀ ਮੁਖ ਤੇ ਫੁਨਿ ਐਸੇ ॥
ਭੂਮਿ ਦੁਖੀ ਮਨ ਮੈ ਅਤਿ ਹੀ ; ਜਨੁ ਪਾਲਤ ਹੈ ਰਿਪ ਦੈਤਨ ਜੈਸੇ ॥੧੦੩॥

The beauty of this scene has been said by the poet as follows : just as the earth provides nourishment to the wicked though with a heavy heart, similarly Yashoda brings up the enemy of the demons (Krishna) knowing full well the difficulties ahead

ਭੂਖ ਲਗੀ ਜਬ ਹੀ ਹਰਿ ਕੌ ; ਤਬ ਪੈ ਜਸੁਧਾ ਥਨ ਕੌ ਤਿਨਿ ਚਾਹਿਯੋ ॥

Whenever Vishnu-Krishna felt hungry, he sought the breast of Yashoda.

ਮਾਤ ਉਠੀ ਨ ਭਯੋ ਮਨ ਕ੍ਰੁਧ ; ਤਬੈ ਪਗ ਸੋ ਮਹਿ ਗੋਡ ਕੈ ਬਾਹਿਯੋ ॥

If mother did not get up, he felt annoyed and shook the earth by repeatedly striking his feet.

ਤੇਲ ਧਰਯੋ ਅਰੁ ਘੀਉ ਭਰਜ ; ਢੁਟ ਭੂਮਿ ਪਰਯੋ ਜਸੁ ਸਜਾਮ ਸਰਾਹਿਯੋ ॥

The vessels full of oil and *ghee* fell down and their contents got splashed on earth.

ਹੋਤ ਕੁਲਾਹਲ ਮਧਿਪੁਰੀ ; ਧਰਨੀ ਕੋ ਮਨੋ ਸਭ ਸੋਕ ਸੁ ਲਾਹਿਯੋ ॥੧੦੪॥

The poet saw this scene in his imagination. The town became full of shouts and noise and it was looking as if all sorrow from earth's mind was wiped off.

ਧਾਇ ਗਏ ਬ੍ਰਿਜ ਲੋਕ ਸਬੈ ; ਹਰਿ ਜੀ ਤਿਨ ਆਪਨੇ ਕੰਠ ਲਗਾਏ ॥

All the populace of Braj came running and they all embraced Krishna.

ਅਉਰ ਸਭੈ ਬ੍ਰਿਜ ਲੋਕ ਬਧੂ ਮਿਲ ; ਭਾਂਤਨ ਭਾਂਤਨ ਮੰਗਲ ਗਾਏ ॥

All the womenfolk of Braj began singing songs of joy.

ਭੂਮਿ ਹਲੀ ਨ ਭਿਯੋ ਇਹ ਕਉਤਕ ; ਬਾਰਨ ਭੇਦ ਯੌ ਭਾਖ ਸੁਨਾਏ ॥
ਚਕ੍ਰਤ ਬਾਤ ਭਏ ਸੁਨਿ ਕੈ ; ਅਪਨੇ ਮਨ ਮੈ ਤਿਨ ਸਾਚ ਨ ਲਾਏ ॥ ॥੧੦੫॥

The earth has not shaken and this miracle has happened–the women spoke out the secret. Everybody felt surprised on listening to this, but nobody felt throughly convinced of its truth.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਕਾਨਹਿ ਕੇ ਸਿਰ ਸਾਥ ਛੁਹਾਇਕੈ ; ਅਉਰ ਸਭੈ ਤਿਨ ਅੰਗਨ ਸੋ ॥
ਅਰੁ ਲੋਕ ਬੁਲਾਇ ਸਬੈ ਬ੍ਰਿਜਕੇ ; ਬਹੁ ਦਾਨ ਦਯੋ ਤਿਨ ਮੰਗਨ ਕੋ ॥

Nand and Yashoda invited all the people of Braj and gave them in charity many things by touching them to Krishna's head and other limbs.Many beggars were also given alms.

ਅਰ ਦਾਨ ਦਯੋ ਸਭ ਹੀ ਗ੍ਰਹ ਕੋ ; ਕਰ ਕੈ ਪਟਰੰਗਨ ਰੰਗਨ ਕੋ ॥

They gave away in charity robes of different colours so as to please the different stars.

ਇਹ ਸਾਜ ਬਨਾਇ ਦਯੋ ਤਿਨਕੌ ; ਅਰੁ ਅਉਰ ਦਯੋ ਦੁਖ ਭੰਗਨ ਕੋ ॥੧੦੬॥

They gave away a lot which ameliorated the sufferings of many.

ਕੰਸ ਬਾਚ ਤ੍ਰਿਣਾਵਰਤ ਸੋ ॥

Kans to Trinavrat

ਅੜਿਲ ॥

Aril

ਜਬੈ ਪੂਤਨਾ ਹਨੀ ; ਸੁਨੀ ਗੋਕਲ ਬਿਖੈ ॥
ਤ੍ਰਿਣਾਵਰਤ ਸੋ ਕਹਿਯੋ ; ਜਾਹੁ ਤਾ ਕੋ ਤਿਖੈ ॥

When Kans heard that Putana has been killed in Gokul, he sent for Trinavart

ਨੰਦ ਬਾਲ ਕੋ ਮਾਰੋ ; ਐਸੇ ਪਟਕ ਕੈ ॥
ਹੋ ਪਾਥਰ ਜਾਣ ਚਲਾਈਐ ; ਕਰ ਸੋ ਝਟਕ ਕੈ ॥੧੦੭॥

and asked him to go there and kill Nand's son by thrashing him as we thrash a stone to break it.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਕੰਸਹਿ ਕੈ ਤਸਲੀਮ ਚਲਜੋ ਹੈ ; ਤ੍ਰਿਣਾਵਰਤ ਸੀਘਰ ਦੈ ਗੋਕੁਲ ਆਯੋ ॥

Abiding by Kans' command, he immediately left for Gokul.

ਬਉਡਰ ਕੋ ਤਬ ਰੂਪ ਧਰਜੋ ; ਧਰਨੀ ਪਰ ਕੈ ਬਲ ਪਉਨ ਬਹਾਯੋ ॥

He took the form of a huge whirlwind and made a strong wind blow.

ਆਗਮ ਜਾਨਕੈ ਭਾਰੀ ਭਯੋ ਹਰਿ ; ਮਾਰ ਤਬੈ ਵਹ ਭੂਮਿ ਪਰਾਯੋ ॥

Having a foreknowledge of all this, Krishna made himself greatly heavy, and as soon as this 'whirlwind' (Trinavrat) struck against him, it fell down on earth.

ਪੂਰ ਭਏ ਦ੍ਰਿਗ ਮੂੰਦਕੈ ਲੋਕਨ ; ਲੈ ਹਰਿ ਕੋ ਨਭਿ ਕੇ ਮਗ ਧਾਯੋ ॥੧੦੮॥

The eyes of the people got filled with dust and this Trinavrat flew away into the sky taking Krishna along.

ਜਉ ਹਰਿ ਜੀ ਨਭਿ ਬੀਚ ਗਯੋ ; ਕਰ ਤਉ ਅਪਨੇ ਬਲ ਕੋ ਤਨ ਚੱਟਾ ॥

When they reached high in the sky, Krishna made himself heavy like a great rock.

ਰੂਪ ਭਜਾਨਕ ਕੋ ਧਰਿਕੈ ; ਮਿਲਿ ਜੁੱਧ ਕਰਜੋ ਤਬ ਰਾਛਸ ਫੱਟਾ ॥

He took a furious form, fought against the demon and wounded him.

ਫੇਰਿ ਸੰਭਾਰ ਦਸੋ ਨਖ ਆਪਨੇ ; ਕੈ ਕੈ ਤੁਰਾ ਸਿਰ ਸਤ੍ਰ ਕੋ ਕੱਟਾ ॥

Then Krishna cut off the enemy's head with the help of his ten nails.

ਰੁੰਡ ਗਿਰਯੋ ਜਨੁ ਪੇਡਿ ਗਿਰਜੋ ; ਇਮ ਮੁੰਡ ਪਰਜੋ ਜਨ ਡਾਰ ਤੇ ਖੱਟਾ ॥੧੦੯॥

The headless body of Trinavrat fell down on the earth like a felled tree or like a lemon falling from the branch.

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰੇ ਤ੍ਰਿਣਾਵਰਤ ਬਧਹ ॥

Thus concludes the chapter on slaying of Trinavrat in "Krishna Avtar" in the *Bachitra Natak Granth*.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਕਾਨ੍ ਬਿਨਾ ਜਨ ਗੋਕਲ ਕੇ ; ਬਹੁ ਆਜਜ ਹੋਇ ਇਕਤ੍ਰ ਢੂੰਢਾਯੋ ॥

The people of Gokul felt hapless in the absence of Krishna and getting together began searching out for him.

ਦੁਆਦਸ ਕੋਸ ਪੈ ਜਾਇ ਪਰਜੋ ਹੁਤੋ ; ਖੋਜਤ ਖੋਜਤ ਪੈ ਮਿਲ ਪਾਯੋ ॥

After a long search, they found him twelve *kos* out of Gokul.

ਲਾਇ ਲੀਯੋ ਹੀਯ ਸੋ ਸਭ ਹੀ ; ਤਬਹੀ ਮਿਲਿਕੈ ਉਨ ਮੰਗਲਗਾਯੋ ॥
Everybody embraced him and they all sang songs of joy.

ਤਾ ਛਬਿ ਕੋ ਜਸੁ ਉੱਚ ਮਹਾਂ ; ਕਬਿ ਨੈ ਮੁਖ ਤੇ ਇਮ ਭਾਖ ਸੁਨਾਯੋ ॥੧੧੦॥
The grandeur of this scene has been so said by the poet :

ਦੈਤ ਕੋ ਰੂਪ ਭਜਾਨਕ ਦੇਖਕੈ ; ਗੋਪ ਸਭੌ ਮਨ ਮੈ ਡਰੁ ਕੀਆ ॥
Seeing the frigthening form of the demon, people of Gokul were afraid.

ਮਾਨਸ ਕੀ ਕਹ ਹੈ ਗਨਤੀ ; ਸੁਰ ਰਾਜਹਿ ਕੋ ਪਿੱਖ ਫਾਟਤ ਹੀਆ ॥
What to speak of mortals, even the heart of god-king (Indra) felt rent apart.

ਐਸੋ ਮਹਾਂ ਬਿਕਰਾਲ ਸਰੂਪ ; ਤਿਸੈ ਹਰਿ ਨੇ ਛਿਨ ਮੈ ਹਨਿ ਲੀਆ ॥
It was such a huge and frigthening figure whom Krishna killed in an instant.

ਆਇ ਸੁਨੋ ਆਪਨੇ ਗ੍ਰਹ ਮੈ ; ਤਿਹ ਕੋ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸਭੈ ਕਹਿ ਦੀਆ ॥੧੧੧॥
When Krishna returned home, people shared those details with one another.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥
Savaiya

ਦੈ ਬਹੁ ਬਿੱਪਨ ਕੌ ਤਬ ਦਾਨ ; ਸੁ ਖੇਲਤ ਹੈ ਸੁਤ ਸੋ ਫੁਨਿ ਮਾਈ ॥
Giving a lot in charity to the brahmins, mother Yashoda once again began playing with the child.

ਅੰਗੁਲ ਕੈ ਮੁਖ ਸਾਮੁਹ ਹੋਤ ਹੀ ; ਲੇਤ ਭਲੇ ਹਰਿ ਜੀ ਮੁਸਕਾਈ ॥
As soon as she puts her finger on or near his lips, he gives out a broad smile.

ਆਨੰਦ ਹੋਤ ਮਹਾਂ ਜਸੁਧਾ ਮਨ ; ਅਉਰ ਕਹਾ ਕਹੌ ਤੋਹਿ ਬਡਾਈ ॥
At this Yashoda gets mighty pleased at heart : what else can be said of her joy.

ਤਾ ਛਬਿ ਕੀ ਉਪਮਾ ਅਤਿ ਪੈ ; ਕਬਿ ਕੇ ਮਨ ਮੈ ਤਨ ਤੇ ਅਤਿ ਭਾਈ ॥੧੧੨॥
The beauty and grandeur of this scene highly pleased the poet's heart as well.

ਅਥ ਸਾਰੀ ਬਿਸੁ ਮੁਖ ਮੋ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ; ਜਸੋਧਾ ਕੋ ਦਿਖਾਈ ॥
Now Krishna showed the entire universe in his mouth.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥
Savaiya

ਮੋਹਿ ਬਢਾਇ ਮਹਾ ਮਨ ਮੈ ; ਹਰਿਕੌ ਲਗੀ ਫੇਰਿ ਖਿਲਾਵਨ ਮਾਈ ॥
With an increased affection in her heart for the child, Yashoda began feeding Krishna.

ਤਉ ਹਰਿ ਜੀ ਮਨ ਮਧਿ ਬਿਚਾਰ ; ਸਿਤਾਬ ਲਈ ਮੁਖਿ ਮਾਹਿ ਜੰਭਾਈ ॥
At that time, Krishna had an idea and he yawned.

ਚਕ੍ਰਤ ਹੋਇ ਰਹੀ ਜਸੁਧਾ ; ਮਨ ਮੱਧਿ ਭਈ ਤਿਹ ਕੇ ਦੁਚਿਤਾਈ ॥
Yashoda felt astonished and she developed the dubiety.

ਮਾਇ ਸੁ ਢਾਪ ਲਈ ਤਬਹੀ ; ਸਭ ਬਿਸਨ ਮਯਾ ਤਿਨ ਜੋ ਲਖਿ ਪਾਈ ॥੧੧੩॥
As she saw the entire universe (*maya*) in his open mouth, she immediately covers his face with her own hand.

ਕਾਨ੍ ਚਲੇ ਘੁੰਟੂਆ ਘਰ ਭੀਤਰ ; ਮਾਤ ਕਰੈ ਉਪਮਾ ਤਿਹ ਚੰਗੀ ॥
Krishna crawls on his knees within the house and mother compares his movements variously.

ਲਾਲਨ ਕੀ ਮਨ ਖਾਲ ਕਿਧੌ ; ਨੰਦ ਧੇਨ ਸਭੈ ਤਿਹ ਕੇ ਸਭ ਸੰਗੀ ॥
Krishna looked the mine of jewels and the cows of Nand were his companion jewels.

ਲਾਲ ਭਈ ਜਸੁਧਾ ਪਿਖ ਪੁਤ੍ਰਹਿ ; ਜਿਉ ਘਨਿ ਮੈ ਚਮਕੈ ਦੁਤ ਰੰਗੀ ॥
Yashoda feels as pleased looking at the 'sons' as lightning shines among dark clouds.

ਕਿਉ ਨਹਿ ਹੋਵੈ ਪ੍ਰਸੰਨਜ ਸੁ ਮਾਤ ; ਭਯੋ ਜਿਨ ਕੇ ਗ੍ਰਹ ਤਾਤ ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ ॥੧੧੪॥
Why should a mother not feel pleased in whose house is born the amalgamated form of the three gods–Brahma, Vishnu and Shiva.

ਰਾਹ ਸਿਖਾਵਨ ਕਾਜ ਗਡੀ ਹਰਿ ; ਗੋਪ ਮਨੋ ਮਿਲਕੈ ਸੁ ਬਨਾਯੋ ॥
Neighbours of Gokul got prepared a three-wheeler walker to enable Krishna learn the surroundings.

ਕਾਨ੍ਹਿ ਕੋ ਤਿਹ ਊਪੈ ਬਿਠਾਇਕੈ ; ਅਪਨੇ ਆਛਨ ਬੀਚ ਧਵਾਯੋ ॥
They would put him on the walker and take him to their courtyards.

ਫੇਰਿ ਉਠਾਇ ਲਯੋ ਜਸੁਧਾ ; ਉਰ ਮੋ ਗਹਿ ਕੈ ਪਯ ਪਾਨ ਕਰਾਯੋ ॥
Then Yashoda would take him up in her lap to breast feed him.

ਸੋਇ ਰਹੇ ਹਰਿ ਜੀ ਤਬ ਹੀ ; ਕਬਿ ਨੇ ਅਪਨੇ ਮਨ ਮੈ ਸੁਖ ਪਾਯੋ ॥੧੧੫॥
At that moment Krishna immediately goes to sleep. The poet felt rather joyous in his heart at this.

ਦੋਹਰਾ ॥
Dohara

ਜਬ ਹੀ ਨਿੰਦ੍ਰਾ ਛੁਟ ਗਈ ; ਹਰੀ ਉਠੇ ਤਤਕਾਲ ॥
As soon as his sleep was broke, Krishna would instantly get up.

ਖੇਲ ਖਿਲਾਵਨ ਸੋ ਕਰਜੋ ; ਲੋਚਨ ਜਾਹਿ ਬਿਸਾਲ ॥੧੧੬॥

He would make gestures with his wide beautiful eyes to play.

ਇਸੀ ਭਾਂਤ ਸੋ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ; ਖੇਲ ਕਰੇ ਬ੍ਰਿਜ ਮਾਹਿ ॥

Thus Krishna played many a *lila* at Braj.

ਅਬ ਪਗ ਚਲਤਯੋਂ ਕੀ ਕਥਾ ; ਕਹੋ ਸੁਨੋ ਨਰ ਨਾਹਿ ॥੧੧੭॥

Now I narrate his life-story as he learnt how to walk : let all men and women listen to it.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਸਾਲ ਬਿਤੀਤ ਭਯੋ ਜਬਹੀ ; ਤਬ ਕਾਨ੍ ਭਯੋ ਬਲ ਕੈ ਪਗ ਮੈ ॥

As Krishna was one year old, he was able to stand and walk on his feet.

ਜਸਮਾਤ ਪ੍ਰਸੰਨਜ ਭਈ ਮਨ ਪੈ ; ਪਿਖ ਧਾਵਤ ਪੁਤ੍ਰਹਿ ਕੌ ਮਗ ਮੈ ॥

Yashoda felt very happy at this and began walking after him.

ਬਾਤ ਕਹੀ ਇਹ ਗੋਪਨ ਸੋ ; ਪ੍ਰਭਾ ਫੈਲ ਰਹੀ ਸੁ ਸਭੈ ਜਗ ਮੈ ॥

She told all the womenfolk of this development and Krishna's fame spread far and wide in the world.

ਜਨੁ ਸੁੰਦਰਿਤੀ ਅਤਿ ਮਾਖਨ ਕੌ ; ਸਬ ਧਾਇ ਧਸੀ ਹਰਿਕੇ ਨਗ ਮੈ ॥੧੧੮॥

All the beautiful maidens left for him as a stone gets set in a ring.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਗੋਪਨ ਸੌ ਮਿਲਕੈ ਹਰਿ ਜੀ ; ਜਮੁਨਾ ਤਟ ਖੇਲ ਮਚਾਵਤ ਹੈ ॥

Krishna, along with other cowherds of Gokul, would go to play at the bank of Yamuna.

ਜਿਮ ਬੋਲਤ ਹੈ ਖਗ ਬੋਲਤ ਹੈ ; ਜਿਮ ਧਾਵਤ ਹੈ ਤਿਮ ਧਾਵਤ ਹੈ ॥

They imitate the birds in their gait and speech.

ਫਿਰ ਬੈਠ ਬ ਰੇਤਨ ਮੱਧਿ ਮਨੋ ; ਹਰਿ ਸੋ ਵਹ ਤਾਲ ਬਜਾਵਤ ਹੈ ॥

Then they sit on the upraised sand and clap together.

ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਤਿਨਕੀ ਉਪਮਾ ; ਸੁਭ ਗੀਤ ਭਲੇ ਮੁਖ ਗਾਵਤ ਹੈ ॥੧੧੯॥

The poet describes their beauty and says that they sing sweet songs.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਕੁੰਜਨ ਮੈ ਜਮਨਾ ਤਟ ਪੈ ; ਮਿਲ ਗੋਪਨ ਸੋ ਹਰਿ ਖੇਲਤ ਹੈ ॥
Krishna and his companions play hide and seek in the groves on the bank of Yamuna.

ਤੁਰਿ ਕੈ ਤਬਹੀ ਸਿਗਰੀ ਜਮਨਾ ; ਹਟ ਮੱਧਿ ਬਰੇਤਨ ਪੇਲਤ ਹੈ ॥
They swim across the river, come back and rub their bodies on sand again.

ਫਿਰਿ ਕੂਦਤ ਹੈ ਜੁ ਮਨੋ ਨਟ ਜਿਉ ; ਜਲ ਕੌ ਹਿਰਦੇ ਸੰਗਿ ਰੇਲਤ ਹੈ ॥
Again, they jump into the river and swim over its water.

ਫਿਰ ਹ੍ਵੈ ਹੁੰਡੂਆ ਲਰਕੇ ਦੁਹੂੰ ਓਰ ਤੇ ; ਆਪਸਿ ਮੈ ਸਿਰ ਮੇਲਤ ਹੈ ॥੧੨੦॥
Then they strike head against the other's like two fighting rams.

ਆਇ ਜਬੈ ਹਰਿ ਜੀ ਗ੍ਰਹ ਆਪਨੇ ; ਖਾਇਕੈ ਭੋਜਨ ਖੇਲਨ ਲਾਗੇ ॥
As Krishna returned home, he would have his meals and begin playing again.

ਮਾਤ ਕਹੈ ਨ ਰਹੈ ਘਰਿ ਭੀਤਰਿ ; ਬਾਹਰਿ ਕੋ ਤਬ ਹੀ ਉਠਿ ਭਾਗੇ ॥
The mother complains that he does not remain within the house but rushes out to play.

ਸਿਜਾਮ ਕਹੈ ਤਿਨਕੀ ਉਪਮਾ ; ਬ੍ਰਿਜ ਕੇ ਪਤਿ ਬੀਥਨ ਮੈ ਅਨੁਰਾਗੇ ॥
The poet describes this scene saying that the Master of Gokul got attached to the streets of Gokul.

ਖੇਲ ਮਚਾਇ ਦਯੋ ਲੁਕ ਮੀਚਨ ; ਗੋਪ ਸਭੈ ਤਿਹ ਕੇ ਰਸ ਪਾਗੇ ॥੧੨੧॥
He will ask others to play hide and seek and gopas would get engrossed in it.

ਖੇਲਤ ਹੈ ਜਮਨਾ ਤਟ ਪੈ ; ਮਨ ਆਨੰਦ ਕੈ ਹਰਿ ਬਾਰਨ ਸੋਂ ॥
Krishna, thus, continues playing on the bank of Yamuna along with other children.

ਚੜ ਰੂਖ ਚਲਾਵਤ ਸੋਟ ਕਿਧੋ ; ਸੋਊ ਧਾਇਕੈ ਲਿਆਵੈ ਗੁਆਰਨ ਸੋਂ ॥
They would climb the tree, throw away a small stick, and then all of them run to find that stick.

ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਲਖੀ ਤਿਨਕੀ ਉਪਮਾ ; ਮਨੋ ਮੱਧਿ ਅਨੰਤ ਅਪਾਰਨ ਸੋਂ ॥
The poet envisioned this grandeur as if Infinite Lord were playing in the company of many.

ਬਲ ਜਾਤ ਸਬੈ ਮੁਨ ਦੇਖਨ ਕੌ ; ਕਰਿਕੈ ਬਹੁ ਜੋਗ ਹਜਾਰਨ ਸੋਂ ॥੧੨੨॥
To see the spactacle, thousands of *munis* and *yogis* are sacrifice unto the majesty of this scene.

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰੇ ਗੋਪਨ ਸੋ ਖੇਲਬੋ ਬਰਨਨੰ ਅਸਟਮ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤ॥
This was the account of play with the cowheads in "Krishna Avtar" in the *Bachitra Natak Granth*.

ਅਥ ਮਾਖਨ ਚੋਰ ਖੈਬੋ ਕਥਨੰ ॥

Now begins the account of Krishna stealing butter to eat.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਖੇਲਨ ਕੇ ਮਿਸ ਪੈ ਹਰਿਜੀ ; ਘਰਿ ਭੀਤਰ ਪੈਠ ਕੈ ਮਾਖਨ ਖਾਵੈ ॥

Under the excuse of playing at home, Krishna would enter in and eat butter.

ਨੈਨਨ ਸੈਨ ਤਬੈ ਕਰਿਕੈ ; ਸਭ ਗੋਪਨ ਕੋ ਤਬਹੀ ਸੁ ਖੁਲਾਵੈ ॥

He would then make gesture with eyes to his companions to come and share the butter with them.

ਬਾਕੀ ਬਚਜੋ ਅਪਨੇ ਕਰਿ ਲੈ ਕਰ ; ਬਾਨਰ ਕੇ ਮੁਖ ਭੀਤਰਿ ਪਾਵੈ ॥

Whatever was left behind, he would take in hand and offer to a monkey.

ਸਿਜਾਮ ਕਹੈ ਤਿਹਕੀ ਉਪਮਾ ; ਇਹ ਕੈ ਬਿਧ ਗੋਪਨ ਕਾਨ ਖਿਝਾਵੈ ॥੧੨੩॥

The poet says that in this way Krishna teases the womenfolk of Gokul.

ਖਾਇ ਗਯੋ ਹਰਿ ਜੀ ਜਬ ਮਾਖਨ ; ਤਉ ਗੁਪੀਆ ਸਭ ਜਾਇ ਪੁਕਾਰੀ ॥

When Krishna had eaten the butter, these women went to Yashoda and complained :

ਬਾਤ ਸੁਨੋ ਪਤ ਕੀ ਪਤਨੀ ਤੁਮ ; ਡਾਰ ਦਈ ਦਧ ਕੀ ਸਭ ਖਾਰੀ ॥

“O wife of the chief, listen to us. Krishna has thrown their vessels of curd and butter.

ਕਾਨਹਿ ਕੇ ਡਰ ਤੇ ਹਮ ਚੋਰਕੈ ; ਰਾਖਤ ਹੈ ਚੜ ਊਚ ਅਟਾਰੀ ॥

Fearing Krishna, we used to keep them at a height.

ਊਖਲ ਕੋ ਧਰਿਕੈ ਮਨਹਾ ਪਰ ; ਖਾਤ ਹੈ ਲੰਗਰ ਦੇ ਕਰਿ ਗਾਰੀ ॥੧੨੪॥

The scoundrel mounting up through pastles eats butter and absuses us further.

ਹੋਤ ਨਹੀ ਜਿਹ ਕੇ ਘਰਿ ਮੈ ਦਧ ; ਦੈ ਕਰਿ ਗਾਰਨ ਸੋਰ ਕਰੈ ਹੈ ॥

In a house wherein they find no milk or butter, they shower absuses and make noise.

ਜੋ ਲਰਕਾ ਜਨਿਕੈ ਖਿਝ ਹੈ ਜਨ ; ਤੋ ਮਿਲ ਸੋਟਨ ਸਾਥ ਮਰੈ ਹੈ ॥

If one gets irritated considering them kids, they beat him with the stick.

ਆਇ ਪਰੈ ਜੁ ਤ੍ਰੀਆ ਤਿਹ ਪੈ ; ਸਿਰ ਕੇ ਤਿਹ ਬਾਰ ਉਖਾਰ ਡਰੈ ਹੈ ॥

If a woman happens to rebuke them, they spare not even her hair and pull them off.

ਬਾਤ ਸੁਨੋ ਜਸੁਧਾ ਸੁਤ ਕੀ ; ਸੁ ਬਿਨਾ ਉਤਪਾਤ ਨ ਕਾਨ੍ ਟਰੈ ਹੈ ॥੧੨੫॥

Thus, O Yashoda, listen to what your son is doing and he does not stop short of creating mischief.

ਬਾਤ ਸੁਨੀ ਜਬ ਗੋਪਨ ਕੀ ; ਜਸੁਦਾ ਤਬ ਹੀ ਮਨ ਮਾਹਿ ਖਿਝੀ ਹੈ ॥

When Yashoda listened to this from the women, she felt vexed at heart.

ਆਇ ਗਯੋ ਹਰਿਜੀ ਤਬ ਹੀ ; ਪਿਖ ਪੁਤ੍ਰਹਿ ਕੌ ਮਨ ਮਾਹਿ ਰਿਝੀ ਹੈ ॥

At that very moment Krishna returned home and she feels pleased looking at him.

ਬੋਲ ਉਠੇ ਨੰਦਲਾਲ ਤਬੈ ; ਇਹ ਗ੍ਵਾਰ ਖਿਝਾਵਨ ਮੋਹਿ ਗਿਝੀ ਹੈ ॥

Then Krishna spoke out : 'These milk-woman are bent upon annoying me.

ਮਾਤ ਕਹਾ ਦਧ ਦੋਸੁ ਲਗਾਵਤ ; ਮਾਰ ਬਿਨਾ ਇਹ ਨਾਹਿ ਸਿਝੀ ਹੈ ॥੧੨੬॥

They blame me for stealing curd and butter before my mother. They will not come to terms until beaten'.

ਮਾਤ ਕਹਯੋ ਅਪਨੇ ਸੁਤ ਕੌ ; ਕਹੁ ਕਿਉ ਕਰਿ ਤੋਹਿ ਖਿਝਾਵਤ ਗੋਪੀ ॥

said to her son : 'Tell me, why do they annoy you ?'

ਮਾਤ ਸੌ ਬਾਤ ਕਹੀ ਸੁਤ ਯੌ ; ਕਰਿ ਸੋ ਗਹਿ ਭਾਗਤ ਹੈ ਮੁਹਿ ਟੋਪੀ ॥

Mother The son addressed her mother thus :'They run away taking off my plume.

ਡਾਰ ਕੈ ਨਾਸ ਬਿਖੈ ਅੰਗੁਰੀ ; ਸਿਰ ਮਾਰਤ ਹੈਂ ਮੁਝ ਕੌ ਵਹ ਥੋਪੀ ॥

They obstruct my nose by putting finger in it, and then clap on my haed.

ਨਾਕ ਘਸਾਇ ਹਸਾਇ ਉਨੈ ; ਫਿਰ ਲੇਤ ਤਬੈ ਵਹ ਦੇਤ ਹੈ ਟੋਪੀ ॥੧੨੭॥

They make me rub my nose and laugh at me before they give the plume back to me

ਜਸੁਧਾ ਬਾਚ ॥ ਗੋਪਨ ਸੋ ॥

Yashoda to Gopis

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਮਾਤ ਖਿਝੀ ਉਨ ਗੋਪਨ ਕੋ ; ਤੁਮ ਕਿਉ ਸੁਤ ਮੋਹਿ ਖਿਝਾਵਤ ਹਉ ਰੀ ॥

Mother felt irritated with these women and said :'Why do you tease my son?'

ਬੋਲਤ ਹੋ ਅਪਨੇ ਮੁਖ ਤੇ ; ਹਮਰੇ ਧਨ ਹੈ ਦਧ ਦਾਮ ਸੁ ਗਉਰੀ ॥

You boast as if only you have cows, curd and wealth.

ਮੂੜ ਅਹੀਰ ਨ ਜਾਨਤ ਹੈ ; ਬਢ ਬੋਲਤ ਹੋ ਸੁ ਰਹੋਂ ਤੁਮ ਠਉਰੀ ॥

Foolish women, you must not boast but keep your feet on earth.

ਕਾਨ੍ਹਿ ਸਾਧਬਿਨਾ ਅਪਰਾਧਹਿ ; ਬੋਲਹਿ ਗੀ ਜੁ ਭਈ ਕਛੁ ਬਉਰੀ ॥੧੨੮॥

Krishna is a decent boy, not guilty at all; it will be considered your foolishnsess if you speak against him without his any crime.

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਬਿਨਤੀ ਕੈ ਜਸੁਧਾ ਤਬੈ ; ਦੋਊ ਦਏ ਮਿਲਾਇ ॥

Then Yashaoda requested both the parties to arrive at a conciliation.

ਕਾਨ੍ ਬਿਗਾਰੈ ਸੇਰ ਦਧ ; ਲੇਹੁ ਮਨਕ ਤੁਮ ਆਇ ॥੧੨੯॥

She further told that if Krishna spoils a *ser* (about a litre) of their milk, they can come and claim a *maund* (forty times more of a *ser*).

ਗੋਪੀ ਬਾਚ ਜਸੋਧਾ ਸੋ ॥

Gopis to Yashoda

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਤਬ ਗੋਪੀ ਮਿਲਿ ਯੌ ਕਹੀ ; ਮੋਹਨਿ ਜੀਵੈ ਤੋਹਿ ॥

Then these women said jointly : “May your son live long.

ਯਾਹਿ ਦੇਹਿ ਹਮ ਖਾਨ ਦਧ ; ਸਭ ਮਨ ਕਰੈ ਨ ਕ੍ਰੋਹਿ ॥੧੩੦॥

We shall ourselves give him milk and shall never feel bad about him.

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰੇ ਮਾਖਨ ਚੁਰੈਬੋ ਬਰਨਨੰ ॥

Thus concludes the account of stealing butter in the “Krishna Avtar” in the *Bachitra Natak Granth*.

ਅਥ ਜਸੁਧਾ ਕੋ ਬਿਸ੍ਵ ਸਾਰੀ ਮੁਖ ਪਸਾਰ ਦਿਖੈਬੋ ॥

Showing the entire universe to Yashoda by opening his mouth :

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਗੋਪੀ ਗਈ ਅਪਨੇ ਗ੍ਰਿਹ ਮੈ ; ਤਬ ਤੇ ਹਰਿ ਜੀ ਇਕ ਖੇਲ ਮਚਾਈ ॥

When these women went to their respective homes,Krishna played a game.

ਸੰਗਿ ਲਯੋ ਅਪਨੇ ਮੁਸਲੀਧਰ ; ਦੇਖਤ ਤਾ ਮਿਟੀਆ ਇਨ ਖਾਈ ॥

He took along Balbhadra and within his sight ate some earth.

ਭੋਜਨ ਖਾਨਹਿ ਕੋ ਤਜਿ ਖੇਲੈ ; ਸੁ ਗ੍ਵਾਰ ਚਲੇ ਘਰ ਕੋ ਸਭ ਧਾਈ ॥
ਜਾਇ ਹਲੀ ਸੁ ਕਹਜੋ ਜਸੁਧਾ ਪਹਿ ; ਬਾਤ ਵਹੈ ਤਿਨ ਖੋਲ ਸੁਨਾਈ ॥੧੩੧॥

When the boys gave up their games and reached home to have their meals, Balbhadra told Yashoda in a low tone that Krishna had eaten earth.

ਮਾਤ ਗਹਜੋ ਰਿਸ ਕੈ ਸੁਤ ਕੌ ; ਤਬ ਲੈ ਛਿਟੀਆ ਤਨ ਤਾਹਿ ਪ੍ਰਹਾਰਜੋ ॥

Mother Yashoda got annoyed and in a rage caught hold of him and began beating him with sticks.

ਤਉ ਮਨ ਮਾਂਧਿ ਡਰਜੋ ਹਰਿ ਜੀ ; ਜਸੁਧਾ ਜਸੁਧਾ ਕਰਿ ਕੈ ਜੁ ਪੁਕਾਰਜੋ ॥

Then Krishna felt afraid in heart and cried, 'Mother ! Mother!'

ਦੇਖਹੁ ਆਇ ਸਬੈ ਮੁਹਿ ਕੋ ਮੁਖ ; ਮਾਤ ਕਹਜੋ ਤਬ ਤਾਤ ਪਸਾਰਜੋ ॥

She asked all to come and see his mouth : on the asking of mother, he opened his mouth.

ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਤਿਨ ਆਨਨ ਮੈ ; ਸਭਹੀ ਧਰ ਮੂਰਤ ਬਿਸ੍ਵ ਦਿਖਾਰਜੋ ॥੧੩੨॥

The poet says that in his mouth was seen the entire earth, the whole world.

ਸਿੰਧ ਧਰਾਧਰ ਅਉ ਧਰਨੀ ਸਭ ; ਥਾ ਬਲਿ ਕੋ ਪੁਰ ਅਉ ਪੁਰ ਨਾਗਨਿ ॥

The Sindhu, earth, nether land and the land of serpents all became visible.

ਅਉਰ ਸਭੈ ਨਿਰਖੇ ਤਿਹ ਮੈ ਪੁਰ ; ਬੇਦ ਪੜੈ ਬ੍ਰਹਮਾ ਗਨਿਤਾ ਗਨਿ ॥

There were seen inside many *rishis* reciting Vedas penancing in Brahm-fire.

ਰਿੱਧ ਅਉ ਸਿੱਧ ਅਉ ਆਪਨੇ ਦੇਖਕੈ ; ਜਾਨ ਅਭੇਵ ਲਗੀ ਪਗ ਲਾਗਨਿ ॥

When she saw all *rishis*, *sidhis* and herself there, she found that Krishna was unfathomable and touched his feet.

ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਤਿਨ ਚੱਛਨ ਸੌ ; ਸਭ ਦੇਖ ਲਯੋ ਜੁ ਬਡੀ ਬਡਿਭਾਗਨਿ ॥੧੩੩॥

The poet says that those who saw this scene with their own eyes were really fortunate.

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਜੇਰਜ ਸ੍ਵੇਤਜ ਉਤਭੁਜਾ ; ਦੇਖੇ ਤਿਨ ਤਹ ਜਾਇ ॥

Mother saw in Krishna's mouth all beings born of foetus, sweat and vegetable.

ਪੁਤ੍ਰ ਭਾਵ ਕੌ ਦੂਰ ਕਰਿ ; ਪਾਇਨ ਲਾਗੀ ਧਾਇ ॥੧੩੪॥

She discarded her motherly feelings and fell on his feet.

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰੇ
ਮਾਤ ਜਸੁਧਾ ਕੌ ਮੁਖ ਪਸਾਰ ਬਿਸ੍ਵਰੂਪ ਦਿਖੈਬੋ ਬਰਨਨੰ ॥

Thus Krishna showed the universe to Yashoda by opening his mouth in "Krishna Avtar" in the *Bachitra Natak Granth*.

ਅਥ ਤਰ ਤੋਰ ਜੁਮਲਾਰਜਨ ਤਾਰਬੋ ॥

Liberation of Yamalarjun by breaking the trees

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਫੇਰਿ ਉਠੀ ਜਸੁਧਾ ਪਰਿ ਪਾਇਨ ; ਤਾਕੀ ਕਰੀ ਬਹੁ ਭਾਂਤ ਬਡਾਈ ॥

Then Yashoda arose from Krishna's feet and praised him in many ways.

ਹੇ ਜਗ ਕੇ ਪਤਿ ਹੇ ਕਰੁਨਾ ਨਿਧਿ ; ਹੋਇ ਅਜਾਨ ਕਹਜੋ ਮਮ ਮਾਈ ॥

"O God! You are the Master of the world, ocean of compassion;it was in ignorance that I called myself your mother.

ਸਾਰੇ ਛਿਮੋ ਹਮਰੇ ਤੁਮ ਅਉਗਨ ; ਹ੍ਵੈ ਮਤਿਮੰਦਿ ਕਰੀ ਜੁ ਢਿਠਾਈ ॥

Forgive me all my faults.I committed the mistake in foolishness.

ਮੀਟ ਲਯੋ ਮੁਖ ਤਉ ਹਰਿਜੀ ; ਤਿਹ ਪੈ ਮਮਤਾ ਡਰ ਬਾਤ ਛਿਪਾਈ ॥੧੩੫॥

Then Krishna closed his mouth and put on it the veil of attachment, thereby keeping the whole thing in veil.

ਕਬਿਤੁ ॥

Kabitt

ਕਰੁਨਾ ਕੈ ਜਸੁਧਾ , ਕਹਜੋ ਹੈ ਇਮ ਗੋਪਨ ਸੋ ;
ਖੇਲਬੇਕੇ ਕਾਜ , ਤੋਰ ਲਿਆਏ ਗੋਪ ਬਨ ਸੌ ॥

Yashoda took compassion on the cowhead boys and they were allowed to take along Krishna to the jungle to play.

ਬਾਰਕੋ ਕੇ ਕਹੇ , ਕਰ ਕ੍ਰੋਧ ਮਨ ਆਪਨੇ ਮੈ ;
ਸਜਾਮ ਕੋ ਪ੍ਰਹਾਰ , ਤਨ ਲਾਗੀ ਛੂਛ ਕਨ ਸੌ ॥

But she gets annoyed again because of these boys and again began beating Krishna with sticks.

ਦੇਖ ਦੇਖ ਲਾਸਨ ਕੌ , ਰੋਵੈ ਸੁਤ ਰੋਵੈ ਮਾਤ ;
ਕਹੈ ਕਬਿ ਸਜਾਮ , ਮਹਾ ਮੋਹਿ ਕਰਿ ਮਨ ਸੌ ॥

Looking at the marks of beating both the mother and the son wept.The poet says with affection in his heart :

ਰਾਮ ਰਾਮ ਕਹਿ ਸਭੋ , ਮਾਰਬੇ ਕੀ ਕਹਾ ਚਲੀ ;
ਸਾਮੁਹੇ ਨ ਬੋਲੀਐ , ਰੀ ਐਸੇ ਸਾਧ ਜਨ ਸੌ ॥੧੩੬॥

all the women uttered in the name of God. They felt that not to speak of beating such a child, one must not even speak loud in his face

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਖੀਰ ਬਿਲੋਵਨ ਕੌ ਉਠੀ ; ਜਸੁਧਾ ਹਰਿ ਕੀ ਮਾਇ ॥

Yashoda got up in the morning to churn milk.

ਮੁਖ ਤੇ ਗਾਵੈ ਪੂਤ ਗੁਨ ; ਮਹਿਮਾ ਕਹੀ ਨ ਜਾਇ ॥੧੩੭॥

She was singing praises of her son by his mouth, but his praise is beyond words.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਏਕ ਸਮੈ ਜਸੁਧਾ ਸੰਗਿ ਗੋਪਨ ; ਖੀਰ ਮਥੈ ਕਰ ਲੈ ਕੇ ਮਧਾਨੀ ॥

One day Yashoda and other women were churning milk with the churning stick in hand.

ਊਪਰਿ ਕੋ ਕਟ ਸੋ ਕਸਿਕੈ ਪਟਰੋ ; ਮਨ ਮੈ ਹਰਿ ਜੋਤਿ ਸਮਾਨੀ ॥

Yashoda had tied a cloth tough on her waist and Krishna seemed to have engulfed her entire being.

ਘੰਟਕਾ ਛੁਦ੍ਰ ਕਸੀ ਤਿਹ ਊਪਰਿ ; ਸਜਾਮ ਕਹੀ ਤਿਹਕੀ ਜੁ ਕਹਾਨੀ ॥

She had small bells on the waist-cloth and the poet tries to tell their story.

ਦਾਨ ਔ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਮ ਕੀ ਸੁਧ ਕੈ ; ਮੁਖ ਤੈਂ ਹਰਿ ਕੀ ਸੁਭ ਗਾਵਤ ਬਾਨੀ ॥੧੩੮॥

Reflecting on the might and benevolence of Krishna, they sing God's praises.

ਖੀਰ ਭਰਜੋ ਜਬਹੀ ਤਿਹ ਕੋ ਕੁਚ ; ਤਉ ਹਰਿ ਜੀ ਤਬ ਹੀ ਫੁਨਿ ਜਾਗੇ॥

When Yashoda's breasts became filled with milk, Krishna also woke up.

ਪਯ ਸੁ ਪਿਆਵਹੁ ਹੇ ਜਸੁਧਾ ; ਪ੍ਰਭੁ ਜੀ ਇਹ ਹੀ ਰਸਿ ਮੈ ਅਨੁਰਾਗੇ ॥

"Give me milk, " Krishna began repeating this.

ਦੂਧ ਫਟਜੋ ਹੁਇ ਬਾਸਨ ਤੇਂ ; ਤਬ ਧਾਇ ਚਲੀ ਇਹ ਰੋਵਨ ਲਾਗੇ ॥
Lest the milk in the vessel had got spoilt she ran towards the milk and in the meanwhile Krishna began weeping.

ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਜੋ ਮਨ ਮੈ ਬ੍ਰਿਜ ਕੇ ਪਤਿ ; ਪੈ ਘਰਿ ਤੇ ਉਠਿ ਬਾਹਰਿ ਭਾਗੇ ॥੧੩੯॥
The Master of Braj felt annoyed in heart and ran outside the house.

ਦੋਹਰਾ ॥
Dohara

ਕ੍ਰੋਧ ਭਰੇ ਹਰਿ ਜੀ ਮਨੈ ; ਘਰਿ ਤੇ ਬਾਹਰਿ ਜਾਇ ॥
With anger in heart, Krishna went out.

ਸੰਗਿ ਸਖਾ ਲੈ ਕਪਿ ਸਭੈ ; ਆਏ ਸੈਨ ਬਨਾਇ ॥੧੪੦॥
He took along the companions and came back in the form of an army.

ਪਾਥਰ ਕੌ ਗਹਿਕੈ ਕਰੈ ; ਦੀਨੋ ਮਟੁ ਸੁ ਭਗਾਇ ॥
With stones in their hands, he asked his companions to break the pitchers of milk.

ਖੀਰ ਦਸੋ ਦਿਸ ਬਹਿ ਚਲਜੋ ; ਅਉ ਪੀਨੋ ਹਰਿ ਧਾਇ ॥੧੪੧॥
The milk got splattered and all of them drank this milk from the ground.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥
Savaiya

ਸੈਨ ਬਨਾਇ ਭਲੋ ਹਰਿਜੀ ; ਜਸੁਧਾ ਦਧ ਕੌ ਮਿਲ ਲੂਟਨ ਲਾਏ ॥
Turning his comrades into an army, he began looting Yashoda's milk.

ਹਾਥਨ ਮੈ ਗਹਿ ਕੈ ਸਭ ਬਾਸਨ ; ਕੈ ਬਲ ਕੋ ਚਹੂ ਓਰ ਬਗਾਏ ॥
They began throwing hither and thither the broken pieces of the pitcher.

ਫੂਟ ਗਏ ਵਹ ਫੈਲ ਪਰਿਓ ਦਧ ; ਭਾਵ ਇਹੈ ਕਬਿ ਕੇ ਮਨ ਆਏ ॥
ਕੰਸ ਕੋ ਮੀਝ ਨਿਕਾਰਨ ਕੌ ; ਅਗੂਆ ਜਨ ਆਗਮ ਕਾਨ੍ਹ ਜਨਾਏ ॥੧੪੨॥
Looking at the splattered milk the poet imagined as if Krishna had foretold about taking out marrow from Kans' head

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥
Savaiya

ਫੋਰ ਦਏ ਤਿਨ ਜੋ ਸਭ ਬਾਸਨ ; ਕ੍ਰੋਧ ਭਰੀ ਜਸੁਧਾ ਤਬ ਧਾਈ ॥
When they had broken all the pitchers, Yashoda also reached there red with anger.

ਫਾਧ ਚੜ੍ਹੈ ਕਪਿ ਰੂਖਨ ਰੂਖਨ ; ਗ੍ਵਾਰਨ ਗ੍ਵਾਰਨ ਸੈਨ ਭਗਾਈ ॥
Some of the children climbed up the tree outside while others ran away.

ਦਉਰਤ ਦਉਰ ਤਬੈ ਹਰਿ ਜੀ ; ਬਸੁਧਾ ਪਰਿ ਆਪਨੀ ਮਾਤ ਹਰਾਈ ॥
Krishna began running before his mother until she got rid of chasing him.

ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਫਿਰ ਕੈ ਬ੍ਰਿਜ ਕੇ ਪਤਿ ; ਊਖਲ ਸੋ ਫੁਨਿ ਦੇਹਿ ਬੰਧਾਈ ॥੧੪੩॥
The poet says that the Master of Braj was caught and the mother tied him with the tree.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥
Savaiya

ਦਉਰ ਗਹੇ ਹਰਿ ਜੀ ਜਸੁਧਾ ਜਬ ; ਬਾਂਧਿ ਰਹੀ ਰਸੀਆ ਨਹੀ ਮਾਵੈ ॥
When Yashoda got hold of fleeing Krishna and tried to tie him with the tree, no rope seemed enough to bind him.

ਕੈ ਇਕਠੀ ਬ੍ਰਿਜ ਕੀ ਰਸੀਆ ਸਭ ; ਜੋਰ ਰਹੀ ਕਛੁ ਥਾਹਿ ਨ ਪਾਵੈ ॥
She gathered together the ropes from all over Braj but still he seemed larger enough.

ਫੇਰਿ ਬੰਧਾਇ ਭਏ ਬ੍ਰਿਜਕੇ ਪਤਿ ; ਊਖਲ ਸੋ ਧਰਿ ਊਪਰਿ ਧਾਵੈ ॥
At last the Master of Braj was tied to the tree, but now he began to pull the tree.

ਸਾਧ ਉਧਾਰਨ ਕੋ ਜੁਮਲਾਰਜੁਨ ; ਤਾਹਿ ਨਮਿਤ ਕਿਧੌ ਵਹ ਜਾਵੈ ॥੧੪੪॥
With a view to liberating the saintly, he seemed to have been doing all this.

ਦੋਹਰਾ ॥
Dohara

ਘੀਸਤਿ ਘੀਸਤਿ ਊਖਲਹਿ ; ਕਾਨ੍ ਉਧਾਰਤ ਸਾਧ ॥
While pulling the tree, Krishna was also working for the liberation of saints (Nal Kuvar and Manigriva).

ਨਿਕਟਿ ਤਬੈ ਤਿਨਕੇ ਗਏ ; ਜਾਨਨਹਾਰ ਅਗਾਧ ॥੧੪੫॥
Then the all-knowing and unfathomable Krishna went nearer to them

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥
Savaiya

ਊਖਲ ਕਾਨ੍ ਅਰਾਇ ਕਿਧੌ ; ਬਲ ਕੈ ਤਨ ਕੋ ਤਰ ਤੋਰ ਦਏ ਹੈ ॥
Krishna pulled the tree and then with a thrust of great might broke the twin-trees.

ਤਉ ਨਿਕਸੇ ਤਿਨ ਤੇ ਜੁਮਲਾਰਜਨੁ ; ਕੈ ਬਿਨਤੀ ਸੁਰ ਲੋਕ ਗਏ ਹੈ ॥

Both Nal Kuvar and Manigriva came out of the trees and paying obeisance to Krishna went over to heaven.

ਤਾ ਛਬਿ ਕੇ ਜਸ ਉੱਚ ਮਹਾ ; ਕਬ ਕੇ ਮਨ ਮੈ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਭਏ ਹੈਂ ॥
ਨਾਗਨ ਕੇ ਪੁਰ ਤੇ ਮਧੁ ਕੇ ਮਟੁ; ਕੈ ਮਤ ਕੀਲ ਜੁ ਐਂਚ ਲਏ ਹੈਂ ॥੧੪੬॥

The poet recollects thus the high grandeur of that scene as if he were able to pull out the urn of *amrit* with the rope of intelligence.

ਸਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਕਉਤਕ ਦੇਖ ਸਭੈ ਬ੍ਰਿਜ ਕੇ ਜਨ ; ਜਾਇ ਤਬੈ ਜਸੁਧਾ ਪਹਿ ਆਖੀ ॥

Seeing this miraculous deed, all inhabitants of Braj came rushing to Yashoda.

ਤੋਰ ਦਏ ਤਨ ਕੋ ਬਲ ਕੈ ਤਰ ; ਭਾਂਤ ਭਲੀ ਹਰਿਕੀ ਸੁਭ ਸਾਖੀ ॥

They told her that Krishna has broken the trunk of the tree with his might.

ਤਾ ਛਬਿ ਕੀ ਉਪਮਾ ਅਤਿ ਹੀ ; ਕਬਿ ਨੇ ਅਪੁਨੇ ਮੁਖ ਤੇ ਇਮ ਭਾਖੀ ॥

The poet retold the grandeur of this episode in these words :

ਫੇਰਿ ਕਹੀ ਭਹਰਾਇ ਤਿਤੈ ਉਡੇ ; ਜਿਉ ਧਰ ਤੇ ਉਡ ਜਾਤ ਹੈ ਮਾਖੀ ॥੧੪੭॥

the mother felt overwhelmed and she ran to meet Krishna as a fly flies off the earth

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਦੂਤਨ ਕੇ ਬਧ ਕੌ ਸਿਵ ਮੂਰਤ ; ਹੈ ਨਿਜ ਸੋ ਕਰਤਾ ਸੁਖ ਦੱਇਯਾ ॥

Krishna is the killer of demons and provider of comfort and fulfiller of wishes of mankind.

ਲੋਗਨ ਕੋ ਬਰਤਾ ਹਰਤਾ ਦੁਖ ; ਹੈ ਕਰਤਾ ਮੁਸਲੀਧਰ ਭੱਇਯਾ ॥

He blesses people, ameliorates their sufferings and is the brother of Balram.

ਡਾਰ ਦਈ ਮਮਤਾ ਹਰਿ ਜੀ ; ਤਬ ਬੋਲ ਉਠੀ ਇਹ ਹੈ ਮਮ ਜੱਇਯਾ ॥

Krishna spread the net of *maya* and Yashoda began calling him her son.

ਖੇਲ ਬਨਾਇ ਦਯੋ ਹਮ ਕੋ ਬਿਧ ; ਜੋ ਜਨਮਜੋ ਗ੍ਰਹ ਪੂਤ ਕਨ੍ਹੱਇਯਾ ॥੧੪੮॥

It was a play of God that a son like Krishna is born to her.

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰੇ
ਤਰ ਤੋਰ ਜੁਮਲਾਰਜਨ ਉਧਾਰਬੋ ਬਰਨਨੰ ॥

Thus concludes the account of emancipation of Yamalarjun in "Krishna Avtar" in the *Bachitra Natak Granth*.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਤੋਰ ਦਏ ਤਰ ਜੋ ਤਿਹ ਹੀ ; ਤਬ ਗੋਪਨ ਬ੍ਰਿਧਨ ਮੰਤ੍ਰ ਬਿਚਾਰੋ ॥
ਗੋਕਲ ਕੌ ਤਜੀਐ ਚਲੀਐ ਬ੍ਰਿਜ ; ਹ੍ਵੈ ਈਹਾ ਭਾਵ ਤੇ ਭਾਵਨ ਭਾਰੋ ॥

When Krishna had broken the tree, the elders among them sat together to think that they should now give up Gokul for Braj because it was getting difficult to live here.

ਬਾਤ ਸੁਨੀ ਜਸੁਧਾ ਅਰੁ ਨੰਦਹਿ ; ਬਜੋਤ ਭਲੋ ਮਨ ਮੱਧਿ ਬਿਚਾਰੋ ॥

When Yashoda and Nand heard of this, they began thinking of some scheme.

ਅਉਰ ਭਲੀ ਇਹ ਤੇ ਨ ਕਛੂ ; ਜਿਹ ਤੇ ਸੁ ਬਚੇ ਸੁਤ ਸਜਾਮ ਹਮਾਰੋ ॥੧੪੯॥

They decided that for the security of their son there was no place safer than Braj.

ਘਾਸਿ ਭਲੋ ਦ੍ਰੁਮ ਛਾਹ ਭਲੀ ; ਜਮਨਾ ਢਿਗ ਹੈ ਨਗ ਹੈ ਤਟਿ ਜਾ ਕੇ ॥

There is good grass, dark shades, bank of Yamuna and the mountains.

ਕੋਟਿ ਝਰੈ ਝਰਨਾ ਤਿਹ ਤੇ ; ਜਗ ਮੈ ਸਮ ਤੁੱਲਿ ਨਹੀ ਕਛੁ ਤਾ ਕੇ ॥

Many fountains flow there. No other place in the world is as great as that.

ਬੋਲਤ ਹੈ ਪਿਕ ਕੋਕਲ ਮੋਰ ; ਕਿਧੌ ਘਨ ਮੈ ਚਹੂੰ ਓਰਨ ਵਾ ਕੇ ॥

Nightingales and peacocks are heard all around the mountains during the rainy season.

ਬੇਗ ਚਲੋ ਤੁਮ ਗੋਕਲ ਕੋ ਤਜ ; ਪੁੰਨ ਹਜਾਰ ਅਬੈ ਤੁਮ ਗਾ ਕੇ ॥੧੫੦॥

So they should immediately give up Gokul to earn thousands of merits.

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਨੰਦ ਸਭੈ ਗੋਪਨ ਸਨੈ ; ਬਾਤ ਕਹੀ ਇਹ ਠਉਰ ॥

When Nand saw this, all others listened to him :

ਤਜਿ ਗੋਕਲ ਬ੍ਰਿਜ ਕੌ ਚਲੇ ; ਇਹ ਤੇ ਭਲੀ ਨ ਅਉਰ ॥੧੫੧॥

'Let us give up Gokul for Braj beacuse it is the best way out.

ਲਟਪਟ ਬਾਂਧੇ ਉਠਿ ਚਲੇ ; ਆਏ ਜਬ ਬ੍ਰਿਜ ਹੀਰ ॥

They got together their luggage, and soon these cowherds reached Braj.

ਦੇਖਿਓ ਅਪਨੈ ਨੈਨ ਭਰਿ ; ਬਹਿਤੋ ਜਮਨਾ ਨੀਰ ॥੧੫੨॥

They saw with their own eyes the flowing waters of Yamuna

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਆਇਸੁ ਪਾਇਕੈ ਨੰਦਹਿ ਕੋ ; ਸਭ ਗੋਪਨ ਜਾਇ ਭਲੇ ਰਥ ਸਾਜੇ ॥

As directed by Nand, all the cowherds decorated their charioteers.

ਬੈਠਿ ਸਭੈ ਤਿਨ ਪੈ ਤਿਰੀਆ ਸੰਗਿ ; ਗਾਵਤ ਜਾਤ ਬਜਾਵਤ ਬਾਜੇ ॥

They along with their womenfolk, sat in them and played their pipes as they moved.

ਹੇਮ ਕੋ ਦਾਨੁ ਕਰੈ ਜੁ ਦੋਊ ; ਹਰਿ ਗੋਦ ਲਏ ਜਸੁਧਾ ਇਮ ਰਾਜੇ ॥

Yashoda sat with Krishna in her lap as if she now enjoyed the fruit of having given gold in charity.

ਕੈਧਉ ਸੈਲ ਸੁਤਾ ਗਿਰ ਭੀਤਰ ; ਊਚ ਮਨੋ ਮਨ ਨੀਲ ਬਿਰਾਜੇ ॥੧੫੩॥

She appeared majestic like a snow-clad mountain top and Krishna in her lap looked like sapphire.

ਗੋਪ ਗਏ ਤਜ ਗੋਕਲ ਕੌ ; ਬ੍ਰਿਜ ਆਪਨੇ ਆਪਨੇ ਡੇਰਨ ਆਏ ॥

All the cowherds left Gokul, reached Braj and put their campus there.

ਡਾਰ ਦਈ ਲਸੀਆ ਅਰੁ ਅੱਛਤ ; ਬਾਹਰਿ ਭੀਤਰਿ ਧੂਪ ਜਗਾਏ ॥

They sprinkled butter-milk and rice and lighted the fragrance.

ਤਾ ਛਬਿ ਕੋ ਜਸ ਊਚ ਮਹਾਂ ; ਕਬਿ ਨੈ ਮੁਖ ਤੇ ਇਮ ਭਾਖ ਸੁਨਾਏ ॥
ਰਾਜ ਬਿਭੀਛਨ ਦੈ ਕਿਧੌਂ ਲੰਕ ਕੋ ; ਰਾਮ ਜੀ ਧਾਮ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਕਰਾਏ ॥੧੫੪॥

The grandeur of this scene has been captured by the poet thus : it seemed as if Ravana, having given over kingship to Vibhishan, had got Lanka resanctified.

ਕਬਿਯੋ ਬਾਚ ॥

Poet's Utterance

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਗੋਪ ਸਭੈ ਬ੍ਰਿਜ ਪੁਰ ਬਿਖੈ ; ਬੈਠੇ ਹਰਖ ਬਢਾਇ ॥

All the cowheads now sat in Braj with joyous mind.

ਅਬ ਮੈ ਲੀਲਾ ਕ੍ਰਿਸਨ ਕੀ ; ਮੁਖ ਤੇ ਕਹੋਂ ਸੁਨਾਇ ॥੧੫੫॥

Now I narrate Krishna's life.

ਸਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਸਾਤਿ ਬਿਤੀਤ ਭਏ ਜਬ ਸਾਲ ; ਲਗੇ ਤਬ ਕਾਨ੍ਹ ਚਰਾਵਨ ਗੱਊਆ ॥

When Krishna was seven years old, he was sent out to graze the cows.

ਪਾਤ ਬਜਾਵਤ ਔ ਮੁਰਲੀ ; ਮਿਲ ਗਾਵਤ ਗੀਤ ਸਭੈ ਲਰਕੱਊਆ ॥

He would prepare a fife of leaves and play it as the other boys sang songs.

ਗੋਪਨ ਲੈ ਗ੍ਰਿਹ ਆਵਤ ਧਾਵਤ ; ਤਾਟਤ ਹੈ ਸਭ ਕੋ ਮਨ ਭੱਊਆ ॥

Everybody used to take Krishna to his house as he attracted each and everybody.

ਦੂਧ ਪਿਆਵਤ ਹੈ ਜਸੁਦਾ ; ਰਿਝਕੈ ਹਰਿ ਖੇਲ ਕਰੈ ਜੁ ਨਚੱਊਆ ॥੧੫੬॥

When Yashoda gives him milk, he feels joyous and dances about.

ਸ੍ਵੈਯਾ॥

Savaiya

ਰੂਖ ਗਏ ਗਿਰਕੈ ਧਸਿ ਕੈ ; ਸੰਗਿ ਦੈਤ ਚਲਾਇ ਦਯੋ ਹਰਿ ਜੀ ਜੋ ॥

Trees in Braj continued to break and fall : demons continued to receive salvation.

ਫੂਲ ਗਿਰੇ ਨਭਿ ਮੰਡਲ ਤੇ ; ਉਪਮਾ ਤਿਹ ਕੀ ਕਬਿ ਨੈ ਸੁ ਕਰੀ ਜੋ ॥

Flowers were showered from sky above and the poet retold it with the help of many similes.

ਧੰਨਿ ਹੀ ਧੰਨਿ ਭਯੋ ਤਿਹੂੰ ਲੋਕਨ ; ਭੂਮਿ ਕੋ ਭਾਰੁ ਅਬੈ ਘਟ ਕੀਜੋ ॥

"Great! great!" was echoed in the three worlds : it was prayed that he unburdens the earth.

ਸਜਾਮ ਕਥਾ ਸੁ ਕਹੀ ਇਸਕੀ ; ਚਿਤ ਦੈ ਕਬਿ ਪੈ ਇਹ ਕੋ ਜੁ ਸੁਨੀਜੋ ॥੧੫੭॥

Listen to with care this story as being told by the poet.

ਕਉਤਕਿ ਦੇਖਿ ਸਭੇ ਬ੍ਰਿਜ ਬਾਲਕ ; ਡੇਰਨ ਡੇਰਨ ਜਾਇ ਕਹੀ ਹੈ ॥

The children of Braj saw miraculous happening and retold it in every camp in Braj.

ਦਾਨੋ ਕੀ ਬਾਤ ਸੁਨੀ ਜਸੁਦਾ ; ਗਰ ਆਨੰਦ ਕੇ ਮੱਧਿ ਬਾਤ ਡਹੀ ਹੈ ॥

When Yashoda heard of the killing of demons, she felt joyous in heart.

ਤਾ ਛਬਿ ਕੀ ਅਤਿ ਹੀ ਉਪਮਾ ; ਕਬਿ ਨੇ ਮੁਖ ਤੇ ਸਰਤਾ ਜਿਉ ਕਹੀ ਹੈ॥
ਫੈਲਿ ਪਰਯੋ ਸੁ ਦਸੋ ਦਿਸ ਕੌ ; ਗਨਤੀ ਮਨ ਕੀ ਤਿਹ ਮੱਧਿ ਬਹੀ ਹੈ ॥੧੫੮॥

The great majesty of this, as expressed by the poet with the help of his verse, has become popular in all the ten directions. The stream of his other qualities also began to flow

ਅਥ ਬਕੀ ਦੈਤ ਕੋ ਬਧ ਕਥਨੰ॥

Killing of Bakasur demon

ਸਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਦੈਤ ਹਨਯੋ ਸੁਨਿਕੈ ਨ੍ਰਿਪ ਸ੍ਰਉਨਨ ; ਬਾਤ ਕਹੀ ਬਕ ਕੋ ਸੁਨਿ ਲੱਈਯੈ ॥
ਹੋਇ ਤਯਾਰ ਅਬੈ ਤੁਮ ਤੋ ; ਤਜਿਕੈ ਮਥੁਰਾ ਬ੍ਰਿਜ ਮੰਡਲ ਜੱਈਯੈ ॥

When Kans heard of the killing of demons, he asked Bakasur to get ready immediately and leave Mathura to go to Braj.

ਕੈ ਤਸਲੀਮ ਚਲਯੋ ਤਿਹ ਕੌ ; ਚਬ ਡਾਰਤ ਹੋ ਮੁਸਲੀਧਰ ਭੱਈਯੈ ॥

Saluting the king, he replied that he would go as directed.

ਕੰਸ ਕਹੀ ਹਸਿਕੈ ਉਹਿ ਕੋ ; ਸੁਨਿ ਰੇ ਉਹਿਕੋ ਛਲ ਸੋ ਹਨਿ ਦੱਈਯੈ ॥੧੫੯॥

Kans again asked laughing that he could kill Krishna by just cheating him.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਪ੍ਰਾਤ ਭਏ ਬਛਰੇ ਸੰਗ ਲੈ ਕਰ ; ਬੀਚ ਗਏ ਬਨ ਕੈ ਗਿਰਧਾਰੀ ॥

Next morning Krishna went to the forests taking with him cows and calves.

ਫੇਰਿ ਗਏ ਜਮਨਾ ਤਟਿ ਪੈ ; ਬਛਰੇ ਜਲ ਸੁੱਧ ਅਚੈ ਨਹਿ ਖਾਰੀ ॥

Then he went to the bank of Yamuna where calves began drinking water which is not sour.

ਆਇ ਗਯੋ ਉਤ ਦੈਤ ਬਕਾਸੁਰ ; ਦੇਖਨ ਮਾਹਿ ਭਯਾਨਕ ਭਾਰੀ ॥

There came the demon, Bakasur, who was huge and terrible in look.

ਲੀਲ ਲਏ ਸਭ ਹ੍ਵੈ ਬਗੁਲਾ ; ਫਿਰਿ ਛੋਰਿ ਗਏ ਹਰਿ ਜੋ ਰਗ ਜਾਰੀ ॥੧੬੦॥

At first he swallowed all the cowherd boys but threw them out as Krishna burnt his throat.

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਅਗਨ ਰੂਪ ਤਬ ਕ੍ਰਿਸਨ ਧਰ ; ਕੰਠਿ ਦਯੋ ਤਿਹ ਜਾਲ ॥

Then Krishna transformed himself into fire and burnt his throat.

ਗਹਿ ਸੁ ਮੁਕਤਿ ਠਾਨਤ ਭਯੋ ; ਉਗਲ ਡਰਿਯੋ ਤਤਕਾਲ ॥੧੬੧॥

Apprehending his end imminent, Bakasur instantly threw them out

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਚੋਟ ਕਰੀ ਉਨ ਜੋ ਇਹ ਪੈ ; ਇਨ ਤੋ ਬਲਿ ਕੈ ਉਹਿ ਚੋਚ ਗਹੀ ਹੈ ॥

When Bakasur tried to hit them, Krishna held his beak with might.

ਚੀਰ ਦਈ ਬਲ ਕੈ ਤਨ ਕੋ ; ਸਰਤਾ ਇਕ ਸ੍ਰਉਨਤ ਸਾਥ ਬਹੀ ਹੈ ॥

Then he used his full force to tear it into two : immediately a stream of blood flowed.

ਅਉਰ ਕਹਾ ਉਪਮਾ ਤਿਹ ਕੀ ; ਸੁ ਕਹੀ ਜੁ ਕਛੂ ਮਨ ਮਾਂਧਿ ਲਹੀ ਹੈ ॥

How else to describe the beauty of this scene except as it comes to the poet's imagination.

ਜੋਤ ਰਲੀ ਤਿਹ ਮੈ ਇਮ ਜਿਉ ; ਦਿਨਮੈ ਦੁਤ ਦੀਪ ਸਮਾਇ ਰਹੀ ਹੈ ॥੧੬੨॥

His spirit merged with His spirit just the light of lamp merges with the daylight.

ਕਬਿਤੁ ॥

Kabitt

ਜਬੈ ਦੈਤ ਆਯੋ ; ਮਹਾ ਮੁਖਿ ਚਵਰਾਯੋ ਜਬ ,
ਜਾਨਿ ਹਰਿ ਪਾਯੋ ; ਮਨ ਕੀਨੋ ਵਾ ਕੇ ਨਾਸ ਕੋ ॥

When the demon came, he opened his mouth wide. Then Krishna knew his intention and he resolved to kill him.

ਸਿੱਧ ਸੁਰ ਜਾਪ ਤਿਨੈ ; ਉਖਾਰ ਡਾਰੀ ਚੋਚ ਵਾ ਕੀ ,
ਬਲ ਮਾਰ ਡਾਰਯੋ ; ਮਹਾਬਲੀ ਨਾਮ ਜਾਸ ਕੋ ॥

Krishna whom the *sidhas* and gods remember tore apart his beak and killed the highly mighty demon.

ਭੂਮਿ ਗਿਰ ਪਰਯੋ ; ਹ੍ਵੈ ਦੁਟੂਕ ਮਹਾਮੁਖਿ ਵਾ ਕੋ ;
ਤਾਕੀ ਛਬਿ ਕਹਿਬੇ ਕੋ ; ਭਯੋ ਮਨ ਦਾਸ ਕੋ ॥

He fell on the ground, with his beak in two pieces. The poet wants to describe the grandeur of this scene.

ਖੇਲਬੇ ਕੇ ਕਾਜ ਬਨ ; ਬੀਚ ਗਏ ਬਾਲਕ ਜਿਉ ;
ਲੈਕੈ ਕਰ ਮੱਧਿ ਚੀਰ ਡਾਰੈਂ ਲਾਂਬੇ ਘਾਸ ਕੋ ॥੧੬੩॥

It was if some children had gone to the forest to play and there would tear the long grass into twos

ਇਤਿ ਬਕਾਸੁਰ ਦੈਤ ਬਧਹਿ ॥

Thus ends the account of Bakasur's killing.

ਸਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਸੰਗ ਲਏ ਬਛੁਰੇ ਅਰੁ ਗੋਪ ; ਸੁ ਸਾਂਝਿ ਪਰੀ ਹਰਿ ਡੇਰਨ ਆਏ ॥

When dusk fell, Krishna took along his cows and calves and reached home.

ਹੋਇ ਪ੍ਰਸੰਨਿ ਮਹਾਂ ਮਨ ਮੈ ; ਮਨ ਭਾਵਤ ਗੀਤ ਸਭੋ ਮਿਲ ਗਾਏ ॥

Everybody was happy at heart and they sang songs of joy.

ਤਾ ਛਬਿ ਕੋ ਜਸੁ ਉੱਚ ਮਹਾ ; ਕਬਿ ਨੈ ਮੁਖ ਤੇ ਇਹ ਭਾਤਿ ਬਨਾਏ ॥
ਦੇਵਨ ਦੇਵ ਹਨਯੋ ਧਰ ਪੈ ; ਛਲਿ ਕੈ ਤਰਿ ਅਉਰਨ ਕੋ ਜੁ ਸੁਨਾਏ ॥੧੬੪॥

The poet has told the majesty of the scene thus : it seems as if the god of the gods Krishna killed Bakasur who had come to kill him deceitfully to other cowherds.

ਕਾਨ ਜੂ ਬਾਚ ਗੋਪਨ ਪ੍ਰਤਿ ॥

Speech of Krishna addressed to Gopis:

ਸਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਫੇਰਿ ਕਹੀ ਇਹ ਗੋਪਨ ਕਉ ; ਫੁਨ ਪ੍ਰਾਤ ਭਏ ਸਭਹੀ ਮਿਲਿ ਜਾਵੈਂ ॥

Then Krishna asked the other cowherds that they would meet tomorrow morning again.

ਅੰਨੁ ਅਚੌ ਅਪਨੈ ਗ੍ਰਿਹ ਮੋ ਜਿਨ ; ਮੱਧਿ ਮਹਾ ਬਨ ਕੇ ਮਿਲ ਖਾਵੈਂ ॥

All of you must take your meals along and we shall sit together and eat the food there.

ਬੀਚ ਤਰੈ ਹਮ ਪੈ ਜਮਨਾ ; ਮਨ ਭਾਵਤ ਗੀਤ ਸਭੈ ਮਿਲਿ ਗਾਵੈਂ ॥

We shall swim across Yamuna and sing songs of our choice.

ਨਾਚਹਿਗੇ ਅਰੁ ਕੂਦਹਿਗੈ ; ਗਹਿਕੈ ਕਰ ਮੈ ਮੁਰਲੀ ਸੁ ਬਜਾਵੈਂ ॥੧੬੫॥

We shall dance and jump about and play the flute.

ਸਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਮਾਨ ਲਯੋ ਸਭਨੋ ਵਹ ਗੋਪਨ ; ਪ੍ਰਾਤ ਭਈ ਜਬ ਰੈਨ ਬਿਹਾਨੀ ॥

The cowherds accepted Krishna's advice : the night went by and it was morning.

ਕਾਨ ਬਜਾਇ ਉਠਿਓ ਮੁਰਲੀ ; ਸਭ ਜਾਗ ਉਠੇ ਤਬ ਗਾਇ ਛਿਰਾਨੀ ॥

Krishna also got up. He played his flute and they all came along their cows to take them to the forest.

ਏਕ ਬਜਾਵਤ ਹੈ ਦ੍ਰੁਮ ਪਾਤ ; ਕਿਧੋ ਉਪਮਾ ਕਬਿ ਸਿਆਮ ਪਿਰਾਨੀ ॥

Some of the cowherds prepared pipes of leaves and played them.

ਕਉਤਕ ਦੇਖਿ ਮਹਾ ਇਨਕੋ ; ਪੁਰਹੂਤ ਬਧੂ ਸੁਰ ਲੋਕ ਖਿਸਾਨੀ ॥੧੬੬॥

The poet says that looking at this scene even the spouses of Indra felt outclassed.

ਗੇਰੀ ਕੇ ਚਿਤ੍ਰ ਲਗਾਇ ਤਨੈ ; ਸਿਰ ਪੰਖ ਧਰਜੋ ਭਗਵਾਨ ਕਲਾਪੀ ॥

Krishna besmeared ochre colour on his body and added a peacock feather on his head.

ਲਾਇ ਤਨੈ ਹਰਿ ਤਾ ਮੁਰਲੀ ਮੁਖਿ ; ਲੋਕ ਭਜੋ ਜਿਹ ਕੋ ਸਭ ਜਾਪੀ ॥

He put flute on his lips and the face became reverenced to all.

ਫੂਲ ਗੁਛੇ ਸਿਰ ਖੋਸ ਲਏ ; ਤਰ ਰੂਖ ਖਰੋ ਧਰਨੀ ਜਿਨ ਥਾਪੀ ॥

Then he added bunch of flowers on his head, and thus stood the creator of the world under the shade of a tree.

ਖੇਲਿ ਦਿਖਾਵਤ ਹੈ ਜਗ ਕੌ ; ਅਰ ਕੋਊ ਨਹੀ ਹੁਇ ਆਪ ਹੀ ਆਪੀ ॥੧੬੭॥

Thus he showed to the world a game which only he understood.

ਕੰਸ ਬਾਚ ਮੰਤ੍ਰੀਅਨ ਸੋ ॥

Kans to the Ministers

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਜਬ ਬਕ ਲੈ ਹਰਿਜੀ ਹਨਜੋ ; ਕੰਸ ਸੁਨਜੋ ਤਬ ਸ੍ਰਉਨ ॥
ਕਰਿ ਇਕਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰਹਿ ਕਹਜੋ ; ਤਹਾ ਭੇਜੀਏ ਕਉਨ ॥੧੬੮॥

When Kans heard with his own ears about the killing of Bakasur, he summoned his ministers and sought their opinion as to who else should be sent there

ਮੰਤ੍ਰੀ ਬਾਚ ਕੰਸ ਪ੍ਰਤਿ ॥

Ministers to Kans

ਸਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਬੈਠਿ ਬਿਚਾਰ ਕਰਜੋ ਨ੍ਰਿਪ ਮੰਤ੍ਰਨਿ ; ਦੈਤ ਅਘਾਸੁਰ ਕੋ ਕਹੁ ਜਾਵੈ ॥

The ministers of King Kans sat together and decided that demon Aghasur should be sent.

ਮਾਰਗ ਰੋਕ ਰਹੈ ਤਿਨਕੋ ; ਧਰ ਪੰਨਗ ਰੂਪ ਮਹਾਂ ਮੁਖ ਬਾਵੈ ॥

This large snake should lie down on Krishna's path and keep his huge mouth wide open and

ਆਇ ਪਰੈ ਹਰਿ ਜੀ ਜਬਹੀ ; ਤਬਹੀ ਸਭ ਗ੍ਵਾਰ ਸਨੈ ਚਬ ਜਾਵੈ ॥

when Krishna happens to reach there, he should swallow him and the other boys.

ਆਇਹੈ ਖਾਇ ਤਿਨੈ ਸੁਨਿ ਕੰਸ ; ਕਿ ਨਾਤਰ ਆਪਨੋ ਜੀਉ ਗਵਾਵੈ ॥੧੬੯॥

Either Aghasur should return successful or he be prepared to lose his life

ਅਥ ਅਘਾਸੁਰ ਦੈਤ ਆਗਮਨ ॥

Demon Aghasur comes

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਜਾਹਿ ਕਹਜੋ ਅਘ ਕੰਸਿ ਗਯੋ ; ਤਹ ਪੰਨਗ ਰੂਪ ਮਹਾ ਧਰ ਆਯੋ ॥

When Kans asked Aghasur to go there, he took a huge form and reached there.

ਭ੍ਰਾਤ ਹਨਜੋ ਭਗਨੀ ਸੁਨਿਕੈ ਬਧ ; ਕੈ ਮਨ ਕ੍ਰੁੱਧ ਤਹਾਂ ਕਹੁ ਧਾਯੋ ॥

Having learnt of the killing of brother Bakasur and sister Putna, he felt angry and set out.

ਬੈਠਿ ਰਹਜੋ ਤਿਨਕੈ ਮਗ ਮੈ ; ਹਰਿਕੇ ਬਧ ਕਾਜ ਮਹਾਂ ਮੁਖ ਬਾਯੋ ॥

He sat on the path with wide open mouth intending to kill Krishna.

ਦੇਖਤ ਤਾਹਿ ਸਭੈ ਬ੍ਰਿਜ ਬਾਲਕ ; ਖੇਲ ਕਹਾ ਮਨ ਮੈ ਲਖਿ ਪਾਯੋ ॥੧੭੦॥

Seeing him, the cowherds of Braj took him for a game.

ਸਭ ਗੋਪਨ ਬਾਚ ਆਪਿਸ ਮੈ ॥

Cowherds to each other

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਕੋਊ ਕਹੈ ਗਿਰ ਮੱਧਿ ਗੁਫਾ ਇਹ ; ਕੋਊ ਇਕੱਤ੍ਰ ਕਹੈ ਅੰਧਿਆਰੋ ॥

Some said : 'it is a mountain cave,' and some others called it darkness gathered together.

ਬਾਲਕ ਕੋਊ ਕਹੈ ਇਹ ਰਾਛਸ ; ਕੋਊ ਕਹੈ ਇਹ ਪੰਨਗ ਭਾਰੋ ॥
Some said that it was a monster and others a huge snake. Some favoured going inside it while others opposed it.

ਜਾਹਿ ਕਹੈ ਇਕ ਨਾਹਿ ਕਹੈ ਇਕ ; ਬਿਓਤ ਇਹੀ ਮਨ ਮੈ ਤਿਨ ਧਾਰੋ ॥
Thus mutual dialogue between them continued.

ਏਕ ਕਹੈ ਚਲੋ ਭਉ ਨ ਕਛੂ ; ਸੁ ਬਚਾਵ ਕਰੈ ਘਨਿਸਜਾਮ ਹਮਾਰੋ ॥੧੭੧॥
Then one of them asked others to enter in fearlessly as Krishna will save us

ਹੇਰ ਹਰੈ ਤਿੱਹ ਮੱਧਿ ਧਸੇ ; ਮੁਖ ਨਾ ਉਨ ਰਾਛਸ ਮੀਚ ਲਯੋ ਹੈ ॥
Krishna was also invited and they all entered in : at this moment, the demon closed his mouth.

ਸਜਾਮ ਜੂ ਆਵੈ ਜਬੈ ਮਮ ਮੀਟ ਹੋ ; ਬਿਓਤ ਇਹੀ ਮਨ ਮੱਧਿ ਕਯੋ ਹੈ ॥
In fact, he had planned to close it as soon as Krishna entered in.

ਕਾਨ੍ ਗਏ ਤਬ ਮੀਟ ਲਯੋ ਮੁਖ ; ਦੇਵਨ ਤੋ ਹਹਕਾਰ ਭਯੋ ਹੈ ॥
So he did so as soon as Krishna went in there was much crying among gods.

ਜੀਵਨ ਮੂਰ ਹੁਤੀ ਹਮਰੀ ; ਅਬ ਸੋਊ ਅਘਾਸੁਰ ਚਾਬ ਗਯੋ ਹੈ ॥੧੭੨॥
They all said that Krishna was the source of our life whom Aghasur has swallowed now.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥
Savaiya

ਦੇਹਿ ਬਢਾਇ ਬਡੋ ਹਰਿਜੀ ; ਮੁਖ ਰੋਕ ਲਯੋ ਉਹ ਰਾਛਸ ਹੀ ਕੋ ॥
Krishna also allowed his body to increase and thus stopped him short of closing his mouth.

ਰੋਕ ਲਏ ਸਭ ਹੀ ਕਰਿ ਕੈ ਬਲ ; ਸਾਸਿ ਬਢਯੋ ਤਬਹੀ ਉਹ ਜੀਕੋ ॥
When Krishna with his might and hugeness stopped all paths, Aghasur felt difficulty in breathing.

ਕਾਨ੍ ਬਿਦਾਰ ਦਯੋ ਤਿਹਕੋ ਸਿਰ ; ਪ੍ਰਾਨ ਭਯੋ ਬਿਨ ਭ੍ਰਾਤ ਬਕੀ ਕੋ ॥
Krishna now tore apart his head and this brother of Bakasur became lifeless.

ਗੂਦ ਪਰਯੋ ਤਿਹਕੋ ਇਮ ਜਿਉ ; ਸਵਦਾਗਰ ਕੋ ਟੂਟ ਗਯੋ ਮਟੁ ਘੀ ਕੋ ॥੧੭੩॥
The marrow of his hood came out as if a trader's pitcher containing *ghee* were broken.

ਰਾਹ ਭਯੋ ਤਬਹੀ ਨਿਕਸੇ ਹਰਿ ; ਗ੍ਵਾਰ ਸਭੇ ਨਿਕਸੇ ਤਿਹ ਨਾਰੇ ॥
Thus when a way was made, Krishna and his companions came out through his head.

ਦੇਵ ਤਬੈ ਹਰਖੇ ਮਨ ਮੈ ; ਪਿਖ ਕਾਨ ਬਚਯੋ ਹਰਿ ਪੰਨਗ ਭਾਰੇ ॥
When the gods saw that Krishna was able to save his life from this huge demon, they felt happy.

ਗਾਵਤ ਗੀਤ ਸਬੈ ਗਨ ਗੰਧ੍ਰਬ ; ਬ੍ਰਹਮ ਸਭੋ ਮੁਖ ਬੇਦ ਉਚਾਰੇ ॥
All the *gandharvas* began singing songs and Brahma started reciting the Vedas.

ਆਨੰਦ ਸਜਾਮ ਭਯੋ ਮਨ ਮੈ ; ਨਗ ਰੱਛਕ ਜੀਤ ਚਲੇ ਘਰ ਭਾਰੇ ॥੧੭੪॥
Everybody was joyous at heart and the vanquishers of the snake left for their homes

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥
Savaiya

ਕਾਨ੍ ਕਢਯੋ ਸਿਰਿ ਕੇ ਮਗ ਹ੍ਵੈ ; ਨ ਕਢਯੋ ਮੁਖਕੇ ਮਗ ਜੋਰ ਅੜੀ ਕੇ ॥
Krishna came out of his head and not from mouth.

ਸ੍ਰਉਨ ਭਰਯੋ ਇਮ ਠਾਢਿ ਭਯੋ ; ਪਹਰੇ ਪਟ ਜਿਉ ਮੁਨਿ ਸ੍ਰਿੰਗ ਮੜੀ ਕੇ ॥
Drenched in blood they stood as if some *muni* has donned ochre clothes.

ਏਕ ਕਹੀ ਇਹ ਕੀ ਉਪਮਾ ; ਫੁਨ ਅਉ ਕਬਿ ਕੇ ਮਨ ਮੱਧਿ ਬੜੀ ਕੇ ॥
ਢੋਅਤਿ ਈਟ ਗੁਆਰ ਸਨੈ ਹਰਿ ; ਦਉਰ ਚੜੇ ਜਨੁ ਸੀਸ ਗੜੀ ਕੇ ॥੧੭੫॥
To the poet it seems as if those cowherds carrying bricks have gone red, and Krishna has gone atop the fort.

ਇਤਿ ਅਘਾਸੁਰ ਦੈਤ ਬਧਹਿ ॥
Thus ends the account of Aghasur's killing

ਅਥ ਬਛਰੇ ਗ੍ਵਾਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਚੁਰੈਬੋ ॥
Brahma steals the calves and cowherds.

ਸਵੈਯਾ ॥
Savaiya

ਰਾਛਸ ਮਾਰ ਗਏ ਜਮਨਾ ਤਟ ; ਜਾਇ ਸਭੋ ਮਿਲਿ ਅੰਨ ਮੰਗਾਯੋ ॥
After killing the demon, they went to the bank of Yamuna and brought out their meals.

ਕਾਨ੍ ਪ੍ਰਵਾਰ ਪਰਯੋ ਮੁਰਲੀ ਕਟ ; ਖੋਸ ਲਈ ਮਨ ਮੈ ਸੁਖ ਪਾਯੋ ॥
Surrounded by cowherds, Krishna put flute on his lips and felt pleased.

ਕੈ ਛਮਕਾ ਬਰਖੈ ਛਟਕਾ ਕਰ ; ਬਾਮ ਹੂੰ ਸੋ ਸਭ ਹੂੰ ਵਹ ਖਾਯੋ ॥
They had small sticks in the right hand to beat the earth as a game and with the left hand they had their meals.

ਮੀਠ ਲਗੇ ਤਿਹ ਕੀ ਉਪਮਾ ; ਕਰਕੈ ਗਤਿ ਕੈ ਹਰਿਕੇ ਮੁਖ ਪਾਯੋ ॥੧੭੬॥
Some pass the morsel around Krishna's and then put it in his mouth : the scene looks very pleasing to the poet.

ਕੋਊ ਡਰੈ ਹਰਿਕੇ ਮੁਖਿ ਗ੍ਰਾਸ ; ਠਗਾਇ ਕੋਊ ਅਪਨੇ ਮੁਖਿ ਡਾਰੇ ॥
Some of the boys put a morsel in Krishna's mouth as others just tease him and instead put the morsel in their own mouth.

ਹੋਇ ਗਏ ਤਨ ਮੈ ਕਛੁ ਨਾਮਕ ; ਖੇਲ ਕਰੋ ਸੰਗਿ ਕਾਨਰ ਕਾਰੇ ॥
Thus they all got engrossed in playing games with Krishna for some time.

ਤਾ ਛਿਨ ਲੈ ਬਛਰੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ; ਇਕਠੇ ਕਰਿ ਕੈ ਸੁ ਕੁਟੀ ਮਧਿ ਡਾਰੇ ॥
At that moment Brahma got together their calves and locked them in a hut.

ਢੂੰਢਿ ਫਿਰੇ ਨ ਲਹੇ ਸੁ ਕਰੈ ; ਬਛਰੇ ਅਰੁ ਗ੍ਵਾਰ ਨਏ ਕਰਤਾਰੇ ॥੧੭੭॥
They searched for their calves but could not find them. However, Krishna created new ones in their place.

ਦੋਹਰਾ ॥
Dohara

ਜਬੈ ਹਰੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਇਹੈ ; ਤਬ ਹਰਿ ਜੀ ਤਤਕਾਲ ॥
ਕਿਧੋ ਬਨਾਏ ਛਿਨਕ ਮੈ ; ਬਛਰੇ ਸੰਗਿ ਗ੍ਵਾਲ ॥੧੭੮॥
When Brahma stole the calves, Krishna in an instant created new calves and cow-boys

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥
Savaiya

ਰੂਪ ਉਹੀ ਪਟ ਕੇ ਰੰਗ ਹੈ ਵਹ ; ਰੰਗ ਵਹੈ ਸਬ ਹੀ ਬਛਰਾ ਕੋ ॥
They have the same form, same colours of clothes and the same colours of calves.

ਸਾਂਝਿ ਪਰੀ ਸੁ ਗਏ ਹਰਿ ਜੀ ਗ੍ਰਿਹ ; ਕੋਇ ਲਖੈ ਇਤਨੋ ਬਲ ਕਾ ਕੋ ॥
At dusk Krishna went to his camp. Who can fathom the real strength of Krishna ?

ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਸੁ ਲਖੇ ਨ ; ਲਖੇ ਇਕ ਆਦ ਕੋ ਨਾਮ ਮਨੀ ਮਨ ਜਾ ਕੋ ॥
Whether their parents recognized these cow-boys or not, but the truth was known to all-knowing Krishna.

ਬਾਤ ਇਹੀ ਸਮਝੀ ਮਨ ਮੈ ; ਇਹ ਹੈ ਅਬ ਖੇਲ ਸਮਾਪਤਿ ਵਾਂ ਕੋ ॥੧੭੯॥
Brahma had thought that their parents will know the truth, and thus Krishna's game will be over.

ਚੂਮ ਲਯੋ ਜਸੁਦਾ ਸੁਤ ਕੋ ਸਿਰ ; ਕਾਨ੍ਹ ਬਜਾਇ ਉਠੇ ਮੁਰਲੀ ਤੋ ॥
Yashoda kissed her son's forehead and he played his flute.

ਬਾਲ ਲਖੇ ਅਪਨੇ ਨ ਕਿਨੀ ; ਜਨ ਗੋ ਦਵਰੀ ਤਿਹ ਸੋ ਹਿਤ ਕੀਜੋ ॥
No parents recognized their children and the cows rushed towards their Beloved.

ਹੋਤ ਕੁਲਾਹਲ ਪੈ ਬ੍ਰਿਜ ਮੈ ; ਨਹਿ ਹੋਤ ਇਤੇ ਸੁ ਕਹੂੰ ਕਿਮ ਬੀਤੋ ॥

Functions of joy take place in Braj : as to what happened to the calves and cow-boys kept hostage in the hut is known to nobody.

ਗਾਵਤ ਗੀਤ ਸਨੈ ਹਰਿ ਗ੍ਵਾਰਨ ; ਲੇਹ ਬੁਲਾਇ ਬਧੂ ਬ੍ਰਿਜ ਕੀ ਸੋ ॥੧੮੦॥

Krishna and maids of Braj sing songs and the latter are scarifice unto him.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਪ੍ਰਾਤ ਭਏ ਹਰਿ ਜੀ ਉਠ ਕੈ ; ਬਨ ਬੀਚ ਗਏ ਸੰਗ ਲੈ ਕਰ ਬੱਛੇ ॥

Next morning Krishna got up and again went to the forest to graze his cows.

ਗਾਵਤ ਗੀਤ ਫਿਰਾਵਤ ਹੈ ; ਛਟਕਾ ਗਹਿ ਗ੍ਵਾਰ ਸਭੈ ਕਰ ਹੱਛੇ ॥

He saw there all cowboys singing songs and swinging the sticks.

ਖੇਲਤ ਖੇਲਤ ਨੰਦ ਕੋ ਨੰਦ ; ਸੁ ਆਪਹੀ ਤੇ ਗਿਰ ਕੋ ਉਠ ਗੱਛੇ ॥

While playing with them, Krishna fell down and then got up to go towards the mountain where calves and boys were kept hostage.

ਕੋਊ ਕਹੈ ਇਹ ਖੇਦ ਗਹੈ ਹਮ ; ਕੋਊ ਕਹੈਂ ਇਹ ਨਾਹਨਿ ਨੱਛੇ ॥੧੮੧॥

Some said they will bear the botheration of following Krishna while others said that they would not go with him

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਹੋਇ ਇਕਤ੍ਰ ਸਨੇ ਹਰਿ ਗ੍ਵਾਰਨ ; ਲੈ ਅਪਨੇ ਸੰਗਿ ਪੈ ਸਭ ਗਾਈ ॥

Krishna left along with other boys and cows.

ਦੇਖਿ ਤਿਨੈ ਗਿਰਕੇ ਸਿਰਤੇ ; ਮਨ ਮੋਹਿ ਬਢਾਇ ਸਭੈ ਉਠਿ ਧਾਈ ॥

When they saw him on the top of the mountain, the cows felt attracted towards and rushed to him.

ਗੋਪ ਗਏ ਤਿਨ ਪੈ ਚਲਕੈ ; ਜਬ ਜਾਤ ਪਿਖੀ ਤਿਨ ਨੈਨਨ ਮਾਈ ॥

The cow-boys went up to him when they saw the cows with their own eyes.

ਰੋਹ ਭਰੇ ਸੁ ਖਰੇ ਨ ਟਰੇ ; ਸੁਤ ਨੰਦਹਿ ਕੇ ਕਹੁ ਬਾਤ ਸੁਨਾਈ ॥੧੮੨॥

Krishna was in rage, he did not stop and went ahead towards the mountains. Then they said to the son of Nand as follows.

ਨੰਦ ਬਾਚ ਕਾਨ੍ ਪ੍ਰਤਿ ॥

Nand to Krishna

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਕਿਉ ਸੁਤ ਗਊਅਨ ਲਿਆਇ ਇਹਾਂ ; ਇਹ ਤੈ ਹਮਰੋ ਸਭ ਹੀ ਦਧ ਖੋਯੋ॥

Why have you brought the claves here, thereby making us lose all butter and milk ?

ਚੁਘ ਗਏ ਬਛਰਾ ਇਨ ਕੋ ; ਇਹ ਤੇ ਹਮਰੇ ਮਨ ਮੈ ਭ੍ਰਮ ਹੋਯੋ ॥

I apprehend that the calves have sucked milk of cows.

ਕਾਨ੍ ਫਰੇਬ ਕਰਜੋ ਤਿਨਸੋ ; ਮਨ ਮੋਹ ਮਹਾਂ ਤਿਨ ਕੇ ਜੁ ਕਰੋਯੋ ॥

Krishna deceived them and let the sense of attachment in their hearts increase.

ਬਾਰ ਭਯੋ ਤਤ ਕ੍ਰੋਧ ਮਨੋ ; ਤਿਹ ਮੈ ਜਲ ਸੀਤਲ ਮੋਹ ਸਮੋਯੋ ॥੧੮੩॥

The anger of cowboys was like hot water to which Krishna added the cold water of attachment.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਮੋਹਿ ਬਢਜੋ ਤਿਹਕੇ ਮਨ ਮੈ ; ਨਹਿ ਛੋਡਿ ਸਕੈ ਅਪਨੋ ਸੁਤ ਕੋਊ ॥

The sense of attachment increased in every heart as one cannot give up his son.

ਗਊਅ ਨ ਛੋਡਿ ਸਕੈ ਬਛਰੇ ; ਇਤਨੋ ਮਨ ਮੋਹ ਕਰੈ ਤਬ ਸੋਊ ॥

The cows could discard their calves, but they had more love in their hearts.

ਪੈ ਗਰੂਏ ਗ੍ਰਿਹਿ ਗੇ ਸੰਗਿ ਲੈ ਤਿਨ ; ਚਉਕ ਹਲੀ ਇਹਿ ਬਾਤ ਲਖੋਊ ॥

Krishna returned home victorious along with other cow-boys.

ਦੇਵ ਡਰੀ ਮਮਤਾ ਇਨ ਪੈ ; ਕਿ ਚਰਿਤ੍ਰ ਕਿਧੋ ਹਰਿਕੋ ਇਹ ਹੋਊ ॥੧੮੪॥

Balram was astonished but he fathomed the reality. Either gods had put on the sheet of attachment or it was another game of Krishna

ਸਾਲ ਬਿਤੀਤ ਭਏ ਜਬ ਹੀ ; ਹਰਿ ਜੀ ਬਨ ਬੀਚ ਗਏ ਦਿਨ ਕਉਨੈ ॥

Thus an year went by. One day Krishna went to the forest.

ਦੇਖਨ ਕਉਤਕ ਕੌ ਚਤੁਰਾਨਨ ; ਸੀਘ੍ਰ ਭਯੋ ਤਿਹ ਕੋ ਉਠਿ ਗਉਨੈ ॥

Brahma also immediately rushed to Braj to have a look at the miracles of Krishna.

ਗ੍ਵਾਰ ਵਹੈ ਬਛੁਰੇ ਸੰਗਿ ਹੈਂ ਵਹ ; ਚਕ੍ਰਤ ਜਾਇ ਗਇਓ ਹੁਇ ਤਉਨੈ ॥

He felt surprised to see that the same cow-boys and calves are with him.

ਦੇਖਿ ਤਿਨੈ ਡਰ ਕੈ ਪਰਿ ਪਾਇਨ ; ਆਇਕੈ ਆਨੰਦ ਦੁੰਦਭ ਛਉਨੈ ॥੧੮੫॥

Seeing all this the frightened Brahma fell on Krishna's feet.

ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਾਚ ਕਾਨ੍ ਜੂ ਪ੍ਰਤਿ ॥

Brahma to Krishna

ਸਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਹੇ ਕਰੁਣਾ ਨਿਧਿ ਹੇ ਜਗ ਕੇ ਪਤਿ ; ਅੱਚੁਤ ਹੇ ਬਿਨਤੀ ਸੁਨ ਲੀਜੈ ॥

'O sea of compassion ! O Master of the world ! O Unwavering One! listen to my prayer.

ਚੂਕ ਭਈ ਹਮ ਤੇ ਤੁਮਰੀ ; ਤਿਹ ਤੇ ਅਪਰਾਧ ਛਿਮਾਪਨ ਕੀਜੈ ॥

I committed a fault : kindly forgive me my sin.' Krishna replied : 'I forgive this, but one must not prefer poison to nectar.'

ਕਾਨ ਕਹੀ ਇਹਬਾਤ ਛਿਮੀ ਹਮ ; ਨਾ ਬਿਖ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਾਡਿ ਕੈ ਪੀਜੈ ॥

Krishna asked Brahma to fetch the calves to which Brahma instantly agreed.

ਲਿਆਉ ਕਹਜੋ ਨ ਲਿਆਇ ਹੋ ; ਜਾਹ ਸਿਤਾਬ ਆਈਯੋ ਨਹੀ ਢੀਲ ਕਰੀਜੈ ॥੧੮੬॥

Krishna again asked him to go and without any delay.

ਲੈ ਬਛਰੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਤਬਹੀ ; ਛਿਨਮੈ ਚਲਕੈ ਹਰਿ ਜੀ ਪਹਿ ਆਯੋ ॥

Then Brahma took along the calves and instantly came to Krishna.

ਕਾਨ੍ ਮਿਲੇ ਜਬਹੀ ਸਭ ਗ੍ਵਾਰ ; ਤਬੈ ਮਨਮੈ ਤਿਨਹੂੰ ਸੁਖ ਪਾਯੋ ॥

When the cow-boys met Krishna, they found the solace of their heart.

ਲੋਪ ਭਯੋ ਸੰਗਿ ਕੇ ਬਛਰੇ ਤਬ ; ਭੇਦ ਕਿਨੀ ਲਖ ਜਾਨ ਨ ਪਾਯੋ ॥

The calves created by Krishna disappeared instantly, and none could fathom the secret.

ਬਾਲ ਬੁਝੀ ਨ ਕਿਨੀ ਉਠਿ ਬੋਲਿ ; ਸੁ ਲਿਆਉ ਵਹੈ ਹਮ ਜੋ ਮਿਲਿ ਖਾਯੋ ॥੧੮੭॥

None of the boys could comprehend the mystery, and they asked for what they used to eat together.

ਹੋਇ ਇਕਤ੍ਰ ਕਿਧੋ ਬ੍ਰਿਜ ਬਾਲਕ ; ਅੰਨਿ ਅਚਯੋ ਸਭ ਨੋ ਜੁ ਪੁਰਾਨੋ ॥

The boys of Braj thus got together and ate the meals an year old.

ਕਾਨ ਕਹੀ ਹਮ ਨਾਗ ਹਨਯੋ ; ਹਰਿਕੋ ਇਹ ਖੇਲ ਕਿਨੀ ਨਹਿ ਜਾਨੋ ॥

Krishna said : "I have killd the snake, but no one could resolve the mystery.

ਹੋਇ ਪ੍ਰਸੰਨਿ ਮਹਾਂ ਮਨਮੈ ; ਗਰੜ ਧੁੱਜ ਕੋ ਕਰਿ ਰੱਛਕ ਮਾਨੋ ॥
Highly pleased at heart, they considered Krishna their saviour.

ਦਾਨ ਦਯੋ ਹਮਕੋ ਜੀਅਕੋ ; ਇਹ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਪਹਿ ਜਾਇ ਬਖਾਨੋ ॥੧੮੮॥
Krishna said : 'at home you should tell your parents that Krishna had saved your life'

ਇਤ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਛਰੇ ਆਨ ਪਾਇ ਪਰਾ ॥
ਅਥ ਧੇਨਕ ਦੈਤ ਬਧ ਕਥਨੰ ॥
Now begins the account of Dhenuk's death

ਸਵੈਯਾ ॥
Savaiya

ਬਾਰਹ ਸਾਲ ਬਿਤੀਤ ਭਏ ; ਤੁ ਲਗੇ ਤਬ ਕਾਨ ਚਰਾਵਨ ਗਾਈ ॥
Krishna continued grazing cows till the age of 12.

ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਬਨਜੋ ਇਹਕੋ ; ਕਹਕੈ ਇਹ ਤਾਹ ਸਰਾਹਤ ਦਾਈ ॥
The boy Krishna had a handsome figure; saying this, the mother praised him.

ਗ੍ਵਾਰ ਸਨੈ ਬਨ ਬੀਚ ਫਿਰੈ ; ਕਬਿ ਨੈ ਉਪਮਾ ਤਿਹ ਕੀ ਲਖਿ ਪਾਈ ॥
He used to wander in the forest in the company of other cow-boys.

ਕੰਸਹਿ ਕੇ ਬਧ ਕੇ ਹਿਤ ਕੋ ; ਜਨੁ ਬਾਲ ਚਮੂੰ ਭਗਵਾਨ ਬਨਾਈ ॥੧੮੯॥
The poet imagines this scene with the help of a simile : it seemed as if God had created this child-army just to slay Kans

ਕਬਿੱਤੁ ॥
Kabitt

ਕਮਲ ਸੋ ਆਨਨ , ਕੁਰੰਗ ਤਾਕੇ ਬਾਕੇ ਨੈਨ ;
ਕਟ ਸਮ ਕੇਹਰਿ ਮ੍ਰਿਨਾਲ ਬਾਹੈ ਐਨ ਹੈ ॥
His face is like lotus and eyes like deer's; waist is thin like lion's and arms as well-shaped and symmetric as the lotus-pipe.

ਕੋਕਲ ਸੋ ਕੰਠ , ਕੀਰ ਨਾਸਕਾ ਧਨੁਖੁ ਭਉਹੈ ;
ਬਾਨੀ ਸੁਰ ਸਰ ਜਾਹਿ ਲਾਗੈ ਨਹਿ ਚੈਨ ਹੈ ॥
His voice is sweet like nightingale's, nose like that of parrot and brows like bow.

ਤ੍ਰੀਅਨਿ ਕੋ ਮੋਹਤਿ ਫਿਰਤਿ , ਗ੍ਰਾਮ ਆਸ ਪਾਸ ;
ਬਿਰਹਨ ਕੇ ਦਾਹਬੇ ਕੋ ਜੈਸੇ ਪਤ ਰੈਨ ਹੈ ॥

His dialogue is sharp like an arrow, and it gives not peace to the other.

ਪੁਨ ਮੰਦਿਮਤਿ ਲੋਕ , ਕਛੁ ਜਾਨਤ ਨ ਭੇਦ ਯਾਕੋ ;
ਏਤੇ ਪਰ ਕਹੈ ਚਰਵਾਰੋ ਸਜਾਮ ਧੈਨ ਹੈ ॥੧੯੦॥

Maids of neighbouring villages fall for him as he visits there just like the full moon that teases the women suffering separation from their spouses. The foolish people know not the mystery and consider Krishna, the possessor of so many qualities,a mere cow-boy.

ਗੋਪੀ ਬਾਚ ਕਾਨ੍ ਜੂ ਸੋ ॥

Gopis to Krishna

ਸਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਹੋਇ ਇਕਤ੍ਰ ਬਧੂ ਬ੍ਰਿਜ ਕੀ ਸਭ ; ਬਾਤ ਕਹੈ ਮੁਖ ਤੇ ਇਹ ਸਜਾਮੈ ॥
ਆਨਨ ਚੰਦ ਬਨੇ ਮ੍ਰਿਗ ਸੇ ਦ੍ਰਿਗ ; ਰਾਤਿ ਦਿਨ ਬਸਤੋ ਸੁ ਹਿਯਾ ਮੈ ॥

All the women of Braj get together and address Krishna thus : His face is beautiful like moon, eyes are like those of deer, and he dwells one heart day and night.

ਬਾਤ ਨਹੀ ਅਰਿ ਪੈ ਇਹ ਕੀ ; ਬਿਰਤਾਂਤ ਲਖਜੋ ਹਮ ਜਾਨ ਜੀਯਾ ਮੈ ॥
ਕੈ ਡਰ ਪੈ ਹਰਿਕੇ ਹਰਿ ਕੋ ; ਛਪ ਮੈਨ ਰਹਜੋ ਅਬ ਲਉ ਤਨ ਯਾ ਮੈ ॥ ॥੧੯੧॥

It is not something uncommon : we have understood the reality in one heart. Maybe, the god Kama is still hiding in his body frightened of Shiva.

ਕਾਨ੍ ਬਾਚ ॥

Krishna's Utterance

ਸਵੈਯਾ ॥

Saviaya

ਸੰਗ ਹਲੀ ਹਰਿ ਜੀ ਸਭ ਗ੍ਵਾਰ ; ਕਹੀ ਸਭ ਤੀਰ ਸੁਨੋ ਇਹ ਭੱਈਯਾ ॥
ਰੂਪ ਧਰੋ ਅਵਤਾਰਨ ਕੋ ਤੁਮ ; ਬਾਤ ਇਹੈ ਗਤਿ ਕੀ ਸੁਰ ਗੱਈਯਾ ॥

When Krishna was with Balram and other cow-boys, the Gopis said to him in the presence of all that he was an incarnation :

ਨਾ ਹਮਰੋ ਅਬ ਕੋ ਇਹ ਰੂਪ ; ਸਭੈ ਜਗ ਮੈ ਕਿਨਹੂੰ ਲਖ ਪੱਈਯਾ ॥
ਕਾਨ੍ ਕਹਜੋ ਹਮ ਖੇਲ ਕਰੈ ; ਜੋਊ ਹੋਇ ਭਲੋ ਮਨ ਕੋ ਪਰਚੱਈਯਾ ॥੧੯੨॥

your grandeur is sung in songs, "This form of mine none in the world has recognized," said Krishna, "I play the games that I find entertaining to my mind

ਸਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਤਾਲ ਭਲੇ ਤਿਹ ਠਉਰ ਬਿਖੈ ; ਸਭ ਹੀ ਜਨ ਕੇ ਮਨ ਕੇ ਸੁਖਦਾਈ ॥

There are many toddy trees. Everyone felt pleased looking at them.

ਸੇਤ ਸਰੋਵਰ ਹੈ ਅਤਿ ਹੀ ; ਤਿਨ ਮੈ ਸਰਮਾ ਸਸਿ ਸੀ ਦਮਕਾਈ ॥

There are many ponds of pure water over which shine the buds of lotus.

ਮੱਧ ਬਰੇਤਨ ਕੀ ਉਪਮਾ ; ਕਬਿ ਨੈ ਮੁਖ ਤੇ ਇਮ ਭਾਖ ਸੁਨਾਈ ॥

The beauty of the sandy spaces in between ponds is thus described by the poet :

ਲੋਚਨ ਸਉ ਕਰਿਕੈ ਬਸੁਧਾ ; ਹਰਿਕੇ ਇਹ ਕਉਤਕ ਦੇਖਨ ਆਈ ॥੧੯੩॥

they looked like earth's hundreds of eyes with which she wanted to see the miraculous deeds of Krishna.

ਰੂਪ ਬਿਰਾਜਤ ਹੈ ਅਤਿ ਹੀ ; ਜਿਨਕੋ ਪਿਖਕੈ ਮਨ ਆਨੰਦ ਬਾਢੇ ॥

Krishna's form is very beautiful looking at which provides pleasure.

ਖੇਲਤ ਕਾਨ੍ ਫਿਰੈ ਤਿਹ ਜਾਇ ; ਬਨੇ ਜਿਹ ਠਉਰ ਬਡੇ ਸਰ ਗਾਢੇ ॥

He goes to play where there are deep ponds of water.

ਗ੍ਵਾਲ ਹਲੀ ਹਰਿਕੇ ਸੰਗ ਰਾਜਤ ; ਦੇਖ ਦੁਖੀ ਮਨ ਕੋ ਦੁਖ ਕਾਢੇ ॥

The cow-boys are also with him and looking at them ameliorates the sufferings of the afflicted.

ਕਉਤਕੁ ਦੇਖ ਧਰਾ ਹਰਖੀ ; ਤਿਹ ਤੇ ਤਰ ਰੋਮ ਭਏ ਤਨਿ ਠਾਢੇ ॥੧੯੪॥

The earth is also pleased looking at his plays and the trees, that serve as pores of earth, also feel cooleth.

ਕਾਨ੍ ਤਰੈ ਤਰੁ ਕੇ ਮੁਰਲੀ ; ਸੁ ਬਜਾਇ ਉਠਯੋ ਤਨਕੋ ਕਰ ਐਂਡਾ ॥

Krishna plays flute sitting under the shadow of a tree, and then get up awkwardly.

ਮੋਹ ਰਹੀ ਜਮਨਾ ਖਗ ਅਉ ; ਹਰਿਜੱਛ ਸਭੈ ਅਰਨਾ ਅਰੁ ਗੈਂਡਾ ॥

The Yamuna, birds, Yashoda, wild bufallows and rhinoceros all arrtact him.

ਪੰਡਿਤ ਮੋਹਿ ਰਹੇ ਸੁਨਕੈ ; ਅਰੁ ਮੋਹਿ ਗਏ ਸੁਨਕੈ ਜਨ ਜੈਂਡਾ ॥

The learned as well as the rustic feel equally attracted to him.

ਬਾਤ ਕਹੀ ਕਬਿ ਨੈ ਮੁਖ ਤੇ ; ਮੁਰਲੀ ਇਹ ਨਾਹਨ ਰਾਗਨ ਪੈਂਡਾ ॥੧੯੫॥

The poet then said that it was not a mere flute but a signifier of *ragas* and *raginis*.

ਆਨਨ ਦੇਖ ਧਰਾ ਹਰਿਕੋ ; ਅਪਨੇ ਮਨ ਮੈ ਅਤਿਹੀ ਲਲਚਾਨੀ ॥

Looking at Krishna'a face, the earth feels tempted in heart.

ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਬਨਯੋ ਇਹ ਕੋ ; ਤਿਹ ਤੇ ਪ੍ਰਤਮਾ ਅਤ ਤੇ ਅਤਿ ਭਾਨੀ ॥

His personality is lustrous because of his handsome form.

ਸਜਾਮ ਕਹੀ ਉਪਮਾ ਤਿਹ ਕੀ ; ਅਪਨੇ ਮਨ ਮੈ ਫੁਨਿ ਜੋ ਪਹਿਚਾਨੀ ॥

The poet describes his majesty as he imagines it in his mind :

ਰੰਗਨ ਕੇ ਪਟ ਲੈ ਤਨ ਪੈ ; ਜੁ ਮਨੋ ਇਹਕੀ ਹੁਇਬੇ ਪਟਰਾਨੀ ॥੧੯੬॥

the earth wearing robes of varied colours is lost in thoughts of becoming His spouse

ਗੋਪ ਬਾਚ ॥

Cow-boys' Speech

ਸਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਗ੍ਵਾਰ ਕਹੀ ਬਿਨਤੀ ਹਰਿ ਪੈ ; ਇਕ ਤਾਲ ਬਡੋ ਤਿਹ ਪੈ ਫਲ ਹੱਛੇ ॥
ਲਾਇਕ ਹੈਂ ਤੁਮਰੇ ਮੁਖ ਕੀ ; ਕਰੁਆ ਜਹ ਦਾਖ ਦਸੋ ਦਿਸ ਗੁੱਛੇ ॥

The cow-boys requested Krishna that there is a huge pool ahead and trees there bear rich fruit.

ਧੇਨਕ ਦੈਂਤ ਬਡੋ ਤਿਹ ਜਾਇ ; ਕਿਧੋ ਹਨਿ ਲੋਗਨ ਕੋ ਉਨ ਰੱਛੇ ॥

The seedless and sweet grapes there are worthy of your taste.

ਪੁਤ੍ਰ ਮਨੋ ਮਧੁ ਰੇਂਦ ਪ੍ਰਭਾਤ ; ਤਿਨੈ ਉਠ ਪ੍ਰਾਤ ਸਮੈ ਵਹ ਭੱਛੇ ॥੧੯੭॥

But there lives a demon named Dhenuk who has killed many people

ਕਾਨ੍ ਬਾਚ ॥

Krishna'a Reply

ਜਾਇ ਕਹੀ ਤਿਨਕੋ ਹਰਿ ਜੀ ; ਜਹ ਤਾਲ ਵਹੈ ਅਰੁ ਹੈ ਫਲ ਨੀਕੇ ॥

Krishna asked the boys that they should go to that pond where grapes are so sweet.

ਬੋਲਿ ਉਠਜੋ ਮੁਖ ਤੇ ਮੁਸਲੀ ; ਸੁ ਤੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੇ ਨਹਿ ਹੈ ਫੁਨਿ ਫੀਕੇ ॥

Balram also said at that time that they are sweeter than the nectar.

ਮਾਰ ਹੈ ਦੈਤ ਤਹਾ ਚਲਕੈ ; ਜਿਹਤੇ ਸੁਰ ਜਾਹਿ ਸਭੈ ਦੁਖ ਜੀ ਕੇ ॥

They decided to go there and kill the demon so that the suffering of gods in heaven is eradicated.

ਹੋਇ ਪ੍ਰਸੰਨਿ ਚਲੈ ਤਹਕੋ ; ਮਿਲ ਸੰਖ ਬਜਾਇ ਸਭੈ ਮੁਰਲੀ ਕੇ ॥੧੯੮॥

They left for that place in a pleasant mood blowing conch shells and flutes.

ਹੋਇ ਪ੍ਰਸੰਨਿ ਤਹਾ ਹਰਿ ਜੀ ; ਜੁ ਗਏ ਮਿਲਕੈ ਤਟ ਪੈ ਸਰ ਭਾਰੇ ॥

When they all reached the bank of that great pool, Krishna felt highly pleased.

ਕੈ ਬਲ ਤੋ ਮੁਸਲੀ ਤਨ ਕੋ ; ਤਰੁ ਤੇ ਫਰ ਬੂੰਦਨ ਜਜੋਂ ਧਰਿ ਡਾਰੇ ॥

Balram with his great might gave a strong jerk to the tree and all fruits fell down on the ground like water drops.

ਧੇਨਕ ਕ੍ਰੋਧ ਮਹਾ ਕਰਕੈ ; ਦੋਊ ਪਾਇ ਹ੍ਰਿਦੇ ਤਿਹ ਸਾਥ ਪ੍ਰਹਾਰੇ ॥
ਗੋਡਨ ਤੇ ਗਹਿ ਫੈਕ ਦਯੋ ਹਰਿ ; ਜਿਉ ਸਿਰ ਤੇ ਗਹਿ ਕੂਕਰ ਮਾਰੇ ॥੧੯੯॥

Dhenuk felt angry and he hit both his legs in the chest of Krishna, but he held him from the knees and threw him on the ground as dog is thrown away by the head.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਕ੍ਰੋਧ ਭਈ ਧੁਜਨੀ ਤਿਹ ਕੀ ; ਪਤਿ ਜਾਨ ਹਤਜੋ ਇਨ ਊਪਰਿ ਆਈ ॥

The army of Dhenuk felt much enraged and considering their chief as dead, it attacked the cow-boys.

ਗਾਇ ਕੋ ਰੂਪ ਧਰਯ ਸਭ ਹੀ ; ਤਬ ਹੀ ਖੁਰ ਸੋ ਧਰ ਧੂਰ ਉਚਾਈ ॥

The entire army took the form of cows and ran after them throwing up dust with their feet.

ਕਾਨ੍ ਹਲੀ ਬਲਿ ਕੈ ਤਬ ਹੀ ; ਚਤੁਰੰਗ ਦਸੋ ਦਿਸ ਬੀਚ ਬਗਾਈ ॥
ਲੈ ਕਿਰਸਾਨ ਮਨੋ ਤੰਗੁਲੀ ; ਖਲ ਦਾਨਨ ਜਜੋਂ ਨਭਿ ਬੀਚਿ ਉਡਾਈ ॥੨੦੦॥

Krishna and Balram similarly threw away the entire army in all the directions as if a farmer with multipronged pitch-fork (*tangali*) in hand throws up the thrashed corn to separate chaff from grain.

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਸਿਕੰਧੇ ਪੁਰਾਣੇ ਬਚਿਤ੍ ਨਾਟਕ ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰੇ ਧੇਨਕ ਦੈਤ ਬਧਹਿ ॥

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਦੈਤ ਹਨਜੋ ਚਤਰੰਗ ਚਮੂੰ ; ਸੁਨ ਦੇਵ ਕਰੈ ਮਿਲਿ ਕਾਨ੍ ਬਡਾਈ ॥

When the news of the killing of the *chaturangini* army of the demon spread around, the gods sang eulogies of Krishna.

ਭੱਛ ਸਭੈ ਫਲ ਗ੍ਵਾਰ ਚਲੈ ਗ੍ਰਹ ; ਧੂਰ ਪਰੀ ਮੁਖ ਪੈ ਛਬਿ ਛਾਈ ॥

The cow-boys ate all the fruit and their faces were covered with dust yet full of majesty as they left for their homes.

ਤਾ ਛਬਿਕੀ ਉਪਮਾ ਅਤਿ ਹੀ ; ਕਬਿ ਨੇ ਮੁਖ ਤੇ ਇਮ ਭਾਖ ਸੁਣਾਈ ॥
ਧਾਵਤ ਘੋਰਨ ਕੀ ਪਗ ਕੀ ਰਜ ; ਛਾਇ ਲਏ ਰਵ ਸੀ ਛਬ ਪਾਈ ॥੨੦੧॥

The poet has described this grandeur : it seemed as if the dust raised by the feet of running horses had covered the shining sun.

ਸੈਨ ਸਨੈ ਹਨਿ ਦੈਤ ਗਯੋ ਗ੍ਰਹ ; ਗੋਪ ਗਏ ਗੁਪੀਆ ਸਭ ਆਈ ॥

After killing the demon and his army, the cow-boys reached home.

ਮਾਤ ਪ੍ਰਸੰਨਿ ਭਈ ਮਨਮੈ ; ਤਿਹ ਕੀ ਜੁ ਕਰੈਂ ਬਹੁ ਭਾਤ ਬਡਾਈ ॥

Yashoda was highly pleased at heart and she praised them all.

ਚਾਵਰ ਦੂਧ ਕਰਜੋ ਖਇਬੇ ਕਹੁ ; ਖਾਇ ਬਹੂ ਤਿਹ ਦੇਹ ਬਧਾਈ ॥

Rice was cooked in milk; all ate the rice and congratulated one another.

ਹੋਇ ਬਡੀ ਤੁਮਰੀ ਚੁਟੀਆ ; ਇਹ ਤੇ ਫੁਨ ਬਾਤ ਸਭੈ ਮਿਲਿ ਚਾਈ ॥੨੦੨॥

The womenfolk laughingly told them that this will help their hair grow long

ਭੋਜਨ ਕੈ ਟਿਕਗੇ ਹਰਿਜੀ ; ਪਲਕਾ ਪਰ ਅਉਰ ਕਰੈ ਜੁ ਕਹਾਨੀ ॥

After taking meals, Krishna went to sleep on his bed and had a dream.

ਰਾਜ ਗਯੋ ਤਰਨੋ ਮਗ ਰੈਨ ; ਲਹਿਯੋ ਸੁ ਲਗਿਯੋ ਵਹ ਪੀਅਨ ਪਾਨੀ ॥

In his dream, he saw that the day is gone and night is on.

ਰਾਤ ਪਰੀ ਤਬਹੀ ਭਰ ਭੈ ; ਤਿਨ ਸ੍ਰਉਨ ਸੁਨੀ ਅਪਨੇ ਇਹ ਬਾਨੀ ॥

He is drinking water. As he had water to his fill, he heard a sound with his ears which said “Go.”

ਜਾਹੁ ਕਹਿਯੋ ਤਿਨ ਤਉ ਹਰਿ ਗਜੋ ; ਗ੍ਰਿਹ ਜਾਇ ਮਿਲਿਯੋ ਅਪਨੀ ਪਟਰਾਨੀ ॥੨੦੩॥

Listening to this, Krishna went home and there met his mother.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਸੋਇ ਗਏ ਹਰਿ ਪ੍ਰਾਤ ਭਏ ; ਫਿਰ ਲੈ ਬਛਰੇ ਬਨ ਗੇ ਗਿਰਧਾਰੀ ॥

Krishna had a sound sleep and in the morning again went to the forest with his cows.

ਮੱਧਿ ਭਏ ਰਵਿ ਕੇ ਜਮੁਨਾ ਤਟ ; ਧਾਇ ਜਿਹ ਥੋ ਸਰ ਭਾਰੀ ॥

At mid-day, he reached the bank of Yamuna where there was a huge pond of water.

ਗੋ ਬਛਰੇ ਅਰੁ ਗੋਪ ਸਭੈ ; ਗਿਰਗੇ ਸਭ ਪ੍ਰਾਨ ਡਸੈ ਜਬ ਕਾਰੀ ॥
As soon as they reached there, a snake bit them and all the cows and cow-boys fell down lifeless.

ਧਾਇਹ ਕਹਜੋ ਮੁਸਲੀ ਪ੍ਰਭ ਪੈ ; ਸਭ ਸੈਨ ਸਖਾ ਤੁਮਰੀ ਹਰਿ ਮਾਰੀ ॥੨੦੪॥
Balram asked Krishna to rush there as all his child-army had been killed by the snake.

ਦੋਹਰਾ ॥
Dohara

ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਚਿਤਵੀ ਤਿਨੈ ; ਜੀਵ ਉਠੇ ਤਤਕਾਲ ॥
ਗਊ ਸਭੈ ਅਰੁ ਸੁਤ ਤਿਨੈ ; ਅਉ ਫੁਨਿ ਸਭੈ ਗੁਪਾਲ ॥੨੦੫॥
Krishna looked at them with a graceful look and they instantly got up-all the cows, their calves and the cow-boys.

ਦੋਹਰਾ ॥
Dohara

ਉਠ ਪਾਇਨ ਲਾਗੇ ਤਬੈ ; ਕਰਹਿ ਬਡਾਈ ਸੋਇ ॥
The cow-boys fell on his feet and sang his eulogies.

ਜੀਅ ਦਾਨ ਹਮ ਕੋ ਦਯੋ ; ਇਹ ਤੇ ਬਡੋ ਨ ਕੋਇ ॥੨੦੬॥
You have given us life and there is no charity greater than this.

ਅਥ ਕਾਲੀ ਨਾਗਨਾ ਥਬੋ ॥
Stringing of the Cobra, Kalia

ਦੋਹਰਾ ॥
Dohara

ਗੋਪ ਜਾਨ ਕੈ ਆਪਨੇ ; ਕੀਨੋ ਮਨੈ ਬਿਚਾਰ ॥
ਦੁਸਟਨਾਗ ਸਰ ਮੈ ਬਸੈ ; ਤਾਕੋ ਲੇਊ ਨਿਕਾਰ ॥੨੦੭॥
Krishna thought that the cow-boys were his own. He thought to himself that there was a wicked snake in the pond and that it be taken out.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥
Savaiya

ਊਚ ਕਦੰਮਹਿ ਕੋ ਤਰੁ ਥੋ ; ਤਿਹ ਪੈ ਚੜਿਕੈ ਹਰਿ ਕੂਦ ਪਰਿਯੋ ॥
Krishna climbed up the tall Kadamb tree and then jumped into the pond.

ਤਿਨ ਸੰਕ ਕਰੀ ਮਨਮੈ ਨ ਕਛੂ ; ਫੁਨ ਧੀਰਜ ਗਾਢ ਧਰਜੋ ਨ ਟਰਿਜੋ ॥
He had no fear in mind, rather he was full of patience and determination.

ਮਨਖੋ ਸਤ ਲੋ ਜਲ ਉਚ ਭਯੋ ; ਨਿਕਸਜੋ ਤਬ ਨਾਗ ਬਡੋ ਨ ਡਰਿਜੋ ॥
Water rose to the height of seven men and came out a huge snake but Krishna did not fear it.

ਪਟ ਪੀਤ ਧਰੇ ਤਨ ਪੈ ਨਰ ਦੇਖਿ ; ਮਹਾਬਲਿ ਕੈ ਤਿਨ ਜੁੱਧ ਕਰਿਜੋ ॥੨੦੮॥
When the snake saw a human wearing yellow robes on its body, it began fighting him.

ਬਾਂਧ ਲਯੋ ਹਰਿਕੋ ਤਨ ਸੋ ; ਕਰ ਕ੍ਰੁੱਧ ਕਿਧੋ ਤਿਹਕੋ ਤਨ ਕਾਟੇ ॥
The snake bound Krishna in its grip and enraged Krishna bit its body.

ਢੀਲੋ ਰਹਿਯੋ ਹੁਇ ਪੈ ਹਰਿਜੀ ; ਪਿਖ ਯਾਰਨ ਕੇ ਹੀਯਰੇ ਫੁਨ ਫਾਟੇ ॥
The grip of snake was a bit loosened, but the onlookers were a frightened lot.

ਰੋਵਤ ਆਵਤ ਹੈ ਪਤਨੀ ਬ੍ਰਿਜ ; ਠੋਕਤ ਮੂੰਡ ਉਖਾਰਤ ਝਾਟੇ ॥
The women of Braj left for that place weeping, beating heads and pulling hair.

ਆਇ ਹੈ ਮਾਰ ਉਸੈ ਨਹੀ ਰੋਵਹੁ ; ਨੰਦ ਇਹੈ ਕਹਿਕੈ ਇਨ ਡਾਟੇ ॥੨੦੯॥
Nand rebuked them all saying that Krishna will come back killing the snake so they must not weep.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥
Savaiya

ਕਾਨ ਲਪੇਟ ਬਡੋ ਵਹ ਪੰਨਗ ; ਫੂਕਤ ਹੈ ਕਰ ਕ੍ਰੁੱਧਹਿ ਕੈਸੇ ॥
The snake again tightened its grip around Krishna and began hissing aloud.

ਜਿਉ ਧਨ ਪਾਤ੍ਰ ਗਏ ਧਨ ਤੇ ; ਅਤਿ ਝੂਰਤ ਲੇਤ ਉਸਾਸਨ ਤੈਸੇ ॥
It hissed as heavily as does a trader after having lost his cash-box.

ਬੋਲਤ ਜਿਉ ਧਮੀਆ ਹਰਿ ਮੈ ; ਸੁਰ ਕੇ ਮਧਿ ਸ੍ਵਾਸ ਭਰੇ ਵਹ ਐਸੇ ॥
ਭੂਭਰ ਬੀਚ ਪਰੇ ਜਲ ਜਿਉ ; ਤਿਹ ਤੇ ਫੁਨਿ ਹੋਤ ਮਹਾ ਧੁਨ ਜੈਸੇ ॥੨੧੦॥
He breathed loud like the bellows. This sound also appeared like that of water falling on hot ashes

ਚੱਕ੍ਰਤ ਹੋਇ ਰਹੈ ਬ੍ਰਿਜ ਬਾਲਕ ; ਮਾਰ ਲਏ ਹਰਿ ਜੀ ਇਹ ਨਾਗੈ ॥
The cow-boys of Braj are highly astonished and wish that Krishna somehow kills this snake.

ਦੱਛਨ ਤੀਅ ਭੁਜਾ ਗਹਿਕੈ ; ਇਹ ਮਤਿ ਲਗੈ ਦੁਖ ਅਉ ਸੁਖ ਭਾਗੈ ॥
ਖੋਜਤ ਖੋਜਤ ਸਭੈ ਬ੍ਰਿਜਕੇ ਜਨ ; ਕਉਤਕ ਦੇਖ ਲਯੋ ਇਹ ਆਗੈ ॥

All inhabitants of Braj also reached there searching Krishna and on reaching there saw this scene.

ਸਜਾਮਹਿ ਸਜਾਮ ਬਡੋ ਅਹਿ ਕਾਟਤ ; ਜਿਉ ਰੁਚ ਕੈ ਨਰ ਖਾਵਤ ਸਾਗੈ ॥੨੧੧॥

The snake repeatedly bites Krishna as a human eats leafy vegetables with relish

ਰੋਵਨ ਲਾਗ ਜਬੈ ਜਸੁਧਾ ; ਚੁਪ ਤਾਹਿ ਕਰਾਵਤ ਪੈ ਜੁ ਅਲੀ ਹੈ ॥

When Yashoda begins to weep, her female-friends console her.

ਦੈਤ ਤ੍ਰਿਨਾਵ੍ਰਤ ਅਉਰ ਬਕੀ ; ਬ ਬਕਾਸ੍ਰ ਹਨੇ ਇਹ ਕਾਨ੍ ਬਲੀ ਹੈ॥

Krishna is a strong warrior and he has already killed demons like Trinavrat, Baki and Bakasur.

ਆਇ ਹੈ ਮਾਰ ਅਬੈ ਇਹ ਸਾਂਪਹਿ ; ਬੋਲਿ ਉਠਿਓ ਇਹ ਭਾਂਤ ਹਲੀ ਹੈ॥

He will soon come out after killing snake,' Balram said to all of them.

ਤੋਰ ਡਰੈ ਸਭਹੀ ਇਹਕੇ ਫਨਿ ; ਪੈ ਕਰਨਾਨਿਧਿ ਜੋਰ ਛਲੀ ਹੈ ॥੨੧੨॥

'He will break its hood but the embodiment of compassion, Krishna, is a great deceiver.

ਕਬਿਯੋ ਬਾਚ ॥

Poet's Address

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਜਾਨ ਦੁਖੀ ਅਪਨਜੋ ਜਨ ਕੌ ; ਅਪਨੋ ਤਨ ਤਾ ਤੈ ਛਡਾਇ ਲਯੋ ਹੈ ॥
ਬਕਤ੍ਰ ਬਿਲੋਕ ਬਡੋ ਵਹ ਪੰਨਗ ; ਪੈ ਮਨ ਭੀਤਰ ਕ੍ਰੁਧ ਭਯੋ ਹੈ ॥

As Krishna saw that his own kith and kin who stood on the bank were saddened, he freed himself from the snake's grip.

ਸਉ ਫਨ ਕੋ ਸੁ ਫਲਾਇ ਉਚਾਇਕੈ ; ਸਾਮੁਹਿ ਤਾਹਿ ਕੇ ਧਾਇ ਗਯੋ ਹੈ ॥
ਕੂਦ ਕੈ ਕਾਨ੍ ਬਚਾਇ ਕੈ ਦਾਵਹਿ ; ਊਪਰਿ ਮਾਥ ਜੁ ਠਾਢੋ ਭਯੋ ਹੈ ॥੨੧੩॥

When the snake saw Krishna's face, it felt highly enraged. It spread its hood and came before Krishna who jumped up and saving himself from its attack stood firm on its hood.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਕੂਦਤ ਹੈ ਚੜਿਕੈ ਸਿਰ ਊਪਰਿ ; ਸ੍ਰਉਨ ਸੰਬੂਹ ਚਲੈ ਸਿਰ ਤਾ ਤੇ ॥

Krishna began dancing on his hood and blood began to flow from its head.

ਪ੍ਰਾਨ ਲਗੇ ਛੁਟਨੇ ਜਬਹੀ ; ਛਿਨ ਮੈਨ ਗਈ ਉਡਕੈ ਮੁਖਰਾ ਤੇ ॥
It was soon losing life and all shine on its face was gone.

ਤਉ ਹਰਿਜੀ ਬਲਿਕੈ ਤਨ ਕੋ ; ਸਰ ਤੀਰ ਨਿਕਾਸ ਲਯੋ ਬਹੁ ਭਾਂਤੇ ॥
Then Krishna used his power to pull it towards the bank.

ਜਾਤ ਬਡੋ ਸਹ ਤੀਰ ਬਹਜੋ ; ਰਸਰੇ ਬੰਧ ਖੈਂਚਤ ਹੈ ਚਹੂੰ ਘਾ ਤੇ ॥੨੧੪॥
The snake looked like a huge wooden beam and they all pulled it towards bank with the help of ropes.

ਕਾਲੀ ਨਾਗ ਕੀ ਤ੍ਰਿਯੋ ਸੁਤ ਬਾਚ ॥
Address of Snake's Wives and Children

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥
Savaiya

ਤਉ ਤਿਹ ਕੀ ਤਿਰਿਯਾ ਸਭ ਹੀ ਸੁਤ ; ਅੰਜਲ ਜੋਰਕੈ ਯੌ ਘਿਘਿਯਾਵੈ ॥
ਰੱਛ ਕਰੋ ਇਹਕੀ ਹਰਿ ਜੀ ; ਤੁਮ ਪੈ ਬਰਦਾਨ ਇਹੈ ਹਮ ਪਾਵੈ ॥
The wives of the snake stood with folded hands and said with lump in the throat : 'Please bless us with the safety of this snake.'

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇਤ ਵਹੈ ਹਮ ਲਿਆਵਤੇ ; ਬਿਖ ਦਈ ਵਹ ਹੀ ਹਮ ਲਿਆਵੈ ॥
We accept whether you give us nectar or poison.

ਦੋਸ ਨਹੀ ਹਮਰੇ ਪਤਿ ਕੋ ਕਛੁ ; ਬਾਤ ਕਹੈ ਅਰੁ ਸੀਸ ਝੁਕਾਵੈ ॥੨੧੫॥
Our husband is not at fault at all.' Saying this they bowed their heads.

ਤ੍ਰਾਸ ਬਡੋ ਅਹਿਕੇ ਰਿਪ ਕੋ ਕਰ ; ਭਾਗਿ ਸਰਾ ਮਧਿ ਆਇ ਛਪੇ ਥੇ ॥
We were greatly afraid of blue jay and we ran into this pond for safety.

ਗਰਬੁ ਬਡੋ ਹਮਰੇ ਪਤਿ ਮੈ ; ਅਬ ਜਾਨ ਹਮੈ ਹਰਿ ਨਾਹਿ ਜਪੇ ਥੇ ॥
Our husband was rather proud, and we now realize we did not remember God.

ਹੇ ਜਗ ਕੇ ਪਤਿ ਹੇ ਕਰੁਨਾ ਨਿਧਿ ; ਤੈ ਦਸ ਰਾਵਨ ਸੀਸ ਕਪੇ ਥੇ ॥
O Master of the world! O sea of compassion! you had slain the ten heads of Ravan.

ਮੂਰਖ ਬਾਤ ਜਨੀ ਨ ਕਛੁ ; ਪਰਵਾਰ ਸਨੈ ਹਮ ਇਉ ਹੀ ਖਪੇ ਥੇ ॥੨੧੬॥
Our husband was a fool and he did not realize this. Our entire family just wasted their lives

ਕਾਨ੍ਹ ਬਾਚ ਕਾਲੀ ਸੋ ॥
Krishna's Address

ਸਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਬੋਲਿ ਉਠਜੋ ਤਬ ਯੌ ਹਰਿਜੀ ; ਅਬ ਛਾਡਤ ਹਉ ਤੁਮ ਦੱਛਨ ਜੱਈਯੋ ॥

Then Krishna replied that : "I release you now, and you may go southwards.

ਰੰਚਕ ਨ ਬਸੀਯੋ ਸਰ ਮੈ ; ਸਭ ਹੀ ਸੁਤ ਲੈ ਸੰਗ ਬਾਟਹਿ ਪੱਈਯੋ ॥

Do not stay in this pond any more. You set out immediately along with your family.

ਸੀਘ੍ਰਤਾ ਐਸੀ ਕਰੋ ਤੁਮਹੂੰ ; ਤਿਰੀਆ ਲਈਯੋ ਅਰ ਨਾਮੁ ਸੁ ਲੱਈਯੋ ॥

You take your spouses along and hurry up; you must continue remembering God on the way.

ਛੋਡਿ ਦਯੋ ਹਰਿ ਨਾਗ ਬਡੋ ; ਥਕ ਜਾਇਕੇ ਮੱਧ ਬਰੇਤਨ ਪੱਈਯੋ ॥੨੧੭॥

Thus, Krishna released the great snake, and with tired limbs lay down on the sand.

ਕਬਿਯੋ ਬਾਚ ॥

Poet's Address

ਸਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਹੇਰ ਬਡੋ ਹਰਿ ਭੇਵਹ ਪੰਨਗ ; ਪੈ ਅਪਨੇ ਗ੍ਰਿਹ ਕੋ ਉਠਿ ਭਾਗਾ ॥

Krishna saw that the big snake got up and hurried to its place.

ਬਾਰੂ ਕੇ ਮੱਧਿ ਗਯੋ ਪਰ ਕੈ ; ਜਨ ਸੋਇ ਰਹਯੋ ਸੁਖ ਕੈ ਨਿਸ ਜਾਗਾ ॥

It lay on the sand and slept there as if it had been awake last night.

ਗਰਬ ਗਯੋ ਗਿਰ ਕੈ ਤਿਹ ਕੋ ; ਰਨ ਕੈ ਹਰਿ ਕੇ ਰਸ ਸੋ ਅਨੁਰਾਗਾ ॥

The snake's pride was gone and it remembered God.

ਲੇਟ ਰਹਯੋ ਕਰਕੈ ਉਪਮਾ ਇਹ ; ਡਾਰ ਚਲੇ ਕਿਰਸਾਨ ਸੁਹਾਗਾ ॥੨੧੮॥

About the snake lying on sand, the poet says that it looked like the field-roller left by the farmer.

ਸੁੱਧਿ ਭਈ ਜਬਹੀ ਉਹਕੋ ; ਤਬ ਹੀ ਉਠਕੈ ਹਰਿ ਪਾਇਨ ਲਾਗਯੋ ॥

When the snake regained consciousness, it fell down on Krishna's feet and said,

ਪਉਢ ਰਹਯੋ ਥਕ ਕੈ ਸੁਨ ਮੋ ਪਤਿ ; ਪਾਇ ਲਗਯੋ ਜਬਹੀ ਫੁਨਿ ਜਾਗਯੋ ॥

" I an sorry I remained lying on the sand in a tired state, but have come to touch your feet as soon as I got up."

ਦੀ ਧਰ ਮੋ ਰਸੁ ਨੈਕ ਬਿਖੈ ਤੁਮ ; ਕਾਨ੍ ਕਹੀ ਤਿਹਕੋ ਉਠਿ ਭਾਗਜੋ ॥
ਦੇਖ ਲਤਾ ਤੁਮ ਕਉ ਨ ਬਧੈ ; ਮਮ ਬਾਹਨਿ ਮੋ ਰਸਮੋ ਅਨੁਰਾਗਯੋ ॥੨੧੯॥

Krishna told : you have given back the land to me in no time and that my carrier, glue jay will not kill you after it sees the print of my foot on your body because blue jay is deeply attached to me

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰੇ ਕਾਲੀ ਨਾਗ ਨਿਕਾਰਬੋ ਬਰਨਨੰ ॥

Thus concludes the account of sending away the great cobra in Krishna Avtar in the *Bachitra Natak Granth*

ਅਥ ਦਾਨ ਦੀਬੋ ॥

Account of giving charities

ਸਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਨਾਗਿ ਬਿਦਾ ਕਰਿਕੈ ਗਰੜ੍ਧ੍ਵਜ ; ਆਇ ਮਿਲਿਜੋ ਅਪਨੇ ਪਰਵਾਰੈ ॥

After sending away the cobra, Krishna came back to meet his family.

ਧਾਇ ਮਿਲਜੋ ਗਰੇ ਤਾਹਿ ਹਲੀ ; ਅਰੁ ਮਾਤ ਮਿਲੀ ਤਿਹ ਦੁਖ ਨਿਵਾਰੈ ॥

Balram embraced him; mother also met him, and he ameliorated all her sorrows.

ਸਿੰਗ ਧਰੇ ਹਰਿ ਧੇਨ ਹਜਾਰ ; ਤਬੈ ਤਿਹ ਕੇ ਸਿਰ ਊਪਰਿ ਵਾਰੈ ॥

At that time a thousand cows with their horns covered with gold were given away in charity over the head of Krishna.

ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਮਨ ਮੋਹ ਬਢਾਇ ਬਹੁ ; ਪੁੰਨ ਕੈ ਬਾਮਨ ਕੋ ਦੈ ਡਾਰੈ ॥੨੨੦॥

The poet says that thus showing great love in heart charity was given to the Brahmins.

ਲਾਲ ਮਨੀ ਅਰੁ ਨਾਗ ਬਡੇ ਨਗ ; ਦੇਤ ਜਵਾਹਰ ਤੀਛਨ ਘੋਰੇ ॥

Red rubies, precious jewels, elephants and horses were also given in charity.

ਪੁਹਕਰ ਅਉ ਬਿਰਜੇ ਚੁਨਕੇ ; ਜਰਬਾਫ ਦਿਵਾਵਤ ਹੈ ਦਿਜ ਜੋਰੇ ॥

Topaz, torquise, sapphire and cloth woven with golden wires were given to brahmins.

ਮੋਤਨਹਾਰ ਹੀਰੇ ਅਰੁ ਮਾਨਕ ; ਦੇਵਤ ਹੈ ਭਰ ਪਾਨਨ ਬੋਰੇ ॥

Necklaces of pearls and jewels were also given in handful and bags.

ਕੰਚਨ ਰੋਕਨ ਕੇ ਗਹਨੇ ਗੜ ਦੇਤ ; ਕਹੈ ਸੁ ਬਚੇ ਸੁਤ ਮੋਰੇ ॥੨੨੧॥

Gold and silver ornaments were also given for the safety of their son.

ਅਥ ਦਵਾਨਲ ਕਥਨੰ ॥

The account of wild fire

ਸਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਹੋਇ ਪ੍ਰਸੰਨਿ ਸਭੈ ਬ੍ਰਿਜਕੇ ਜਨ ; ਰੈਨ ਪਰੇ ਘਰ ਭੀਤਰਿ ਸੋਏ ॥

All dwellers of Braj felt pleased and went to sleep in their houses.

ਆਗ ਲਗੀ ਸੁ ਦਿਸਾ ਬਿਦਿਸਾ ਮਧਿ ; ਜਾਗ ਤਬੈ ਤਿਹ ਤੇ ਡਰਿ ਰੋਏ ॥

At night a fire broke out in all directions at which they all woke up, were afraid and wept.

ਰੱਛ ਕਰੈ ਹਮਰੀ ਹਰਿਜੀ ; ਇਹ ਚਿੱਤ ਬਿਚਾਰਿ ਤਹਾਂ ਕਹੁ ਹੋਏ ॥

"O God ! save us." This thought was uppermost in their mind.

ਦ੍ਰਿਗ ਬਾਤ ਕਹੀ ਕਰੁਨਾ ਨਿਧਿ ਮੀਚ ਲਯੋ ; ਇਤਨੈ ਸੁ ਤਊ ਦੁਖ ਖੋਏ ॥੨੨੨॥

Krishna, the ocean of compassion, asked them to close their eyes and that their sufferings will be over

ਮੀਚ ਲਏ ਦ੍ਰਿਗ ਜਉ ਸਭਹੀ ਨਰ ; ਪਾਨ ਕਰਜੋ ਹਰਿਜੀ ਹਰਿ ਦੌਂ ਤਉ॥

When everybody closed his eyes, Krishna drank off their wild fire.

ਦੋਖ ਮਿਟਾਇ ਦਯੋ ਪੁਰ ਕੋ ਸਭਹੀ ; ਜਨ ਕੇ ਮਨ ਕੋ ਹਨ ਦਯੋ ਭਉ ॥

All the sufferings of that place thus ended and their fears were gone.

ਚਿੰਤ ਕਛੂ ਨਹਿ ਹੈ ਤਿਹਕੋ ; ਜਿਨ ਕੋ ਕਰੁਨਾ ਨਿਧ ਦੂਰ ਕਰੈ ਖਉ ॥

Those whose fear is removed by the ocean of compassion have nothing to worry about.

ਦੂਰ ਕਰੀ ਤਪਤਾ ਤਿਹ ਕੀ ; ਜਨੁ ਡਾਰ ਦਯੋ ਜਲ ਕੋ ਛਲ ਕੈ ਰਉ ॥੨੨੩॥

He removed their sufferings as the heat of fire is neutralized by the flood of water.

ਕਬਿੱਤੁ

Kabitt

ਆਖੈ ਮਿਟਵਾਇ ਮਹਾ , ਬਪੁ ਕੋ ਬਢਾਇ ਅਤ ;
ਸੁਖ ਮਨਿ ਪਾਇ ਆਗਿ ਖਾਇ ਗਜੋ ਸਾਵਰਾ ॥

Asking all to close their eyes and increasing his body to a huge size Krishna drank off wild fire with joy in heart.

ਲੋਕਨ ਕੀ ਰੱਛਨ ਕੇ ਕਾਜ , ਕਰਨਾ ਕੇ ਨਿਧਿ ;
ਮਹਾਂ ਛਲ ਕਰਿਕੈ ਬਚਾਇ ਲਯੋ ਗਾਵਰਾ ॥

To save the people, Krishna saved the entire town with this deception.

ਕਹੈ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਤਿਨ ਕਾਮ ਕਰਜੋ ਦੁਖੁ ਕਰਿ ;
ਤਾਕੋ ਫੁਨ ਫੈਲ ਰਹਜੋ , ਦਸੋ ਦਿਸ ਨਾਵਰਾ ॥

The poet says that he did a great deed the appreciation of which spread in all directions.

ਦਿਸਟਿ ਬਚਾਇ ਸਾਥ , ਦਾਤਨ ਚਬਾਇ ਸੋ ਤੋ ;
ਗਯੋ ਹੈ ਪਚਾਇ , ਜੈਸੇ ਖੇਲੇ ਸਾਂਗ ਬਾਵਰਾ ॥੨੨੪॥

This boy drank off and digested the fire away from the sight of others as if it were a mere play.

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰੇ ਦਵਾਨਲ ਤੇ ਬਚੈਬੋ ਬਰਨਨੰ ॥

Thus concludes the account of saving from wild fire in Krishna Avtar in the *Bachitra Natak Granth*

ਅਥ ਗੋਪਨ ਸੋ ਹੋਲੀ ਖੇਲਬੋ ॥

Playing *holi* with the Gopas

ਸਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਮਾਘ ਬਿਤੀਤ ਭਏ ਰੁਤ ਫਾਗੁਨ ; ਆਇ ਗਈ ਸਭ ਖੇਲਤ ਹੋਰੀ ॥

The month of Magh was over, came Phagun, and with it came the festival of *holi*.

ਗਾਵਤ ਗੀਤ ਬਜਾਵਤ ਤਾਲ ; ਕਹੈ ਮੁਖ ਤੇ ਭਰੂਆ ਮਿਲਿ ਜੋਰੀ ॥

The procuress sing songs and clap to the tune of cymbals.

ਡਾਰਤ ਹੈ ਅਲਤਾ ਬਨਿਤਾ ; ਛਟਕਾ ਸੰਗ ਮਾਰਤ ਬੈਸ ਨ ਥੋਰੀ ॥

Colour is thrown on women and young maids lovingly beat the boys with sticks.

ਖੇਲਤ ਸਯਾਮ ਧਮਾਰ ਅਨੂਪ ; ਮਹਾ ਮਿਲਿ ਸੁੰਦਰਿ ਸਾਂਵਲ ਗੋਰੀ ॥੨੨੫॥

The poet says that Krishna and Gopis play together *holi* very enthusiastically

ਅੰਤ ਬਸੰਤ ਭਏ ਰੁਤ ਗ੍ਰੀਖਮ ; ਆਇ ਗਈ ਹਰਿ ਖੇਲ ਮਚਾਯੋ ॥

The spring was over and as the Summer set in, Krishna began playing all day long.

ਆਵਹੁ ਮਿਕ ਦੁਹੂੰ ਦਿਸ ਤੇ ਤੁਮ ; ਕਾਨ੍ ਭਏ ਧਨਠੀ ਸੁਖ ਪਾਯੋ ॥

People came from both sides and they joyfully accepted him their leader.

ਦੈਤ ਪ੍ਰਲੰਬ ਬਡੋ ਕਪਟੀ ; ਤਬ ਬਾਲਕ ਰੂਪ ਧਰਯੋ ਨ ਜਨਾਯੋ ॥

During this while,a demon named Pralambh, joined them in the form of a boy.

ਕੰਧ ਚੜਾਇ ਹਲੀ ਕੋ ਉਡਜੋ ; ਤਿਨ ਮੂਕਨ ਸੋ ਧਰ ਮਾਰ ਗਿਰਾਯੋ ॥੨੨੬॥

He put Krishna on his soldiers and flew in the sky. Krishna beat him with his fists and brought him down.

ਕੇਸਵ ਰਾਮ ਭਏ ਧਨਠੀ ; ਮਿਕ ਬਾਲਕ ਏ ਤਬਹੀ ਸਭ ਪਿਆਰੇ ॥

Krishna remained the leader and the children continued playing with him.

ਦੈਤ ਮਿਕਜੋ ਸੁਤ ਨੰਦਹਿ ਕੇ ਸੰਗਿ ; ਖੇਲਿ ਜਿਤਜੋ ਮੁਸਲੀ ਹਰਿ ਹਾਰੇ ॥

That demon also became Krishna's companion. In that game, Balram won and Krishna lost.

ਆਵ ਚੜੋ ਨ ਚੜਿਓ ਸੁ ਕਹਜੋ ; ਇਨ ਪੈ ਤਿਹ ਕੇ ਬਪੁ ਕੋ ਪਗ ਧਾਰੇ ॥
ਮਾਰ ਗਿਰਾਇ ਦਯੋ ਧਰਨੀ ਪਰ ; ਬੀਰ ਬਡੋ ਉਨ ਮੂਕਨ ਮਾਰੇ ॥੨੨੭॥

Then Krishna carried Balram on his body. Balram put his foot of the demon's body and threw away. Thus he beat him to death.

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਿਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰੇ ਪ੍ਰਲੰਬ ਦੈਤ ਬਧਹਿ ॥

Thus concludes the account of death of demon Pralambh.

ਅਥ ਲੁਕਮੀਚਨ ਖੇਲ ਕਥਨੰ ॥

Playing hide and seek

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਮਾਰ ਪ੍ਰਲੰਬ ਲਯੋ ਮੁਸਲੀ ਜਬ ; ਯਾਦ ਕਰੀ ਹਰਿਜੀ ਤਬ ਗਾਈ ॥
ਚੁਮਨ ਲਾਗ ਤਬੈ ਬਛਰਾ ਮੁਖ ; ਧੇਨ ਵਹੈ ਉਨਕੀ ਅਰੁ ਮਾਈ ॥

Balram killed Pralambh and then sent for Krishna who then kissed his cows and calves.

ਹੋਇ ਪ੍ਰਸੰਨਜ ਤਬੈ ਕਰੁਨਾ ਨਿਧ ; ਤਉ ਲੁਕਮੀਚਨ ਖੇਲ ਮਚਾਈ ॥
ਤਾ ਛਬਿ ਕੀ ਅਤਿਹੀ ਉਪਮਾ ; ਕਬਿ ਕੇ ਮਨ ਮੈ ਬਹੁ ਭਾਂਤਨ ਭਾਈ ॥੨੨੮॥

Pleased at heart they began playing hide and seek. The poet has said this with the help of several similes.

ਕਬਿਤੁ ॥

Kabitt

ਬੈਠਿ ਕਰਿ ਗ੍ਵਾਰ ਆਂਖੈ ਮੀਚੈ ਏਕ ਗ੍ਵਾਰ ਹੂੰ ਕੀ ;
ਛੋਰ ਦੇਤ ਤਾ ਕੋ ਸੋ ਤੋ ਅਉਰੋ ਗਹੈ ਧਾਇਕੈ ॥

One cow-boy sits and he covers the eyes of the other.He leaves the latter who then chases others.

ਆਂਖੈ ਮੂੰਦਤ ਹੈ , ਤਬ ਓਹੀ ਗੋਪ ਹੂੰਕੀ ਫੇਰਿ ;
ਜਾਕੇ ਤਨਕੌਂ ਜੋ ਛੁਐ ਕਰ ਸਾਥ ਜਾਇਕੈ ॥

Then he closes the eyes of the cow-boy whose body is touched with hand by the chaser.

ਤਹ ਤੋਂ ਛਲ ਬਲ ਕੇ ਪਲਾਵੈ , ਹਾਥਿ ਆਵੈ ਨਹੀ ;
ਤਉ ਮਿਟਾਵੈ ਆਖੈ , ਆਪ ਹੀਤੇ ਸੋ ਤੋ ਆਇਕੈ ॥

Krishna, however, runs away deceptively and cannot be got hold of, but then comes of his own and wants his eyes to be closed.

ਕਹੈ ਕਬਿ ਸਜਾਮ , ਤਾਕੀ ਮਹਿਮਾ ਨ ਲਖੀ ਜਾਇ ;
ਐਸੀ ਭਾਂਤਿ ਖੇਲੈ ਕਾਨ੍ ਮਹਾਂ ਸੁਖੁ ਪਾਇਕੈ ॥੨੨੯॥

The poet says that the majesty of Krishna as he plays and enjoys the game cannot be put in words.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਅੰਤ ਭਏ ਰੁਤਿ ਗ੍ਰੀਖਮ ਕੀ ; ਰੁਤ ਵਾਪਸ ਆਇ ਗਈ ਸੁਖਦਾਈ ॥

At last summer was over and the pleasant rainy season set in.

ਕਾਨ੍ ਫਿਰੈ ਬਨ ਬੀਥਨ ਮੈ ; ਸੰਗਿ ਲੈ ਬਛਰੇ ਤਿਨਕੀ ਅਰੁ ਮਾਈ ॥

Krishna grazes his cows and calves in forests and caves.

ਬੈਠ ਤਬੈ ਫਿਰ ਮੱਧ ਗੁਫਾ ਗਿਰ ; ਗਾਵਤ ਗੀਤ ਸਭੈ ਮਨੁ ਭਾਈ ॥

Then he sits in a mountain cave and sings pleasant songs.

ਤਾ ਛਬਿ ਕੀ ਅਤਿ ਹੀ ਉਪਮਾ ; ਕਬਿ ਨੇ ਮੁਖ ਤੇ ਇਮ ਭਾਖ ਸੁਨਾਈ ॥੨੩੦॥

The grandeur of this scene has been described by the poet

ਸੋਰਠ ਸਾਰੰਗ ਅਉ ਗੁਜਰੀ ; ਲਲਤਾ ਅਰੁ ਭੈਰਵ ਦੀਪਕ ਗਾਵੈ ॥

He sang measures such as Sorath, Sarang, Gujri, Lalit, Bhairav and Dipak.

ਟੋਡੀ ਅਉ ਮੇਘ ਮਲ੍ਹਾਰ ਅਲਾਪਤ ; ਗੌਂਡ ਅਉ ਸੁੱਧ ਮਲ੍ਹਾਰ ਸੁਨਾਵੈ ॥

He also sang Todi, Megh, Malhar, Gaund and pure Malhar measures.

ਜੈਤਸਿਰੀ ਅਰੁ ਮਾਲਸਿਰੀ ; ਅਉ ਪਰਜ ਸੁ ਰਾਗਸਿਰੀ ਠਟ ਪਾਵੈ ॥

Jaitsari, Malsiri, Paraj and Ragsiri measures are also sung.

ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਹਰਿਜੀ ਰਿਝ ਕੈ ; ਮੁਰਲੀ ਸੰਗ ਕੋਟਕ ਰਾਗ ਬਜਾਵੈ॥੨੩੧॥

The poet says that the pleased Krishna sings millions of measures with his flute.

ਕਬਿਤੁ ॥

Kabitt

ਲਲਤ ਧਨਾਸਰੀ ; ਬਜਾਵੈ ਸੰਗਿ ਬਾਸੁਰੀ ,
ਕਿਦਾਰਾ ਔਰ ਮਾਲਵਾ , ਬਿਹਾਗੜਾ ਅਉ ਗੂਜਰੀ ॥

He sang with his flute measures like Lalit, Dhanasari, Kidara, Malwa, Bihagra and Gujri.

ਮਾਰੂ ਅਉ ਪਰਜ ; ਔਰ ਕਾਨੜਾ ਕਲਿਆਨ ਸੁਭ ,
ਕੁਕਭ ਬਿਲਾਵਲੁ ; ਸੁਨੈ ਤੇ ਆਵੈ ਮੂਜਰੀ ॥

Listening to Maru, Paraj, Kanra, Kalian, Kumbhak and Bilawal one feels elated.

ਭੈਰਵ ਪਲਾਸੀ ; ਭੀਮ ਦੀਪਕ ਸੁ ਗਉਰੀ ਨਟ ,
ਠਾਂਢੋ ਦ੍ਰੁਮ ਛਾਇ ਮੈ ; ਸੁ ਗਾਵੈ ਕਾਨ੍ ਪੂਜਰੀ ॥

The worshippable Krishna standing under the cool shadow of the tree sings Bhairav, Bhimpalasi, Dipak, and Gauri Nat.

ਤਾਤੇ ਗ੍ਰਿਹ ਤਿਆਗਿ ; ਤਾਕੀ ਸੁਨਿ ਧੁਨਿ ਸ੍ਰੋਨਨ ਮੈ ,
ਮ੍ਰਿਗਨੈਨੀ ਫਿਰਤ ; ਸੁ ਬਨ ਬਨਿ ਊਜਰੀ ॥੨੩੨॥

Listening to the tune of these measures many wide-eyed leave their homes and wander about.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਸੀਤ ਭਈ ਰੁਤ ਕਾਤਕ ਕੀ ; ਮੁਨ ਦੇਵ ਚੜਜੋ ਜਲ ਹ੍ਵੈ ਗਜੋ ਥੋਰੋ ॥

Winter set in. It was Kartik. Shortage of water has started being felt.

ਕਾਨ ਕਨੀਰੇ ਕੇ ਫੂਲ ਧਰੇ ; ਅਰੁ ਗਾਵਤ ਬੇਨ ਬਜਾਵਤ ਭੋਰੋ ॥

Krishna wears cleanger flowers early in the morning and plays flute.

ਸਜਾਮ ਕਿਧੋ ਉਪਮਾ ਤਿਹਕੀ ; ਮਨ ਮੱਧਿ ਬਿਚਾਰੁ ਕਬਿੱਤੁ ਸੁ ਜੋਰੋ ॥

To arrest the grandeur of this scene the poet composed many verses.

ਮੈਨ ਉਠਜੋ ਜਗਿ ਕੈ ਤਿਨਕੈ ਤਨ ; ਲੇਤ ਹੈ ਪੇਚ ਮਨੋ ਅਹਿ ਤੋਰੋ ॥੨੩੩॥

The desire for sexual union had arisen in many and they now tossed in bed

ਗੋਪੀ ਬਾਚ ॥

Gopis among themselves

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਬੋਲਤ ਹੈ ਮੁਖ ਤੇ ਸਭ ਗ੍ਵਾਰਨ ; ਪੁੰਨਿ ਕਰਜੋ ਇਨਹੂੰ ਅਤਿ ਮਾਈ ॥
All the Gopis say, "Mother! This flute might have performed great charities.

ਜਗਜ ਕਰੈ ਕਿ ਕਰਜੋ ਤਪ ਤੀਰਥ ; ਗੰਧ੍ਰਬ ਤੇ ਇਨ ਕੈ ਸਿਛ ਪਾਈ ॥
It might have performed *yajnas*, austerities and visited pilgrim centres or it might have received training from Gandharva.

ਕੈ ਕਿ ਪੜੀ ਸਿਤਬਾਨ ਹੁ ਤੇ ; ਕਿ ਕਿਧੋ ਚਤੁਰਾਨਨ ਆਪ ਬਨਾਈ ॥
Kamdev might have taught it, and it might have been made by Brahma himself.

ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਉਪਮਾ ਤਿਹਕੀ ; ਇਹ ਤੇ ਹਰਿ ਓਠਨ ਸਾਥ ਲਗਾਈ ॥੨੩੪॥
The poet sings the grandeur of this scene and says that is why Krishna put it to his lips

ਸੁਤ ਨੰਦ ਬਜਾਵਤ ਹੈ ਮੁਰਲੀ ; ਉਪਮਾ ਤਿਹਕੀ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਗਨੋ ॥
Nand's son plays flute and the poet appreciates it.

ਤਿਹ ਕੀ ਧੁਨ ਕੋ ਸੁਨਿ ਮੋਹਿ ਰਹੇ ਮੁਨ ; ਰੀਝਤ ਹੈ ਸੁ ਜਨੋ ਰੁ ਕਨੋ ॥
Listening to it the ascetics and even animals feel attracted.

ਤਨ ਕਾਮ ਭਰੀ ਗੁਪੀਆ ਸਭ ਹੀ ; ਮੁਖ ਤੇ ਇਹ ਭਾਂਤਨ ਜ੍ਵਾਬ ਭਨੋ ॥
ਮੁਖ ਕਾਨ੍ ਗੁਲਾਬ ਕੋ ਫੂਲ ਭਯੋ ; ਇਹ ਨਾਲ ਗੁਲਾਬ ਚੁਆਤ ਮਨੋ ॥੨੩੫॥
The bodies of Gopis get saturated with sensual desire and they say that Krishna's face is like rose and this flute is like the oozing out of rose essence

ਮੋਹਿ ਰਹੇ ਸੁਨਿਕੈ ਧੁਨਿ ਕੌ ਮ੍ਰਿਗ ; ਮੋਹਿ ਪਸਾਰ ਗੇ ਖੱਗ ਪੈ ਪੱਖਾ ॥
The deer are fascinated by the tune and the birds with open beaks flew to him to listen to the music.

ਨੀਰ ਬਹਜੋ ਜਮੁਨਾ ਉਲਟੋ ; ਪਿਖਕੈ ਤਿਹਕੋ ਨਰ ਖੋਲ ਰੇ ਚੱਖਾ ॥
Yamuna flowed backwards and people look at this with wide eyes.

ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਤਿਨਕੋ ਸੁਨਿਕੈ ; ਬਛਰਾ ਮੁਖ ਸੋ ਕਛੁ ਨਾ ਚੁਗੈ ਕੱਖਾ ॥
The poet tells them that listening to this music even calves have stopped eating grass.

ਛੋਡਿ ਚਲੀ ਪਤਨੀ ਅਪਨੇ ਪਤ ; ਤਾਰਕ ਹ੍ਵੈ ਜਿਮ ਡਾਰਤ ਲੱਖਾ ॥੨੩੬॥
The wife leaves the home of her husband as an ascetic renounces the wealth of the world.

ਕੋਕਿਲ ਕੀਰ ਕੁਰੰਗਨ ਕੇਹਰਿ ; ਮੈਨ ਰਹਯੋ ਹ੍ਵੈ ਕੈ ਮਤਵਾਰੋ ॥
Nightingale, parrot, deer and lion all get sensually aroused and suffer the passion.

ਰੀਝ ਰਹੇ ਸਭ ਹੀ ਪੁਰਕੇ ਜਨ ; ਆਨਨ ਪੈ ਇਹ ਤੇ ਸਸਿ ਹਾਰੋ ॥
All natives of Braj are pleased and they find that even moon gets pale before Krishna.

ਅਉ ਇਹ ਕੀ ਮੁਰਲੀ ਜੁ ਬਜੈ ; ਤਿਹ ਊਪਰਿ ਰਾਗ ਸਭੈ ਫੁਨਿ ਵਾਰੋ ॥

When he plays the flute, all measures can be sacrificed for it.

ਨਾਰਦ ਜਾਤ ਥਕੈ ਇਹ ਤੇ ; ਬੰਸਰੀ ਜੁ ਬਜਾਵਤ ਕਾਨਰ ਕਾਰੋ ॥੨੩੭॥

Even Narad is excelled as Krishna plays his flute.

ਲੋਚਨ ਹੈ ਮ੍ਰਿਗ ਕੇ ਕਟ ਕੇਹਰਿ ; ਨਾਕ ਕਿਧੋ ਸੁਕ ਸੋ ਤਿਹਕੋ ਹੈ ॥
ਗ੍ਰੀਵ ਕਪੋਤ ਸੀ ਹੈ ਤਿਹਕੀ ; ਅਧਰਾ ਪੀਅ ਸੇ ਹਰਿ ਮੂਰਤ ਜੋ ਹੈ ॥

The eyes of Krishna are made wide like deer's, waist like lion's, nose like parrot's, neck like pigeon's and lips are like necter.

ਕੋਕਿਲ ਅਉ ਪਿਕ ਸੇ ਬਚਨਾਮ੍ਰਿਤ ; ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਕਬਿ ਸੁੰਦਰ ਸੋਹੈ ॥
ਪੈ ਇਹ ਤੇ ਲਜਕੈ ਅਬ ਬੋਲਤ ; ਮੂਰਤ ਲੈ ਨ ਕਰੇ ਖਗ ਰੋਹੈ ॥੨੩੮॥

His voice is sweet like that of nightingale and peacock. These sweet-tongued birds feel shy as well as jealous before the sweet tune of his flute

ਫੂਲ ਗੁਲਾਬ ਨ ਲੇਤ ਹੈ ਤਾਬ ; ਸਹਾਬ ਕੋ ਆਬ ਹ੍ਵੈ ਦੇਖ ਖਿਸਾਨੋ ॥

The rose does not stand in comparison to him and the shine of red star feels shy before him.

ਪੈ ਕਮਲਾ ਦਲ ਨਰਗਸ ਕੋ ਗੁਲ ; ਲੱਜਤ ਹੈ ਫੁਨਿ ਦੇਖਤ ਤਾਨੋ ॥

The lotus petals, and rose flowers feel shy looking at him.

ਸਜਾਮ ਕਿਧੋ ਅਪਨੇ ਮਨ ਮੈ ; ਬਰਤਾ ਗਨ ਕੈ ਕਬਿਤਾ ਇਹ ਠਾਨੋ ॥
ਦੇਖਨ ਕੋ ਇਨ ਕੇ ਸਮ ਪੂਰਬ ; ਪੱਛਮ ਡੋਲੈ ਲਹੇ ਨਹਿ ਆਨੋ ॥੨੩੯॥

The poet imagines in his mind the praises to be sung in poem and says that he has wandered everywhere from east to west but has failed to find such a handsome person

ਸਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਮੰਘਰ ਮੈ ਸਭ ਹੀ ਗੁਪੀਆ ਮਿਲਿ ; ਪੂਜਤ ਚੰਡ ਪਤੇ ਹਰਿ ਕਾਜੈ ॥

In the month of Maghar, all the women of Braj worship goddess Durga desiring a husband like Krishna.

ਪ੍ਰਾਤ ਸਮੈ ਜਮਨਾ ਮਧ ਨਾਵਤ ; ਦੇਖ ਤਿਨੈ ਜਲਜੰ ਮੁਖ ਲਾਜੈ ॥

They bathe in the waters of Yamuna in the morning. Looking at their beautiful forms even the lotus flowers feel outclassed.

ਗਾਵਤ ਗੀਤ ਬਿਲਾਵਲ ਮੈ ; ਜੁਰ ਬਾਹਨਿ ਸਜਾਮ ਕਥਾ ਇਹ ਸਾਜੈ ॥

Getting hold of each other by the arm, they sing songs in Bilawal measure.

ਅੰਗ ਅਨੰਗ ਬਢਜੋ ਤਿਨ ਕੇ ; ਪਿਖ ਕੈ ਜਿਹ ਲਾਜ ਕੋ ਭਾਜਨ ਭਾਜੈ ॥੨੪੦॥

Sexual desire has increased in their bodies and no modesty is left in them.

ਗਾਵਤ ਗੀਤ ਬਿਲਾਵਲ ਮੈ ; ਸਭ ਹੀ ਮਿਲਿ ਗੋਪਨ ਉੱਜਲ ਕਾਰੀ ॥

All the Gopis–whether dark or fair-complexioned–sing songs in Bilawal measure.

ਕਾਨ੍ਰ ਕੋ ਭਰਤਾ ਕਰਬੇ ਕਹੁ ; ਬਾਂਛਤ ਹੈ ਪਤਲੀ ਅਰੁ ਭਾਰੀ ॥

The fat as well as the slim all aspire for Krishna as their spouse.

ਸਜਾਮ ਕਰੈ ਤਿਨ ਕੇ ਮੁਖ ਕੌ ਪਿਖਿ ; ਜੋਤਿ ਕਲਾ ਸਸਿ ਕੀ ਫੁਨਿ ਹਾਰੀ ॥

Looking at their faces, even the brightness of moon accepts defeat.

ਨਾਵਤ ਹੈ ਜਮੁਨਾ ਜਲ ਮੈ ; ਜਨੁ ਫੂਲ ਰਹੀ ਗ੍ਰਿਹ ਮੈ ਫੁਲਵਾਰੀ ॥੨੪੧॥

When they bathe in the Yamuna waters, it seems as if a garden of flowers had blossomed at home.

ਨਾਵਤ ਹੈ ਗੁਪੀਆ ਜਲ ਮੈ ; ਤਿਨ ਕੇ ਮਨ ਮੈ ਫੁਨ ਹਉਲ ਨ ਕੋ ॥

The Gopis bathe in the Yamuna with no fear in mind.

ਗੁਨ ਗਾਵਤ ਤਾਲ ਬਜਾਵਤ ਹੈ ; ਤਿਹ ਜਾਇ ਕਿਧੌ ਇਕ ਠਉਲ ਕੋ ॥

They sing Krishna's praises, clap together and they are together at an isolated place.

ਮੁਖਿ ਤੇ ਉਚਰੈ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਸਭੈ ; ਇਤਨੋ ਸੁਖ ਨ ਹਰਿ ਧਉਲਨ ਕੋ ॥

They all seem to say : 'This much of comfort cannot be available even in the palaces of Indra.'

ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਬਿਰਾਜਤ ਹੈ ਅਤਿ ਹੀ ; ਕਿ ਬਨਜੋ ਸਰ ਸੁੰਦਰ ਕਉਲਨ ਕੋ ॥੨੪੨॥

The poet says that they all present the scene of a pond full of lotus flowers.

ਗੋਪੀ ਬਾਚ ਦੇਵੀ ਜੂ ਸੋ ॥

Gopi's Prayers to goddess

ਸਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਲੈ ਅਪਨੇ ਕਰ ਜੋ ਮਿਟੀਆ ; ਤਿਹ ਥਾਪ ਕਹੈ ਮੁਖ ਤੇ ਜੁ ਭਵਾਨੀ ॥

They take out earth in their hand and create out of it the form of goddess Bhavani.

ਪਾਇ ਪਰੈ ਤਿਹਕੇ ਹਿਤ ਸੋ ; ਕਰਿ ਕੋਟਿ ਪ੍ਰਨਾਮੁ ਕਹੈ ਇਹ ਬਾਨੀ ॥
ਪੂਜਤ ਹੈ ਇਹ ਤੇ ਹਮ ਤੋ ; ਤੁਮ ਦੇਹੁ ਵਹੈ ਜੀਅ ਮੈ ਹਮ ਠਾਨੀ ॥

They fall at her feet and salute her numerous times saying that we worship you so that you will fulfil our hearts' desire, i.e.

ਹ੍ਵੈ ਹਮਰੋ ਭਰਤਾ ਹਰਿਜੀ ; ਮੁਖਿ ਸੁੰਦਰਿ ਹੈ ਜਿਹ ਕੋ ਸਸਿ ਸਾਨੀ ॥੨੪੩॥

Krishna whose face is as handsome as moon should be our husband.

ਭਾਲ ਲਗਾਵਤ ਕੇਸਰ ਅੱਛਤ ; ਚੰਦਨ ਲਾਵਤ ਹੈ ਸਿਤ ਕੈ ॥

They put the saffron and rice on the forehead; they also rub sandal and paste it there.

ਫੁਨ ਡਾਰਤ ਫੂਲ ਉਡਾਵਤ ਹੈ ; ਮਖੀਆ ਤਿਹਕੀ ਅਤਿ ਹੀ ਹਿਤਕੈ ॥
ਪਟ ਧੂਪ ਪਚਾਂਮ੍ਰਿਤ ਦੱਛਨਾ ਪਾਨ ; ਪ੍ਰਦੱਛਨਾ ਦੈਤ ਮਹਾਂ ਚਿਤ ਕੈ ॥

Then they put flowers on it and fan it with respect. They also present robes, fragrance, a combination made of milk, ghee, curd, sugar and honey, money etc.and then circumambulate it.

ਬਰਬੇ ਕਹੁ ਕਾਨ੍ ਉਪਾਵ ਕਰੈ ; ਮਿਤ ਹੋ ਸੋਊ ਤਾਤ ਕਿਧੋ ਕਿਤ ਕੈ ॥੨੪੪॥

They make endeavours to marry Krishna who is their friend–whosoever's son he might be.

ਗੋਪੀ ਬਾਚ ਦੇਵੀ ਜੂ ਸੋ ॥

Gopis' request to goddess

ਕਬਿਤ ॥

Kabitt

ਦੈਂਤਨ ਸੰਘਾਰਨੀ ਪਤਿਤ ਲੋਕ ਤਾਰਨੀ ;
ਸੁ ਸੰਕਟ ਨਿਵਾਰਨੀ ਕਿ ਐਸੀ ਤੂੰ ਸਕਤ ਹੈ ॥

O killer of demons, saviour of the sinners and ameliorator of sufferings,

ਬੇਦਨ ਉਧਾਰਨੀ ਸੁਰੇਂਦ੍ਰ ਰਾਜ ਕਾਰਨੀ ;
ਪੈ ਗਉਰਜਾ ਕੀ ਜਾਗੈ ਜੋਤਿ ਅਉਰ ਜਾਨ ਕਤਹੈ ॥

you are such a great power as liberated the Vedas and restored the kingdom to Indra;

ਧੂਆ ਮੈ ਨ ਧਰਾ ਮੈ , ਨ ਧਿਆਨ ਧਾਰੀ ਮੈ ਪੈ ਕਛੁ ;
ਜੈਸੇ ਤੇਰੇ ਜੋਤਿ ਬੀਚ ਆਨਨ ਛਕਤਿ ਹੈ ॥

the resplendent flame of Parvati, nowhere else is such other flame.There is no such power like you either in polar star or in earth or in Shiva.

ਦਿਨਸ ਦਿਨੇਸ ਮੈ ਦਿਵਾਨ ਮੈ ਸੁਰੇਸ ਮੈ ;
ਸੁਪਤਿ ਮਹੇਸ , ਜੋਤਿ ਤੇਰੀਐ ਜਗਤਿ ਹੈ ॥੨੪੫॥

Your flame is resplendent in day and sun, earth and heaven, and Shiva.

ਕਬਿਤੁ ॥

Kabitt

ਬਿਨਤੀ ਕਰਤ ਸਭ , ਗੋਪੀ ਕਰਿ ਜੋਰਿ ਜੋਰਿ ;
ਸੁਨਿ ਲੇਹੁ ਬਿਨਤੀ ਹਮਾਰੀ ਇਹ ਚੰਡਕਾ ॥

All the Gopis make prayer with folded hands that Chandi accepts their request.

ਸੁਰ ਤੈ ਉਬਾਰੇ , ਕੋਟਿ ਪਤਿਤ ਉਧਾਰੇ ;
ਚੰਡ ਮੁੰਡ ਮੁੰਡ ਡਾਰੇ , ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਕੀ ਖੰਡਕਾ ॥

Chandi liberated gods, saved the sinners, killed demons like Chand and Mund, slayed demons like Sumbh and Nisumbh.

ਦੀਜੈ ਮਾਗਜੋ ਦਾਨ , ਹੈ ਪ੍ਰਤੱਛ ਕਹੈ ਮੇਰੀ ਮਾਈ ;
ਪੂਜੈ ਹਮ ਤੁਮੈ ਨਾਹੀ , ਪੂਜੈ ਸੁਤ ਗੰਡਕਾ ॥
ਹੈ ਕਰਿ ਪ੍ਰਸੰਨਜ , ਤਾਕੋ ਕਹਜੋ ਸੀਖ੍ਰ ਮਾਨ ;
ਦੀਨੋ ਵਹੈ ਬਰਦਾਨ , ਫੁਨਿ ਰਾਨਨ ਕੀ ਮੰਡਕਾ ॥੨੪੬॥

O Mother goddess! give us the blessing and fulfil our wish. In fact, we do not worship you, rather we worship Salgram because you had got pleased with him and acceded to his request. O restorer of queens, we seek the same blessings from you

ਦੇਵੀ ਜੀ ਬਾਚ ਗੋਪਨ ਸੋ ॥

Goddess' reply to Gopis

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਹੈ ਭਰਤਾ ਅਬ ਸੋ ਤੁਮਰੋ ਹਰਿ ; ਦਾਨ ਇਹੈ ਦੁਰਗਾ ਤਿਨ ਦੀਨਾ ॥
ਸੋ ਧੁਨਿ ਸ੍ਰਉਨਨ ਮੈ ਸੁਨਕੈ ; ਤਿਨ ਕੋਟਿ ਪ੍ਰਨਾਮ ਤਬੈ ਉਠ ਕੀਨਾ ॥

"Krishna will be your spouse." Durga gave this blessing to them. Listening this with their own ears, they got up and paid obeisance to her.

ਤਾ ਛਬਿ ਕੋ ਜਸ ਉੱਚ ਮਹਾਂ ; ਕਬਿ ਨੇ ਅਪਨੇ ਮਨ ਮੈ ਫੁਨਿ ਚੀਨਾ ॥
ਹੈ ਇਨ ਕੋ ਮਨ ਕਾਨ੍ਰ ਮੈ ; ਅਉ ਜੁ ਪੈ ਰਸ ਕਾਨਰ ਕੇ ਸੰਗਿ ਭੀਨਾ ॥੨੪੭॥

The poet imagined the majesty of this scene saying that they had their mind on Krishna and they had fallen for him.

ਪਾਇ ਪਰੀ ਤਿਹਕੇ ਤਬ ਹੀ ; ਸਭ ਭਾਂਤ ਕਰੀ ਬਹੁ ਤਾਹਿ ਬਡਾਈ ॥
ਹੈ ਜਗ ਕੀ ਕਰਤਾ ਹਰਤਾ ਦੁਖ ; ਹੈ ਸਭ ਤੂੰ ਗਨ ਗੰਧ੍ਰਬ ਮਾਈ ॥

All the Gopis fell at the feet of the goddess and sang her praises saying that she is the creator of the world, eradicator of all sorrows and mother of all the Gandharavas.

ਤਾ ਛਬਿ ਕੀ ਅਤਿ ਹੀ ਉਪਮਾ ; ਕਬਿ ਨੇ ਮੁਖ ਤੇ ਇਮ ਭਾਖ ਸੁਨਾਈ ॥
ਲਾਲ ਭਈ ਤਬਹੀ ਗੁਪੀਆ ; ਫੁਨਿ ਬਾਤ ਜਬੈ ਮਨ ਬਾਛਤ ਪਾਈ ॥੨੪੮॥

The grandeur of the scene has been described by the poet saying that the face of Goips blushed red as they heard of the fulfilment of their hearts desire.

ਲੈ ਬਰਦਾਨ ਸਭੈ ਗੁਪੀਆ ; ਅਤਿ ਆਨੰਦ ਕੈ ਮਨ ਡੇਰਨ ਆਈ ॥

Receiving this blessing and pleased at heart, Gopis returned to their camp.

ਗਾਵਤ ਗੀਤ ਸਭੈ ਮਿਲ ਕੈ ; ਇਕ ਹ੍ਵੈ ਕੈ ਪ੍ਰਸੰਨਜ ਸੁ ਦੇਤ ਬਧਾਈ ॥

They sing songs and felicitate one another.

ਪਾਂਤਨ ਸਾਥ ਖਰੀ ਤਿਨਕੀ ; ਉਪਮਾ ਕਬਿ ਨੇ ਮੁਖ ਤੇ ਇਮ ਗਾਈ ॥
ਮਾਨਹੁ ਪਾਇ ਨਿਸਾਪਤਿ ਕੋ ; ਸਰ ਮੱਧਿ ਖਿਰੀ ਕਵੀਆ ਧੁਰ ਤਾਈ ॥੨੪੯॥

They stand in a row, the poet describes with a simile, as if finding the moon resplendent in the pond all the buds had blossomed

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਪ੍ਰਾਤ ਭਏ ਜਮੁਨਾ ਜਲ ਮੈ ; ਮਿਲਿ ਧਾਇ ਗਈ ਸਭਹੀ ਗੁਪੀਆ ॥

Next morning also all the Gopis rushed to the Yamuna.

ਮਿਲਿ ਗਾਵਤ ਗੀਤ ਚਲੀ ਤਹਿ ਜਾ ; ਕਰਿ ਆਨੰਦ ਭਾਮਨ ਮੈ ਕੁਪੀਆ॥

They set out singing songs and were feeling overjoyed.

ਤਬ ਹੀ ਫੁਨਿ ਕਾਨ੍ ਚਲੇ ਤਿਹ ਜਾ ; ਜਮੁਨਾ ਜਲ ਕੋ ਫੁਨਿ ਜਾ ਜੁਪੀਆ ॥

At that time Krishna also went to the Yamuna; he went on the bank and drank water.

ਸੋਊ ਦੇਖ ਤਬੈ ਭਗਵਾਨ ਕਹੈ ; ਨਹਿ ਬੋਲਹੁ ਰੀ ਕਰਿ ਹੋ ਚੁਪੀਆ ॥੨੫੦॥

Looking at them Krishna said : “Do not talk; please keep quiet”

ਅਥ ਚੀਰ ਹਰਨ ਕਥਨੰ ॥

Now begins the account of disrobing Gopis

ਸਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਨਾਵਨ ਲਾਗਿ ਜਬੈ ਗੁਪੀਆ ; ਤਬ ਲੈ ਪਟ ਕਾਨ੍ ਚਰ੍ਹੋ ਤਰ ਊਪੈ ॥

When Gopis began bathing, Krishna stole their clothes and climbed up a tree.

ਤਉ ਮੁਸਕਿਜਾਨ ਲਗੀ ਮਧ ਆਪਨ ; ਕੋਇ ਪੁਕਾਰ ਕਰੇ ਹਰਿ ਜੂ ਪੈ ॥
ਚੀਰ ਹਰੇ ਹਮਰੇ ਛਲ ਸੋ ; ਤੁਮਸੋ ਠਗ ਨਾਹਿ ਕਿਧੋ ਕੋਊ ਭੂ ਪੈ ॥

Gopis smiled, and some of them addressed Krishna that he had deceptively stolen their clothes and that there was none a greater cheat than him.

ਹਾਥਨ ਸਾਥ ਸੁ ਸਾਰੀ ਹਰੀ ; ਦ੍ਰਿਗ ਸਾਥ ਹਰੋ ਹਮਰੋ ਤੁਮ ਰੂਪੈ ॥੨੫੧॥

They said : "You have stolen our garments with hands and now you are stealing our beauty with your eyes

ਗੋਪੀ ਬਾਚ ਕਾਨ੍ ਸੋ ॥

Gopis' Address to Krishna

ਸਜਾਮ ਕਹਿਯੋ ; ਮੁਖ ਤੇ ਗੁਪੀਆ, ਇਹ ਕਾਨ੍ ਸਿਖੇ ਤੁਮ ਬਾਤ ਭਲੀ ਹੈ ॥
ਨੰਦ ਕੀ ਓਰ ਪਿਖੋ ਤੁਮ ਹੂੰ ; ਦਿਖੋ ਭ੍ਰਾਤ ਕੀ ਓਰ ਕਿ ਨਾਮ ਹਲੀ ਹੈ ॥

The Gopis pleaded Krishna saying that he has learnt a good deed like this. Look at your father Nand and brother Balram how gentle they are.

ਚੀਰ ਹਰੇ ਹਮਰੇ ਛਲ ਸੋ ; ਸੁਨਿ ਮਾਰ ਡਰੈ ਤੁਹਿ ਕੰਸ ਬਲੀ ਹੈ ॥
ਕੋ ਮਰ ਹੈ ਹਮਕੋ ਤੁਮਰੋ ਨ੍ਰਿਪ ; ਤੋਰ ਡਰੈਂ ਜਿਮ ਕਉਲ ਕਲੀ ਹੈ ॥੨੫੨॥

If Kans learns that you have stolen our clothes, he will kill you. None would say us anything and king will trample you like the lotus flower.

ਕਾਨ੍ ਬਾਚ ਗੋਪੀ ਸੋ ॥

Krishna's Address to Gopis

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਕਾਨ੍ਹ ਕਹੀ ਤਿਨਕੋ ਇਹ ਬਾਤ ; ਨਦਿਜੋਂ ਪਟ ਹਉ ਨਿਕਰਜੋ ਬਿਨ ਤੋਕੋ॥

Now Krishna said to Gopis : "I shall not return the clothes unless you come out of the river.

ਕਿਉ ਜਲ ਬੀਚ ਰਹੀ ਛਪ ਕੈ ; ਤਨ ਕਾਹ ਕਟਾਵਤ ਹੋ ਪਹਿ ਜੋਕੋ ॥

Why do you hide yourself in water and let your body be bitten by the leech.

ਨਾਮ ਬਤਾਵਤ ਹੋ ਨ੍ਰਿਪ ਕੋ ਤਿਹ ਕੋ ; ਫੁਨਿ ਨਾਹਿ ਕਛੂ ਡਰ ਮੋਕੋ ॥

I am least afraid of the king you have just named.

ਕੇਸਨ ਤੇ ਗਹਿ ਕੈ ; ਤਪਕੀ ਅਗਨੀ ਮਧਿ ; ਈਧਨ ਜਿਉ ਉਹਿ ਝੋਕੋ ॥੨੫੩॥

I shall throw him down holding him by the hair as a wooden piece is thrown into fire.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥
Savaiya

ਰੂਖ ਚਰੇ ਹਰਿਜੀ ਰਿਝ ਕੈ ; ਮੁਖ ਤੇ ਜਬ ਬਾਤ ਕਹੀ ਇਹ ਤਾ ਸੋ ॥
Krishna was joyous at heart and climbed further up.

ਤਉ ਰਿਸ ਬਾਤ ਕਹੀ ਉਨਹੂੰ ਇਹ ; ਜਾਇ ਕਹੈ ਤੁਹਿ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਸੋ ॥
Gopis showed their anger by threatening him that they will tell this to his parents.

ਜਾਇ ਕਹੋ ਇਹ ਕਾਨ੍ ਕਹੀ ; ਮਨ ਹੈ ਤੁਮਰੋ ਕਹਬੇ ਕਹੁ ਜਾ ਸੋ ॥
ਜੋ ਸੁਨਿ ਕੋਊ ਕਹੈ ਹਮਕੋ ; ਇਹ ਤੋ ਹਮਹੂੰ ਸਮਝੈ ਫੁਨ ਵਾਸੋ ॥੨੫੪॥
Krishna replied : 'You may say whomsoever you want to because I know in fact you do not want to tell anybody. If anybody rebukes for this, I shall tackle him.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥
Savaiya

ਕਾਨ੍ ਬਾਚ ॥
Krishna said :

ਦੇਉ ਬਿਨਾ ਨਿਕਰੈ ਨਹਿ ਚੀਰ ; ਕਹਜੋ ਹਸਿ ਕਾਨ੍ ਸੁਨੋ ਤੁਮ ਪਿਆਰੀ ॥
'O my beloveds. I shall not return your clothes untill you come out.

ਸੀਤ ਸਹੋ ਜਲ ਮੈ ਤੁਮ ਨਾਹਕ ; ਬਾਹਰਿ ਆਵਹੁ ਗੋਰੀ ਅਉ ਕਾਰੀ ॥
Either you suffer in cold water or be prepared to come out–you all white-skinned and dark-skinned.

ਦੇ ਅਪਨੇ ਅਗੂਆ ਪਿਛੂਆ ਕਰਿ ; ਬਾਰ ਤਜੋ ਪਤਲੀ ਅਰੁ ਭਾਰੀ ॥
You all, fat as well as slim, should come out covering with hands your nudity in front and on back.

ਯੋ ਨਹਿ ਦੇਉ ਕਹਜੋ ਹਰਿ ਜੀ ; ਤਸਲੀਮ ਕਰੋ ਕਰ ਜੋਰਿ ਹਮਾਰੀ ॥੨੫੫॥
You should then ask for your clothes with folded hands, otherwise I shall not return them.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥
Savaiya

ਫੇਰਿ ਕਹੀ ਹਰਿ ਜੀ ਤਿਨ ਸੋ ; ਰਿਝਕੈ ਇਹ ਬਾਤ ਸੁਨੋ ਤੁਮ ਮੇਰੀ ॥
Then Krishna said to them with an amorous state of mind : "listen to me.

ਜੋਰਿ ਪ੍ਰਨਾਮ ਕਰੋ ਹਮਰੋ ਕਰ ; ਲਾਜ ਕੀ ਕਾਟ ਸਭੈ ਤੁਮ ਬੇਰੀ ॥
You should discard all modesty and petition me with folded hands.

ਬਾਰ ਹੀ ਬਾਰ ਕਹਜੋ ਤੁਮ ਸੌਂ ; ਮੁਹਿ ਮਾਨਹੁ ਸੀਖ੍ਰ ਕਿਧੋ ਇਹ ਹੇਰੀ ॥
ਨਾਤਰ ਜਾਇ ਕਹੋ ਸਭ ਹੀ ਪਹਿ ; ਸਉਹ ਲਗੈ ਫੁਨ ਠਾਕੁਰ ਕੇਰੀ ॥੨੫੬॥

I repeat that you should accept what I say or I shall tell everybody : I make you swear by god, accept what I say

ਗੋਪੀ ਬਾਚ ਕਾਨ੍ ਸੋ ॥

Gopis Address to Krishna

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਜੋ ਤੁਮ ਜਾਇ ਕਹੋ ਤਿਨ ਹੀ ਪਹਿ ; ਤੋ ਹਮ ਬਾਤ ਬਨਾਵਹਿ ਐਸੇ ॥
ਚੀਰ ਹਰੇ ਹਮਰੇ ਹਰਿ ਜੀ ; ਦਈ ਬਾਰ ਤੇ ਨਿਆਰੀ ਕਢੈ ਹਮ ਕੈਸੇ ॥

If you tell all this to others, we shall concoct the story thus : Krishna stole our clothes and how could we come out of water?

ਭੇਦ ਕਹੈ ਸਭ ਹੀ ਜਸੁਧਾ ਪਹਿ ; ਤੋਹਿ ਕਰੈ ਸਰਮਿੰਦਤ ਵੈਸੇ ॥
ਜਿਉ ਨਰ ਕੋ ਗਹਿ ਕੈ ਤਿਰੀਯਾ ਹੂੰ ; ਸੁ ਮਾਰਤ ਲਾਤਨ ਮੂਕਨ ਜੈਸੇ ॥੨੫੭॥

We shall reveal this secret to Yashoda and we shall put you to shame as a man is put to after he is given a severe beating by women

ਕਾਨ ਬਾਚ ॥

Krishna replied:

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਬਾਤ ਕਹੀ ਤਬ ਇਹ ਹਰੀ ; ਕਾਹ ਬੰਧਾਵਤ ਮੋਹਿ ॥

Then Krishna said thus : 'You put me in a fix for nothing.

ਨਮਸਕਾਰ ਜੋ ਨਾ ਕਰੋ ; ਮੋਹਿ ਦੁਹਾਈ ਤੋਹਿ ॥੨੫੮॥

If you do not salute me by raising your arms, you shall be under my oath

ਗੋਪੀ ਬਾਚ ॥

Gopis' Address

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਕਾਹਿ ਖਿਝਾਵਤ ਹੋ ਹਮ ਕੋ ; ਅਰੁ ਦੇਤ ਕਹਾ ਜਦੁਰਾਇ ਦੁਹਾਈ ॥
ਜਾ ਬਿਧਿ ਕਾਰਨ ਬਾਤ ਬਨਾਵਤ ; ਸੋ ਬਿਧ ਹੈ ਹਮਹੂੰ ਲਖ ਪਾਈ ॥

Why do you tease us and why put us under oath ? As to why do you say so, we also understand that.

ਭੇਦ ਕਰੋ ਹਮ ਸੋ ਤੁਮ ਨਾਹਕ ; ਬਾਤ ਇਹੈ ਮਨ ਮੈ ਤੁਹਿ ਆਈ ॥
ਸਉਹ ਲਗੈ ਹਮ ਠਾਕੁਰ ਕੀ ; ਜੁ ਰਹੈ ਤੁਮਰੀ ਬਿਨੁ ਮਾਤ ਸੁਨਾਈ ॥੨੫੯॥

If the same thought runs in your mind, why hide it from us ? We swear by God that we will tell this to your mother.

ਕਾਨ੍ ਬਾਚ ਗੁਪੀਆ ਸੋ ॥

Krishna's Address to Gopis

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਮਾ ਸੁਨਿ ਹੈ ਤਬ ਕਾ ਕਰਿਹੈ ਹਮਰੋ ; ਸੁਨਿ ਲੇਹੁ ਸਭੈ ਬ੍ਰਿਜ ਨਾਰੀ ॥

What will mother do on listening to you ? But at the same time the information will reach all women of Braj.

ਬਾਤ ਕਹੀ ਤੁਮ ਮੂੜਨ ਕੀ ; ਹਮ ਜਾਨਤ ਹੈ ਤੁਮ ਹੋ ਸਭ ਬਾਰੀ ॥

You are all fools and that is why you speak that way.

ਸੀਖਤ ਹੋ ਰਸ ਰੀਤ ਅਬੈ ; ਇਹ ਕਾਨ੍ ਕਹੀ ਤੁਮਹੋ ਮੁਹਿ ਪਿਆਰੀ ॥

You are still a learner in the art of love and I tell that I love you all.

ਖੇਲਨ ਕਾਰਨ ਕੋ ਹਮ ਹੂੰ ; ਜੁ ਹਰੀ ਛਲ ਕੈ ਤੁਮ ਸੁੰਦਰ ਸਾਰੀ ॥੨੬੦॥

It was only a game to steal the beautiful *saris* of you all.

ਗੋਪੀ ਬਾਚ ॥

Gopis' Address

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਫੇਰਿ ਕਹੀ ਮੁਖ ਤੇ ਇਮ ਗੋਪਿਨ ; ਬਾਤ ਇਸੀ ਮਨੁ ਏ ਪਟ ਦੈ ਹੌ ॥

Then the Gopis spoke thus : "Will you return our clothes only if we accept this condition ?

ਸਉਹ ਕਰੋ ਮੁਸਲੀਧਰ ਕੀ ; ਜਸੁਧਾ ਨੰਦ ਕੀ ਹਮ ਜੋ ਡਹਕੈ ਹੋ ॥

You swear by Balram and your parents that you will not cheat us.

ਕਾਨ ਬਿਚਾਰ ਪਿਖੋ ਮਨ ਮੈ ; ਇਨ ਬਾਤਨ ਤੇ ਤੁਮ ਨਾ ਕਿਛੁ ਪੈ ਹੋ ॥

Think of all this, O Krishna, you will gain nothing out of this.

ਦੇਹੁ ਕਹਜੋ ਜਲ ਮੈ ਹਮ ਕੋ ਇਹ ; ਦੇਹ ਅਸੀਸ ਸਭੈ ਤੁਹ ਜੈ ਹੋ ॥੨੬੧॥

In case you return our clothes while we are still under water, we shall all bless you”

ਗੋਪੀ ਬਾਚ ॥

Gopis’ Address

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਫੇਰਿ ਕਹੀ ਮੁਖ ਤੇ ਮਿਲ ਗੋਪਨ ; ਨੇਹ ਲਗੈ ਹਰਿ ਜੀ ਨਹਿ ਜੋਰੀ ॥

The Gopis again made a joint request thus : “O Krishna, love cannot be enforced.

ਨੈਨਨ ਸਾਥ ਲਗੈ ਸੋਊ ਨੇਹੁ ; ਕਹੈ ਮੁਖ ਤੇ ਇਹ ਸਾਵਲ ਗੋਰੀ ॥

The real love is that is caused by merely having a look, said the wheatish-coloured maidens.”

ਕਾਨ੍ ਕਹੀ ਹਸਿ ਕੈ ਇਹ ਬਾਤ ; ਸੁਨੋ ਰਸ ਰੀਤ ਕਹੋ ਮਮ ਹੋ ਰੀ ॥

Krishna replied thus laughingly: “Listen, O maidens, I tell you what love is.

ਆਂਖਨ ਸਾਥ ਲਗੈ ਟਕਵਾ ; ਫੁਨ ਹਾਥਨ ਸਾਥ ਲਗੈ ਸੁਭ ਸੋ ਰੀ ॥੨੬੨॥

It is first in staring at the other but what follows is done with hands”

ਫੇਰਿ ਕਹੀ ਮੁਖਿ ਤੇ ਗੁਪੀਆ ; ਹਮਰੇ ਪਟ ਦੇਹੁ ਕਹਯੋ ਨੰਦ ਲਾਲਾ ॥

The Gopis then uttered these words from their lips : “O son of Nand, return our clothes.

ਫੇਰਿ ਇਸਨਾਨ ਕਰੈਂ ਨ ਇਹਾਂ ; ਕਹਿ ਹੈ ਹਮਿ ਲੋਗਨ ਆਛਨ ਬਾਲਾ ॥

We are all respectable ladies and we shall never again come here to bathe.

ਜੋਰ ਪ੍ਰਨਾਮ ਕਰੋ ਹਮਕੋ ਕਰ ; ਬਾਹਰ ਹ੍ਵੈ ਜਲ ਤੇ ਤਤਕਾਲਾ ॥

Krishna replied again laughingly : “You immediately come out of water and salute me with folded hands.

ਕਾਨ੍ ਕਹੀ ਹਸਿਕੈ ਮੁਖਿ ਤੇ ; ਕਰ ਹੋ ਨਹੀ ਢੀਲ ਦੇਊ ਪਟ ਹਾਲਾ ॥੨੬੩॥

You delay not, and I shall return clothes immediately.

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਮੰਤ੍ਰ ਸਭਨ ਮਿਲ ਇਹ ਕਰਜੋ ; ਜਲ ਕੋ ਤਜ ਸਭ ਨਾਰ ॥
ਕਾਨ੍ਰ ਕੀ ਬਿਨਤੀ ਕਰੋ ; ਕੀਨੋ ਇਹੈ ਬਿਚਾਰ ॥੨੬੪॥

They all got together and decided that they all should come out of water and salute him

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਦੈ ਅਗੂਆ ਪਿਛੂਆ ਅਪੁਨੇ ਕਰ ; ਪੈ ਸਭ ਹੀ ਜਲ ਤਿਆਗ ਖਰੀ ਹੈ ॥

They all come out of water, covering with both their hands their nakedness from front and back.

ਕਾਨ੍ ਕੇ ਪਾਇ ਪਰੀ ਬਹੁ ਬਾਰਨ ; ਅਉ ਬਿਨਤੀ ਬਹੁ ਭਾਂਤ ਕਰੀ ਹੈ ॥

They fell at Krishna's feet and requested him in many ways.

ਦੇਹੋ ਕਹਜੋ ਹਮਰੀ ਸਰ੍ੀਆ ; ਤੁਮ ਜੋ ਕਰਿ ਕੈ ਛਲ ਸਾਥ ਹਰੀ ਹੈ ॥

"Please return our sarees that you have stolen with deceit.

ਜੋ ਕਹਿਹੋ ਮਨਿ ਹੈ ਹਮ ਸੋ ; ਅਤਿ ਹੀ ਸਭ ਸੀਤਹਿ ਸਾਥ ਠਰੀ ਹੈ ॥੨੬੫॥

We shall accept whatever you say. We are dying with cold.

ਕਾਨ੍ਹ ਬਾਚ ॥

Krishna's Address

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਕਾਨ੍ ਕਹੀ ਹਸ ਬਾਤ ਤਿਨੈ ; ਕਹਿ ਹੈ ਹਮ ਜੋ ਤੁਮ ਸੋ ਮਨ ਹੋ ॥

Krishna told them laughingly : "Will you accept what I say? All right, you all let me kiss you on the face.

ਸਭ ਹੀ ਮੁਖਿ ਚੁਮਨ ਦੇਹੁ ਕਹਜੋ ; ਚੁਮ ਹੈ ਹਮ ਹੂੰ ਤੁਮਹੂੰ ਗਨਿ ਹੋ ॥

I shall kiss you and at the same time make a count of you.

ਅਰੁ ਤੋਰਨ ਦੇਹੁ ਕਹਜੋ ਸਭਹੀ ਕੁਚ ; ਨਾਤਰ ਹਉ ਤੁਮਕੌ ਹਨਿਹੋ ॥

You all let me play with breasts or I shall beat you all.

ਤਬਹੀ ਪਟ ਦੇਉ ਸਭੈ ਤੁਮਰੇ ; ਇਹ ਝੂਠ ਨਹੀ ਸਤ ਕੈ ਜਨਿਹੋ ॥੨੬੬॥

Only then shall I return your clothes : it is no falsehood, consider it truth.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਫੇਰਿ ਕਹੀ ਮੁਖ ਤੇ ਹਰਿਜੀ ; ਸੁਨਿ ਰੀ ਇਕ ਬਾਤ ਕਹੋ ਸੰਗ ਤੇਰੇ ॥
Then Krishna again asked them to salute him with folded hands.

ਜੋਰ ਪ੍ਰਨਾਮ ਕਰੋ ਕਰਿ ਸੋ ਤੁਮ ; ਕਾਮਕਰਾ ਉਪਜੀ ਜੀਅ ਮੇਰੇ ॥
ਤੌ ਹਮ ਬਾਤ ਕਹੀ ਤੁਮ ਸੋ ; ਜਬ ਘਾਤ ਬਨੀ ਸੁਭ ਠਉਰ ਅਕੇਰੇ ॥
Passion arises in my mind. I have asked you to do this all find the time and seclusion proper.

ਦਾਨ ਲਹੈ ਜੀਅ ਕੋ ਹਮਹੂੰ ; ਹਸ ਕਾਨ੍ ਕਹੀ ਤੁਮਰੋ ਤਨ ਹੇਰੇ ॥੨੬੭॥
My heart is pleased as my eyes enjoy a rich feast of your bodies.

ਕਬਿਯੋ ਬਾਚ ॥
Poet's Address

ਦੋਹਰਾ ॥
Dohara

ਕਾਨ੍ ਜਬੈ ਗੋਪੀ ਸਭੈ ; ਦੇਖਜੋ ਨੈਨ ਨਚਾਤ ॥
ਹ੍ਵੈ ਪ੍ਰਸੰਨਿ ਕਹਨੈ ਲਗੀ ; ਸਭੈ ਸੁਧਾ ਸੀ ਬਾਤ ॥੨੬੮॥
When the Gopis saw Krishna making gestures with his eyes, they all joyously began speaking very sweetly

ਗੋਪੀ ਬਾਚ ਕਾਨ੍ ਸੋ ॥
Gopis' Address to Krishna

ਸਵੈਯਾ ॥
Savaiyą

ਕਾਨ੍ ਬਹਿਕ੍ਰਮ ਥੋਰੀ ਤੁਮੈ ; ਖੇਲਹੁ ਨਾ ਅਪਨੋ ਘਰ ਕਾਹੋ ॥
"O Krishna, you are still an adolescent. Why dont you go and play at your home?

ਨੰਦ ਸੁਨੈ ਜਸੁਧਾ ਤਪਤੈ ; ਤਿਹ ਤੇ ਤੁਮ ਕਾਨ੍ ਭਏ ਹਰਕਾ ਹੋ ॥
If your parents, Nand and Yashoda, hear of this they will be annoyed and you shall feel small.

ਨੇਹ ਲਗੈ ਨਹ ਜੋਰ ਭਏ ; ਤੁਮ ਨੇਹ ਲਗਾਵਤ ਹੋ ਬਰ ਕਾਹੋ ॥
Love cannot be enforced : why do you use force in making love?

ਲੇਹ ਕਹਾ ਇਨ ਬਾਤਨ ਤੇ ; ਰਸ ਜਾਨਤ ਕਾ ਅਜਹੂੰ ਲਰਕਾ ਹੋ ॥੨੬੯॥
You cannot get real pleasure out of such things since you are still a small kid

ਕਬਿਤੁ ॥
Kabitt

ਕਮਲ ਸੇ ਆਨਨ , ਕੁਰੰਗਨ ਸੇ ਨੇਤ੍ਰਨ ਸੌਂ ;
ਤਨਕੀ ਪ੍ਰਭਾ ਮੈ ਸਾਰੇ ਭਾਵਨ ਸੋਂ ਭਰੀਆ ॥

The Gopis' faces are beautiful like lotus and their eyes charming like deer's; They have beautiful bodies and are full of passion;

ਰਾਜਤ ਹੈ ਗੁਪੀਆ , ਪ੍ਰਸੰਨ ਭਈ ਐਸੀ ਭਾਂਤਿ ;
ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਚਰੇ ਤੇ , ਜਿਉ ਬਿਰਾਜੈ ਸੇਤ ਹਰੀਆ ॥

In their joyous mood they look as beautiful as the white and the green look more beautiful in the moonlight.

ਰਸਹੀ ਕੀ ਬਾਤੈ , ਰਸ ਰੀਤ ਹੀ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਹੂੰ ਮੈ ;
ਕਹੈ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਸਾਥ ਕਾਨ੍ ਜੂ ਕੇ ਖਰੀਆ ॥

The poet says that they stand by Krishna as the latter talks of love and love-making.

ਮਦਨ ਕੇ ਹਾਰਨ , ਬਨਾਇਬੇ ਕੇ ਕਾਜ ਮਾਨੋ ;
ਹਿਤਕੈ ਪਰੋਵਤ ਹੈ , ਮੋਤਨ ਕੀ ਲਰੀਆ ॥੨੭੦॥

They stand as if making a garland of pearls to put it around the neck of Kamdeva.

ਸਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਕਾਹੇ ਕੌ ਕਾਨ੍ ਜੂ ਕਾਮ ਕੇ ਬਾਨ ; ਲਗਾਵਤ ਹੋ , ਤਨ ਕੇ ਧਨ ਭਉਹੈ ॥

O Krishna! why do you shoot arrows of passion by bending your eyebrows?

ਕਾਹੇ ਕਉ ਨੇਹੁ ਲਗਾਵਤ ਹੋ ; ਮੁਸਕਾਵਤ ਹੋ ਚਲਿ ਆਵਤ ਸਉਹੈ ॥

Why do you, with a smile on your lips and increased love in heart, step ahead?

ਕਾਹੇ ਕਉ ਪਾਗ ਧਰੋ ਤਿਰਛੀ ; ਅਰੁ ਕਾਹੇ ਭਰੋ ਤਿਰਛੀ ਤੁਮ ਗਉਹੈ ॥

Why do you put your feet slant and why do you walk oblique?

ਕਾਹੇ ਰਿਝਾਵਤ ਹੋ ਮਨ ਭਾਵਤ ; ਆਹਿ ਦਿਵਾਵਤ ਹੈ ਹਮ ਸਉਹੈ ॥੨੭੧॥

Why do you charm us, O charming one and why do you make us swear.

ਬਾਤ ਸੁਨੀ ਹਰਿਕੀ ਜਬ ਸ੍ਰਉਨਨ ; ਰੀਝ ਹਸੀ ਸਭ ਹੀ ਬ੍ਰਿਜ ਬਾਮੈ ॥

When the women of Braj heard Krishna say all that, they were happy and smiled.

ਠਾਢੀ ਭਈ ਤਰੁ ਤੀਰ ਤਬੈ ; ਹਰੂਏ ਹਰੂਏ ਚਲ ਕੈ ਗਜ ਗਾਮੈ ॥

These maidens with elephant like majestic gait slowly walked to the tree on which sat Krishna.

ਬੇਰ ਬਨੇ ਤਿਨ ਨੇਤ੍ਰਨ ਕੇ ; ਜਨ ਮੈਨ ਬਨਾਇ ਧਰੇ ਇਹ ਦਾਮੈ ॥

They stared at Krishna as if Kamdeva had transformed their eyes into a noose.

ਸਜਾਮ ਰਸਾਤੁਰ ਪੇਖਤ ਯੌਂ ; ਜਿਮ ਟੂਟਤ ਬਾਜ ਛੁਧਾ ਜੁਤ ਤਾਮੈ ॥੨੭੨॥

Krishna looked at them with the intensity of a hungry hawk that falls on its prey.

ਸਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਕਾਮ ਸੇ ਰੂਪ ਕਲਾਨਿਧਿ ਸੇ ਮੁਖ ; ਕੀਰ ਸੇ ਨਾਕ ਕੁਰੰਗ ਸੇ ਨੈਨਨ ॥

The Gopis were as beautiful as that of Kamdeva; their faces are like moon, noses like that of parrot, eyes like those of a deer,

ਕੰਚਨ ਸੇ ਤਨ ਦਾਰਿਮ ਦਾਂਤ , ਕਪੋਤ ਸੇ ਕੰਠ ; ਸੁ ਕੋਕਲ ਬੈਨਨ ॥

bodies shining like gold, teeth like the seeds of pomegranate, neck like that of a pigeon and voice sweet like a nightingale's.

ਕਾਨ੍ ਲਗਜੋ ਕਹਨੇ ਤਿਨ ਸੌਂ , ਹਸਿਕੈ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ; ਸਹਾਇਕ ਧੇਨਨ ॥
ਮੋਹਿ ਲਯੋ ਸਭਹੀ ਮਨੁ ਮੇਰੋ ; ਸੁ ਭਉਹ ਨਚਾਇ ਤੁਮੈ ਸੰਗ ਸੈਨਨ ॥੨੭੩॥

Krishna, the protector of the cows told them that they have enchanted his heart by gesturing with their eyes and stretching their brows

ਕਾਨ੍ ਬਡੇ ਰਸਕੇ ਹਿਰੀਆ; ਸਬਹੀ ਜਲ ਬੀਚ ਅਚਾਨਕ ਹੇਰੀ ॥

Krishna, the great lover, suddenly saw Gopis in the water.

ਸਉਹ ਤੁਮੈ ਜਸੁਧਾ ਕਹੁ ਬਾਤ ; ਕਿਸਾਰਥ ਕੌਂ ਇਹ ਜਾ ਹਮ ਘੇਰੀ ॥

They made him swear not to tell Yashoda that he had thus seen them in the water.

ਦੇਹੁ ਕਹਜੋ ਸਭਹੀ ਹਮਰੇ ਪਟ ; ਹੋਹਿ ਸਭੈ ਤੁਮਰੀ ਹਮ ਚੇਰੀ ॥

They said : give back our clothes and we shall all be your slaves.

ਕੈਸੇ ਪ੍ਰਨਾਮ ਕਰੈ ਤੁਮਕੌਂ ; ਅਤਿ ਲਾਜ ਕਰੈ ਹਰਿ ਜੀ ਹਮ ਤੇਰੀ ॥੨੭੪॥

How can we salute you as we all feel much shame in your presence.

ਸਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਪਾਪ ਕਰਜੋ ਹਰਿਕੈ ਤੁਮਰੇ ਪਟ ; ਅਉ ਤਰ ਪੈ ਚੜਿ ਸੀਤ ਸਹਾ ਹੈ ॥

I have committed the sin of stealing your clothes and I have borne cold sitting on the tree.

ਜੋ ਹਮ ਪ੍ਰੇਮ ਛਕੇ ਅਤਿ ਹੀ ; ਤੁਮਕੋ ਹਮ ਢੂਢਤ ਢੂੰਢ ਲਹਾ ਹੈ ॥

I found you here as I was highly engrossed in love.

ਜੋਰ ਪ੍ਰਨਾਮ ਕਰੋ ਹਮਕੋ ਕਰ ; ਸਉਹ ਲਗੈ ਤੁਮ ਮੋਰੀ ਹਹਾ ਹੈ ॥
I make you swear by me to salute me with folded hands.

ਕਾਨ੍ ਕਹੀ ਹਸਿ ਬਾਤ ਸੁਨੋ ; ਸੁਭ ਚਾਰ ਭਈ ਤੁ ਬਿਚਾਰ ਕਹਾ ਹੈ ॥੨੭੫॥
Krishna again laughingly said that when two eyes meet the other two in love, what else remains then to think of?

ਸੰਕ ਕਰੋ ਹਮ ਤੇ ਨ ਕਛੂ ਅਰੁ ਲਾਜ ਕਛੂ ; ਜੀਅ ਮੈ ਨਹੀ ਕੀਜੈ ॥
You must not feel any shame of me, and have no such feeling in your heart.

ਜੋਰ ਪ੍ਰਨਾਮ ਕਰੋ ਹਮਕੋ ਕਰ ; ਦਾਸਨ ਕੀ ਬਿਨਤੀ ਸੁਨਿ ਲੀਜੈ ॥
Salute me with folded hands; this is the request of your ‘slave’.

ਕਾਨ੍ ਕਹੀ ਹਸਿਕੈ ਤਿਨਸੋ ; ਤੁਮਰੇ ਮ੍ਰਿਗ ਸੇ ਦ੍ਰਿਗ ਦੇਖਤ ਜੀਜੈ ॥
Krishna again laughingly said : “it is by looking at your deer-like eyes that gives me life.

ਡੇਰਨ ਨਾਹਿ ਕਹੈ ਤੁਮਰੇ ; ਇਹ ਤੇ ਤੁਮਰੋ ਕਛੂ ਨਾਹਿਨ ਛੀਜੈ ॥੨੭੬॥
Since no one will tell anything about this in your homes, you lose nothing

ਦੋਹਰਾ ॥
Dohara

ਕਾਨ੍ ਜਬੈ ਪਟ ਨਾ ਦਏ ; ਤਬ ਗੋਪੀ ਸਭ ਹਾਰ ॥
ਕਾਨ੍ ਕਹੈ ਸੋ ਕੀਜੀਐ ; ਕੀਨੋ ਇਹੈ ਬਿਚਾਰ ॥੨੭੭॥
When Krishna did not return clothes, Gopis accepted defeat and decided that they should do what Krishna says.

ਸਵੈਯਾ ॥
Savaiya

ਜੋਰ ਪ੍ਰਨਾਮ ਕਰੋ ਹਰਿ ਕੌ ਕਰਿ ; ਆਪਸਿ ਮੈ ਕਹਿ ਕੈ ਮੁਸਕਾਨੀ ॥
We all salute you with folded hands, they said smilingly.

ਸਜਾਮ ਲਗੀ ਕਹਨੇ ਮੁਖ ਤੇ ; ਸਭ ਹੀ ਗੁਪੀਆ ਮਿਲਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਨੀ ॥
ਹੋਹੁ ਪ੍ਰਸੰਨਜ ਕਹਜੋ ਹਮ ਪੈ ; ਕਰ ਬਾਤ ਕਹੀ ਤੁਮਸੋ ਹਮ ਮਾਨੀ ॥
They tried to be as sweet as possible and said : “You please yourself and do whatever you wish : we accept what you have said.

ਅੰਤਰ ਨਾਹਿ ਰਹਯੋ ਇਹ ਜਾ ; ਅਬ ਸੋਊ ਭਲੀ ਤੁਮ ਜੋ ਮਨ ਭਾਨੀ ॥੨੭੮॥
Now there is no duality between you and us and whatever pleases you is good for us

ਸਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਕਾਮ ਕੇ ਬਾਨ ਬਨੀ ਬਰਛੀ ; ਭਰੁਟੇ ਧਨ ਸੇ ਦ੍ਰਿਗ ਸੁੰਦ੍ਰ ਤੇਰੇ ॥

Their eye-brows are like the bow that shoots at us the arrows of passion.

ਆਨਨ ਹੈ ਸਸਿ ਸੋ ਅਲਕੈ ਹਰਿ ; ਮੋਹਿ ਰਹੈ ਮਨ ਰੰਚਕ ਹੇਰੇ ॥

Their eyes are beautiful and shining like moon, locks of hair like snakes–they enchant even the casual onlooker.

ਤਉ ਤੁਮ ਸਾਥ ਕਰੀ ਬਿਨਤੀ ; ਜਬ ਕਾਮਕਰਾ ਉਪਜੀ ਜੀਅ ਮੇਰੇ ॥

When passion arose in my mind, I made you this request.

ਚੁੰਬਨ ਦੇਹੁ ਕਹਜੋ ਸਭਹੀ ਮੁਖ ; ਸਉਹ ਹਮੈ ਕਹਿ ਹੈ ਨਹਿ ਡੇਰੇ ॥੨੭੯॥

You all give me kisses and I swear not to reveal this at your houses

ਸਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਹੋਹਿ ਪ੍ਰਸੰਨਜ ਸਭੈ ਗੁਪੀਆ ; ਮਿਲਿ ਮਾਨ ਲਈ ਜੋਊ ਕਾਨ੍ ਕਹੀ ਹੈ ॥

Gopis accepted Krishna's condition willingly and joyously.

ਜੋਰਿ ਹੁਲਾਸ ਬਢਜੋ ਜੀਅ ਮੈ ; ਗਿਨਤੀ ਸਰਤਾ ਮਗ ਨੇਹ ਬਹੀ ਹੈ ॥

The joy of their heart has increased that the question of its measure has got flooded down in the stream of love.

ਸੰਕ ਛੁਟੀ ਦੁਹੂੰ ਕੇ ਮਨ ਤੇ ; ਹਸਿਕੈ ਹਰਿ ਤੋ ਇਹ ਬਾਤ ਕਹੀ ਹੈ ॥
ਬਾਤ ਸੁਨੋ ਹਮਰੀ ਤੁਮਹੂੰ ; ਹਮਕੋ ਨਿਧਿ ਆਨੰਦ ਆਜ ਲਹੀ ਹੈ ॥੨੮੦॥

All doubts were now gone and Krishna ever acknowledged that he has then achieved the treasure of joy

ਸਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਤਉ ਫਿਰ ਬਾਤ ਕਹੀ ਉਨਹੂੰ ; ਸੁਨਿ ਰੀ ਹਰਿ ਜੂ ਪਿਖ ਬਾਤ ਕਹੀ ॥

Then Krishna addressed to them : "O maidens, listen."

ਸੁਨਿ ਜੋਰ ਹੁਲਾਸ ਬਢਿਓ ਜੀਅ ਮੈ ; ਗਿਨਤੀ ਸਰਤਾ ਮਗ ਨੇਂਹ ਬਹੀ ॥

Listening to him, the joy of their hearts increased immediately.

ਅਬ ਸੰਕ ਛੁਟੀ ਇਨਕੇ ਮਨ ਕੀ ; ਤਬ ਹੀ ਹਸਿਕੈ ਇਹ ਬਾਤ ਕਹੀ ॥

Now all doubts of their heart were removd and they said joyously :

ਅਬ ਸੱਤਿ ਭਯੋ ਹਮਕੌ ਦੁਰਗਾ ਬਰ ; ਮਾਤ ਸਦਾ ਇਹ ਸੱਤਿ ਸਹੀ ॥੨੯੧॥

"The blessing of goddess Durga has proved to be true just before our eyes.

ਸਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਕਾਨ੍ ਤਬੈ ਕਰ ਕੇਲ ਤਿਨੋ ਸੰਗਿ ; ਪੈ ਪਟ ਦੇ ਕਰਿ ਛੋਰ ਦਈ ਹੈ ॥

After making love to them, Krishna returned their clothes and released them.

ਹੋਇ ਇਕਤ੍ਰ ਤਬੈ ਗੁਪੀਆ ; ਸਭਚੰਡ ਸਰਾਹਤ ਧਾਮ ਗਈ ਹੈ ॥

Gopis then got together and while returning home sang praises of Durga.

ਆਨੰਦ ਅਤਿ ਸੁ ਬਢਜੋ ਤਿਨਕੇ ਜੀਅ ; ਸੋ ਉਪਮਾ ਕਬਿ ਚੀਨ ਲਈ ਹੈ॥
ਜਿਉ ਅਤ ਮੇਘ ਪਰੈ ਧਰ ਪੈ ; ਧਰ ਜਯੋਂ ਸਬਜੀ ਸੁਭ ਰੰਗ ਭਈ ਹੈ ॥੨੯੨॥

Joy increased in their hearts just as, the poet says, vegetation increases with the rain-fall

ਗੋਪੀ ਬਾਚ ॥

Gopis' Address

ਅੜਿਲ ॥

Arill

ਧੰਨਿ ਚੰਡਕਾ ਮਾਤ ; ਹਮੈ ਬਰ ਇਹ ਦਯੋ ॥
ਧੰਨਿ ਦਿਜੋਸ ਹੈ ਆਜ ; ਕਾਨ ਹਮ ਮਿਤ ਭਯੋ ॥

Great is goddess Chandika. She blessed us. Blessed is the day today when Krishna has become our friend.

ਦੁਰਗਾ ਅਬ ਇਹ ਕਿਰਪਾ ; ਹਮ ਪਰ ਕੀਜੀਐ ॥
ਹੋ ਕਾਨ੍ਰ ਕੋ ਬਹੁ ਦਿਵਸ ; ਸੁ ਦੇਖਨ ਦੀਜੀਐ ॥੨੯੩॥

O goddess ! now you do us one more favour that we shall have opportunity to see Krishna on other days as well.

ਗੋਪੀ ਬਾਚ ਦੇਵੀ ਜੂ ਸੋ ॥

Gopis' petition to goddess

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਚੰਡ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹਮ ਪੈ ਕਰੀਐ ; ਹਮਰੋ ਅਤਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਹੋਇ ਕਨ੍ਈਯਾ ॥

O Chandi ! Bless us that the killer of Kans, Krishna, be our friend.

ਪਾਇ ਪਰੈ ਹਮ ਹੂੰ ਤੁਮਰੇ ; ਹਮ ਕਾਨ੍ ਮਿਲੈ ਮੁਸਲੀਧਰ ਭਈਆ ॥
We fall at your feet that we get Krishna, the brother of Balram.

ਯਾਹੀ ਤੇ ਦੈਤ ਸੰਘਾਰਨ ਨਾਮ ; ਕਿਧੋ ਤੁਮਰੋ ਸਭ ਹੀ ਜੁਗ ਗਈਆ ॥
Your name as the killer of demons will be sung throughout the aeons.

ਤਉ ਹਮ ਪਾਇ ਪਰੀ ਤੁਮਰੇ ; ਜਬਹੀ ਤੁਮ ਤੈ ਇਹ ਪੈ ਬਰ ਪਈਆ ॥੨੮੪॥
We shall again fall at your feet as we receive this blessing from you

ਕਬਿਤੁ ॥
Kabitt

ਦੈਤਨ ਕੀ ਮ੍ਰਿਤ , ਸਾਧ ਸੇਵਕ ਕੀ ਬਰਤਾ ਤੂੰ ;
ਕਹੈ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਆਦਿ ਅੰਤ ਹੂੰ ਕੀ ਕਰਤਾ ॥
You are the killer of demons and a saviour of the saints.

ਦੀਜੈ ਬਰਦਾਨ ਮੋਹਿ , ਕਰਤ ਬਿਨੰਤੀ ਤੋਹਿ ;
ਕਾਨ੍ ਬਰਦੀਜੈ ਦੋਖ ਦਾਰਦ ਕੀ ਹਰਤਾ ॥
The poet calls her the creator of all. We request you, the ameliorator of all sorrows, to bless us that Krishna is our spouse.

ਤੂੰਹੀ ਪਾਰਬਤੀ , ਅਸਟ ਭੁਜੀ ਤੁਹੀ ਦੇਵੀ ਤੁਹੀ ;
ਤੁਹੀ ਰੂਪ ਛੁਧਾ , ਤੁਹੀ ਪੇਟ ਹੂੰ ਕੀ ਭਰਤਾ ॥
You are Parvati with eight arms and you are worshippable.

ਤੁਹੀ ਰੂਪ ਲਾਲ , ਤੁਹੀ ਸੇਤ ਰੂਪ ਪੀਤ ਤੁਹੀ ;
ਤੁਹੀ ਰੂਪ ਧਰਾ ਕੋ ਹੈ , ਤੁਹੀ ਆਪ ਕਰਤਾ ॥੨੮੫॥
You are highly beautiful and you nourish all. You are, in colour, red, white and golden. You are the earth and you are its creator.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥
Savaiya

ਬਾਹਨਿ ਸਿੰਘ ਭੁਜਾ ਅਸਟਾ ; ਜਿਹ ਚਕ੍ ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਗਦਾ ਕਰ ਮੈ ॥
You are rider of lion, eight-armed and equipped with *chakra*, trident and mace in hand.

ਬਰਛੀ ਸਰ ਢਾਲ ਕਮਾਨ ਨਿਖੰਗ ; ਧਰੇ ਕਟ ਜੋ ਬਰ ਹੈ ਬਰਮੈ ॥
Spear, arrow, shield, bow and quiver are tied to her waist who is the most powerful.

ਗੁਪੀਆ ਸਭ ਸੇਵ ਕਰੈ ਤਿਹ ਕੀ ; ਚਿਤ ਦੈ ਤਿਹ ਮੈ ਹਿਤ ਕੈ ਹਰਿ ਮੈ ॥
Gopis serve her, with a feeling of love for Krishna in their heart.

ਪੁਨ ਅੱਛਤ ਧੂਪ ਪੰਚਾਮ੍ਰਿਤ ਦੀਪ ; ਜਗਾਵਤ ਹਾਰ ਡਰੈ ਗਰ ਮੈ ॥੨੮੬॥
Then they garland the goddess and offer her rice, fragrance and a mixture of five things and light a lamp before her.

ਕਬਿਤੁ ॥
Kabitt

ਤੋਹੀ ਕੋ ਸੁਨੈਹੈ , ਜਾਪ ਤੇਰੋ ਹੀ ਜਪੈ ਹੈ ;
ਧਿਆਨ ਤੇਰੋ ਹੀ ਧਰੈ ਹੈ , ਨ ਜਪੈ ਹੈ ਕਾਹੂੰ ਆਨ ਕੌ ॥
We listen to you and recite your name alone. We concentrate on you and remember nobody else.

ਤੇਰੋ ਗੁਨ ਗੈਹੈ , ਹਮ ਤੇਰੇ ਹੀ ਕਹੈ ਹੈ ;
ਫੂਲ ਤੋਹੀ ਪੈ ਡਰੈ ਹੈ , ਸਭ ਰਾਖੈ ਤੇਰੇ ਮਾਨਕੌ ॥
We sing your praises and talk of you alone. We all respect you and offer flowers to you.

ਜੈਸੇ ਬਰ ਦੀਨੋ ਹਮੈ , ਹੋਇਕੈ ਪ੍ਰਸੰਨਿ ਪਾਛੈ ;
ਤੈਸੇ ਬਰ ਦੀਜੈ , ਹਮੈ ਕਾਨ ਸੁਰ ਗਜਾਨ ਕੌ ॥
As you got pleased and blessed us in the past, bless us similarly with Krishna who is worshippable to the enlightened.

ਦੀਜੀਐ ਬਿਭੂਤ , ਕੈ ਬਨਾਸਪਤੀ ਦੀਜੈ ਕੈਧੋ ;
ਮਾਲਾ ਦੀਜੈ ਮੋਤਿਨ ਕੈ , ਮੁੰਦ੍ਰਾ ਦੀਜੈ ਕਾਨ ਕੌ ॥੨੮੭॥
Give us material comfort and good crop. Otherwise give us a garland of beads and ear-rings to Krishna so that we become ascetics

ਦੇਵੀ ਬਾਚ ॥
Goddess' Utterance

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥
Savaiya

ਤੌ ਹਸ ਬਾਤ ਕਹੀ ਦੁਰਗਾ ; ਹਮਤੋ ਤੁਮ ਕੌ ਹਰਿ ਕੋ ਬਰੁ ਦੈਹੈ ॥
Then Durga said laughingly : "I bless you with Krishna.

ਹੋਹੁ ਪ੍ਰਸੰਨਿ ਸਭੈ ਮਨ ਮੈ ਤੁਮ ; ਸੱਤ ਕਹਜੋ ਨਹੀ ਝੂਠ ਕਹੈ ਹੈ ॥
You all be happy at heart as I speak the truth and no falsehood.

ਕਾਨਹਿ ਕੋ ਸੁਖ ਹੋ ਤੁਮ ਕੌ ; ਹਮ ਸੋ ਸੁਖ ਸੋ ਅਖੀਆ ਭਰਿ ਲੈਹੈ ॥
You get the pleasure of Krishna, and seeing you happy, my eyes also fill with tears.

ਜਾਹੁ ਕਹਜੋ ਸਭਹੀ ਤੁਮ ਡੇਰਨ ; ਕਾਲ੍ ਵਹੈ ਬਰ ਕੋ ਤੁਮ ਪੈ ਹੈ ॥੨੮੮॥
You all go to your homes : tomorrow he will marry you all.

ਕਬਿਯੋ ਬਾਚ ॥
Poet's Utterance

ਦੋਹਰਾ ॥
Dohara

ਹ੍ਵੈ ਪ੍ਰਸੰਨਜ ਸਭ ਬ੍ਰਿਜ ਬਧੂ ; ਤਿਹ ਕੋ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇ ॥
All the maidens of Braj are happy and they bow to the goddess.

ਪਰ ਪਾਇਨ ਕਰ ਬੇਨਤੀ ; ਚਲੀ ਗ੍ਰਿਹਨ ਕੌ ਧਾਇ ॥੨੮੯॥
They fell at her feet and returned to their homes.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥
Savaiya

ਆਪਸ ਮੈ ਕਰ ਜੋਰ ਸਭੈ ; ਗੁਪੀਆ ਚਲਿ ਧਾਮ ਗਈ ਹਰਖਾਨੀ ॥
Gopis, pleased at heart, left for their homes holding one another by hand.

ਰੀਝ ਦਯੋ ਹਮਕੋ ਦੁਰਗਾ ਬਰ ; ਸਜਾਮ ਚਲੀ ਕਹਤੀ ਇਹ ਬਾਨੀ ॥
As they set out, they said to each other that the goddess is pleased to bless them with Krishna as their spouse.

ਆਨੰਦ ਮੱਤ ਭਰੀ ਮਦ ਸੋ ; ਸਭ ਸੁੰਦਰ ਧਾਮਨ ਕੋ ਨਿਜਕਾਨੀ ॥
All the maidens were intoxicated with joy and they thus approached their homes.

ਦਾਨ ਦਯੋ ਦਿਜਹੂੰ ਬਹੁਤਿਜੋ ; ਮਨ ਇੱਛਤ ਹੈ ਹਰਿ ਕੋ ਹਮ ਜਾਨੀ ॥੨੯੦॥
They gave a lot to brahmins in charity and they wish that Krishna be their friend

ਦੋਹਰਾ ॥
Dohara

ਸਮੈ ਭਲੈ ਇਕ ਘਾਤ ਸਿਉ ; ਹ੍ਵੈ ਇਕਤ੍ਰ ਸਭ ਬਾਲ ॥
ਅੰਗ ਸਭੈ ਗਿਨਨੈ ਲਗੀ ; ਕਰਿ ਕੈ ਬਾਤ ਰਸਾਲ ॥੨੯੧॥
Once all Goips found an opportunity to get together and then they began describing, in a loving tone, different limbs of Krishna

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥
Savaiya

ਕੋਊ ਕਹੈ ਹਰਿ ਕੋ ਮੁਖ ਸੰਦਰ ; ਕੋਊ ਕਹੈ ਸੁਭ ਨਾਕ ਬਨਜੋ ਹੈ ॥
One said that he has a handsome face, the other said that he has a fine nose.

ਕੋਊ ਕਹੈ ਕਟ ਕੇਹਰਿ ਸੀ ; ਤਨ ਕੰਚਨ ਸੋ ਰਿਝ ਕਾਹੂ ਗਨਜੋ ਹੈ ॥
One said his waist is slim like lion's and the other joyously said that his body is like gold.

ਨੈਨ ਕੁਰੰਗ ਸੇ ਕੋਊ ਗਨੈ ; ਜਸ ਤਾ ਛਬਿ ਕੋ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਭਨਜੋ ਹੈ ॥
ਲੋਗਨ ਮੈ ਜਿਮੁ ਜੀਵ ਬਨਜੋ ; ਤਿਨਕੇ ਤਨ ਮੈ ਤਿਮ ਕਾਨ੍ ਮਨਜੋ ਹੈ ॥੨੯੨॥
One compared his eyes with those of a deer, but the poet says that just as soul is present in each being, Krishna resides in all of them.

ਕਾਨ੍ ਕੋ ਪੇਖ ਕਲਾਨਿਧਿ ਸੋ ਮੁਖ ; ਰੀਝ ਰਹੀ ਸਭ ਹੀ ਬ੍ਰਿਜ ਬਾਰਾ ॥
ਮੋਹਿ ਰਹੇ ਭਗਵਾਨ ਉਤੈ ; ਇਨਹੂੰ ਦੁਰਗਾ ਬਰ ਚੇਟਕ ਡਾਰਾ ॥
Looking at the moon-like face of Krishna, all maidens of Braj felt charmed. They fall for Krishna as they have been enchanted by Durga's blessing.

ਕਾਨਿ ਟਿਕੈ ਗ੍ਰਿਹ ਅਉਰ ਬਿਖੈ ; ਤਿਹਕੋ ਅਤਿ ਹੀ ਜਸੁ ਸਜਾਮ ਉਚਾਰਾ॥
ਜੀਵ ਇਕਤ੍ਰ ਰਹੈ ਤਿਨਕੋ ਇਮ ; ਟੂਟ ਗਏ ਜਿਉ ਮ੍ਰਿਨਾਲ ਕੀ ਤਾਰਾ ॥੨੯੩॥
The poet says that Krishna resides in someone other's house for some time. This broke the hearts of Gopis as the pipe of lotus gets easily broken

ਨੇਹ ਲਗਜੋ ਇਨਕੋ ਹਰਿ ਸੌ ; ਅਰੁ ਨੇਹੁ ਲਗਜੋ ਹਰਿ ਕੋ ਇਨ ਨਾਰੇ ॥
Gopis were in love with Krishna who was equally in love with them.

ਚੈਨ ਪਰੈ ਦੁਹ ਕੌ ਨਹਿ ਦ੍ਵੈ ਪਲ ; ਨਾਵਨ ਜਾਵਤ ਹੋਤ ਸਵਾਰੇ ॥
Both the parties get impatient without each other and go to bathe early in the morning.

ਸਜਾਮ ਭਏ ਭਗਵਾਨ ਇਨੈ ਬਸ ; ਦੈਤਨ ਕੇ ਜਿਹਤੇ ਦਲਹਾਰੇ ॥
ਖੇਲ ਦਿਖਾਵਤ ਹੈ ਜਗ ਕੌ ; ਦਿਨ ਥੋਰਨ ਮੈ ਅਬ ਕੰਸ ਪਛਾਰੇ ॥੨੯੪॥
Krishna who had overpowered gangs of demons was now in the grip of Gopis. He makes the world play and soon he will kill Kans.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥
Savaiya

ਉਤ ਜਾਗਤ ਸਜਾਮ ਇਤੈ ਗੁਪੀਆ ; ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਹਿਤ ਕੈ ਸੰਗਿ ਤਾ ਕੇ ॥
ਰੀਝ ਰਹੀ ਤਿਹਪੈ ਸਭਹੀ ; ਪਿਖਿ ਨੈਨਨ ਸੋ ਫੁਨਿ ਕਾਨ੍ਰ ਬਾਕੇ ॥

The poet says that on the one hand love-struck Gopis fail to sleep at night and on the other Krishna also goes through the same.

ਪ੍ਰੇਮ ਛਕੀ ਨ ਪਰੈ ਇਨਕੌ ਕਲਿ ; ਕਾਮ ਬਢਜੋ ਅਤਿ ਹੀ ਤਨ ਵਾ ਕੇ ॥
ਖੇਲਹਿ ਪ੍ਰਾਤਹਿ ਕਾਲ ਭਏ ਹਮ ; ਨਾਹਿ ਲਖੈ ਹਮ ਕੌ ਜਨ ਗਾ ਕੇ ॥੨੯੫॥

Looking at the young and handsome Krishna, they all feel pleased. These love-struck maidens with Krishna in their thoughts, they know not when it might turn into dawn

ਪ੍ਰਾਤ ਭਯੋ ਚੁਹਲਾਤ ਚਿਰੀ ; ਜਲਜਾਤ ਖਿਰੇ ਬਨ ਗਾਇ ਛਿਰਾਨੀ ॥

It is dawn, the sparrows chirp, lotus flowers bloom and the cows leave for forest.

ਗੋਪ ਜਗੇ ਪਤਿਗੋਪ ਜਗਜੋ ; ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਜਗੀ ਅਰੁ ਗੋਪਨਰਾਨੀ ॥

All male members and their chief, Nand, has got up;

ਜਾਗ ਉਠੇ ਤਬਹੀ ਕਰੁਨਾਨਿਧ ; ਜਾਗ ਉਠਜੋ ਮੁਸਲੀਧਰ ਮਾਨੀ ॥

Yashoda has also got up. At that time Krishna and then Balram also got up.

ਗੋਪ ਗਏ ਉਤ ਨਾਨ ਕਰੈ ; ਇਹ ਕਾਨ੍ ਚਲੇ ਗੁਪੀਆ ਨਿਜ ਕਾਨੀ ॥੨੯੬॥

The male members went to bathe, and on the other Krishna went to Gopis.

ਬਾਤ ਕਹੇ ਰਸ ਕੀ ਹਸਕੈ ਨਹਿਅਉਰ ਕਥਾ ਰਸ ਕੀ ਕੋਊ ਭਾਖੈ ॥

Gopis laugh and talk lovingly of Krishna : no other topic interests them.

ਚੰਚਲ ਸ੍ਰੀ ਪਤਿ ਕੇ ਅਪਨੇ ਦ੍ਰਿਗ ; ਮੋਹਿ ਤਿਨੈ ਬਤੀਆ ਇਹ ਆਖੈ ॥

They enchanted the wanton Krishna with their eyes and say :

ਬਾਤ ਨ ਜਾਨਤ ਹੋ ਰਸ ਕੀ ; ਰਸ ਜਾਨਤ ਸੋ ਨਰ ਜੋ ਰਸ ਗਾਖੈ ॥

we know not much about love, but he knows love who has enjoyed it.

ਪ੍ਰੀਤ ਪੜੈ ਕਰ ਪ੍ਰੀਤ ਕੜੈ ; ਰਸ ਰੀਤਨ ਚੀਤ ਸੁਨੋ ਸੋਈ ਚਾਖੈ ॥੨੯੭॥

He who has read on love and lived it, only he can taste the joys of love

ਗੋਪੀ ਬਾਚ ਕਾਨ ਸੋ ॥

Gopis' Address to Krishna

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਮੀਤ ਕਹੋ ਰਸ ਰੀਤ ਸਬੈ ; ਹਮ ਪ੍ਰੀਤ ਭਈ ਸੁਨਬੇ ਬਤੀਆ ਕੀ ॥
O friend ! tell us something about love as we all wish to know about it.

ਅਉਰ ਭਈ ਤੁਹਿ ਦੇਖਨਿ ਕੀ ; ਤੁਮ ਪ੍ਰੀਤ ਭਈ ਹਮਰੀ ਛਤੀਆ ਕੀ ॥
We want to have a look at you, and you seem more interested in our body.

ਰੀਝ ਲਗੀ ਕਹਨੇ ਮੁਖਤੇ ਹਸ ; ਸੁੰਦਰ ਬਾਤ ਇਸੀ ਗਤੀਆ ਕੀ ॥
They laughed and joyously talked things in this manner.

ਨੇਹ ਲਗਜੋ ਹਰਿ ਸੋ ਭਈ ਮੋਛ ; ਨ ਹੋਤਿ ਇਤੀ ਗਤ ਹੈ ਸੁ ਤ੍ਰੀਆ ਕੀ ॥੨੯੮॥
They were in love and were enchanted by him; in fact, this happens with all women.

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਸਿਕੰਧੇ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰੇ ਚੀਰ ਹਰਨ ਧਿਆਇ ॥
Thus concludes the tenth chapter on disrobing of Gopis in the Krishna Avtar in *Bachitra Natak Granth*

ਅਥ ਬਿਪਨ ਗ੍ਰਿਹ ਗੋਪ ਪਠੈਬੋ ॥
Sending Gopas to Brahmins

ਦੋਹਰਾ ॥
Dohara

ਕੈ ਕ੍ਰੀੜਾ ਇਨ ਸੋ ਕਿਸਨ ; ਕੈ ਜਮਨਾ ਇਸਨਾਨੁ ॥
Having made love with Gopis, Krishna bathed in the Jamuna.

ਬਹੁਰ ਸਜਾਮ ਬਨ ਕੋ ਗਏ ; ਗਊ ਸੁ ਤ੍ਰਿਨਨ ਚਰਾਨ ॥੨੯੯॥
Then he went to the forest to graze cows.

ਦੋਹਰਾ ॥
Dohara

ਕ੍ਰਿਸਨ ਸਰਾਹਤ ਤਰਨ ਕੋ ; ਬਨ ਮੈ ਆਗੇ ਗਏ ॥
Appreciating the trees, Krishna went ahead in the forest.

ਸੰਗ ਗ੍ਵਾਰ ਜੇਤੇ ਹੁਤੇ ; ਤੇ ਸਭ ਭੂਖ ਭਏ ॥੩੦੦॥
All the cow-boys with him felt hungry.

ਸਵੈਯਾ ॥
Savaiya

ਪਤ੍ਰ ਭਲੇ ਇਨ ਕੇ ਸੁਭ ਫੂਲ ; ਭਲੇ ਫਲ ਹੈ ਸੁਭ ਸੋਭ ਸੁਹਾਈ ॥
ਭੂਖ ਲਗੇ ਘਰ ਕੋ ਉਮਗੇ ; ਪੈ ਬਿਰਾਜਨ ਕੋ ਸੁਖਦਾ ਪਰ ਛਾਈ ॥
Blessed are the leaves, blossoms and fruit of those trees under which Krishna played and relaxed.

ਕਾਨ੍ ਤਰੈ ਤਿਹ ਅਕੇ ਮੁਰਲੀ ; ਗਹਿ ਕੈ ਕਰ ਮੋ ਮੁਖ ਸਾਥ ਬਜਾਈ ॥
There he held his flute in hand, put it to his lips and played it.

ਠਾਢਿ ਰਹਜੋ ਸੁਨਿ ਪਉਨ ਘਰੀ ਇਕ ; ਥਕਤ ਰਹੀ ਜਮੁਨਾ ਉਰਝਾਈ ॥੩੦੧॥
Listening to his flute, wind became still for a while and even Jamuna felt at a loss

ਮਾਲਸਿਰੀ ਅਰੁ ਜੈਤਸਿਰੀ ; ਸੁਭ ਸਾਰੰਗ ਬਾਜਤ ਹੈ ਅਰੁ ਗਉਰੀ ॥
ਸੋਰਠਿ ਸੁਧ ਮਲਾਰ ਬਿਲਾਵਲ ; ਮੀਠੀ ਹੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤੇ ਨਹ ਕਉਰੀ ॥
Krishna played on his flute measures such a Malsri, Jaitsri, Sarang, Sorath, pure Malhar and Bilawal : its tone is very sweet, and not sour.

ਕਾਨ੍ ਬਜਾਵਤ ਹੈ ਮੁਰਲੀ ; ਸੁਨ ਹੋਤ ਸੁਰੀ ਅਸੁਰੀ ਸਭ ਬਉਰੀ ॥
When Krishna plays flute, maidens of gods as well as of demons get enchanted by it.

ਆਇ ਗਈ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਸੁਨ ; ਪੈ ਤਰੁਨੀ ਹਰਨੀ ਜਿਮੁ ਦਉਰੀ ॥੩੦੨॥
When Radha, daughter of Brikhbhan, heard it, she came running like a deer

ਜੋਰ ਪ੍ਰਨਾਮ ਕਰਜੋ ਹਰਿ ਕੋ ਕਰ ; ਨਾਥ ਸੁਨੋ ਹਮ ਭੂਖ ਲਗੀ ਹੈ ॥
Radha saluted him with folded hands and said : “O Master ! I feel hungry.

ਦੂਰ ਰਹੈ ਸਭ ਗੋਪਨ ਕੇ ਘਰ ; ਖੇਲਨ ਕੀ ਸਭ ਸੁੱਧ ਭਗੀ ਹੈ ॥
The residences of all Gopis are far behind and in our play we did not realize we had come so far. We have been wandering along with you.

ਡੋਲਤ ਸੰਗ ਲਗੈ ਤੁਮਰੇ ਹਮ ; ਕਾਨ੍ ਤਬੈ ਸੁਨ ਬਾਤ ਪਗੀ ਹੈ ॥
ਜਾਹੁ ਕਹਯੋ ਮਥੁਰਾ ਗ੍ਰਿਹ ਬਿੱਪਨ ; ਸਤਿ ਕਹਜੋ ਨਹਿ ਬਾਤ ਠਗੀ ਹੈ ॥੩੦੩॥
Krishna felt convinced of this, and he told the boys to go to the houses of brahmins in Mathura to get food; he told them that this was truth, and there was no deception in it.

ਕਾਨ੍ ਬਾਚ ॥
Krishna’s Address

ਸਵੈਯਾ ॥
Savaiya

ਫੇਰ ਕਹੀ ਹਰਿ ਜੀ ਸਭ ਗੋਪਨ ; ਕੰਸ ਪੁਰੀ ਇਹ ਹੈ ਤਹ ਜੱਈਐ ॥
Then Krishna addressed all the boys to say that the town of Mathura was of Kans.

ਜੱਗ ਕੋ ਮੰਡਲ ਬਿੱਪਨ ਕੋ ਗ੍ਰਿਹ ; ਪੂਛਤ ਪੂਛਤ ਢੂੰਢ ਸੁ ਲੱਈਐ ॥
He asked them to ask for the houses of brahmins who perform *yajna*.

ਅੰਜੁਲ ਜੋਰਿ ਸਭੈ ਪਰ ਪਾਇਨ ; ਤਉ ਫਿਰਕੈ ਬਿਨਤੀ ਇਹ ਕੱਈਐ ॥
When you find such brahmins, pay respect with folded hands, touch their feet and then make this request:

ਖਾਨ ਕੇ ਕਾਰਨ ਭੋਜਨ ਮਾਗਤ ; ਕਾਨ ਛੁਧਾਤੁਰ ਹੈ ਸੁ ਸੁਨੱਈਐ ॥੩੦੪॥
"Krishna is afflicted with hunger, and he seeks food to eat"

ਮਾਨ ਲਈ ਜੋਊ ਕਾਨ੍ ਕਹੀ ; ਪਰ ਪਾਇਨ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇ ਚਲੇ ॥
The boys (gopas) accepted what he said, bowed their heads on his feet and left.

ਚਲਿਕੈ ਪੁਰ ਕੰਸ ਬਿਖੈ ਜੋ ਗਏ ; ਗ੍ਰਿਹ ਬਿੱਪਨ ਕੇ ਸਭ ਗੋਪ ਭਲੇ ॥
They reached Mathura and then went to the house of brahmins.

ਕਰਿ ਕੋਟਿ ਪ੍ਰਨਾਮ ਕਰੀ ਬਿਨਤੀ ; ਫੁਨਿ ਭੋਜਨ ਮਾਂਗਤ ਕਾਨ੍ ਖਲੇ ॥
They made repeated bows and then made the request that Krishna asks for food.

ਅਬ ਦੇਖਹੁ ਚਾਤੁਰਤਾ ਇਨਕੀ ; ਧਰ ਬਾਲਕ ਮੂਰਤ ਬਿੱਪ ਛਲੇ ॥੩੦੫॥
Just look at their cleverness as they all in the form of Krishna are deluding the Brahmins.

ਬਿੱਪ੍ਰ ਬਾਚ ॥
Brahmins' Address

ਸਵੈਯਾ ॥
Savaiya

ਕੋਪ ਭਰੇ ਦਿਜ ਬੋਲ ਉਠੇ ; ਹਮ ਤੇ ਤੁਮ ਭੋਜਨ ਮਾਂਗਨ ਆਏ ॥
The angry brahmins said : "You have come to seek food ?

ਕਾਨ੍ ਬਡੇ ਸਠ ਅਉ ਮੁਸਲੀ ; ਹਮਹੂੰ ਤੁਮਹੂੰ ਸਠ ਸੇ ਲਖ ਪਾਏ ॥
Krishna and Balram are fools : do you think we are also fools ?

ਪੇਟ ਭਰੈ ਅਪਨੋ ਤਬਹੀ ; ਜਬ ਆਨਤ ਤੰਦੁਲ ਮਾਗ ਪਰਾਏ ॥
ਏਤੇ ਪੈ ਖਾਨ ਕੋ ਮਾਂਗਤ ਹੈ ਇਹ ਯੌ ; ਕਹਿ ਕੈ ਅਤਿ ਬਿੱਪ ਰਿਸਾਏ ॥੩੦੬॥
We fill our belly by eating uncooked rice that we beg and now you beg of us. Saying this, the brahmins felt rather annoyed

ਬਿੱਪਨ ਭੋਜਨ ਜੋ ਨ ਦਯੋ ; ਤਬਹੀ ਗ੍ਰਿਹ ਗੋਪ ਚਲੇ ਸੁ ਖਿਸਾਨੇ ॥
When the brahmins gave them nothing, the boys felt rather humiliated.

ਕੰਸਪੁਰੀ ਤਜ ਕੈ ਗ੍ਰਿਹ ਬਿੱਪਨ ; ਨਾਖ ਚਲੇ ਜਮੁਨਾ ਨਿਜਕਾਨੇ ॥
They left Mathura and brahmins' houses and approached Yamuna.

ਬੋਲਿ ਉਠਜੋ ਮੁਸਲੀ ਕ੍ਰਿਸਨੰ ਸੰਗਿ ; ਅੰਨਿਜ ਬਿਨਾ ਜਬ ਆਵਤ ਜਾਨੇ ॥
ਦੇਖਹੁ ਲੈਨ ਕੋ ਆਵਤ ਥੇ ਦਿਜ ; ਦੇਨ ਕੀ ਬੇਰ ਕੋ ਦੂਰ ਪਰਾਨੇ ॥੩੦੭॥
Seeing them return without food, both Krishna and Balram said : "Look, these brahmins come to us asking for various things, but run away when something is sought from them

ਕਬਿੱਤੁ ॥
Kabitt

ਬਡੇ ਹੈ ਕੁਮਤੀ , ਅਉ ਕੁਜਤੀ ਕੂਰ ਕਾਇਰ ਹੈ ; (ਕੁ-ਮਤੀ, ਕੁ-ਜਤੀ ਬੋਲੋ)
ਬਡੇ ਹੈ ਕਮੂਤ ਅਉ ਕੁਜਾਤ ਬਡੇ ਜਗ ਮੈ ॥
There are many brahmins who are foolish, given to vices, and are false and coward.

ਬਡੇ ਚੋਰ ਚੂਹਰੇ , ਚਪਾਤੀ ਲੀਏ ਤਜੈਪ੍ਰਾਨ ;
ਕਰੈ ਅਤਿ ਜਾਰੀ , ਬਟਪਾਰੀ ਅਉਰ ਮਗ ਮੈ ॥
Many are bastards and many of no caste. Many are thieves, scavengers and those who die for a loaf of bread.

ਬੈਠੇ ਹੈ ਅਜਾਨ , ਮਾਨੋ ਕਹੀਅਤ ਹੈ ਸਯਾਨੇ ;
ਕਛੂ ਜਾਨੇ ਨ ਗਿਆਨ ਸਉ , ਕੁਰੰਗ ਬਾਂਧੇ ਪਗ ਮੈ ॥
Many are fickle and robbers. Such brahmins are ignorant, but they boast of being wise.

ਬਡੇ ਹੈ ਕੁਛੈਲ , ਪੈ ਕਹਾਵਤ ਹੈ ਛੈਲ ਐਸੇ ;
ਫਿਰਤ ਨਗਰ ਮੈ , ਜੈਸੇ ਫਿਰੈ ਢੋਰ ਬਗ ਮੈ ॥੩੦੮॥
They have no knowledge, but their mind runs fast like a deer. They are badly proportioned, but call themselves dandy. They wander about towns as animals wander with the herd

ਮੁਸਲੀ ਬਾਚ ਕਾਨ ਸੋ ॥
Balram to Krishna

ਸਵੈਯਾ ॥
Savaiya

ਆਇਸੁ ਹੋਇ ਤਉ ਖੈਚ ਹਲਾ ਸੰਗ ; ਮੂਸਲ ਸੋ ਮਥੁਰਾ ਸਭ ਫਾਟੋ ॥
If you alow me, I may use my plough and raze the entire Mathura to the ground.

ਬਿੱਪਨ ਜਾਇ ਕਹੋ ਪਕਰੋ, ਕਹੋ ਮਾਰ ਡਰੋ; ਕਹੋ ਰੰਚਕ ਡਾਟੋ ॥
I may arrest, kill or just rebuke these brahmins as you might say.

ਅਉਰ ਕਹੋ ਤੋ ਉਖਾਰ ਪੁਰੀ ; ਬਲੁ ਕੈ ਅਪੁਨੋ ਜਮੁਨਾ ਮਹਿ ਸਾਟੋ ॥

Or, I may simply uproot the town and throw it in Yamuna.

ਸੰਕਤ ਹੋ ਤੁਮਤੇ ਜਦੁਰਾਇ ; ਨ ਹਉ ਇਕਲੋ ਅਰਿ ਕੋ ਸਿਰ ਕਾਟੋ ॥੩੦੯॥

I am afraid of you, otherwise I may go alone and fetch the enemy's head.

ਕਾਨ੍ ਬਾਚ ॥

Krishna's Reply

ਸਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਕ੍ਰੋਧ ਛਿਮਾਪਨ ਕੈ ਮੁਸਲੀ ਹਰਿ ; ਫੇਰਿ ਕਹੀ ਸੰਗ ਬਾਲਕ ਬਾਨੀ ॥
ਬਿੱਪ ਗੁਰੂ ਸਭ ਹੀ ਜਗ ਕੇ ; ਸਮਝਾਇ ਕਹੀ ਇਹ ਕਾਨ੍ ਕਹਾਨੀ ॥

Krishna cooled down Balram and then said that these brahmins are the *gurus* of the entire world : Krishna taught all the boys this story.

ਆਇਸ ਮਾਨ ਗਏ ਫਿਰ ਕੈ ; ਜੁ ਹੁਤੀ ਨ੍ਰਿਪ ਕੰਸਹਿ ਕੀ ਰਜਧਾਨੀ ॥

These boys again obeyed Krishna and went to what was king Kans' capital.

ਖੈਬੇ ਕੋ ਭੋਜਨ ਮਾਂਗਤ ਕਾਨ੍ ; ਕਹਯੋ ਨਹਿ ਬਿੱਪ ਮਨੀ ਅਭਿਮਾਨੀ ॥੩੧੦॥

They told that Krishna himself needs food, but the proud did not listen to them

ਕਬਿਤੁ ॥

Kabitt

ਕਾਨ੍ ਜੂ ਕੇ ਗ੍ਵਾਰਨ ਕੋ , ਬਿੱਪਨ ਦੁਬਾਰ ਰਿਸ ;
ਉੱਤਰ ਦਯੋ ਕਛੂ ਖੈਬੇ ਕੋ ਕਛੂ ਦਯੋ ॥

The cow-boys sent by Krishna received only negative response from the brahmins, but nothing to eat.

ਤਬ ਹੀ ਰਿਸਾਏ , ਗੋਪ ਆਏ ਹਰਿ ਜੂ ਕੇ ਪਾਸ ;
ਕਰਿ ਕੈ ਪ੍ਰਨਾਮ , ਐਸੇ ਉੱਤਰ ਤਿਨੈ ਦਯੋ ॥

The boys felt annoyed and returned to Krishna. They bowed to him and spoke thus :

ਮੋਨ ਸਾਧ ਬੈਠਿ ਰਹੈ , ਖੈਬੇ ਕੋ ਨ ਦੇਤ ਕਛੂ ;
ਤਬੈ ਫਿਰਿ ਆਇ , ਜਬੈ ਕ੍ਰੋਧ ਮਨ ਮੈ ਭਯੋ ॥

"The brahmins observed silence on seeing us and gave us nothing to eat. We felt enraged and came back.

ਅਤ ਹੀ ਛੁਧਾਤਰ , ਭਏ ਹੈ ਹਮ ਦੀਨਾਨਾਥ ;
ਕੀਜੀਐ ਉਪਾਵ , ਨਾ ਤੋ ਬਲ ਤਨਕੋ ਗਯੋ ॥੩੧੧॥

O Master of the hapless, we are rather hungry. Make some arrangement for food or our life-force is going.

ਸਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਗਰੜਧ੍ਵਜ ਦੇਖ ਤਿਨੈ ਛੁਧਵਾਨ ; ਕਹਯੋ ਮਿਲਿਕੈ ਇਹ ਕਾਮ ਕਰਉ ਰੇ ॥
ਜਾਹੁ ਕਹਯੋ ਉਨਕੀ ਪਤਨੀ ਪਹਿ ; ਬਿਪ ਬਡੇ ਮਤ ਕੇ ਅਤਿ ਬਉਰੇ ॥

Finding his companions hungry, Krishna asked them to jointly go to the wives of brahmins since the latter lacked intellect.

ਜੱਗਿ ਕਰੈ ਜਿਹ ਕਾਰਨ ਕੋ ; ਅਰੁ ਹੋਮ ਕਰੈ ਜਪੁ ਅਉ ਸਤੁ ਸਉ ਰੇ ॥
ਤਾਹੀ ਕੋ ਭੇਦੁ ਨ ਜਾਨਤ ਮੂੜ ; ਕਹੈ ਮਿਸਟਾਨ ਕੇ ਖਾਨ ਕੋ ਕਉਰੇ ॥੩੧੨॥

They perform *yajna*, *hom* and recite 700 *shlokas* eulogizing Durga, but they know not their mystery and thus call the sweet bitter

ਸਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਸਭ ਗੋਪ ਨਿਵਾਇਕੈ ਸੀਸ ਚਲੇ ; ਚਲਕੇ ਫਿਰ ਬਿੱਪਨ ਕੇ ਘਰਿ ਆਏ ॥
ਜਾਇ ਤਬੈ ਤਿਨਕੀ ਪਤਨੀ ਪਹਿ ; ਕਾਨ੍ ਤਬੈ ਛੁਧਵਾਨ ਜਤਾਏ ॥

The boys bowed their heads, obeyed his command and came again to brahmins' houses. On returning there they requested their wives that Krishna is hungry.

ਤੌ ਸੁਨ ਬਾਤ ਸਭੈ ਪਤਨੀ ਦਿਜ ; ਠਾਢਿ ਭਈ ਉਠ ਆਨੰਦ ਪਾਏ ॥
ਧਾਇ ਚਲੀ ਹਰਿਕੇ ਮਿਲਬੇ ਕਹੁ ; ਆਨੰਦ ਕੈ ਦੁਖ ਦੂਰ ਨਸਾਏ ॥੩੧੩॥

On hearing this the wives of all brahmins felt the solace in heart. They rushed to meet him so as to eradicate their sorrow.

ਬਿੱਪਨ ਕੀ ਬਰਜੀ ਨ ਰਹੀ ਤ੍ਰਿਯ ; ਕਾਨ੍ਰ ਕੇ ਮਿਲਬੇ ਕਹੁ ਧਾਈ ॥

They could not be checked by brahmins and all the women hastened to meet Krishna.

ਏਕ ਪਰੀ ਉਠ ਮਾਰਗ ਮੈ ; ਇਕ ਦੇਹ ਰਹੀ ਜੀਅ ਦੇਹ ਪੁਜਾਈ ॥
ਤਾ ਛਬਿ ਕੀ ਅਤਿ ਹੀ ਉਪਮਾ ; ਕਬਿ ਨੈ ਮੁਖ ਤੇ ਇਮ ਭਾਖ ਸੁਨਾਈ ॥

Some set out to meet him while some others remained physcially at home but their hearts reached out to him.

ਜੋਰ ਸਿਉ ਜਿਯੋਂ ਬਹਤੀ ਸਰਤਾ ; ਨ ਰਹੈ ਹਟਕੀ ਭੁਸ ਭੀਤ ਬਨਾਈ ॥੩੧੪॥

The poet describes the majesty of this scene thus; it was as the powerful flow of a stream cannot be checked by a wall of straw.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਧਾਇ ਸਭੈ ਹਰਿਕੇ ਮਿਲਬੇ ਕਹੁ ; ਬਿੱਪਨ ਕੀ ਪਤਨੀ ਬਡਭਾਗਨ ॥

They all rushed to meet Krishna : these wives of brahmins were fortunate enough.

ਚੰਦ੍ਰਮੁਖੀ ਮ੍ਰਿਗ ਸੇ ਦ੍ਰਿਗਨੀ ; ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਚਲੀ ਹਰਿਕੇ ਪਗ ਲਾਗਨ ॥

They had faces as beautiful as moon, and eyes as charming as deer's and they all left to touch Krishna's feet.

ਹੈ ਸੁਭ ਅੰਗ ਸਭੈ ਜਿਨਕੇ ; ਨ ਸਕੈ ਜਿਨ ਕੀ ਬ੍ਰਹਮਾ ਗਨਤਾ ਗਨ ॥

They were beautifully proportioned, and even Brahma failed to decsribe their beauty.

ਭਉਨਨ ਤੇ ਸਭ ਇਉਂ ਨਿਕਰੀ ; ਜਿਮੁ ਮੰਤ੍ਰ ਪੜੈ ਨਿਕਰੈ ਬਹੁ ਨਾਗਨ ॥੩੧੫॥

They come out of their homes as the female serpent comes out on reciting a *mantra.*

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਹਰਿ ਕੋ ਆਨਨ ਦੇਖਕੈ ; ਭਈ ਸਭਨ ਕੌ ਚੈਨ ॥
ਨਿਕਟ ਤ੍ਰਿਯਾ ਕੋ ਪਾਇਕੈ ; ਪਰਤ ਚੈਨ ਪਰ ਮੈਨ ॥੩੧੬॥

They all felt at peace on seeing the face of Krishna and in their pleasure the surge of sensual passion also got mixed.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਕੋਮਲ ਕੰਜ ਸੇ ਫੂਲ ਰਹੇ ਦ੍ਰਿਗ ; ਮੋਰ ਕੇ ਪੰਖ ਸਿਰ ਊਪਰ ਸੋਹੈ ॥

Krishna's eyes are as soft as lotus and peacock feathers look beautiful on his head.

ਹੈ ਬਰਨੀ ਸਰ ਸੀ ; ਭਰੁਟੇ ਧਨ , ਆਨਨ ਪੈ ਸਸਿ ਕੋਟਿਕ ਕੋ ਹੈ ॥

His eye-lashes are like arrows and brows like bow. Many moons feel jealous of his face.

ਮਿਤ੍ਰ ਕੀ ਬਾਤ ਕਹਾ ਕਹੀਯੇ , ਜਿਹਕੋ ਪਿਖਕੈ ਰਿਪ ਕੋ ਮਨ ਮੋਹੈ ॥

Not to speak of friends, even enemies felt enchanted looking at him.

ਮਾਨਹੁ ਲੈ ਸਿਵਕੇ ਰਿਪ ਆਪ ; ਦਯੋ ਬਿਧਨਾ ਰਸ ਯਾਹਿ ਨਿਚੋਹੈ ॥੩੧੭॥

It seems as if cupid has squeezed the entire *rasa* (delight) and given it to Krishna

ਗ੍ਵਾਰ ਕੇ ਹਾਥ ਪੈ ਹਾਥ ਧਰੈ ਹਰਿ ; ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਤਰੁ ਕੇ ਤਰੁ ਠਾਢੇ ॥
Placing his hand on the hand of some other cow-boy, Krishna sits under the shade of a tree.

ਪਾਟ ਕੋ ਪਾਟ ਧਰੇ ਪੀਯਰੋ ; ਉਰ ਦੇਖ ਜਿਸੈ ਅਤਿ ਆਨੰਦ ਬਾਢੇ ॥
He wears a yellow velvet robe looking at which adds to the pleasure of his onlooker.

ਤਾ ਛਬਿ ਕੀ ਅਤਿ ਹੀ ਉਪਮਾ ਕਬਿ ; ਜਿਉ ਚੁਨ ਲੀ ਤਿਸਕੋ ਚੁਨ ਕਾਢੇ ॥
ਮਾਨਹੁ ਪਾਵਸ ਕੀ ਰੁਤ ਮੈ, ਚਪਲਾ ਚਮਕੀ ; ਘਨ ਸਾਵਨ ਗਾਢੇ ॥੩੧੮॥
The poet has culled out a chosen simile to describe this majestic scene : It seemed as if lightning shone from the dark black clouds

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥
Savaiya

ਲੋਚਨ ਕਾਨ੍ ਨਿਹਾਰ ਤ੍ਰਿਯਾ ਦਿਜ ; ਰੂਪ ਕੈ ਪਾਨ ਮਹਾਂ ਮਤ ਹੂਈ ॥
Looking into the eyes of Krishna, the brahmin women felt enchanted by his handsome personality.

ਹੋਇ ਗਈ ਤਨ ਮੈ ਗ੍ਰਿਹ ਕੀ ਸੁਧ ; ਯੌ ਉਡਗੀ ਜਿਮੁ ਪਉਨ ਸੋ ਰੂਈ ॥
All memory and anxiety of home fled as cotton flies before wind.

ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਤਿਨਕੋ ਬਿਰਹਾਗਨਿ ; ਯੌ ਭਰਕੀ ਜਿਮੁ ਤੇਲ ਸੋ ਧੂਈ ॥
The poet says that the passion of love overtook them as englufs the oil-soaked object when it is put on fire.

ਜਿਉ ਟੁਕਰਾ ; ਪਿਖ ਚੁੰਮਕ ਡੋਲਤ, ਬੀਚ ਮਨੋ ਜਲ ਲੋਹ ਕੀ ਸੂਈ ॥੩੧੯॥
Their condition was like that of an iron needle placed near a magnet : the former is keen to unite with the latter.

ਸ੍ਵੈਯਾ॥
ਕਾਨ੍ ਕੇ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰ ਤ੍ਰਿਯਾ ਦਿਜ ; ਪ੍ਰੇਮ ਬਢਜੋ ਦੁਖ ਦੂਰ ਭਏ ਹੈ॥
Admiring the beauty of Krishna, all sorrows of brahmin women are gone and

ਭੀਖਮ ਮਾਤ ਕੋ ਜਿਜੁ ਪਰਸੇ ; ਛਿਨ ਮੈ ਸਭ ਪਾਪ ਬਿਲਾਇ ਗਏ ਹੈ ॥
their love increased as all sins of Bhisham were gone as soon as he touched mother Ganga's feet.

ਆਨਨ ਦੇਖਿ ਕੈ ਸਜਾਮ ਘਨੋ ; ਚਿਤ ਬੀਚ ਬਸਜੋ ਦ੍ਰਿਗ ਮੂੰਦ ਲਏ ਹੈ ॥
The women on seeing the face of Krishna, absorbed in their mind

ਜਿਉ ਧਨਵਾਨ ਮਨੋ ਧਨ ਕੋ; ਧਰ ਅੰਦਰ ਧਾਮ ਕਿਵਾਰ ਦਏ ਹੈ॥ ॥੩੨੦॥
They have captivated him in their eyes as a rich man shuts door after putting all his money inside.

ਸ੍ਵੈਯਾ॥

ਸੁਧਿ ਭਈ ਜਬਹੀ ਤਨ ਮੈ ; ਤਬ ਕਾਨ੍ ਕਹੀ ਹਸਿਕੈ ਗ੍ਰਿਹ ਜਾਵਹੁ ॥
ਬਿੱਪਨ ਬੀਚ ਕਹੇ ਰਹੀਯੋ ਦਿਨ ; ਰੈਨ ਸਭੈ ਹਮਰੇ ਗੁਨ ਗਾਵਹੁ ॥

They came to their senses only after Krishna asked them to go back home, remain with the brahmins and ever rememeber him.

ਹੋਇ ਨ ਤ੍ਰਾਸ ਤੁਮੈ ਜਮਕੀ ; ਹਿਤਕੈ ਹਮ ਸੋ ਜਬ ਧਿਆਨ ਲਗਾਵਹੁ ॥
ਜੋ ਤੁਮ ਬਾਤ ਕਰੋ ਇਹ ਹੀ ; ਤਬਹੀ ਸਬਹੀ ਮੁਕਤਾ ਫਲੁ ਪਾਵਹੁ ॥੩੨੧॥

You will have no fear of the god of death if you concentrate on me. If you do as I command, you will get liberated.

ਦਿਜਨ ਤ੍ਰਿਯੋ ਬਾਚ ॥

Address of Brahmin Women

ਸ੍ਵੈਯਾ॥

Savaiya

ਪਤਨੀ ਦਿਜ ਕੀ ਇਹ ਬਾਤ ਕਹੀ ; ਹਮ ਸੰਗ ਨ ਛਾਡਤ ਕਾਨ੍ ਤੁਮਾਰੋ ॥

The brahmin women said : “O Krishna, we cannot give up your company.

ਸੰਗ ਫਿਰੈ ਤੁਮਰੇ ਦਿਨ ਰੈਨ ; ਚਲੈ ਬ੍ਰਿਜ ਕੌ ਬ੍ਰਿਜ ਜੋਊ ਸਿਧਾਰੋ ॥

We want to be with you all day and night. We shall go to Braj when you go there.

ਲਾਗ ਰਹਜੋ ਤੁਮ ਸੋ ਹਮਰੋ ਮਨ ; ਜਾਤ ਨਹੀ ਮਨ ਧਾਮ ਹਮਾਰੋ ॥

Our heart is with you, and we intend not going back home.

ਪੂਰਨ ਜੋਗ ਕੋ ਪਾਇ ਜੁਗੀਸੁਰ ; ਆਨਤ ਨਾ ਧਨ ਬੀਚ ਸੰਭਾਰੋ ॥੩੨੨॥

He who achieves perfect yoga and renounces the world, he has no desire to keep and manage money.

ਕਾਨ੍ ਬਾਚ ॥

Krishna’s Address

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਾਨ ਤਿਨੈ ਪਿਖ ਪ੍ਰੇਮ ; ਕਹਜੋ ਮੁਖ ਤੇ ਤੁਮ ਧਾਮ ਸਿਧਾਰੋ ॥

Vishnu-form Krishna looked at them with love and asked them to go home.

ਜਾਇ ਸਭੈ ਪਤਿ ਆਪਨ ਆਪਨ ; ਕਾਨ੍ ਕਥਾ ਕਹਿ ਤਾਹਿ ਉਧਾਰੋ ॥

“You go back to your respective husbands, narrate the discourse on Krishna, and then liberate them.

ਪੁਤ੍ਰਨ ਪਉਤ੍ਰਨ ਪੱਤਨ ਸੋ ; ਇਹ ਕੈ ਚਰਚਾ ਸਭ ਹੀ ਦੁਖੁ ਟਾਰੋ ॥
You remove the sufferings of your husbands, sons and grandsons by this discourse.

ਗੰਧ ਮਲਿਯਾਗਰ ਸਜਾਮ ਕੋ ਨਾਮ ਲੈ ; ਰੂਖਨ ਕੋ ਕਰਿ ਚੰਦਨ ਡਾਰੋ ॥੩੨੩॥
Name Divine is like the fragrance of sandal tree; you should remember it and thus make other trees also fragrant like the sandal.

ਮਾਨ ਲਈ ਪਤਨ ਦਿਜ ਕੀ ; ਸਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਾਨ੍ ਕਹੀ ਬਤੀਆ ॥
The brahmin women accepted what Krishna said so sweetly.

ਜਿਤਨੋ ਹਰਿ ਯਾ ਉਪਦੇਸ ਕਰਜੋ ; ਤਿਤਨੋ ਨਹਿ ਹੋਤ ਕਛੂ ਜਤੀਆ ॥
The knowledge that Krishna gave them, no ascetic or celibate can ever give.

ਚਰਚਾ ਜਬ ਜਾ ਉਨ ਸੋ ਇਨਕੀ ; ਤਬਹੀ ਉਨਕੀ ਭਈ ਯਾ ਗਤੀਆ॥
ਇਨ ਸਿਜਾਹ ਭਏ ਮੁਖ ਯੌ ਜੁਵਤੀ ; ਮੁਖ ਲਾਲ ਭਏ ਵਹ ਜਿਉ ਰਤੀਆ ॥੩੨੪॥
When these women held discourse with their husbands, the faces of the latter became black and those of their women shone red with enlightenment

ਚਰਚਾ ਸੁਨਿ ਬਿੱਪ ਜੁ ਤ੍ਰੀਅਨ ਸੋ ; ਮਿਲਕੈ ਸਭ ਹੀ ਪਛਤਾਵਨ ਲਾਗੇ ॥
When the brahmins heard this discourse from their women, they all repented.

ਬੇਦਨ ਕੌ ਹਮ ਕੌ ਸਭ ਕੋ ਧ੍ਰਿਗ ; ਗੋਪ ਗਏ ਮੰਗ ਕੈ ਹਮ ਆਗੇ ॥
Damn us and our knowledge of Vedas : the cow-boys came to beg of us.

ਮਾਨ ਸਮੁੰਦ੍ ਮੈ ਬੂਡੇ ਹੁਤੇ ਹਮ ; ਚੂਕ ਗਿਜੋ ਅਉਸਰ ਤਉ ਹਮ ਜਾਗੇ ॥
ਪੈ ਜਿਨਕੀ ਇਹ ਹੈ ਪਤਨੀ ; ਤਿਹ ਤੇ ਫੁਨਿ ਹੈ ਹਮਹੂੰ ਬਡਭਾਗੇ ॥੩੨੫॥
We were drowned in the ocean of ego and we awakened when the opportunity was lost. We are fortunate in so far as these are our own wives

ਮਾਨ ਸਭੈ ਦਿਜ ਆਪਨ ਕੋ ਧ੍ਰਿਗ ; ਫੇਰਿ ਕਰੀ ਮਿਲਿ ਕਾਨ੍ ਬਡਾਈ ॥
Considering themselves worthless, the brahmins then sang eulogies of Krishna.

ਲੋਕਨ ਕੇ ਸਭ ਕੋ ਪਤਿ ਕਾਨ੍ ; ਹਮੈ ਕਹਿ ਬੇਦਨ ਬਾਤ ਸੁਨਾਈ ॥
They said that even Vedas declare Krishna the master of all.

ਤੌ ਨ ਗਏ ਉਨ ਕੇ ਹਮ ਪਾਸਿ ; ਡਰੇ ਜੁ ਮਰੇ ਹਮ ਕਉ ਹਮ ਰਾਈ ॥
We did not go to him fearing that Kans might kill us.

ਸੱਤਿ ਲਖਜੋ ਤੁਮ ਕਉ ਭਗਵਾਨ ; ਕਹੀ ਹਮ ਸੱਤ ਕਹੀ ਨ ਬਨਾਈ ॥੩੨੬॥
These women saw God in his obvious form, and we say truth without adding anything from imagination.

ਕਬਿੱਤੁ ॥

Kabitt

ਪੂਤਨਾ ਸੰਘਾਰੀ ; ਤ੍ਰਿਣਾਵ੍ਰਤ ਕੀ ਬਿਦਾਰੀ ਦੇਹ ,
ਦੈਤ ਅਘਾਸੁਰ ਹੂੰ ਕੀ ਸਿਰੀ ਜਾਹ ਫਾਰੀ ਹੈ ॥

He killed Putna destroyed the body of Trinavrat and split the head of Aghasur demon.

ਸਿਲਾ ਜਾਹਿ ਤਾਰੀ ; ਬਕ ਹੂੰ ਕੀ ਚੋਂਚ ਚੀਰ ਡਾਰੀ ,
ਐਸੇ ਭੂਮ ਪਾਰੀ ਜੈਸੇ ਆਰੀ ਚੀਰ ਡਾਰੀ ਹੈ ॥

He liberated Ahlaya and slpit open the beak of Bakasur and threw it on earth as if it were sawn into two.

ਰਾਮ ਹ੍ਵੈ ਕੈ ਦੈਤਨ ਕੀ ; ਸੈਨਾ ਜਿਨ ਮਾਰੀ ,
ਅਰੁ ਆਪਨੋ ਬਭੀਛਨ ਕੋ ਦੀਨੀ ਲੰਕ ਸਾਰੀ ਹੈ ॥

He who as Rama killed the army of demons and then restored the throne of Lanka to Vibhishan.

ਐਸੀ ਭਾਂਤ ਦਿਜਨ ਕੀ ; ਪਤਨੀ ਉਧਾਰੀ ,
ਅਵਤਾਰ ਲੈਕੈ ਸਾਧ ; ਜੈਸੇ ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਉਧਾਰੀ ਹੈ ॥੩੨੭॥

He has liberated these brahmin women just as many holy men liberated the earth of the burden of evil.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਬਿੱਪਨ ਕੀ ਤ੍ਰਿਯ ਕੀ ਸੁਨਕੈ ; ਕਬਿ ਰਾਜ ਕਹਜੋ ਦਿਜ ਅਉਰ ਕਹੀਜੈ ॥

After hearing the discourse from the brahmin women, their spouses asked for more.

ਕਾਨ੍ ਕਥਾ ਅਤਿ ਰੋਚਨ ਜੀਯ ; ਬਿਚਾਰ ਕਹੋ ਜਿਹ ਤੇ ਫੁਨ ਜੀਜੈ ॥

The story of Krishna is very interesting. Please relate it again so that we live again a life of truth.

ਤੌ ਹਸ ਬਾਤ ਕਹੀ ਮੁਸਕਾਇ ; ਪਹਲੈ ਨ੍ਰਿਪ ਤਾਹਿ ਪ੍ਰਨਾਮ ਜੁ ਕੀਜੈ ॥
ਤੌ ਭਗਵਾਨ ਕਥਾ ਅਤਿ ਰੋਚਨ ; ਦੈ ਚਿਤ ਪੈ ਹਮ ਤੇ ਸੁਨ ਲੀਜੈ ॥੩੨੮॥

The woman laughed and said : “First of all, bow to that King of kings, then you may listen the interesting account of Krishna from us.

ਸਾਲਨ ਅਉ ਅਖਨੀ ਬਿਰੀਆ ; ਜਿਜ ਤਾਹਰੀ ਅਉਰ ਪੁਲਾਵ ਘਨੇ ॥
ਨੁਗਦੀ ਅਰੁ ਸੇਵਕੀਆ ਚਿਰਵੇ ; ਲਡੂਆ ਅਰੁ ਸੂਤ ਭਲੇ ਜੁ ਬਨੇ ॥

Various kinds of meat dishes such as meat curry both thick and not-so-thick, dry meat, boneless flesh, meat soup, meat added to peas, noodles made of gram flour and wheat flour (the former saltish and the latter sweet), boiled rice, *ladoo* and fried cake of ground pulse added to curd- all these dishes were well prepared.

ਫੁਨਿ ਖੀਰ ਦਹੀ ਅਰੁ ਦੂਧਕੇ ਸਾਥ ; ਬਰੇ ਬਹੁ ਅਉਰ ਨ ਜਾਤ ਗਨੇ ॥
ਇਹ ਖਾਇ ਚਲਜੋ ਭਗਵਾਨ ਗ੍ਰਿਹੰ ਕਹੁ ; ਸਜਾਮ ਕਬੀ ਸੁਰ ਭਾਵ ਭਨੇ ॥੩੨੯॥

Then there were more dishes such as rice cooked in milk, curd, milk, small fried cakes of ground pulse : they could not be counted. The poet says that Krishna partook of these dishes and left for home

ਸ੍ਵੈਯਾ॥
ਗਾਵਤ ਗੀਤ ਚਲੇ ਗ੍ਰਿਹਕੋ ; ਗਰੜੱਧ੍ਵਜ ਜੀਯ ਮੈ ਆਨੰਦ ਪੈਕੈ ॥

Krishna was pleased at heart and they left for home singing songs.

ਸੋਭਤ ਸਜਾਮ ਕੇ ਸੰਗਿ ਹਲੀ ;
ਘਨ ਸਜਾਮ ਅਉ ਸੇਤ ਚਲਯੋ ਉਨਸੈ ਕੈ ॥

Krishna was accompanied by Balram as dark clouds are accompanied by white clouds.

ਕਾਨ੍ ਤਬੈ ਹਸਿਕੈ ਮੁਰਲੀ ; ਸੁ ਬਜਾਇ ਉਠਜੋ ਅਪਨੇ ਕਰ ਲੈ ਕੈ ॥

Then Krishna laughed, took flute in hand and played on it.

ਠਾਢ ਭਈ ਜਮਨਾ ਸੁਨਿਕੈ ਧੁਨਿ ; ਪਉਨ ਰਹਜੋ ਸੁਨਿਕੈ ਉਰਝੈ ਕੈ ॥੩੩੦॥

The flow of Yamuna stopped on hearing its sound and the wind also came to a halt

ਸਵੈਯਾ ॥
ਰਾਮਕਲੀ ਅਰੁ ਸੋਰਠਿ ਸਾਰੰਗ ; ਮਾਲਸਿਰੀ ਅਰੁ ਬਾਜਤ ਗਉਰੀ ॥
ਜੈਤਸਿਰੀ ਅਰੁ ਗੌਡ ਮਲਾਰ ; ਬਿਲਾਵਲ ਰਾਗ ਬਸੈ ਸੁਭ ਠਉਰੀ ॥

He played Ramkali, Sortha, Sarang, Malsiri, Gauri, Jaitsiri, Gond Malhar, Bilawal and other ragas in forest.

ਮਾਨਸ ਕੀ ਕਹ ਹੈ ਗਨਤੀ ; ਸੁਨ ਹੋਤ ਸੁਰੀ ਅਸੁਰੀ ਧੁਨ ਬਉਰੀ ॥
ਸੋ ਸੁਨਿਕੈ ਧੁਨਿ ਸ੍ਰਉਨਨ ਮੈ ; ਤਰਨੀ ਹਰਨੀ ਜਿਮ ਆਵਤ ਦਉਰੀ ॥੩੩੧॥

Not to speak of humans, even gods and demons were enchanted by its sound. As this sound reached the ear of Gopis, and they came running like deer.

ਕਬਿਤ ॥

Kabitt

ਬਾਜਤ ਬਸੰਤ ; ਅਰੁ ਭੈਰਵ ਹਿੰਡੋਲ ਰਾਗ ,
ਬਾਜਤ ਹੈ ਲਲਤਾ ਕੇ ; ਸਾਥ ਹ੍ਵੈ ਧਨਾਸਰੀ ॥

The flute plays Basant, Bhairava, Hindol, Lalita, Dhanasari,

ਮਾਲਵਾ ਕਲਜਾਨ ; ਅਰੁ ਮਾਲਕਉਸ ਮਾਰੂ ਰਾਗ ,
ਬਨ ਮੈ ਬਜਾਵੈ ; ਕਾਨ ਮੰਗਲ ਨਿਵਾਸ ਰੀ ॥

Malwa Kalyan, Malkans and Maru : joy resides in these measures sung in the forest.

ਸੁਰੀ ਅਰੁ ਆਸੁਰੀ ; ਅਉ ਪੰਨਗੀ ਜੇ ਹੁਤੀ ਤਹਾ ,
ਧੁਨ ਕੇ ਸੁਨਤ ਪੈ ; ਨ ਰਹੀ ਸੁਧ ਜਸ ਰੀ ॥

Women good and bad as well as she-serpent lost their consciousness on hearing this sound.

ਕਹੈ ਇਉ ਦਾਸਰੀ ; ਸੁ ਐਸੀ ਬਾਜੀ ਬਾਸੁਰੀ ,
ਸੁ ਮੇਰੇ ਜਾਨੇ ਯਾਮੈ ; ਸਭ ਰਾਗਕੋ ਨਿਵਾਸੁ ਰੀ ॥੩੩੨॥

They sang that flute is played as if only *ragas* and *raginis* dwelt all around

ਕਬਿਤ ॥

ਕਰੁਨਾ ਨਿਧਾਨ ; ਬੇਦ ਕਹਤ ਬਖਾਨ ਯਾ ਕੀ ,
ਬੀਚ ਤੀਨ ਲੋਕ ਫੈਲ ਰਹੀ ਹੈ ਸੁਬਾਸੁ ਰੀ ॥

The sound of the flute of one who is ocean of compassion and whose eulogies even Vedas sing spreads in the three worlds.

ਦੇਵਨ ਕੀ ਕੰਨਿਆ ; ਤਾਕੀ ਸੁਨਿ ਧਨਿ ਸ੍ਰਉਨਨ ਮੈ ,
ਧਾਈ ਧਾਈ ਆਵੈ ; ਤਜਿਕੈ ਸੁਰਗ ਬਾਸੁ ਰੀ ॥

The maidens of gods leave heaven and rush to him as this sound reaches their ear.

ਹ੍ਵੈ ਕਰਿ ਪ੍ਰਸੰਨਜ ; ਰੂਪ ਰਾਗ ਕੌ ਨਿਹਾਰ ਕਹਿਯੋ ,
ਰਚਿਯੋ ਹੈ ਬਿਧਾਤਾ; ਇਹ ਰਾਗਨ ਕੋ ਬਾਸੁ ਰੀ ॥

As they come, they appreciate the meaures and say that God makes these measures especially for the flute.

ਰੀਝੇ ਸਭ ਗਨ ; ਉਡਗਨ ਭੇ ਮਗਨ ,
ਜਬ ਬਨ ਉਪਬਨ ਮੈ ; ਬਜਾਈ ਕਾਨ੍ ਬਾਸੁਰੀ ॥੩੩੩॥

All the gods and stars are pleased when Krishna played his flute in the forest

ਸਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਕਾਨ ਬਜਾਵਤ ਹੈ ਮੁਰਲੀ ; ਅਤਿ ਆਨੰਦ ਕੈ ਮਨ ਡੇਰਨ ਆਏ ॥

As Krishna plays flute, they all reached their homes.

ਤਾਲ ਬਜਾਵਤ ਕੂਦਤ ਆਵਤ ; ਗੋਪ ਸਭੋ ਮਿਲ ਮੰਗਲ ਗਾਏ ॥

They clap, jump about and sing joyously. Krishna himself is their leader and makes them dance differently.

ਆਪਨ ਹ੍ਵੈ ਧਨਠੀ ਭਗਵਾਨ ; ਤਿਨੋ ਪਹਿ ਤੇ ਬਹੁ ਨਾਚ ਨਚਾਏ ॥
ਰੈਨ ਪਰੀ ਤਬ ਆਪਨ ਆਪਨ ; ਸੋਇ ਰਹੈ ਗ੍ਰਿਹ ਆਨੰਦ ਪਾਏ॥੩੩੪॥

On the fall of night all the boys were pleased and they slept in their respective homes

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਸਿਕੰਧੇ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰੇ ਬਿਪਨ ਤ੍ਰੀਯਨ ਕੋ ਚਿਤ ਹਰਿ ਭੋਜਨ ਲੇਇ ਉਧਾਰ ਕਰਬੋ ਬਰਨਨੰ ॥

Thus concludes the account of enchanting the brahmin women, getting food from them and liberating them in the tenth chapter of Krishna Avtar in the *Bachitra Natak Granth*

ਅਥ ਗੋਵਰਧਨ ਗਿਰਿ ਕਰ ਪਰ ਧਾਰਬੋ ॥

Now lifting of Govardhan Mountain on Hand

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਇਸੀ ਭਾਂਤ ਸੋ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ; ਕੀਨੇ ਦਿਵਸ ਬਿਤੀਤ ॥
ਹਰਿ ਪੂਜਾ ਕੋ ਦਿਨ ਅਯੋ ; ਗੋਪ ਬਿਚਾਰੀ ਚੀਤ ॥੩੩੫॥

Krishna spent many days, thus. When the day of worshipping Indra came, all the Gopis sat together to think about

ਸਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਆਯੋ ਹੈ ਇੰਦ੍ਰ ਕੀ ਪੂਜਾ ਕੋ ਦਿਜੋਸ ; ਸਭੋ ਮਿਲਿ ਗੋਪਨ ਬਾਤ ਉਚਾਰੀ ॥
ਭੋਜਨ ਭਾਂਤ ਅਨੇਕਨ ਕੋ ;ਰੁ ਪੰਚਾਂਮ੍ਰਿਤ ਕੀ ਕਰੋ ਜਾਇ ਤਯਾਰੀ ॥

When the day of Indra's worship came, all of them thought that various kinds of dishes and *panchamrit* be prepared.

ਨੰਦ ਕਹਜੋ ਜਬ ਗੋਪਨ ਸੋ ; ਬਿਧਿ ਅਉਰ ਚਿਤੀ ਮਨ ਬੀਚ ਮੁਰਾਰੀ ॥
ਕੋ ਬਪੁਰਾ ਮਘਵਾ ਹਮਰੀ ਸਮ ; ਪੂਜਨ ਜਾਤ ਜਹਾ ਬ੍ਰਿਜ ਨਾਰੀ ॥੩੩੬॥

When Nand told them all this, Krishna made up his mind : who is this hapless Indra (to equal me) whom women of Braj go to worship.

ਕਬਿਤੁ ॥

Kabitt

ਇਹ ਬਿਧਿ ਬੋਲਜੋ ; ਕਾਨ ਕਰੁਣਾ ਨਿਧਾਨ ,
ਤਾਤ ਕਾਹੇ ਕੇ ਨਵਿੱਤ ਕੌ ; ਸਮਿਗ੍ਰੀ ਤੈ ਬਨਾਈ ਹੈ ॥

Then Krishna, the ocean of compassion said thus : "O Father, for what purpose have you arranged all these things ?"

ਕਹਜੋ ਐਸੇ ਨੰਦ ਜੋ ; ਤ੍ਰਿਲੋਕੀ ਪਤਿ ਭਾਖੀਅਤ ,
ਤਾਹੀ ਕੋ ਬਨਾਈ ; ਹਰਿ ਕਹਿਕੈ ਸੁਨਾਈ ਹੈ ॥

Nand replid that'all this has been for Indra, the king of three worlds.

ਕਾਹੇ ਕੇ ਨਵਿਤ ਕਹਜੋ ; ਬਾਰਦ ਤ੍ਰਿਨਨ ਕਾਜ ,
ਗਊਅਨ ਕੀ ਰੱਛ ਕੋਂ ਕਰੀ ; ਅਉ ਹੋਤ ਆਈ ਹੈ ॥

We have done this for rain and for the protection of cows as has been the past practice.'

ਕਹਜੋ ਭਗਵਾਨ ; ਏ ਤੋ ਲੋਗ ਹੈ ਅਜਾਨ ਬ੍ਰਿਜ ,
ਈਸਰ ਤੇ ਹੋਤ ; ਨਹੀ ਮਘਵਾ ਤੇ ਗਾਈਹੈ ॥੩੩੭॥

Krishna said that the people of Braj are ignorant of the truth that rain is caused by Lord God and not by Indra.

ਕਾਨ੍ ਬਾਚ ॥

Krishna's Address

ਸਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਹੈ ਨਹੀ ਮੇਘੁ ਸੁਰੱਪਤ ਹਾਥ ; ਸੁ ਤਾਤ ਸੁਨੋ ਅਰੁ ਲੋਕ ਸਭੈ ਰੇ ॥

"O Father and other people ! clouds and rain are not in the hands of Indra.

ਭੰਜਨ ਭਉ ਅਨ ਭੈ ਭਗਵਾਨ ; ਸੁ ਦੇਤ ਸਭੈ ਜਨ ਕੋ ਅਰੁ ਲੈ ਰੇ ॥

There is only one God who is ameliorator of the sufferings of all and who gives and takes back.

ਕਿਉ ਮਘਵਾ ਤੁਮ ਪੂਜਨ ਜਾਤ ; ਕਰੋ ਤੁਮ ਸੇਵ ਹਿਤੰ ਚਿਤ ਕੈ ਰੇ ॥
ਧਜਾਨ ਧਰੋ ਸਭ ਹੀ ਮਿਲ ਕੈ ; ਸਭ ਬਾਤਨ ਕੋ ਤੁਮ ਕੋ ਫਲ ਦੈ ਰੇ ॥੩੩੮॥

Why do you go to worship Indra ? You should serve devotedly, contemplate God because He will reward you for all this.

ਬਾਸਵ ਜੱਗਜਨ ਕੈ ਬਸਿ ਮੇਘ ; ਕਿਧੋ ਬ੍ਰਹਮਾ ਇਹ ਬਾਤ ਉਚਾਰੈ ॥

Indra and his clouds are in the powers of *yajnas* : even Brahma also says this.

ਲੋਗਨ ਕੇ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰਨ ਕੋ ; ਹਰਿ ਸੂਰਜ ਮੈ ਹੁਇਕੈ ਜਲ ਡਾਰੈ ॥

The truth is that the nourisher of all, God causes rainfall through the medium of sun.

ਕਉਤਕ ਦੇਖ ਜੀਵਨ ਕੋ ; ਪਿਖ ਕਉਤਕ ਹ੍ਵੈ ਸਿਵ ਤਾਹਿ ਸੰਘਾਰੈ ॥

He Himself looks at the play of beings and Shiva annihilates them also.

ਹੈ ਵਹ ਏਕ ਕਿਧੋ ਸਰਤਾ ਸਮ ; ਬਾਹਨਕੇ ਜਮ ਬਾਹ ਬਿਥਾਰੈ ॥੩੩੯॥

God is one, is like a stream into which merge different streamlet and water-courses.

ਪਾਥਰ ਪੈ ਜਲ ਪੈ ਨਗ ਪੈ ; ਤਰ ਪੈ ਧਰ ਪੈ ਅਰ ਅਉਰ ਨਰੀ ਹੈ ॥

In stones, water, mountains, trees and earth dwells the One Lord.

ਦੇਵਨ ਪੈ ਅਰੁ ਦੈਤਨ ਪੈ ; ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਅਉ ਮੁਰਾਰ ਹਰੀ ਹੈ ॥

The poet says that the same Lord resides in gods and demons also.

ਪੱਛਨ ਪੈ ਮ੍ਰਿਗਰਾਜਨ ਪੈ ; ਮ੍ਰਿਗ ਕੇ ਗਨ ਪੈ ਫੁਨਿ ਹੋਤ ਖਰੀ ਹੈ ॥

On the birds, animal-king lion and flocks of deer falls the same rain of the grace of the true Lord.

ਭੇਦ ਕਹਯੋ ਇਹ ਬਾਤ ਸਭੈ ; ਇਨਹੂੰ ਕਿਹ ਕੀ ਕਹਾ ਪੂਜ ਕਰੀ ਹੈ ॥੩੪੦॥

You amuse me : whom have these animals worshipped?

ਤਬ ਹੀ ਹਸਿਕੈ ਹਰਿ ਬਾਤ ਕਹੀ ਨੰਦ ਪੈ ; ਹਮਰੀ ਬਿਨਤੀ ਸੁਨਿ ਲੱਈਯੈ॥
ਪੂਜਹੁ ਬਿੱਪਨ ਕੋ ਮੁਖ ਗਊਅਨ ; ਪੂਜਨ ਜਾ ਗਿਰ ਹੈ ਤਹ ਜੱਈਯੈ ॥

Krishna laughed and said to his father, “Listen to my request, We worship brahmins, cows and

ਗਊਅਨ ਕੋ ਪਯ ਪੀਜਤ ਹੈ ; ਗਿਰ ਕੇ ਚੜਿਏ ਮਨ ਆਨੰਦ ਪੱਈਯੈ ॥

mountains because cows give us milk and we get pleasure as we visit the mountains.

ਦਾਨ ਦਏ ਤਿਨਕੇ ਜਸੁ ਹਯਾਂ ; ਪਰਲੋਕ ਗਏ ਜੁ ਦਜੋ ਸੋਊ ਖੱਈਯੈ ॥੩੪੧॥

Giving charity to the saintly which gives us honour in this world and in the next.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

ਤਬ ਹੀ ਭਗਵਾਨ ਕਹੀ ਪਿਤ ਸੋ ; ਇਕ ਬਾਤ ਸੁਨੋ ਤੁ ਕਹੋ ਮਮ ਤੋ ਸੋ ॥

Then Krishna again said to his father, "I may make a point if you listen to me.

ਪੂਜਹੁ ਜਾਇ ਸਭੈ ਗਿਰਕੌ ਤੁਮ ; ਇੰਦ੍ਰ ਕਰੈ ਕੁਪ ਕਿਆ ਫੁਨ ਤੋ ਸੋ ॥

You all go and worship the mountain. Will Indra be annoyed with you ?

ਮੋ ਸੋ ਸੁਪੂਤ ਭਯੋ ਤੁਮਰੇ ਗ੍ਰਿਹ ; ਮਾਰ ਡਰੌ ਮਘਵਾ ਸੰਗ ਝੋਸੋ ॥

You have in your home a son like me and I shall shake him to death.

ਰਹਸਿ ਕਹੀ ਪਿਤ ਪਾਰਥ ਕੀ, ਤਜਿ ਹੈ ; ਇਹ ਜਾ ਹਮਰੀ ਅਨ ਮੋ ਸੋ ॥੩੪੨॥

I reveal to you a secret : you stop his worship, and he will go away.

ਤਾਤਕੀ ਬਾਤ ਜੁ ਨੰਦ ਸੁਨੀ ; ਸੁਭ ਬਾਤ ਭਲੀ ਸਿਰ ਊਪਰ ਬਾਧੀ ॥

Nand listened to what his son had said and accepted it.

ਬਾਕੋ ਕੀ ਕੈ ਮੁਰਵੀ ਤਨ ਕੈ ਧਨ ; ਤੀਛਨ ਮੱਤਮਹਾ ਸਰਸਾਧੀ ॥
ਸ੍ਰਉਨਨ ਮੈ ਸੁਨਤਜੋ ਇਹ ਬਾਤ ; ਕਬੁੱਧ ਗੀ ਛੂਟ ਚਿਰੀ ਜਿਮ ਫਾਧੀ ॥

The sharp arrows of wisdom pricked his heart. As these words reached his ears, his ignorance departed as flies the sparrow when released from captivity.

ਮੋਹਿ ਕੀ ਬਾਰਦ ਹ੍ਵੈ ਕਰਿ ਗਿਆਨ ; ਨਿਵਾਰ ਦਈ ਉਮਡੀ ਜਨ ਆਂਧੀ ॥੩੪੩॥

The strom of knowledge made the clouds of infatuation fly away.

ਨੰਦ ਬੁਲਾਇਕੈ ਗੋਪ ਲਏ ; ਹਰਿ ਆਇਸ ਮਾਨ ਸਿਰ ਊਪਰ ਲੀਆ ॥

Nand summoned all the gopas and abided by Krishna's advice.

ਪੂਜਹੁ ਗਊਅਨ ਅਉ ਮੁਖ ਬਿੱਪਨ ; ਭੱਈਅਨ ਸੋ ਇਹ ਆਇਸ ਕੀਆ ॥

He directed his kith and kin to worship cows and brahmins.

ਫੇਰ ਕਹਜੋ ਹਮ ਤਉ ਕਹਜੋ ਤੋ ਸੋ ; ਗਜਾਨ ਭਲੋ ਮਨ ਮੈ ਸਮਝੀਆ ॥

He said that he says what knowledge he has acquired.

ਚਿੱਤ ਦਜੋ ਸਭਨੋ ਹਮਸੋ ; ਤਿਹੁ ਲੋਗਨ ਕੋ ਪਤਿ ਚਿੱਤ ਨ ਕੀਆ ॥੩੪੪॥

So far I have been mindful of all, but never remembered the Master of the three worlds.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

ਗੋਪ ਚਲੇ ਉਠਕੈ ਗ੍ਰਿਹ ਕੌ ; ਬ੍ਰਿਜ ਕੇ ਪਤਿ ਕੋ ਫਨਿ ਆਇਸ ਪਾਈ ॥

They all left for their homes following a directive from their chief.

ਅੱਛਤ ਧੂਪ ਪੰਚਾਮ੍ਰਿਤ ਦੀਪਕ ; ਪੂਜਨ ਕੀ ਸਭ ਭਾਂਤ ਬਨਾਈ ॥
They arranged for worship things like lamps, fragrance, *panchamrit*, etc.

ਲੈ ਕੁਰਬੇ ਅਪਨੈ ਸਭ ਸੰਗ ; ਚਲੇ ਗਿਰਕੌ ਸਭ ਢੋਲ ਬਜਾਈ ॥
Taking along their families, they set out for the mountains : drums were beaten as they moved on.

ਨੰਦ ਚਲਯੋ ਜਸੁਦਾ ਉ ਚਲੀ ; ਭਗਵਾਨ ਚਲੇ ਮੁਸਲੀ ਸੰਗਿ ਭਾਈ ॥੩੪੫॥
Nand and his wife Yashoda, Krishna and Balram all left for that place.

ਨੰਦ ਚਲਜੋ ਕੁਰਬੇ ਸੰਗਿ ਲੈ ਕਰਿ ; ਤੀਰ ਜਬੈ ਗਿਰਕੇ ਚਲਿ ਆਯੋ ॥
Nand left with his family and approached the mountain.

ਗਊਅਨ ਘਾਸ ਚਰਾ ਹਿਤ ਸੌ ; ਬਹੁ ਬਿੱਪਨ ਖੀਰ ਅਹਾਰ ਖਵਾਯੋ ॥
The cows grazed grass and brahmins were offered rice cooked in milk.

ਆਪ ਪਰੋਸਨ ਲਾਗ ਜਦੁਪਤਿ ; ਗੋਪ ਸਭੈ ਮਨ ਮੈ ਸੁਖ ਪਾਯੋ ॥
Krishna himself served them and looking at this all Gopas felt pleased.

ਬਾਰ ਚੜਾਇ ਲਏ ਰਥ ਪੈ ; ਚਲਕੈ ਇਹ ਕਉਤਕ ਅਉਰ ਬਨਾਯੋ ॥੩੪੬॥
They took along children who came on chariots, and this made the whole scene enchanting.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥
Savaiya

ਕਉਤਕ ਏਕ ਬਿਚਾਰ ਜਦੁਪਤ ; ਸੂਰਤ ਏਕ ਧਰੀ ਗਿਰ ਬਾਕੀ ॥
Krishna thought of a game and he transformed a boy into the form of a mountain.

ਸ੍ਰਿੰਗ ਬਨਾਇ ਧਰੀ ਨਗ ਕੈ ; ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਜਹ; ਗਮਜ ਨ ਕਾ ਕੀ ॥
He added horns to him and made him a symbol of a mountain where nobody could reach.

ਭੋਜਨ ਖਾਤ ਪ੍ਰਤੱਛਿ ਕਿਧੋ ਵਹ ; ਬਾਤ ਲਖੀ ਨ ਪਰੀ ਕਛੁ ਵਾ ਕੀ ॥
The poet says that from afar the child seemed to eat food.

ਕਉਤਕ ਏਕ ਲਖੈ ਭਗਵਾਨ ; ਅਉ ਜੋ ਪਿਖਵੈ ਅਟਕੈ ਮਤ ਤਾ ਕੀ ॥੩੪੭॥
Krishna himself saw this miraculous scene and whosoever saw this felt badly puzzled.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥
ਤੌ ਭਗਵਾਨ ਤਬੈ ਹਸਿ ਕੈ ; ਸਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਤ ਤਿਨੈ ਸੰਗ ਭਾਖੀ ॥
ਭੋਜਨ ਖਾਤ ਦਯੋ ਹਮਰੋ ਗਿਰ ; ਲੋਕ ਸਭੈ ਪਿਖਵੋ ਤੁਮ ਆਖੀ ॥
Then Krishna laughed and in a very sweet tone said that the mountain is eating the food offered by us and all the people may see this.

ਹੋਇ ਰਹੇ ਬਿਸਮੈ ਸਭ ਗੋਪ ; ਸੁਨੀ ਹਰਿ ਕੇ ਮੁਖ ਤੇ ਜਬ ਸਾਖੀ ॥
When the Gopas heard all this from Krishna, they were astonished.

ਗਿਆਨ ਜਨਾਵਰ ਕੀ ਲਈ ਬਾਜ ਹ੍ਵੈ ; ਗਵਾਰਨ ਕਾਨ੍ ਦਈਜਬ ਚਾਖੀ ॥੩੪੮॥
The bite of knowledge that Krishna gave to Gopas, the latter snatched it as does the hungry hawk

ਅੰਜਲ ਜੋਰ ਸਭੈ ਬ੍ਰਿਜ ਕੇ ਜਨ ; ਕੋਟਿ ਪ੍ਰਨਾਮ ਕਰੈ ਹਰਿ ਆਗੇ ॥
People of Braj bowed before Krishna with folded hands.

ਭੂਲ ਗਈ ਸਭ ਕੋ ਮਘਵਾ ਸੁਧ ; ਕਾਨ੍ ਹੀ ਕੇ ਰਸ ਭੀਤਰ ਪਾਗੇ ॥
They forgot Indra and were saturated in the love of Krishna.

ਸੋਵਤ ਥੇ ਜੁ ਪਰੇ ਬਿਖ ਮੈ ; ਸਭ ਧਿਆਨ ਲਗੇ ਹਰਿ ਕੇ ਜਨ ਜਾਗੇ ॥
All those who slept in ignorance got up as they reflected on God.

ਅਉਰ ਗਈ ਸੁਧ ਭੂਲ ਸਭੋ ; ਇਕ ਕਾਨ੍ ਹੀ ਕੇ ਰਸ ਮੈ ਅਨੁਰਾਗੇ ॥੩੪੯॥
They forgot everything else, and remained engrossed in Krishna's love alone.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥
ਕਾਨ੍ ਕਹੀ ਸਭ ਕੋ ਹਸਿਕੈ ; ਮਿਲਿ ਧਾਮ ਚਲੋ ਜੋਊ ਹੈ ਹਰਿਤਾ ਅਘ ॥
Krishna who was the annihilator of sorrows of all laughed and asked them to go home.

ਨੰਦ ਚਲਜੋ ਬਲਭਦ੍ਰ ਚਲਜੋ ; ਜਸੁਦਾ ਊ ਚਲੀ ਨੰਦ ਲਾਲ ਬਿਨਾਨਘ ॥
Nand, Yashoda, Balram and immaculate Krishna left for home.

ਪੂਜ ਜਬੈ ਇਨਹੂ ਨ ਕਰੀ ; ਤਬ ਹੀ ਕੁਪਿਓ ਇਨ ਪੈ ਧਰਤਾਪ੍ਰਘ ॥
When they did not worship Indra, the latter felt highly enraged.

ਬੇਦਨ ਮੱਧ ਕਹੀ ਇਨ ਭੀਮ ਤੇ ; ਮਾਰਿ ਡਰਜੋ ਛਲ ਸੋ ਪਤਵਾਮਘ ॥੩੫੦॥
Vedas give details of how Indra got Jarasandh, the king of Magadh, deceitfully killed by Bhim

ਭੂਸੁਤ ਸੋ ਲਰਕੈ ਜਿਨਹੂ ; ਨਵਸਾਤ ਛੁਡਾਇ ਲਈ ਬਰਮੰਛਾ ॥
Krishna fought against Bhumasur, the king of Assam, and got 1600 young maidens released from him.

ਆਦ ਸੱਤ ਜੁਗ ਕੇ ਮੁਰਕੇ ਗੜ ; ਤੋਰ ਦਏ ਸਭ ਜਿਉ ਕਚ ਬੰਛਾ ॥
In Satiyuga, he broke the body of Haranaksh like glass bangles.

ਹੈ ਕਰਤਾ ਸਭ ਹੀ ਜਗ ਕੋ ; ਅਰੁ ਦੇਵਨ ਹਾਰ ਇਹੀ ਜੁਗ ਸੰਛਾ ॥
He is the creator of the entire universe and is the provider to all.

ਲੋਕਨ ਕੇ ਪਤਿ ਸੋ ਮਤ ਮੰਦ ; ਬਿਬਾਦ ਕਰੈ ਮਘਵਾ ਮਤ ਲੰਛਾ ॥੩੫੧॥
Indra who lacks intellect causes polemic on this count.

ਸ੍ਵੈਯਾ॥
ਗੋਪਨ ਸੌ ਖਿਝਕੈ ਮਘਵਾ ; ਤਜਿਕੈ ਮਨ ਆਨੰਦ ਕੋਪ ਰਚੇ ॥
ਸੰਗ ਮੇਘਨ ਜਾਇ ਕਹੀ ਬਰਖੋ ; ਬ੍ਰਿਜ ਪੈ ਰਸ ਬੀਰ ਹੀ ਮੱਧਿ ਗਚੇ ॥
Indra was angry with Gopas. Losing his peace of mind, he asked the clouds to go and shower heavy rain on Braj.

ਕਰੀਯੋ ਬਰਖਾ ਇਤਨੀ ਉਨ ਪੈ ; ਜਿਹ ਤੇ ਫੁਨਿ ਗੋਪ ਨ ਏਕ ਬਚੇ ॥
You should rain so heavily, that not a single Gopa survives.

ਸਭ ਭੈਨਨ ਭ੍ਰਾਤਨ ਤਾਤਨ ਪਊਤ੍ਰਨ ; ਤਊਅਨ ਮਾਰਹੁ ਸਾਥ ਚਚੇ ॥੩੫੨॥
They should die with their brothers, sisters, sons, grandsons, uncles and others

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥
ਆਇਸ ਮਾਨ ਪੁਰੰਦਰ ਕੋ ; ਅਪਨੇ ਸਭ ਮੇਘਨ ਕਾਛ ਸੁ ਕਾਛੇ ॥
Following the command of Indra, all clouds put on their weapons.

ਧਾਇ ਚਲੇ ਬ੍ਰਿਜ ਕੇ ਮਰਬੇ ਕਹੁ ; ਘੇਰਿ ਦਸੋ ਦਿਸਤੇ ਘਨ ਆਛੇ ॥
They left for Braj to destroy it and surround it from all directions.

ਕੋਪ ਭਰੇ ਅਰ ਬਾਰ ਭਰੇ ; ਬਧਬੇ ਕਉ ਚਲੇ ਚਰੀਆ ਜੋਊ ਬਾਛੇ ॥
Filled with anger and rain-water, they set out to kill the cow-boys.

ਛਿਪ੍ਰ ਚਲੇ ਕਰਬੇ ਨ੍ਰਿਪ ਕਾਰਜ ; ਛੋਡ ਚਲੇ ਬਨਤਾ ਸੁਤ ਪਾਛੇ ॥੩੫੩॥
They moved fast as if dancing, leaving behind their women and children.

ਦੈਤ ਸੰਖਾਸੁਰ ਕੇ ਮਰਬੇ ਕਹੁ ; ਰੂਪੁ ਧਰਜੋ ਜਲ ਮੈ ਜਿਨ ਮੱਛਾ ॥
ਸਿੰਧੁ ਮਥਜੋ ਜਬਹੀ ਅਸੁਰਾ ਸੁਰ ; ਮੇਰ ਤਰੈ ਭਜੋ ਕੱਛਪ ਹੱਛਾ ॥
ਸੋ ਅਬ ਕਾਨ੍ ਭਯੋ ਇਹ ਠਉਰ ; ਚਰਾਵਤ ਹੈ ਬ੍ਰਿਜ ਕੇ ਸਭ ਬੱਛਾ ॥
ਖੇਲ ਦਿਖਾਵਤ ਹੈ ਜਗ ਕੋ ; ਇਹ ਹੈ ਕਰਤਾ ਸਭ ਜੀਵਨ ਰੱਛਾ ॥੩੫੪॥
He who took the form of Matsaya to kill Sankhasur and who sat as Kachchhap under the Sumer during the churning of ocean is now Krishna here who grazes the cows of Braj. He shows the life-play and protects lives of all.

ਆਇਸ ਮਾਨ ਸਭੈ ਮਘਵਾ ; ਹਰਿਕੇ ਪੁਰ ਘੇਰਿ ਘਨੇ ਘਨ ਗਾਜੈ ॥
Following the order of Indra, all the dark clouds now thundered on the camp of Krishna.

ਦਾਮਨ ਜਿਉ ਗਰਜੈ ਜਨ ਰਾਮ ਕੇ ; ਸਾਮੁਹਿ ਰਾਵਨ ਦੁੰਦਭ ਬਾਜੈ ॥
ਸੋ ਧੁਨਿ ਸ੍ਰਉਨਨ ਮੈ ਸੁਨ ਗੋਪ ; ਦਸੋ ਦਿਸ ਕੋ ਡਰਕੈ ਉਠ ਭਾਜੈ ॥

Lightning struck like the blowing trumpet of Ravana. Listening to this sound, the Gopas ran in all directions.

ਆਇ ਪਰੇ ਹਰਿ ਕੇ ਸਭ ਪਾਇਨ ; ਆਪਨ ਜੀਵ ਸਹਾਇ ਕੇ ਕਾਜੈ ॥੩੫੫॥

They came and fell on the feet of Krishna and asked him to help his people.

ਮੇਘਨ ਕੋ ਡਰ ਕੈ ਹਰਿ ਸਾਮੁਹਿ ; ਗੋਪ ਪੁਕਾਰਤ ਹੈ ਦੁਖੁ ਮਾਂਝਾ ॥

Scared of clouds, Gopas go to Krishna and tell him of their woes.

ਰੱਛ ਕਰੋ ਹਮਰੀ ਕਰਨਾਨਿਧਿ ; ਬ੍ਰਿਸਟ ਭਈ ਦਿਨ ਅਉ ਸਤ ਸਾਂਝਾ ॥

They say : “O ocean of compassion, protect us. It has been raining continuously for the last seven days.

ਏਕ ਬਚੀ ਨ ਗਊ ਪੁਰ ਕੀ ; ਮਰਗੀ ਦੁਧਰੀ ਬਛਰੇ ਅਰੁ ਬਾਂਝਾ ॥

Not a single cow of Braj has survived. All milk cattle and calves are dead.

ਅਗ੍ਰਜ ਸਜਾਮ ਕੇ ਰੋਵਤ ਇਉ ; ਜਿਮ ਹੀਰ ਬਿਨਾ ਪਿਖ ਏ ਪਤਿ ਰਾਂਝਾ॥ ੩੫੬॥

They weep before Krishna as Hir wept for not able to see her friend Ranjha

ਕਬਿਤੁ ॥

Kabitt

ਕਾਲੀ ਨਾਥ ਕੇਸੀ ਰਿਪ ; ਕਉਲ ਨੈਨ ਕਉਲ ਨਾਭ ,
ਕਮਲਾ ਕੇ ਪਤ ; ਇਹ ਬਿਨਤੀ ਸੁਨੀਜੀਯੈ ॥

O enemy of black cobra and Keshi demon ! you have eyes like lotus, naval like lotus and master of Lakshmi.

ਕਾਮਰੂਪ ਕੰਸ ਕੇ ਪ੍ਰਹਾਰੀ ; ਕਾਜਕਾਰੀ ਪ੍ਰਭ ,
ਕਾਮਨੀ ਕੇ ਕਾਮ ਕੇ ਨਿਵਾਰੀ ; ਕਾਮ ਕੀਜੀਯੈ ॥

Please listen to our petition. You are handsome like Kamdev, killer of Kans, Creator-Lord and fulfiller of the desires of all.

ਕਉਲਾਸਨ ਪਤ ; ਕੁੰਭਕਾਨ੍ ਕੇ ਮਰੱਈਯਾ ,
ਕਾਲਨੇਮ ਕੇ ਬਧੱਈਯਾ ; ਐਸੀ ਕੀਜੈ ; ਜਾਤੇ ਜੀਜੀਯੈ ॥

Please fulfil our desire also. You are Lord of Lakshmi, killer of Kumbhasur and Kalnemi demons. Please do something so that our lives are saved.

ਕਾਰਮਾ ਹਰਨ ; ਕਾਜ ਸਾਧਨ ਕਰਤ ਤੁਮ ,
ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧ ਦਾਸਨ ; ਅਰਜ ਸੁਨਿ ਲੀਜੀਯੈ ॥੩੫੭॥

You are eradicator of evil reputation and the one who causes completion of a work. Please listen to our request.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਬੂੰਦਨ ਤੀਰਨ ਸੀ ਸਭ ਹੀ ; ਕੁਪ ਕੈ ਬ੍ਰਿਜਕੇ ਪੁਰ ਪੈ ਜਬ ਪੱਈਯਾ ॥
ਸੋਊ ਸਹੀ ਨ ਗਈ ਕਿਹ ਪੈ ; ਸਭ ਧਾਮਨ ਬੇਧ ਧਰਾ ਲਗਿ ਗੱਈਯਾ ॥

When the rain fell on Braj soil like angry arrows, no one could bear it because they reached the ground piercing through the roofs.

ਸੋ ਪਿਖ ਗੋਪਨ ਨੈਨਨ ਸੋ ਬਿਨਤੀ ਹਰਿ ਕੇ ਅਗੂਆ ਪਹੁਚੱਈਯਾ ॥
ਕੋਪ ਭਰਜੋ ਹਮ ਪੈ ਮਘਵਾ ; ਹਮਰੀ ਤੁਮ ਰੱਛ ਕਰੋ ਉਠਿ ਸੱਈਯਾ ॥ ॥੩੫੮॥

Gopas saw this with their own eyes and conveyed the news to Krishna : “O Krishna ! Indra is angry with us. Please protect us.”

ਸਵੈਯਾ ॥
ਦੀਸਤ ਹੈ ਨ ਕਹੂੰ ਅਰਣੋ ਦਿਤਿ ; ਘੇਰਿ ਦਸੋ ਦਿਸ ਤੇ ਘਨ ਆਵੈ ॥

The clouds rise up in all directions, and sun is not visible anywhere.

ਕੋਪ ਭਰੇ ਜਨੁ ਕੇਹਰਿ ਗਾਜਤ ; ਦਾਮਨ ਦਾਂਤ ਨਿਕਾਸ ਡਰਾਵੈ ॥

Clouds thunder like a lion and lightning terrifies by showing its teeth.

ਗੋਪਨ ਜਾਇ ਕਰੀ ਬਿਨਤੀ ; ਹਰਿ ਪੈ, ਸੁਨੀਯੈ ਹਰਿ ਜੋ ਤੁਮ ਭਾਵੈ ॥

Gopas went to Krishna and prayed, “Listen, you do as you wish.

ਸਿੰਘ ਕੇ ਦੇਖਤ ਸਿੰਘਨ ਸਜਾਰ ; ਕਹੈ ਕੁਪ ਕੈ ਜਮ ਲੋਕ ਪਠਾਵੈ ॥੩੫੯॥

A lion should fight a lion and not kill jackals in its anger.

ਸਵਯਾ ॥
ਕੋਪ ਭਰੇ ਹਮਰੇ ਪੁਰ ਪੈ ; ਬਹੁ ਮੇਘਨ ਕੇ ਇਹ ਠਾਟ ਠਟੇ ॥
ਜਿਹ ਕੋ ਗਜ ਬਾਹਨ ਲੋਕ ਕਹੈ ; ਜਿਨਿ ਪੱਬਨ ਕੇ ਪਰ ਕੋਪ ਕਟੇ ॥

In our town the clouds shower rain in anger. These clouds have been sent by Indra who rides Airawat elephant and who has cut off wings of mountains.

ਤੁਮ ਹੋ ਕਰਤਾ ਸਭਹੀ ਜਗਕੇ ; ਤੁਮਹੀ ਸਿਰ ਰਾਵਨ ਕਾਟ ਸਟੇ ॥

But you are the creator of the world and you had cut off Ravana’s heads.

ਤੁਮ ਸਿਜੋਂ ਫੁਨਿ ਦੇਖਿਤ ਗੋਪਨ ਕੋ ; ਘਨਘੋਰ ਡਰਾਵਤ ਕੋਪਲਟੇ ॥੩੬੦॥
The flames of anger terrify all, but who is more than you for Gopas ?

ਕਾਨ੍ ਬਡੋ ਸੁਨ ਲੋਕ ਤੁਮੈ ; ਫੁਨ ਜਾਮ ਸੁ ਜਾਪ ਕਰੈ ਤੁਹ ਆਠੋ ॥
O Krishna ! You are great. People remember you day and night.

ਨੀਰ ਹੁਤਾਸਨ ਭੂਮ ਧਰਾਧਰ ; ਥਾਪਿ ਕਰਜੋ ਤੁਮਹੀ ਪ੍ਰਭ ਕਾਠੋ ॥
You have created emperors, fire, earth, mountains and trees.

ਬੇਦ ਦਏ ਕਰਕੈ ਤੁਮਹੀ ; ਜਗ ਮੈ ਛਿਨ ਤਾਤ ਭਯੋ ਜਬ ਘਾਠੋ ॥
Whenever there is the lack of knowledge, you have been there to teach Vedic knowledge to people.

ਸਿੰਧ ਮਥਜੋ ਤੁਮਹੀ ਤ੍ਰੀਯ ਹ੍ਵੈ ਕਰ ; ਦੀਨ ਸੁਰਾਸੁਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਟੋ ॥੩੬੧॥
You churned the ocean and you, taking the form of Mohini, distributed nectar among gods and demons

ਸਵੈਯਾ ॥
ਗੋਪਨ ਫੇਰ ਕਹੀ ਮੁਖ ਤੇ ; ਬਿਨ ਤੈ ਹਮਰੋ ਕੋਊ ਅਉਰ ਨ ਆਡਾ ॥
Gopas again said to Krishna, “We have none to depend upon except you.

ਮੇਘਨ ਮਾਰ ਬਿਥਾਰ ਡਰੋ ; ਕੁਪਿ ਬਾਲਕ ਮੂਰਤ ਜਿਉ ਤੁਮ ਗਾਡਾ ॥
We are as afraid of the clouds as a kid is of a frightning form.

ਮੇਘਨ ਕੋ ਪਿਖ ਰੂਪ ਭਜਾਨਕ ; ਬਹੁਤੁ ਡਰੈ ਫੁਨ ਜੀਉ ਅਸਾਡਾ ॥
We are afraid to the core looking at these clouds.

ਕਾਨ੍ ਅਬੈ ਪੁਸਤੀਨ ਹ੍ਵੈ ਆਪ ; ਉਤਾਰ ਡਰੋ ਸਭ ਗੋਪਨ ਜਾਡਾ ॥੩੬੨॥
O Krishna ! you please be active and remove the sufferings of Gopas

ਸ੍ਵੈਯਾ॥
ਆਇਸੁ ਪਾਇ ਪੁਰੰਦਰ ਕੋ ; ਘਨਘੋਰ ਘਟਾ ਚਹੂੰ ਓਰ ਤੇ ਆਵੈ ॥
Under the orders of Indra, dark thick clouds come from all directions.

ਕੈ ਕਰ ਕ੍ਰੁੱਧ ਕਿਧੋ ਮਨ ਮੱਧਿ ; ਬ੍ਰਿਜ ਊਪਰ ਆਨਕੈ ਬਹੁ ਬਲ ਪਾਵੈ ॥
They are angry at heart, and as they reach above Braj they make a show of their strength.

ਅਉ ਅਤਿ ਹੀ ਚਪਲਾ ਚਮਕੈ ; ਬਹੁ ਬ੍ਰੁੰਦਨ ਤੀਰਨ ਸੀ ਬਰਖਾਵੈ ॥
There is lightning in clouds and rain showers hit us like sharp arrows.

ਗੋਪ ਕਹੈ ਹਮ ਤੇ ਭਈ ਚੂਕ ; ਸੁ ਯਾ ਤੇ ਹਮੈ ਗਰਜੈ ਔ ਡਰਾਵੈ ॥੩੬੩॥

Gopas said that they have committed the fault of not worshipping Indra. That is why clouds thunder thus.

ਸਵੈਯਾ ॥

ਆਜ ਭਯੋ ਉਤਪਾਤ ਬਡੋ ; ਡਰ ਮਾਨ ਸਭੈ ਹਰਿ ਪਾਸ ਪੁਕਾਰੇ ॥

A blunder has been made. Afraid at heart, they went to Krishna with this petition.

ਕੋਪ ਕਰਜੋ ਹਮ ਪੈ ਮਘਵਾ ; ਤਿਹ ਤੇ ਬ੍ਰਿਜ ਪੈ ਬਰਖੇ ਘਨ ਭਾਰੇ ॥

“Indra is annoyed with us. That is why it rains so heavily on Braj.

ਭੱਛਿ ਭਖਜੋ ਇਹ ਕੋ ਤੁਮਹੂ ; ਤਿਹ ਤੇ ਬ੍ਰਿਜ ਕੇ ਜਨ ਕੋਪ ਸੰਘਾਰੇ ॥
ਰੱਛਕ ਹੋ ਸਭ ਹੀ ਜਗ ਕੇ ਤੁਮ ; ਰੱਛ ਕਰੋ ਹਮਰੀ ਰਖਵਾਰੇ ॥੩੬੪॥

You have eaten the material meant for Indra’s worship. That is the reason why he, in his anger, is killing the people of Braj. You are the protector of all. Please protect us all

ਹੋਇ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਅਬੈ ਭਗਵਾਨ ; ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿਕੈ ਇਨ ਕੋ ਤੁਮ ਕਾਢੋ ॥
ਕੋਪ ਕਰਜੋ ਹਮ ਪੈ ਮਘਵਾ ; ਦਿਨ ਸਾਤ ਇਹਾ ਬਰਖਜੋ ਘਨ ਗਾਢੋ ॥

O God ! Save us from these clouds. Indra is angry with us, and it has been raining for the last seven days.

ਭ੍ਰਾਤ ਬਲੀ ਇਨਿ ਰੱਛਨ ਕੋ ; ਤਬ ਹੀ ਕਰਿ ਕੋਪ ਭਯੋ ਉਠ ਠਾਢੋ ॥
ਜੀਵ ਗਯੋ ਘਟ ਮੇਘਨ ਕੋ ; ਸਭ ਗੋਪਨ ਕੇ ਮਨ ਆਨੰਦ ਬਾਢੋ ॥੩੬੫॥

Krishna’s brother, Balram, got up ready to help them. When the cloud saw him getting up they got badly frightened. On the other hand, it caused joy in the hearts of Gopas.

ਗੋਪਨ ਕੀ ਸੁਨ ਕੈ ਬਿਨਤੀ ; ਹਰਿ ਗੋਪ ਸਭੈ ਅਪਨੇ ਕਰਿ ਜਾਣੇ ॥

Listening to the prayer of Gopas, Krishna summoned Gopas with a gesture of hand.

ਮੇਘਨ ਕੇ ਬਧਬੇ ਕਹੁ ਕਾਨ੍ ; ਚਲਜੋ ਉਠਿਕੈ ਕਰਤਾ ਜੋਊ ਤਾਣੇ ॥

The mighty Krishna left to overpower the clouds.

ਤਾ ਛਬਿ ਕੇ ਜਸ ਉੱਚ ਮਹਾਂ ; ਕਬਿ ਨੇ ਆਪਨੇ ਮਨ ਮੈ ਪਹਚਾਣੇ ॥
ਇਉ ਚਲ ਗਜੋ ਜਿਮ ਸਿੰਘ ਮ੍ਰਿਗੀ ਪਿਖ ; ਆਇ ਹੈ ਜਾਨ ਕਿਧੋ ਮੁਹਿ ਡਾਣੇ ॥੩੬੬॥

Imagining this grandeur in his mind, the poet says that Krishna set out as a roaring lion runs after the herd of deer.

ਮੇਘਨ ਕੇ ਬਧ ਕਾਜ ਚਲਜੋ ; ਭਗਵਾਨ ਕਿਧੋ ਰਸ ਭੀਤਰ ਰੱਤਾ ॥

The enraged Krishna left to destroy the clouds.

ਰਾਮ ਭਯੋ ਜੁਗ ਤੀਸਰ ਮੱਧਿ ; ਮਰਜੋ ਤਿਨ ਰਾਵਨ ਕੈ ਰਨ ਅੱਤਾ ॥
He, as Rama, killed Ravana in the Treta aeon.

ਅਉਧ ਕੇ ਬੀਚ ਬਧੂ ਬਰਬੇ ਕਹੁ ; ਕੋਪ ਕੈ ਬੈਲ ਨਥੇ ਜਿਹ ਸੱਤਾ ॥
He along with Sita ruled over Avadh.

ਗੋਪਨ ਗੋਧਨ ਰੱਛਨ ਕਾਜ ; ਤੁਰਜੋ ਤਿਹਕੋ ਗਜ ਜਿਉ ਮਦਮੱਤਾ ॥੩੬੭॥
The same Krishna today set out like an intoxicated elephant to protect the cows and Gopas.

ਸਵੈਯਾ ॥

ਕਰਬੇ ਕਹੁ ਰੱਛ ਸੁ ਗੋਪਨ ਕੀ ; ਬਰ ਪੂਟ ਲਯੋ ਨਗ ਕੋਪ ਹਥਾ ॥
With a view to protecting Gopas, the enraged Krishna uprooted the mountain and placed it on his palm.

ਤਨਕੋ ਨ ਕਰਜੋ ਬਲ ਰੰਚਕ ਤਾਹ ; ਕਰਜੋ ਜੁ ਹਤੋ ਕਰ ਬੀਚ ਜਥਾ ॥
He did not have to exert even a little bit in doing so.

ਨ ਚਲੀ ਤਿਨਕੀ ਕਿਛੁ ਗੋਪਨ ਪੈ ; ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਗਜ ਜਾਹਿ ਰਥਾ ॥
Indra failed to use any of his powers on Gopas and with a downcast face and humiliated he left for his home.

ਮੁਖਿ ਨਜਾਇ ਖਿਸਾਇ ਚਲਜੋ ਗ੍ਰਿਹ ਪੈ ; ਇਹ ਬੀਚ ਚਲੀ ਜਗ ਕੇ ਸੁ ਕਥਾ ॥੩੬੮॥
The story of Krishna's grandeur became current throughout the world

ਸਵੈਯਾ ॥

ਨੰਦ ਕੋ ਨੰਦ ਬਡੋ ਸੁਖਕੰਦ ; ਰਿਪ ਆਰ ਸੁਰੰਦ ਸਬੁਧਿ ਬਿਸਾਰਦ ॥
ਆਨਨ ਚੰਦ ਪ੍ਰਭਾ ਕਹੁ ਮੰਦ ; ਕਹੈ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਜਪੈ ਜਿਹ ਨਾਰਦ ॥
Krishna, the son of Nand, provider of pleasure to all, enemy of Indra, enlightenend and proficient in all arts - his face ever sheds soothing light like moon.

ਤਾ ਗਿਰ ਕੋਪ ਉਠਾਇ ਲਯੋ ; ਜੋਊ ਸਾਧਨ ਕੋ ਹਰਤਾ ਦੁਖ ਦਾਰਦ ॥
The poet says that even Narad remembers the same Krishna who annihilates the sorrows and sufferings of the saintly.

ਮੇਘ ਪਰੇ ਉਪਰਜੋ ਨ ਕਛੂ ; ਪਛੁਤਾਇ ਗਏ ਗ੍ਰਿਹ ਕੋ ਉਠ ਬਾਰਦ ॥੩੬੯॥
The same Krishna picked up the mountain, and clouds could have no effect on Gopas. Thus repenting clouds returned home.

ਸਵੈਯਾ ॥

ਕਾਨ੍ ਉਪਾਰ ਲਯੋ ਕਰ ਮੋ ਗਿਰ ; ਏਕ ਪਰੀ ਨਹੀ ਬੂੰਦ ਸੁ ਪਾਨੀ ॥

Krishna picked up the mountain on his hand, and not a drop of rain fell on the earth.

ਫੇਰ ਕਹੀ ਹਸਿਕੈ ਮੁਖ ਤੇ ਹਰਿ ; ਕੋ ਮਘਵਾ ਜੁ ਭਯੋ ਮੁਹ ਸਾਨੀ ॥

Krishna laughed and said : who is this Indra to fight against me.

ਮਾਰਿ ਡਰਯੋ ਮੁਰ ਮੈ ਮਧਿ ਕੀਟਭ ; ਮਾਰਯੋ ਹਮੈ ਮਘਵਾਪਤ ਮਾਨੀ ॥

I have killed Madhu and Kaitabh also; and this Indra thought of killing me.

ਗੋਪਨ ਮੈ ਭਗਵਾਨ ਕਹੀ ; ਸੋਊ ਫੈਲ ਪਰੀ ਜਗ ਬੀਚ ਕਹਾਨੀ ॥ ॥੩੭੦॥

Thus, the words uttered by Lord among Gopas became a popular legend in the world.

ਗੋਪਨ ਕੀ ਕਰਬੇ ਕਹੁ ਰੱਛ ; ਸਤੱ ਕ੍ਰਿਤ ਪੈ ਹਰਿ ਜੀ ਜਬ ਕੋਪੇ ॥
ਇਉ ਗਿਰਕੇ ਤਰ ਭਜੋ ਉਠਿ ਠਾਢਿ ; ਮਨੋ ਰੁਪਕੈ ਪਗ ਕੇਹਰਿ ਰੋਪੇ ॥

When Krishna became angry with Indra so as to protect Gopas, the latter had a fall as if he had slipped down just as at the end of an aeon,

ਜਿਉ ਜੁਗ ਅੰਤ ਮੈ ਅੰਤਕ ਹ੍ਵੈ ਕਰਿ ; ਜੀਵਨ ਕੇ ਸਭਕੇ ਉਰ ਘੋਪੇ ॥
ਜਿਉ ਜਨ ਕੋ ਮਨ ਹੋਤ ਹੈ ਲੋਪ ; ਤਿਸੀ ਬਿਧ ਮੇਘ ਭਏ ਸਭ ਲੋਪੇ ॥੩੭੧॥

the entire creation comes to an end, and new creation evolves gradually or as the mind of an ordinary man sometimes falls down and at others takes high flights of fancy. Thus all the clouds disappeared.

ਹੋਇ ਸਤੱਕ੍ਰਿਤ ਊਪਰ ਕੋਪ ; ਸੁ ਰਾਖ ਲਈ ਸਭ ਗੋਪ ਦਫਾ ॥

Thus getting angry with Indra, Krishna saved Gopas and their herds.

ਤਿਨ ਮੇਘ ਬਿਦਾਰ ਦਏ ਛਿਨ ਮੈ ; ਜਿਨ ਦੈਤ ਕਰੈ ਸਭ ਏਕ ਗਫਾ ॥

He scattered the clouds in a moment as a demon devours something in one go.

ਕਰਿ ਕਉਤਕ ਪੈ ਰਿਪੁ ਟਾਰ ਦਏ ; ਬਿਨਹੀ ਧਰਏ ਸਰ ਸਜਾਮ ਜਫਾ ॥

Krishna played his game and made the enemies flee. Everybody took Krishna in his embrace.

ਸਭ ਗੋਪਨ ਕੀ ਕਰਬੈ ਕਹੁ ਰੱਛ ; ਸੁ ਸਕ੍ਰਨ ਲੀਨ ਲਪੇਟ ਸਫਾ ॥੩੭੨॥

Thus Krishna annihilated ranks after ranks of clouds to protect Gopas.

ਸ੍ਵੈਯਾ॥

ਜੁ ਲਈ ਸਭ ਮੇਘ ਲਪੇਟ ਸਫਾ ; ਅਰੁ ਲੀਨੋ ਹੈ ਪੱਬ ਉਪਾਰ ਜਬੈ ॥
ਇਹ ਰੰਚਕ ਸੋ; ਇਹ ਹੈ ਗਰੂਓ ਗਿਰਿ ,ਚਿੰਤ ਕਰੀ ਮਨ ਬੀਚ ਸਬੈ ॥

When the clouds had cleared and he had picked up the mountain, Gopas thought that this mountain might be rather heavy for Krishna.

ਇਹ ਦੈਤਨ ਕੋ ਮਰਤਾ ਕਰਤਾ ਸੁਖ ; ਹੈ ਦਿਵਈਆ ਜੀਅ ਦਾਨ ਅਬੈ ॥

He is killer of demons, provider of comfort as well as of life.

ਇਹਕੋ ਤੁਮ ਧਜਾਨ ਧਰੋ ਸਭ ਹੀ ; ਨਹਿ ਧਜਾਨ ਧਰੋ ਤੁਮ ਅਉਰ ਕਬੈ ॥੩੭੩॥

We all should therefore forget all else and concentrate on him alone.

ਸਭ ਮੇਘ ਗਏ ਘਟਕੈ ਜਬਹੀ ; ਤਬ ਹੀ ਹਰਖੇ ਫੁਨ ਗੋਪ ਸਭੈ ॥

When the clouds had cleared, Gopas felt very happy at heart.

ਇਹ ਭਾਂਤ ਲਗੇ ਕਹਨੇ ਮੁਖ ਤੇ ; ਭਗਵਾਨ ਦਯੋ ਹਮ ਦਾਨ ਅਭੈ ॥
ਮਘਵਾ ਜੁ ਕਰੀ ਕੁਪ ਦਉਰ ਹਮ ਊਪਰ ; ਸੋ ਤਿਹਕੋ ਨਹੀ ਬੇਰ ਲਭੈ ॥

They said thus : “God has given us the rage, but he is now visible nowhere.

ਅਬ ਕਾਨ੍ ਪ੍ਰਤਾਪ ਤੇ ਗੇ ਘਟ ਬਾਦਰ ; ਏਕ ਨ ਦੀਸਤ ਬੀਚ ਨਭੈ ॥੩੭੪॥

Due to the grace of Krishna, not a single cloud can be seen in the sky”

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

ਗੋਪ ਕਹੈ ਸਭਹੀ ਮੁਖ ਤੇ ; ਇਹ ਕਾਨ੍ ਬਲੀ ਬਰ ਹੈ ਬਲ ਮੈ ॥

All Gopas said : ‘Krishna is the mightiest of all.

ਜਿਨ ਕੂਦ ਕਿਲੈ ਸਤ ; ਮੋਰ ਮਰਜੋ , ਜਿਨ ਜੁੱਧ ਸੰਖਾਸੁਰ ਸੋ ਜਲ ਮੈ ॥

He killed Mur demon by jumping into the fort and Shankhasur by jumping into water.

ਇਹ ਹੈ ਕਰਤਾ ਸਭਹੀ ਜਗ ਕੋ ; ਅਰੁ ਫੈਲ ਰਹਜੋ ਜਲ ਅਉ ਥਲ ਮੈ ॥

He is the creator of entire Universe and He pervades on earth and in water.

ਸੋਊ ਆਇ ਪ੍ਰਤਛਿ ਭਯੋ ਬ੍ਰਿਜ ਮੈ ; ਜੋਊ ਜੋਗ ਜੁਤੋ ਰਹੈ ਓ ਝਲ ਮੈ ॥੩੭੫॥

Which we felt in an oblique manner earlier has now become obvious in Braj.

ਮੋਰ ਮਰਜੋ ਜਿਨ ਕੂਦ ਕਿਲੈ ਸਤ ; ਸੰਧਿਜਰਾ ਜਿਹ ਸੈਨ ਮਰੀ ॥
ਨਰਕਾਸੁਰ ਜਾਹਿ ਕਰਜੋ ਰਕਸੀ ; ਬਿਰਥੀ ਗਜ ਕੀ ਜਿਹ ਰੱਛ ਕਰੀ ॥

He killed Mur by jumping into fort, Shankhasur by jumping into water and annihilated Narakasur. He also saved the hapless elephant.

ਜਿਹ ਰਾਖ ਲਈ ਪਤਿ ਪੈ ਦ੍ਰੁਪਤੀ ; ਸਿਲ ਜਾ ਲਗਤਿਉ ਪਗ ਪਾਰ ਪਰੀ॥
He saved the honour of Dropadi and the touch of his feet tansformed Ahlaya from stone to life.

ਅਤਿ ਕੋਪਤ ਮੇਘਨ ਅਉ ਮਘਵਾ ; ਇਹਰਾਖ ਲਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਧਰੀ ॥੩੭੬॥
That Krishna had saved us from Indra and his clouds.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥
ਮਘਵਾ ਜਿਹ ਫੇਰਿ ਦਈ ਪ੍ਰਤਨਾ ; ਜਿਹ ਦੈਤ ਮਰੈ ਇਹ ਕਾਨ੍ ਬਲੀ ॥
The person who made Indra flee and killed Putna and other demons is Krishna.

ਜਿਹਕੋ ਜਨ ਨਾਮ ਜਪੈ ਮਨ ਮੈ ; ਜਿਹਕੋ ਫੁਨ ਭ੍ਰਾਤ ਹੈ ਬੀਰ ਹਲੀ ॥
Everybody remembers his name. Balram is his brother.

ਜਿਹ ਤੇ ਸਭ ਗੋਪਨ ਕੀ ਬਿਪਤਾ ; ਹਰਿਕੇ ਕੁਪ ਤੇ ਛਿਨ ਮਾਹਿ ਟਲੀ ॥
It is because of him that the suffering of Gopas was removed in an instant.

ਤਿਹਕੋ ਲਖਕੈ ਉਪਮਾ ਭਗਵਾਨ ਕਰੈ ; ਜਿਹਕੀ ਸੁਤ ਕਉਲ ਕਲੀ ॥੩੭੭॥
It is also because of him that small bids turn in lots of flowers

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥
ਕਾਨ੍ ਉਪਾਰ ਲਯੋ ਗਰੁਓ ਗਿਰ ; ਧਾਮ ਖਿਸਾਇ ਗਯੋ ਮਘਵਾ ॥
Krishna picked up the Govardhan mountain and Indra felt ashamed and said:

ਸੋ ਉਪਜਯੋ ਬ੍ਰਿਜ ਭੂਮ ਬਿਖੈ ; ਜੋਊ ਤੀਸਰ ਜੁਗ ਭਯੋ ਰਘੁਵਾ ॥
ਅਬ ਕਉਤੁਕਿ ਲੋਕ ਦਿਖਾਵਨ ਕੋ ; ਜਗ ਮੈ ਫੁਨ ਰੂਪ ਧਰਯੋ ਲਘਵਾ ॥
‘He who was Rama in Treta aeon has now incarnated in Braj and he has taken a small human form to show his game.

ਥਨ ਐਂਚ ਹਨੀ ਛਿਨ ਮੈ ਪੁਤਨਾ ; ਹਰਿ ਨਾਮ ਕੇ ਲੇਤ ਹਰੇ ਅਘਵਾ ॥੩੭੮॥
He killed Putna by sucking her breast and also killed Aghasur demon in a moment

ਸ੍ਵੈਯਾ
Savaiya

ਕਾਨ੍ ਬਲੀ ਪ੍ਰਗਟਯੋ ਬ੍ਰਿਜ ਮੈ ; ਜਿਨ ਗੋਪਨ ਕੇ ਦੁਖ ਕਾਟਿ ਸਟੇ ॥
Mighty Krishna took birth in Braj and ameliorated all sufferings of Gopas.

ਸੁਖ ਸਾਧਨ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟੇ ਤਬਹੀ ; ਦੁਖ ਦੈਤਨ ਕੇ ਸੁਨ ਨਾਮੁ ਘਟੇ ॥
The comforts of the saintly increased with his birth and the pain caused by demons decreased.

ਇਹ ਹੈ ਕਰਤਾ ਸਭ ਹੀ ਜਗ ਕੋ ; ਬਲਿ ਕੋ ਅਰੁ ਇੰਦ੍ਰਹਿ ਲੋਕ ਬਟੇ ॥
He is the creator of the entire universe and eradicator of ego of Bali and Indra.

ਤਿਹ ਨਾਮ ਕੇ ਲੇਤ ਕਿਧੋ ਮੁਖ ਤੇ ; ਲਟ ਜਾਤ ਸਭੈ ਤਨ ਦੋਖ ਲਟੇ ॥੩੭੯॥
Remembrance of his name destroys hordes of suffering.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥
ਕਾਨ੍ ਬਲੀ ਪ੍ਰਗਟਜੋ ਪੁਤਨਾ ; ਜਿਨ ਮਾਰਿ ਡਰੀ ਨ੍ਰਿਪ ਕੰਸ ਪਠੀ ॥
ਇਨਹੀ ਰਿਪੁ ਮਾਰ ਡਰਜੋ ਸੁ ਤ੍ਰਿਨਾਵ੍ਰਤ ; ਪੈ ਜਨ ਸੋ ਇਹ ਥਿੱਤ ਛਠੀ॥
Mighty Krishna killed Putna sent by Kans, and also Trinavrat demon.

ਸਭ ਜਾਪੁ ਜਪੈ ਇਹ ਕੋ ਮਨ ਮੈ ; ਸਭ ਗੋਪ ਕਹੈਂ ਇਹ ਅੱਤ ਹਠੀ ॥
All should remember him. Gopas also say that he is highly determined.

ਅਤਿਹੀ ਪ੍ਰਤਨਾ ਫੁਨ ਮੇਘਨ ਕੀ ; ਇਨਹੂ ਕਰਿ ਦੀ ਛਿਨ ਮਾਹਿ ਮਠੀ ॥੩੮੦॥
It is he who neutralized the power of the clouds in an instant

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥
ਗੋਪ ਕਹੈ ਇਹ ਸਾਧਨ ਕੇ ; ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰੈ ਮਨ ਮਾਹਿ ਗਡੈ ॥
Gopas say that he resides in each heart because he removed sufferings of the saintly.

ਇਹ ਹੈ ਬਲਵਾਨ ਬਡੋ ਪ੍ਰਗਟਜੋ ; ਸੋਊ ਕੋ ਇਹ ਸੋ ਛਿਨ ਆਇ ਅਡੈ ॥
He is the mightiest, and none can contest against him.

ਸਭ ਲੋਗ ਕਹੈ ਫੁਨਿ ਜਾਪਤ ਯਾ ; ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਭਗਵਾਨ ਬਡੈ ॥
ਤਿਨ ਮੋਛ ਲਈ ਛਿਨ ਮੈ ਇਹ ਤੇ ; ਜਿਨਕੇ ਮਨ ਮੈ ਜਰਰਾ ਕੁ ਜਡੈ ॥੩੮੧॥
All remember his name. The poet says that he is the greatest, and whosoever saw him with devotion was charmed by his power and form.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥
ਮੇਘ ਗਏ ਪਛਤਾਇ ਗ੍ਰਿਹੰ ਕਹੁ ; ਗੋਪਨ ਕੇ ਮਨ ਆਨੰਦ ਬਾਢੇ ॥
Both humiliated clouds and pleased Gopas left for their respective homes.

ਹ੍ਵੈ ਇਕਠੇ ਸੁ ਚਲੇ ਗ੍ਰਿਹ ਕੋ ; ਸਭ ਆਇ ਭਏ ਗ੍ਰਿਹ ਭੀਤਰ ਠਾਢੇ ॥

ਆਇ ਲਗੇ ਕਹਨੇ ਤ੍ਰੀਯ ਸੋ ; ਇਨਹੀ ਛਿਨ ਮੈ ਮਘਵਾ ਕੁਪ ਕਾਢੇ ॥
All Gopas gathered together at home and told the women folk that the enraged Krishna made the clouds flee in a moment.

ਸੱਤਿ ਲਹਜੋ ਭਗਵਾਨ ਹਮੈ ; ਇਨਹੀ ਹਮਰੇ ਸਭ ਹੀ ਦੁਖ ਕਾਢੇ ॥੩੮੨॥

It is a fact that it is because of Krishna that all our suffering is gone.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

ਕੋਪ ਭਰੇ ਪਤ ਲੋਕਹਿ ਕੇ ਦਲ ; ਆ ਬਰਖੇ ਠਟ ਸਾਜ ਅਣੇ ॥

ਭਗਵਾਨ ਜੂ ਠਾਢ ਭਯੋ ਕਰਿ ਲੈ ਗਿਰਿ ; ਪੈ ਕਰਿਕੈ ਕੁਛ ਹੂੰ ਨ ਗਣੇ ॥

Gopas again said :The clouds of enraged Indra rained heavily and Lord Krishna picked up the mountain on his hand and stood fearlessly.

ਅਤ ਤਾ ਛਬਿ ਕੇ ਜਸ ਉੱਚ ਮਹਾ ; ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਿਧੋ ਇਹ ਭਾਤ ਭਣੇ॥

ਜਿਮੁ ਬੀਰ ਬਡੋ ਕਰਿ ਸਿੱਪਰ ਲੈ ; ਕਛੁ ਕੈ ਨ ਗਨੈ ਪੁਨਿ ਤੀਰ ਘਣੇ ॥੩੮੩॥

The poet describes the majesty of the scene saying that Krishna stood like a great warrior with shield in hand, unmindful of the arrows shot at him.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

ਗੋਪ ਕਹੈ ਇਹ ਸਾਧਨ ਕੋ ; ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰੈ ਮਨ ਮਾਹਿ ਗਡੈ ॥

ਇਹ ਹੈ ਬਲਵਾਨ ਬਡੋ ਪ੍ਰਗਟਿਓ ; ਸੋਊ ਕੋ ਇਹ ਸੋ ਛਿਨ ਆਇ ਅਡੈ ॥

Gopas said that he has removed the sorrows of the saints and thus he happens to reside in the hearts of all.

ਸਭ ਲੋਗ ਕਹੈ ਫੁਨ ਖਾਪਤ ਯਾ ; ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਭਗਵਾਨ ਬਡੈ ॥

ਤਿਹ ਮੋਛ ਲਈ ਛਿਨ ਮੈ ਇਹ ਤੇ ; ਜਿਨ ਕੇ ਮਨ ਮੈ ਜਰਰਾ ਕੁ ਜਡੈ ॥੩੮੪॥

He has appeared as a mighty hero, and there is none to equal him. Whosoever felt a little interested in him was certainly charmed by his form and power

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

ਕਰ ਕੋਪ ਨਿਵਾਰ ਦਏ ਮਘਵਾ ਦਲ ; ਕਾਨ੍ ਬਡੇ ਬਰ ਬੀਰ ਬ੍ਰਤੀ ॥

ਜਿਮ ਕੋਪ ਜਲੰਧਰਿ ਈਸ ਮਰਜੋ ; ਜਿਮ ਚੰਡ ਚ ਮੁੰਡਹਿ ਸੈਨ ਹਤੀ ॥

Mighty Krishna made Indra flee as Shiva had causd Jalandhar flee and as Chandi had annihilated the forces of Chand and Mund.

ਪਛੁਤਾਇ ਗਯੋ ਮਘਵਾ ਗ੍ਰਿਹ ਕੋ ; ਨ ਰਹੀ ਤਿਹ ਕੀ ਪਤਿ ਏਕ ਰਤੀ ॥

Repentent Indra returned to his home, and he lost all his honour.

ਇਮਮੇਘ ਬਿਦਾਰ ਦਏ ਹਰਿ ਜੀ ; ਜਿਮ ਮੋਹਿ ਨਿਵਾਰਤ ਕੋਪਿ ਜਤੀ ॥੩੮੫॥

Krishna destroyed clouds as a great celebate instantly breaks away from the net of attachment.

ਸਵੈਯਾ ॥

ਕੁਪ ਕੈ ਤਿਨ ਮੇਘਬਿਦਾਰ ਦਏ ; ਜਿਨ ਰਾਖ ਲਯੋ ਜਲ ਭੀਤਰ ਹਾਥੀ ॥

The Lord who protected elephant inside water destroyed the clouds.

ਜਾਹਿ ਸਿਲਾ ਲਗਿਪਾਇ ਤਰੀ ; ਜਿਹ ਰਾਖਲਈ ਦ੍ਰੁਪਤੀ ਸੁ ਅਨਾਥੀ॥

He who saved Ahalaya with the touch of his feet, protected Dropadi's honour,

ਬੈਰ ਕਰੈ ਜੋਊ ਪੈ ਇਹ ਸੋ ; ਸਭ ਗੋਪ ਕਹੈ ਇਹ ਤਾਹਿ ਅਸਾਥੀ ॥
ਜੋ ਹਿਤ ਸੋ ਚਿਤ ਕੈ ਇਹ ਕੀ ; ਫੁਨ ਸੇਵ ਕਰੈ ਤਿਹ ਕੋ ਇਹ ਸਾਥੀ ॥੩੮੬॥

will not be the saviour of those who oppose him whereas those who serve him with devotion will find him as their companion

ਮੇਘਨ ਕੋ ਤਬਹੀ ਕ੍ਰਿਸਨੰ ਦਲ ; ਖਾਤਰ ਊਪਰਿ ਨਾ ਕਛੂ ਆਂਦਾ ॥
ਕੋਪ ਕਰਯੋ ਅਤਿ ਹੀ ਮਘਵਾ ; ਨ ਚਲਯੋ ਤਿਹ ਸੋ ਕਛੁ ਤਾਹਿ ਬਸਾਂਦਾ ॥

The clouds failed to be effective against Krishna's people. Indra showed his anger and whatever was within his might could cause no harm.

ਜੋਰ ਚਲੈ ਕਿਹ ਕੋ ਤਿਹ ਸੋ ; ਕਹਿ ਹੈ ਸਭਹੀ ਜਿਸਕੋ ਜਗੁ ਬਾਂਦਾ ॥

Who can overpower him who is served by the entire world.

ਮੂੰਡ ਨਿਵਾਇ ਮਨੈ ਦੁਖ ਪਾਇ ; ਗਯੋ ਮਘਵਾ ਉਠਿ ਧਾਮਿ ਖਿਸਾਂਦਾ ॥੩੮੭॥

Thus, Indra left for his home with bowed head and humiliated.

॥ਸਵੈਯਾ॥

ਸਕ੍ਰ ਗਯੋ ਪਛੁਤਾਹਿ ਗ੍ਰਿਹੰ ਕਹੁ ; ਫੋਰ ਦਈ ਜਬ ਕਾਨ ਅਨੀ ॥

The repentent clouds returned home, and the sway of Krishna's armies ran there.

ਬਰਖਾ ਕਰਿ ਕੋਪ ਕਰੀ ਬ੍ਰਿਜ ਪੈ ; ਸੁ ਕਛੂ ਹਰਿ ਕੈ ਨਹਿ ਏਕ ਗਨੀ ॥

They rained heavily at Braj, but Krishna cared a fig for them.

ਫੁਨਿ ਤਾ ਛਬਿ ਕੀ ਅਤਿ ਹੀ ਉਪਮਾ ; ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਿਧੋ ਇਹ ਭਾਂਤ ਭਨੀ ॥
ਪਛੁਤਾਇ ਗਯੋ ਪਤ ਲੋਕਨ ਕੋ ; ਜਿਮ ਲੂਟ ਲਏ ਅਹਿ ਸੀਸ ਮਨੀ ॥੩੮੮॥

The poet describes the beauty of this scene saying that Indra returned repentent as the snake returns after losing its *mani* or jewel in the hood

॥ਸਵੈਯਾ॥

ਜਾਹਿ ਨ ਜਾਨਤ ਭੇਦ ਮੁਨੀ ਮਨਿ ; ਭਾ ਇਹ ਜਾਪਨ ਕੋ ਇਹ ਜਾਪੀ ॥
ਰਾਜ ਦਯੋ ਇਨਹੀ ਬਲ ਕੋ ; ਇਨ ਹੀ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਧਰਾ ਸਭ ਥਾਪੀ ॥

Krishna, whom not even the greatest of saints can fathom or any recitation can realize, restored the throne to Bali and he is the creator of this earth.

ਮਾਰਤ ਹੈ ਦਿਨ ਥੋਰਨ ਮੈ ਰਿਪ ; ਗੋਪ ਕਹੈ ਇਹ ਕਾਨ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ॥
ਕਾਰਨ ਯਾਹ ਧਰੀ ਇਹ ਮੂਰਤ ; ਮਾਰਨ ਕੋ ਜਗ ਕੇ ਸਭ ਪਾਪੀ ॥੩੮੯॥

Gopas said that he will kill all the enemies in a few days. In fact, he has taken birth to kill these wicked persons.

ਸਵੈਯਾ॥
ਕਰਿਕੈ ਜਿਹ ਸੋ ਛਲ ਪੈ ਚਤੁਰਾਨਨ ; ਚੋਰ ਲਏ ਸਭ ਗੋਪ ਦਫਾ ॥
ਤਿਨ ਕਉਤਕਿ ਦੇਖਨ ਕਾਰਨ ਕੋ ; ਫੁਨ ਰਾਖਿ ਰਹਿਓ ਵਹ ਬੀਚ ਖਫਾ ॥

Brahma had taken away his Gopas by deceit and hidden them in a cave to see his game.

ਕਾਨ ਬਿਨਾ ਕੁਪਏ ਉਹ ਸੋ ; ਸੁ ਕਰੇ ਬਿਨਹੀ ਸਰ ਦੀਨ ਜਫਾ ॥
ਛਿਨ ਮੱਧਿ ਬਨਾਇ ਲਏ ਬਛੁਰੇ ; ਸਭ ਗੋਪਨ ਕੀ ਉਨ ਹੀ ਸੀ ਸਫਾ ॥੩੯੦॥

Without getting with Brahma and without causing him any pain by shooting arrows at him, Krishna made him release Gopas. He had in a moment created similar Gopas and calves.

ਕਾਨ ਉਪਾਰ ਧਰਿਯੋ ਕਰ ਪੈ ਗਿਰ ; ਤਾ ਤਰਿ ਗੋਪ ਨਿਕਾਰ ਸਬੈ ॥
ਬਕਈ ਬਕ ਅਉਰ ਗਡਾਸ੍ਰ ਤ੍ਰਿਨਾਵ੍ਰਤ ; ਬੀਰ ਬਧੇ ਛਿਨ ਬੀਚ ਤਬੈ ॥

Krishna uprooted the mounain, held it aloft on his hand and thus saved all Gopas by providing them shelter thereunder.

ਜਿਨ ਕਾਲੀ ਕੋ ਨਾਥ ਲਯੋ ਛਿਨ ਭੀਤਰ ; ਧਿਆਨ ਨ ਛਾਡਹੁ ਵਾਹਿ ਕਬੈ॥

Around that time during his childhood he killed Putna, Bakasur, Gajasur, Trinavrat and other demons.

ਸਭ ਸੰਤ ਸੁਨੀ ਸੁਭ ਕਾਨ੍ਹ ਕਥਾ ; ਇਕ ਅਉਰ ਕਥਾ ਸੁਨਿ ਲੇਹੁ ਅਬੈ ॥੩੯੧॥

He who overpowered the black cobra Kaliya should never be forgotten. All the saints have heard this story of Krishna. Now listen to another episode.

ਗੋਪ ਬਾਚ ਨੰਦ ਜੂ ਸੋ ॥

Gopas Address to Nand

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਨੰਦ ਕੈ ਅਗ੍ਰਜ ਕਾਨ੍ ਪਰਾਕ੍ਰਮ ; ਗੋਪਨ ਜਾਇ ਕਹਜੋ ਸੁ ਸਬੈ ॥
ਦੈਤ ਅਘਾਸੁਰ ਅਉਰ ਤ੍ਰਿਨਾਵ੍ਰਤ ; ਯਾਹਿ ਬਧਜੋ ਉਡ ਬੀਚ ਨਭੈ ॥

Gopas presented themselves before Nand and told him of the brave deeds of Krishna who had killed Aghasur and Trinavrat demons by flying in the sky.

ਫੁਨ ਮਾਰ ਡਰੀ ਬਕਈ ਸਭ ਗੋਪਨ ; ਦਾਨ ਦਯੋ ਇਹ ਕਾਨ੍ ਅਭੈ ॥
ਸੁਨੀਐ ਪਤ ਕੋਟ ਉਪਾਵ ਕਰੋ ; ਕੋਊ ਪੈ ਇਹ ਸੋ ਸੁਤ ਨਾਹਿ ਲਭੈ ॥੩੯੨॥

Then he killed Bakasur and made them fearless. O chief of Gopas, such a son is not born to anybody whatever he might do.

ਸਵੈਯਾ ॥
ਗੋਪਨ ਕੀ ਬਿਨਤੀ ਸੁਨੀਐ ਪਤਿ ; ਧਿਆਨ ਧਰੈ ਇਹ ਕੋ ਰਣ ਗਾਮੀ ॥
ਧਿਆਨ ਧਰੈ ਇਹਕੋ ਮੁਨ ਈਸਰ ; ਧਿਆਨ ਧਰੈ ਇਹ ਕਾਇਰ ਕਾਮੀ॥

O chief! Listen to our request. Even warriors contemplate on Krishna. Saints, Shiva, ordinary persons, cowards and desireful all mediate upon him.

ਧਿਆਨ ਧਰੈ ਇਹਕੋ ਸੁ ਤ੍ਰਿਯਾ ਸਭ ; ਧਿਆਨ ਧਰੈ ਇਹ ਦੇਖਨ ਬਾਮੀ॥
ਸੱਤਿ ਲਖਜੋ ਹਮ ਕੈ ਕਰਤਾ ਜਗ ; ਸੱਤਿ ਕਹਜੋ ਮਤ ਕੈ ਨਹਿ ਖਾਮੀ ॥੩੯੩॥

All women householders contemplate on him. The world considers him the creator; it is truth and nothing is wrong in it.

ਸਵੈਯਾ ॥
ਹੈ ਭਗਵਾਨ ਬਲੀ ਪ੍ਰਗਟਜੋ ; ਸਭ ਗੋਪ ਕਹੈ ਪੁਤਨਾ ਇਨ ਮਾਰੀ ॥

Gopas say that a mighty hero is born who has killed Putna.

ਰਾਜ ਭਭੀਛਨ ਯਾਹਿ ਦਯੋ ; ਇਨਹੀ ਕੁਪ ਰਾਵਨ ਦੈਤ ਸੰਘਾਰੀ ॥

After killing demon Ravana, he restored Vibhishan on the throne.

ਰੱਛ ਕਰੀ ਪ੍ਰਹਲਾਦਹਿ ਕੀ ; ਇਨਹੀ ਹਰਨਾਖਸ ਕੀ ਉਰ ਫਾਰੀ ॥

He protrected Prahalad and he tore apart the chest of Hiranyakashipu.

ਨੰਦ ਸੁਨੋ ਪਤ ਲੋਕਨ ਕੈ ; ਇਨ ਹੀ ਹਮਰੀ ਅਬ ਦੇਹ ਉਬਾਰੀ ॥੩੯੪॥

O chief of the people! he has now been our saviour

ਸਵੈਯਾ ॥
ਹੈ ਸਭ ਲੋਗਨ ਕੋ ਕਰਤਾ ; ਬ੍ਰਿਜ ਭੀਤਰ ਹੈ ਕਰਤਾ ਇਹ ਲੀਲਾ ॥

He is the creator of all mankind, playing games in Braj.

ਸਿਖਜਨ ਕੋ ਬਰਤਾ ਹਰਿ ਹੈ ; ਇਹ ਸਾਧਨ ਕੋ ਹਰਿਤਾ ਤਨ ਹੀਲਾ ॥
He blesses the learners and inspires the saints.

ਰਾਖ ਲਈ ਇਨਹੀ ਸੀਅ ਕੀ ਪਤਿ ; ਰਾਖਿ ਲਈ ਤ੍ਰਿਯਾ ਪਾਰਥ ਸੀਲਾ ॥
It was he who saved honour of Sita as well as of Dropadi.

ਗੋਪ ਕਹੈ ਪਤ ਸੋ ਸੁਨੀਐ ; ਇਹ ਹੈ ਕ੍ਰਿਸਨੰ ਬਰ ਬੀਰ ਹਠੀਲਾ ॥੩੯੫॥
Gopas said to their chief that Krishna has been the determined doer of all these deeds

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥
ਦਿਨ ਬੀਤ ਗਏ ਚਕਏ ਗਿਰਕੇ ; ਹਰਿ ਜੀ ਬਛਰੇ ਸੰਗ ਲੈ ਬਨ ਜਾਵੈ ॥
Many days passed by the day when he had uprooted the mountain.

ਜਿਉ ਧਰ ਮੂਰਤਿ ਘਾਸੁ ਚੁਗੈ ; ਭਗਵਾਨ ਮਹਾਂ ਮਨ ਮੈ ਸੁਖ ਪਾਵੈ ॥
Now again Krishna went to forest to graze his cows and calves. As the cows grazed grass, he felt pleased in heart.

ਲੈ ਮੁਰਲੀ ਅਪਨੇ ਕਰ ਮੈ ; ਕਰ ਭਾਵ ਘਨੇ ਹਿਤ ਸਾਥ ਬਜਾਵੈ ॥
He took his flute in hand and played it with much feeling.

ਮੋਹਿ ਰਹੈ ਜੁ ਸੁਨੈ ਪਤਨੀ ਸੁਰ ; ਮੋਹਿ ਰਹੈ ਧੁਨਿ ਜੋ ਸੁਨ ਪਾਵੈ॥੩੯੬॥
Womenfolk of gods and everybody also who heard its sound felt charmed

ਕੁਪ ਕੈ ਜਿਨ ਬਾਲ ਮਰਜੋ ਛਿਨ ਮੈ ; ਅਰੁ ਰਾਵਨ ਕੀ ਜਿਨ ਸੈਨ ਮਰੀ ਹੈ ॥
He killed in an instant and annihilated Ravan's army.

ਜਾਹਿ ਭਭੀਛਨ ਰਾਜ ਦਯੋ ; ਛਿਨ ਮੈ ਜਿਹ ਕੀ ਤਿਹ ਲੰਕ ਕਰੀ ਹੈ ॥
He gave the throne to Vibhishan, making him master of Lanka in a moment.

ਮੁਰਿ ਮਾਰਿ ਦਯੋ ਘਟਿਕਾਨ ਕਰੀ ਰਿਪੁ ; ਜਾ ਸੀਅ ਕੀ ਜੀਯ ਪੀਰ ਹਰੀ ਹੈ ॥
He killed Mur demon, killed Kumbhkaran and crocodile and removed the pain of Sita.

ਸੋ ਬ੍ਰਿਜ ਭੂਮਿ ਬਿਖੈ ਭਗਵਾਨ ; ਸੁ ਗਊਅਨ ਕੇ ਮਿਸ ਖੇਲ ਡਰੀ ਹੈ ॥੩੯੭॥
That Lord is not present in Braj, showing his games on the excuse of grazing cows.

ਸਵੈਯਾ ॥
ਜਾਹਿ ਸਹੰਸ੍ਰ ਫਨੀ ਤਨ ਊਪਰਿ ; ਸੋਇ ਕਰੀ ਜਲ ਭੀਤਰ ਕ੍ਰੀੜਾ ॥
He plays in the water, sitting on the Sheshnag with thousands of hoods.

ਜਾਹਿ ਭਭੀਛਨ ਰਾਜ ਦਯੋ ; ਅਰੁ ਜਾਹਿ ਦਈ ਕੁਪਿ ਰਾਵਨ ਪੀੜਾ ॥
He in his rage gave throne to Vibhushan and pain to Ravana.

ਜਾਹਿ ਦਯੋ ਕਰਕੈ ਜਗ ਭੀਤਰ ; ਜੀਵ ਚਰਾਚਰ ਅਉ ਗਜ ਕੀੜਾ ॥
He showed his grace and gave life-breath to all insects, who can and cannot move, and elephants.

ਖੇਲਤ ਸੋ ਬ੍ਰਿਜ ਭੂਮਿ ਬਿਖੈ ; ਜਿਨ ਕੀਨ ਸੁਰਾਸੁਰ ਬੀਚ ਝਗੀੜਾ ॥੩੯੮॥
He who has ever been present in the struggle between gods and demons now plays in Braj.

ਸਵੈਯਾ ॥
Savaiya

ਬੀਰ ਬਡੇ ਦੁਰਜੋਧਨ ਆਦਿਕ ; ਜਾਹਿ ਮਰਾਇ ਡਰੇ ਰਨਿ ਛੜੀ ॥
Great warriors like Duryodhan are afraid of him in the field.

ਜਾਹਿ ਮਰਜੋ ਸਿਸਪਾਲ ਰਿਸੈ ਕਰਿ ; ਰਾਜਨ ਮੈ ਕ੍ਰਿਸਨੰ ਬਰ ਅੜੀ ॥
In his rage, he killed Shishupal : He is proficient in the use of all weapons.

ਖੇਲਤ ਹੈ ਸੋਊ ਗਊਅਨ ਮੈ ; ਜੋਊਹੈ ਜਗ ਕੋ ਕਰਤਾ ਬਧ ਸੜੀ ॥
He now plays with cows; he is the creator of the world and killer of the enemies.

ਆਗ ਸੋ ਧੂਮ੍ਰ ਲਪੇਟਤ ਜਿਉ ; ਫੁਨ ਗੋਪ ਕਹਾਵਤ ਹੈ ਇਹ ਛੜੀ ॥੩੯੯॥
He is present as a spark of fire in the smoke. Although a kshatriya, he joyfully calls himself a Gopa.

ਸਵੈਯਾ ॥
ਕਰ ਜੁੱਧ ਮਰੇ ਇਕਲੇ ਮਧੁ ਕੀਟਭ ; ਰਾਜੁ ਸਤੱਕ੍ਰਿਤ ਕੌ ਜਿਹ ਦੀਆ ॥
He alone killed Madhu and Kaitabh and restored kingdom to Indra.

ਕੁੰਭਕਰਨ ਮਰਜੋ ਜਿਨ ਹੈ ; ਅਰੁ ਰਾਵਨ ਕੋ ਛਿਨ ਮੈ ਬਧ ਕੀਆ ॥
He killed Kumbhkaran and Ravana in a moment.

ਰਾਜ ਭਭੀਛਨ ਦੈ ਕਰਿ ਆਨੰਦ ; ਅਉਧ ਚਲਜੋ ਸੰਗਿ ਲੈ ਕਰਿ ਸੀਆ ॥
He made Vibhishan happy by making him king of Lanka, and himself left for Avadh along with Sita.

ਪਾਪਨ ਕੇ ਬਧ ਕਾਰਨ ਸੌ ; ਅਵਤਾਰ ਬਿਖੈ ਬ੍ਰਿਜ ਕੈ ਅਬ ਲੀਆ ॥੪੦੦॥
He has been born in Braj only to annihilate the sinners.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥
ਜੌ ਉਪਮਾ ਹਰਿ ਕੀ ਕਰੀ ਗੋਪਨ ; ਤਉ ਪਤ ਗੋਪਨ ਬਾਤ ਕਹੀ ਹੈ ॥
ਜੋ ਇਹ ਕੋ ਬਲੁ ਆਇ ਕਹਯੋ, ਗਰਗੈ ਹਮ ਸੋ ; ਸੋਊ ਬਾਤ ਸਹੀ ਹੈ ॥
When Gopas praised Krishna thus, their chief replied then : “The way you have described Krishna’s might is all right.

ਪੂਤੁ ਕਹਜੋ ,ਬਸੁਦੇਵਹਿ ਕੋ ਦਿਜ ; ਤਾਹਿ, ਮਿਲਜੋ ਫੁਨ ਮਾਨ ਇਹੀ ਹੈ ॥
The priest has said that he is Vasudeva's son and it is his good fortune.

ਜੋ ਇਹਕੋ ਫੁਨ ਮਾਰਨ ਆਯੋ ; ਸੁ ਤਾਹੀ ਕੀ ਦੇਹ ਗਈ , ਨ ਰਹੀ ਹੈ ॥੪੦੧॥
He who came to kill him lost his own life.

ਅਥ ਇੰਦ੍ਰ ਆਇ ਦਰਸਨ ਕੀਆ ਅਰੁ ਬੇਨਤੀ ਕਰਤ ਭਯਾ ॥
Indra comes to see him and makes a petition.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥
Savaiya

ਦਿਨ ਏਕ ਗਏ ਬਨ ਕੋ ਹਰਿ ਜੀ ; ਮਘਵਾ ਤਜਿ ਮਾਨ ਹਰੀ ਪਹਿ ਆਯੋ ॥
One day as Krishna went to the forest, Indra came to him discarding all his ego.

ਪਾਪਨ ਕੇ ਬਖਸਾਵਨ ਕੌ ; ਹਰਿ ਕੇ ਤਰਿ ਪਾਇਨ ਸੀਸ ਨਿਵਾਯੋ ॥
He bowed his head on Krishna's feet so as to get his sins forgiven.

ਅਉਰ ਕਰੀ ਬਿਨਤੀ ਹਰਿਕੀ ; ਅਤਿ ਹੀ ਤਿਹ ਤੋ ਭਗਵਾਨ ਰਿਝਾਯੋ ॥
He made a request to him which pleased the latter.

ਚੂਕ ਭਈ ਹਮ ਤੇ ਕਹਜੋ ਸਕ੍ਰ ; ਸੁ ਕੈ ਹਰਿਜੀ ਤੁਮ ਕੌ ਨਹਿ ਪਾਯੋ ॥੪੦੨॥
He said : O Lord! I have blundered. I failed to fathom you.

ਤੂੰ ਜਗ ਕੋ ਕਰਤਾ ਕਰੁਨਾਨਿਧ ; ਤੂੰ ਸਭ ਲੋਗਨ ਕੋ ਕਰਤਾ ਹੈ ॥
"You are the creator of the world and of entire mankind, O compassionate one.

ਤੂੰ ਮੁਰ ਕੋ ਮਰਈਯਾ ਰਿਪ ਰਾਵਨ ; ਭੂਰ ਸਲਾ ਤ੍ਰੀਯਾ ਕੋ ਭਰਤਾ ਹੈ ॥
ਤੂੰ ਸਭ ਦੇਵਨ ਕੋ ਪਤਿ ਹੈ ; ਅਰੁ ਸਾਧਨ ਕੇ ਦੁਖ ਕੋ ਹਰਤਾ ਹੈ ॥
You are the killer of Mur demon and king Ravana and you are the redeemer of stony Ahlya.

ਜੋ ਤੁਮਰੀ ਕਛੁ ਭੂਲ ਕਰੈ ; ਤਿਹਕੇ ਫੁਨ ਤੂੰ ਤਨ ਕੋ ਮਰਤਾ ਹੈ ॥੪੦੩॥
You are the master of all gods and ameliorator of sorrows of the saints. He who defies you gets killed at your hands.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥
ਜਬ ਕਾਨ੍ ਸਤੱਕ੍ਰਿਤ ਕੀ ਉਪਮਾ ; ਤਬ ਕਾਮ ਸੁ ਧੈਨ ਗਊ ਚਲਿ ਆਈ॥
ਆਇ ਕਰੀ ਉਪਮਾ ਹਰਿਕੀ ; ਬਹੁ ਭਾਤਨ ਸੌ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਬਡਾਈ ॥
As Indra says this eulogy of Krishna, Kamdhenu (the mythological cow of gods that fulfils desires) also came over there.

ਗਾਵਤ ਹੀ ਗੁਨ ਕਾਨ੍ਰ ਕੇ ; ਇਕ ਇੰਕਰ ਆਇ ਗਈ ਹਰਿ ਪਾਈ ॥
Kamdhenu eulogized Krishna and attained the Lord.

ਸਜਾਮ ਕਰੋ ਉਪਮਾ ਕਹਿਯੋ ਪਤਿ ਸੋ ; ਉਪਮਾ ਬਹੁ ਭਾਂਤਨ ਭਾਈ ॥੪੦੪॥
She asked Indra to eulogize Krishna still more because it pleases in varied ways.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥
ਕਾਨ੍ਰ ਕੇ ਪਗ ਪੂਜਨ ਕੌ ; ਸਭ ਦੇਵਪੁਰੀ ਤਜਿ ਕੈ ਸੁਰ ਆਏ ॥
All the gods left heaven and came to touch Krishna's feet.

ਪਾਇ ਪਰੇ ਇਕ ਪੂਜਤ ਭੇ ; ਇਕ ਨਾਚ ਉਠੇ ਇਕ ਮੰਗਲ ਗਾਏ ॥
They touched his feet and worshipped him; some danced as others sang joyously.

ਸੇਵ ਕਰੈਂ ਹਰਿਕੀ ਹਿਤ ਕੈ ; ਕਰ ਆਵਤ ਕੇਸਰ ਧੂਪ ਜਗਾਏ ॥
They served him with devotion, and brought *kesar* (saffron) and fragrance in hand.

ਦੈਤਨ ਕੋ ਬਧ ਕੈ ਭਗਵਾਨ ; ਮਨੋ ਜਗ ਮੈ ਸੁਰ ਫੇਰਿ ਬਸਾਏ ॥੪੦੫॥
It looked as if the Lord, after killing all demons, has resettled gods on this earth.

ਦੋਹਰਾ ॥
Dohara

ਦੇਵ ਸਕ੍ਰ ਆਦਿਕ ਸਭੈ ; ਸਭ ਤਜਿ ਕੈ ਮਨਿ ਮਾਨ ॥
ਹ੍ਵੈ ਇਕਤ੍ਰ ਕਰਨੈ ਲਗੇ ; ਕ੍ਰਿਸਨ ਉਸਤਤੀ ਬਾਨ ॥੪੦੬॥
All gods, including Indra, gave up their ego, got together and began singing eulogies of Krishna.

ਕਬਿੱਤੁ ॥
Kabitt

ਪ੍ਰੇਮ ਭਰੇ ਲਾਜ ਕੇ ; ਜਹਾਜ ਦੋਊ ਦੇਖੀਅਤ, ਬਾਰ ਭਰੇ ਅਭ੍ਰਨ ਕੀ ; ਆਭਾ ਕੋ ਧਰਤ ਹੈ ॥
Krishna's eyes look like two vessels of love and modesty. They look beautiful like the rain-filled clouds.

ਸੀਲ ਕੇ ਹੈ ਸਿੰਧ ; ਗੁਨ ਸਾਗਰ ਉਜਾਗਰ ਕੇ ; ਨਾਗਰ ਨਵਲ ਨੈਨ; ਦੋਖਨ ਹਰਤ ਹੈ ॥
He is ocean of modesty and obviously a sea of qualities. Wherever these modest eyes look, they ameliorate the suffering.

ਸਤ੍ਰਨ ਸੰਘਾਰੀ ; ਇਹ ਕਾਨ੍ ਅਵਤਾਰੀ ਜੂਕੇ ; ਸਾਧਨ ਕੋ ਦੇਹ ; ਦੁਖ ਦੂਰ ਕੋ ਕਰਤ ਹੈ ॥

Eyes of Krishna are killers of enemies and remover of all sorrows and pain of the saints.

ਮਿਤ੍ਰ ਪ੍ਰਿਤ ਪਾਰਕ ਏ ; ਜਗ ਕੇ ਉਧਾਰਕ ਹੈ , ਦੇਖਕੈ ਦੁਸਟ ਜਿਹ ; ਜੀਯ ਤੇ ਜਰਤ ਹੈ ॥੪੦੭॥

Krishna is nourisher of friends, and looking at him the wicked feel jealous.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਕਾਨ੍ ਕੋ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇ ਸਭੈ ਸੁਰ ; ਆਇਸ ਲੈ ਚਲ ਧਾਮ ਗਏ ਹੈਂ ॥

All the gods bowed their heads to Krishna and with his permission went to their abodes.

ਗੋਬਿੰਦ ਨਾਮ ਧਰਜੋ ਹਰਿ ਕੋ ; ਇਹ ਤੈ ਮਨ ਆਨੰਦ ਯਾਦ ਭਏ ਹੈਂ ॥

They named him Govind and felt very pleased.

ਰਾਤ ਪਰੇ ਚਲਿਕੈ ਭਗਵਾਨ ; ਸੁ ਡੇਰਨ ਆਪਨ ਬੀਚ ਅਏ ਹੈਂ ॥

As the dusk fell, Krishna also came back to his camp.

ਪ੍ਰਾਤਿ ਭਏ ਜਗ ਕੇ ਦਿਖਬੇ ਕਹੁ ; ਕੀਨ ਸੁ ਸੁੰਦਰ ਖੇਲ ਨਏ ਹੈਂ ॥੪੦੮॥

As the day dawned, he prepared to show more feats to the world.

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰੇ ਇੰਦ੍ਰ ਭੂਲ ਬਖਸਾਵਨ ਨਾਮ ਬਰਨਨੰ ॥

Thus concludes the chapter on Indra seeking forgiveness in the "Krishna Avtar" in the *Bachitra Natak Granth*.

ਅਥ ਨੰਦ ਕੋ ਬਰਨ ਬਾਂਧ ਕਰਿ ਲੈ ਗਏ ॥

Account of Nand being taken to Varun

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਨਿਸ ਏਕ ਦ੍ਵਾਦਸ ਕੇ ਹਰਿ ਤਾਤ ; ਚਲਜੋ ਜਮਨਾ ਮਹਿ ਨਾਵਨ ਕਾਜੈ ॥

On the night of the 12th lunar day, Nand went to bathe in Jamuna.

ਆਇ ਪਰਜੋ ਜਲ ਮੈ ਬਰਨੰ ਗਜ ; ਕੋਪ ਗਹਜੋ ਸਭ ਜੋਰਿ ਸਮਾਜੈ ॥

There came Varun's servants as Nand entered the river in nakedness.

ਬਾਧ ਚਲੈ ਸੰਗ ਲੈ ਬਰੁਨੰ ਪਹਿ ; ਕਾਨ੍ਹਰ ਕੇ ਬਿਨ ਹੀ ਕੁਪਿ ਗਾਜੈ ॥

They felt annoyed. Before Krishna could challenge them, they tied Nand and took him to Varun.

ਜਾਇਕੈ ਠਾਢਿ ਕਰਜੋ ਜਬ ਹੀ ; ਪਹਚਾਨ ਲਯੋ ਦਰੀਆਵਨ ਰਾਜੈ ॥੪੦੯॥

As Nand was presented before Varun, the god of water recognized him.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਨੰਦ ਬਿਨਾ ਪੁਰ ਸੁੰਨ ਭਯੋ ਸਭਹੀ ਮਿਲਕੈ ਹਰਿ ਜੀ ਪਹਿ ਆਏ ॥

Without Nand, the town of Braj seemed deserted, and all came to Krishna.

ਆਇ ਪ੍ਰਨਾਮ ਕਰੇ ਪਰ ਪਾਇਨ ; ਨੰਦ ਤ੍ਰਿਯਾਦਿਕ ਤੇ ਘਿਘਿਆਏ ॥

They bowed before him, fell on his feet and all including Yashoda wept bitterly.

ਕੈ ਬਹੁ ਭਾਂਤਨ ਸੋ ਬਿਨਤੀ ; ਕਰਿਕੈ ਕ੍ਰਿਸਨਾ ਭਗਵਾਨ ਰਿਝਾਏ ॥

They made petition to him in various ways and tried to please him.

ਮੋ ਪਤ ਆਜ ਗਏ ਉਠ ਕੈ ; ਹਮ ਢੂੰਢ ਰਹੇ ਕਹੂੰਐ ਨਹੀ ਪਾਏ ॥੪੧੦॥

My husband went out this morning, said Yashoda, and we have searched him but in vain.

ਕਾਨ੍ ਬਾਚ ॥

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਤਾਤ ਕਹਜੋ ਹਸਿਕੈ ਜਸੁਦਾ ਪਹਿ ; ਤਾਤ ਲਿਆਵਨ ਕੌ ਹਮ ਜੈ ਹੋਂ ॥

Krishna asked Yashoda that he will go and bring back his father.

ਸਾਤ ਅਕਾਸ ਪਤਾਲ ਸੁ ਸਾਤਹਿ ; ਜਾਇ ਜਹੀ ਤਹ ਜਾਹੀ ਤੇ ਲਿਯੈ ਹੋਂ ॥

I shall search out wherever he might be in seven skies and seven nether-lands.

ਜੋ ਮਰ ਗਜੋ ਤਊ ਜਾ ਜਮ ਕੇ ਪੁਰ ; ਆਯੁਧ ਲੈ ਕੁਪ ਭਾਰਥ ਕੈਹੋਂ ॥

If he had died, I shall go to Yama's land, take up weapons and fight against him.

ਨੰਦ ਕੋ ਆਨਿ ਮਿਲਾਇਹਂਉ ਹਉ ; ਕਿਹ ਜਾਇ ਰਮੈ ਤਊ ਜਾਨ ਨ ਦੈ ਹੋਂ ॥੪੧੧॥

I shall bring back Nand to meet you all : I shall not let him go thus.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਗੋਪ ਪ੍ਰਨਾਮ ਗਏ ਕਰਕੈ ਗ੍ਰਿਹ ; ਤੋ ਹਸਿਕੈ ਇਮ ਕਾਨ੍ ਕਹਿਯੋ ਹੈ ॥

Gopas saluted him and returned to their homes. Then Krishna laughed and said ;

ਗੋਪਨ ਕੇ ਪਤਿ ਕੋ ਮਿਲ ਹੈ ; ਇਹ ਝੂਠ ਨਹੀ ਫੁਨ ਸਤਿ ਲਹਿਯੋ ਹੈ ॥
ਗੋਪਨ ਕੇ ਮਨ ਕੋ ਅਤਿ ਹੀ ਦੁਖ ; ਬਾਤ ਸੁਨੇ ਹਰਿ ਦੂਰ ਬਹਿਯੋ ਹੈ ॥

I shall make Nand, the master of these Gopas, meet them. This is perfectly true and there is no falsehood in it.

ਛਾਡ ਅਧੀਰਜ ਦੀਨ ਸਭੋ ; ਫੁਨ ਧੀਰਜ ਕੋ ਮਨ ਗਾਢ ਗਹਿਜੋ ਹੈ ॥੪੧੨॥

Most of the sorrow of Gopas is gone after listening to his words. They discarded impatience and developed patience in his heart.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਪ੍ਰਾਤ ਭਏ ਹਰਿ ਜੀ ਉਠਕੈ ; ਜਲ ਬੀਚ ਧਸਜੋ ਬਰਨੰ ਪਹਿ ਆਯੋ ॥

At day dawn, Krishna got up, jumped into water and reached Varun.

ਆਇਕੈ ਠਾਢਿ ਭਯੋ ਜਬਹੀ ; ਨਦੀਆ ਪਤਿ ਪਾਇਨ ਸੋ ਲਪਟਾਯੋ ॥

On reaching there he felt consoled as the water-god fell on his feet saying:

ਭ੍ਰਿੱਤਨ ਮੋ ਅਜਨੇ ਤੁਮ ਤਾਤ ; ਅਨਜੋ ਬੰਧ ਕੈ ਕਹਿਕੈ ਘਿਘਿਆਯੋ ॥

my servants have unknowingly brought your father here tied. Saying this he wept.

ਕਾਨ੍ ਛਿਮਾਪਨ ਦੋਖ ਕਰੋ ; ਇਹ ਭੇਦ ਹਮੈ ਲਖ ਕੇ ਨਹੀ ਪਾਯੋ ॥੪੧੩॥

O Krishna! forgive my fault. We never knew that he was your father.

ਜਿਨ ਰਾਜ ਭਭੀਛਨ ਰੀਝ ਦਯੋ ; ਰਿਸਕੈ ਜਿਨ ਰਾਵਨ ਖੇਤ ਮਰਜੋ ਹੈ ॥
ਜਾਹਿ ਮਰਜੋ ਮੁਰ ਨਾਮ ਅਘਾਸੁਰ ; ਪੈ ਬਲਕੋਂ ਛਲ ਸੋਂ ਜੁ ਛਰਯੋ ਹੈ ॥

He who joyously gave throne to Vibhishan and in rage killed Ravana in the battlefield, who killed Mur and Aghasur demons and deceived Bali of strength

ਜਾਹਿ ਜਲੰਧਰ ਕੀ ਤ੍ਰਿਯ ਕੋ ; ਤਿਹ ਮੂਰਤ ਕੈ ਸਤ ਜਾਹਿ ਟਰਜੋ ਹੈ ॥
ਧੰਨਿ ਹੈ ਭਾਗ ਕਿਧੋ ਹਮਰੇ ; ਤਿਹ ਕੋ ਹਮ ਪੇਖਬੋ ਆਜ ਕਰਜੋ ਹੈ ॥੪੧੪॥

and who violated the modesty of Jalandhar's wife by taking Jalandhar's form is visible to me today. I consider myself fortunate for this.

ਦੋਹਰਾ ॥

Dohara

ਪਾਇਨ ਪਰਕੈ ਬਰਨਿ ਜੂ ; ਦਯੋ ਨੰਦ ਕੌ ਸਾਥਿ ॥

Varun touched his feet and sent Nand with him.

ਕਹਜੋ ਭਾਗ ਮੁਹਿ ਧੰਨਿ ਹੈ ; ਚਲੈ ਪੁਸਤਕਨ ਗਾਥ ॥੪੧੫॥

He said O Krishna, I am fortunate enough. This story will be written in books in future

ਸਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਤਾਤ ਕੋ ਸਾਥ ਲਯੋ ਭਗਵਾਨ ; ਚਲਯੋ ਪੁਰ ਕੋ ਮਨ ਆਨੰਦ ਭੀਨੋ ॥

Taking his father along, Krishna joyously left for Braj.

ਬਾਹਰ ਲੋਕ ਮਿਲੇ ਬ੍ਰਿਜ ਕੇ ; ਕਰ ਕਾਨ੍ ਪ੍ਰਨਾਮ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਮ ਕੀਨੋ ॥

People met him outside of Braj. They saluted and circumambulated him.

ਪਾਇ ਪਰੇ ਹਰਿਕੇ ਬਹੁ ਬਾਰਨ ; ਦਾਨ ਘਨੋ ਦਿਜ ਲੋਕਨ ਦੀਨੋ ॥

They fell at his feet many times and gave a lot in charity to the brahmins.

ਆਇ ਮਿਲਾਇ ਦਯੋ ਬ੍ਰਿਜ ਕੋ ਪਤਿ ; ਸੱਤਿ ਹਮੈ ਕਰਤਾ ਕਰ ਚੀਨੋ ॥੪੧੬॥

He made Nand meet his people, and proved his promise to be true.

ਨੰਦ ਬਾਚ ॥

Nand's Address

ਸਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਬਾਹਰ ਆਨ ਕਹਜੋ ਬ੍ਰਿਜ ਕੇ ਪਤ ; ਕਾਨ੍ਹਨ ਹੀ ਜਗ ਕੋ ਕਰਤਾਰੇ ॥

As Nand came out, he told others that he was not just Krishna but was creator of the world.

ਰਾਜ ਦਯੋ ਇਨ ਰੀਝ ਬਭੀਛਨ ; ਰਾਵਨ ਸੇ ਰਿਪ ਕੋਟਕ ਮਾਰੇ ॥

Pleased, he gave kingdom toVibhishan and killed numerous kings like Ravana.

ਭ੍ਰਿਤਨ ਲੈ ਬਰੁਣੈ ਬੰਧਯੋ ; ਤਿਹ ਤੇ ਮੁਹਿ ਆਨਜੋ ਹੈ ਯਾਂਹੀ ਛਡਾ ਰੇ ॥

The servants of Varun tied me and took to him. He has got me released from there.

ਕੈ ਜਗ ਕੋ ਕਰਤਾ ਸਮਝੋ ; ਇਹ ਕੋ ਕਰਿ ਕੈ ਸਮਝੋ , ਨਹੀ ਬਾਰੇ ॥੪੧੭॥

Consider him the creator of the world and not just an adolescent child.

ਸਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਗੋਪ ਸਭੋ ਅਪਨੇ ਮਨ ਭੀਤਰ ; ਜਾਨ ਹਰੀ ਇਹ ਭੇਦ ਬਿਚਾਰਿਜੋ ॥

When Gopas heard this, they reflected on this secret in their heart.

ਦੇਖਹਿ ਜਾਇ ਬੈਕੁੰਠ ਸਭੈ ਹਮ ; ਪੈ ਇਹ ਕੈ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰਿਜੋ ॥

They thought that they should also see heaven : they made such a request to him.

ਤਾ ਛਬਿ ਕੋ ਜਸ ਉੱਚ ਮਹਾਂ ; ਕਬਿ ਨੇ ਅਪਨੈ ਮੁਖ ਤੇ ਇਮ ਸਾਰਜੋ ॥
ਗਿਆਨ ਹ੍ਵੈ ਪਾਰਸ ਗੋਪਨ ਲੋਹ ਕੌ ; ਕਾਨ੍ਹ ਸਭੈ ਕਰਿ ਕੰਚਨ ਡਾਰਜੋ ॥੪੧੮॥

The poet has described the grandeur of this scene saying that the philosopher's stone of knowledge with Krishna has transformed all Gopas from iron into gold

ਜਾਨਕੈ ਅੰਤਰਿ ਕੋ ਲਖੀਆ ; ਜਬ ਰੈਨ ਪਰੀ ਤਬ ਹੀ ਪਰ ਸੋਏ ॥

The knower of the secrets of all, Krishna went to sleep as the night came.

ਦੁੱਖ ਜਿਤੇ ਜੁ ਹੁਤੇ ਮਨ ਮੈ ; ਤਿਤਨੇ ਹਰਿਨਾਮ ਕੇ ਲੇਵਤ ਖੋਏ ॥

All the sorrows in one's mind come to an end as we remember his name.

ਆਇ ਗਯੋ ਸੁਪਨਾ ਸਭਕੋ ; ਤਿਹ ਜਾ ਪਿਖਏ ਤ੍ਰੀਯਾ ਨਰ ਦੋਏ ॥

All the men and women in Braj had had a dream wherein they 'saw' heaven.

ਜਾਇ ਅਨੂਪ ਬਿਰਾਜਤ ਥੀ ; ਤਿਹ ਜਾ ਸਮ ਜਾ , ਫੁਨਿ ਅਉਰ ਨ ਕੋਏ ॥੪੧੯॥

The place was of unique beauty and no other place could equal it.

ਸਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਸਭ ਗੋਪ ਬਿਚਾਰ ਕਹਿਯੋ ਮਨ ਮੈ ; ਇਹ ਬੈਕੁੰਠ ਤੇ ਬ੍ਰਿਜ ਮੋਹਿ ਭਲਾ ਹੈ ॥

All the Gopas thought in their minds and said that their Braj was better than heaven.

ਕਾਨ ਸਮੈ ਲਖੀਐ ਨ ਇਹਾ ; ਓਹੁ ਜਾ ਪਿਖੀਐ ਭਗਵਾਨ ਖਲਾ ਹੈ ॥

We see Krishna present both here (Braj) and there (heaven) : wherever we looked, we found the Lord present.

ਗੋ ਰਸ ਖਾਤ ਉਹਾ ਹਮ ਤੇ ਮੰਗ ; ਜੋ ਕਰਤਾ ਸਭ ਜੀਵ ਜਲਾ ਹੈ ॥

In Braj, he eats butter and curd, borrowing from us although he is the creator of the world.

ਸੋ ਹਮਰੇ ਗ੍ਰਿਹ ਛਾਛਹਿ ਪੀਵਤ ; ਜਾਹਿ ਰਮੀ ਨਭ ਭੂਮ ਕਲਾ ਹੈ ॥੪੨੦॥

He drinks butter-milk in our homes who is pervading everywhere on earth and in the sky

ਇਤ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰੇ ਨੰਦ ਜੂਕੋ ਬਰੁਣ ਪਾਸ ਤੇ ਛੁਡਾਇ ਲਿਆਇ ਬਿਕੁੰਠ ਦਿਖਾਵ ਸਭ ਗੋਪਨ ਕੋ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤ ॥

Thus concludes the chapter on Nand's release and showing heaven to all Gopas in the "Krishna Avtar" in the *Bachitra Natak Granth*.

ਅਥ ਦੇਵੀ ਜੂ ਕੀ ਉਸਤਤ ਕਥਨੰ ॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ ॥

Bhujang Prayat Chhand

ਤੂਹੀ ਅਸਤ੍ਰਣੀ ਸਸਤ੍ਰਣੀ ਆਪ ਰੂਪਾ ॥
ਤੁਹੀ ਅੰਬਕਾ ; ਜੰਭ ਹੰਤੀ ਅਨੂਪਾ ॥

You are the wielder of arms and weapons and with a frightening form. You are the killer of Jambh, with unique form.

ਤੂਹੀ ਅੰਬਕਾ ਸੀਤਲਾ ਤੋਤਲਾ ਹੈ ॥
ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਭੂਮ ਅਕਾਸ ਤੈਹੀ ਕੀਆ ਹੈ ॥੪੨੧॥

You are Ambika, Seetala and innocent lisping one. You have created earth as well as sky.

ਤੁਹੀ ਮੁੰਡ ਮਰਦੀ ਕਪਰਦੀ ਭਵਾਨੀ ॥
ਤੁਹੀ ਕਾਲਕਾ ਜਾਲਪਾ ਰਾਜਧਾਨੀ ॥

You are Bhavani the killer of Mund demon. You are Kalika and Jalapa goddesses and the cause of all sound.

ਮਹਾ ਜੋਗ ਮਾਇਆ ; ਤੁਹੀ ਈਸ੍ਵਰੀ ਹੈ ॥
ਤੁਹੀ ਤੇਜ ਆਕਾਸ ਥੰਭੋ ਮਹੀ ਹੈ ॥੪੨੨॥

You are the Lord's power causing creation, and you are divine. Fire, sky, air and water are all your form.

ਤੁਹੀ ਰਿਸਟਣੀ ਪੁਸਟਣੀ ; ਜੋਗ ਮਾਇਆ ॥
ਤੁਹੀ ਤੇਜ ਮੋਹ ਸੋ ; ਚਉਦਹੂੰ ਲੋਕ ਛਾਇਆ ॥

You are provider of comfort and you are Bhavani. You have covered the fourteen worlds with *maya*.

ਤੁਹੀ ਸੁੰਭ ਨੈਸੁੰਭ ; ਹੰਤੀ ਭਵਾਨੀ ॥
ਤੁਹੀ ਚਉਦਹੂੰ ਲੋਕ ਕੀ ਜੋਤਿ ਜਾਨੀ ॥੪੨੩॥

You are Bhavani who killed Sumbh and Nisumbh. You are the spirit pervading all the fourteen realms.

ਤੁਹੀ ਰਿਸਟਣੀ ਪੁਸਟਣੀ ਸਸਤ੍ਰਣੀ ਹੈ ॥
ਤੁਹੀ ਕਸਟਣੀ ਹਰਤਨੀ ; ਅਸਤ੍ਰਣੀ ਹੈ ॥

You are provider of comfort, Bhavani and wielder of weapons. You are the weapon that removes all pains.

ਤੁਹੀ ਜੋਗ ਮਾਇਆ ; ਤੁਹੀ ਬਾਕਬਾਨੀ ॥
ਤੁਹੀ ਅੰਬਕਾ ਜੰਭ ਹਾ ਰਾਜਧਾਨੀ ॥੪੨੪॥

You are *maya* and you are the cause of speech. You are killer of Jambha and all-pervasive.

ਮਹਾ ਜੋਗ ਮਾਇਆ ਮਹਾਰਾਜ ਧਾਨੀ ॥
ਭਵੀ ਭਾਵਨੀ ਭੂਤ ; ਭਬਿਅੰ ਭਵਾਨੀ ॥

You are Bhavani who is present in past, present and future.

ਚਰੀ ਆਚਰਣੀ ਖੇਚਰਣੀ ; ਭੂਪਣੀ ਹੈ ॥
ਮਹਾ ਬਾਹਣੀ ਆਪਨੀ ; ਰੂਪਣੀ ਹੈ ॥੪੨੫॥

You are in the moveable and the immoveble beings on earth and all beings in sky. You are the master of a huge army and unparalleled you are

ਮਹਾ ਭੈਰਵੀ ਭੂਤਨੇਸੁਵਰੀ ਭਵਾਨੀ ॥

You are the great Bhairavi, Bhuteshavari and Bhavani.

ਭਵੀ ਭਾਵਨੀ ਭਬਿਯੰ ਕਾਲੀ ਕ੍ਰਿਪਾਣੀ ॥

You ever pervade as Kali, wearing sword, both in past and present.

ਜਯਾ ਆਜਯਾ ਹਿੰਗੁਲਾ ਪਿੰਗੁਲਾ ਹੈ ॥

You are the vanquisher, unconquerable, worshippable in Sindh and fair-complexioned.

ਸਿਵਾ ਸੀਤਲਾ ਮੰਗਲਾ ਤੋਤਲਾ ਹੈ ॥੪੨੬॥

You are ameliorator, provider of bliss, the killer and the innocent lisping one

ਤੁਹੀ ਅੱਛਰਾ ਪੱਛਰਾ ਬੁੱਧ ਬ੍ਰਿੱਧਿਆ ॥

You are in the syllables, fairy and the wisdom.

ਤੁਹੀ ਭੈਰਵੀ ਭੂਪਣੀ ਸੁੱਧ ਸਿੱਧਿਆ ॥

You are Bhairavi, the empress and the devotion.

ਮਹਾ ਬਾਹਣੀ ਅਸਤ੍ਰਣੀ ਸਸਤ੍ਰ ਧਾਰੀ ॥

You are the unique rider, wielder of weapons and arms.

ਤੁਹੀ ਤੀਰ ਤਰਵਾਰ ਕਾਤੀ ਕਟਾਰੀ ॥੪੨੭॥

You are also in sword, arrow and dagger.

ਤੁਹੀ ਰਾਜਸੀ ਸਾਤਕੀ ਤਾਮਸੀ ਹੈ ॥

You are in the three *gunas*.

ਤੁਹੀ ਬਾਲਕਾ ਬ੍ਰਿਧਣੀ ਅਉ ਜੁਆ ਹੈ ॥
You are in the adolescent, young and old.

ਤੁਹੀ ਦਾਨਵੀ ਦੇਵਣੀ ਜੱਛਣੀ ਹੈ ॥
You are in the demoness, goddess and Yakshini.

ਤੁਹੀ ਕਿੰਨ੍ਰਣੀ ਮੱਛਣੀ ਕੱਛਣੀ ਹੈ ॥੪੨੮॥
You are also in Kinnari, Matsaya maiden and Kachchhap woman.

ਤੁਹੀ ਦੇਵਤੇਸਸਣੀ ਦਾਨਵੇਸਾ ॥
You are the master of king of gods as well as of demons.

ਸਰਹ ਬ੍ਰਿਸਟਣੀ ਹੈ ਤੁਹੀ ਅਸਤ੍ਰ ਭੇਸਾ ॥
You are the bestower of arrows and you are in the arms.

ਤੁਹੀ ਰਾਜ ਰਾਜੇਸ੍ਵਰੀ ਜੋਗ ਮਾਯਾ ॥
ਮਹਾ ਮੋਹ ਸੋ ਚਉਦਹੂੰ ਲੋਕ ਛਾਯਾ ॥੪੨੯॥
You are in the Rajrajeshavari and Yogmaya who have put the veil of *maya* on all the fourteen realms.

ਤੁਹੀ ਬ੍ਰਾਹਮੀ ਬੈਸਨਵੀ ਸ੍ਰੀ ਭਵਾਨੀ ॥
You are the female spouse of Brahma and Vishnu. You are also called Bhavani.

ਤੁਹੀ ਬਾਸਵੀ ਈਸ੍ਵਰੀ ਕਾਰਤ ਕਿਆਨੀ ॥
You are the power of Indra as well as of Kartikeya.

ਤੁਹੀ ਅੰਬਕਾ ਦੁਸਟ ਹਾ ਮੁੰਡ ਮਾਲੀ ॥
You are the creator, killer of the wicked and wearer of the garland of beheaded heads.

ਤੁਹੀ ਕਸਟ ਹੰਤੀ ਕ੍ਰਿਪਾਕੈ ਕ੍ਰਿਪਾਲੀ ॥੪੩੦॥
You are eradicator of suffering and wielder of the sword of compassion.

ਤੁਮੀ ਬ੍ਰਾਹਣੀ ਹ੍ਵੈ ਹਿਰੰਨਾਛ ਮਾਰਯੋ ॥
You were the power of God to kill Haranaksh.

ਹਰੰਨਾਕਸੰ ਸਿੰਗਣੀ ਹ੍ਵੈ ਪਛਾਰਯੋ ॥
You vanquished Hiranyakashyapu as the man-lion power of God.

ਤੁਮੀ ਬਾਵਨੀ ਹ੍ਵੈ ਤਿਨੋ ਲੋਗ ਮਾਪੇ ॥
You are the power of god to measure the entire world.

ਤੁਮੀ ਦੇਵ ਦਾਨੋ ਕੀਏ ਜੱਛ ਥਾਪੇ ॥੪੩੧॥
You are the creator of gods, demons and yakshas.

ਤੁਮੀ ਰਾਮ ਹ੍ਵੈ ਕੈ ਦਸਾਗ੍ਰੀਵ ਖੰਡਜੋ ॥
You as Rama killed Ravana.

ਤੁਮੀ ਕ੍ਰਿਸਨ ਹ੍ਵੈ ਕੰਸ ਕੇਸੀ ਬਿਹੰਡਜੋ ॥
You as Krishna killed Kans and Keshi demon.

ਤੁਮੀ ਜਾਲਪਾ ਹ੍ਵੈ ਬਿੜਾਲਾਛ ਘਾਯੋ ॥
You as Jalap killed Biralaksh demon.

ਤੁਮੀ ਸੁੰਭ ਨੈਸੁੰਭ ਦਾਨੋ ਖਪਾਯੋ ॥੪੩੨॥
You annihilated Sumbh and Nisumbh demons.

ਦੋਹਰਾ ॥
Dohara

ਦਾਸ ਜਾਨ ਕਰਿ ਦਾਸ ਪਰਿ ; ਕੀਜੈ ਕ੍ਰਿਪਾ ਅਪਾਰ ॥
Consider the poet as your slave, O Lord, and favour him with your grace.

ਆਪ ਹਾਥ ਦੈ ਰਾਖ ਮੁਹਿ ; ਮਨ ਕ੍ਰਮ ਬਚਨ ਬਿਚਾਰ ॥੪੩੩॥
You please protect me from all lapses caused by thought, word and deed.

ਚੌਪਈ ॥
Chaupai

ਮੈ ਨ ਗਨੇਸਹਿ ਪ੍ਰਿਥਮ ਮਨਾਊਂ ॥
I shall not invoke Ganesha first of all (as had been the practice with all poets before starting their work).

ਕਿਸਨ ਬਿਸਨ ਕਬਹੂੰ ਨਹ ਧਿਆਊਂ ॥
I shall never contemplate on Krishna or Vishnu.

ਕਾਨ ਸੁਨੇ ਪਹਿਚਾਨ ਨ ਤਿਨ ਸੋ ॥
I have heard about them, but know them not.

ਲਿਵ ਲਾਗੀ ਮੋਰੀ ਪਗ ਇਨ ਸੋ ॥੪੩੪॥
My devotion is concentrated on the feet of the Lord.

ਮਹਾਕਾਲ ਰਖਵਾਰ ਹਮਾਰੋ ॥
Mahakal (God) is our protecter.

ਮਹਾ ਲੋਹ ਮੈ ਕਿੰਕਰ ਥਾਰੋ ॥
O Mahalok (God)! I am your lowliest slave.

ਅਪਨਾ ਜਾਨ ਕਰੋ ਰਖਵਾਰ ॥
Protect me as your own.

ਬਾਹ ਗਹੇ ਕੀ ਲਾਜ ਬਿਚਾਰ ॥੪੩੫॥
You have held my arm for help, and now keep it up.

ਅਪਨਾ ਜਾਨ ਮੁਝੈ ਪ੍ਰਿਤਪਰੀਐ ॥
Nourish me considering your own.

ਚੁਨ ਚੁਨ ਸਤ੍ਰ ਹਮਾਰੇ ਮਰੀਐ ॥
Kill my enemies picking them up.

ਦੇਗ ਤੇਗ ਜਗ ਮੈ ਦੋਊ ਚਲੈ ॥
Let both *raj* and *yoga* go on in the world.

ਰਾਖ ਆਪ ਮੁਹ ਅਉਰ ਨ ਦਲੈ ॥੪੩੬॥
Protect me so that none other causes me pain.

ਤੁਮ ਮਮ ਕਰਹੁ ਸਦਾ ਪ੍ਰਤਪਾਰਾ ॥
You nourish me for ever.

ਤੁਮ ਸਾਹਿਬੁ ਮੈ ਦਾਸ ਤਿਹਾਰਾ ॥
you are Master and I am your slave.

ਜਾਨਿ ਆਪਨਾ ਮੁਝੈ ਨਿਵਾਜ ॥
ਆਪਿ ਕਰੋ ਹਮਰੇ ਸਭ ਕਾਜ ॥੪੩੭॥
Give me honour considering me your own and help in the successful completion of all my deeds

ਤੁਮ ਹੋ ਸਭ ਰਾਜਨ ਕੇ ਰਾਜਾ ॥
You are the King of kings.

ਆਪੇ ਆਪੁ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜਾ ॥
You are the Honour of the poor.

ਦਾਸ ਜਾਨ ਕਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਹੁ ਮੁਹਿ ॥
Show your grace considering me as your slave.

ਹਾਰ ਪਰਾ ਮੈ ਆਨ ਦ੍ਵਾਰ ਤੁਹਿ ॥੪੩੮॥
I have come to your portal.

ਅਪੁਨਾ ਜਾਨਿ ਕਰੋ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰਾ ॥
ਤੁਮ ਸਾਹਿਬੁ ਮੈ ਕਿੰਕਰ ਥਾਰਾ ॥
Provide me nourishment considering me your own. You are Master and I am your slave.

ਦਾਸ ਜਾਨਿ ਦੈ ਹਾਥ ਉਬਾਰੋ ॥
ਹਮਰੇ ਸਭ ਬੈਰੀਅਨ ਸੰਘਾਰੋ ॥੪੩੯॥
Considering me your servant redeem me. Kill all of my enemies.

ਪ੍ਰਥਮ ਧਰੋ ਭਗਵਤ ਕੋ ਧਜਾਨਾ ॥
First of all, I remember God.

ਬਹੁਰ ਕਰੋ ਕਬਿਤਾ ਬਿਧਿ ਨਾਨਾ ॥
Then I compose poetry of different moods.

ਕਿਸਨ ਜਥਾ ਮਤ ਚਰਿਤ੍ਰ ਉਚਾਰੋ ॥
I describe the deeds of Krishna as I can.

ਚੂਕ ਹੋਇ ਕਬਿ ਲੇਹੁ ਸੁਧਾਰੋ ॥੪੪੦॥
If there is a flaw, let the poets improve upon it.

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਦੇਵੀ ਉਸਤਤਿ ਸਮਾਪਤਿ ॥
Thus concludes the eulogy of Sri Bhagauti Ji.

ਅਥ ਰਾਸ ਮੰਡਲ ॥

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥
Savaiya

ਜਬ ਆਈ ਹੈ ਕਾਤਕ ਕੀ ਰੁਤ ਸੀਤਲ ; ਕਾਨ੍ ਤਬੈ ਅਤ ਹੀ ਰਸੀਆ॥
ਸੰਗ ਗੋਪਨ ਖੇਲ ਬਿਚਾਰ ਕਰਜੋ ; ਜੁ ਹੁਤੋ ਭਗਵਾਨ ਮਹਾ ਜਸੀਆ ॥
When it was early winter and the month of Kartik, the romantic Krishna well known everywhere, made up his mind to play with Gopis.

ਅਪਵਿਤ੍ਰਨ ਲੋਗਨ ਕੇ ਜਿਹ ਕੇ ; ਪਗ ਲਾਗਤ ਪਾਪ ਸਭੈ ਨਸੀਆ ॥
As soon as the sinners touch his feet, their sins are at once washed off.

ਤਿਹਕੋ ਸੁਨਿ ਤ੍ਰੀਯਨ ਕੇ ਸੰਗ ਖੇਲ ; ਨਿਵਾਰਹੁ ਕਾਮ ਇਹੈ ਬਸੀਆ ॥੪੪੧॥
Hearing him play with women, the women folk discarded all sensual thoughts and surrounded him

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥
Savaiya

ਆਨਨ ਜਾਹਿ ਨਿਸਾਪਤਿ ਸੋ ; ਦ੍ਰਿਗ ਕੋਮਲ ਹੈ ਕਮਲਾ ਦਲ ਕੈਸੇ ॥
Their faces are beautiful like moon and eyes are soft like lotus petals.

ਹੈ ਭਰਟੇ ਧਨ ਸੇ ਬਰਨੀ ਸਰ ; ਦੂਰ ਕਰੈ ਤਨ ਕੇ ਦੁਖਰੈ ਸੇ ॥
Their eye-brows are like bows and eye-lashes like arrows.Mere look at them removes one's pain.

ਕਾਮ ਹੀ ਸਾਨ ਕੇ ਸਾਥ ਘਸੇ ; ਦੁਖ ਸਾਧਨ ਕੇ ਕਟਬੇ ਕਹੁ ਤੈਸੇ ॥
Their bodies are the arrows sharpened after rubbing against the stone of Kama so as to remove the suffering of the saints.

ਕਉਲ ਕੇ ਪਤ੍ਰ ਕਿਧੋ ਸਸਿ ਸਾਥ ; ਲਗੇ ਕਬਿ ਸੁੰਦਰ ਸਜਾਮ ਅਰੈ ਸੇ ॥੪੪੨॥
They all look like the lotus petal attached to moon.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥
Savaiya

ਬੱਧਕ ਹੈ ਟਟੀਆ ਬਰੁਨੀਧਰ ; ਕੋਰਨ ਕੀ ਦੁਤ ਸਾਇਕ ਸਾਂਧੇ ॥
Wearing arms like a hunter, Krishna looked sideways like shooting arrows.

ਠਾਢੇ ਹੈ ਕਾਨ੍ ਕਿਧੋ ਬਨ ਮੈ ; ਤਨ ਪੈ ਸਿਰ ਪੈ ਅੰਬੁਵਾ ਰੰਗ ਬਾਂਧੇ ॥
Wearing a yellow headgear, he stands amidst a forest.

ਚਾਲ ਚਲੈ ਹਰੂਏ ਹਰੂਏ ; ਮਨੋ ਸੀਖ ਦਈ ਇਹ ਬੱਧਕ ਪਾਂਧੇ ॥
ਅਉ ਸਭ ਹੀ ਠਟ ਬੱਧ ਕਸੇ ; ਮਨ ਮੋਹਨ ਜਾਲ ਪੀਤੰਬਰ ਕਾਂਧੇ ॥੪੪੩॥
He walks slow as if he were trained to walk slow, All his features are like a hunter's and the one, charmer of Gopis has put the yellow cloth on his shoulder as if it were a net to catch them.

ਸੋ ਉਠ ਠਾਢਿ ਕਿਧੋ ਬਨ ਮੈ ; ਜੁਗ ਤੀਸਰ ਮੈ ਪਤਿ ਜੋਊ ਸੀਯਾ ॥
He was Sita's spouse in Treta *yuga* and is now standing in the forest.

ਜਮਨਾ ਮਹਿ ਖੇਲ ਕੇ ਕਾਰਨ ਕੌ ; ਘਸ ਚੰਦਨ ਭਾਲ ਮੈ ਟੀਕੋ ਦੀਯਾ ॥
He has put a sandal paste-mark on his forehead to play in the Yamuna.

ਭਿਲਰਾ ਡਰਿ ਨੈਨ ਕੇ ਸੈਨਨ ਕੋ ; ਸਭ ਗੋਪਨ ਕੋ ਮਨ ਚੋਰ ਲੀਯਾ ॥
The Bhils are frightened to look at the gesture made by his eyes. Krishna has charmed the hearts of all Gopis.

ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਭਗਵਾਨ ਕਿਧੋ ; ਰਸ ਕਾਰਨ ਕੋ ਠਗ ਬੇਸ ਕੀਆ ॥੪੪੪॥
The poet says that God seems to have taken birth as an enchanter to provide pleasure to Gopis

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥
Savaiya

ਦ੍ਰਿਗ ਜਾਹਿ ਮ੍ਰਿਗੀ ਪਤਿ ਕੀ ਸਮ ਹੈ ; ਮੁਖ ਜਾਹਿ ਨਿਸਾਪਤਿ ਸੀ ਛਬਿ ਪਾਈ ॥
ਜਾਹਿ ਕੁਰੰਗਨ ਕੇ ਰਿਪੁ ਸੀ ਕਟ ; ਕੰਚਨ ਸੀ ਤਨ ਨੈ ਛਬਿ ਛਾਈ ॥
The eyes of these Gopis are deer-like, faces as resplendent moon, waist like lion's and bodies are golden in hue.

ਪਾਟ ਬਨੇ ਕਦਲੀ ਦਲ ਦ੍ਵੈ ; ਜੰਘ੍ਰਾ ਪਰ ਤੀਰਨ ਸੀ ਦੁਤ ਗਾਈ ॥
Their thighs are smooth like banana-tree trunk, and their entire legs are like arrows.

ਅੰਗ ਪ੍ਰਤੰਗ ਸੁ ਸੁੰਦਰ ਸਜਾਮ ; ਕਛੂ ਉਪਮਾ ਕਹੀਐ ਨਹੀ ਜਾਈ ॥੪੪੫॥
The poet says that it is impossible to put in words the beauty of different parts of their organs

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥
Savaiya

ਮੁਖ ਜਾਹਿ ਨਿਸਾਪਤਿ ਕੀ ਸਮ ਹੈ ; ਬਨ ਮੈ ਤਿਨ ਗੀਤ ਰਿਝੋ ਅਰੁ ਗਾਯੋ॥
The moon-eyed Krishna felt pleased and sang songs in the forest.

ਤਾ ਸੁਰ ਕੋ ਧੁਨ ਸ੍ਰਉਨਨ ਮੈ ; ਬ੍ਰਿਜਹੂੰ ਕੀ ਤ੍ਰੀਯਾ ਸਭ ਹੀ ਸੁਨ ਪਾਯੋ ॥
The sound of his songs was heard by all women of Braj.

ਧਾਇ ਚਲੀ ਹਰਿਕੇ ਮਿਲਬੇ ਕਹੁ ; ਤਉ ਸਭ ਕੇ ਮਨ ਮੈ ਜਬ ਭਾਯੋ ॥
They ran out to meet Krishna who is liked by all of them.

ਕਾਨ੍ ਮਨੋ ਮ੍ਰਿਗਨੀ ਜੁਵਤੀ ; ਛਲਬੇ ਕਹੁ ਘੰਟਕਹੇਰ ਬਨਾਯੋ ॥੪੪੬॥
It seemed as if he were the form of melody and the charmed women were like the she-deer runnning towards it.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥
Savaiya

ਮੁਰਲੀ ਮੁਖ ਕਾਨ੍ਰ ਕੇ ਤਰੂਏ ਤਰ ; ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਬਿਧਿ ਖੂਬ ਛਕੀ ॥
Krishna standing beneath a tree with flute on his lips looked beautiful.

ਬ੍ਰਿਜ ਭਾਮਨ ਆ ਪਹੁਚੀ ਦਵਰੀ ; ਸੁਧ ਹਿਯਾ ਜੁ ਰਹੀ ਨ ਕਛੂ ਮੁਖ ਕੀ॥
The women of Braj, having lost all sense of body and mind, came running there to.

ਮੁਖ ਕੋ ਪਿਖ ਰੂਪ ਕੇ ਬਸਜ ਭਈ ; ਮਤ ਹ੍ਵੈ ਅਤਿ ਹੀ ਕਹਿ ਕਾਨ੍ ਬਕੀ॥
ਇਕ ਝੂਮਿ ਪਰੀ ਇਕ ਗਾਇ ਉਠੀ ; ਤਨ ਮੈ ਇਕ ਹ੍ਵੈ ਰਹਿਗੀ ਸੁ ਜਕੀ ॥੪੪੭॥

Looking at Krishna's face they felt so enchanted by his beauty that some started unconsciously uttering Krishna's name, some fell down to get up again to sing songs, and some remained wonder-struck.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਹਰਿ ਕੀ ਸੁਨਿ ਕੈ ਸੁਰ ਸ੍ਰਉਨਨ ਮੈ ; ਸਭ ਧਾਇ ਚਲੀ ਬ੍ਰਿਜ ਭੂਮਿ ਸਖੀ ॥

Listening to the sound of Krishna's flute, all women of Braj came running.

ਸਭ ਮੈਨ ਕੇ ਹਾਥ ਗਈ ਬਧ ਕੈ ; ਸਭ ਸੁੰਦਰ ਸਜਾਮ ਕੀ ਪੇਖ ਅਖੀ ॥

Looking at the charming eyes of enchanting Krishna, they all have fallen prey to sensuous desires.

ਨਿਕਰੀ ਗ੍ਰਿਹ ਤੇ ਮ੍ਰਿਗਨੀ ਸਮ ਮਾਨਹੁ ; ਗੋਪਨ ਤੇ ਨਹਿ ਜਾਹਿ ਰਖੀ ॥

They rushed out from their homes like the deer, and their spouses could not control them.

ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਹਰੀ ਪਹਿ ਆਇ ਗਈ ; ਜਨੁ ਆਇ ਗਈ ਸੁਧ ਜਾਨ ਸਖੀ ॥੪੪੮॥

They came running to him as a maiden feels solace having met a friend.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਗਈ ਆਇ ਦਸੋ ਦਿਸ ਤੇ ਗੁਪੀਆ ; ਸਭਹੀ ਰਸ ਕਾਨ੍ ਕੇ ਸਾਥ ਪਗੀ ॥

Gopis came to Krishna from all the directions, dyed in the love of Krishna.

ਪਿਖ ਕੈ ਮੁਖਿ ਕਾਨ੍ ਕੋ ਚੰਦ ਕਲਾ ; ਸੁ ਚਕੋਰਨ ਸੀ ਮਨ ਮੈ ਉਮਗੀ ॥

As they looked at his moon-like face, the desire for union aroused in them.

ਹਰਿ ਕੋ ਪੁਨ ਸੁੱਧ ਸੁ ਆਨਨ ਪੇਖਿ ; ਕਿਧੌ ਤਿਨਕੀ ਠਗ ਡੀਠ ਲਗੀ ॥

Looking at face, their eyes get struck there.

ਭਗਵਾਨ ਪ੍ਰਸੰਨਿ ਭਯੋ ਪਿਖਕੈ ; ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਮਨੋ ਮ੍ਰਿਗ ਦੇਖ ਮ੍ਰਿਗੀ ॥੪੪੯॥

Krishna also felt pleased as a he-deer feels seeing a she-deer.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਗੋਪਨ ਕੀ ਬਰਜੀ ਨ ਰਹੀ ; ਸੁਰ ਕਾਨ੍ਰ ਕੀ ਸੁਨਬੇ ਕਹੁ ਤ੍ਰਾਘੀ ॥

Undeterred by Gopas, they were all attracted by Krishna's flute.

ਨਾਖ ਚਲੀ ਅਪਨੇ ਗ੍ਰਿਹ ਇਉ ; ਜਿਮੁ ਮੱਤ ਜੁਗੀਸ੍ਵਰ ਇੰਦ੍ਰਹਿ ਲਾਘੀ॥
They came out of their portals as Shiva wanders unmindful of Indra.

ਦੇਖਨ ਕੋ ਮੁਖਿ ਤਾਹਿ ਚਲੀ ; ਜੋਊ ਕਾਮ ਕਲਾ ਹੂਕੋ ਹੈ ਫੁਨ ਥਾਘੀ ॥
They left to see face of one who knows fully about the art of sex.

ਡਾਰ ਚਲੀ ਸਿਰਕੇ ਪਟ ਇਉ ; ਜਨੁ ਡਾਰ ਚਲੀ ਸਭ ਲਾਜ ਬਹਾਘੀ ॥੪੫੦॥
They threw away their headgear as the ascetics are not worried about modesty.

ਕਾਨ੍ ਕੇ ਪਾਸ ਗਈ ਜਬਹੀ ; ਤਬਹੀ ਸਭ ਗੋਪਨ ਲੀਨ ਸੁ ਸੰਙਾ ॥
As soon as Gopis reached Krishna, they united with him.

ਚੀਰ ਪਰੇ ਗਿਰ ਕੈ ਤਨ ਭੂਖਨ ; ਟੂਟ ਗਈ ਤਿਨ ਹਾਥਨ ਬੰਙਾ ॥
The robes and ornaments on their bodies had fallen off. Bangles on their wrists got broken.

ਕਾਨ੍ ਕੋ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰ ਸਭੈ ਗੁਪੀਆ ; ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਭਈ ਇਕ ਰੰਙਾ ॥
Looking at the charm of Krishna, all of them became one with him.

ਹੋਇ ਗਈ ਤਨ ਮੈ ਸਭਹੀ ; ਇਕ ਰੰਗ ਮਨੋ ਸਭ ਛੋਡ ਕੈ ਸੰਙਾ ॥੪੫੧॥
They became physically one with him, leaving away all their modesty

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥
Savaiya

ਗੋਪਨ ਭੂਲ ਗਈ ਗ੍ਰਿਹਕੀ ਸੁਧ ; ਕਾਨ੍ਹੀ ਕੇ ਰਸ ਭੀਤਰ ਰਾਚੀ ॥
Gopis got so enchanted by Krishna that they forgot about their homes.

ਭਉਹ ਭਰੀ ਮਧਰੀ ਬਰਨੀ ; ਸਭਹੀ ਸੁ ਢਰੀ ਜਨੁ ਮੈਨ ਕੇ ਸਾਚੀ ॥
The eye-brows, both heavy and average, and eye-lashes of these Gopis were well shaped.

ਛੋਰ ਦਏ ਰਸ ਅਉਰਨ ਸ੍ਵਾਦ ; ਭਲੇ ਭਗਵਾਨ ਹੀ ਸੋ ਸਭ ਮਾਚੀ ॥
They forgot all the other tasks and got immersed in the task of Krishna.

ਸੋਭਤ ਤਾ ਤਨ ਮੈ ਹਰਿਕੇ ; ਮਨੋ ਕੰਚਨ ਮੈ ਚੁਨੀਆ ਚੁਨਿ ਖਾਚੀ॥੪੫੨॥
They looked beautiful like the precious stones studded in gold.

ਸਵੈਯਾ ॥
Savaiya

ਕਾਨ੍ਹ ਕੋ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰ ਰਹੀ ; ਬ੍ਰਿਜ ਮੈ ਜੁ ਹੁਤੀ ਗੁਪੀਆ ਅਤਿ ਹਾਛੀ ॥
All the beautiful Gopis look at Krishna's handsome face.

ਰਾਜਤ ਜਾਹਿ ਮ੍ਰਿਗੀ ਪਤਿ ਨੈਨ ; ਬਿਰਾਜਤ ਸੁੰਦਰ ਹੈ ਸਮ ਮਾਛੀ ॥
Their eyes are like those of deer and vivacious like fish.

ਸੋਭਤ ਹੈ ਬ੍ਰਿਜਮੰਡਲ ਮੈ ; ਜਨ ਖੇਲਬੇ ਕਾਜ ਨਟੀ ਇਹ ਕਾਛੀ ॥
They look majestic in Braj as if these rope-dancers were created to play here.

ਦੇਖਨ ਹਾਰ ਕਿਧੌਂ ਭਗਵਾਨ ; ਦਿਖਾਵਤ ਭਾਵ ਹਮੈ ਹਿਯਾ ਆਛੀ ॥੪੫੩॥
They make different gesticulation so as to have a look at him.

ਸਵੈਯਾ ॥
Savaiya

ਸੋਹਤ ਹੈ ਸਭ ਗੋਪਿਨ ਕੇ ; ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਦ੍ਰਿਗ ਅੰਜਨ ਆਂਜੇ ॥
The poet says that the eyes of Gopis with collyrium put in them look beautiful.

ਕਉਲਨ ਕੀ ਜਨੁ ਸੁਧਿ ਪ੍ਰਭਾ ; ਸਰ ਸੁੰਦਰ ਸਾਨ ਕੇ ਊਪਰਿ ਮਾਂਜੇ ॥
They are beautiful like lotus and as the arrows shine when rubbed against a stone.

ਬੈਠਿ ਘਰੀ ਇਕ ਮੈ ਚਤੁਰਾਨਨ ; ਮੈਨ ਕੇ ਤਾਤ ਬਨੇ ਕਸਿ ਸਾਜੇ ॥
They are beautiful as if Brahma had made them as offspring of Kamdev

ਮੋਹਤਿ ਹੈ ਮਨ ਜੋਗਨ ਕੇ ਫੁਨ ; ਜੋਗਿਨ ਕੇ ਗਨ ਬੀਚ ਕਲਾ ਜੇ ॥੪੫੪॥
They are so beautiful that they enchanted even the yogis. Surrounded by Gopis, Krishna looks like Shiva surrounded by yoginis

ਸਵੈਯਾ ॥
Savaiya

ਠਾਢਿ ਹੈ ਕਾਨ੍ ਸੋਊ ਮਹਿ ਗੋਪਨ ; ਜਾਹਿ ਕੋ ਅੰਤ ਮੁਨੀ ਨਹਿ ਬੂਝੇ ॥
Amidst Gopis stands the same Krishna whom even ascetics have failed to fathom.

ਕੋਟਿ ਕਰੈ ਉਪਮਾ ਬਹੁ ਬਰਖਨ ; ਨੈਨਨ ਸੋ ਤਊ ਨੈਕ ਨ ਸੂਝੇ ॥
He is eulogized in millions of ways but still nothing can be said about him.

ਤਾਹੀ ਕੇ ਅੰਤਿ ਲਖੈਬੇ ਕੇ ਕਾਰਨ ; ਸੂਰ ਘਨੇ ਰਨ ਭੀਤਰ ਝੂਝੇ ॥
Innumerable warriors have laid down their lives in the battlefield to fathom him.

ਸੋ ਬ੍ਰਿਜ ਭੂਮ ਬਿਖੈ ਭਗਵਾਨ ; ਤ੍ਰੀਆ ਗਨ ਮੈ ਰਸ ਬੈਨ ਅਰੂਝੇ ॥੪੫੫॥
The same Krishna is today engrossed in conversation with Gopis of Braj.

ਸਵੈਯਾ ॥
Savaiya

ਕਾਨ੍ਰ ਕੇ ਨਿਕਟੈ ਜਬਹੀ ; ਸਭਹੀ ਗੁਪੀਆ ਮਿਲਿ ਸੁੰਦਰ ਗੱਈਯਾਂ ॥
ਸੋ ਹਰਿ ਮੱਧਿ ਸਸਾਨਨ ਪੇਖ ; ਸਭੈ ਫੁਨ ਕੰਦ੍ਰਪ ਬੇਖ ਬਨੱਈਯਾ ॥

As all the beautiful Gopis came nearer to Krishna, they got transformed into Kamdeva himself looking at his moon-like face.

ਲੈ ਮੁਰਲੀ ਅਪਨੇ ਕਰ ਕਾਨ੍ ; ਕਿਯੌ ਅਤਿ ਹੀ ਹਿਤ ਸਾਥ ਬਜੱਈਯਾ ॥
ਘੰਟਕਹੇਰਕ ਜਿਉ ਪਿਖਕੈ ; ਮ੍ਰਿਗਨੀ ਮੁਹਿ ਜਾਤ ਸੁ ਹੈ ਠਹਰੱਈਯਾਂ ॥੪੫੬॥

When Krishna held flute in hand and played in lovingly, Gopis stood still like the deer which stops still listening to the sound of trinklets made by the hunter.

ਸਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਮਾਲਸਿਰੀ ਅਰੁ ਰਾਮਕਲੀ ; ਸੁਭ ਸਾਰੰਗ ਭਾਵਨ ਸਾਥ ਬਸਾਵੈ ॥
ਜੈਤਸਿਰੀ ਅਰੁ ਸੁੱਧ ਮਲ੍ਹਾਰ ; ਬਿਲਾਵਲ ਕੀ ਧੁਨ ਕੂਕ ਸੁਨਾਵੈ ॥

Krishna played on his flute measures like, Malsiri, Ramkali, Sarang, Jaitsiri, pure Malhar and Bilawal.

ਲੈ ਮੁਰਲੀ ਅਪਨੇ ਕਰ ਕਾਨ੍ ; ਕਿਯੌ ਅਤਿਹੀ ਹਿਤ ਸਾਥ ਬਜਾਵੈ ॥
ਪਉਨ ਚਲੈ ਨ ; ਰਹੈ ਜਮੁਨਾ ਥਿਰ, ਮੋਹਿ ਰਹੈ ਧੁਨ ਜੋ ਸੁਨ ਪਾਵੈ ॥੪੫੭॥

When Krishna, holding the flute in his hand, played it lovingly, even the wind came to a halt, water of Yamuna stopped and all those who heard its sound felt charmed by it.

ਸੁਨ ਕੇ ਮੁਰਲੀ ਧੁਨਿ ਕਾਨ੍ਰ ਕੀ ; ਸਭ ਗੋਪਨ ਕੀ ਸਭ ਸੁੱਧਿ ਛੁਟੀ ॥

Hearing the sound of Krishna's flute, Gopis lost their consciousness.

ਸਭ ਛਾਡ ਚਲੀ ਅਪਨੇ ਗ੍ਰਿਹ ਕਾਰਜ ; ਕਾਨ੍ ਹੀ ਕੀ ਧੁਨ ਸਾਥ ਜੁਟੀ ॥

Engrossed in Krishna, they left their homes and household affairs.

ਠਗਨੀ ਸਰ ਹ੍ਵੈ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ; ਇਨ ਅੰਤਰ ਕੀ ਸਭ ਮੱਤ ਲੁਟੀ ॥

The poet says that he like a great deluder has charmed these charming maidens and they have lost their wisdom.

ਮ੍ਰਿਗਨੀ ਸਮ ਹ੍ਵੈ ਚਲਤਜ ਇਨਕੇ ਮਗ ; ਲਾਜ ਕੀ ਬੇਲ ਤਰਾਕ ਟੁਟੀ ॥੪੫੮॥

Gopis walk like she-deer, and as they walk they leave behind all their modesty.

ਸਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਕਾਨ੍ ਕੋ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰ ਰਹੀ ਤ੍ਰਿਯਾ ; ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਕਬਿ ਹੋਇ ਇਕਾਠੀ ॥
ਜਿਉ ਸੁਰ ਕੀ ਧੁਨਿ ਕੌ ਸੁਨਕੈ ; ਮ੍ਰਿਗਨੀ ਚਲਿ ਆਵਤ ਜਾਤ ਨ ਨਾਠੀ ॥

The poet says that these women get together and appreciate Krishna's charm just as a she-deer comes running on listening to the sound of music.

ਮੈਨ ਸੋ ਮੱਤ ਹ੍ਵੈ ਕੂਦਤ ਕਾਨ੍ ; ਸੁ ਛੋਰਿ ਮਨੋ ਸਭ ਲਾਜ ਕੀ ਗਾਠੀ ॥

Discarding all modesty and immersed in sensuousness they moved around him.

ਗੋਪਨ ਕੋ ਮਨੁ ਯੌ ਚੁਰ ਗਯੋ ; ਜਿਮ ਖੋਰਰ ਪਾਥਰ ਪੈ ਚਰਨਾਠੀ ॥੪੫੯॥

The heart of Gopis was stolen just as the sandal disappears when rubbed on a stone.

ਹਸਿ ਬਾਤ ਕਰੈ ਹਰਿ ਸੌ ਗੁਪੀਆ ; ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਜਿਨ ਭਾਗ ਬਡੇ ॥
ਮੋਹਿ ਸਭੈ ਪ੍ਰਗਟਯੋ ਇਨ ਕੋ ; ਪਿਖਕੈ ਹਰਿ ਪਾਪਨ ਜਾਲ ਲਡੇ ॥

The fortunate Gopis laugh and talk to Krishna. All have fallen to him : merely looking at him has washed off their sins.

ਕ੍ਰਿਸਨੰ ਤਨ ਮੱਧਿ ਬਧੂ ਬ੍ਰਿਜਕੀ ; ਮਨ ਹ੍ਵੈ ਕਰਿ ਆਤੁਰੁਅੱਤਿ ਗਡੇ ॥

Standing amidst the maidens of Braj, Krishna has rooted deeply in their hearts.

ਸੋਊ ਸੱਤਿ ਕਿਧੋ ਮਨ ਜਾਹਿ ਗਡੇ ; ਸੁ ਅੰਧਨਿ ਜਿਨੋ ਮਨ ਹੈ ਅਗਡੇ ॥੪੬੦॥

Those whose hearts are united with Krishna have realized the truth whereas those who have not yet set their hearts on him are also fortunate (because they have saved themselves from the pain of his love)

ਨੈਨ ਚੁਰਾਇ ਮਹਾ ਸੁਖੁ ਪਾਇ ; ਕਛੂ ਮੁਸਕਾਇ ਭਯੋ ਹਰਿ ਠਾਢੋ ॥

Krishna looks the other way, smiles a little and is happily standing there.

ਮੋਹਿ ਰਹੀ ਬ੍ਰਿਜ ਬਾਮ ਸਭੈ ; ਅਤਿਹੀ ਤਿਹਕੈ ਮਨ ਆਨੰਦ ਬਾਢੋ ॥

All the maidens of Braj are charmed, and thus joy of their heart increases.

ਜਾਂ ਭਗਵਾਨ ਕਿਧੋ ਸੀਯ ਜੀਤ ਕੈ ; ਮਾਰਿ ਡਰਯੋ ਰਿਪ ਰਾਵਨ ਗਾਢੋ ॥
ਤਾ ਭਗਵਾਨ ਕਿਧੋ ਮੁਖ ਤੇ ; ਮੁਕਤਾ ਨੁਕਤਾ ਸਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਾਢੋ ॥੪੬੧॥

Just as Lord Rama had won back Sita after killing the mighty Ravana, the same Lord now as Krishna utters words of nectar to Gopis.

ਕਾਨ੍ ਜੂ ਬਾਚ ਗੋਪੀ ਪ੍ਰਤਿ ॥

Krishna's Address to Gopis

ਸਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਆਜੁ ਭਯੋ ਝੜ ਹੈ ਜਮਨਾ ਤਟ ; ਖੇਲਨ ਕੀ ਅਬ ਘਾਤ ਬਨੀ ॥
It might rain today and it is the opportune time to play on the bank of Yamuna.

ਤਜਕੈ ਡਰੁ ਖੇਲ ਕਰੋ ਹਮ ਸੋ ; ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹਜੋ ਹਸਿ ਕਾਨ੍ ਅਣੀ ॥
The poet say that Krishna told them to play with him without any fear.

ਜੋਊ ਸੁੰਦਰ ਹੈ ਤੁਮ ਮੈ ਸੋਊ ਖੇਲਹੁ ; ਖੇਲਹੁ ਨਾਹਿ ਜਣੀ ਰੁ ਕਣੀ ॥
Only those more beautiful among you should play while others should not.

ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਕਹੈ ਹਸਿਕੈ ਰਸ ਬੋਲ ; ਕਿਧੋ ਹਰਿਤਾ ਜੋਊ ਮਾਨ ਫਣੀ ॥੪੬੨॥
These sweet words were spoken laughingly by the killer of Kalia snake

ਹਸਿ ਕੈ ਸੁ ਕਹੀ ਬਤੀਆ ਤਿਨ ਸੌ ; ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਹਰਿ ਜੋ ਰਸ ਰਾਤੋ॥
The poet says that Krishna uttered these words laughingly and fully engrossed.

ਨੈਨ ਮ੍ਰਿਗੀਪਤਿ ਸੇ ਤਿਹ ਕੇ ; ਇਮ ਚਾਲ ਚਲੈ ਜਿਮ ਗੱਈਯਰ ਮਾਤੋ ॥
His eyes are like deer's and his gait is like elephant's.

ਦੇਖਤ ਮੂਰਤ ਕਾਨ੍ ਕੀ ਗਪਨ ; ਭੂਲਿ ਗਈ ਗ੍ਰਿਹ ਕੀ ਸੁਧ ਸਾਤੋ ॥
Looking at the person of Krishna, Gopis forgot all about their homes.

ਚੀਰ ਗਏ ਉਡਕੈ ਤਨ ਕੇ ; ਅਰੁ ਟੂਟ ਗਜੋ ਨੈਨ ਤੇ ਲਾਜ ਕੋ ਨਾਤੋ ॥੪੬੩॥
The robes on their body went off and their eyes became denuded of modesty.

ਕੁਪਿ ਕੈ ਮਧਿ ਕੈਟਭ ਤਾਨ ਮਰੇ ; ਮੁਰ ਦੈਤ ਮਰਜੋ ਅਪਨੇ ਜਿਨ ਹਾਥਾ॥
He in rage killed Madhu and Kaitabh demons; also killed Mur demon with his own hands.

ਜਾਹਿ ਭਭੀਛਨ ਰਾਜ ਦਜੋ ; ਰਿਸ ਰਾਵਨ ਕਾਟ ਦਏ ਜਿਹ ਮਾਥਾ ॥
After slaying of Ravana's head, he bestowed the crown on Vibhishan.

ਸੋ ਤਿਹਕੀ ਤਿਹੁ ਲੋਗਨ ਮਧ ; ਕਹੈ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਚਲੈ ਜਸ ਗਾਥਾ ॥
The poet says that the eulogistic story of his victories is current in three worlds.

ਸੋ ਬ੍ਰਿਜ ਭੂਮ ਬਿਖੈ ਰਸ ਕੇ ਹਿਤ ; ਖੇਲਤ ਹੈ ਫੁਨ ਗੋਪਨ ਸਾਥਾ ॥੪੬੪॥
He is now playing with Gopis in Braj.

ਹਸਿ ਕੈ ਹਰਿਜੂ ਬ੍ਰਿਜ ਮੰਡਲ ਮੈ ; ਸੰਗ ਗੋਪਨ ਕੇ ਇਕ ਹੋਡ ਬਦੀ ॥
Krishna jokingly plans to play game with these Gopis on a bet.

ਸਭ ਧਾਇ ਪਰੈ ਹਮਹੂੰ ਤੁਮਹੂੰ ; ਇਹ ਭਾਂਤ ਕਹਜੋ ਮਿਲਿ ਬੀਚ ਨਦੀ ॥
He asked them all to join him and jump into the river.

ਜਬ ਜਾਇ ਪਰੇ ਜਮਨਾ ਜਲ ਮੈ ; ਸੰਗ ਗੋਪਨ ਕੇ ਭਗਵਾਨ ਜਦੀ ॥
ਤਬ ਲੈ ਚੁਭਕੀ ਹਰਿ ਜੀ ਤ੍ਰਿਯ ਕੋ ; ਸੁ ਲਯੋ ਮੁਖ ਚੂਮ ਕਿਧੋ ਸੋ ਤਦੀ ॥੪੬੫॥

When Krishna jumped into the river along with Gopis, he made a dive and swiftly kissed one of them.

ਗੋਪੀ ਬਾਚ ਕਾਨ ਸੋ ॥

Gopis' Address to Krishna

ਸਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਮਿਲਕੈ ਸਭ ਗ੍ਵਾਰਨ ਸੁੰਦਰ ਸਯਾਮ ਸੋ ; ਸਯਾਮ ਕਹੀ ਹਸਿ ਬਾਤ ਪ੍ਰਬੀਨਨ॥
ਰਾਜਤ ਜਾਹਿ ਮ੍ਰਿਗੀਪਤਿ ਸੇ ਦ੍ਰਿਗ ; ਛਾਜਤ ਚੰਚਲਤਾ ਸਮ ਮੀਨਨ ॥

All Gopis now got together and cleverly addressed Krishna whose eyes were wide like deer's and vivacious like fish and, whose body is of golden hue and soft like lotus-petals.

ਕੰਚਨ ਸੇ ਤਨ ਕਉਲ ਮੁਖੀ ; ਰਸ ਆਤੁਰ ਹ੍ਵੈ ਕਹਯੋ ਰੱਛਕ ਦੀਨਨ ॥
ਨੇਹ ਬਢਾਇ ਮਹਾ ਸੁਖੁ ਪਾਇ ; ਕਹਯੋ ਸਿਰ ਨਿਆਇ ਕੈ ਭਾਤ ਅਧੀਨਨ ॥੪੬੬॥

Under the influence of risen passions, they said to the protector of the hapless that they have attained much pleasure by their love for him. They said so with bowed head and with a sense of subservience.

ਅਤਿ ਹ੍ਵੈ ਰਿਝਵੰਤ ਕਹਿਯੋ ਗੁਪੀਆਂ ; ਜੁਗ ਤੀਸਰ ਮੈ ਪਤਿ ਭਯੋ ਜੁ ਕਪੀ ॥
ਜਿਨ ਰਾਵਨ ਖੇਤਿ ਮਰਯੋ ਕੁਪਕੈ ; ਜਿਹ ਰੀਝਿ ਭਭੀਛਨ ਲੰਕ ਥਪੀ ॥

Highly pleased Gopis said, "He who was master of Sugriv and Hanuman in Treta, he who killed Ravana in the field of battle and gave Lanka to Vibhishan,

ਜਿਹ ਕੀ ਜਗ ਬੀਚ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਲਾ ; ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਕਛੁ ਨਾਹਿ ਛਪੀ ॥

he whose arts are well known throughout the world–the poet says that nothing about him is hidden.

ਤਿਹ ਸੰਗ ਕਰੈ ਰਸ ਕੀ ਚਰਚਾ ; ਜਿਨਹੁ ਤਿਰੀਯਾ ਫੁਨ ਚੰਡ ਜਪੀ ॥੪੬੭॥

The women who had remembered Chandi to obtain Krishna now talk of *rasa* with him.

ਜਉ ਰਸ ਬਾਤ ਕਹੀ ਗੁਪੀਆ ; ਤਬ ਹੀ ਹਰਿ ਜ੍ਵਾਬ ਦਯੋ ਤਿਨ ਸਾਫੀ ॥
ਆਈ ਹੋ ਛੋਡਿ ਸਭੈ ਪਤਿ ਕੋ ਤੁਮ ; ਹੋਇਤੁ ਮੈਨ ਮਰੇ ਫੁਨ ਮਾਫੀ ॥

When Gopis talked of rasa, Krishna replied to them in clear words, "You all have come leaving your husbands, so you will not get forgiveness even after death.

ਹਉ ਤੁਮ ਸੋ ਨਹਿ ਹੇਤ ਕਰੌ ; ਤੁਮ ਕਾਹੇ ਕਉ ਬਾਤ ਕਰੋ ਰਸ ਲਾਫੀ ॥
ਇਉ ਕਹਿਕੈ ਹਰਿ ਮੋਨ ਭਜੀ ; ਸੁ ਬਜਾਇ ਉਠਜੋ ਮੁਰਲੀ ਮਹਿ ਕਾਫੀ ॥੪੬੮॥

I do not love you. Then why do you boast of your love ? After saying this, Krishna became silent and he began to play flute in the measure Kafi.

ਕਾਨ੍ ਬਾਚ ਗੋਪੀ ਸੋ ॥
ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਸਭ ਸੁੰਦਰ ਗੋਪਿਨ ਸੋ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ; ਦਯੋ ਹਸਿਕੈ ਹਰਿ ਜ੍ਵਾਬ ਜਬੈ ॥
ਨ ਗਈ ਹਰਿ ਮਾਨ ਕਹਜੋ ਗ੍ਰਿਹ ਕੌ ; ਪ੍ਰਭ ਮੋਹਿ ਰਹੀ ਮੁਖਿ ਦੇਖ ਸਬੈ ॥

When Krishna gave this answer to beautiful Gopis, none of them went home as he said, rather they looked at his face.

ਕ੍ਰਿਸਨੰ ਕਰ ਲੈ ਅਪਨੇ ਮੁਰਲੀ ; ਸੁ ਬਜਾਇ ਉਠਿਓ ਜੁਤ ਰਾਗ ਤਬੈ ॥

Krishna then took his flute in hand and began to play in musical measures.

ਮਨੋ ਘਾਇਲ ਗੋਪਿਨ ਕੇ ਬ੍ਰਣ ਮੈ ; ਭਗਵਾਨ ਡਰਜੋ ਜਨੁ ਲੋਨ ਅਬੈ ॥੪੬੯॥

Their hearts were already wounded, and now this music seemed like adding salt to the wound.

ਜਿਉ ਮ੍ਰਿਗ ਬੀਚ ਮ੍ਰਿਗੀ ਪਿਖੀਐ ; ਹਰਿ ਤਿਉ ਗਨ ਗ੍ਵਾਰਨ ਕੇ ਮਧਿ ਸੋਭੈ॥

Just a he-deer becomes visible among the herd of she-deer, Krishna is seen amongst Gopis.

ਦੇਖਿ ਜਿਸੈ ਰਿਪੁ ਰੀਝ ਰਹੈ ; ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਨਹੀ ਮਨ ਭੀਤਰ ਛੋਭੈ ॥
ਦੇਖਿ ਜਿਸੈ ਮ੍ਰਿਗ ਧਾਵਤ ਆਵਤ ; ਚਿੱਤ ਕਰੈ ਨ ਹਮੈ ਫੁਨ ਕੋ ਭੈ ॥

Looking at him gives joy even to the enemy. The poet says that none gets annoyed looking at him, herds of deer rush to him without any fear.

ਸੋ ਬਨ ਬੀਚ ਬਿਰਾਜਤ ਕਾਨ੍ ; ਜੋਊ ਪਿਖ ਵੈ ਤਿਹ ਕੋ ਮਨੁ ਲੋਭੈ ॥੪੭੦॥

Krishna is present in the forest and whosoever looks at him feels enchanted

ਗੋਪੀ ਬਾਚ ਕਾਨ੍ ਜੂ ਸੋ ॥

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਸੋਊ ਗ੍ਵਾਰਨ ਬੋਲ ਉਠੀ ਹਰਿ ਸੋ ; ਬਚਨਾ ਜਿਨ ਕੇ ਸਮ ਸੁੱਧ ਗਮੀ ॥

The Gopis whose voice is sweet like nectar addressed Krishna.

ਤਿਹ ਸਾਥ ਲਗੀ ਚਰਚਾ ਕਰਨੇ ; ਹਰਤਾ ਮਨ ਸਾਧਨ ਸੁੱਧ ਗਮੀ ॥
They began discussion with him who eradicated anxiety from the minds of saints.

ਤਜ ਕੈ ਅਪਨੇ ਭਰਤਾ ਹਮਰੀ ਮਤਿ ; ਕਾਨ੍ਹ ਜੂ ਊਪਰਿ ਤੋਹਿ ਰਮੀ ॥
We had lost our mind that leaving our husbands we fell for you.

ਅਤਿ ਹੀ ਤਨ ਕਾਮ ਕਰਾ ਉਪਜੀ ; ਤੁਮਕੌ ਪਿਖਏ ਨਹਿ ਜਾਤ ਛਮੀ ॥੪੭੧॥
Intense passion arises in our body which gets pacified only after seeing you.

ਕਬਿਯੋ ਬਾਚ ॥
Poet's Utterance

ਸ੍ਵੈਜਾ ॥
Savaiya

ਭਗਵਾਨ ਲਖੀ ਅਪੁਨੇ ਮਨ ਮੈ ; ਇਹ ਗ੍ਵਾਰਨ ਮੋ ਪਿਖਿ ਮੈਨ ਭਰੀ ॥
Krishna realized that seeing me these Gopis are sensuously aroused.

ਤਬ ਹੀ ਤਜਿ ਸੰਕ ਸਭੈ ਮਨ ਕੀ ; ਤਿਨਕੈ ਸੰਗ ਮਾਨੁਖ ਕੇਲ ਕਰੀ ॥
Giving up any doubts, he did what humans do.

ਹਰਿ ਜੀ ਕਰਿ ਖੇਲ ਕਿਧੌ ਇਨ ਸੌ ; ਜਨੁ ਕਾਮ ਜਰੀ ਇਹ ਕੀਨ ਜਰੀ ॥
Performing this act, he seems to have provided remedy to their malady of arisen passions.

ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਪਿਖਵੋ ਤੁਮ ਕੌਤਕ ; ਕਾਨ੍ ਹਰਜੋ ਕਿ ਹਰੀ ਸੁ ਹਰੀ ॥੪੭੨॥
The poet says that it is not clear whether Gopis have deluded Krishna or Krishna, the Gopis

ਜੋ ਜੁਗ ਤੀਸਰ ਮੂਰਤ ਰਾਮ ; ਧਰੀ ਜਿਹ ਅਉਰ ਕਰਜੋ ਅਤਿ ਸੀਲਾ ॥
He was born as Rama in Treta and did many deeds of establishing civility.

ਸਤ੍ਰਨ ਕੋ ਸੁ ਸੰਘਾਰਿ ਕਹੈ ; ਪ੍ਰਤਿਪਾਰਕ ਸਾਧਨ ਕੋ ਹਰ ਹੀਲਾ ॥
He is the destroyer of enemies and protector of the saintly.

ਦ੍ਵਾਪਰ ਮੋ ਸੋਊ ਕਾਨ ਭਯੋ ; ਮਰੀਯਾ ਅਰਿ ਕੋ ਧਰੀਯਾ ਪਟ ਪੀਲਾ ॥
ਸੋ ਹਰਿ ਭੂਮਿ ਬਿਖੈ ਬ੍ਰਿਜ ਕੀ ; ਹਸਿ ਗੋਪਨ ਸਾਥ ਕਰੈ ਰਸ ਲੀਲਾ ॥੪੭੩॥
The same Rama is now doing playful deeds with Gopis in Braj.

ਮਾਲਸਿਰੀ ਅਰੁ ਰਾਮਕਲੀ ; ਸੁਭ ਸਾਰੰਗ ਭਾਵਨ ਸਾਥ ਬਸਾਵੈ ॥
ਜੈਤਸਿਰੀ ਅਰੁ ਸੁੱਧ ਮਲ੍ਹਾਰ ; ਬਿਲਾਵਲ ਕੀ ਧੁਨ ਕੂਕਿ ਸੁਨਾਵੈ ॥
He plays with his flute measures Malsiri, Ramkali, Sarang, Jaitsiri, pure Malhar, and Bilawal.

ਲੈ ਮੁਰਲੀ ਅਪਨੇ ਕਰ ਕਾਨ੍ ; ਕਿਧੋ ਅਤਿ ਭਾਵਨ ਸਾਥ ਬਜਾਵੈ ॥
He holds the flute in hand and plays it with great passion.

ਪਉਨ ਚਲੈ ਨ ; ਰਹੈ ਜਮੁਨਾ ਥਿਰ , ਮੋਹਿ ਰਹੈ ਧੁਨ ਜੋ ਸੁਨਿ ਪਾਵੈ ॥੪੭੪॥
Listening it, wind has become still, Yamuna stopped flowing and all other get enchanted.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥
Savaiya

ਕਾਨ੍ ਬਜਾਵਤ ਹੈ ਸੁਰ ਸੋ ; ਫੁਨ ਗੋਪਨ ਕੇ ਮਨ ਮੈ ਜੋਊ ਭਾਵੈ ॥
He plays on the flute what pleases Gopis.

ਰਾਮਕਲੀ ਅਰੁ ਸੁੱਧ ਮਲ੍ਹਾਰ ; ਬਿਲਾਵਲ ਕੋ ਅਤਿ ਹੀ ਠਟ ਪਾਵੈ ॥
Ramkali, pure Malhar and Bilawal sound very good to them.

ਰੀਝ ਰਹੈ ਸੁ ਸੁਰੀ ਅਸੁਰੀ ; ਮ੍ਰਿਗ ਛਾਡਿ ਮ੍ਰਿਗੀ ਬਨ ਕੀ ਚਲਿ ਆਵੈ॥
Spouses of gods and demons are charmed and she-deer leaves the he-deer and rushes to him.

ਸੋ ਮੁਰਲੀ ਮਹਿ ਸਜਾਮ ਪ੍ਰਬੀਨ ; ਮਨੋ ਕਰ ਰਾਗਨ ਰੂਪ ਦਿਖਾਵੈ ॥੪੭੫॥
He is so proficient in flute playing that he seems to be personifying musical measures.

ਸੁਨਕੈ ਮੁਰਲੀ ਧੁਨਿ ਕਨ੍ਹਰ ਕੀ ; ਮਨ ਮੈ ਸਭ ਗ੍ਵਾਰਨ ਰੀਝ ਰਹੀ ਹੈ ॥
Listening to Krishna's flute, Gopis feel joyous at heart.

ਜੋ ਗ੍ਰਿਹ ਲੋਗਨ ਬਾਤ ਕਹੀ ; ਤਿਨਹੂੰ ਫੁਨ ਊਪਰਿ ਸੀਸ ਸਹੀ ਹੈ ॥
Whatever people at home said, they have borne it joyfully.

ਸਾਮੁਹਿ ਧਾਇ ਚਲੀ ਹਰਿ ਕੇ ; ਉਪਮਾ ਤਿਹ ਕੀ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੀ ਹੈ ॥
ਮਾਨਹੁ ਪੇਖ ਸ ਮੱਸਨ ਕੇ ਮੁਖ ; ਧਾਇ ਚਲੀ ਮਿਲਿ ਜੂਥ ਅਹੀ ਹੈ ॥੪੭੬॥
They run to Krishna and the poet describes that it seems as if hordes of snakes jump out in the rainy season on seeing the red worms.

ਜਿਨ ਰੀਝ ਭਭੀਛਨ ਰਾਜੁ ਦਯੋ ; ਕੁਪ ਕੈ ਦਸ ਸੀਸ ਦਈ ਜਿਨ ਪੀੜਾ॥
He gave the crown to Vibhishan after killing the ten-headed Ravana.

ਮਾਰਤ ਹ੍ਵੈ ਦਲ ਦੈਤਨ ਕੋ ; ਛਿਨ ਮੈ ਘਨ ਸੋ ਕਰ ਦੀਨ ਉਝੀੜਾ ॥
He killed the hordes of demons in an instant.

ਜਾਹਿ ਮਰਜੋ ਮੁਰ ਨਾਮ ਮਹਾਸੁਰ ; ਆਪਨ ਹੀ ਲੰਘ ਮਾਰਗ ਭੀੜਾ ॥
He killed demon named Mur by passing through the narrow and zig-zag paths to the fort.

ਸੋ ਫੁਨ ਭੂਮਿ ਬਿਖੈ ਬ੍ਰਿਜ ਕੀ ; ਸੰਗ ਗੋਪਨ ਕੈ ਸੁ ਕਰੈ ਰਸ ਕ੍ਰੀੜਾ ॥੪੭੭॥
He is now playing games with Gopis in Braj

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥
Savaiya

ਖੇਲਤ ਕਾਨ੍ ਸੋਊ ਤਿਨ ਸੋ ; ਜਿਹ ਕੀ ਸੁ ਕਰੈ ਸਭ ਹੀ ਜਗ ਜਾੜ੍ਰਾ ॥
The same Krishna whom the whole world adores plays here.

ਸੋ ਸਭ ਹੀ ਜਗਕੋ ਪਤਿ ਹੈ ; ਤਿਨ ਜੀਵਨ ਕੇ ਬਲ ਕੀ ਪਰ ਮਾੜ੍ਰਾ ॥
He is the creator-master of the whole world and is the fount of all.

ਰਾਮ ਹ੍ਵੈ ਰਾਵਨ ਸੋ ਜਿਨਹੂੰ ; ਕੁਪਿ ਜੁੱਧ ਕਰਜੋ ਕਰਿਕੈ ਪ੍ਰਮ ਛਾੜ੍ਰਾ ॥
He as Rama fought against Ravana in severe rage.

ਸੋ ਹਰਿ ਬੀਚ ਅਹੀਰਿਨ ਕੇ ; ਕਰਿਬੇ ਕਹੁ ਕਉਤਕ ਕੀਨ ਸੁ ਨਾੜ੍ਰਾ ॥੪੭੮॥
He is now moving among Gopis too.

ਦੋਹਰਾ ॥
Dohara

ਜਬੈ ਕ੍ਰਿਸਨ ਸੰਗ ਗੋਪੀਅਨ ; ਕਰੀ ਮਾਨੁਖੀ ਬਾਨ ॥
ਸਭ ਗੋਪੀ ਤਬ ਯੌ ਲਖਯੋ ; ਭਯੋ ਬਸਜ ਭਗਵਾਨ ॥੪੭੯॥
When Krishna did with Gopis what humans do, they felt that they have enchanted Krishna.

ਸਵੈਯਾ ॥
Savaiya

ਕਾਨ੍ ਤਬੈ ਸੰਗ ਗੋਪਿਨ ਕੇ ; ਤਬ ਹੀ ਫੁਨ ਅੰਤਰ ਧਿਆਨ ਹ੍ਵੈ ਗੱਇਯਾ ॥
After making love to Gopis, Krishna went into a trance and disappeared.

ਖੇ ਕਹ ਗਜੋ ਧਰਨੀ ਧਸਿ ਗਜੋ ; ਕਿਧੋ ਮੱਧਿ ਰਹਜੋ ਸਮਝਯੋ ਨਹੀ ਪੱਈਯਾ ॥
Whether he went into the sky or deep into the earth or somewhere in-between, none knew it.

ਗੋਪਿਨ ਕੀ ਜਬ ਯੌ ਗਤ ਭੀ ; ਤਬ ਤਾ ਛਬਿ ਕੋ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੱਇਯਾ॥
ਜਿਉ ਸੰਗ ਮੀਨਨ ਕੇ ਲਰ ਕੈ ; ਤਿਨ ਤਜਾਗ ਸਭੋ ਮਨੋ ਬਾਰਧ ਰੱਇਯਾ ॥੪੮੦॥
What happened with Gopis, the poet compares them with the fish who writhes having come out of the sea.

ਗੋਪਿਨ ਕੋ ਤਨ ਕੀ ਛੁਟਗੀ ਸੁਧਿ ; ਡੋਲਤ ਹੈ ਬਨ ਮੈ ਜਨ ਬਉਰੀ ॥
Gopis are unmindful of their physical beings and run about crazily in the forest.

ਏਕ ਉਠੈ ਇਕ ਝੂਮਿ ਗਿਰੈ ; ਬ੍ਰਿਜ ਕੀ ਮਹਰੀ ਇਕ ਆਵਤ ਦਉਰੀ ॥
As one gets up, the other falls down and another woman is seen from Braj coming running.

ਆਤੁਰ ਹ੍ਵੈ ਅਤਿ ਢੂੰਢਤ ਹੈ ; ਤਿਨ ਕੇ ਸਿਰ ਕੀ ਗਿਰਗੀ ਸੁ ਪਿਛੌਰੀ ॥
They are restless, search for him and their head covers have fallen off.

ਕਾਨ੍ ਕੋ ਧਜਾਨ ਬਸਜੋ ਮਨ ਮੈ ; ਸੋਊ ਜਾਨ ਗਹੈ ਫੁਨ ਰੂਖਨ ਕਉਰੀ ॥੪੯੧॥
Their minds are set on Krishna and they embrace trees taking them for Krishna.

ਸਵੈਯਾ ॥
Savaiya

ਫੇਰ ਤਜੈ ਤਿਨ ਰੂਖਨ ਕੌ ; ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਕਹੈ ਨੰਦਲਾਲ ਕਹਾ ਰੇ ॥
ਚੰਪਕ ਮਉਲਸਿਰੀ ਬਟ ਤਾਲ ; ਲਵੰਗ ਲਤਾ ਕਚਨਾਰ ਜਹਾ ਰੇ ॥
ਪੈ ਜਿਹਕੇ ਹਮ ਕਾਰਨ ਕੋ ; ਪਗ ਕੰਟਕਕਾ ਸਿਰ ਧੂਪ ਸਹਾ ਰੇ ॥
ਸੋ ਹਮਕੌ ਤੁਮ ਦੇਹੁ ਬਤਾਇ ; ਪਰੈਂ ਤੁਮ ਪਾਇ ਨ ਜਾਵ ਤਹਾ ਰੇ ॥੪੯੨॥
Leaving the trees, they ask jasmine, *maulsiri*, bunyan and *tal*, clove creeper and *Bauhinia variegata* as to where is Krishna in whose love we suffer in this sun-heat on head and thorns in feet : please tell us about his whereabouts so that we may go where he is.

ਬੇਲ ਬਿਰਾਜਤ ਹੈ ਜਿਹ ਜਾ ; ਗੁਲ ਚੰਪਕ ਕਾ ਸੁ ਪ੍ਰਭਾ ਅਤਿ ਪਾਈ ॥
Gopis search for Krishna where flowers of jasmine look beautiful,

ਭੋਲਸਿਰੀ ਗੁਲਲਾਲ ਗੁਲਾਬ ; ਧਰਾ ਤਿਨ ਫੂਲਨ ਸੋ ਛਬ ਛਾਈ ॥
where *maulsiri*, red flower of poppy and red rose decorate the earth,

ਚੰਪਕ ਮਉਲਸਿਰੀ ਬਟ ਤਾਲ ; ਲਵੰਗ ਲਤਾ ਕਚਨਾਰ ਸੁਹਾਈ ॥
and where jasmine, *maulsiri*, bunyan, *tal*, clove creeper and *bauhinia* look beautiful.

ਬਾਰ ਝਰੈ ਝਰਨਾ ਗਿਰ ਤੇ ; ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਅਤਿਹੀ ਸੁਖਦਾਈ ॥੪੯੩॥
A fountain gushes out of a mountain. The poet says that it looks very pleasant.

ਸਵੈਯਾ ॥
Savaiya

ਤਿਹ ਕਾਨਨ ਕੋ ਹਰਿ ਕੇ ਹਿਤ ਤੇ ; ਗੁਪੀਆ ਬ੍ਰਿਜ ਕੀ ਇਹ ਭਾਂਤ ਕਹੈ॥
Caught in the love of Krishna, Gopis ask him if he is near the pipal tree.

ਬਰ ਪੀਪਰ ਹੇਰ ਹਿਯਾ ਨ ਕਹੂੰ ; ਜਿਹ ਕੇ ਹਿਤ ਸੋ ਸਿਰ ਧੂਪ ਸਹੈ ॥
For his sake they bear heat on their heads.

ਅਹੋ ਕਿਉ ਤਜਿ ਆਵਤ ਹੋ ਭਰਤਾ ; ਬਿਨ ਕਾਨ੍ ਪਿਖੇ ਨਹਿ ਧਾਮ ਰਹੈ ॥
Why have we leaving behind ours spouses. But we cannot remain at home without seeing him.

ਇਕ ਬਾਤ ਕਰੈ ਸੁਨਕੈ ਇਕ ਬੋਲਬ ; ਰੂਖਨ ਕੋ ਹਰਿ ਜਾਨ ਗਹੈ ॥੪੮੪॥
Thus, one talks as the other listens to her. They perceive Krishna in the trees.

ਕਾਨ੍ ਬਿਯੋਗ ਕੋ ਮਾਨ ਬਧੂ ਬ੍ਰਿਜ ; ਡੋਲਤ ਹੈ ਬਨ ਬੀਚ ਦਿਵਾਨੀ ॥
The women of Braj wander about in the forest like crazy people as a result of their separation from Krishna.

ਕੂੰਜਨ ਜਿਯੋ ਕੁਰਲਾਤ ਫਿਰੈਂ ; ਤਿਹ ਜਾ ਜਿਹ ਜਾ ਕਛੁ ਖਾਨ ਨ ਪਾਨੀ ॥
They cry like, unmindful of anything to eat or drink.

ਏਕ ਗਿਰੈ ਮੁਰਝਾਇ ਧਰਾ ਪਰ ; ਏਕ ਉਠੈ ਕਹਿਕੈ ਇਹ ਬਾਨੀ ॥
One of them fades and falls down on earth while another gets up saying :

ਨੇਹ ਬਢਾਇ ਮਹਾਂ ਹਮ ਸੋ ; ਕਤ ਜਾਤ ਭਯੋ ਭਗਵਾਨ ਗੁਮਾਨੀ ॥੪੮੫॥
where has the proud Krishna gone after having increased his love for us ?

ਸਵੈਯਾ ॥
Savaiya

ਨੈਨ ਨਚਾਇ ਮਨੋ ਮ੍ਰਿਗ ਸੇ ; ਸਭ ਗੋਪਿਨ ਕੋ ਮਨ ਚੋਰ ਲਯੋ ਹੈ ॥
Making his deer-eyes dance, Krishna has enchanted all Gopis.

ਤਾਹੀ ਕੈ ਬੀਚ ਰਹਯੋ ਗਡਿਕੈ ; ਤਿਹ ਤੇ ਨਹਿ ਛੂਟਨ ਨੈਕ ਭਯੋ ਹੈ ॥
Their hearts remained set on him, and did not waiver even a little.

ਤਾਹੀ ਕੇ ਹੇਤ ਫਿਰੈ ਬਨ ਮੈ ; ਤਜਿਕੈ ਗ੍ਰਿਹ ਸ੍ਵਾਸ ਨ ਏਕ ਲਯੋ ਹੈ ॥
For his love, they wander in forests without resting or relaxing.

ਸੋ ਬਿਰਥਾ ਹਮ ਸੋ ਬਨ ਭ੍ਰਾਤ ; ਕਹੋ ਹਰਿ ਜੀ ਕਿਹ ਓਰ ਗਯੋ ਹੈ ॥੪੮੬॥
O brethren in the forest ! let someone tell us as to where he has gone

ਜਿਨਹੂੰ ਬਨ ਬੀਚ ਮਰੀਚ ਮਰਯੋ ; ਪੁਰ ਰਾਵਨਿ ਸੇਵਕ ਜਾਹਿ ਦਹਿਯੋ ਹੈ ॥
ਤਾਹੀ ਸੋ ਹੇਤ ਕਰਯੋ ਹਮਹੂੰ ; ਬਹੁ ਲੋਗਨ ਕੋ ਉਪਹਾਸ ਸਹਯੋ ਹੈ ॥
He who killed Marich in the forest and whose slave (Hanuman) burnt Ravana's city was the object of our love and for its sake we faced much ridicule.

ਵਾ ਸਰ ਸੇ ਦ੍ਰਿਗ ਸੁੰਦਰ ਸੋ ; ਮਿਲਿ ਗ੍ਵਾਰਨੀਯਾਂ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਕਹਜੋ ਹੈ ॥
ਤਾਹੀ ਕੀ ਚੋਟ ਚਟਾਕ ਲਗੇ ; ਹਮਰੋ ਮਨੂੰਆ ਮ੍ਰਿਗ ਠਉਰ ਰਹਜੋ ਹੈ ॥੪੮੭॥

His eyes were sharp like arrows. About him all Gopis say that our mind had fallen wounded when hit by arrows of his eyes.

ਸਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਬੇਦ ਪੜੈ ਸਮ ਕੋ ਫਲ ਹੋ ; ਬਹੁ ਮੰਗਨ ਕੋ ਜੋਊ ਦਾਨ ਦਿਵਾਵੈ ॥

He who gives charity to beggars gets reward equal to Veda's recitation.

ਕੀਨ ਅਕੀਨ ਲਖੈ ਫਲ ਹੋ ; ਜੋਊ ਆ ਤਿਥਿ ਲੋਗਨ ਅੰਨੁ ਜਿਵਾਵੈ ॥

He who offers food to a stranger guest also receives rewards.

ਦਾਨ ਲਹੈ ਹਮਰੇ ਜੀਅ ਕੋ ; ਇਹ ਕੇ ਸਮ ਕੋ ਨ ਸੋਊ ਫਲ ਪਾਵੈ ॥
ਜੋ ਬਨ ਮੈ ਹਮ ਕੋ ਜਰਰਾ ਇਕ ; ਏਕ ਘਰੀ ਭਗਵਾਨ ਦਿਖਾਵੈ ॥੪੮੮॥

He who arranges the glimpse of Krishna for us even for a while may have even our life as gift.

ਸਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਜਾਹਿ ਭਭੀਛਨ ਲੰਕ ਦਈ ; ਅਰੁ ਦੈਤਨ ਕੇ ਕੁਪਿ ਕੈ ਗਨ ਮਾਰੇ ॥

He killed hordes of demons and offered throne of Lanka to Vibhishan.

ਪੈ ਤਿਨਹੂ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ; ਸਭ ਸਾਧਨ ਰਾਖ ਅਸਾਧ ਸੰਘਾਰੇ ॥

The poet says that he is saviour of saints and killer of the wicked.

ਸੋ ਇਹ ਜਾ ਹਮ ਤੇ ਛਪ ਗਜੋ ; ਅਤਿ ਹੀ ਕਰ ਕੈ ਸੰਗ ਪ੍ਰੀਤ ਹਮਾਰੇ ॥

He has now disappeared from our view after showing his love for us.

ਪਾਇ ਪਰੋ ਕਹੀਯੋ ਬਨ ਭ੍ਰਾਤ ; ਕਹੋ ਹਰਿ ਜੀ ਕਿਹ ਓਰ ਪਧਾਰੇ ॥੪੮੯॥

They ask their forest brethren that they will touch their feet it they tell them where he has gone to.

ਸਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਗ੍ਵਾਰਨ ਖੋਜਿ ਰਹੀ ਬਨ ਮੈ ; ਹਰਿ ਜੀ ਬਨ ਮੈ ਨਹੀਂ ਖੋਜਤ ਪਾਏ ॥

Gopis continued to search for Krishna in the forest but he was not there.

ਏਕ ਬਿਚਾਰ ਕਰਜੋ ਮਨ ਮੈ ; ਫਿਰਕੈ ਨ ਗਯੋ ਕਬਹੂੰ ਉਹੁ ਜਾਏ ॥

Then they thought that he might not have been where from he had disappered.

ਫੇਰ ਫਿਰੀ ਮਨ ਮੇ ਗਿਨਤੀ ਕਰ ; ਪਾਰਥ ਸੂਤ ਕੀ ਡੋਰ ਲਗਾਏ ॥
They reflect again and fix their mind's thread with him.

ਯੌ ਉਪਜੀ ਉਪਮਾ ਚਕਈ ; ਜਨੁ ਆਵਤ ਹੈ ਕਰ ਮੈ ਫਿਰਧਾਏ ॥੪੯੦॥
The poet compares this with the female partridge who runs about and comes back.

ਆਇਕੈ ਢੂੰਢ ਰਹੀ ਸੋਊ ਠਉਰ ; ਤਹਾਂ ਭਗਵਾਨ ਨ ਢੂਢਤ ਪਾਏ ॥
Whereever they search for him they do not find him there.

ਇਉ ਜੁ ਰਹੀ ਸਭ ਹੀ ਚਕਿ ਕੈ ; ਜਨੁ ਚਿਤ੍ਰ ਲਿਖੀ ਪ੍ਰਿਤਿਮਾ ਛਬਿ ਪਾਏ॥
They come back wonder-struck like portraits of stone.

ਅਉਰ ਉਪਾਵ ਕਰਜੋ ਪੁਨ ਗ੍ਵਾਰਨ ; ਕਾਨ੍ਹੀ ਭੀਤਰਿ ਚਿੱਤ ਲਗਾਏ ॥
Then they made more efforts and fixed their mind on him.

ਗਾਇ ਉਠੀ ਤਿਹਕੇ ਗੁਨ ਏਕ ; ਬਜਾਏ ਉਠੀ ਇਕ ਸ੍ਵਾਂਗ ਲਗਾਏ ॥੪੯੧॥
Some sang his eulogies, some played music while still others imitated him

ਹੋਤ ਬਕੀ ਇਕ ਹੋਤ ਤ੍ਰਿਣਾਵ੍ਰਤ ; ਏਕ ਅਘਾਸੁਰ ਹ੍ਵੈ ਕਰ ਧਾਵੈ ॥
Someone took the form of Putna, other of Trinavart and another makes the attack as Aghasur.

ਹੋਇ ਹਰੀ ਤਿਨ ਮੈ ਧਸਿਕੈ ; ਧਰਨੀ ਪਰ ਤਾਕਹੁ ਮਾਰ ਗਿਰਾਵੈ ॥
One of them became Krishna and thrusting 'himself' into their ranks killed them all.

ਕਾਨ੍ ਸੋ ਲਾਗ ਰਹਜੋ ਤਿਨ ਕੌ ; ਅਤ ਹੀ ਮਨ , ਨੈਕ ਨ ਛੂਟਨ ਪਾਵੈ ॥
Their mind is fixed on Krishna and it does not waiver even for a moment.

ਇਉ ਉਪਜੀ ਉਪਮਾ ਬਨੀਆ ; ਜਨ ਸਾਲਨ ਕੇ ਹਿਤ ਰੋਰ ਬਨਾਵੈ ॥੪੯੨॥
All this seemed like that non-vegetarian trader who in order to enjoy the taste of meat cooks pebbles.

ਰਾਜਾ ਪਰੀਛਤ ਬਾਚ ਸੁਕ ਸੋ ॥
King Prikshit's Address to Shuk

ਦੋਹਰਾ ॥
Dohara

ਸੁਕ ਸੰਗ ਰਾਜੇ ਕਹੁ ਕਹੀ ; ਜੂਥ ਦਿਜਨ ਕੇ ਨਾਥ ॥
ਅਗਨ ਭਾਵ ਕਿਹ ਬਿਧ ਕਹੈ ; ਕ੍ਰਿਸਨ ਭਾਵ ਕੇ ਸਾਥ ॥੪੯੩॥
The king said to Shukdev, "O great brahmin, tell me, how do the poets describe Krishna's sensual love for Gopis mixing it with pure devotional love?"

ਸੁਕ ਬਾਚ ਰਾਜਾ ਸੋ ॥

Shuk's Answer to King

ਸਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਰਾਜਨ ਪਾਸ ਬਿਯਾਸ ਕੋ ਬਾਲ ; ਕਥਾ ਸੁ ਅਰੌਚਕ ਭਾਤ ਸੁਨਾਵੈ ॥

The son of Vyas, Shuk, answers king's question in an interesting way.

ਗ੍ਵਾਰਨੀਆ ਬਿਰਹਾਨਲ ਭਾਵ ਕਰੈ ; ਬਿਰਹਾਨਲ ਕੋ ਉਪਜਾਵੈ ॥

Gopis' were burning in the fire of separation and they were further creating the same fire.

ਪੰਚ ਭੂ ਆਤਮ ਲੋਗਨ ਕੋ ; ਇਹ ਕਉਤਕ ਕੈ ਅਤਿਹੀ ਡਰਪਾਵੈ ॥
ਕਾਨ੍ ਕੋ ਧਯਾਨ ਕਰੈ ਜਬ ਹੀ ; ਬਿਰਹਾਨਲ ਕੀ ਲਪਟਾਨ ਬੁਝਾਵੈ ॥੪੯੪॥

Looking at their condition, ordinary mortals gots terrified. As soon as they thought of Krishna, the flames of separation got extinguished

ਬ੍ਰਿਖਭਾਸੁਰ ਗ੍ਵਾਰਨ ਏਕ ਬਨੈ ; ਬਛੁਰਾਸੁਰ ਮੂਰਤ ਏਕ ਧਰੈ ॥

One of the Gopis becomes Brahma and some others become the cow-herd.

ਇਕ ਹ੍ਵੈ ਚਤੁਰਾਨਨ ਗ੍ਵਾਰ ਹਰੈ ; ਇਕ ਹ੍ਵੈ ਬ੍ਰਹਮਾ ਫਿਰਿ ਪਾਇ ਪਰੈ ॥

Some as Brahma steal away the cow-herd and then fall on the feet of 'Krishna'.

ਇਕ ਹ੍ਵੈ ਬਗੁਲਾ ਭਗਵਾਨ ਕੇ ਸਾਥ ; ਮਹਾ ਕਰ ਕੈ ਮਨਿ ਕੋਪ ਲਰੈ ॥

Someone becomes Bakul and ferociously fights against 'Krishna'.

ਇਹ ਭਾਂਤ ਬਧੂ ਬ੍ਰਿਜ ਖੇਲ ਕਰੈ ; ਜਿਹ ਭਾਂਤਿ ਕਿਧੋ ਨੰਦਲਾਲ ਕਰੈ ॥੪੯੫॥

Thus play games the women of Braj as Krishna used to do.

ਕਾਨ੍ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਭੈ ਕਰਕੈ ; ਸਭ ਗ੍ਵਾਰਨ ਫੇਰ ਲਗੀ ਗੁਨ ਗਾਵਨ ॥

After playing different roles of Krishna, Gopis began singing his eulogies.

ਤਾਲ ਬਜਾਇ ਬਜਾ ਮੁਰਲੀ ; ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਅਤਿਹੀ ਕਰਿ ਭਾਵਨ ॥

The poet says that they clapped, played flute and enjoyed themselves.

ਫੇਰਿ ਚਿਤਾਰ ਕਹਜੋ ਹਮਰੇ ਸੰਗ ; ਖੇਲ ਕਰਜੋ ਹਰਿ ਜੀ ਇਹ ਠਾਵਨ ॥

They remembered that Krishna played with them at that place.

ਗ੍ਵਾਰਨ ਸਜਾਮ ਕੀ ਭੂਲ ਗਈ ਸੁਧ ; ਬੀਚ ਲਗੀ ਮਨ ਕੇ ਦੁਖੁ ਪਾਵਨ ॥੪੯੬॥

Then they forgot Krishna as their minds were set on the game played, and they suffered in separation.

ਅਤਿ ਹੋਇ ਗਈ ਤਨ ਮੈ ਹਰਿ ਸਾਥ ; ਸੁ ਗੋਪਨ ਕੀ ਸਭ ਹੀ ਘਰਨੀ ॥
Gopis became one in thought with Krishna, including the married ones also.

ਤਿਹ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰ ਕੈ ਬਸ ਭਈ ; ਜੁ ਹੁਤੀ ਅਤਿ ਰੂਪਨ ਕੀ ਧਰਨੀ ॥
Even those among them who were very beautiful felt enchanted by him.

ਇਹ ਭਾਂਤ ਪਰੀ ਮੁਰਝਾਇ ਧਰੀ ; ਕਬਿ ਨੇ ਉਪਮਾ ਤਿਹ ਕੀ ਬਰਨੀ ॥
ਜਿਮ ਘੰਟਕਹੇਰ ਮੈ ਭੂਮਿ ਕੇ ਬੀਚ ; ਪਰੈ ਗਿਰ ਬਾਨ ਲਗੇ ਹਰਨੀ ॥੪੯੭॥
Looking at their faded faces, the poet says that they looked like the she-deer who attracted by music came, got wounded by an arrow, and now lay on ground.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥
Savaiya

ਬਰੁਨੀ ਸਰ ਭਉਹਨ ਕੋ ਧਨਕੈ ; ਸੁ ਸਿੰਗਾਰ ਕੇ ਸਾਜਨ ਸਾਥ ਕਰੀ ॥
Gopis were well armed with bows of eye-brows and arrows of eye-lashes.

ਰਸ ਕੋ ਮਨ ਮੈ ਅਤਿ ਹੀ ਕਰ ਕੋਪ ; ਸੁ ਕਾਨ੍ ਕੇ ਸਾਮੁਹੇ ਜਾਇ ਅਰੀ ॥
Transforming the feelings of love into anger, they stood before Krishna.

ਅਤਿ ਹੀ ਕਰਿ ਨੇਹ ਕੋ ਕ੍ਰੋਧੁ ਮਨੈ ; ਤਿਹ ਠਉਰ ਤੇ ਪੈਗਨ ਏਕ ਟਰੀ ॥
All love was now anger, and they did not retract a single step.

ਮਨੋ ਮੈਨ ਹੀ ਸੋ ਅਤਿ ਹੀ ਰਨ ਕੈ ; ਧਰਨੀ ਪਰ ਗ੍ਵਾਰਨ ਝੂਝ ਪਰੀ ॥੪੯੮॥
They seemed to be at war, in mind, with Kamdev and thus received martyrdom in the field.

ਤਿਹ ਗ੍ਵਾਰਨ ਕੋ ਅਤਿ ਹੀ ਪਿਖ ਪ੍ਰੇਮ ; ਤਬੈ ਪ੍ਰਗਟੇ ਭਗਵਾਨ ਸਿਤਾਬੀ ॥
Looking at the intensity of Gopis' love, Krishna immediately appeared there.

ਜੋਤਿ ਭਈ ਧਰਨੀਪਰ ਇਉ ; ਰਜਨੀ ਮਹਿ ਛੂਟਤ ਜਿਉ ਮਹਤਾਬੀ ॥
Light appeares on the earth as fireworks shoot up in night.

ਚਉਕ ਪਰੀ ਤਬਹੀ ਇਹ ਇਉ ; ਜੈਸੇ ਚਉਕ ਪਰੈ ਤਮ ਮੈ ਡਰਿ ਖੁਆਬੀ ॥
They were so astonished as does a human slept in darkness.

ਛਾਡਿ ਚਲਜੋ ਤਨ ਕੋ ਮਨ ਇਉ ; ਜਿਮ ਭਾਜਤ ਹੈ ਗ੍ਰਿਹ ਛਾਡਿ ਸਰਾਬੀ ॥੪੯੯॥
The mind of Gopis left their bodies as a drunkard runs away from home.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥
Savaiya

ਗ੍ਵਾਰਨ ਧਾਇ ਚਲੀ ਮਿਲਬੇ ਕਹੁ ; ਜੋ ਪਿਖਏ ਭਗਵਾਨ ਗੁਮਾਨੀ ॥
ਜਿਉ ਮ੍ਰਿਗਨੀ ਮ੍ਰਿਗ ਪੇਖ ਚਲੈ ; ਜੁ ਹੁਤੀ ਅਤਿ ਰੂਪ ਬਿਖੈ ਅਭਿਮਾਨੀ ॥
As Gopis saw proud Krishna, they set out to see him as even the proud she-deer runs towards he-deer on seeing him.

ਤਾ ਛਬਿ ਕੀ ਅਤਿ ਹੀ ਉਪਮਾ ; ਕਬਿ ਨੈ ਮੁਖ ਤੇ ਇਹ ਭਾਂਤ ਬਖਾਨੀ ॥
ਜਿਉ ਜਲ ਚਾਤ੍ਰਿਕ ਬੂੰਦ ਪਰੈ ; ਜਿਮ ਕੂਦਿ ਪਰੈ ਮਛਲੀ ਪਿਖ ਪਾਨੀ ॥੫੦੦॥
The grandeur of the scene has been depicted by the poet by comparing them with cuckoos as it receives a rain-drop and the fish as it jumps towards water.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥
Savaiya

ਰਾਜਤ ਹੈ ਪੀਅਰੋ ਪਟ ਕੰਧ ; ਬਿਰਾਜਤ ਹੈ ਮ੍ਰਿਗ ਸੇ ਦ੍ਰਿਗ ਦੋਊ ॥
Krishna has a yellow piece of cloth on his shoulder, and his deer-like eyes look majestic.

ਛਾਜਤ ਹੈ ਮਨ ਸੋ ਉਰ ਮੈ ; ਨਦੀਆ ਪਤਿ ਸਾਥ ਲੀਏ ਫੁਨ ਜੋਊ ॥
The *mani* worn in necklace adorns him : it is the *mani* he got from Varun, the god of rivers.

ਕਾਨ੍ ਫਿਰੈ ਤਿਨ ਗੋਪਿਨ ਮੈ ; ਜਿਹ ਕੀ ਜਗ ਮੈ ਸਮ ਤੁਲਿ ਨ ਕੋਊ ॥
Krishna moves among Gopis who have no parallels in beauty in the world.

ਗ੍ਵਾਰਨ ਰੀਝ ਰਹੀ ਬ੍ਰਿਜ ਕੀ ; ਸੋਊ ਰੀਝਤ ਹੈ ਚਕ ਦੇਖਤ ਸੋਊ ॥੫੦੧॥
Gopis of Braj feel happy and astonished on seeing Krishna.

ਕਬਿੱਤ ॥
Kabitt

ਕਉਲ ਜਿਉ ਪ੍ਰਭਾਤ ਤੈ ; ਬਿਛਰਜੋ ਮਿਲੀ ਬਾਤ ਤੈ ,
ਗੁਨੀ ਜਿਉ ਸੁਰ ਸਾਤਤੈ ; ਬਚਾਯੋ ਚਰ ਗਾਤ ਤੈ ॥
As lotus flower gets happy in the morning, one gets happy on regaining a lost thing, a musician on hearing the harmony of seven tunes, a thief as he is saved from a beating,

ਜੈਸੇ ਧਨੀ ਧਨ ਤੈ ; ਅਉ ਰਿਨੀ ਲੋਕ ਮਨ ਤੈ ,
ਲਰਈਆ ਜੈਸੇ ਰਨ ਤੈ ; ਤਜਈਆ ਜਿਉ ਨਸਾਤ ਤੈ ॥
a wealthy man on getting more wealth, a debtor on gaining a precious stone, a warrior on entering the field, a coward on fleeing from the field,

ਜੈਸੇ ਦੁਖੀ ਸੁਖ ਤੈ ; ਅਭੂਖੀ ਜੈਸੇ ਭੂਖਤੈ ,
ਸੁ ਰਾਜਾ ਸਤ੍ਰੁ ਆਪਨੇ ਕੋ ; ਸੁਨੇ ਜੈਸੇ ਘਾਤ ਤੈ ॥

a sad man on getting pleasure, one suffering from problems of digestion on getting hungry, a king on the death of his enemy,

ਹੋਤ ਹੈ ਪ੍ਰਸੰਨ ਜੇਤੇ ਏਤੇ ; ਏਤੀ ਬਾਤਨ ਤੈ ,
ਹੋਤ ਹੈ ਪ੍ਰਸੰਨਜ ਗੋਪੀ ; ਤੈਸੇ ਕਾਨ੍ ਬਾਤ ਤੈ ॥੫੦੨॥

similarly Gopis get rejoiced on listening to Krishna.

ਕਾਨ੍ ਜੂ ਬਾਚ ॥

Krishna's Utterance

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਹਸਿ ਬਾਤ ਕਹੀ ਸੰਗਿ ਗੋਪਿਨ ਕਾਨ੍ ; ਚਲੋ ਜਮਨਾ ਤਟ ਖੇਲ ਕਰੈਂ ॥

Krishna laughed as he said to Gopis that they should go to the bank of Yamuna and play there.

ਚਿਟਕਾਰਨ ਸੋ ਭਿਰਕੈ ਤਿਹ ਜਾ ; ਤੁਮ ਹੂੰ ਹੂੰ ਤਰੋ ਹਮ ਹੂੰ ਹੂੰ ਤਰੈ ॥

We shall throw water on one another; you may swim in the river and I shall also swim.

ਗੁਹਿਕੈ ਬਨ ਫੂਲਨ ਸੁੰਦਰ ਹਾਰ ; ਸੁ ਕੇਲ ਕਰੈ ਤਿਨ ਡਾਰ ਗਰੈਂ ॥

We shall prepare garlands of beautiful wild flowers and play by putting them round each other's neck.

ਬਿਰਹਾ ਛੁਧ ਕੋ ਤਿਹ ਠਉਰ ਬਿਖੈ ; ਹਸ ਕੈ ਰਸ ਕੈ ਸੰਗ ਪੇਟ ਭਰੈਂ ॥੫੦੩॥

To make up for the pain of separation with the union of love, let us laugh and enjoy ourselves.

ਆਇਸੁ ਮਾਨ ਤਬੈ ਹਰਿ ਕੋ ; ਸਭ ਧਾਇ ਚਲੀ ਗੁਪੀਆ ਤਿਹ ਠਉਰੈਂ ॥

Following the desire of Krishna, all Gopis left for that place.

ਏਕ ਚਲੈ ਮੁਸਕਾਇ ਭਲੀ ਬਿਧਿ ; ਏਕ ਚਲੈ ਹਰੂਏ ਇਕ ਦਉਰੈਂ ॥

One walks as she smiles, other walks slow as another almost runs.

ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਉਪਮਾ ਤਿਹ ਕੀ ; ਜਲ ਮੈ ਜਮੁਨਾ ਕਹੁ ਗ੍ਵਾਰਨ ਹਉਰੈਂ ॥

The poet says that in the river Yamuna Gopis throw water.

ਰੀਝ ਰਹੈ ਬਨ ਕੇ ਮ੍ਰਿਗ ਦੇਖ ; ਸੁ ਅਉਰ ਪਿਖੈ ਗਜ ਗਾਮਨ ਸਉਰੈਂ ॥੫੦੪॥

The deer are pleased looking at them and the elephant improves his gait.

ਸਜਾਮ ਸਮੇਤ ਸਭੈ ਗੁਪੀਆ ; ਜਮੁਨਾ ਜਲ ਕੋ ਤਰਿ ਪਾਰਿ ਪਰੱਈਯਾ ॥
Krishna and all Gopis swim across Yamuna to the other shore.

ਪਾਰ ਭਈ ਜਬ ਹੀ ਹਿਤ ਸੋ ; ਗਿਰਦਾ ਕਰਕੈ ਤਿਹ ਕੋ ਤਿਸਟੱਈਯਾ ॥
On reaching there, they stood surrounding Krishna.

ਤਾ ਛਬਿ ਕੀ ਅਤਿ ਹੀ ਉਪਮਾ ; ਕਬਿ ਨੈ ਮੁਖ ਤੇ ਇਹ ਭਾਂਤ ਸੁਨੱਈਯਾ॥
ਕਾਨ੍ ਭਯੋ ਸਸਿ ਸੁੱਧ ਮਨੋ ; ਸਮ ਰਾਜਤ ਗ੍ਵਾਰਨ ਤੀਰ ਤਰੱਈਯਾ ॥੫੦੫॥
The poet has depicted the grandeur of this scene by saying that Krishna looked like a full moon as Gopis around him seemed small bright stars

ਬਾਤ ਲਗੀ ਕਹਨੇ ਮੁਖ ਤੇ ; ਕਵਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਮਿਲਕੈ ਸਭ ਗ੍ਵਾਰਨ ॥
ਚੰਦ੍ਰਮੁਖੀ ਮ੍ਰਿਗ ਸੇ ਦ੍ਰਿਗਨੀ ; ਲਖੀਯੈ ਤਿਨ ਭਾਨ ਅਨੰਤ ਅਪਾਰਨ ॥
Among the Gopis whose faces were like moon, eyes like deer's and who shown brightly said something to Krishna.

ਕਾਨ੍ ਕੇ ਸਾਥ ਕਰੀ ਚਰਚਾ ; ਮਿਲਿ ਕੈ ਬ੍ਰਿਜਕੀ ਸਭ ਸੁੰਦਰ ਬਾਰਨ ॥
All the beautiful women of Braj had a dialogue with him.

ਛੋਰਿ ਦਈ ਗ੍ਰਿਹ ਕੀ ਸਭ ਲਾਜ ; ਸੁ ਹੋਇ ਮਹਾ ਰਸ ਕੀ ਚਸਕਾਰਨ ॥੫੦੬॥
They had given up all modesty and fear of home as they became addicted to the taste of his love.

ਕੈ ਰਸ ਕੇ ਹਰਿ ਕਾਰਨ ਕੈ ; ਕਰਿ ਕਸਟ ਬਡੋ ਕੋਊ ਮੰਤ੍ਰ ਸਾਧੋ ॥
ਕੈ ਕੋਊ ਜੰਤ੍ਰ ਬਡੋਈ ਸਧਜੋ ; ਇਨਕੋ ਅਪਨੇ ਮਨ ਭੀਤਰ ਬਾਧੋ ॥
Either Krishna made serious effort to use some magical incantation to charm Gopis and enjoy them, or he had performed some *jantra* and captivated them to himself.

ਕੈ ਕੇਹੂੰ ਤੰਤ੍ਰ ਕੇ ਸਾਥ ਕਿਧੋ ; ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਅਤਿਹੀ ਕਰਿ ਧਾਧੋ ॥
ਚੋਰਿ ਲਯੋ ਮਨੁ ਗ੍ਵਾਰਨ ਕੋ ; ਛਿਨ ਭੀਤਰ ਦੀਨ ਦਯਾਨਿਧਿ ਮਾਧੋ ॥੫੦੭॥
He may have done some magic or charm to enchant them. The treasure of compassion and helper of the hapless, Krishna has stolen the hearts of these Gopis

ਗੋਪੀ ਵਾਚ ॥
Gopis' Utterance

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥
Savaiya

ਕਾਨ੍ ਕੇ ਗ੍ਵਾਰਨ ਸਾਥ ਕਹਯੋ ; ਹਮਕੋ ਤਜਿ ਕੈ ਕਿਹ ਓਰ ਗਏ ਥੇ ॥
Then the Gopis said to Krishna, "Where had you gone leaving us ?

ਪ੍ਰੀਤਿ ਬਢਾਇ ਮਹਾ ਹਮ ਸੋ ; ਜਮੁਨਾ ਤਟ ਪੈ ਰਸ ਕੇਲ ਕਏ ਥੇ ॥

Increasing your love for us, we played games of love on the banks of Yamuna.

ਯੌ ਤਜਿ ਗੇ ਜਿਮ ਰਾਹ ਮੁਸਾਫਿਰ ; ਸਜਾਮ ਕਹਜੋ ਤੁਮ ਨਾਹਿ ਨਏ ਥੇ ॥

You left us suddenly as another passenger who meets on the way, but you were not a stranger to us.

ਫੂਲ ਖਿਰੇ ਮੁਖ ਆਏ ਕਹਾ ; ਅਪਨੀ ਬਿਰੀਆ ਕਹੂੰ ਭਉਰ ਭਏ ਥੇ ॥੫੦੮॥

Here our faces bloom like flowers but you went to some other garden as a black bee to enjoy yourself .

ਅਥ ਚਤੁਰ ਪੁਰਖ ਭੇਦ ਕਥਨੰ ॥

Description of the four types of men

ਸਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਨਰ ਏਕ ਅਕੀਨ ਹੀ ਪ੍ਰੀਤ ਕਰੈ , ਇਕ ਕੀਨ ਕਰੈ ; ਇਕ ਕੀਨ ਜੁ ਜਾਨੈ ॥

Some persons are there who love even if they are not loved.

ਏਕ ਨ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕੇ ਭੇਦ ਜਨੈ , ਜੋਊ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰੈ ; ਅਰ ਕੈ ਤਿਹ ਮਾਨੈ ॥

Second are those who love only when they are loved and feel obliged of such love. Others are those who understand the intricacies of love and accept love from their heart.

ਸੋ ਨਰ ਮੂੜ ਬਿਖੈ ਕਹੀਯੈ ਜਗ ; ਜੋ ਨਰ ਰੰਚ ਨ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪਛਾਨੈ ॥

Fourth type of foolish persons in the world are those who absolutely do not realize the value of love.

ਸੋ ਚਰਚਾ ਰਸ ਕੀ ਇਹ ਭਾਂਤ ; ਸੁ ਗ੍ਵਾਰਨੀਆਂ ਸੰਗ ਕਾਨ ਬਖਾਨੈ ॥੫੦੯॥

Such a discussion among *gopis* and Krishna is going on

ਗੋਪੀ ਬਾਚ ॥

Gopis Utterances

ਸਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਗ੍ਵਾਰਿਨੀਆ ਇਹ ਭਾਂਤ ਕਹੈ ; ਕਰਿ ਨੇਹ ਕੋ ਅੰਤ ਦਗਾ ਕੋਊ ਦੇ ਹੈ ॥

Gopis say let us see who terminates love and deceives other.

ਦੋ ਜਨ ਛਾਡਿ ਪਰੋ ਹਰਿ ਗਿਯੋ ; ਜਨ ਜੋ ਛਲ ਸੋ ਤਿਹ ਕੋ ਹਰਿ ਲੇ ਹੈ ॥

Krishna is such who would leave the enemy in front and be ready to go for the welfare of others and would thus be deceived.

ਜੋ ਬਟਹਾ ਜਨ ਘਾਵਤ ਹੈ ; ਕੋਊ ਜਾਤ ਚਲਜੋ ਪਿਖਕੈ ਮਧਿ ਮੇ ਹੈ ॥

It is such as somebody accompanies in the rainy season and finding opportunity, like a robber kills the companion.

ਪੈ ਖਿਝਕੈ ਅਤ ਹੀ ਗੁਪੀਆ , ਇਹ ਭਾਂਤ ਕਹਜੋ, ਤਿਨ ਕੀ ਸਮ ਏਹੈ ॥੫੧੦॥

Irritated *gopis* said that Krishna is such a person.

ਜਬ ਹੀ ਇਹ ਗ੍ਵਾਰਨ ਬਾਤ ਕਹੀ ; ਤਬ ਹੀ ਤਿਨਕੇ ਸੰਗ ਕਾਨ੍ ਹਸੇ ॥

When *gopis* said this, Krishna also joined them laughingly.

ਜਿਹ ਨਾਮ ਕੇ ਲੇਤ ਜਰਾ ਮੁਖ ਤੇ ; ਤਜਕੈ ਗਨਕਾ ਸਭ ਪਾਪ ਨਸੇ ॥

Remembrance of whose name perished the sins of the sinner like Ganika,

ਨ ਜਪਜੋ ਜਿਹ ਜਾਪ ਸੋਊ ਉਜਰੇ ; ਜਿਹ ਜਾਪ ਜਪਜੋ ਸੋਊ ਧਾਮ ਬਸੇ ॥
ਤਿਨ ਗੋਪਿਨ ਸੋ ਇਹ ਭਾਂਤ ਕਹਜੋ ; ਹਮਹੂੰ ਅਤ ਹੀ ਰਸ ਬੀਚ ਫਸੇ ॥੫੧੧॥

where his name is not remembered the place goes desolate and the homes of meditators of his name flourished, that Krishna said to the *gopis* that he was also terribly stuck in their love

ਸਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਕਹਿਕੈ ਇਹ ਬਾਤ ਹਸੇ ਹਰਿ ਜੂ ; ਉਠਕੈ ਜਮੁਨਾ ਜਲ ਬੀਚ ਤਰੇ ॥

Smilingly saying thus Krishna stood up and jumped into Yamuna.

ਛਿਨ ਏਕ ਲਗਜੋ ਨ ਤਬੈ ਤਿਹ ਕੋ ; ਲਖਿਕੈ ਜਮੁਨਾ ਕਹ ਪਾਰ ਪਰੇ ॥
ਲਖਿਕੈ ਜਲ ਕੋ ਸੰਗ ਗੋਪਿਨ ਕੇ ; ਭਗਵਾਨ ਮਹਾ ਉਪਹਾਸ ਕਰੇ ॥

In a moment he crossed Yamuna. Seeing *gopis* and the water Krishna, gave a hearty laugh.

ਬਹੁ ਹੋਰਨਿ ਤੈ ਅਰੁ ਬਿਹਜਨਿ ਤੈ ; ਕੁਰਮਾਤਨ ਤੈ ਅਤਿ ਸੋਊ ਖਰੇ ॥੫੧੨॥

In spite of much restraint and the reminders of the respect of the family, Krishna alone looks loving to the *gopis*

ਕਾਨ੍ ਬਾਚ ॥

Krishna's Utterances

ਸਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਰਜਨੀ ਪਰ ਗੀ ਤਬ ਹੀ ਭਗਵਾਨ ; ਕਹਯੋ ਹਸਿ ਕੈ ਹਮ ਰਾਸ ਕਰੈਂ ॥
At the fall of night the Lord smilingly ask together for a joy-dance.

ਸਸਿ ਰਾਜਤ ਹੈ ਸਿਤ ਗੋਪਿਨ ਕੇ ਮੁਖ ; ਸੁੰਦਰ ਸੇਤ ਹੀ ਹਾਰ ਡਰੈਂ ॥
White moon adorns the faces of *gopis* and white flower-garlands hang from their necks.

ਹਿਤ ਸੋ ਬ੍ਰਿਜ ਭੂਮਿ ਬਿਖੈ ਸਭ ਹੀ ; ਰਸ ਖੇਲ ਕਰੈ ਕਰ ਡਾਰ ਗਰੈਂ ॥
Having arms around each other's neck they are enjoying the game of love.

ਤੁਮਕੋ ਜੋਊ ਸੋਕ ਬਢੋ ਬਿਛੁਰੇ ਹਮ ; ਸੋ ਮਿਲਿ ਕੈ ਅਬ ਸੋਕ ਹਰੈਂ ॥੫੧੩॥
Krishna is saying to them that the pain you suffered because of my separation may now be alleviated by meeting one another.

ਐ ਹੋ ਤ੍ਰੀਯਾ ਕਹਿ ਸ੍ਰੀ ਜਦੁਬੀਰ ; ਸਭੈ ਤੁਮ ਰਾਸ ਕੋ ਖੇਲ ਕਰੋ ॥
ਗਹਿ ਕੈ ਕਰ ਸੋ ਕਰ ਮੰਡਲ ਕੈ ; ਨ ਕਛੂ ਮਨ ਭੀਤਰ ਲਾਜ ਧਰੋ ॥
The women said, O brave Yadav ! while playing when you catch hold of others' hand, don't you feel even a bit ashamed ?

ਹਮਹੂੰ ਤੁਮਰੇ ਸੰਗ ਰਾਸ ਕਰੈਂ ; ਨਚਿ ਹੈ ਨਚੀਯੋ ਨਹ ਨੈਕੁ ਡਰੋ ॥
We also fearlessly play and dance with you.

ਸਭ ਹੀ ਮਨ ਬੀਚ ਅਸੋਕ ਕਰੋ ; ਅਤ ਹੀ ਮਨ ਸੋਕਨ ਕੌ ਸੁ ਹਰੋ ॥੫੧੪॥
Please exterminate our sufferings and make our mind devoid of sorrows.

ਸਵੈਯਾ ॥
Savaiya

ਤਿਨ ਸੋ ਭਗਵਾਨ ਕਹੀ ਫਿਰ ਯੌਂ ; ਸਜਨੀ ਹਮਰੀ ਬਿਨਤੀ ਸੁਨ ਲੀਜੈ ॥
ਆਨੰਦ ਬੀਚ ਕਰੋ ਮਨ ਕੇ ; ਜਿਹ ਤੇ ਹਮਰੇ ਤਨ ਕੋ ਮਨ ਜੀਜੈ ॥
To those women Krishna said, 'O dear ones, listening to my request you fill your heart with delight so that your mind always remains stuck in me.

ਮਿਤਵਾ ਜਿਹ ਤੇ ਹਿਤ ਮਾਨਤ ਹੈ ; ਤਬ ਹੀ ਉਠਕੈ ਸੋਊ ਕਾਰਜ ਕੀਜੈ ॥
O friends, do whatever your mind desires and in whatever your welfare lies.

ਦੈ ਰਸ ਕੋ ਸਿਰਪਾਵ ਤਿਸੈ ; ਮਨ ਕੋ ਸਭ ਸੋਕ ਬਿਦਾ ਕਰਿ ਦੀਜੈ ॥੫੧੫॥
Drown yourself from head to foot and bid good-bye to all the sorrows of your mind

ਹਸਿ ਕੈ ਭਗਵਾਨ ਕਹੀ ਫਿਰਿ ਯੋ ; ਰਸ ਕੀ ਬਤੀਯਾ ਹਮ ਤੇ ਸੁਨ ਲੱਈਯੈ ॥
ਜਾ ਕੇ ਲੀਏ ਮਿਤਵਾ ਹਿਤ ਮਾਨਤ ; ਸੋ ਸੁਨਕੈ ਉਠਿ ਕਾਰਜ ਕੱਈਯੈ ॥

Smilingly, again, the Lord said that listen to me the essence of discourse that O friends do whatever you like.

ਗੋਪਿਨ ਸਾਥ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿਕੈ ; ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹਜੋ ਮੁਸਲੀਧਰ ਭੱਈਯੈ ॥
ਜਾ ਸੰਗ ਹੇਤ ਮਹਾ ਕਰੀਯੈ ; ਬਿਨ ਦਾਮਨ ਤਾਹੀ ਕੇ ਹਾਥ ਬਿਕੱਈਯੈ ॥੫੧੬॥

Krishna said to *gopis* along with Balram that one sells oneself free of price at the hands of those whom one loves.

ਕਾਨ੍ਰ ਕੀ ਸੁਨ ਕੈ ਬਤੀਆ ; ਮਨ ਮੈ ਤਿਨ ਗ੍ਵਾਰਨ ਧੀਰ ਗਹਜੋ ਹੈ ॥
ਦੋਖ ਜਿਤੋ ਮਨ ਭੀਤਰ ਥੋ ; ਰਸ ਪਾਵਕ ਮੋ ਤ੍ਰਿਣ ਤੁੱਲਿ ਦਹਜੋ ਹੈ ॥

Listening to Krishna, the *gopis* felt solace and the straws of suffering of their mind got perished in the fire of the delights (provided by Krishna).

ਰਾਸ ਕਰੋ ਸਭਹੀ ਮਿਲਿ ਕੈ ; ਜਸੁਧਾ ਸੁਤ ਕੋ ਤਿਨ ਮਾਨ ਕਹਜੋ ਹੈ ॥
ਰੀਝ ਰਹੀ ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਗਨ ; ਅਉ ਨਭਿ ਮੰਡਲ ਰੀਝ ਰਹਜੋ ਹੈ ॥੫੧੭॥

Yashoda also asked all to dance jointly. Beholding thus the creatures of earth and sky are also feeling elated.

ਗਾਵਤ ਏਕ ਬਜਾਵਤ ਤਾਲ ; ਸਭੈ ਬ੍ਰਿਜ ਨਾਰ ਮਹਾ ਹਿਤ ਸੌ ॥
ਭਗਵਾਨ ਕੋ ਮਾਨ ਕਹਯੋ ਤਬਹੀ ; ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਅਤਿ ਹੀ ਚਿਤ ਸੌ ॥

All the women of Braj are singing and playing on instruments with intense love and are feeling in their hearts proud of Krishna.

ਇਨ ਸੀਖ ਲਈ ਗਤਿ ਗਾਮਨ ਤੇ ; ਸੁਰ ਭਾਮਨਿ ਤੇ ਕਿ ਕਿਧੋ ਕਿਤ ਸੌ ॥

Their gait shows as if they have learnt this movement either from elephants or the goddesses.

ਅਬ ਮੋਹ ਇਹੈ ਸਮਝੋ ਸੁ ਪਰੈ ; ਜਹ ਕਾਨ੍ ਸਿਖੇ ਇਨਹੂੰ ਤਿਤ ਸੌ ॥੫੧੮॥

Says poet that he feels as if this all they have learnt from Krishna

ਸਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਮੋਰ ਕੋ ਪੰਖ ਬਿਰਾਜਤ ਸੀਸ ; ਸੁ ਰਾਜਤ ਕੁੰਡਲ ਕਾਨਨ ਦੋਊ ॥

Peacock feather on the head and large rings in the ears adorn him.

ਲਾਲ ਕੀ ਮਾਲ ਸੁ ਛਾਜਤ ਕੰਠਹਿ ; ਤਾ ਉਪਮਾ ਸਮ ਹੈ ਨਹਿ ਕੋਊ ॥

Around his neck is a necklace of red rubies, and he cannot be compared to anybody.

ਜੋ ਰਿਪੁ ਪੈ ਮਗ ਜਾਤ ਚਲਜੋ ; ਸੁਨ ਕੈ ਉਪਮਾ ਚਲਿ ਦੇਖਤ ਓਊ ॥
Even an enemy going his way gets restless to see Krishna.

ਅਉਰ ਕੀ ਬਾਤ ਕਹਾ ਕਹੀਯੈ ; ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਸੁਰਾਦਿਕ ਰੀਝਤ ਸੋਊ ॥੫੧੯॥
Not to speak of ordinary masses, even gods feel pleased to see him.

ਗੋਪਨ ਸੰਗ ਤਹਾ ਭਗਵਾਨ ; ਮਨੈ ਅਤਿ ਹੀ ਹਿਤ ਕੋ ਕਰ ਗਾਵੈਂ ॥
Krishna sings joyously in the company of Gopis.

ਰੀਝ ਰਹੈ ਖਗ ਠਉਰ ਸਮੇਤ ; ਸੁ ਯਾ ਬਿਧ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਕਾਨ੍ ਰਿਝਾਵੈਂ ॥
He tries to please them in manner that even the birds become still.

ਜਾਕਹੁ ਖੋਜਿ ਕਈ ਗਣ ਗੰਧ੍ਰਬ ; ਕਿੰਨਰ ਭੇਦ ਨ ਰੰਚਕ ਪਾਵੈਂ ॥
They sing of God's glory whom all Jachhap, Gandharav and Kinner cannot fathom.

ਗਾਵਤ ਸੋ ਹਰਿ ਜੂ ਤਿਹ ਜਾ ; ਤਜ ਕੈ ਮ੍ਰਿਗਨੀ ਚਲਿਕੈ ਮ੍ਰਿਗ ਆਵੈਂ ॥੫੨੦॥
Listening to this sound, she-deer run towards the source of sound leaving behind their spouses

ਗਾਵਤ ਸਾਰੰਗ ਸੁੱਧ ਮਲ੍ਹਾਰ ; ਬਿਭਾਸ ਬਿਲਾਵਲ ਅਉ ਫੁਨ ਗਉਰੀ ॥
They sing in the measures of Sarang, pure Malhar, Vibhas, Bilawal and Gauri.

ਜਾ ਸੁਰ ਸ੍ਰੋਨਨ ਮੈ ਸੁਨਕੈ ; ਸੁਰ ਭਾਮਨ ਧਾਵਤ ਡਾਰ ਪਿਛਉਰੀ ॥
Listening to this sound even the women folk of gods also rush out discarding their headgears.

ਸੋ ਸੁਨਕੈ ਸਭ ਗ੍ਵਾਰਨੀਯਾ ; ਰਸਕੇ ਸੰਗ ਹੋਇ ਗਈ ਜਨ ਬਉਰੀ ॥
Gopis have also become crazy on listening to this.

ਤਿਆਗ ਕੈ ਕਾਨ੍ਨ ਤਾ ਸੁਨ ਕੈ ; ਮ੍ਰਿਗ ਲੈ ਮ੍ਰਿਗਨੀ ਚਲਿ ਆਵਤ ਦਉਰੀ ॥੫੨੧॥
Deers also rush with their spouses and leaving forest, run to Krishna to hear him.

ਸਵੈਯਾ ॥
Savaiya

ਏਕ ਨਚੈ ਇਕ ਗਾਵਤ ਗੀਤ ; ਬਜਾਵਤ ਤਾਲ ਦਿਖਾਵਤ ਭਾਵਨ ॥
ਰਾਸ ਬਿਖੈ ਅਤਿ ਹੀ ਰਸ ਸੋ ; ਸੁ ਰਿਝਾਵਨ ਕਾਜ ਸਭੈ ਮਨ ਭਾਵਨ ॥
Someone dances as some else rings and someone expresses his passions in a variety of ways.

ਚਾਂਦਨੀ ਸੁੰਦਰ ਰਾਤ ਬਿਖੈ ; ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਸੁ ਬਿਖੈ ਰੁਤ ਸਾਵਨ ॥
In that play of love, each tries to please the other.

ਗ੍ਵਾਰਨੀਯਾ ਤਜਿ ਕੈ ਪੁਰ ਕੋ ; ਮਿਲਿ ਖੇਲਿ ਕਰੈ ਰਸ ਨੀਕਨਿ ਠਾਵਨ ॥੫੨੨॥

The poet says that Gopis get together to play with Krishna in the moon-lit nights of the rainy season.

ਸੁੰਦਰ ਠਉਰ ਬਿਖੈ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ; ਕਹੈ ਮਿਲਿ ਗ੍ਵਾਰਨ ਖੇਲ ਕਰਜੋ ਹੈ ॥

The poet says that Gopis played together with Krishna on beautiful places.

ਮਾਨਹੁ ਆਪ ਹੀ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ; ਸੁਰ ਮੰਡਲ ਸੁੱਧਿ ਬਨਾਇ ਧਰਜੋ ਹੈ ॥

It seems as if Brahma had created a group of godly beings.

ਜਾ ਪਿਖ ਕੇ ਖਗ ਰੀਝ ਰਹੈ ; ਮ੍ਰਿਗ ਤਿਆਗ ਤਿਸੈ ਨਹੀ ਚਾਰੋ ਚਰਜੋ ਹੈ॥

Looking at this scene, the birds are joyous, the deer get forgetful of their food and water.

ਅਉਰ ਕੀ ਬਾਤ ਕਹਾ ਕਹੀਯੇ ; ਜਿਹ ਕੋ ਪਿਖਏ ਭਗਵਾਨ ਛਰਜੋ ਹੈ ॥੫੨੩॥

What more should be said about the scene except that God himself seems to have been taken in

ਇਤ ਤੇ ਨੰਦਲਾਲ ਸਖਾ ਲੀਏ ਸੰਗ ; ਉਤੈ ਫੁਨ ਗ੍ਵਾਰਨ ਜੂਥ ਸਬੈ ॥
ਬਹਸਾ ਬਹਸੀ ਤਹ ਹੋਨ ਲਗੀ ; ਰਸ ਬਾਤਨ ਸੋ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਤਬੈ ॥

On the one hand, Krishna took his companions along and, on the other, Gopis also set out in a group. They held a discourse of subjects related to love.

ਜਿਹ ਕੋ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨਹੀ ਅੰਤ ਲਖੈ ; ਨਹ ਨਾਰਦ ਪਾਵਤ ਜਾਹਿ ਛਬੈ ॥
ਮ੍ਰਿਗ ਜਿਉ ਮ੍ਰਿਗਨੀ ਮਹਿ ਰਾਜਤ ਹੈ ; ਹਰਿ ਤਿਉ ਗੁਨ ਗ੍ਵਾਰਨ ਬੀਚ ਫਬੈ ॥੫੨੪॥

Even Brahma and Narad have failed to fathom God. As a he-deer sits prominantly among the she-deer, Krishna is present among these Gopis.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਨੰਦ ਲਾਲ ਲਲਾ ਇਤ ਗਾਵਤ ਹੈ ; ਉਤ ਤੇ ਸਭ ਗ੍ਵਾਰਨੀਯਾ ਮਿਲਿ ਗਾਵੈ ॥
ਫਾਗੁਨ ਕੀ ਰੁਤ ਊਪਰਿ ਆਂਬਨ ; ਮਾਨਹੁ ਕੋਕਿਲਕਾ ਕੁਹਕਾਵੈ ॥

One the one side, Krishna sings and on the other sing Gopis. Together they seems to be like the nightingales singing on the blooming mango-trees in the month of Phagun.

ਤੀਰ ਨਦੀ ਸੋਊ ਗਾਵਤ ਗੀਤ ; ਜੋਊ ਉਨ ਕੇ ਮਨ ਭੀਤਰ ਭਾਵੈ ॥
ਨੈਨ ਨਛਤ੍ਰ ਪਸਾਰ ਪਿਖੈ ; ਸੁਰਦੇਵ ਬਧੂ ਮਿਲਿ ਦੇਖਨਿ ਆਵੈ ॥੫੨੫॥

They sing songs of their choice on the bank of Yamuna. Even the stars and planets on the sky look at their grandeur with wide eyes. The spouse of gods are also coming to have their glimpse.

ਮੰਡਲ ਰਾਸ ਬਚਿਤ੍ਰ ਮਹਾ ; ਸਮ ਜੇਹਰਿ ਕੀ ਭਗਵਾਨ ਰਚਜੋ ਹੈ ॥
Where Krishna danced, that place is of his sports is there are also strange.

ਤਾਹੀ ਕੇ ਬੀਚ ਕਹੈ ਕਬਿ ਇਉ ; ਰਸ ਕੰਚਨ ਕੀ ਸਮ ਤੁਲਿ ਮਚਜੋ ਹੈ॥
His companions are like gold in that group and they play with agility and vitality.

ਤਾ ਸੀ ਬਨਾਇਬੇ ਕੋ ਬ੍ਰਹਮਾ ; ਨ ਬਨੀ ਕਰਿ ਕੈ ਜੁਗ ਕੋਟਿ ਪਚਯੋ ਹੈ ॥
Even Brahma cannot create such a group of players in billions of years.

ਕੰਚਨ ਕੈ ਤਨਿ ਗੋਪਿਨ ਕੋ ; ਤਿਹ ਮੱਧਿ ਮਨੀ ਮਨ ਤੁਲਿ ਗਚਯੋ ਹੈ ॥੫੨੬॥
The bodies of Gopis are golden, and their mind is studded in the body like a jewel, *mani*.

ਜਲ ਮੈ ਸਫਰੀ ਜਿਮ ਕੇਲ ਕਰੈ ; ਤਿਮ ਗ੍ਵਾਰਨੀਯਾ ਹਰਿ ਕੇ ਸੰਗਿ ਡੋਲੈ ॥
ਜਿਉ ਜਨ ਫਾਗ ਕੋ ਖੇਲਤ ਹੈ ; ਤਿਹ ਭਾਂਤ ਹੀ ਕਾਨ੍ ਕੇ ਸਾਥ ਕਲੋਲੈ ॥
Just as a fish joyously wanders about in the sea, Gopis wander about with Krishna. Gopis make love to Krishna as people play *holi* fearlessly.

ਕੋਕਿਲਕਾ ਜਿਮ ਬੋਲਤ ਹੈ ; ਤਿਮ ਗਾਵਤ ਤਾ ਕੀ ਬਰਾਬਰ ਬੋਲੈ ॥
ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਸਭ ਗ੍ਵਾਰਨੀਯਾ ; ਇਹ ਭਾਂਤਨ ਸੋ ਰਸ ਕਾਨ੍ ਨਿਚੋਲੈ ॥੫੨੭॥
All are in a joyous mood like a nightingale, and these Gopis devour the love of Krishna.

ਰਸ ਕੀ ਚਰਚਾ ਤਿਨ ਸੋ ਭਗਵਾਨ ; ਕਰੀ ਹਿਤ ਸੋ ਨ ਕਛੂ ਕਮ ਕੈ ॥
Krishna held a detailed dialogue with them on love-related themes.

ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਕਹਜੋ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ; ਤੁਮਰੇ ਮਹਿ ਖੇਲ ਬਨਿਓ ਹਮ ਕੈ ॥
The poet says that what Krishna told them that had also become a plaything for them.

ਕਹਿ ਕੈ ਇਹ ਬਾਤ ਦੀਯੋ ਹਸਿ ਕੈ ; ਸੁ ਪ੍ਰਭਾ ਸੁਭ ਦੰਤਨ ਯੌਂ ਦਮਕੈ ॥
ਜਨੁ ਦਿਉਸ ਭਲੇ ਰੁਤਿ ਸਾਵਨ ਕੀ ; ਅਤਿ ਅਭ੍ਰਨ ਮੈ ਚਪਲਾ ਚਮਕੈ ॥੫੨੮॥
Saying this, Krishna laughed and the shine of his teeth appeared like lightning coming from dark thick clouds.

ਸਵੈਯਾ ॥
Savaiya

ਐ ਹੋ ਲਾਲਾ ਨੰਦ ਲਾਲ ਕਹੈ ; ਸਭ ਗ੍ਵਾਰਨੀਯਾ ਅਤਿ ਮੈਨ ਭਰੀ ॥
ਹਮਰੇ ਸੰਗ ਆਵਹੁ ਖੇਲ ਕਰੋ ; ਨ ਕਛੂ ਮਨ ਭੀਤਰਿ ਸੰਕ ਕਰੀ ॥
Gopis with their passion aroused call out Krishna and ask him to make love to them without any fear.

ਨੈਨ ਨਚਾਇ ਕਛੂ ਮੁਸਕਾਇ ਕੈ ; ਭਉਹ ਦੁਊ ਕਰਿ ਟੇਢ ਧਰੀ ॥
ਮਨ ਯੌ ਉਪਜੀ ਉਪਮਾ ਰਸਕੀ ; ਮਨੋ ਕਾਨ੍ ਕੇ ਕੰਠਹਿ ਫਾਸ ਡਰੀ ॥੫੨੯॥

They play their eyes, bend their brows and it seems Krishna has been caught in the web of their passion.

ਸਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਖੇਲਤ ਗ੍ਵਾਰਨ ਮਾੱਧਿ ਸੋਊ ; ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਹਰਿਜੂ ਛਬਿ ਵਾਰੋ ॥

The poet is sacrifice unto the personality of Krishna playing amidst Gopis.

ਖੇਲਤ ਹੈ ਸੋਊ ਨੈਨ ਭਰੀ ; ਇਨਹੂੰ ਪਰ ਮਾਨਹੁ ਚੇਟਕ ਡਾਰੋ ॥

With the passions aroused, they play as if put under charm.

ਤੀਰ ਨਦੀ ਬ੍ਰਿਜ ਭੂਮਿ ਬਿਖੈ ; ਅਤਿ ਹੋਤ ਹੈ ਸੁੰਦਰ ਭਾਂਤ ਅਖਾਰੋ ॥

Thus is a beautiful playground on the bank of Yamuna within the boundaries of Braj.

ਰੀਝ ਰਹੈ ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਕੇ ਸਭੈ ਜਨ ; ਰੀਝ ਰਹਜੋ ਸੁਰ ਮੰਡਲ ਸਾਰੋ ॥੫੩੦॥

Looking at this the entire mankind and gods feel overjoyed.

ਗਾਵਤ ਏਕ ਨਚੈ ਇਕ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ; ਤਾਰਿਨ ਕਿੰਕਨ ਕੀ ਧੁਨਿ ਬਾਜੈ ॥

A Gopi dances as another sings; one plays a stringed instrument as another plays flute.

ਜਿਉ ਮ੍ਰਿਗ ਰਾਜਤ ਬੀਚ ਮ੍ਰਿਗੀ ; ਹਰਿ ਤਿਉ ਗਨ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਬੀਚ ਬਿਰਾਜੈ ॥

As a he-deer looks majestic among the she-deer, Krishna also looks majestic among maidens.

ਨਾਚਤ ਸੋਊ ਮਹਾ ਹਿਤ ਸੋ ; ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਪ੍ਰਭਾ ਤਿਨ ਕੀ ਇਮ ਛਾਜੈ ॥

All dance with love and they look wonderful.

ਗਾਇਬ ਪੇਖਿ ਰਿਸੈ ਗਨ ਗੰਧ੍ਰਬ ; ਨਾਚਬ ਦੇਖ ਬਧੂ ਸੁਰ ਲਾਜੈ ॥੫੩੧॥

Hearing their songs the Gandharvas feel jealous and the spouse of gods feel small.

ਰਸ ਕਾਰਨ ਕੋ ਭਗਵਾਨ ਤਹਾ ; ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਰਸ ਖੇਲ ਕਰਜੋ ॥
ਮਨ ਯੌ ਉਪਜੀ ਉਪਮਾ ਹਰਿ ਜੂ ; ਇਨ ਪੈ ਜਨੁ ਚੇਟਕ ਮੰਤ੍ਰ ਡਰਜੋ ॥

Engrossed in love, Krishna played there. It seems as God has charmed all.

ਪਿਖ ਕੈ ਜਿਹ ਕੋ ਸੁਰ ਅਛ੍ਰਨ ਕੇ ; ਗਿਰ ਬੀਚ ਲਜਾਇ ਬਪੈ ਸੁ ਧਰਜੋ॥

Looking at Gopis, the fairies quietly put themselves behind rocks in order to hide from beautiful-Gopis.

ਗੁਪੀਆ ਸੰਗਿ ਕਾਨ੍ ਕੇ ਡੋਲਤ ਹੈ ; ਇਨ ਕੋ ਮਨੂਆ ਜਬ ਕਾਨ੍ ਹਰਜੋ ॥੫੩੨॥

Krishna has stolen the heart of Gopis and they move about with him.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਸਭ ਹੀ ਗੁਪੀਆ ; ਹਰਿ ਕੇ ਸੰਗਿ ਡੋਲਤ ਹੈ ਸਭ ਹ੍ਵੈਈਆ ॥

The poet says that all Gopis wander about with him.

ਗਾਵਤ ਏਕ ਫਿਰੈ ਇਕ ਨਾਚਤ ; ਏਕ ਫਿਰੈ ਰਸ ਰੰਗ ਅਕ੍ਵੈਈਆ ॥

Some one sings, the other dances, and the other quietly walks.

ਏਕ ਕਹੈ ਭਗਵਾਨ ਹਰੀ ; ਇਕ ਲੈ ਹਰਿ ਨਾਮ ਪਰੈ ਗਿਰ ਭ੍ਵੈਈਆ ॥
ਯੌ ਉਪਜੀ ਉਪਮਾ ਪਿਖ ਚੁੰਮਕ ; ਲਾਗੀ ਫਿਰੈ ਤਿਹਕੇ ਸੰਗ ਸ੍ਵੈਈਆ ॥੫੩੩॥

Some recite his name as the other had fallen on the ground with his name on her lips. They look like needles attracted to the magnet.

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥

Savaiya

ਸੰਗ ਗ੍ਵਾਰਨ ਕਾਨ੍ ਕਹੀ ਹਸਿ ਕੈ ; ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਅਧ ਰਾਤ ਸਮੈ ॥
ਹਮਹੂੰ ਤੁਮਹੂੰ ਤਜਿਕੈ ਸਭ ਖੇਲ ; ਸਭੈ ਮਿਲਕੈ ਹਮ ਧਾਮ ਰਮੈ ॥

At mid-night Krishna asked Gopis that they should stop playing and run away and relax at home.

ਹਰਿ ਆਇਸ ਮਾਨ ਚਲੀ ਗ੍ਰਿਹਕੋ ; ਸਭ ਗ੍ਵਾਰਨੀਯਾ ਕਰਿ ਦੂਰਿ ਗਮੈ ॥
ਅਬ ਜਾਇ ਟਿਕੈ ਸਭ ਆਸਨ ਮੈ ; ਕਰਿਕੈ ਸਭ ਪ੍ਰਾਤ ਕੀ ਨੇਹ ਤਮੈ ॥੫੩੪॥

Following his command and forgetful of their pain, Gopis left for their homes. They all slept in their homes, waiting for the morning to come.

ਹਰਿ ਸੋ ਅਰੁ ਗੋਪਿਨ ਸੰਗਿ ਕਿਯੌ ; ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਅਤ ਖੇਲ ਭਯੋ ਹੈ ॥

The poet says that the games between Krishna and Gopis went on thus.

ਲੈ ਹਰਿਜੀ ਤਿਨਕੋ ਸੰਗ ਆਪਨ ; ਤਿਆਗ ਕੈ ਖੇਲ ਕੋ ਧਾਮ ਅਯੋ ਹੈ ॥

Krishna took Gopis along, gave up playing and reached home.

ਤਾ ਛਬਿ ਕੋ ਜਸੁ ਉੱਚ ਮਹਾ ; ਕਬਿਨੈ ਅਪਨੈ ਮਨ ਚੀਨ ਲਯੋ ਹੈ ॥
ਕਾਗਜੀਏ ਰਸ ਕੋ ਅਤਿ ਹੀ ; ਸੁ ਮਨੋ ਗਨਤੀ ਕਰਿ ਜੋਰੁ ਦਯੋ ਹੈ ॥੫੩੫॥

Describing the grandeur of the scene the poet says that it seems as if the ultimate fruit was being obtained by making a grand-total of all the account

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰੇ॥

End of description (about amorous play) in Krishnaavtaar in Bachitra Natak.